

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Nykyinen rikoslaki on peräisin vuodelta 1889. Sitä on useilta kohdin muutettu, mutta perusrakenteeltaan se on ennallaan. Tehdyt muutokset eivät ole antaneet riittävästi mahdollisuuksia saattaa rikoslaki vastaamaan muuttuneiden olosuhteiden synnyttämiä tarpeita ja muuttunutta oikeustajuntaa. Sen vuoksi on pidetty välttämättömänä uudistaa rikoslaki kokonaisuudessaan. Samalla tärkeimmät muualla rikoslainsäädännössä olevat rangaistus-säännökset keskitettäisiin rikoslakiin. Kokonaisuudistus ehdotetaan toteutettavaksi vaiheittain siten, että ensiksi uudistetaan laajoin osauudistuksin eri rikoksia koskevat säännökset ja viimeisenä vaiheena rikoslain yleiset säännökset. Eri rikosten uudistaminen aloitettaisiin tähän esitykseen sisältyvistä omaisuus-, vaihdanta- ja talousrikoksista.

Omaisuusrikoksia koskeva sääntely säilyisi laajuudeltaan pääosin voimassa olevan lain mukaisena. Rikoslakiin otettaisiin kuitenkin nimenomainen hallinnan loukkausta koskeva säännös. Luvatonta käyttöä koskevat rikoslain tunnusmerkitöt yhtenäistettäisiin. Myös ryöstörikoksia koskevat nykyiset tekumuodot yhdistettäisiin yhteen perustunnusmerkistöön, jossa olennaisena tunnusmerkkinä olisi väkivallan käyttäminen tai sillä uhkaaminen anastuksen tai luvattoman käytön toteuttamiseksi. Kätkemisrikoksia koskevissa säännöksissä luovutettaisiin nykyisestä omaisuuden saamiseksi tehtyyn rikokseen perustuvasta erottelusta. Varkauden, kavalluksen, luvattoman käytön ja kätkemisrikoksen perustekomuodon enimmäisrangaistusta ehdotetaan alennettavaksi. Vahingontekorikosten törkeysporrastusta ehdotetaan lisättäväksi ja niiden rangaistustasoa nostettavaksi.

Taloudelliseen vaihdantaan kohdistuvista rangaistussäännöksistä useimmat säilyisivät

vaikutuksiltaan lähes nykyisellään. Väärennysrikoksiin lisättäisiin väärennysaineiston hallussapitoa koskeva uusi rangaistussäännös. Väärennysrikosten sääntelyä yhtenäistettäisiin luopumalla näiden rikosten erottelemisesta väärennyskohteena olevan asiakirjan luonteen perusteella. Asiakirjan tärkeydellä olisi edelleen merkitystä teon törkeysastetta arvioitaessa. Petokseen voisi syyllystyä myös käsittelemällä tietojenkäsittelylaitetta siten, että tietojenkäsittelyn lopputulos vääristyy. Petosrikoksiin lisättäisiin törkeä tekumuoto.

Maksuliikenteen kehityksestä on ollut seurausena, ettei alalla esiintyviä väärinkäytöksiä voida aina hallita perinteisellä rikossystematiikalla. Tästä syystä rikoslakiin ehdotetaan otettavaksi erityinen maksuvälinerikoksia koskeva luku. Keskeisin rikos olisi maksuvälinepetos, joka koskisi maksuvälineen oikeudetonta käyttämistä.

Velallisen rikosoikeudellista vastuuta laajennettaisiin siten, että rangaistavaa voisi olla jo se, että velallinen tietäen tekonsa voivan vahingoittaa velkojensa etua hävittää, lahjoittaa tai muuten tarpeettomasti luovuttaa omaisuuttaan ja siten olennaisesti pahentaa maksukyvyttömyyttään. Nykyisin velallisen velkojan etua loukkaavat tai vaarantavat teot ovat rangaistavia lähinnä konkurssi- tai akordirikoksena taikka petoksena, ja yleensä ne edellyttävät jonkin täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyn vireillä olemista.

Talousrikoksia koskevista ehdotuksista keskeisimpiä ovat vero- ja avustusrikoksia koskevat säännökset ja eräiden elinkeinorikosten moitittavimpien tekumuotojen sääntelevä rikoslaissa. Verorikoksia koskevat säännökset jäisivät pääosin ennalleen. Veropetokseen voisi syyllystyä kuitenkin myös jättämällä veroilmoituksen antamatta nimenomaan veron välttämi-

seksi. Lisäedellytyksenä olisi, että rikoksentekeijä aiheuttaa menettelyllään veron määräämisen liian alhaiseksi. Avustuspetokseen voisi toisin kuin tavalliseen petokseen syyllistyä myös jättämällä ilmoittamatta avustuksen myöntämiseen olennaisesti vaikuttavasta olosuhteiden muutoksesta, josta on erityisesti velvoitettu ilmoittamaan. Elinkeinorikoksiin sisältyisivät säännökset markkinointirikoksesta, kilpailumenettelyrikoksesta ja kulutusluottorikoksesta, yrityssalaisuuden suojaamista edistävät rangaistussäännökset, elinkeinotoimintaan liittyvää lahjomista koskevat säännökset sekä tahallinen ja tuottamuksellinen kirjanpitorikos. Rikoslakiin otettaisiin moitittavimmat tekemuodot näistä yleensä jo jossakin erityislaissa rangaistaviksi säädetyistä rikoksista ja samalla eräiden rikosten rangaistustasoa ankaroitettaisiin.

Esitykseen sisältyy myös ehdotus taloudelliseen säännöstelyyn liittyvien rikosten ja rikoslain salakuljetusrikosten uudistamisesta. Näitä rikoksia koskevat rangaistussäännökset keskitettäisiin samaan rikoslain lukuun ja samalla nimenomaisesti säädettäisiin siitä, milloin tiettyihin maahantuonnin yhteydessä tehtyihin rikoksiin sovelletaan säännöstelyrikoksia koskevia ja milloin salakuljetusta koskevia säännöksiä, mikä nykyisin on aiheuttanut tulkintaongelmia. Ehdotus selkeyttäisi myös maahantuonnin yhteydessä tehtyjen verorikosten suhdetta säännöstelyrikoksiin ja salakuljetukseen. Myös näihin rikoksiin liittyvät erityiset menettämisseuraamukset uudistettaisiin nykyistä joustavammiksi ja paremmin rikoslain seuraamusjärjestelmään soveltuviksi.

Rikosten perustunnusmerkistöjen törkeiden ja lievien tekemuotojen kirjoitustapaa yhte-

näistettäisiin. Törkeän rikoksen tunnusmerkit luettelaisiin tyhjentävästi ja lisäksi rikoksen tulisi aina olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeän rikoksen vähimmäisrangaistus alenisi nykyisestä kuuden kuukauden vankeusrangaistuksesta neljän kuukauden vankeusrangaistukseksi.

Esityksen yhteydessä toteutettaisiin myös lyhyiden vankeusrangaistusten mittaamista koskeva uudistus uusien mittaamisvaihtoehtojen saamiseksi. Alle kolmen kuukauden pituinen vankeusrangaistus tuomittaisiin täysin päivin.

Lisäksi esitykseen sisältyy rikoslainsäädännön ja rikosten syyteoikeuden ajallista ulottuvuutta koskevien säännösten uudistamishdotus, joka on tarkoitettu vähentämään uusien rikossäännösten voimaantulovaiheeseen liittyviä ongelmia. Ehdotuksen toteutuminen merkitsisi vähäistä rajoitusta niin sanotun lievemmän lain periaatteen noudattamiseen muutoksenhakutuomioistuimessa. Säännökset on tarkoitettu pysyviksi, joten niitä sovellettaisiin paitsi rikoslain kokonaisuudistuksen eri vaiheissa myös muiden uusien rikossäännösten voimaantulon yhteydessä.

Rikoslakiin ehdotettujen muutosten lisäksi ehdotetaan 65 rikoslain ulkopuolisen lain muuttamista. Muutokset johtuvat pääasiassa siitä, että useat nykyisin erityislainsäädännössä olevat rangaistussäännökset ehdotetaan korvattaviksi rikoslakiin otettavilla säännöksillä, jolloin erityislaeissa olevat rangaistussäännökset olisi vastaavasti muutettava rikoslakiin viitattaviksi säännöksiksi tai kumottava.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan noin kahden vuoden kuluttua siitä, kun eduskunta on ne hyväksynyt.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	9	1.3. 8 luku. Vanhentumisesta	25
1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys	9	1.3.1. Luvun perustelut	25
1.1. Tavoitteet	9	1.3.2. Pykälän perustelut	25
1.2. Keinot	10	1.4. 16 luku. Rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan	26
2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu	11	1.4.1. Luvun perustelut	26
2.1. Nykyinen tilanne	11	1.4.1.1. Sääntelyn tarve	26
2.1.1. Lainsäädäntö	11	1.4.1.2. Nykyinen lainsäädäntö ...	27
2.1.2. Käytäntö	12	1.4.1.3. Ehdotuksen pääkohdat ...	27
2.1.3. Epäkohdat ja uudistamistarve	12	1.4.2. Pykälän perustelut	27
2.2. Valmisteluelimet ja -aineisto	13	1.5. 28 luku. Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä	29
2.2.1. Valmisteluelimet	13	1.5.1. Luvun perustelut	29
2.2.2. Asiantuntijoiden ja viranomaisten sekä muiden tahojen kuuleminen ..	15	1.5.1.1. Nykyinen lainsäädäntö ja sääntelyn tarve	29
3. Rikoslain uudistaminen eräissä muissa maissa ..	15	1.5.1.2. Ehdotuksen pääkohdat ...	30
4. Rikoslainsäädännöllisiä kysymyksiä	16	1.5.2. Pykälän perustelut	34
4.1. Yhtenäinen kirjoitustapa	16	1 §. Varkaus	34
4.2. Rikosnimet	16	2 §. Törkeä varkaus	36
4.3. Törkeysluokitus	16	3 §. Näpistys	38
4.4. Rangaistusasteikot	17	4 §. Kavallus	39
4.5. Törkeät ja lievät tekemuodot	19	5 §. Törkeä kavallus	41
4.6. Rikoslainsäädännön ja rikosten syyteoi- keuden ajallista ulottuvuutta koskevien säännösten uudistaminen	20	6 §. Lievä kavallus	42
5. Taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset	20	7 §. Luvaton käyttö	42
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	21	8 §. Lievä luvaton käyttö	44
6.1. Rikosten yhtymistä koskevat säännökset ..	21	9 §. Luvaton pyynti	44
6.2. Pakkokeinoja rikosasioissa koskevat säännökset	21	10 §. Hallinnan loukkaus	45
6.3. Kilpailulainsäädännön uudistaminen	22	11 §. Vakuusoikeuden loukkaus ...	47
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	22	12 §. Määritelmät	48
1. Laki rikoslain muuttamisesta	22	13 §. Jokamiehen oikeuksista	49
1.1. 1 luku. Suomen rikoslain soveltamisalasta ..	22	14 §. Syyteoikeus	50
1.1.1. Luvun perustelut	22	1.6. 29 luku. Rikoksista julkista taloutta vas- taan	52
1.1.2. Pykälän perustelut	22	1.6.1. Luvun perustelut	52
1.2. 2 luku. Rangaistuksista	23	1.6.1.1. Verorikokset	52
1.2.1. Luvun perustelut	23	1.6.1.1.1. Verorikosten yhteiskunnalli- nen merkitys ...	52
1.2.1.1. Ehdotuksen kriminaalipo- liittinen merkitys	23	1.6.1.1.2. Nykyinen lain- säädäntö	53
1.2.1.2. Aikaisemmat ehdotukset ..	23	1.6.1.1.3. Nykyisen sään- telyn epäkoh- dat	54
1.2.1.3. Sääntely muissa Pohjois- maissa	23	1.6.1.1.4. Ehdotuksen pääkohdat	56
1.2.1.4. Nykyinen tilanne ja muu- toksen tarve	24	1.6.1.2. Avustusrikokset	58
1.2.1.5. Ehdotuksen pääkohdat ...	24	1.6.1.2.1. Julkisten avus- tusten yhteis- kunnallinen merkitys	58
1.2.2. Pykälän perustelut	25		

	Sivu		Sivu
1.6.1.2.2. Avustusrikosten lajit ja esiintyminen ...	59	1.7.1.4.5. Lahjominen ja lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa (7 ja 8 §)	78
1.6.1.2.3. Nykyinen sääntely	59	1.7.1.4.6. Kirjanpitorikos ja tuottamuksellinen kirjanpitorikos (9 ja 10 §)	79
1.6.1.2.4. Väärinkäytösten ehkäisykeinot ja nykyisen sääntelyn epäkohdat	60	1.7.1.4.7. Syyteoikeus (12 §)	79
1.6.1.2.5. Ehdotuksen pääkohdat	61	1.7.2. Pykälän perustelut	79
1.6.2. Pykälän perustelut	62	1 §. Markkinointirikos	79
1 §. Veropetos	62	2 §. Kilpailumenettelyrikos	81
2 §. Törkeä veropetos	63	3 §. Kulutusluottorikos	82
3 §. Lievä veropetos	64	4 §. Yritysvakoilu	83
4 §. Verorikkomus	65	5 §. Yrityssalaisuuden rikkomisen	85
5 §. Avustuspetos	66	6 §. Yrityssalaisuuden väärinkäyttö	86
6 §. Törkeä avustuspetos	68	7 §. Lahjominen elinkeinotoiminnassa	87
7 §. Avustuksen väärinkäyttö	68	8 §. Lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa	89
8 §. Avustusrikkomus	69	9 §. Kirjanpitorikos	89
9 §. Määritelmät	69	10 §. Tuottamuksellinen kirjanpitorikos	91
1.7. 30 luku. Elinkeinorikoksista	72	11 §. Määritelmä	92
1.7.1. Luvun perustelut	72	12 §. Syyteoikeus	93
1.7.1.1. Systematiikka ja sääntelyn tarve	72	1.8. 31 luku. Ryöstöstä ja kiristyksestä	93
1.7.1.2. Nykyinen lainsäädäntö ..	72	1.8.1. Luvun perustelut	93
1.7.1.2.1. Markkinointi ja muu kilpailumenettely	72	1.8.1.1. Nykyinen lainsäädäntö ja sääntelyn tarve	93
1.7.1.2.2. Kulutusluotot ..	73	1.8.1.2. Ehdotuksen pääkohdat ...	95
1.7.1.2.3. Liike- ja ammattisalaisuudet	73	1.8.2. Pykälän perustelut	96
1.7.1.2.4. Lahjominen ja lahjoman vastaanottaminen ..	74	1 §. Ryöstö	96
1.7.1.2.5. Kirjanpito	75	2 §. Törkeä ryöstö	99
1.7.1.3. Nykyisen sääntelyn epäkohdat	75	3 §. Kiristys	99
1.7.1.3.1. Markkinointi ja muu kilpailumenettely	76	4 §. Törkeä kiristys	100
1.7.1.3.2. Liike- ja ammattisalaisuudet	76	1.9. 32 luku. Kätkemisrikoksista	102
1.7.1.3.3. Lahjominen ja lahjoman vastaanottaminen ..	76	1.9.1. Luvun perustelut	102
1.7.1.3.4. Kirjanpito	77	1.9.1.1. Nykyinen lainsäädäntö ja sääntelyn tarve	102
1.7.1.4. Ehdotuksen pääkohdat ...	77	1.9.1.2. Ehdotuksen pääkohdat ...	102
1.7.1.4.1. Markkinointirikos (1 §)	77	1.9.2. Pykälän perustelut	104
1.7.1.4.2. Kilpailumenettelyrikos (2 §) ..	77	1 §. Kätkemisrikos	104
1.7.1.4.3. Kulutusluottorikos (3 §)	77	2 §. Törkeä kätkemisrikos	106
1.7.1.4.4. Yritysvakoilu, yrityssalaisuuden rikkomisen ja yrityssalaisuuden väärinkäyttö (4-6 ja 11 §)	78	3 §. Ammattimainen kätkemisrikos	107
		4 §. Tuottamuksellinen kätkemisrikos	107
		5 §. Kätkemisrikkomus	108
		6 §. Rajoitussäännös	108
		1.10. 33 luku. Väärennysrikoksista	109
		1.10.1. Luvun perustelut	109
		1.10.1.1. Systematiikka ja sääntelyn tarve	109
		1.10.1.2. Nykyinen tilanne	109
		1.10.1.3. Nykyisen sääntelyn epäkohdat	110
		1.10.1.4. Ehdotuksen pääkohdat ..	110

	Sivu		Sivu
1.10.2. Pykäläien perustelut	111	1.15. 39 luku. Velallisen rikoksista	158
1 §. Väärennys	111	1.15.1. Luvun perustelut	158
2 §. Törkeä väärennys	114	1.15.1.1. Sääntelyn tarve	158
3 §. Lievä väärennys	115	1.15.1.2. Nykyinen lainsäädäntö ..	158
4 §. Väärennysaineiston hallussapito	116	1.15.1.3. Ehdotuksen pääkohdat ..	159
5 §. Maastomerkin väärennys ..	117	1.15.2. Pykäläien perustelut	161
6 §. Määritelmät	117	1 §. Velallisen epärehellisyys	161
7 §. Menettämisseuraamus	121	2 §. Velallisen petos	163
1.11. 35 luku. Vahingonteosta	121	3 §. Törkeä velallisen petos	165
1.11.1. Luvun perustelut	121	4 §. Velallisen vilpillisyys	165
1.11.1.1. Nykyinen lainsäädäntö ja sääntelyn tarve	121	5 §. Velallisrikkomus	165
1.11.1.2. Ehdotuksen pääkohdat ..	122	6 §. Velkojansuosinta	166
1.11.2. Pykäläien perustelut	123	7 §. Velallisen rikoksen tekijä ..	167
1 §. Vahingonteko	123	8 §. Määritelmä	167
2 §. Törkeä vahingonteko	126	9 §. Syyteoikeus	167
3 §. Lievä vahingonteko	127	1.16. 42 luku. Valtion turvallisuutta tahi yleis- tä järjestystä varten annettujen määräys- ten rikkomisesta	168
4 §. Yhteinen omaisuus	127	1.16.1. Luvun perustelut	168
5 §. Rajoitussäännös	127	1.16.2. Pykälän perustelut	168
6 §. Syyteoikeus	127	1.17. 44 luku. Hengen, terveyden tahi omai- suuden suojelemiseksi annettujen mää- räysten rikkomisesta	168
1.12. 36 luku. Petoksesta ja muusta epärehelli- syydestä	127	1.17.1. Luvun perustelut	168
1.12.1. Luvun perustelut	127	1.17.2. Pykäläien perustelut	168
1.12.1.1. Sääntelyn tarve	127	1.18. 46 luku. Säännöstelyrikoksista ja sala- kuljetuksesta	169
1.12.1.2. Nykyinen lainsäädäntö ja sen epäkohdat	128	1.18.1. Luvun perustelut	169
1.12.1.3. Ehdotuksen pääkohdat ..	130	1.18.1.1. Säännöstelyn ja ulko- maankaupan sääntelyn merkitys	169
1.12.2. Pykäläien perustelut	131	1.18.1.2. Rangaistussäännösten systematiikasta	170
1 §. Petos	131	1.18.1.3. Nykyiset säännöstelyri- kokset	170
2 §. Törkeä petos	134	1.18.1.4. Salakuljetus ja siihen liittyvät rikokset	172
3 §. Palvelupetos	135	1.18.1.5. Menettämisseuraamuk- sista	173
4 §. Lievä petos	136	1.18.1.6. Nykyisen sääntelyn epä- kohdat	174
5 §. Luottamusaseman väärin- käyttö	137	1.18.1.7. Ehdotuksen pääkohdat ..	175
6 §. Kiskonta	138	1.18.2. Pykäläien perustelut	177
7 §. Törkeä kiskonta	140	1 §. Säännöstelyrikos	177
8 §. Syyteoikeus	140	2 §. Törkeä säännöstelyrikos ..	179
1.13. 37 luku. Maksuvälineriikoksista	141	3 §. Säännöstelyrikkomus	180
1.13.1. Luvun perustelut	141	4 §. Salakuljetus	180
1.13.1.1. Maksuliikenteen kehitys ja sääntelyn tarve	141	5 §. Salakuljetusrikkomus	181
1.13.1.2. Väärinkäytösten ehkäi- sykeinoista	142	6 §. Laiton tuontitavaraan ryh- tyminen	181
1.13.1.3. Nykyinen tilanne	142	7 §. Rajoitussäännös	182
1.13.1.4. Ehdotuksen pääkohdat ..	143	8 §. Omaisuuden menettäminen ..	182
1.13.2. Pykäläien perustelut	144	9 §. Omaisuuden menettämisen rajoitukset	184
1 §. Rahanväärennys	144	10 §. Arvon menettäminen	185
2 §. Törkeä rahanväärennys	145	11 §. Menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen	186
3 §. Lievä rahanväärennys	146	12 §. Menettelysäännös	186
4 §. Rahanväärennyksen val- mistelu	146	13 §. Viittaussäännös	187
5 §. Väärän rahan käyttö	147	2. Laki rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen muuttamisesta	187
6 §. Väärän rahan hallussapito ..	147	3. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 2 §:n muuttamisesta	193
7 §. Rahajäljittelyn levitys	147	4. Laki pakkokeinolain muuttamisesta	194
8 §. Maksuvälinepetos	148		
9 §. Törkeä maksuvälinepetos ..	152		
10 §. Lievä maksuvälinepetos	152		
11 §. Maksuvälinepetoksen val- mistelu	153		
12 §. Määritelmät	153		
13 §. Menettämisseuraamus	154		
1.14. 38 luku. Salaisuuden rikkomisesta	154		
1.14.1. Luvun perustelut	154		
1.14.2. Pykäläien perustelut	155		

Sivu

Sivu

5. Laki sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta	194
6. Laki löytötaveralain 13 §:n muuttamisesta	195
7. Laki verotuslain muuttamisesta	195
8. Laki rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annetun lain muuttamisesta	196
9. Laki ennakkoperintälain 62 ja 63 §:n muuttamisesta	197
10. Laki työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain 18 §:n muuttamisesta	197
11. Laki perintö- ja lahjaverolain 70 §:n muuttamisesta	198
12. Laki liikevaihtoverolain 81 §:n muuttamisesta	198
13. Laki eräistä vakuutusmaksuista suoritettavasta verosta annetun lain muuttamisesta	199
14. Laki valmisteverotuslain 39 §:n muuttamisesta	199
15. Laki auto- ja moottoripyöräverosta annetun lain 24 §:n muuttamisesta	200
16. Laki moottoriajoneuvoverosta annetun lain 33 §:n muuttamisesta	200
17. Laki investointiverolain muuttamisesta	201
18. Laki leimaverolain 100 §:n muuttamisesta	201
19. Laki elokuvaverolain 18 §:n muuttamisesta	201
20. Laki arpajaisverolain muuttamisesta	202
21. Laki koiraverosta annetun lain muuttamisesta	202
22. Laki tasausverolain muuttamisesta	202
23. Laki tullilain 8 ja 52 §:n muuttamisesta	203
24. Laki polkumyynnin sekä vientituen avulla tapahtuvan tuonnin ehkäisemisestä annetun lain 29 §:n muuttamisesta	203
25. Laki tuontimaksulain muuttamisesta	204
26. Laki kylvösiementuotannon edistämisestä annetun lain muuttamisesta	204
27. Laki kerman ja vähärasvaisen maidon tasausmaksusta annetun lain 19 §:n muuttamisesta	204
28. Laki suurilta kana- ja sikatalousyrityksiltä kannettavista markkinoimismaksuista annetun lain 23 §:n muuttamisesta	205
29. Laki maidon ja sianlihan vientikustannusmaksusta annetun lain 25 §:n muuttamisesta	205
30. Laki vientimaksulain 14 §:n muuttamisesta	205
31. Laki öljysuojarahastosta annetun lain muuttamisesta	206
32. Laki varmuusvarastointimaksusta annetun lain muuttamisesta	206
33. Laki palosuojaelumaksusta annetun lain muuttamisesta	206
34. Laki kasvinjalostustoiminnan edistämisestä annetun lain 9 §:n muuttamisesta	206

35. Laki apteekkimaksusta annetun lain 15 §:n muuttamisesta	207
36. Laki pellonraivausmaksusta annetun lain 14 §:n muuttamisesta	207
37. Laki torjunta-ainelain muuttamisesta	207
38. Laki haja-asutusalueiden vähittäiskaupan rahoitustuesta annetun lain 16 §:n muuttamisesta	208
39. Laki osakeyhtiölain 16 luvun 8 ja 9 §:n muuttamisesta	208
40. Laki osuuskuntalain muuttamisesta	209
41. Laki kirjanpitolain muuttamisesta	209
42. Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain muuttamisesta	209
43. Laki kuluttajansuojalain muuttamisesta	211
44. Laki vakuutusyhtiölain 18 luvun 4 ja 5 §:n muuttamisesta	212
45. Laki radiolaitteista annetun lain 6 §:n muuttamisesta	212
46. Laki sähkölain 63 ja 64 §:n muuttamisesta	212
47. Laki palkkaturvalain 15 §:n muuttamisesta	213
48. Laki merimiesten palkkaturvalain 15 §:n muuttamisesta	213
49. Laki työnvälityslain 16 a §:n muuttamisesta	214
50. Laki shekkilain 32 §:n 3 momentin kumoamisesta	214
51. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta	215
52. Laki konkurssisäännön muuttamisesta	215
53. Laki konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain 93 §:n muuttamisesta	216
54. Laki akordilain muuttamisesta	216
55. Laki sotatilasta annetun lain 47 §:n muuttamisesta	216
56. Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämistä annetun lain 4 §:n muuttamisesta	217
57. Laki väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annetun lain 21 §:n muuttamisesta	217
58. Laki hintavalvontalain 24 §:n muuttamisesta	217
59. Laki maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annetun lain 8 §:n muuttamisesta	217
60. Laki valuuttalain 12 §:n muuttamisesta	218
61. Laki eräistä Etelä-Afrikkaan kohdistuvista toimenpiteistä annetun lain 9 §:n muuttamisesta	218
62. Laki eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain kumoamisesta	218

	Sivu		Sivu
63. Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemiseksi annetun lain 1 §:n muuttami- sesta	220	26. Laki kylvösiementuotannon edistämisestä an- netun lain muuttamisesta	247
64. Laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoit- tamisesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta ...	221	27. Laki kerman ja vähärasvaisen maidon tasaus- maksusta annetun lain 19 §:n muuttamisesta .	248
65. Laki eräiden maitovalmisteiden vienti- ja tuontitarkastuksesta annetun lain 6 §:n muut- tamisesta	221	28. Laki suurilta kana- ja sikatalousyrityksiltä kannettavista markkinoimismaksuista anne- tun lain 23 §:n muuttamisesta	248
66. Laki eräiden kotieläinten maahan tuonnista annetun lain 4 §:n muuttamisesta	221	29. Laki maidon ja sianlihan vientikustannus- maksusta annetun lain 25 §:n muuttamisesta .	248
Voimaantulo	221	30. Laki vientimaksulain 14 §:n muuttamisesta ...	249
LAKITEKSTIT	222	31. Laki öljysuojarahastosta annetun lain muut- tamisesta	249
1. Laki rikoslain muuttamisesta	222	32. Laki varmuusvarastointimaksusta annetun lain muuttamisesta	249
2. Laki rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen muuttamisesta	238	33. Laki palosuojelumaksusta annetun lain muut- tamisesta	250
3. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 2 §:n muuttamisesta	239	34. Laki kasvinjalostustoiminnan edistämisestä annetun lain 9 §:n muuttamisesta	250
4. Laki pakkokeinolain muuttamisesta	239	35. Laki apteekkimaksusta annetun lain 15 §:n muuttamisesta	250
5. Laki sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muutta- misesta	240	36. Laki pellonraivausmaksusta annetun lain 14 §:n muuttamisesta	251
6. Laki löytötavaralain 13 §:n muuttamisesta	240	37. Laki torjunta-ainelain muuttamisesta	251
7. Laki verotuslain muuttamisesta	241	38. Laki haja-asutusalueiden vähittäiskaupan ra- hoitustuesta annetun lain 16 §:n muuttamises- ta	251
8. Laki rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varal- lisuuden verottamisesta annetun lain muutta- misesta	241	39. Laki osakeyhtiölain 16 luvun 8 ja 9 §:n muut- tamisesta	252
9. Laki ennakkoperintälain 62 ja 63 §:n muutta- misesta	241	40. Laki osuuskuntalain muuttamisesta	252
10. Laki työnantajan sosiaaliturvamaksusta anne- tun lain 18 §:n muuttamisesta	242	41. Laki kirjanpitolain muuttamisesta	253
11. Laki perintö- ja lahjaverolain 70 §:n muutta- misesta	242	42. Laki sopimattomasta menettelystä elinkeino- toiminnassa annetun lain muuttamisesta	253
12. Laki liikevaihtoverolain 81 §:n muuttamisesta	242	43. Laki kuluttajansuojalain muuttamisesta	254
13. Laki eräistä vakuutusmaksuista suoritettavas- ta verosta annetun lain muuttamisesta	243	44. Laki vakuutusyhtiölain 18 luvun 4 ja 5 §:n muuttamisesta	255
14. Laki valmisteverotuslain 39 §:n muuttamises- ta	243	45. Laki radiolaitteista annetun lain 6 §:n muut- tamisesta	255
15. Laki auto- ja moottoripyöräverosta annetun lain 24 §:n muuttamisesta	244	46. Laki sähkölain 63 ja 64 §:n muuttamisesta ...	256
16. Laki moottoriajoneuvoverosta annetun lain 33 §:n muuttamisesta	244	47. Laki palkkaturvalain 15 §:n muuttamisesta ...	256
17. Laki investointiverolain muuttamisesta	244	48. Laki merimiesten palkkaturvalain 15 §:n muuttamisesta	256
18. Laki leimaverolain 100 §:n muuttamisesta	245	49. Laki työnvälityslain 16 a §:n muuttamisesta ..	257
19. Laki elokuvaverolain 18 §:n muuttamisesta ...	245	50. Laki shekkilain 32 §:n 3 momentin kumoami- sesta	257
20. Laki arpajaisverolain muuttamisesta	245	51. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovut- tamisesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta ...	257
21. Laki koiraverosta annetun lain muuttamisesta	246	52. Laki konkurssisäännön muuttamisesta	258
22. Laki tasausverolain muuttamisesta	246	53. Laki konkurssisäännön väliaikaisesta muutta- misesta annetun lain 93 §:n muuttamisesta ...	259
23. Laki tullilain 8 ja 52 §:n muuttamisesta	246	54. Laki akordilain muuttamisesta	259
24. Laki polkumyynnin sekä vientituen avulla tapahtuvan tuonnin ehkäisemisestä annetun lain 29 §:n muuttamisesta	247	55. Laki sotatilasta annetun lain 47 §:n muutta- misesta	260
25. Laki tuontimaksulain muuttamisesta	247		

	Sivu		Sivu
56. Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetun lain 4 §:n muuttamisesta...	260	62. Laki eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain kumoamisesta	262
57. Laki väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annetun lain 21 §:n muuttamisesta	260	63. Laki epäsiivellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemiseksi annetun lain 1 §:n muuttamisesta	262
58. Laki hintavalvontalain 24 §:n muuttamisesta .	261	64. Laki kulttuurisideneiden maastaviennin rajoittamisesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta ...	262
59. Laki maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annetun lain 8 §:n muuttamisesta	261	65. Laki eräiden maitovalmisteiden vienti- ja tuontitarkastuksesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta	263
60. Laki valuuttalain 12 §:n muuttamisesta	261	66. Laki eräiden kotieläinten maahan tuonnista annetun lain 4 §:n muuttamisesta	263
61. Laki eräistä Etelä-Afrikkaan kohdistuvista toimenpiteistä annetun lain 9 §:n muuttamisesta	261		

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

1.1. Tavoitteet

Suomen rikoslaki on peräisin viime vuosisadalta (1889) ja se on Euroopan vanhimpia rikoslakeja. Sitä valmisteltiin aikana, jolloin yhteiskunnassa tapahtui merkittäviä muutoksia. Yhteiskunnan muuttuminen on jatkunut koko rikoslain voimassaolon ajan. Vaikka rikoslakiin on sen voimassaoloaikana tehty lukuisia osittaisia uudistuksia, jopa niin että alkuperäisen rikoslain 44 luvusta on sellaiseenaan voimassa enää vain kaksi lukua, yleisesti tunnustetaan, että rikoslainsäädäntömme on tuntuvasti vanhentunut. Vanhentuneisuudesta johtuu, että rikoslainsäädäntömme epäkohtien korjaaminen on mahdollista vain laajan kokonaisuudistuksen avulla.

Esitykseen sisältyvien rangaistussääntelyjen avulla pyritään antamaan rikosoikeudellista suojaa lähinnä sellaisia väärinkäytöksiä vastaan, jotka vahingoittavat, vaarantavat tai häiritsevät omistus- ja hallinto-oikeuksia, julkista taloutta ja talouselämän häiriötöntä toimintaa sekä hyödykkeiden vaihdantaa yksityisten kansalaisten tai yhteisöllisten talousyksikköjen välillä. Tuotannon ja talouselämän kehittyminen, vaihdantasuhteiden monimutkaistuminen, tekniset uudistukset sekä valtion varainkäytön ja säätelytehtävien lisääntyminen ovat aiheuttaneet sen, että rikoslain säännökset ovat erityisesti näiltä osin tuntuvasti vanhentuneet. Sen vuoksi on katsottu tarkoituksenmukaiseksi aloittaa rikoslain kokonaisuudistuksen toteuttaminen uudistamalla rikoslain erityisen osan varallisuusrikoksia, julkista taloutta vastaan tehtyjä rikoksia, taloudellista lainsäädäntöä vastaan tehtyjä rikoksia, väärennysrikoksia sekä näihin läheisesti liittyviä rikoksia koskevat säännökset.

Rikoslain kokonaisuudistuksen keskeisiä tavoitteita on tarkastella ja arvioida yhtenäisesti niitä päämääriä, etuuksia ja arvoja, joita rikoslainsäädännöllä voidaan edistää ja suojata.

Keskeisenä tehtävänä on suojeltavien arvojen punninta ja rangaistavuuden uudelleenarviointi. Rikoslainsäädännön sisältöä on tarkistettava muuttuvan oikeustajunnan mukaisesti. Rangaistavan ja ei-rangaistavan käyttäytymisen rajat on tarvittaessa määriteltävä uudelleen. Kysymys rangaistussäännösten sisällöstä on osa yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ongelmaa. Rikoslainsäädännössä on pyrittävä ottamaan tasapuolisesti huomioon eri yhteiskuntaryhmien edut sekä lisäämään oikeusvarmuutta. Rikoslainsäädännön sisällön tarkistamiseen liittyy myös rikossäännösten rangaistusasteikkojen tarkistaminen ja niiden saattaminen keskenään tasapainoon.

Rikoslakia valmisteltaessa oli tarkoituksena ottaa rikoslakiin kaikki tärkeimmät rangaistussäännökset. Rikoslain ulkopuolelle jäi kuitenkin erityislainsäädäntöön rangaistussäännöksiä, joiden merkitys ei kuitenkaan ollut suuri. Tänäpäin tilanne on aivan toinen. Enin osa rangaistussäännöksistä on rikoslain ulkopuolella. Yleisissä alioikeuksissa tuomitaan rangaistukseen rikoslakia vastaan tehdyistä rikoksista vuosittain runsaat 80 000 henkilöä ja muita lakeja ja asetuksia vastaan tehdyistä rikoksista noin 240 000 henkilöä (v. 1985 luvut olivat 84 103 ja 240 954). Rikoslain ulkopuoliset rangaistussäännökset muodostavat hyvin epäyhtenäisen joukon rangaistussäännöksiä. On havaittavissa, että yhteiskunnan muutokset ovat rikoslainsäädännössä heijastuneet etupäässä rikoslain ulkopuolisissa rikosoikeudellisissa sääntelyissä, kun sitä vastoin alkuperäinen rikoslaki on säilynyt perusrakenteeltaan ja -periaatteiltaan enemmän koskemattomana. Koska erilaisia rangaistavia käyttäytymismuotoja ja suojattavia arvoja ei ole sitten rikoslain säätämisen arvioitu yhtenäisten periaatteiden mukaan, on rikoslain kokonaisuudistuksen tärkeimpiä tavoitteita arvioida yhtenäisesti koko kielletyn käyttäytymisen ala ja siten myös rikoslain ulkopuolinen rangaistussäännöstö. Keskeisenä käytännön kysymyksenä on, mitkä rikoslain ulkopuoliset rangaistussäännökset mahdollisesti on aiheellista siirtää rikoslakiin.

Rikoslain näkyvimvät uudistukset ovat koskeneet seuraamusjärjestelmää. Rikoslain kokonaisuudistuksen painopiste ei sen vuoksi alkuvaiheessa ole seuraamusjärjestelmän uudistamisessa, vaikka siihenkin liittyy kokonaisuudistuksen kannalta merkittäviä periaatteellisia kysymyksiä. Tässä esityksessä ei ehdoteta olennaisia muutoksia rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään, vaan ne on tarkoitus toteuttaa vasta kokonaisuudistuksen myöhemmässä vaiheessa.

1.2. Keinot

Edellä mainittujen tavoitteiden toteuttaminen ja rikosoikeutemme epäkohtien korjaaminen on mahdollista vain laajan kokonaisuudistuksen avulla. Koko rikoslain uudistaminen yhdellä kertaa olisi kuitenkin niin laajakantoinen ja mittava tehtävä, että on katsottu tarkoituksenmukaiseksi ja järkeväksi edetä rikoslain kokonaisuudistuksessa vaiheittain siten, että tarkoituksenmukaiset säädöskokonaisuudet valmistellaan erillisiksi hallituksen esityksiksi, jotka annetaan eduskunnalle sitä mukaa kuin ne valmistuvat. Osauudistuksissa on mahdollista painottaa uudistuslohkojen kiireellisyys- ja tärkeysjärjestystä ja myös helpottaa lainsäädäntökoneiston työtä. Osauudistuksiin liittyy tosin myös haittoja, joista merkittävimpana voidaan mainita rikoslain rakenteeseen vaikuttavien muutosten vaikeutuminen. Käytännölliset syyt kuitenkin vaativat, että rikoslain kokonaisuudistuksessa edetään vaiheittain.

Lukuisat taloudellisen toiminnan piirissä tapahtuneet väärinkäytökset ovat osoittaneet, että yhteiskunnan ja kansalaisten taloudellista toimintaa koskevat rikosoikeudelliset sääntelyt ovat vanhentuneita ja puutteellisia. Sikäli kun rikosoikeudellisia sääntelyjä tältä osin ylipäänsä on olemassa, ne eivät sisälly rikoslakiin, vaan ne ovat hajallaan eri puolilla rikoslain ulkopuolisessa erityislainsäädännössä. Rikoslain kokonaisuudistuksen päätavoitteen toteuttamiseksi nämä hajallaan olevat sääntelyt olisi koottava yhtenäisiä periaatteita noudattaen rikoslakiin. Rikoslain kokonaisuudistustyö on sen vuoksi katsottu aiheelliseksi aloittaa uudistamalla rikoslain erityisen osan ne luvut, jotka sisältävät taloudellisen toiminnan sääntelyjä. Rikoslain erityisen osan lukuihin on lisäksi otettava sellaiset sääntelyt, jotka eivät sisälly nykyiseen rikoslakiin, mutta joiden paikka

rangaistussääntelyjen kokonaisuutta silmällä pitäen on rikoslaissa.

Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen toteuttamiseksi ehdotetaan uudistettaviksi rikoslain julkista taloutta ja taloudellista lainsäädäntöä vastaan tehtyjä rikoksia koskevat säännökset, jotka pääosiltaan nykyisin sijaitsevat rikoslain ulkopuolisessa lainsäädännössä. Sen lisäksi ehdotetaan uudistettaviksi keskeiset varallisuusrikoksia koskevat säännökset, jotka sisältyvät voimassa olevan rikoslain 28—33 sekä 36—38 lukuun. Edellä mainittuihin lukuihin sisältyy rikossäännöksiä, joiden ensisijaisena tarkoituksena on omistus- ja hallinto-oikeuksien suojaaminen, mutta myös hyödykkeiden vaihdantaa koskevilla säännöksillä on merkittävä osuus sanotuissa luvuissa. Vaih-dantasuhteiden monimutkaistuminen ja monipuolistuminen sekä niiden yhteydessä tapahtunut tekninen kehitys vaativat rikossäännösten saattamista muuttunutta kehitystä vastaaviksi. Sanottuihin lukuihin sisältyvät myös rikoslain väärennysrikoksia koskevat säännökset, jotka nekin ovat pahasti vanhentuneita. Väärennysrikoksia koskevat säännökset ehdotetaankin kokonaisuudessaan uudistettaviksi ja ne ehdotetaan sijoitettaviksi yhtenäisesti omaan rikoslain lukuun (33 luku). Edellä mainittujen rikoslain lukujen lisäksi ehdotetaan kokonaisuudessaan uudistettaviksi myös rikoslain vahingontekoa koskeva 35 luku sekä konkurssirikoksia koskeva 39 luku, joka jo pitkään on käytännössä osoittautunut nykyisiä tarpeita vastaamattomaksi.

Edellä mainittujen rikoslain uudistamistavoitteiden toteuttamiseksi ehdotetaan siten tässä esityksessä rikoslain 28—39 luku, lukuunottamatta 34 lukua ja osaa 38 luvusta, kokonaisuudessaan uudistettaviksi ja uusi 46 luku lisättäväksi rikoslakiin. Rikoslain 28 luku tulisi sisältämään varkautta, kavallusta ja luvaton käyttöä koskevat säännökset, 29 luku julkista taloutta vastaan tehtyjä rikoksia koskevat säännökset, 30 luku elinkeinorikoksia koskevat säännökset, 31 luku säännökset ryöstöstä ja kiristyksestä, 32 luku kätkemisrikoksia koskevat säännökset, 33 luku väärennysrikoksia koskevat säännökset, 35 luku vahingontekorikoksia koskevat säännökset, 36 luku säännökset petoksesta ja muusta epärehellisyydestä, 37 luku maksuvälinerikoksia koskevat säännökset, 39 luku säännökset velallisen rikoksista ja 46 luku säännöstelyrikoksia ja salakuljetusta koskevat säännökset. Rikoslain 38 luvun salas-

sapitovelvollisuutta koskevat säännökset jäisivät toistaiseksi voimaan, vaikka valtaosa luvun säännöksistä korvattaisiin muihin lukuihin sijoitettavilla uusilla säännöksillä.

Kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen yhteydessä ehdotetaan toteutettavaksi myös lyhyiden vankeusrangaistusten mittaamista koskeva uudistus. Vuosikymmenten kuluessa tuomioistuimet ovat siirtyneet käyttämään yhä lyhyempiä vapausrangaistuksia. Vankeusrangaistukset kasaantuvat käytännössä usein asetteikkojen alapäähän. Kuitenkin niiden tavallsimpana mittayksikkönä käytetään edelleen yhtä kuukautta, mikä on johtanut kaavamaiseen mittaamiskäytäntöön. Hienojakoisemman mittayksikön käyttäminen saattaisi edistää uusien mittaamisvaihtoehtojen omaksumista. Sen vuoksi ehdotetaan rikoslain 2 luvun 2 § muutettavaksi siten, että kolmea kuukautta lyhyemmät vankeusrangaistukset tuomittaisiin aina täysin päivin.

Työtä, elinympäristöä ja asumisturvallisuutta koskevat rikosoikeudelliset sääntelyt ovat nykyisessä laissa puutteellisia. Ne liittyvät osaltaan kiinteästi taloudellisen toiminnan sääntelyyn. Huolimatta niistä koskevien säännösten uudistamisen tärkeydestä ei esitykseen ole kuitenkaan otettu työrikoksia, ympäristörikoksia eikä asumisturvallisuutta koskevia rikoksia tar koittavia lakiehdotuksia. Tämä johtuu osaksi siitä, että mainitut sääntelyt kytkeytyvät olennaisesti sellaisiin koko rikosoikeudellista järjestelmää koskeviin kysymyksiin, kuten yhteisöjen rikosoikeudellisen vastuun ongelmaan, joiden ratkaiseminen tämän osauudistuksen yhteydessä olisi paisuttanut ehdotuksen kohtuutoman laajaksi. Yhteisöjen rikosoikeudelliseen vastuuseen liittyvät ongelmat ovat olleet selvitettävänä myös pohjoismaisessa rikosoikeuskomiteassa ja Euroopan neuvoston rikosasiainkomitean asettamassa asiantuntijakomiteassa, joiden työtä on aiheellista pyrkiä hyödyntämään uudistettaessa rikosoikeusjärjestelmäämme.

Uudistettavia rikoslain lukuja koskevat yleisperustelut on tässä esityksessä sijoitettu erikseen kunkin luvun perustelujen yhteyteen.

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

2.1. Nykyinen tilanne

2.1.1. Lainsäädäntö

Rikoslaki julkaistiin asetuskokoelmassa 19 päivänä joulukuuta 1889 ja se tuli voimaan 14 päivänä huhtikuuta 1894. Rikoslaki jakaantui 44 lukuun, joista 1—8 luku koskivat rangaistussäännösten yleisiä soveltamisperiaatteita, 9 luku vahingonkorvausta ja 10—44 luku eri rikoksia etupäässä suojattavien etuuksien mukaan rymiteltäjinä.

Rikoslaila kumottiin vuoden 1734 lain rikoskaari. Rikoslaki merkitsi huomattavaa muutosta rikoskaaren rangaistussäännöksiin nähden. Ankarat ruumiilliset rangaistukset ja häpeärangaistukset korvattiin pääosin sakkona ja vapausrangaistuksilla. Uusi laki poikkesi edeltäjästään myös rakenteeltaan. Rikoskaaren yksityiskohtaisia säännöksiä yhdistettiin entistä yleisluonteisemmiksi säännöksiksi ja niistä muodostettiin melko selväpiirteisiä lukukokonaisuuksia. Lisäksi rikoslakiin siirrettiin useita aikaisemmin muualla laissa olleita rangaistussäännöksiä, esimerkiksi kauppakaaresta ja rakennuskaaresta. Uudelle rikoslaille olikin ominaista kerrottu yhdentymiskehitys (syntetisointi), joka oli heijastusta runsaan puolentoista vuosisadan aikana tapahtuneesta oikeudellisen ajattelutavan kehityksestä.

Rikoslain alunperin 44 luvusta on kokonaan alkuperäisessä muodossaan enää vain kaksi lukua, 18 luku rikoksista sukuoikeuksista vastaan ja 30 luku pesänsäntämisestä. Valtaosa muutoksista on tehty niihin säännöksiin, joita useimmin sovelletaan. Kokonaan muutettuja ovat esimerkiksi 6 luku rangaistuksen mittamisesta, 8 luku vanhentumisesta, 20 luku siivellisyysrikoksista, 21 luku henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista, 23 luku liikennejuopumuksesta ja 28 luku varkaudesta. Sotilasrikoslainsäädännön uudistamisen yhteydessä rikoslakiin lisättiin uusi sotilasrikoksia koskeva 45 luku. Merkittäviin muutoksiin kuuluu vahingonkorvausta koskeneen 9 luvun kumoamisen vuonna 1974 toteutuneen vahingonkorvauslainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Useimmat muutokset ovat kohdistuneet vain yksittäisiin lainkohtiin eivätkä laajemmatkaan muutokset ole yleensä sisältäneet koko rikosla-

kiin sovellettavaksi tarkoitettuja periaateratkaisuja.

Rikoslain ulkopuolisen rangaistussäännösten kehitys on liittynyt paljolti taloudellisen toiminnan muutoksiin ja sen aiheuttamaan lainsäädännön muuttumiseen ja ulottumiseen uusille aloille. Uuden lainsäädännön tehosteeksi on säädetty rangaistussäännöksiä asianomaisiin lakeihin. Useat näistä rangaistussäännöksistä suojaavat tärkeitä pidettyjä arvoja, kuten työtä, elinympäristöä ja elinkeinotoimintaa.

Käytännössä merkittävimmät rikoslain ulkopuoliset rangaistussäännökset kohdistuvat liikenteen, alkoholin ja huumausaineiden käytön, ympäristönsuojelun, elinkeinotoiminnan ja työsuhteeseen liittyvien ratkaisujen sääntelyyn. Näitä rangaistussäännöksiä sovelletaan monin verroin useammin kuin rikoslain rangaistussäännöksiä, mikä johtuu pääosin tielikenneläin vastaisten rikosten ja rikkomusten yleisyydestä.

Myös valtion tehtävien laajentumisella on ollut vaikutusta rikoslain ulkopuolisenkin rangaistussäännösten kehittymiseen. Niinpä lainsäädännöllä on entistä enemmän pyritty ohjaamaan rakentamista, parantamaan työturvallisuutta ja terveydenhoitoa sekä edistämään taloudellista sääntelyä. Näitä tavoitteita on pyritty saavuttamaan lukuisia velvollisuuksia sisältävillä erityislakeilla, joihin on sijoitettu tehosteeksi rangaistussäännöksiä.

2.1.2. Käytäntö

Rikoslainsäädäntö on toteutettujen rikoslakiin ja sen ulkopuoliseen lainsäädäntöön kohdistuneiden muutosten johdosta monilta osin huomattavasti muuttunut siitä, millainen se oli vuonna 1889. Tosiasiallisen muutoksen rikoslainsäädäntöön on aiheuttanut lisäksi säännösten soveltamisalan tai merkityksen muuttuminen yhteiskunnallisen kehityksen mukana.

Joidenkin rikosten merkitys on välittömästi sidoksissa yhteiskuntaolojen kehitykseen ja tavoitellun käyttäytymistavan tärkeyteen. Esimerkiksi säännöstelyrikosten lukumäärä määrytyy paljolti säännöstelymääräysten laajuuden ja merkityksen perusteella. Myös näiden rikosten paheksuttavuus ja siten myös rangaistustaso heijastaa säännöstelyn merkityksen vaihteluita. Joidenkin rikosten merkitys on taas saattanut yleisen mielipiteen muuttuessa vähentyä, mikä on voinut johtaa jopa siihen,

ettei jonkin rikoksen johdosta ole lainkaan ryhdytty lain mukaisiin toimenpiteisiin. Esimerkin tällaisesta kehityksestä tarjoaa nyttemmin kumottu rikoslain 41 luku kirkollista järjestystä koskevien määräysten rikkomisesta.

Myös rangaistussäännösten soveltamiskäytäntö saattaa olennaisesti muuttua, vaikka säännösten sanamuotoa ei muutettaisikaan. Näin tapahtuu silloin, kun lain soveltajat muuttavat aikaisempaa tulkintaansa tai kun säännöstä ryhdytään soveltamaan uudelleen käyttäytymiseen. Esimerkiksi petoksen tunnusmerkistössä mainitut tekotavat ”myy väärennetyn tavarain oikeasta, sekoitetun puhtaasta tai virheellisen virheettömästä” viittaavat selvästi toisenlaisiin tilanteisiin kuin mihin petossäännöstä nykykäytännössä useimmin sovelletaan. Nykyisin petos hyvin usein liittyy luotonantotilanteisiin ja muiden maksuvälineiden kuin rahan käyttöön kaupan yhteydessä. Tällaisia menettelytapoja ei edes tunnettu petoksen tunnusmerkistöä kirjoitettaessa.

2.1.3. Epäkohdat ja uudistamistarve

Rikoslainsäädäntömme on edelleen rakenteeltaan ja paljolti sisällöltäänkin samanlainen, jollaiseksi se aikanaan säädettiin. Suoritetut uudistukset eivät ole antaneet rikoslainsäädännölle uutta kokonaisilmettä. Niinpä rikoslainsäädäntömme on huomattavilta osiltaan vanhentunut. Rikoslaki suojaaa edelleen monin osin samoja arvoja ja etuuksia kuin viime vuosisadalla. Myös rakenteeltaan rikoslaki on pääosin entisellään, vaikka useita rikoslain lukuja onkin uudistettu. Suoritetut osittaiset uudistukset ovat kulloinkin kohdistuneet vain suppeaan osaan rikoslakia, eikä niiden yhteydessä ole voitu suorittaa riittävän laajaa arvojen uudelleen punnitsemista.

Rikoslain säätämisen jälkeen tapahtunut kehitys on johtanut rikoslainsäädännön hajaantumiseen. Yhteiskunnan kehitystä on ohjattu erityislakeilla, joihin on sijoitettu myös tehosteiksi tarvittu rangaistussäännökset. Näin on käynyt vähitellen lähes mahdottomaksi muodostaa kokonaiskuvaa rangaistavista käyttäytymistavoista, mikä on aiheuttanut epävarmuutta niin yksityisten kansalaisten kuin eri aloilla toimivien yhteisöjenkin piirissä. Eriksen säädettyjen, erityisaloja sääntelevien lakien rangaistussäännöksiä ei ole voitu arvioida ja suunnitella yhtenäisten periaatteiden mu-

kaan, mikä on aiheuttanut epäsuhtaa eri rangaistussäännösten välille.

Myös viranomaisten valvonta-, tutkinta- ja ratkaisutoiminnan kannalta erityislakien rangaistussäännökset saattavat olla ongelmallisia niiden vaatiman erityisasiantuntemuksen vuoksi. Yleisviranomaisten toimenpiteet ovat saattaneet olla tehottomia säännösten yksityiskohtaisuuden vuoksi ja siksi, ettei erityislakien aineelliseen sisältöön ole voitu riittävästi paneutua.

Rikoslain vanhentuneisuuteen ja hajautuneisuuteen liittyy myös lakiteknisiä ja lain soveltamista vaikeuttavia ongelmia. Vanhentuneet tunnusmerkistöt ovat usein vaikeaselkoisia ja kankeasti nykytodellisuuteen soveltuvia. Toisaalta erityisalojen lainsäädäntöön sisältyvien rangaistussäännösten soveltaminen voi vaatia syvällistä perehtymistä lain aineelliseen sisältöön, ennen kuin rangaistussäännöksen tarkoitus ja sisältö selviävät. Näiden lakien rangaistussäännökset ovat joissakin tapauksissa rikoslaissa olevaan yleissäännökseen nähden osaksi suppeampia ja osaksi laajempia, mikä aiheuttaa rikosten yhtymiseen liittyviä ongelmia.

Rikoslainsäädännöstämme voidaan osoittaa myös selviä puutteita. Taloudellisen toiminnan yhteydessä harjoitettavan rikollisuuden sääntely perustuu usein erityislainsäädäntöön, jonka rangaistussäätely on suhteellisen lievä. Julkista varoista myönnetyn tuen väärinkäyttämisen voi jäädä kokonaankin rankaisematta lain puutteellisuuden vuoksi, vaikka se saattaa käsitellä paheksuttavuudeltaan petokseen rinnastettavan menettelyn.

2.2. Valmisteluelimet ja -aineisto

2.2.1. Valmisteluelimet

Ensimmäinen yritys rikoslain uudistamiseksi kokonaisuudessaan tehtiin, kun oikeusministeriö antoi professori Allan Serlachiukselle tehtäväksi laatia luonnoksen uudeksi rikoslaiksi. Luonnos rikoslain yleiseksi osaksi valmistui 1920 ja tarkistettu ehdotus uudeksi rikoslaiksi kaksi vuotta myöhemmin. Serlachiuksen ehdotukset eivät johtaneet kokonaisuudistukseen, mutta monet hänen esittämänsä ajatukset ovat toteutuneet erillisinä uudistuksina. Serlachius ehdotti muun muassa kuolemanrangaistuksen ja kansalaisluottamuksen menettämisen poistamista ja siirtymistä yksilajiseen vapausrangaistukseen, päiväsakkojärjestelmään siirtymistä ja

erillisen sakon muuntomenettelyn käyttöön ottamista. Tunnusmerkistöjen kirjoittamisessa pyrittiin korvaamaan rikoslaissa olevat tapauskohtaiset rangaistussäännökset yleisluonteisilla säännöksillä. Jo Serlachius pohti erityislaeissa olevien rangaistussäännösten sijoittamista rikoslakiin.

Lähes kymmenen vuotta myöhemmin vuonna 1930 asetettiin professori Bruno A. Salmialan puheenjohdolla toiminut komitea pohtimaan rikollisuuden vastustamistoimenpiteitä. Komitean ehdotusten pääpaino kohdistui seuraamusjärjestelmään. Niistä toteutuivat ehdonalaista vapauttamista koskevat muutosehdotukset.

Seuraamusjärjestelmää tutki myös kaksi 1940-luvulla asetettua komiteaa. Niin sanottu pakkolaitoskomitea ehdotti toiselle ja toisen omaisuudelle vaarallisten rikoksenuusijoiden eristämisen helpottamista ja vankeinhoidon uudistamiskomitea teki ehdotuksen uudeksi vankeinhoitoasetukseksi.

Rikoslain uudistamista varten asetettiin vuonna 1954 professori Brynolf Honkasalon puheenjohdolla toiminut rikoslakikomitea. Komitean ensimmäinen vuonna 1957 valmistunut osamietintö sisälsi ehdotuksen henkeen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvia rikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi. Siinä ehdotettiin jonkin verran supistettavaksi niin sanottua seurausvastuuperiaatetta. Toisessa, vuonna 1963 valmistuneessa, osamietinnössä oli ehdotukset varkautta, luvaton käyttöönottamista, kavaltamista ja luvaton viljelystä koskevien rangaistussäännösten muuttamisesta. Törkeän varkauden tapauskohtaisesta tunnusmerkistöstä ehdotettiin luovuttavaksi korvaamalla se esimerkeillä ja niitä täydentävällä yleislausekkeella. Luvaton käyttöönottamista koskeviin säännöksiin ehdotettiin lisättäväksi uusi tunnusmerkistö, joka koski moottoriajoneuvon luvaton ottamista toisen hallusta. Toisen oikeudeton erottaminen irtaimen omaisuuden hallinnasta tai hallinnan olennainen häiritseminen olisivat tulleet erityisen omavaltaista menettelyä koskevan rangaistussäännöksen mukaan rangaistaviksi. Rikoslakikomitean ehdotukset toteutettiin pääosiltaan, mutta rikoslain kokonaisuudistukseen ne eivät johtaneet. Komitea lakkautettiin 1965.

Rikoslain muuttumiseen ovat johtaneet myös eräiden aikaisemmin rikoslain ulkopuolella olleiden rikoslainsäädännön osa-alueiden uudistamishankkeet. Vuonna 1976 siirrettiin

liikennejuopumusta koskevat säännökset rikoslakiin sen 23 luvuksi. Viimeksi on toteutunut sotilasrikoksia koskeva uudistus, jonka yhteydessä rikoslakiin lisättiin niitä koskeva uusi 45 luku. Uudistusta valmisteli jo vuonna 1972 mietintönsä luovuttanut sotilasrikos- ja sotilas-oikeudenkäyntilainsäädännön uudistamiskomitea. Lisäksi eduskunnalle on annettu hallituksen esitys virkarikoslainsäädännön uudistamiseksi, jonka toteutuminen merkitsisi rikoslain 40 luvun virkarikossäännösten uudistamista.

Rikoslainsäädännön kehittämiseksi on tehty runsaasti työtä myös Pohjoismaiden yhteistoiminnan puitteissa. Vuonna 1960 toimintansa aloittanut pohjoismainen rikosoikeuskomitea on toiminut pysyvänä rikoslainsäädännön alaan kuuluvana elimenä. Komitea on laatinut mietinnöt muun muassa ehdonalaista vapauttamista ja rikosoikeudellista vanhentumista koskevan lainsäädännön yhtenäistämisestä.

Tämä esitys on osa rikoslain kokonaisuudistushanketta, joka pohjautuu vuonna 1972 asetetun rikosoikeuskomitean työhön. Komitean tehtävänä oli valmistella rikoslainsäädännön kokonaisvaltainen perusuudistus. Komitean tuli selvittää ja suunnitella uudistettavan rikoslainsäädännön laatimisperiaatteet sekä selvittää ja asettaa tärkeysjärjestykseen ne päämäärät, etuudet ja arvot, joita rikoslainsäädännöllä osaltaan edistetään ja suojataan. Edelleen sen tuli selvittää, uudelleen arvioida ja suunnitella keinot tärkeinä pidettävien päämäärien, etuuk-sien ja arvojen suojaamiseksi rikoslainsäädän-nön avulla. Vielä komitean tuli selvittää, missä määrin on tarkoituksenmukaista koota rangaistussäännöksiä sisältävät eri lakien säännök-set yhtenäiseen rikoslakiin.

Komitean tueksi asetettiin neljä toimikuntaa, joiden tehtäväalueiksi määrättiin työrikokset, verorikokset, liikennerikokset ja ympäristöri-kokset. Toimikuntien ehdotukset valmistuivat vuonna 1973 ja niitä käytettiin hyväksi rikosoikeuskomitean työskentelyssä. Rikosoikeusko-mitean mietintö (komiteamietintö 1976:72) valmistui vuoden 1976 lopulla. Se sisältää selvi-tyksen rikoslainsäädännön kehityksestä ja ar-vion rikosoikeudellisen järjestelmän yhteiskun-nallisista tehtävistä ja rikoslain uudistamisesta. Mietinnössä on selvitetty ja arvioitu myös ran-gaistavuuden perusteita, seuraamusjärjestel-mää, rangaistussäännösten soveltamisperiaat-teita ja yhteisöjen rikosoikeudellista vastuuta. Lisäksi mietintöön on liitetty uuden rikoslain erityisen osan runkosuunnitelma.

Rikosoikeuskomitean mietinnöstä hankittiin lausunnot yli sadalta viranomaiselta, järjestöl-tä ja muulta sellaiselta taholta, joiden tehtävä-alueetta laki läheisesti koskee. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä (oikeusministeriön lainval-misteluosaston julkaisu 18/1978).

Oikeusministeriö asetti maaliskuun 31 päivä-nä 1980 projektiorganisaation, jonka tehtävä-nä on rikosoikeuskomitean periaatemietinnön ja siitä annettujen lausuntojen perusteella laa-tia rikoslain kokonaisuudistuksen toteuttami-seksi tarvittavat säädösehdotukset perustelui-neen. Asettamispäätöksen mukaan työ tuli suorittaa kolmessa vaiheessa siten, että ensim-mäisessä vaiheessa uudistetaan varallisuusri-koksia, julkistaloutta vastaan tehtyjä rikoksia, taloudellista lainsäädäntöä vastaan tehtyjä ri-koksia ja väärennysrikoksia koskevat säännök-set sekä näihin rikoksiin liittyvät rikoslain ul-kopuoliset rangaistussäännökset. Viimeksi mainitut säännökset tuli siirtää rikoslakiin ri-kosoikeuskomitean esittämien suuntaviivojen mukaisesti. Toisessa vaiheessa tuli uudistaa muut rikoslain erityisen osan luvut ja kolman-nessa vaiheessa rikoslain seuraamuksia ja yleis-tä osaa koskevat luvut. Projektin työn tuli päättyä yhtenäiseen ehdotukseen hallituksen esitykseksi uudeksi rikoslakiin.

Oikeusministeriö täsmensi projektiorgani-saation toimeksiantoa toukokuun 6 päivänä 1983 tehdyllä päätöksellä. Sen mukaan rikos-lain kokonaisuudistus toteutetaan osauudistuk-sina siten, että tarkoituksenmukaiset säädös-ko-konaisuudet valmistellaan erillisiksi ehdotuk-siksi hallituksen esityksiksi. Tavoitteena on pyrkiä antamaan esitykset eduskunnalle sitä mukaa kuin ne valmistuvat ja saattaa lait voimaan sitä mukaa kuin eduskunta hyväksyy ne.

Täsmennetyn toimeksiannon mukaan kiireel-lisimpinä ja tärkeimpinä tehtävinä pidetään asettamispäätöksessä ensimmäisen vaiheen kohdalla tarkoitettuja julkistaloutta ja talou-dellista lainsäädäntöä vastaan tehtyjä rikoksia sekä projektiorganisaation määrittelemiä vaih-dantarikoksia koskevien sääntelyjen uudista-mista. Lakisysteemaattisista syistä pidettiin tar-peellisenä kytkeä tähän vaiheeseen myös niin sanottuja omaisuusrikoksia koskevien säännös-ten uudistaminen.

Projektiorganisaation työn toteuttamisesta vastaa johtoryhmä, joka on asettanut neljä työryhmää valmistelevaan uudistuksen ensim-mäistä vaihetta. Talousrikostyöryhmä on val-

mistellut rikoslain 29, 30 ja 46 luvun uudistamista koskevat ja siihen liittyvät ehdotukset, omaisuusrikostyöryhmä 28, 31, 32 ja 35 lukua koskevat ehdotukset ja vaihdantarikostyöryhmä 33, 36, 37 ja 39 lukua koskevat ehdotukset. Työryhmiin on kuulunut lainvalmisteluhenkilöstön lisäksi oikeustieteen ja eri alojen asiantuntemusta edustaneita jäseniä. Valmistelun aikana on lisäksi kuultu erityisasiantuntijoita niistä säännösluonnoksista, joiden pohjalta esitys on viimeistelty.

2.2.2. Asiantuntijoiden ja viranomaisten sekä muiden tahojen kuuleminen

Tämä esitys perustuu rikoslain kokonaisuudistusta valmistelevan projektiorganisaation johtoryhmän ehdotukseen rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäiseksi osaksi (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/1984) ja rikoslakiprojektin johtoryhmän ehdotukseen säännöstelyrikoksista ja salakuljetuksesta (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 8/1986). Ehdotuksista on hankittu lausunto niiltä viranomaisilta, joiden toimintalaan ehdotukset selvimmin vaikuttavat, sekä tärkeimmiltä lain vaikutuspiiriin kuuluvilta tahoilta edustavilta järjestöiltä. Ensiksi mainitusta ehdotuksesta annettiin 69 lausuntoa, joista on julkaistu tiivistelmä (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 6/1985). Säännöstelyrikoksia ja salakuljetusta koskevasta ehdotuksesta annettujen 46 lausunnon tiivistelmä on laadittu monisteena.

Esitykseen sisältyvistä rikoslainsäädännön ja rikosten syyteoikeuden ajallista ulottuvuutta koskevista ehdotuksista pyydettiin lausunto 23 viranomaiselta ja muulta yhteisöltä. Tiivistelmä lausunnoista on laadittu monisteena.

Mainittujen ehdotusten ja niistä annettujen lausuntojen pohjalta laadittiin oikeusministeriössä virkatyönä esitysehdotus rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäiseksi vaiheeksi. Valtioneuvosto pyysi 4 päivänä helmikuuta 1988 korkeimmalta oikeudelta lausunnon esitysehdotuksesta.

Tämä esitys perustuu mainittuun esitysehdotukseen, johon on tehty eräitä tarkistuksia korkeimman oikeuden lausunnon johdosta.

3. Rikoslain uudistaminen eräissä muissa maissa

Ruotsissa korvattiin vanha vuoden 1864 rikoslaki uudella rikoskaarella, joka hyväksyttiin vuoden 1962 valtiopäivillä. Uudistus perustui olennaisesti kahden 1930-luvun loppupuolella asetetun komitean työhön, joista toinen valmisteli erinäisten rikosten uudistamista ja toinen seuraamusjärjestelmän uudistamista. Edellisen komitean ehdotukset toteutettiin kolmessa vaiheessa siten, että vuonna 1942 uudistettiin rikoslain varallisuusrikoksia koskevat säännökset, vuonna 1948 valtioon ja yhteiskuntaan kohdistuvia rikoksia koskevat säännökset ja vuonna 1962 henkilöön kohdistuvia rikoksia koskevat säännökset. Vuonna 1962 hyväksyttyyn uuteen rikoskaareen sisällytettiin aikaisemmin voimaan saatetut uudistukset lähes sellaisinaan ja lisäksi kirjoitettiin uudelleen rikoslain yleisen osan säännökset ja toteutettiin seuraamusjärjestelmän uudistus. Parhaillaan Ruotsissa on vireillä rikoskaaren varallisuusrikoksia koskevien säännösten uudistustyö (Statens offentliga utredningar 1983:50) ja seuraamusjärjestelmän uudistaminen (Statens offentliga utredningar 1986:13—15).

Tanskan rikoslaki on vuodelta 1930. Sen laajamittainen uudistaminen ei ole vireillä. *Norjassa* sitä vastoin käynnistettiin vuoden 1980 syksyllä vanhan vuodelta 1902 peräisin olevan rikoslain kokonaisuudistustyö. Sen suorittaminen annettiin erilliselle rikoslakikomissiolle, joka työskentelee yhteistyössä oikeusministeriön kanssa. Komissio harkitsee itsenäisesti, millä tavalla se järjestää työskentelynsä ja ratkaisee myös sen, onko tarkoituksenmukaista julkaista työstä osaraportteja. Komission tehtävänä on ehdotuksen laatiminen kokonaan uudeksi rikoslaiksi. Komissio on saanut valmiiksi uudistusta koskevan periaatemietinnön (Norges offentlige utredninger 1983:57).

Useissa maissa rikoslaki on uudistettu viime vuosikymmenien aikana. Lisäksi useissa maissa on parhaillaan vireillä rikoslain kokonaisuudistustyö. Jo toteutetuista kokonaisuudistuksista mainittakoon esimerkkeinä Euroopasta Unkarin rikoslaki vuodelta 1978 (vanha vuodelta 1961), Itävallan rikoslaki vuodelta 1974 (vanha vuodelta 1852), Puolan rikoslaki vuodelta 1969, Saksan demokraattisen tasavallan rikoslaki vuodelta 1968 ja Bulgarian rikoslaki vuodelta 1968. Uusin kokonaisuudistus Euroopassa on toteutettu Portugalissa, jonka rikoslaki

on vuodelta 1982. Saksan liittotasavallassa toteutettiin 1970-luvulla kahteen otteeseen laaja rikoslain osittaisuudistus. Liittotasavallan rikoslain talousrikoksia koskevia säännöksiä uudistettiin laajasti vuonna 1986 voimaan tulleella lailla.

Suomen ja Norjan lisäksi rikoslain kokonaisuudistustyö on parhaillaan vireillä muun muassa Ranskassa, Belgiassa, Espanjassa ja Kanadassa.

Oikeusvertaileva katsaus eri maiden rikoslainsäädäntöön on laadittu erillisenä selvityksenä (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 15/1987).

4. Rikoslainsäädännöllisiä kysymyksiä

4.1. Yhtenäinen kirjoitustapa

Luontenomaista jonkin lainsäädäntölohkon kokonaisuudistukselle on, että siinä pyritään, paitsi kokoamaan uudistuksen kohteena olevat säännökset yhteen johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi, myös kirjoittamaan uudet säännökset yhtenäisten periaatteiden mukaisesti. Sen lisäksi, että nykyinen rikoslaki on sisällöltään vanhentunut, se on myös kirjoitustavaltaan hyvin epäyhtenäinen. Tämä johtuu siitä, että rikoslain pitkän voimassaolon aikana lainkirjoitustapa on eri aikoina sekä kielellisesti että rakenteeltaan ja tyylistään usein vaihdellut. Rikoslakia säädettäessä tunnusmerkistöjen kirjoittamistapa oli pitkälti kasuistinen eli yksittäistapauksellinen. Sittemmin on siirrytty yhä enemmän yleisluontoisempaan kirjoitustapaan. Nykyisin johdonmukaisesti noudatettua rikosnimikäytäntöä ei tunnettu rikoslain säätämisen aikoihin. Rikosten törkeys porrastuksessa ja sen ilmaisemisessa ei noudatettu johdonmukaista lainsäädäntökäytäntöä. Rangaistusasteikot olivat mitä erilaisimpia. Niinpä nykyisessä rikoslaissa on yli 70 erilaista rangaistusasteikkoa.

Epäyhtenäisen lainkirjoitustavan vakavin epäkohta on siinä, että se voi johtaa sellaisiin tulkintavirheisiin, joita ei lakia säädettäessä ole voitu edes pitää mahdollisina. Tulkintavirheitä välttääkseen lainsoveltajan onkin erityisesti kiinnitettävä huomiota sovellettavan säännöksen ikään.

Tässä esityksessä on pyritty kirjoittamaan rikostunnusmerkistöt yhtenäisten periaatteiden

mukaan. Tämä koskee niin hyvin säännösten nimikkeitä, keskinäistä järjestystä, sisäistä rakennetta, tekotapakuvausta, rangaistusasteikkoja, törkeys porrastusta kuin myös käsitteistöä ja kieliasua. Kirjoitustapa ei kovin olennaisesti poikkea siitä käytännöstä, jota viime vuosina on rikoslainsäädännössä noudatettu.

4.2. Rikosnimet

Vakiintuneen tavan mukaan jokaisella rikoksella on oma nimensä, joka ilmaistaan rikostunnusmerkistössä kursivoituna. Sen lisäksi että rikosnimi ilmaistaan tunnusmerkistössä, ehdotetaan otettavaksi käyttöön uudemmassa lainkirjoituskäytännössä yleistynyt tapa otsikoida jokainen pykälä erikseen pykälänimellä, joka rikostunnusmerkistön kohdalla on sama kuin rikosnimi. Ehdotettu tapa helpottaa säännösten löytymistä.

Yksittäisistä rikoksista käytettäisiin yleensä kansalaisten mieliin juurtuneita vakiintuneita rikosnimiä (esimerkiksi varkaus, näpistys, petos, ryöstö). Uusissa rikossäännöksissä on pyritty muodostamaan vastaavanlaisia rikosta kuvaavia nimiä (esimerkiksi yritys vakoilu, avustuspotos). Jos luontevaa nimeä ei ole keksitty, on käytetty uudemmassa lainsäädännössä yleistynyttä tapaa liittää kysymyksessä olevaa elämäntapausta tai ilmiötä ilmaisevaan substantiiviin sana rikos tai rikkomus, jolloin törkeysluokitus on voitu tarvittaessa ilmaista asianomaisella adjektiivilla tai käyttämällä rikkomus-sanaa (esimerkiksi markkinointirikos, kilpailumenettelyrikos, kätkemisrikos, törkeä kätkemisrikos, kätkemisrikkomus).

4.3. Törkeysluokitus

Rikosoikeuskomitean mietinnössä ehdotettiin, että uudessa rikoslaissa rangaistussäännökset olisi oikeusvarmuuden sekä riittävän kriminaalipoliittisen tehon saavuttamiseksi voimakkaasti ja johdonmukaisesti porrastettava. Ottamalla käyttöön riittävän suppea-alaisia tyyppirangaistusasteikkoja voitaisiin ohjata tuomioistuimien lainkäyttöä ja samalla tehokkaasti tiedottaa kansalaisille eri rikosten vakavuus. Useissa maissa on käytössä järjestelmä, jossa törkeysasteen mukaisesti porrastetuista rikosryhmistä käytetään nimikkeitä, jotka jo sanallisesti kuvaavat tekojen luonnetta (Ranskassa

crimes, délits, contraventions, Saksan demokraattisessa tasavallassa Verbrechen, Vergehen, Verfehlungen jne).

Rikosoikeuskomitean mietinnön liitteenä olevassa uuden rikoslain runkosuunnitelmassa oli käytetty neliportaista rikosten törkeysluokitusta:

I törkeä rikos	2	—	10 vuotta vankeutta
II vakava rikos	8 kk	—	4 vuotta vankeutta
III (rikos- laki)rikos	sakko—	2 vuotta vankeutta	
IV rikkomus	sakko—	60 vuorokautta vankeutta	

Käsiteltäessä kysymystä uuden rikoslain asteikkoratkaisuiksi rikosoikeuskomiteassa sai laajaa kannatusta myös hienojakoisempi useita vaihtoehtoja sisältävä tyypisteikosto.

Tässä esityksessä on pyritty toteuttamaan edellä mainitussa mietinnössä ehdotettu ajatus törkeysluokituksista. Koska tämä esitys on kuitenkin tarkoitettu toteutettavaksi itsenäisesti ja odottamatta koko rikoslain uudistamista, ei ehdotusta ole ollut mahdollista aivan sellaisenaan tässä yhteydessä saattaa voimaan. Esitykseen liittyvissä rangaistussäännöksissä on eräin poikkeuksin ehdotettu seuraavia asteikkotyyppejä:

sakko	
sakko —	6 kk vankeutta
sakko —	1 vuosi vankeutta
sakko —	2 vuotta vankeutta
4 kk —	4 vuotta vankeutta
2 —	10 vuotta vankeutta

Törkeysluokille ei ole tässä esityksessä annettu erillisiä nimiä, mutta taustalla oleva ajatus törkeysluokituksista näkyy yksittäisistä rikosten nimistä (esimerkiksi kätkemisrikos, törkeä kätkemisrikos, kätkemisrikkomus). Johdonmukaisella rikosten törkeysluokituksella voidaan vaikuttaa sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyyteen että rangaistustasoon.

4.4. Rangaistusasteikot

Voimassa olevan rikoslain rangaistusasteikot ovat varsin laajoja. Yleisesti tunnettu tosiasia on, että käytännössä yleensä tuomitaan huomattavasti asteikon puolivälin alapuolelle sijoittuvia rangaistuksia. Edelleen on tunnettua,

että verrattuna useimpiin sivistyspiiriämme lähellä oleviin maihin Suomessa käytetään varsin ankaria rangaistuksia. Muun muassa tämän vuoksi jo rikosoikeuskomitea ehdotti, että uuteen rikoslakiin ei tulisi ottaa sellaisia ankaria enimmäisrangaistuksia, joista etukäteen tiedetään, että niitä ei tulla käytännössä soveltamaan. Esimerkkinä selvästi tarpeettoman laajasta rangaistusasteikosta voidaan mainita ryöstön perustekomuodon asteikko, josta käytetään vain alinta kolmannelta.

Rikoslain kokonaisuudistuksen toteuttamisen vaiheittain johtaa väistämättä siihen, että rikoslain rangaistustason uudelleen arviointi jää osittaiseksi. Tämä rajoittaa mahdollisuuksia tehdä merkittäviä muutoksia rikosten rangaistusasteikkoihin osauudistusten yhteydessä. Tässä esityksessä ehdotetaan lähinnä vain eräiden rangaistusasteikkojen varsin varovaista supistamista yläpäästään. Uudet supistetut rangaistusasteikot poikkeaisivat muuten liiaksi rikoslain niistä säännöksistä, joita ei vielä tässä vaiheessa ehdoteta uudistettaviksi. Tarkoitus on, että uuden rikoslain rangaistusasteikot ja rangaistustaso kokonaisuudessaan tarkistettaisiin rikoslain kokonaisuudistuksen viimeisessä vaiheessa. Jo osauudistusten yhteydessä on kuitenkin järkevää toteuttaa sellaisia muutoksia, joihin voidaan osoittaa selkeä käytännössä havaittu tarve ja joilla ei ole laajoja heijastusvaikutuksia myöhemmin uudistettaviin säännöksiin.

Rangaistuskäytäntöämme on yleisesti pidetty siten vinoutuneena, että varallisuuteen kohdistuvista rikoksista tuomitut rangaistukset ovat keskimäärin perusteettoman ankaria verrattuna eräisiin henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista tuomittuihin rangaistuksiin. Selvimmin epäsuhtaa on ilmennyt siinä, että suhteellisen vähäisistä varallisuusrikoksista on käytännössä tuomittu jopa ankarampia rangaistuksia kuin terveydelle melko vaarallisistakin pahoinpitelyistä. Ongelma on nimenomaan siinä, että varkausrikoksista tuomitavat rangaistukset ovat usein ankaria.

Rangaistuskäytännössä vakiintunut linja on vaikuttanut myös siihen, että maassamme on muihin olosuhteiltaan vastaaviin maihin nähden huomattavan korkeaa vankiluku, vaikka rikosten määrä ei ole poikkeuksellisen suuri. On lisäksi ilmeistä, ettei vankeusrangaistuksen nykyisenlaajuista käyttöä erityisesti varallisuusrikosten yhteydessä voida perustella puhtaasti rikoksantorjuntasyillä. Käytettävissä ole-

van kriminologisen tutkimustiedon valossa ei myöskään ole perusteltua odottaa, että rangaistustason vähäinen ja asteittainen aleneminen vaikuttaisi rangaistusten yleisestävään tehoon.

Varallisuuteen kohdistuvien rikosten vahingollisuus ja vaarallisuus on olennaisesti vähentynyt siitä, mitä se oli nykyistä rikoslakia säädettäessä. Tyypillinen anastusrikos ei nykyisin harvinaisia poikkeuksia lukuun ottamatta uhkaa rikoksen uhrin toimeentulomahdollisuuksia tai saata häntä huomattaviin taloudellisiin vaikeuksiin. Elintason yleinen nousu ja sosiaaliturvan voimakas kehittyminen ovat selvästi lieventäneet varallisuusrikosten kielteisiä vaikutuksia. Vastaavaa muutosta ei sen sijaan ole tapahtunut henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten osalta, vaikka terveydenhoidon ja lääketieteen edistyminen ovatkin lisänneet mahdollisuuksia vähentää pysyviksi jääviä terveyshaittoja.

Varkausrikosten rangaistuskäytännön lieventäminen onkin osoittautunut tarpeelliseksi. Käyttökelpoinen keino lieventämiseen on varkauden perustekomuodon enimmäisrangaistuksen alentaminen nykyisestä kahdesta vuodesta vankeutta. Enimmäisrangaistuksen alentaminen olisi selvä ohje lainkäyttäjille. Se osoittaisi, että lainsäätäjät suhtautuu varkausrikkisiin aikaisempaa lievemmin. Tällä tavoin se myös tukisi sitä jo jossain määrin tapahtunutta kehitystä, että varkausrikoksista tuomitaan jonkin verran aikaisempaa enemmän sakko-rangaistuksia.

Tätä esitystä valmisteltaessa on ollut esillä kaksi vaihtoehtoa varkauden perustekomuodon uudeksi enimmäisrangaistukseksi: vuosi tai vuosi ja kuusi kuukaudesta vankeutta. Vuoden enimmäisrangaistus aiheuttaisi eräitä heijastusvaikutuksia rikosten tutkintaa ja vanhentumista koskeviin säännöksiin. Esimerkiksi pidätys- ja vangitsemisoikeus edellyttävät eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta yli vuoden enimmäisrangaistusta. Jos enimmäisrangaistus olisi yksi vuosi, olisi siis tehtävä muutoksia myös pakkokeinolakiin, jotta riittävien pakkokeinojen käyttömahdollisuus säilyisi. Enimmäisrangaistuksen alentaminen yhdeksi vuodeksi johtaisi myös siihen, että varkauden vanhentumisaika lyhenisi nykyisestä viidestä vuodesta kahdeksi vuodeksi.

Varkauden enimmäisrangaistuksen alentaminen vuoteen ja kuuteen kuukauteen ei sitä vastoin aiheuttaisi edellä kerrottuja heijastus-

vaikutuksia. Tällainen enimmäisrangaistus olisi kuitenkin poikkeuksellinen rikoslaissa ja lisäksi vastoin pyrkimystä selkeään yhdenmukaiseen linjaan rikoslain asteikkoratkaisuissa. Se merkitsisi myös sitä, että rangaistusasteikon yläpäähän jää niin sanottu käyttämätön alue. Tuomioistuintilastot näet osoittavat, ettei varkauksista ole kuin hyvin poikkeuksellisesti tuomittu yli vuoden pituisia vankeusrangaistuksia (vuonna 1985 vain 15 tapauksessa). Näissäkin on yleensä ollut kysymys useita varkauksia käsittävistä jatketuista rikoksista, jotka nykyisten säännösten mukaan arvostellaan saman asteikon mukaan kuin yksi ainoakin teko. Mikäli rikoslain 7 luvun erikseen valmisteltavana oleva niin sanottua yhtenäisrangaistusta koskeva uudistus toteutuu, näissä tapauksissa voitaisiin soveltaa perusasteikkoa korkeampaa rangaistusasteikkoa.

Edellä esitetyt syyt puoltaisivat varkauden perustekomuodon enimmäisrangaistuksen alentamista yhdeksi vuodeksi vankeutta. Tässä esityksessä tyydytään kuitenkin ehdottamaan enimmäisrangaistuksen alentamista vain yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi vankeutta. Tämä johtuu lähinnä siitä, että vuoden enimmäisrangaistus edellyttäisi myös eräiden muiden ehdotukseen sisältyvien varallisuusrikosten perustekomuodon enimmäisrangaistuksen alentamista, jotta paheksuttavuudeltaan lähellä toisiaan olevien rikosten rangaistusasteikoihin ei syntyisi vääristymiä. Laaja varallisuusrikosten rangaistusasteikkojen alentaminen taas voisi vinouttaa näiden rikosten rangaistusasteikkojen suhdetta niiden rikosten rangaistusasteikkoihin, jotka eivät sisälly kokonaisuudistuksen ensimmäiseen vaiheeseen. Varkauden ja kavalluksen sekä luvattoman käytön ja kätkemisrikoksen läheisen yhteyden vuoksi muutoksen tulisi kuitenkin jo tässä vaiheessa koskea kaikkia näitä rikoksia.

On harkittu myös sitä vaihtoehtoa, että rangaistusasteikko sakko — 1½ vuotta vankeutta otettaisiin yhdeksi perusasteikoksi sakko — 2 vuotta vankeutta asteikon asemesta. Tässä vaihtoehdossa kuitenkin korostuisi epäsuhta uudistuksen tämän vaiheen ulkopuolelle jäävien rikosten rangaistusasteikkoihin nähden. Lisäksi näin laaja muutos ei selvästi osoittaisi, että uudistuksella pyritään vaikuttamaan ennen kaikkea varkaudesta tuomittaviin rangaistuksiin. Muista esitykseen sisältyvistä rikoksista tuomittaviin rangaistuksiin ei sitä paitsi liity

yhtä selviä epäkohtia kuin varkauksista tuomittaviin rangaistuksiin.

Rangaistusasteikot ehdotetaan kuten nykyisinkin kirjoitettaviksi kunkin yksittäisen rikostunnusmerkistön yhteyteen. Voimassa olevassa laissa rangaistuslajien järjestys on vaihteleva eikä niiden kirjoittamisessa ole noudatettu yhtenäistä linjaa. Esityksessä on lähdetty siitä, että johdonmukaisesti mainitaan ensiksi lievin rangaistuslaji, siis sakko mainitaan aina ennen vankeutta. Samasta rangaistuslajista puhuttaessa mainitaan vähimmäisrangaistus aina ennen enimmäisrangaistusta. Rangaistuslajien järjestyksellä ei pyritä ohjaamaan rangaistuskäytäntöä niin, että ensiksi mainittu rangaistuslaji olisi tarkoitettu ensisijaiseksi seuraamukseksi, vaan rangaistuslajin valinta jäisi tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan.

4.5. Törkeät ja lievät tekumuodot

Rikosten törkeys porrastusta toteutettaessa tulisi ensisijaisesti pyrkiä siihen, että vakavuusluonteeltaan erilaisilla rikoksilla on itsenäinen tunnusmerkistö omassa pykälässään. On kuitenkin osoittautunut välttämättömäksi porrastaa tietyt rikokset eri törkeysluokkiin siten, että rikoksen perusmuodon tunnusmerkit täyttävistä tekumuodoista törkeämmät sijoitetaan omaksi ankarammin rangaistavaksi rikokseksi, jolla on rikoksen perussäännöstä ankarampi rangaistusasteikko. Vastaavasti lievemmat tekumuodot arvostellaan niin sanotun privilegioidun säännöksen mukaan, jonka rangaistusasteikko on lievempi. Näin on menetelty vaikiintuneesti voimassa olevassakin rikoslaissa, erityisesti varallisuusrikoksia koskevilla rangaistussäännöksissä (esimerkiksi varkaus, törkeä varkaus ja näpistys tai kavallus, törkeä kavallus ja lievä kavallus).

Tässä esityksessä ehdotetaan pitkälti noudatettavaksi mainittua menettelytapaa muodostaa perusrikoksen rinnalle ankarammin ja lievemmin rangaistavia niin sanottuja kvalifioituja ja privilegioituja rangaistussäännöksiä. Kvalifioinnissa noudatetaan periaatetta, jonka mukaan tunnusmerkistöön liitetään luettelo tilanteista, joissa rikos tulisi ankarammin rangaistavaksi. Esitys poikkeaa nykyisestä rikoslaista siinä, että tämä luettelo olisi tyhjentävä. Rikos voisi siten tulla ankarammin arvosteltavaksi vain laissa nimenomaan mainituissa tilanteissa. Lisäksi edellytetään, kuten nykyisinkin, että

rikosta mainituissa tapauksissa olisi myös kokonaisuutena arvosteltuna pidettävä perusmuotoa vakavampana. Jonkin luettelossa mainitun seikan toteutuminen ei siten yksinään olisi riittävä edellytys ankaramman rangaistusasteikon käyttämiselle. Sen sijaan tällaisen edellytyksen toteutuminen olisi aina välttämättömä edellytys ankaramman säännöksen soveltamiselle.

Esitykseen sisältyvissä kvalifiointisäännöksissä ei siis enää olisi viittausta ”muihin tapauksiin”, jotka luettelossa mainittujen tapausten ohella kokonaisarviointin perusteella saattavat tulla kvalifioinnin piiriin. Nykyisen rikoslain kvalifiointisäännöksissä on säännön mukaisesti tällainen viittaus ”muihin tapauksiin”.

Voimassa olevaan lakiin sisältyviä niin sanottuja nimeämättömiä sivuasteikkoja (”jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, olkoon rangaistus ...”) ei myöskään esitykseen sisälly ja niistä ehdotetaan vastaisuudessa kokonaan luovuttavaksi. Oikeusturvasyys vaativat, että laista selvästi ilmenevät tapaukset, jolloin rikos voi tulla normaalia ankarammin rangaistavaksi.

Rikoksen törkeyden kokonaisarviointi tapahtuisi muuten samojen periaatteiden mukaan kuin nykyisinkin. Kokonaisharkintalauseke on vain esityksessä kirjoitettu lyhyempään muotoon kuin nykyisin. Kokonaisharkintalauseke on sijoitettu kuhunkin yksittäiseen rikostunnusmerkistöön, vaikka onkin harkittu myös sitä mahdollisuutta, että kokonaisharkintalauseke sijoitettaisiin rikoslain niin sanottuun yleiseen osaan samaan tapaan kuin on menetelty rangaistusten mittaamista koskevien säännösten sijoittamisessa.

Lievemmin rangaistavissa tapauksissa mainitaan niin sanotussa privilegiointisäännöksessä esimerkit tilanteista, joissa rikos tulee perustunnusmerkistöä lievemmin rangaistavaksi. Kun on kysymys normaalia lievemmän rangaistussäännöksen soveltamismahdollisuuden harkinnasta, eivät oikeusturvasyys välttämättä edellytä, että rangaistuksen lieventämisperusteet ilmaistaan laissa tyhjentävästi. Esityksessä onkin privilegiointisäännöksiin liitetty nimenomaisten esimerkkien lisäksi viittaus ”muihin tapauksiin”, jotka voivat kokonaisarviointin perusteella johtaa lievemmän säännöksen soveltamiseen. Myös privilegiointisäännöksiin sisältyy kokonaisharkintalauseke, jonka perus-

teella rikoksen lievyys viime kädessä ratkastaan.

Jos rikoksesta on rikoslain samassa luvussa ankarampi ja lievempi tekemuoto, jotka muodostavat oman rikostunnusmerkistön, on ensiksi kirjoitettu rikoksen perusmuoto, sen jälkeen kvalifioitu tekemuoto ja sitten privilegioitu tekemuoto, kuten nykyisinkin (esimerkiksi RL 28, 29 ja 31 luku). Jos törkeysasteita on vain kaksi, on ensin kirjoitettu rikoksen perusmuoto ja sitten ankarampi tai lievempi tekemuoto.

4.6. Rikoslainsäädännön ja rikosten syyte-oikeuden ajallista ulottuvuutta koskevien säännösten uudistaminen

Voimassa olevassa rikoslaissamme ei ole nimellisiä säännöksiä siitä, mitä lakia rikokseen on sovellettava silloin, kun rikoksen teko-aikana ja tuomitsemishetkellä voimassa olevat lait poikkeavat toisistaan. Myöskään syyttäjän syyte-oikeudesta niissä tapauksissa, joissa syyte-oikeutta koskevat säännökset ovat muuttuneet rikoksen tekemisen jälkeen, mutta ennen syytteen nostamista, ei ole lainsäädännössämme yleisiä säännöksiä, vaan näitä tapauksia varten on tarvittaessa laadittu erityisiä siirtymäsäännöksiä.

Nykyisen rikoslain voimaantulon yhteydessä säädetyt, rikoslain voimaantamisesta annetun asetuksen 3 §:ään sisältyy kuitenkin säännös, jonka mukaan vanhemman lain voimassa ollessa tehtyihin rikoksiin, joista ei ole ennen rikoslain voimaantuloa annettu lainvoimaista tai lainvoimaiseksi tulevaa tuomiota, on sovellettava sitä lakia, joka on lievempi. Tätä niin sanottua lievemmän lain periaatetta on noudatettu muidenkin rangaistussäännösten uudistamisen yhteydessä kuin vain rikoslakia uudistettaessa.

Rikoslain kokonaisuudistus aiheuttaa rikoslakiin monenlaisia muutoksia, minkä vuoksi tarvitaan mahdollisimman selkeitä säännöksiä siitä, mitä lakia siirtymävaiheissa sovelletaan. Koska uudistus on tarkoitus toteuttaa useana laajana osauudistuksena, on tarkoituksenmukaista laatia siirtymäsäännökset sellaisiksi, että niitä voitaisiin soveltaa uudistuksen eri vaiheiden voimaan tullessa. Toisaalta rikoslain kokonaisuudistuksen eri vaiheisiin ei liity sellaisia erityispiirteitä, etteikö siinä noudatettavia siir-

tymäsäännöksiä voitaisiin soveltaa muutakin rikoslainsäädäntöä uudistettaessa.

Kerrotuista syistä esitykseen on sisällytetty myös ehdotukset rikosoikeuden ja rikosten syyte-oikeuden ajallista ulottuvuutta koskeviksi säännöksiksi. Ehdotuksen mukaan rikokseen sovellettaisiin sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin. Mikäli kuitenkin uuden lain soveltaminen johtaisi lievempään lopputulokseen, olisi sitä sovellettava. Tätä lievemmän lain periaatetta noudatettaisiin ensimmäisessä oikeusasteessa rajoituksetta. Sen sijaan lievemmän lain soveltamiseen muutoksenhakutuo-mioistumisessa ehdotetaan eräitä rajoituksia niissä tapauksissa, joissa uusi laki on tullut voimaan ensimmäisen oikeusasteen ratkaisun antamisen jälkeen.

Rikoksen syyte-oikeus määräytyisi yleensä sen lain mukaan, joka on voimassa syytettä nostettaessa. Niin sanottu asianomistajarikos säilyisi kuitenkin asianomistajarikoksena, vaikka rikos syytettä nostettaessa voimassa olevan lain mukaan olisikin virallisen syytteen alainen.

Ehdotetut säännökset on tarkoitettu sovellettaviksi niin rikoslain kuin muunkin rikoslainsäädännön muutosten yhteydessä. Säännökset sijoitettaisiin tässä vaiheessa rikoslain voimaantamisesta annettuun asetukseen, jota on käytännössä sovellettu siirtymäsäännöksenä paitsi rikoslain uudistusten yhteydessä myös muiden lakien rangaistussäännöksiä uudistettaessa. Rikoslain kokonaisuudistuksen myöhemässä vaiheessa on vielä harkittava sitä, olisiko ehdotetut säännökset tai osa niistä syytä sijoittaa rikoslain yleiseen osaan. Rikoksen syyte-oikeutta koskevan ehdotuksen vuoksi rikoslain 8 luvun 6 §:ään lisättäisiin jo tässä vaiheessa asianomistajarikoksen vanhentumisa-jan laskemista selventävä säännös.

5. Taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset

Esitykseen sisältyvistä lakiehdotuksista ei aiheutuisi sellaisia viranomaisen toimivaltaa, organisaatiota ja menettelykäytäntöä koskevia vaikutuksia, jotka olisi otettava huomioon hallituksen esityksessä. Lakiehdotuksilla ei ole myöskään mainittavia henkilöstö- tai työvoimapolitiittisia vaikutuksia.

Esitykseen sisältyvillä lakiehdotuksilla ei ole myöskään sellaisia taloudellisia vaikutuksia, joilla olisi välitöntä vaikutusta valtion tulo- ja

menoarvioon. Lakiehdotusten toteutumisesta ei aiheutuisi kustannusten lisääntymistä valtiolle. Esityksen kokonaistaloudellista vaikutusta on markkamääräisesti mahdotonta arvioida, mutta on todennäköistä, että erityisesti taloudellisten rikosten osalta rikosoikeudellisten keinojen tehostuneella käytöllä voidaan saavuttaa myönteisiä vaikutuksia julkistalouden kannalta. Lakiehdotusten toteutumisesta olisi odotettavissa säästöjä julkiselle taloudelle esimerkiksi siten, että ehdotukset yhdessä tehostetun valvonnan kanssa pienentäisivät valtiolta oikeudettomasti pidätetyn veron määrää.

Uusien säännösten omaksuminen edellyttää kuitenkin tuomareille, syyttäjäviranomaisille, poliisille ja eräille muillekin viranomaisille järjestettäviä koulutustilaisuuksia eri puolilla maata. Tästä aiheutuu siten koulutusmenojen tilapäistä kasvua erityisesti oikeusministeriölle ja sisäasiainministeriölle.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

6.1. Rikosten yhtymistä koskevat säännökset

Eduskunnalle annettiin vuoden 1980 valtiopäivillä esitys rikosten yhtymistä koskevan lainsäädännön uudistamisesta (hall. es. 84/1980 vp.). Eduskunta ei kuitenkaan ehtinyt käsitellä esitystä, vaan se raukesi vuonna 1983. Esitys koski rikoslain 7 luvun uudistamista kokonaan. Esityksen mukaan olisi luovuttu rikoskonkurrenssimuotojen erottelusta ja omaksuttu kaikissa usean rikoksen tapauksissa samanlainen rangaistuksen määräämistapa. Tämä olisi tapahtunut siten, että yksikkörangaistukset kaikissa rikosten yhtymistapauksissa olisi jätetty määräämättä ja alun alkaen olisi tuomittu rikoksista vain yksi yhteinen rangaistus, jota määrättäessä olisi otettu huomioon kaikki tuomittavina olevat rikokset (yhtenäisrangaistusperiaate).

Rikosoikeuskomitea on ehdottanut, että nykyiset rikosten yhtymistä koskevat säännökset olisi korvattava yhtenäisrangaistussäännöstöllä. Tätä esitystä valmisteltaessa on lähdetty periaatteessa samalta kannalta. Tähän esitykseen ei ole kuitenkaan sisällytetty rikoslain 7 luvun uudistamishetkistä, vaan se on tarkoitettu erillisenä toteutettavaksi.

Esitys on laadittu siten, että siihen sisältyvät lakiehdotukset on mahdollista toteuttaa riippu-

matta rikoslain 7 luvun säännösten uudistamisesta. Rikostunnusmerkistöt on pyritty laatimaan sellaisiksi, että niin sanottuja lainkonkurrenssitilanteita syntyisi mahdollisimman vähän. Mikäli sama teko toteuttaisi yhtä aikaa useamman rikostunnusmerkistön, sovellettaisiin nykyisiä rikoslain 7 lukuun sisältyviä rikosten yhtymistä koskevia säännöksiä, niin kauan kuin ne ovat nykyisen sisältöisinä voimassa. Rikoslain 7 luvun uudistamisen jälkeen tultaisiin myös esitykseen sisältyviin säännöksiin luonnollisesti soveltamaan uusia rikosten yhtymistä koskevia periaatteita.

6.2. Pakkokeinoja rikosasioissa koskevat säännökset

Esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevien säännösten uudistaminen on jo pitkään ollut vireillä. Uuden lainsäädännön keskeisimmät lait, esitutkintalaki (449/87) ja pakkokeinolaki (450/87) tulevat voimaan 1 päivänä tammikuuta 1989.

Rikoslainsäädännön suhde pakkokeinoja koskevaan lainsäädäntöön on esitystä valmisteltaessa koettu ongelmalliseksi. Erityisen ongelmallista on ollut joidenkin rikosten rangaistusasteikkojen valinta, kun on ollut tiedossa, että niin sanottujen rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttämisen edellytyksenä on useimmiten se, että tutkittavana olevasta rikoksesta on laissa säädetty määrätynsuuruinen rangaistus. Lähtökohtana on pidetty sitä, että eri rikosten rangaistusasteikot on laadittava ensisijaisesti kunkin yksittäisen rikoksen rangaistusarvon perusteella eikä sen mukaan, voidaanko rikokseen soveltaa pakkokeinoja koskevia säännöksiä. Pakkokeinoja koskeva lainsäädäntö olisi laadittava sellaiseksi, että se tarkoituksenmukaisesti soveltuu tutkittavina oleviin rikoksiin. Tähän esitykseen onkin jouduttu sisällyttämään ehdotus uuden pakkokeinolain muuttamisesta. Esimerkiksi väarennysaineiston hallussapidon (ehdotettu RL 33:4) osalta olisi pakkokeinoja koskevaan lainsäädäntöön otettava säännös, joka mahdollistaisi tiettyjen pakkokeinojen käytön, vaikka siitä on ehdotettu enimmäisrangaistukseksi vain kuusi kuukautta vankeutta.

Esitykseen sisältyy ehdotus eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain (valtuusrikoslaki, 305/58) kumoamisesta. Tämä ehdotus on tehty edellyttäen,

että valtuusrikoslain nykyisten pakkokeino-säännösten tarve selvitetään esitutkintalainsäädäntöä koskevan uudistuksen yhteydessä.

6.3. Kilpailulainsäädännön uudistaminen

Eduskunnan käsiteltävänä on parhaillaan neljä hallituksen esitystä kilpailulainsäädännön uudistamiseksi (hall. es:t 148—151/1987 vp.). Näistä hallituksen esitys laiksi hintasulusta (hall. es. 149/1987 vp.) sisältää säännöksen, jonka mukaan rangaistus- ja muut seuraamukset hintasulkua koskevan määräyksen rikkomisesta on tuomittava valtuusrikoslain mukaan (esityksen 7 §). Jos valtuusrikoslaki nyt käsillä olevan esityksen mukaisesti kumotaan, pitäisi mainittu säännös muuttua vastaavanlaiseksi ehdotettuun rikoslain 46 lukuun viittaavaksi säännökseksi, jollainen on tässä esityksessä ehdotettu muun muassa valuuttalakiin korvaa-

maan siinä nykyisin olevan valtuusrikoslakiin viittaavan säännöksen. Mainittuun hallituksen esitykseen hintasulusta sisältyy myös voimaantulosäännös, jonka mukaan hintavalvontalaki (156/74) kumottaisiin. Jos näin menetellään, tulisi ehdotetusta säännöstelyrikosta koskevasta pykälästä (46:1) poistaa hintavalvontalakiin viittaava kohta.

Koska lakia hintasulusta ei vielä ole vahvistettu, käsillä olevaan esitykseen ei ole sisällytetty ehdotusta sen muuttamiseksi. Onkin ilmeistä, että mainittu laki ehtii olla eduskunnan hyväksymässä muodossaan jonkin aikaa voimassa ennen kuin sitä olisi tämän esityksen vuoksi muutettava. Mikäli hallituksen esitys laiksi hintasulusta hyväksytään edellä kerroituilta osiltaan, tullaan erikseen antamaan hallituksen esitys, jossa ehdotetaan mainittuja muutoksia lakiin hintasulusta ja säännöstelyrikoksia koskeviin säännöksiin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki rikoslain muuttamisesta

1.1. 1 luku. Suomen rikoslain soveltamisalasta

1.1.1. Luvun perustelut

Suomi on ratifioinut väärän rahan valmistamisen vastustamiseksi 20 päivänä huhtikuuta 1929 tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 47/1936). Sen mukaan petollista rahan valmistamista tai vajentamista, väärän rahan petollista liikkeelle laskemista sekä muitakin tekoja, joiden tarkoituksena on panna liikkeeseen, tuoda maahan, ottaa vastaan tai hankkia väärää rahaa tietäen, että se on väärennettyä, on pidettävä niin sanottuina kansainvälisinä rikoksina, joista sopimusvaltion on voitava tuomita rikoksenteijä rangaistukseen tekopaikasta riippumatta. Suomen kansalainen ja Suomessa pysyvästi asuva ulkomaalainen voidaan rikoslain 1 luvun 2 §:n mukaan aina tuomita myös Suomen ulkopuolella tehdystä rikoksesta. Muuta ulkomaalaista ei sen sijaan voida, eräitä saman luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tapauksia lukuun ottamatta, tuo-

mita Suomen ulkopuolella tehdystä rikoksesta, ellei teko ole myös tekopaikan lain mukaan rangaistava. Tämä rajoitus ei koske kuitenkaan rikoslain 1 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettuja, kansainvälisissä sopimuksissa säänneltyjä rikoksia. Sanotun momentin 5 kohdassa on mainittu myös raharikos. Raharikoksella tarkoitetaan voimassa olevan rikoslain 37 luvussa mainittuja rikoksia.

1.1.2. Pykälän perustelut

3 §. Ehdotuksen mukaan raharikokset sisältyisivät edelleen rikoslain 37 lukuun, joka tulisi koskemaan maksuvälinerikoksia. Raharikoksen käsitettä ei enää sellaisenaan esiintyisi laissa. Sen vuoksi ehdotetaan 1 luvun 3 §:n 2 momentin 5 kohdassa uutta ilmaisua kuvaamaan niitä rikoksia, jotka mainitun yleissopimuksen mukaan olisi edelleen katsottava kansainvälisiksi rikoksiksi. Näitä olisivat rahanväärennys, törkeä rahanväärennys, lievä rahanväärennys, rahanväärennyksen valmistelu ja väärän rahan käyttö (ehdotetun 37 luvun 1—5 §). Säännöksessä rahanväärennyksen eri

tekomuotoja ei kuitenkaan kaikkia erikseen luettelaisi, vaan mainittaisiin vain niitä tarkoitettava yhteisenä nimenä rahanväärennysrikos.

Väärän rahan hallussapitoa ei ole yleissopimuksessa erikseen mainittu eikä sitä vastaavaa rikossäännöstä ole myöskään voimassa olevassa laissa. Sen vuoksi sitä ei mainittaisi puheena olevassa luettelossa. Rahajäljitelmän levitystään ei olisi tarpeen siinä mainita, koska ehdotettu 37 luvun 7 § ei suoranaisesti koske väärää tai väärennettyä rahaa. Näiden rikosten osalta ehdotetaan noudatettavaksi rikoslain yleisiä soveltamisalasäännöksiä.

1.2. 2 luku. Rangaistuksista

1.2.1. Luvun perustelut

1.2.1.1. Ehdotuksen kriminaalipoliittinen merkitys

Ehdottomilla vapausrangaistuksilla on edelleen keskeinen osa rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässämme. Käsitukset vapaudenmenetyksen merkityksestä ovat vuosikymmenien kuluessa kuitenkin muuttuneet. Tuomioistuimet ovat siirtyneet käyttämään aikaisempaan verrattuna lyhyempiä vapausrangaistuksia. Niiden tuomitsemat vankeusrangaistukset kasautuvat yhä selvemmin rangaistusasteikkojen alapäähän.

Ehdottomien vapausrangaistusten mediaanipituus vuonna 1985 oli 3 kuukautta (4,9 kuukautta vuonna 1977) ja ehdollisten 2 kuukautta (vastaavasti 3,2 kuukautta). Vankeusrangaistusten keskimääräisestä lyhenemisestä huolimatta Suomen seuraamuskäytäntö on edelleen ankarahko verrattuna muihin pohjoismaihin.

Vankeuden vähimmäisaika on rikoslain mukaan 14 vuorokautta. Silti kuukaudenkin pituisia vankeusrangaistuksia tuomitaan meillä käytännössä aika harvoin ja sitä lyhyempiä tuskin koskaan. Vuonna 1985 tuomittiin vain 99 alle kuukauden pituisia vankeusrangaistusta (näistä 26 ehdottomasti ja 73 ehdollisesti). Lainsäädännön mahdollistamat lyhyet rangaistusajat ovat jääneet miltei käyttämättä siitä huolimatta, että tiedetään vankilan varoittavan vaikutuksen kannalta olevan yhdentekevää, montako päivää tai viikkoa vankeus kestää. Kriminologinen tutkimus on osoittanut, ettei rangaistuksen yleisestävyyttä voida yksipuolisesti kytkeä rangaistusajan pituuteen. Jo vankilaan

joutumisella on melkoinen pelotusvaikutus. Samoin on luovuttu käsityksestä, jonka mukaan vankilan ”parantava” vaikutus vaatisi määrättyä vähimmäisaikaa vankilassa. Päinvastoin tiedetään vankeusrangaistusten lähes aina heikentävän rangaistun vastaisia sopeutumismahdollisuuksia. Lisäksi vankeusrangaistusten täytäntöönpano koituu yhteiskunnalle kalliiksi. Vankilapäivän hinnaksi vuoden 1987 ensimmäisellä puoliskolla arvioitiin 322 markkaa.

Näin ollen olisi tarkoituksenmukaista supistaa vankeusrangaistuksen käyttö välttämättömyyksiin. Samalla olisi kehitettävä tuomitsemisenettely sellaiseksi, että tuomioistuin saisi myös lyhyehköjä vankeusrangaistuksia mitattaessaan nykyistä joustavamman liikkumavaran, joka mahdollistaisi uusia vaihtoehtoja tavallisimpia rikoksia koskevassa rangaistuskäytännössä.

Edellä selostettujen kriminaalipoliittisten tavoitteiden mukaista olisi pyrkiä järjestelmään, jossa lyhytaikaisten rangaistusten pituus ilmaistaisiin nykyistä useammin päivinä kuukausien asemesta.

1.2.1.2. Aikaisemmat ehdotukset

Rikosoikeuskomitean periaatemietinnön mukaan lyhyiden ehdottomien vapausrangaistusten tuomitsemista nykyistä lyhyempinä olisi kannustettava erityistoimin. Vankeusrangaistuksen vähimmäismäärän laskemisen ohella komitea ehdotti enintään kolmen kuukauden pituisten vankeusrangaistusten mittaamista vuorokausissa. Myös pohjoismainen rikosoikeuskomitea on päätnyt samansisältöiseen suositukseen vuonna 1984 ilmestyneessä rangaistuslain valintaa ja rangaistuksen mittaamista koskevassa mietinnössään (NU 1984:2).

1.2.1.3. Sääntely muissa pohjoismaissa

Ruotsin rikoskaareissa ei ole nimenomaista säännöstä siitä, missä aikayksiköissä vankeusrangaistus on tuomittava. Käytäntö on samantapainen kuin Suomessa, mutta alle yhden kuukauden pituisia rangaistuksia käytetään huomattavasti enemmän kuin Suomessa.

Norjan rikoslain mukaan enintään neljän kuukauden vapausrangaistus tuomitaan päivinä.

Sama sääntö koskee Tanskan rikoslain mukaan kolmea kuukautta lyhyempiä vapausrangaistuksia. Sääntöä on perusteltu sillä, että päivinä laskeminen tasoiittaa kalenterikuukausien pituuserot, jotka tuntuvat nimenomaan lyhyehköjä vapausrangaistuksia täytäntöön-pantaessa.

1.2.1.4. Nykyinen tilanne ja muutoksen tarve

Rikoslain 2 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan määräaikainen vankeusrangaistus tuomitaan täysin päivin, kuukausin tai vuosin, täysin kuukausin ja päivin taikka täysin vuosin ja kuukausin sekä, rangaistuksia yhdistettäessä, täysin vuosin, kuukausin ja päivin. Kun useimmin tuomitut lyhyetkin eli vain muutaman kuukauden pituiset vankeusrangaistukset tuomitaan täysinä kuukausina, joudutaan rangaistusta mitattaessa käyttämään tarpeettoman karkeata mittayksikköä. Vaikka lain mukaan olisi mahdollista tuomita lyhyet rangaistukset myös kuukausin ja päivin, tällaiseen mittamiskäytäntöön ei mielellään turvauduta. Tämä taas johtaa siihen, että yksittäinenkin rangaistusta koventava mittaamisperuste saattaa aiheuttaa jopa rangaistuksen kokonaismäärän kaksinkertaistumisen. Näin on esimerkiksi silloin, jos rikoksen niin sanotusta tyyppitapauksesta tuomittavaksi normaalirangaistukseksi arvioidaan yli kuukausi, mutta koventamisperusteen johdosta rangaistusta korotetaan vielä kuukaudella eli kaikkiaan kahdeksi kuukaudeksi. Mittayksikön karkeus johtaa näin ollen helposti ankarampiin lopputuloksiin kuin mikä oikeastaan olisi järjestelmän yleisestävyyden kannalta tarpeen.

Nykytilanteen toinen epäkohta on se, että alle yhden kuukauden pituisten vankeusrangaistusten tuomitseminen on jäänyt harvinaiseksi poikkeukseksi. Tämä saattaa ainakin osittain johtua siitä, että mittaamiskäytännössä on totuttu laskemaan rangaistuksen pituus ensisijaisesti kuukausina. Päiviin siirtyminen tuntuisi tällöin poikkeukselliselta, ikään kuin ”normaaliasteikon” alittamiselta. Näin ollen vankeuden vähimmäismäärä käytännössä muodostuu yhdeksi kuukaudeksi, vaikka se lain mukaan olisi 14 päivää.

Alle yhden kuukauden pituiset vankeusrangaistukset olisivat kuitenkin erityisen käyttökelpoisia silloin, kun halutaan välttää mahdollisten rangaistustuomioiden kohtalokkaita kasau-

tumisia etenkin nuorten rikoksentekijöiden kohdalla. Parin viikon ehdoton vankeusrangaistus saattaisi usein olla yleisestävältä kannalta tehokkaampikin kuin 3—4 kuukauden ehdollinen vankeusrangaistus. Rangaistuksen täytäntöönpano olisi välitön ja selvä muistutus yhteiskunnan moitearvostelusta, mutta rangaistusajan lyhyys takaisi kuitenkin sen, etteivät tuomitun yhteydet vankilan ulkopuoliseen maailmaan ehtisi kokonaan katketa.

1.2.1.5. Ehdotuksen pääkohdat

Rikoslain 2 luvun 2 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että kolmea kuukautta lyhyempi määräaikainen vankeusrangaistus tuomittaisiin aina täysin päivin. Tämä koskisi sekä yksikkörangaistuksia että yhdistettyjä rangaistuksia. Kolmen kuukauden pituiset tai sitä pitemmät vankeusrangaistukset tuomittaisiin kuten nykyäänkin. Pohjoismaisen rikos oikeuskomitean suosituksen mukaan päivärangaistuksen yläraja voisi olla kolmen tai neljän kuukauden vaiheilla. Esityksessä on kuitenkin päädytty ehdottamaan, että päivinä mittaaminen rajoitetaan alle kolmen kuukauden pituisiin vankeusrangaistuksiin. Ehdotettu muutos vastaisi tältä osin Tanskan rikoslain sisältöä.

Jos lyhyiden vankeusrangaistusten mittayksikkönä käytetään päivää kuukauden sijasta, on luultavaa, että nykyisessä käytännössä harvoin alitettu yhden kuukauden kynns aliteetaan vastedes nykyistä helpommin. Tällöin rangaistuksen mittaaminen voitaisiin luontevasti aloittaa jo rangaistuslajin yleisestä vähimmäismäärästä eli neljästätoista päivästä.

Samalla tuomioistuimen olisi luontevampi käyttää nykyistä hienojakoisempaa mittaasteikkoa mitatessaan muitakin kolmea kuukautta lyhyempiä rangaistuksia. Yksittäisen koventamisperusteen huomioon ottaminen tai useiden tekijäkumppanien moitittavuuserojen havainnollistaminen ei enää johtaisi rangaistusta mitattaessa samanlaisiin kohtuuttomiin ”hyppäyksiin” kuin karkeaa kuukausiasteikkoa käytettäessä.

Ehdotettu uusi tuomitsemistapa tuskin aiheuttaisi mainittavaa epäyhtenäisyyttä mittamiskäytäntöön. Luultavasti käytäntö vakiintuisi sellaiseksi, että käytetään vain esimerkiksi viidellä tai seitsemällä jaollisia päivärangaistuksia. Tähän viittaa Norjan ja Tanskan oikeuskäytännöstä saatu kokemus. Vaikka mit-

taamishajontaa jonkin verran esiintyisikin, ongelma olisi kuitenkin melko vähäpätöinen, kun kysymys olisi vain päivien eikä kuukausien eroista.

1.2.2. Pykälän perustelut

2 §:n 2 mom. Pykälän nykyistä 2 momenttia täydennettäisiin lyhyitä eli alle kolmen kuukauden pituisia vankeusrangaistuksia koskevalla säännöksellä. Sen mukaan tällainen rangaistus tuomittaisiin aina täysin päivin. Muilta osin jäisi nykyinen sääntely asiallisesti voimaan eli kolmen kuukauden pituiset tai sitä pitemmät vankeusrangaistukset tuomittaisiin täysin kuukausin tai vuosin, täysin kuukausin ja päivin taikka täysin vuosin ja kuukausin sekä, rangaistuksia yhdistettäessä, täysin vuosin, kuukausin ja päivin.

Myös 2 luvun 15 § jäisi ennalleen. Sen mukaan päivä vastaa vuorokauden pituista aikaa ja rangaistuksia yhdistettäessä 30 päivää luetaan yhdeksi kuukaudeksi. Siten täysin päivin tuomittu vankeusrangaistus voisi olla enintään 89 päivän pituinen.

Ehdotettu 2 §:n 2 momentin lisäys eli alle kolmen kuukauden sääntö koskisi myös rikoslain 7 luvun 5 §:n mukaan yhdistettyä rangaistusta. Kolmea kuukautta lyhyemmät, täysin päivin määrätty yksikkörangaistukset yhdistettäisiin muihin yksikkörangaistuksiin normaalien yhdistämissääntöjen mukaisesti. Yhdistetyn rangaistuksen pituudesta riippuisi, tuomitaanko se pelkästään täysin päivin vai myös kuukausia ja vuosia mittana käyttäen. Jos yhdistetty rangaistus olisi kolmen kuukauden pituinen tai sitä pitempi, se muutettaisiin suuremmaksi mittayksiköksi 2 luvun 15 §:n 2 momentin muutosäännön mukaan. Muussa tapauksessa myös yhdistetty rangaistus tuomittaisiin täysin päivin.

Ehdotettu muutos ei vaikuttaisi siihen käytäntöön, jota on noudatettu 3 luvun 11 §:n mukaisessa vapaudenmenetystä vastaavan ajan vähentämisessä tuomitusta vapausrangaistuksesta. Vapaudenmenetyksen aika olisi edelleen laskettava täysin vuosin, kuukausin ja kalenteripäivin, vaikka itse vankeusrangaistus olisikin tuomittu täysin päivin. Vähennyksen tekemisestä ei aiheutuisi täytäntöönpanossa ongelmia, koska rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 2 §:n 1 momenttiin ehdotetun muutoksen mukaan täysin päivin

tuomittu vapausrangaistus muunnettaisiin täytäntöönpanoa varten joka tapauksessa kuukausiksi.

1.3. 8 luku. Vanhentumisesta

1.3.1. Luvun perustelut

Säännökset asianomistajarikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta sisältyvät rikoslain 8 luvun 6 §:ään. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi rikoksen syyteioikeuden ajallista ulottuvuutta koskevasta säännöksestä eli rikoslain voimaannapamisesta annetun asetuksen ehdotetusta uudesta 14 §:stä johtuva täsmennys.

1.3.2. Pykälän perustelut

6 §. Pykälän 1 momenttiin sisältyvän pääsäännön mukaan rangaistusta asianomistajarikoksesta ei saa tuomita, ellei asianomistaja ole nostonut syytettä tai esittänyt syyttämispyyntöään yhdessä vuodessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon rikoksesta ja sen tekijästä. Pykälän 2 momentissa säädetään asianomistajan syyteioikeuden käyttämisestä ja sen käyttämiselle varattun ajan laskemisesta silloin, kun asianomistaja on kuollut ennen syytteen nostamista tai syyttämispyyntönsä esittämistä, ja sen 3 momentissa on asianomistajan syyteioikeuden vanhentumisen ja syyteioikeuden yleisen vanhentumisen suhdetta selventävä säännös.

Rikoslain voimaannapamisesta annetun asetuksen ehdotetun 14 §:n 1 momentin mukaan rikoksen syyteioikeus määräytyisi sen lain mukaan, joka on voimassa syytettä nostettaessa. Näin ollen tekohehkellä virallisen syytteen alainen rikos voisi uuden lain voimaantulon johdosta muuttua asianomistajarikokseksi ennen syytteen nostamista. Tällöin voisi syntyä epäselvyyttä siitä, mistä asianomistajan syyteioikeuden käyttämiselle varattu yhden vuoden määräaika lasketaan, jos asianomistaja jo ennen rikoksen muuttumista asianomistajarikokseksi on tiennyt rikoksesta ja sen tekijästä tai jos asianomistaja on kuollut ennen rikoksen syyteioikeuden vanhentumista.

Rikoksen muuttuminen asianomistajarikokseksi vaikuttaa asianomistajan asemaan niin paljon, että on perusteltua varata hänelle riittävästi aikaa harkita syytteen nostamista tai syyttämispyyntönsä esittämistä niissäkin tapauksis-

sa, joissa hän on tiennyt rikoksesta ja sen tekijästä jo ennen rikoksen muuttumista asianomistajarikokseksi. Jos asianomistajarikoksen syyteoikeuden vanhentuminen näissäkin tapauksissa laskettaisiin pääsäännön mukaan, voisi asianomistajan syyteoikeus olla jo vanhentunut sillä hetkellä, kun rikos muuttuu asianomistajarikokseksi. Asianomistajahan on voinut olla tietoinen rikoksesta ja sen tekijästä jo yli vuoden ajan uuden lain voimaan tullessa, vaikka syytettä asiassa ei vielä ole ehditty tai voitu nostaa. Asianomistaja on esimerkiksi saattanut jäädä odottamaan viranomaisten toimenpiteitä. Luonnollisen lähtökohdan asianomistajalle lainmuutoksen johdosta varattavalle harkinta-ajalle asettaa uuden lain voimaantulopäivä.

3 momentti. Kerrotuista syistä ehdotetaan 6 §:n uudeksi 3 momentiksi säännöstä, jonka mukaan rikoksen muuttuessa asianomistajarikokseksi asianomistajan syyteoikeuden käyttämiselle säädetty ajat laskettaisiin aikaisintaan siitä päivästä, jolloin uusi laki tuli voimaan. Jos asianomistaja on saanut tiedon rikoksesta ja sen tekijästä ennen rikoksen muuttumista asianomistajarikokseksi, hänen syyteoikeutensa vanhentumisaika laskettaisiin siis vasta uuden lain voimaantulopäivästä. Jos hän on saanut puheena olevat tiedot sen jälkeen kun rikos on muuttunut asianomistajarikokseksi, asianomistajan syyteoikeuden käyttämiselle varattu aika sitä vastoin alkaisi 1 momentin ilmaisevan pääsäännön mukaisesti tiedon saamisesta. Jos asianomistaja on kuollut ennen kuin rikos on muuttunut asianomistajarikokseksi, myös hänen omaisilleen varattu aika harkita syytteen nostamista laskettaisiin uuden lain voimaantulopäivästä. Jos taas asianomistaja on kuollut sen jälkeen, kun rikos on muuttunut asianomistajarikokseksi mutta ennen kuin syyteoikeus on vanhentunut, hänen omaisilleen varattu aika harkita syytteen nostamista laskettaisiin niin kuin nykyisinkin asianomistajan kuolinpäivästä.

Pykälän nykyinen 3 momentti siirtyisi 4 momentiksi.

Esitykseen ei sisälly nimenomaista ehdotusta vanhentumisaajan laskemisesta siinä tapauksessa, että asianomistajarikos muuttuu virallisen syytteen alaiseksi. Rikoksen muuttumisesta virallisen syytteen alaiseksi seuraa, että rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika pitenee, mikä merkitsee rikoslainsäädännön ankaroitumista. Näin ollen näissä tapauksissa on lievemmän

lain periaatetta noudattaen sovellettava vanhaa lakia ja laskettava vanhentumisaika sen mukaisesti, minkä vuoksi erityisiä säännöksiä vanhentumisaajan laskemisesta ei ole pidetty tarpeellisena.

1.4. 16 luku. Rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan

1.4.1. Luvun perustelut

1.4.1.1. Sääntelyn tarve

Rikoslain 16 luvun uudistaminen ei kuulu rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäiseen vaiheeseen. Tässä yhteydessä ehdotetaan lukuun tehtäväksi vain muista ehdotuksista johtuvat muutokset.

Rikoslain 16 luvun 19 §:ssä on säännös eräiden törkeiden rikosten ilmoittamatta jättämisen rankaisemisesta. Tässä esityksessä ehdotetut lainmuutokset aiheuttavat tarpeen tarkistaa puheena olevaan lainkohtaan sisältyvää törkeiden rikosten luetteloa. Tarkistus olisi lähinnä muodollinen.

Ehdotetun 33 luvun väärennysrikoksia koskevilla säännöksillä suojataan ensisijaisesti todistuskappaleiden ulkoista luotettavuutta eli niiden oikeaperäisyyttä ja koskemattomuutta. Väärennys­säännöksillä ei ole sitä vastoin pyritty turvaamaan todistelun totuudenmukaisuutta sinänsä. Eräät todistuskappaleet ovat kuitenkin senluonteisia, että myös niiden sisältämien tietojen totuudenmukaisuutta on syytä suojata rikosoikeudellisin säännöksin. Viranomaisten pitämiin yleisiin rekistereihin tehdyillä merkinnöillä on korostettu todistusvoima. Yleensä ne riittävät täydeksi näytöksi niistä tosiasioista, joita ne koskevat. Usein ne vaikuttavat välittömästi erilaisten oikeuksien syntymiseen, säilymiseen ja lakkaamiseen. Sen vuoksi on tärkeää, että viranomaisten pitämien yleisten rekistrien sisältämien tietojen oikeellisuus taataan. Jos tällaista rekisteriä pitävä virkamies tahallaan tai tuottamuksesta aiheuttaa väärän merkinnän rekisteriin, hänet voidaan tuomita virkarikoksesta rikoslain 40 luvun mukaan. Eri­tyinen rikossäännös on kuitenkin tarpeen niitä tilanteita varten, joissa joku muu kuin virkamies saa virkamiehen välityksellä aikaan virheellisen merkinnän viranomaisen pitämään

yleiseen rekisteriin. Tällainen säännös sopii parhaiten sijoitettavaksi rikoslain 16 lukuun.

1.4.1.2. Nykyinen lainsäädäntö

Rikoslain 16 luvun 19 §:n 1 momentin mukaan se, joka tietää valtiopetoksen, maanpetoksen, murhan, ryöstön, jonkin rikoslain 25 luvun 1 tai 9 a §:ssä tai rikoslain 37 luvun 1, 2 tai 4 §:ssä mainitun rikoksen taikka 34 luvussa mainitun toisen hengelle tai terveydelle vaarallisen rikoksen olevan hankkeissa eikä ajoissa, kun rikosta vielä kävisi estäminen, anna siitä tietoa, tuomitaan rangaistukseen törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä.

Nykyisen rikoslain petosta ja väärennystä koskevan 36 luvun 7 §:ään sisältyy niin sanottua intellektuaalista väärennystä koskeva säännös. Sen mukaan rangaistaan sitä, joka hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa tahallaan erehdyttää sen, jonka asiana on kirkonkirjan, henkikirjan tai muun sellaisen yleisen kirjan pitäminen, ja siten aiheuttaa yleiseen kirjaan vääran merkinnän. Rangaistus on vankeutta enintään neljä vuotta taikka erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa enintään kaksi vuotta tai sakkoa. Säännökseen sisältyy lisäksi ankarampi rangaistusasteikko sellaisen tapauksen varalta, että henkilö käyttää hyväkseen yleiseen kirjaan aikaansaamaansa vääraa merkintää. Myös sitä, joka hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa käyttää hyväkseen vääraa merkintää, jonka toinen on aikaansaanut yleiseen kirjaan virkamiestä erehdyttämällä, rangaistaan niin kuin hän itse olisi aiheuttanut vääran merkinnän. Säännös sisältää myös lievemman rangaistusasteikon sellaisen tapauksen varalta, että rikos on tehty ilman hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta. Rangaistus on tällöin vankeutta enintään vuosi tai sakkoa.

Vaikka intellektuaalista väärennystä koskeva rikossäännös on voimassa olevassa laissa sijoitettu väärennysrikosten yhteyteen, teko ei luonteeltaan ole varsinainen väärennysrikos. Kysymys ei näet ole rekisterin ulkonaisesta luotettavuudesta vaan sen sisältämien merkintöjen totuudenmukaisuudesta. Tekotavaltaan rikos muistuttaa viranomaisen erehdyttämistä.

Rikoslain 17 luvun 8 §:ssä on säädetty rangaistavaksi sisällykseltään vääran kirjallisen todistuksen antaminen viranomaiselle. Rikos on lievemmin rangaistava kuin intellektuaalinen väärennys, sillä siinä ei ole kysymys vääran

merkinnän aikaansaamisesta mihinkään rekisteriin vaan ainoastaan sisällöltään totuudenvastaisen kirjallisen todistuksen käyttämisestä viranomaisen luona asioitaessa.

1.4.1.3. Ehdotuksen pääkohdat

Esitykseen sisältyvistä rikoslain 31 ja 37 lukujen muutosehdotuksista johtuu, että rikoslain 16 luvun 19 §:n 1 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi eräitä tarkistuksia. Asiallisesti uutta olisi kuitenkin vain se, että tappo (RL 21:1) tulisi lisättäväksi ilmoitettavien rikosten luetteloon.

Intellektuaalinen väärennys ehdotetaan edelleen säilytettäväksi rangaistavana tekona mutta luonteensa takia se tulisi erotettavaksi muiden väärennysrikosten yhteydestä. Säännös ehdotetaan sijoitettavaksi rikoslain 16 luvun 21 §:ksi, välittömästi viranomaisen erehdyttämistä koskevan 20 a §:n jälkeen. Intellektuaalisen väärennyksen tunnusmerkistöä ehdotetaan nykyaikaistettavaksi, mutta säännöksen perusrakenne pysyisi samana. Rikosta kutsuttaisiin rekisterimerkintärikokseksi. Siihen syyllistyisi se, joka aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle vääran tiedon taikka joka hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa käyttää hyväkseen tällaista virhettä.

1.4.2. Pykälien perustelut

19 §:n 1 mom. Ehdotetun 31 luvun 1 §:n mukaan nykyisin rikoslain 31 luvun 3 §:ssä tarkoitettu teko (ryöstötapainen varkaus) tulisi vastedes rangaistavaksi ryöstönä. Kun rikoslain 16 luvun 19 §:n 1 momentissa ehdotetaan edelleen viitattavaksi ryöstöön, johon ehdotuksen mukaan siis vastedes sisältyisi myös ryöstötapainen varkaus, rangaistavuuden ala jonkin verran laajenisi. Muutoksen käytännöllinen merkitys olisi kuitenkin vähäinen. Selvyyden vuoksi ehdotetaan nyt viitattavaksi ryöstön lisäksi myös törkeään ryöstöön.

Voimassa olevaa rikoslain 37 lukua ehdotetaan muutettavaksi siten, että luvun 1-3 ja 5 §:ssä tarkoitetut teot rangaistaisiin rahanväärennysrikoksina. Rikoslain 16 luvun 19 §:n 1 momentissa mainitaan raharikoksista vain 37 luvun 1, 2 ja 4 §:ssä tarkoitetut rikokset. Nyt

käsiteltävänä olevaa momenttia ehdotetaan muutettavaksi tältä osin niin, että siinä mainitaisiin ainoastaan rahanväärennys ja törkeä rahanväärennys. Lievää rahanväärennystä tuskin olisi tarpeen sisällyttää ilmoitusvelvollisuuden piiriin. Rangaistavuuden ala kuitenkin laajenisi hieman, koska rikoslain nykyisen 37 luvun 3 ja 5 §:ssä tarkoitettut tekotyypit olisivat myös mukana. Muutoksen käytännöllinen merkitys olisi vähäinen. Toisaalta nykyisen rikoslain 37 luvun 4 §:ssä tarkoitettuja tekoja ei ehdotuksen mukaan enää rangaistaisi lainkaan rahanväärennysrikoksina. Näiden tekojen sisällyttäminen rikoslain 16 luvun 19 §:n 1 momenttiin tuskin enää olisi muutoinkaan tarpeellista.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista puheena olevan 19 §:n 1 momentin luetteloon sisältyy nykyisin vain murha mutta ei tappo. Tämä erottelu tuntuu epätarkoituksenmukaiselta sen jälkeen kun tapon ja murhan välistä suhdetta on lailla (491/69) muutettu. Sen vuoksi ehdotetaan, että törkeiden rikosten luetteloon lisätään tässä yhteydessä myös tappo (RL 21:1). Muilta osin puheena olevaan 19 §:ään tullaan palaamaan rikoslain uudistuksen myöhemmissä vaiheissa.

21 §. Säännöksen tarkoituksena olisi suojata viranomaisten pitämien yleisten rekisterien luotettavuutta ja niiden sisältämien tietojen totuudennukaisuutta. Viranomaisen pitämällä yleisellä rekisterillä tarkoitettaisiin asiallisesti lähes samoja todistuskappaleita kuin nykyisessä rikoslain 36 luvun 7 §:ssä, jossa on mainittu ”kirkonkirja, henkikirja tahi muu sellainen yleinen kirja”. Ehdotuksessa puhutaan kuitenkin kirjan sijasta rekisteristä. Nykyisin ”yleiset kirjat” ovat näet yhä useammin rekisterin eli luettelon muodossa. Niiden sisältämät tiedot varastoidaan yleensä niin sanotuiksi teknisiksi tallenteiksi eikä enää asiakirjoiksi. Yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 2 §:n 2 momentissa (472/87) rinnastetaan yleiseen asiakirjaan myös viranomaisen laatima ja antama sekä sille lähetetty tai annettu lävistämällä, magneetomalla tai muulla näihin verrattavalla tavalla aikaansaatu tallenne, joka on tarkoitettu luettavaksi, kuunneltavaksi tai muutoin ymmärrettäväksi teknisin apuvälinein ja joka on viranomaisen hallussa. Useat säännöksessä tarkoitettut rekisterit ovat myös viralliselta nimeltään rekistereitä kuten väestö-, kauppa-, moottoriajoneuvo-, ajokortti-, yhdistys-, säätio-, lainhuuto-, kiinnitys-, maa- ja patenttirekisteri.

Yleiseksi rekisteriksi katsottaisiin ehdotuksen mukaan myös muut vastaavat luettelot kuten esimerkiksi tonttikirja. Yleisen rekisterin sisältämällä tiedoilla täytyisi kuitenkin olla ainakin jonkinlaista merkitystä todisteena oikeuselämässä.

Rekisterin tulisi olla yleinen niin kuin asiakirjain julkisuudesta annetussa laissa on säädetty. Rekisterin ei sitä vastoin tarvitsisi olla julkinen siinä mielessä, että yleisöllä on oikeus saada rekisteristä tietoja. Niinpä esimerkiksi oikeusministeriön pitämä rikosrekisteri olisi säännöksen tarkoittama yleinen rekisteri, kun taas poliisiviranomaisten rikostutkinnallisista syistä pitämät tekotapa- ja muut sellaiset luettelot, jotka on tarkoitettu pelkästään viranomaisten sisäistä käyttöä varten, eivät voisi olla rekisterimerkintärikoksen kohteena.

Rekisterimerkintärikoksesta saattaisi seurata rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään kolme vuotta. Ehdotuksessa on luovuttu voimassa olevan rikoslain 36 luvun 7 §:n monipuolaisesta törkeysluokituksesta, joka perustuu muun muassa tekijän tarkoitukseen ja myös siihen, käyttikö tekijä väärää merkintää hyväkseen vai ei. Käytännössä rekisterimerkintärikos liittyisi usein johonkin muuhun rikokseen, jolloin sovellettaisiin rikosten yhtymisestä annettuja sääntöjä.

1 kohta. Ehdotuksen mukaan rekisterimerkintärikokseen syyllystyisi ensinnäkin se, joka aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon. Totuudenvastainen tieto olisi aina väärä. Joskus kuitenkin myös muodollisesti totuudenmukainen tieto voitaisiin katsoa vääräksi, jos se esitystapansa tai asiayhteyden vuoksi on aivan ilmeisesti omiaan johtamaan vastaanottajaa harhaan. Väärä tieto voitaisiin antaa viranomaiselle joko suullisesti tai kirjallisesti. Se voisi tapahtua myös toisen henkilön välityksellä.

Voimassa olevan rikoslain 36 luvun 7 §:n mukaan intellektuaalinen väärennys on rangaistava pääsääntöisesti hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa tehtynä. Jos teko on tehty ilman tällaista tarkoitusta, siitä tuomitaan rangaistus lievemman rangaistusasteikon mukaan. Ehdotetun säännöksen 1 kohdassa ei enää vaadittaisi hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta. Riittäisi, että väärän tiedon antajalla on ollut tarkoitus aiheuttaa rekisteriin oikeudellisesti merkityksellinen virhe. Väärän

tiedon tulisi siis olla senlaatuinen, että sillä puheena olevaan rekisteriin merkittynä voi olla oikeudellista merkitystä.

Rekisterimerkintärikos täytyisi heti, kun väärä tieto rekisteriin merkittävästä seikasta on annettu rekisteriä pitävälle viranomaiselle siinä tarkoituksessa, että tämä annetun tiedon perusteella tekisi virheellisen merkinnän rekisteriin. Päinvastoin kuin voimassa olevan rikoslain 36 luvun 7 §:ssä ehdotuksessa ei vaadittaisi, että virheellinen rekisterimerkintä todella saadaan aikaan. Riittäisi, että väärä tieto on annettu viranomaiselle tarkoituksin aiheuttaa rekisteriin oikeudellisesti merkityksellinen virhe. Rekisterimerkintärikoksesta olisi tuomittava siinäkin tapauksessa, että virkamies havaitsee annetun tiedon vääräksi ja jättää sen perusteella merkinnän tekemättä tai tekee oikean merkinnän vasta suorittamiensa tarkistusten jälkeen. Näin ollen rikoksen täyttymispiste olisi varhaisempi kuin nykyisessä laissa.

Teon rangaistavuus ei riippuisi tiedon vastaanottavan virkamiehen oman menettelyn laillisuudesta. Rekisterimerkintärikoksesta olisi kysymys siinäkin tapauksessa, että virkamies itse tietää tiedon olevan väärä ja siitä huolimatta tekee rekisteriin virheellisen merkinnän. Jos virkamiehen omaksi viaksi jää virkavelvollisuuden rikkominen, häneen olisi sovellettava rikoslain 40 luvun säännöksiä.

2 kohta. Rekisterimerkintärikoksen toisena tekemuotona olisi se, että joku käyttää 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla aiheutettua virhettä hyväkseen hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka toista vahingoittaakseen. Virheen hyväksikäyttäminen ilmenisi useimmiten siten, että tekijä pyytää rekisteristä virheellisen merkinnän sisältävän otteen ja käyttää sitä jossakin asiassa todisteena. Hän saattaa esimerkiksi liittää rekisteriotteen johonkin viranomaiselle tai yksityiselle osoitettuun hakemukseen. Lainkohdassa tarkoitettu hyväksikäyttäminen ei kuitenkaan välttämättä edellyttäisi, että tekijä itse pyytää rekisteriotteen ja käyttää sitä. Rekisterissä olevan virheen hyväksikäyttämisestä olisi kysymys myös silloin, kun tekijä panee vireille jonkin asian tietoisena siitä, että asian ratkaisemista varten tullaan hankkimaan tieto jostakin viranomaisen pitämästä yleisestä rekisteristä, joka hänen tietensä sisältää 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla aiheutetun oikeudellisesti merkityksellisen virheen.

Virheen hyväksikäyttäjä voisi olla joko sen 1 kohdassa tarkoitettu aiheuttaja tai muu henki-

lö, joka tietää rekisterimerkinnän 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla aiheutetuksi. Vaikkei virheellisen merkinnän aiheuttajalta 1 kohdan mukaan vaadittaisikaan hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta, väärän tiedon antajalla on usein jo alun perin aikomus käyttää virheellistä merkintää hyväkseen. Kun hän tällaisessa tapauksessa toteuttaa alkuperäisen suunnitelmansa eli syyllistyy paitsi virheen aiheuttamiseen myös sen hyväksikäyttämiseen, menettelyä olisi pidettävä yhtenä rikoksena. Jos tekijä sitä vastoin ensin aiheuttaa virheellisen merkinnän ja vasta myöhemmin, mahdollisesti pitkänkin ajan kuluttua, tekee eri päätöksen virheen hyväksikäyttämisestä, 1 ja 2 kohdan mukaisia tekoja voitaisiin pitää eri rikoksina ja soveltaa niihin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä.

1.5. 28 luku. Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä

1.5.1. Luvun perustelut

1.5.1.1. Nykyinen lainsäädäntö ja sääntelyn tarve

Ehdotetun luvun rangaistussäännöksillä suojataan omistusoikeutta anastustyyppisiä loukkauksia vastaan samoin kuin omaisuuden hallintaa ja vakuusoikeuksia. Näitä säännöksiä vastaavat nykyiset rikoslain 28, 29 ja 30 luvun säännökset, valtaosa 33 luvun säännöksistä sekä eräät 38 luvun säännökset.

Rikoslain nykyisessä 28 luvussa säädetään varkaudesta (1 §), törkeästä varkaudesta (2 §) ja näpistyksestä (3 §). Rikoslain 29 luvussa säädetään kavalluksesta (1 §), törkeästä kavalluksesta (2 §), lievästä kavalluksesta (3 §) ja löytötavaran kavaltamisesta (4 §). Rikoslain 30 luvussa säädetään pesäntavaran kavaltamisesta. Rikoslain 33 luku ("Luvattomasta viljelyksestä, metsästyksestä ja kalastuksesta") sisältää seuraavia rikoksia koskevat säännökset: haaskaus (1 §), hedelmäpuun tai vastaavan anastaminen (3 §), luvaton kaskeaminen ja kydetäminen (4 §), luvaton viljely ja rakentaminen toisen maalla (5 §), oikeuden ylittäminen maahan (6 §), oikeuden ylittäminen yhteismaahan (7 §), luvaton laiduntaminen (9 §), yhteisen maan luvaton laiduntaminen (10 §), tien luvaton ottaminen (11 §), luvaton metsästyks (12 §), luvaton kalastus (13 §), saaliin anastaminen

toisen pyydyksestä (14 §), toisen kalansaannin estäminen (15 §) ja vastarintaan asettuminen esimerkiksi maan omistajaa vastaan (17 §). Rikoslain 38 luvussa ("Epärehellisyydestä ja rangaistavasta voitonpyynnöstä") säädetään muun muassa pantin- ja kiinnityksenhaltijan oikeuden loukkauksesta (5 §), omassa huostassa olevan toisen irtaimen omaisuuden käytöstä (6 §:n 1 momentti), toisen hallussa olevan irtaimen omaisuuden luvattomasta käyttöönottamisesta (6 a §:n 1 momentti), moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta (6 a §:n 2 momentti), omavaltaisesta käyttöönottamisesta (6 a §:n 4 momentti) ja muun muassa pantin palauttamatta jättämisestä (6 §:n 2 momentti).

Alkuperäisessä muodossaan näistä säännöksistä ovat pesäntaluttamista koskeva säännös sekä eräät 33 luvun säännökset. Muilta osin säännökset ovat myöhemmältä ajalta. Vuonna 1972 uudistettiin varkaus- ja kavallussäännökset (498/72).

Kyseessä olevien rikossäännösten osalta rangaistavan käyttäytymisen alan määrittelyssä ei ole esiintynyt merkittäviä mielipide-eroja. Säännösten tulkinnassa ei yleisesti ottaen ole havaittu huomattavia ongelmia. Keskustelua onkin käyty lähinnä eräiden rikosten rangaistustasosta.

Niin kuin edellä yleisperusteluissa on todettu, oikeusturvan kannalta on epätydyttävää, ettei laissa ole tyhjentävästi lueteltu rikosten ankaroittamisperusteita. Kyseessä olevista rikoksista tämä koskee törkeää varkautta, törkeää kavallusta ja moottoriajoneuvon törkeää luvattonta käyttöönottamista.

Rangaistavan käyttäytymisen alan rajaustaan ei ole täysin tyydyttävä. Rikoslaisissa ei ole pelkästään hallintaa suojaavaa yleissäännöstä. Tämä puute on tullut esille muun muassa viime vuosina huomiota saaneissa niin sanotuissa rakennusten valtauksissa. Nimenomaisen säännöksen puuttuessa hallinnan loukkaukset on joskus rangaistu rikoslain 16 luvun 14 §:n 1 momentin nojalla omankädenoikeutena. Tätä säännöstä on sovellettu sellaisissakin tapauksissa, joihin sitä alunperin ei ole tarkoitettu sovellettavaksi.

Rikoslain 33 luvussa on vanhoja rangaistus-säännöksiä, jotka on luotu maatalousvaltaisen yhteiskunnan tarpeita varten. Useita luvun säännöksiä sovelletaan käytännössä hyvin harvoin tai ei lainkaan. Niin kuin yleisperusteluissa todettiin, rikoslain uudistamisen yhtenä ta-

voitteena on yhdentää sisällöltään toisiaan lähellä olevat tunnusmerkistöt. Rikoslain 33 luvun sisältämiä yksityiskohtaisia säännöksiä ei enää sellaisinaan voida pitää tarpeellisina rikoslaissa. Luvussa tarkoitettut teot tulisivat ehdotuksen mukaan rangaistaviksi lähinnä varkaus-, kavallus- ja vahingontekorikoksina tai hallinnan loukkauksena.

1.5.1.2. Ehdotuksen pääkohdat

Ehdotettu luku sisältäisi seuraavia rikoksia koskevat säännökset: varkaus (1 §), törkeä varkaus (2 §), näpistys (3 §), kavallus (4 §), törkeä kavallus (5 §), lievä kavallus (6 §), luvaton käyttö (7 §), lievä luvaton käyttö (8 §), luvaton pyynti (9 §), hallinnan loukkaus (10 §) ja vakusoikeuden loukkaus (11 §).

Valmistelutyössä on ollut esillä ajatus rikoslain 29 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettun kavalluksen eli niin sanotun esinekavalluksen sisällyttämisestä varkauden tunnusmerkistöön. Tästä vaihtoehdosta kuitenkin luovuttiin, vaikka senkin puolesta on esitettävissä painavia perusteluja.

Keskeisenä perusteena itsenäisen kavallus-tunnuksimerkistön säilyttämiselle on pidetty eroa varkauden ja kavalluksen paheksuttavuudessa. Paheksuttavuusero oikeustajunnan tasolla näkyy myös oikeuskäytännössä siten, että kavallusrikosten rangaistustaso on alhaisempi kuin varkausrikosten. Paheksuttavuuseroon liittyen on myös varkautta rikosnimenä pidetty liian leimaavana kavallusrikoksissa.

Erillisestä *pesäntaluttamisen* tunnusmerkistöstä ehdotetaan luovuttavaksi. Tällöin erityissäännöksen puuttuessa pesäntaluttaminen sisältyisi osin varkauden ja osin kavalluksen tunnusmerkistöön sen mukaan, kenen hallusta omaisuutta on anastettu. Pesäntaluttamisen erityispiirteet ehdotetaan otettaviksi huomioon syytevallan järjestelyä koskevalla säännöksellä siten, että pesäntaluttamisen tyyppiset anastusrikokset olisivat törkeää varkautta ja törkeää kavallusta lukuun ottamatta edelleen asianomistajarikoksia.

On harkittu myös sellaista vaihtoehtoa, että pesäntaluttamisen tyyppisistä anastusrikoksista säädettäisiin rangaistus edelleen erillisen lievemmän asteikon mukaan. Esimerkiksi rikossentekijän ja loukatun välisestä, tarkemmin määriteltävästä suhteesta voisi seurata, että tekoa pidettäisiin aina näpistyskavalluksena. Läheisten

ihmisten toisiinsa kohdistamien omaisuusrikosten moitittavuus vaihtelee kuitenkin huomattavasti. On myös sellaisia tapauksia, joissa läheinen suhde edellyttäisi pikemminkin normaalia ankarampaa rangaistusta esimerkiksi sen vuoksi, että rikosentekijä on käyttänyt hyväkseen rikoksen uhrin häntä kohtaan tuntemaa luottamusta. Tämän vuoksi pesänsäilytystyyppisille anastuksille ei ehdoteta erillistä rangaistussasteikkoa. Luonnollisesti tekijän ja loukatun välinen suhde saattaa vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen, mutta ei tällöin välttämättä aina lieventävään suuntaan.

Rikoslain 29 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan rangaistaan sitä, joka jättää noudattamatta, mitä *löytötavaran* ilmoittamisesta tai luovuttamisesta on säädetty. Tällainen teko ei enää olisi rangaistava. Seuraamuksena olisi kuitenkin löytötavaran mukaan löytöön perustuvien oikeuksien menettäminen. Jos joku anastaa löytämänsä esineen tai löytämiään varoja, hänet tuomittaisiin ehdotuksen mukaan kavallusrikoksesta luvun 4—6 §:n mukaan.

Tässä vaiheessa ei ole tarkoitus puuttua rikoslain voimaannapamisesta annetun asetuksen 11 §:n eli niin sanotun saantosuojan asiassältöön. Säännöksen sisältöön kyllä jossakin määrin vaikuttaisi jäljempänä käsiteltävä rikoslain nykyistä 33 lukua koskeva ehdotus, joka merkitsisi muun muassa, että eräät maanaineslajit voisivat tulla nykyistä laajemmin kysymykseen varkausrikosten kohteena. Hienoisista vilpittömän mielen suojan kaventamista merkitsisi myös se, että eräät nykyään pesänsäilytystyyppisiksi rangaistavat teot tulisivat ehdotuksen mukaan rangaistaviksi varkauksina. Muutoksen käytännön merkitys olisi vähäinen.

Nykyaikainen tekniikka on monessa tapauksessa tehnyt esineen käytön riippumattomaksi esineen hallinnasta. Niinpä esimerkiksi toisen omistaman tietokoneen luvaton käyttö puhelintalon välityksellä olisi vastedes rangaistavissa luvattomana käyttönä siitä huolimatta, että tietokoneen fyysistä haltuunottoa ei ole tapahtunut. *Luvatonta käyttöä* koskevaa säännöstä ei enää jaettaisikaan kahdeksi tunnusmerkistöksi sillä perusteella, kenen hallussa rikoksen kohde on ollut. Paheksuttavuuserot voidaan riittävästi ottaa huomioon mitattaessa rangaistusta asteikon sisällä. Tapausten erilainen luonne ei näkyisi myöskään syyteoikeudessa. Ehdotuksen mukaan luvaton käyttö ja lievä luvaton käyttö olisivat asianomistajarikoksia siitä riippumatta, onko omaisuus ollut tekijän

vai muun henkilön hallussa tai onko tekijän ja loukatun välillä nykyisessä pesänsäilytystyyppisessä tarkoitettu suhde.

Rikoslain 33 luvun tunnusmerkistöt ovat lähinnä varkaus- ja vahingontekorikoksen tyyppisiä. Useimpia luvussa olevia säännöksiä sovelletaan käytännössä harvoin ja ne ovat päällekkäisiä rikoslain muiden säännösten kanssa, minkä vuoksi tähän lukuun sisältyviä rikostunnusmerkistöjä ei enää sellaisinaan ehdoteta säilytettäväksi rikoslaissa. Luvussa tarkoitettut teot tulisivat ehdotuksen mukaan rangaistaviksi lähinnä varkaus-, kavallus- tai vahingontekorikoksina. Tunnusmerkistön toteutuessa voitaisiin varkaus- tai kavallusrikoksesta tuomita luvun 1 §:n 1 ja 2 momentissa, 6 §:n 1 momentissa, 7, 9 ja 10 §:ssä tarkoitettuja teoista. Jo nykyisin luvun 3 ja 14 §:ssä tarkoitettut teot rangaistaan varkautena tai näpistykseenä. Vahingontekorikoksena voisivat tulla rangaistaviksi luvun 1 §:n 3 momentissa, 4 §:ssä, 6 §:n 2 momentissa, 7 §:ssä sekä 9—11 §:ssä tarkoitettut teot. Luvatonta metsästystä ja kalastusta koskevat säännökset (luvun 12 ja 13 §) ehdotetaan korvattaviksi luvatonta pyyntiä koskevalla säännöksellä, joka asiallisesti vastaisi nykyisiä säännöksiä. Luvun 15 §:ssä tarkoitettut teot voisivat tulla rangaistaviksi muun muassa vesilain 1 luvun 12, 13 ja 15 §:n sekä 13 luvun 1 §:n nojalla. Rikoslain 33 luvun 5 §:ssä tarkoitettut teot tulisivat rangaistaviksi pääosiltaan hallinnan loukkauksena. Eräissä tapauksissa myös luvun 4 §:ssä, 6 §:n 2 momentissa, 7 §:ssä, 9 §:ssä ja 11 §:ssä tarkoitettut teot voisivat tulla rangaistaviksi hallinnan loukkauksena.

Voimassa olevan rikoslain 33 luvun 17 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka verekseltä luvussa tarkoitettua rikoksesta tavattuna asettuu vastarintaan sitä kohtaan, joka koettaa 1) estää rikoksen tekemistä, 2) ottaa rikosentekijältä pois, mitä tämä on anastanut tai 3) ottaa talteen tunnustodistetta rikoksesta. Ehdotuksen mukaan 17 § kumottaisiin. Erillinen rangaistussäännös ei ole enää tarpeen, koska siinä tarkoitettut teot tulevat riittävässä määrin rangaistaviksi muun muassa pahoinpitelyinä tai ryöstöinä.

Nykyinen rikoslain 33 luvun 17 §, jossa on säädetty vuoden enimmäisrangaistus, mahdollistaa myös rikoslain voimaannapamisesta annetun asetuksen 23 §:n 1 momentin mukaisen jokamiehen kiinniotto-oikeuden ja rikoslain 3 luvun 8 §:n 4 momentissa tarkoitettua voimakei-

nojen käytön vastarintaan asettuvaa rikosten tekijää vastaan. Muissa rikoksissa kuin luvattomassa pyynnissä yksityishenkilöiden oikeudet voimakeinojen käyttöön säilyisivät ehdotettujen muutosten jälkeen jokseenkin nykyisellään, koska pakkokeinolain (450/87) 1 § tuo näpistykseen ja lievän pahoinpitelyn jokamiehen kiinniotto-oikeuden piiriin. Tämän myötä näihin rikoksiin ulottuisi myös rikoslain 3 luvun 8 §:n 4 momentissa tarkoitettujen voimakeinojen käyttöoikeus.

Luvattoman pyynnin yhteydessä yksityishenkilön mahdollisuus puheena olevien voimakeinojen käyttöön poistuisi ehdotuksen mukaan silloin, kun vastarintaan ryhtyvä luvaton pyytaja ei syyllistyisi pahoinpitelyrikokseen tai rikoslain 25 luvun 12 §:ssä tarkoitettuun pakottamiseen. Muutos koskisi kuitenkin vain melko harvialueisia tapauksia. Tällainen yksityishenkilön voimakeinojen käyttöoikeuden lievä supistaminen on perusteltua sen vuoksi, että voimakeinojen käyttö saattaa johtaa muuhun väkivaltaan osapuolten kesken. Yksityistä oikeutta loukkaavan luvattoman pyynnin yhteydessä julkinen intressi ei ole niin voimakas, että yksityishenkilön oikeus voimakeinojen käyttöön kaikissa tapauksissa olisi välttämätön.

Voimassa oleva 33 luvun 1 §, jossa säädetään rangaistus haaskauksesta, on tärkeä säännös sikäli, että siinä rajataan jokamiehen oikeuksien alaa. Asiasisällöltään vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi 28 luvun 13 §:ksi. Toinen jokamiehen oikeuksien kannalta tärkeä nykyisen 33 luvun säännös on 11 §, jossa säädetään rangaistus tien tai polun luvattomasta ottamisesta toisen pihamaan, pellon, niityn tai istutuksen yli. Tämän säännöksen kumoamisen jälkeen tulisivat pykälässä tarkoitettut teot rangaistaviksi yleensä vahingonteko- tai kotirauhanrikoksena tai hallinnan loukkauksena. Uudistuksella ei siis ole tarkoitus vaikuttaa jokamiehen oikeuksien alaan.

Osamaksukaupalla omistuksenpidätys ehdoin myydyin, ostajan haltuunsa saaman esineen edelleen luovuttamisesta tuomitaan nykyisin rangaistus kavalluksesta tai, jos tekijällä ei alun perin ole ollut aikomustakaan maksaa, petoksesta. Tähän ehdotus ei toisi mitään muutosta. On harkittu myös sellaista vaihtoehtoa, että edellä tarkoitettujen osamaksukauppaesineiden edelleen luovuttamisesta otettaisiin rikoslakiin erityinen säännös. Ehdotettujen kavallusrikoksia koskevien säännösten asteikot soveltuvat

kuitenkin myös osamaksuesineiden edelleen luovutukseen. Muutoinkaan ei näytä olevan tarvetta tällaisen järjestelmää mutkistavan erityissäännöksen ottamiseen rikoslakiin.

Kuten edellä todettiin, rikoslaista puuttuu yleinen *hallinnan loukkausta* koskeva säännös. Sen sijaan useat rikoslain 33 luvun kumottaviksi ehdotetut yksityiskohtaiset säännökset suojaavat myös hallintaa lähinnä maa- ja metsätalouden harjoittamista haittaavaa loukkamista vastaan. Hallinnan suojaamistarvetta saattaa esiintyä myös muussa yhteydessä. Esimerkiksi toisen irtaimen omaisuuden luvaton siirtäminen tai piilottaminen, luvaton toisen maalle rakentaminen taikka toisen maan tai rakennuksen luvaton haltuunottaminen voivat käytännössä estää toista käyttämästä tällaista omaisuuttaan. Vaikka loukkauksen tekijän menettelyä ei tällaisissa tilanteissa voida pitää niin paheksuttavana kuin esimerkiksi varkauksen tai luvattoman käytön kysymyksessä ollessa, sillä voi olla käytännössä sama vaikutus omaisuuden oikean haltijan mahdollisuuteen päättää omaisuutensa käytöstä, eivätkä muut kuin rikosoikeudelliset keinot näytä riittäviltä loukkausten torjumiseksi. Hallinnan loukkausta koskevan yleisen säännöksen puuttuminen onkin johtanut omankädenoikeutta koskevan säännöksen keinotekoiseen ja ehkä arveluttavaankin soveltamisalan laajentamiseen. Tämän vuoksi lukuun ehdotetaan otettavaksi säännös (10 §), joka koskisi sekä irtaimeen että kiinteään omaisuuteen kohdistuvaa hallinnan loukkausta. Muutoksella ei kuitenkaan ole tarkoitettu ankaroittaa suhtautumista esimerkiksi rakennusten valtaamiseen, joka nykyisin on joskus rangaistu omankädenoikeutta koskevan säännöksen nojalla. Toisaalta tietynlaista hallinnan loukkaamista ei ole syytä asettaa lähtökohtaisesti erityisasemaan, vaikka juuri rakennuksen valtaamiseen saattaa joskus liittyä menettelyn ymmärrettäväksi tekeviä seikkoja. Tällaiset seikat olisi otettava huomioon rangaistusta mitattaessa tai harkittaessa toimenpiteistä luopumismahdollisuutta.

Uutena säännöksenä rikoslakiin ehdotetaan sisällytettäväksi *vakuusoikeuden loukkausta* koskeva säännös (11 §). Säännöksen mukaan rangaistaisiin sitä, joka loukkaa toisen pantti- tai pidätys-oikeutta hävittämällä, vahingoittamalla, ottamalla haltuunsa tai käyttämällä omaisuuttaan taikka luovuttamalla sitä tai muulla tavalla määräämällä siitä. Kysymys olisi siis omaan omaisuuteen kohdistuvasta teos-

ta, joka loukkaisi toisen pantti- tai pidätysoi-
keutta. Voimassa olevan rikoslain mukaan täl-
laisista teoista tuomittaisiin rangaistus useim-
miten 38 luvun 5 §:n nojalla.

Varkausrikokset ehdotetaan *porrastettaviksi*
törkeyden mukaan nykyiseen tapaan kolmeen
asteeseen. Luvatonta käyttöä koskevat rikokset
ehdotetaan porrastettaviksi vain kahteen asteeseen.
Luvattomassa käytössä ei ole esiintynyt
niin törkeitä tekemuotoja, että tarvittaisiin
kolme törkeysastetta. Luvattomassa käytössä
ei ole pidetty tarpeellisina moottoriajoneuvoja
eikä muitakaan yksittäisiä esineitä koskevia
erillisiä tunnusmerkistöjä. Luvattoman käytön
kohteeseen liittyvät erityispiirteet voidaan ottaa
riittävästi huomioon tehtäessä valintaa lievem-
män ja ankaramman tunnusmerkistön välillä
sekä rangaistusta mitattaessa. Luvattomassa
pyynnissä, hallinnan loukkauksessa ja vakuu-
soikeuden loukkauksessa riittää yksi törkeysas-
te. Mainitut rikokset ovat yleensä tyypillisiä
sakkorikoksia.

Yleisperusteluissa selostetuista syistä ehdote-
taan varkauden perusrikoksen *enimmäisran-
gaistuksen alentamista* yhdeksi vuodeksi kuu-
deksi kuukaudeksi vankeutta. Ehdotuksen tar-
koituksena on alentaa varkauksista nykyisin
tuomittavia vankeusrangaistuksia ja lisätä sak-
korangaistuksen käyttöä näiden rikosten seu-
raamuksena. Törkeän varkauden enimmäisran-
gaistukseen ei ehdoteta muutosta. Sen sijaan
törkeän varkauden vähimmäisrangaistusta eh-
dotetaan alennettavaksi nykyisestä kuudesta
kuukaudesta neljäksi kuukaudeksi vankeutta,
mikä olisi ehdotuksen mukaan useimpien mui-
denkin rikosten törkeän tekemuodon vähim-
mäisrangaistus. Näpistyksestä voitaisiin tuomi-
ta vain sakkoo.

Kavalluksen eri tekemuotojen rangaistusas-
teikot vastaisivat varkauden eri tekemuotojen
asteikkoja. Varkauden ja kavalluksen rangai-
stusasteikot vastaavat nykyisinkin toisiaan.
Näin ollen myös kavalluksen perustekomuod-
on enimmäisrangaistus olisi yksi vuosi kuusi
kuukautta vankeutta.

Myös luvattomasta käytöstä voitaisiin tuo-
mita sakkoo tai vankeutta enintään yksi vuosi
kuusi kuukautta. Lievästä luvattomasta käy-
töstä voitaisiin tuomita sakkoo. Toisen hallus-
sa olevan irtaimen omaisuuden luvattomasta
käyttöön ottamisesta voidaan nykyisin tuomita
kaksi vuotta vankeutta ja moottoriajoneuvon
törkeästä luvattomasta käyttöön ottamisesta
enimmäisrangaistus on kolme vuotta vankeut-

ta. Viimeksi mainitun rikoksen rangaistusas-
teikkoon ei nykyisin sisälly sakkorangaistusta.
Luvaton käyttö osoittaa tekijässään vähemmän
paheksuttavaa suhtautumista kuin varkaus.
Siksi luvattoman käytön eri tekemuotojen ran-
gaistustasoa ei ole syytä asettaa ankarammaksi
kuin varkausrikoksissa. Ainakaan tällä hetkel-
lä ei myöskään näytä olevan käytännön tarvet-
ta tuomita luvattomasta käytöstä niin ankaria
rangaistuksia, joihin nykyinen enimmäisran-
gaistus antaisi mahdollisuuden. Eräissä ehdo-
tuksen mukaan luvattomana käyttönä pidettä-
vissä tapauksissa, kuten tietokoneen luvatto-
massa käytössä, saattaa vastaisuudessa esiintyä
niinkin vakavia ja suurta vahinkoa aiheuttavia
ilmenemismuotoja, että myöhemmin voidaan
joutua harkitsemaan törkeää tekemuotoa kos-
kevaa säännöstä myös luvattomaan käyttöön.
Toistaiseksi perusteltua tarvetta tällaiseen li-
säykseen ei näytä olevan.

Luvattomasta pyynnistä voitaisiin tuomita
sakkoo kuten vastaavista teoista nykyisinkin.

Hallinnan loukkauksesta voitaisiin ehdotuk-
sen mukaan tuomita sakkoo tai vankeutta
enintään kolme kuukautta. Vastaavanlaisista
teoista voidaan nykyisin tuomita sakkoon (RL
33:5) taikka sakkoon tai vankeuteen enintään
kahdeksi kuukaudeksi (RL 16:14¹). Tarkoituk-
sena on, että hallinnan loukkauksesta edelleen
tuomittaisiin ensisijaisesti sakkorangaistuksia.
Vankeuteen tuomitsemismahdollisuus olisi lä-
hinnä poikkeustapauksia varten.

Vakuusoikeuden loukkauksesta voitaisiin eh-
dotuksen mukaan tuomita sakkoo tai enintään
kuusi kuukautta vankeutta. Koska teolla voi-
daan aiheuttaa vakuusoikeuden haltijalle huo-
mattavaa vahinkoa, ehdotetaan säännökseen
korkeampaa enimmäisrangaistusta kuin hallin-
nan loukkauksessa.

Ehdotetun 12 §:n 2 momentin mukaan luvun
1—6 §:ää sovellettaessa laajennettaisiin irtai-
men omaisuuden käsite koskemaan myös
sähkö- ja lämpöenergiaa. Periaatteessa myös
muut energiamuodot saattaisivat olla maini-
tuissa pykälissä tarkoitettujen rikosten kohteina,
mutta toistaiseksi ei ole ilmennyt tarvetta
ehdotettua laajempaan kriminalisointiin.

Jako *asianomistajarikoksiin* ja virallisen
syytteen alaisiin rikoksiin säilyisi enimmältä
osin samana kuin rikoslaissa nykyisinkin. Esi-
tys sisältää eräitä vähäisiä muutoksia syyteoi-
keuden järjestelyyn. Tärkein asianomistajari-
koksen alan laajennus on se, että lievä luvaton
käyttö ja luvaton käyttö olisivat ehdotuksen

mukaan asianomistajarikoksia siitä riippumatta, onko luvattoman käytön kohteena ollut omaisuus ollut tekijän vai muun henkilön hallussa tai onko tekijän ja loukatun välillä nykyisessä pesänsäntämääräyksessä tarkoitettu suhde. Koska luvattomassa käytössä ei olisi enää eri säännöksiä sen perusteella, onko omaisuus ollut tekijän hallussa vai ei, on pidetty johdonmukaisena yhdenmukaistaa myös syyteoikeus eri luvattoman käytön tapauksissa. Muut muutokset ovat seurausta lähinnä siitä, että muun muassa eräät nykyisin rikoslain 33 luvun mukaan rangaistavat teot tulisivat rangaistaviksi varkaus- tai kavallusrikoksina ja olisivat niin ollen virallisen syytteen alaisia.

Merkittävä periaatteellinen muutos olisi se, että pesänsäntämääräyksen tärkeys varkaus olisi virallisen syytteen alainen rikos. Pesänsäntäminen on nykyisin asianomistajarikos riippumatta esimerkiksi anastetun omaisuuden arvosta. Ei voida pitää perusteltuna, että törkeän varkauden tunnusmerkistön täyttävä rikos olisi asianomistajarikos edes silloin, kun rikoksentekijän ja asianomistajan välillä vallitsee voimassa olevan pesänsäntämääräyksen mukainen suhde. Käytännössä voi nimittäin esiintyä tapauksia, joissa esimerkiksi kotona asuvalla täysi-ikäisellä lapsella on niin vahva ote vanhempaansa, että jälkimmäinen tarvitsee yhteiskunnan antamaa suojaa. Suhde voi luonnollisesti vaikuttaa rikoksen törkeyden arvioimiseen. Asianomistajarikosten alaa puolestaan jonkin verran laajentaisi ehdotus, jonka mukaan yhteistaloudessa asuminen sinänsä rinnastettaisiin läheiseen sukulaisuuteen silloin, kun rikoksen kohteena on tuossa yhteistaloudessa oleva omaisuus.

1.5.2. Pykälien perustelut

1 §. Varkaus

1 momentti. Rikoslain voimassa olevan 28 luvun 1 §:n mukaan tuomitaan varkaudesta se, joka anastaa toisen hallusta irtainta omaisuutta. Varkauden tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää näin ollen, ettei omaisuus ole anastushetkellä yksinomaan tekijän hallussa. Mikäli tekijä anastaa hallussaan olevaa toisen irtainta omaisuutta, häntä rangaistaan rikoslain voimassa olevan 29 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan kavalluksesta (esinekavallus).

Varkauden kohteena olisi ehdotuksen mukaan toisen omistama irtain omaisuus, kuten nykyisessäkin laissa. Irtaimella omaisuudella tarkoitetaan tässä irtaimiston ohella myös kiinteistöistä irroitettavia esineitä. Kiinteistön kasvutuotteet ja ainesosat tulisivat ehdotuksen mukaan kysymykseen varkausrikoksen kohteina nykyistä lakia laajemmin, koska varkautena tai näpistykseenä rangaistaisiin myös sellainen toisen kiinteistön maapohjan osien ja luonnonvaraisten kasvutuotteiden anastaminen, joka voimassa olevan rikoslain 33 luvun 1 §:n mukaan rangaistaan haaskauksena. Myös kavallussäännökset saattaisivat joissakin tapauksissa soveltua näihin tekoihin. Rikoslain voimassa olevan 33 luvun 14 §:n mukaan se, joka "anastaa otuksen toisen metsästyspyydyksestä tahi otustarhasta, taikka saalista toisen kalanpyydyksestä, kalasäiliöstä tai lammikosta" tuomitaan varkaudesta tai näpistyksestä. Nämä teot rangaistaisiin myös ehdotuksen mukaan näpistykseenä tai varkautena, vaikka mainittu nimenomainen viittaussäännös tulisi tarpeettomana kumottavaksi.

Varkaussäännöstä sovellettaessa irtaimen omaisuuteen ei luettaisi niin sanottua aineetonta eli henkistä omaisuutta (esim. immateriaali-oikeuksia ja yrityssalaisuuksia) eikä myöskään saamisoikeuksia ja niin sanottuja sähköisiä (tilillä olevia) varoja. Tällaisten varojen oikeuden siirtäminen omalle tilille voisi tulla rangaistavaksi olosuhteista riippuen joko petokseksi tai kavallukseksi.

Varkaus voisi poikkeuksellisesti kohdistua paitsi irtaimiin esineisiin myös sähkö- ja lämpöenergiaan. Nykyisin sähkön anastamista koskeva nimenomainen säännös on sähkölaissa (319/79), jonka 64 §:ssä on viittaus rikoslain 28 luvun varastamista tai sen yritystä koskeviin säännöksiin. Nykyinen sääntely ei ole siinä suhteessa täysin tyydyttävä, että itse varkautta koskevasta rikoslain säännöksestä ei ilmene sen soveltuminen myös sähkön anastamiseen. Tämä epäkohta korjattaisiin lisäämällä ehdotettuun 28 lukuun määritelmäsäännös, jonka mukaan luvun varkautta ja kavallusta koskeissa säännöksissä irtaimella omaisuudella tarkoitettaisiin myös sähkö- ja lämpöenergiaa.

Sähkön luvaton hyväksi käyttäminen olisi siis edelleen rangaistavaa varkautena tai vaihtoehtoisesti kavallukseksi. Varkauden ja kavalluksen rajanvetoa näissä tapauksissa on käsitelty jäljempänä luvun 12 §:n 2 momentin perusteluissa. Sähkölain viittaussäännöstä täy-

dennettäisiin lisäämällä siihen myös kavallus. Myös yritys olisi rangaistava varkauden tai kavalluksen yrityksenä. Tällä hetkellä vain sähkövoiman luvattomasta käyttämisestä on säädetty laissa. Sähköenergia onkin se energiamuoto, johon rikokset ovat myös käytännössä kohdistuneet. Kaukolämmön yleistyminen on lisännyt mahdollisuutta käyttää oikeudettomasti hyväksi myös toisen lämpöenergiaa. Niin kuin edellä todettiin, ehdotuksen mukaan tulisi myös lämpöenergian anastaminen rangaistavaksi.

Myös yhteisomistaja voi syyllistyä varkausrikokseen anastamalla toiselle yhteisomistajalle kuuluvan osuuden omaisuudesta. Ehdotuksen mukaan tämä tulisi koskemaan myös niitä yhteisomistuksen muotoja, joita tarkoitetaan rikoslain 30 luvun 1 §:n pesänsäilyttämisestä koskevassa rangaistussäännöksessä. Etenkin viimeksi mainitut olisivat käytännössä kuitenkin vain kavallusrikoksia.

Anastamisen käsite ei käytännössä ole aiheuttanut merkittäviä soveltamisongelmia, joskaan tämän käsitteen sisältöä ei voida pitää täysin selvänä. Anastamisella tarkoitetaan toisen omistaman irtaimen omaisuuden oikeudetonta ottamista, pitämistä, luovuttamista tai muunlaista hyväksikäyttöä tarkoituksella sen saaminen itselleen tai toiselle sellaiseen omistukseen, joka on pysyvää ja ulkonaiselta olemukseltaan vastaa omistusoikeutta. Merkitystä ei ole sillä seikalla, suoritetaanko teko omaan vai jonkun toisen lukuun, eikä myöskään sillä, anastaako tekijä omaisuuden itselleen vai jollekulle toiselle.

Silloin kun varkaus tapahtuu siten, että tekijä ottaa irtainta omaisuutta toisen hallusta, on yleensä jo haltuun ottaminen luvattonta. Tämä ei kuitenkaan ole ehdoton vaatimus. Myös silloin, kun itse haltuunotto on luvallista, esimerkiksi silloin kun tavaraa otetaan itsepalveluliikkeen hyllystä, tekijän katsotaan anastaneen omaisuuden jo sillä hetkellä, kun hän ottaa sen haltuunsa, mikäli hänen tarkoituksenaan on pitää omaisuus suorittamatta sen hintaa. Haltuun ottamisena ei voida kuitenkaan pitää vielä tavaroiden keräämistä ostoskoriin, mutta esimerkiksi tavaroiden piilottaminen vaatteisiin tai laukkuun on jo haltuun ottamista. Käytännössä saadaan yleensä näyttöä tekijän aikomuksesta kuitenkin vasta silloin, kun hän on ohittanut tai yrittää ohittaa liikkeen kassan.

Muita anastamisen muotoja ovat esimerkiksi toisen irtaimen omaisuuden loppuun kuluttaminen tai luovuttaminen. Toisen irtaimen omaisuuden luvaton luovuttaminen ei kuitenkaan aina välttämättä ole anastamista. Niinpä toisen irtaimen esineen luvaton lainaaminen toiselle ei sinänsä välttämättä täytä varkauden tunnusmerkistöä, mutta tällainen menettely voi joskus olla osoituksena siitä, että se, joka on antanut toiselle kuuluvan esineen lainaksi, on aikonut pitää esineen omana.

Käytännössä on joskus ollut vaikeuksia ratkaista, täyttääkö tietty teko luvattoman käytön vai varkauden tunnusmerkistön. Toisen irtaimen omaisuuden luvattonta käyttämistä ei ole pidettävä anastamisena, jos tarkoituksena on käyttää toisen omaisuutta ainoastaan rajoitetun ajan. Arvioitaessa, onko anastamisen katsottava tapahtuneen, ei merkitystä ole sillä, palauttaako tekijä omaisuuden vai hylkääkö hän sen käytettyään omaisuutta tällaisen rajoitetun ajan. Jos rikoksentehtyjä esimerkiksi on ottanut toisen moottoriajoneuvon luvattomasti haltuunsa ja käyttänyt sitä tietyn ajan sekä sen jälkeen hylännyt sen, voidaan hänet tuomita varkaudesta ainoastaan silloin, kun hän on käyttänyt moottoriajoneuvoa niin pitkän ajan, että hänen voidaan katsoa pitäneen sitä omiaan. Arvioitaessa, onko tekijä syyllistynyt varkauteen, ei tällaisessa tapauksessa näin olleen tarvitse ottaa kantaa tekijän käsitykseen omistajan mahdollisuudesta saada auto takaisin kohtuullisessa ajassa.

Silloin kun irtaimen esineen kaupassa sopimuksen tekeminen, vastikkeen suorittaminen ja hallinnan siirto eivät tapahdu samanaikaisesti, omistusoikeuden siirtymishetki ei ole yksityisoikeuden sääntöjen mukaan yleispätevästi määriteltävissä. Rikosoikeudellisia säännöksiä sovellettaessa sitä vastoin omistusoikeuden katsotaan yleensä siirtyvän ostajalle jo sopimuksen tekohetkellä. Niinpä ostajaa, joka vastoin myyjän nimenomaista kieltoa on ottanut ostamansa esineen luvattomasti haltuunsa suorittamatta sitä ennen sovittua kauppahintaa, ei voimassa olevan lain mukaan voida tuomita varkaudesta, vaan ainoastaan omankädenoikeudesta. Myyjä, joka luvattomasti käyttää hallussaan olevaa myytyä esinettä, syyllistyy taas toisen omaisuuden luvattomaan käyttämiseen. Tältä osin ei ole pidetty aiheellisena ehdottaa muutosta.

Ehdotetun varkaussäännöksen soveltaminen ei edellytä, että teosta on aiheutunut jollekulle

taloudellista vahinkoa. Niin kuin jo nykyisin oikeuskäytännössä on katsottu, rikoksen kohteella ei näin ollen välttämättä tarvitse olla taloudellista arvoa. Riittää, että kohteella on omistajalleen esimerkiksi tunnearvoa, joka myös muiden ihmisten taholta tunnustetaan. Ehdotuksen mukaan esimerkiksi henkilöllisyystodistusten, passien, karttuvien talletustilien vastakirjojen ja shekkilomakkeiden tapaiset esineet voisivat riidattomasti olla varkausrikoksen kohteina.

Varkauden tunnusmerkkeihin kuuluu, että tekijä toimii tahallisesti. Tämä edellyttää hänen olevan tietoinen siitä, että teon kohteena on toiselle kuuluva irtain omaisuus. Siinä tapauksessa, että toisen esine erehdyksessä on joutunut henkilön haltuun tai hän on erehtynyt luulemaan esinettä omakseen, kysymyksessä ei ole rangaistava teko. Jos hän erehdyksen havaittuaan kuitenkin päättää anastaa esineen ja menettelee sen kanssa omistajan tavoin, teko tulee kavalluksena rangaistavaksi.

Sellaisessa tapauksessa, jossa varkauden yhteydessä samalla vahingoitetaan toisen omaisuutta, saattaa tulla ratkaistavaksi kysymys, pitäisikö tekijä tuomita varkauden ohella myös vahingonteosta. Jos vahingonteko on tapahtunut ainoastaan siitä syystä, että varastaminen kävisi mahdolliseksi, tekijää ei tulisi tuomita varkauden ohella vahingonteosta.

Rangaistus varkaudesta olisi sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta.

2 momentti. Varkauden yritys olisi rangaistava kuten nykyisinkin. Koska varkausrikossäännösten soveltamisala laajenisi nykyiseen verrattuna, ehdotus merkitsisi eräiltä osin rangaistavuuden alan laajenemista. Esimerkiksi pesäntekijän yritys ei voimassa olevan lain mukaan ole rangaistava. Ehdotuksen mukaan tällaista tekoa pidettäisiin varkauden tai kavalluksen yrityksenä. Tämä johtaisi siihen, että myös tällainen yritys tulisi yleensä rangaistavaksi. Asialla ei kuitenkaan ole käytännössä merkitystä.

2 §. Törkeä varkaus

1 momentti. Rikoslain voimassa olevan 28 luvun 2 §:ssä luetellaan eräitä tyypillisiä seikkoja, jotka yleensä—mutta eivät aina—tekevät varkauden törkeäksi. Lisäksi voidaan sanotun lainkohdan mukaan varkautta pitää törkeänä muista kuin lainkohdassa nimenomaan maini-

tuista syistä. Harkittaessa, onko varkautta pidettävä törkeänä vai ei, on siten otettava huomioon rikokseen liittyvät olosuhteet kokonaisuudessaan. Esimerkkeinä seikoista, jotka yleensä tekevät varkauden törkeäksi, on mainittu ensinnäkin tapaukset, joissa rikoksen kohteena on erittäin arvokas omaisuus tai joissa rikos on omiaan aiheuttamaan huomattavaa vahinkoa. Edelleen on esimerkkeinä tällaisista seikoista mainittu tapaukset, joissa varkaus kohdistuu henkilöön, joka sairaudesta, iästä tai asuinolosuhteista johtuvan avuttomuutensa takia ei voi omaisuuttaan suojella ja tapaukset, joissa rikosentekijä, tai milloin rikokseen osallisia on useita, tekijän tietten joku heistä on rikoksen tekemistä varten varustautunut räjähdysaineella taikka ampuma-aseella tai muulla väkivallan käyttöön soveltuvalla välineellä. Lainkohtaan on vielä sisällytetty esimerkkeinä törkeästä varkaudesta tapaukset, joissa rikosentekijät ovat muuten kuin satunnaisesti syystä varkauksia, ryöstöjä tai muita sellaisia rikoksia tehdäkseen liittäytyneet yhteen.

Yleisperusteluissa selostetuista syistä törkeän varkauden tunnusmerkistön luettelo rikoksen ankaroittamisperusteista olisi tyhjentävä. Pykälässä mainitun ankaroittamisperusteen olemassaolo ei kuitenkaan vielä merkitsisi, että varkautta olisi pidettävä törkeänä. Sen lisäksi vaadittaisiin, että varkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Harkittaessa, mitkä seikat olisivat sellaisia, että ne yleensä tekisivät varkauden törkeäksi, on päädytty siihen, ettei ole aiheellista ainkaan oleellisesti laajentaa rikoslain nykyisen 28 luvun 2 §:ssä olevaa luetteloa. Näin siitä huolimatta, ettei varkautta enää voitaisi pitää törkeänä muissa kuin laissa nimenomaisesti mainituissa tapauksissa. Rikoslain nykyisen 28 luvun 2 §:n voimassaoloaikana on vain harvoin pidetty varkautta törkeänä muissa kuin sanotussa lainkohdassa nimenomaisesti mainituissa tapauksissa.

Ne seikat, joiden vallitessa varkautta voitaisiin pitää törkeänä, olisivat siis pääasiallisesti samat kuin voimassa olevassa laissa. Uutena perusteena ehdotetaan kuitenkin lisättäväksi rikosentekijän murtautuminen asuttuun asuntoon. Toisin kuin voimassa olevassa laissa lakiehdotuksessa ei sitä vastoin ole varkauden ankaroittamisperusteena mainittu, että teko tehdään vakavanlaatuisten rikosten tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä. Tätä ankaroittamisperustetta on vain harvoin sovel-

lettu käytännössä. Jos useat henkilöt yhdessä ovat tehneet ankan rangaistuksen ansaitsevan varkauden, tekoa voidaan todennäköisesti pitää törkeänä varkautena jollakin muulla laisaa mainitulla perusteella.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa on samoin kuin nykyisessä laissa mainittu ankaroittamisperusteena tapaus, jossa rikoksen kohteena on erittäin arvokas omaisuus. Koska varallisuusrikkoksia koskevien säännösten tarkoituksena on omistusoikeuden suojaaminen, on yleensä perusteltua katsoa varkaus törkeäksi silloin, kun varastamisen kohteena oleva omaisuus on erittäin arvokasta, joko yleisen käsityksen mukaan tai jonkin rikoksentehtäjän tiedossa olevan erityisen syyn johdosta. Jotta tätä ankaroittamisperustetta voitaisiin soveltaa, on tietenkin vaadittava, että tekijä on mieltänyt, että hänen tekonsa kohteena on erittäin arvokas omaisuus.

Oikeuskäytännössä ”erittäin arvokkaan omaisuuden” raja ei voimassa olevia varkausrikkossäännöksiä sovellettaessa ole kohonnut rahanarvon laskua vastaavasti. Inflaatiokehitys ja yleinen varallisuuden kasvu huomioon ottaen anastetun omaisuuden arvon tulisi nykyisin olla vähintään 10 000—15 000 markkaa ennen kuin sitä voitaisiin pitää ehdotetussa lainkohdassa tarkoitettuna erittäin arvokkaana omaisuutena. Silloin kun anastetun omaisuuden arvo on vähäisempi, voidaan luonnollisesti varkautta pitää törkeänä niissä tapauksissa, joissa on olemassa jokin muu pykälässä mainittu ankaroittamisperuste.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa on ankaroittamisperusteena mainittu, että anastamisella aiheutetaan rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa. Tässä kohdassa mainitun ankaroittamisperusteen merkitys on siinä, että se mahdollistaa ankan suhtautumisen tekoon, jossa anastuksen kohteena on esine, jonka arvo ei sinänsä ole kovin suuri, mutta jonka anastaminen aiheuttaa esineen omistajalle, esimerkiksi hänen vähävaraisuudestaan johtuen, huomattavaa vahinkoa. Rikoslain nykyisessä 28 luvun 2 §:ssä on seikkana, joka yleensä tekee varkauden törkeäksi, mainittu, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa vahinkoa. Jo voimassa olevan lain mukaan on vahingon määrää arvioitaessa otettava huomioon sen henkilön olosuhteet, johon rikos on kohdistunut. Näin ollen anastetun omaisuuden arvo ei myöskään nykyisen lain mukaan yksistään aina

osoita, onko varkaus ollut omiaan aiheuttamaan huomattavaa vahinkoa vai ei. Koska ei ole perusteltua, että varkautta voitaisiin pitää törkeänä sen aiheuttaman vahingon johdosta, ellei anastaminen nimenomaan uhrin olot huomioon ottaen aiheuta tälle erityisen tuntuva vahinkoa, on kohta kirjoitettu siten, että tämä selvästi ilmenee lakitekstistä. Uhrin oloilla tarkoitetaan rikoksen uhrin varallisuutta ja muita elinolosuhteita.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa on ankaroittamisperusteena mainittu, että rikoksentehtäjä käyttää hyväkseen rikoksen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa. Tällä tarkoitetaan ennen kaikkea varastamista vanhuksilta, sairailta, lapsilta tai syrjäseuduilla yksin asuvilta henkilöiltä. Rikoslain voimassa olevan 28 luvun 2 §:ssä on mainittu seikkana, joka yleensä tekee varkauden törkeäksi, varastaminen henkilöltä, joka sairaudesta, iästä tai asuinolosuhteista johtuvan avuttomuutensa takia ei voi omaisuuttaan suojella. Varkausrikosta, joka tehdään käyttäen hyväksi rikoksen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa, voidaan pitää oikeustajuntaa erityisesti loukkaavana riippumatta siitä, mistä tämä tila johtuu. Tämän vuoksi lakiehdotuksessa ei ole pidetty perusteltuna rajoittaa nyt kysymyksessä olevaa ankaroittamisperustetta tapauksiin, joissa hädänalainen tai avuton tila johtuu sairaudesta, iästä tai asuinolosuhteista.

Pykälän 1 momentin 4 kohdassa on ankaroittamisperusteena mainittu, että rikoksentehtäjä tai osallinen on teon toteuttamista varten varustautunut ampuma-aseella, räjähdysaineella tai muulla näiden kaltaisella vaarallisella välineellä. Voimassa olevassa laissa mainitaan ankaroittamisperusteena, että rikoksentehtäjä tai, milloin rikokseen osallisia on useita, tekijän tietten joku heistä on rikoksen tekemistä varten varustautunut räjähdysaineella taikka ampuma-aseella tai muulla väkivallan käyttöön soveltuvalla välineellä. Ampuma-aseella, räjähdysaineella tai muulla senkaltaisella välineellä varustautuminen tekee varkausrikoksen niin vaaralliseksi, että tekoa yleensä jo tällä perusteella on pidettävä törkeänä. Oikeuskäytännössä on nykyisessä laissa tarkoitettuna muuna väkivallan käyttöön soveltuvana välineenä kuitenkin toisinaan pidetty myös tavanmukaisia murtovälineitä, kuten pihtejä ja talttaa. Nykyajan käsityksiä tuskin vastaa, että varkautta yleensä olisi pidettävä törkeänä jo sillä perusteella, että tekijä rikoksen tekemistä varten on

varustautunut tavanmukaisilla murtovälineillä. Sen vuoksi tämä ankaroittamisperuste on ehdotuksessa kirjoitettu siten, että siitä selvästi ilmenee, että räjähdysaineen ja ampuma-aseen ohella ainoastaan näiden kaltainen muu vaarallinen väline voi tehdä varkauden törkeäksi. Tällaisina pidettäisiin välineitä, joilla varustautuminen on omiaan aiheuttamaan vaaraa hengelle tai terveydelle taikka huomattavaa vaaraa omaisuudelle.

Kuten nykyisinkin, ehdotuksen mukaan voitaisiin törkeään varkauteen katsoa syllistyneen myös sellaisen rikoksenteikijän, jolla itsellään ei ole tällaista välinettä, mutta joka on tietoinen siitä, että hänen rikoskumppanillaan on sellainen. Ehdotuksessa ei kuitenkaan ole, kuten voimassa olevassa laissa, nimenomaisesti mainittu, että rikoksenteikijän tulee olla tietoinen siitä, että joku hänen rikoskumppaneistaan on varustautunut tällaisella välineellä, jotta nyt kysymyksessä olevaa ankaroittamisperustetta voitaisiin soveltaa häneen. Tätä on pidetty tarpeettomana, koska tahallisuuteen kuuluu tällainen tietoisuus.

Pykälän 1 momentin 5 kohdassa mainitaan ankaroittamisperusteena murtautuminen asuttuun asuntoon. Vastaavaa ankaroittamisperustetta ei ole nykyisessä laissa. Voimassa olevan lain perusteluissa (hall.es. 23/1972 vp.) todettiin, ettei näytä olevan syytä sisällyttää murtautuen tehtyä varkautta pykälän esimerkkiluetteloon. Perusteluissa myös viitattiin siihen, että tuomioistuimella on valta erityisestä syystä katsoa rikos törkeäksi muissakin kuin esimerkkitapauksissa. Näin ollen murtautuen tehdyn varkauden jättäminen pois esimerkkiluettelosta nykyisen lain perustelujen mukaan ei estä tuomioistuinta soveltamasta törkeästä varkaudesta säädettyä ankarampaa asteikkoa tällaisissa tapauksissa, joissa varkaus on yksistään tekotavan perusteella katsottava törkeäksi.

Koska voimassa olevasta laista poiketen ehdotuksessa on tyhjentävästi mainittu, mitkä seikat voivat tehdä varkauden törkeäksi, on katsottu aiheelliseksi sisällyttää luetteloon myös murtautuminen asuttuun asuntoon. Tällainen varkaus loukkaa kotirauhaa ja on omiaan herättämään erityistä turvattomuuden tunnetta, varsinkin koska se voi johtaa väkivaltaan. Jotta nyt kysymyksessä oleva ankaroittamisperuste soveltuisi, tulee asunnon olla asuttu siihen aikaan kun anastaminen tapahtuu. Siten esimerkiksi murtautuminen talvella asumatto-

maan kesähuvilaan ei sinänsä tekisi varkautta törkeäksi.

Rangaistus törkeästä varkaudesta olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

2 momentti. Törkeän varkauden yritys olisi rangaistava.

3 §. Näpistys

Näpistys olisi 1 §:ssä tarkoitetun varkauden lievempi tekemuoto. Koska varkautta koskevan säännöksen soveltamisala ehdotuksen mukaan olisi laajempi kuin rikoslain voimassa olevan 28 luvun 1 §:n varkautta koskevan säännöksen soveltamisala, tulisi myös näpistystä koskevan säännöksen soveltamisala vastaavasti laajenemaan.

1 momentti. Perusteena, joka on otettava huomioon harkittaessa, onko toisen irtaimen omaisuuden anastamista pidettävä näpistykseenä, mainitaan anastetun omaisuuden arvo. Samoin kuin rikoslain nykyisen 28 luvun 3 §:n mukaan näpistyksestä voitaisiin kuitenkin tuomita siitä huolimatta, ettei anastetun omaisuuden arvoa ole pidettävä vähäisenä, jos rikos muiden seikkojen perusteella on katsottava vähäiseksi.

Toisaalta toisen irtaimen omaisuuden anastamista ei välttämättä ole pidettävä näpistykseenä, vaikka anastetun omaisuuden arvo on vähäinen. Jos anastusta tästä huolimatta ei kokonaisuutena arvostellen ole pidettävä vähäisenä, rikoksenteikijä on tuomittava varkaudesta. Niinpä jos tekijä varkausrikoksen toteuttamista varten on rikkonut tuhansia markkoja maksavan myymälän ikkunan, hänet tulisi tuomita varkaudesta eikä näpistyksestä vaikka anastetun omaisuuden arvo on vähäinen. Näin olisi yleensä meneteltävä myös silloin, kun on olemassa jokin edellä 2 §:ssä tarkoitettu ankaroittamisperuste.

Niin kuin edellä luvun perustelujen yhteydessä todettiin, eräät rikoslain 33 luvussa mainitut teot katsottaisiin ehdotuksen mukaan varkausrikoksiksi. Nämä lienevät käytännössä usein näpistyksen tyyppisiä. Myös pesäntakavaltamisen tyyppisissä anastusrikoksissa voi tekijän ja loukatun välinen suhde edellyttää rangaistuksen tuomitsemista näpistyksestä. Tältäkin osin viitataan edellä luvun perustelujen yhteydessä sanottuun.

Rangaistuksena näpistyksestä olisi sakko.

2 momentti. Näpistykseen yritys olisi rangaistava kuten nykyisinkin. Koska varkausrikosten soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi, ehdotus johtaisi, niin kuin 1 §:n perustelujen kohdalla on mainittu, erältä osin yrityksen ja siis myös näpistykseen yrityksen rangaistavuuden alan laajenemiseen. Tällä seikalla ei kuitenkaan olisi merkitystä käytännössä.

4 §. Kavallus

Rikoslain voimassa olevan 29 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan kavalluksesta tuomitaan se, joka anastaa hallussaan olevaa toisen irtainta omaisuutta. Pykälän toisessa momentissa on säädetty rangaistavaksi niin sanottu saatavan kavallus. Momentin mukaan rangaistaan sitä, joka saatuaan esimerkiksi toimeksiannon perusteella haltuunsa varoja, joiden arvo hänen on tilitettävä, hyötymistarkoituksessa käyttää hyväkseen näitä tai niiden sijaan tulleita varoja. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että tilitysvelvollisuus jää täyttämättä. Kavalluksen yritys ei voimassa olevan lain mukaan ole rangaistava.

Ehdotettu 4 §:n 1 momentti vastaisi sisällöltään nykyistä kavalluksen perussäännöstä. Myös ehdotettu 3 momentti olisi muuten samansisältöinen kuin nykyinen saatavan kavallusta koskeva säännös, paitsi että tunnusmerkistöä ehdotetaan jätettäväksi pois hyötymistarkoitus.

Ehdotettu 2 momentti olisi kavalluspykälässä uusi säännös. Siinä säädettäisiin sekä löytötavaran kavaltamisesta, josta nykyään on oma pykälä rikoslain 29 luvussa (4 §) että erehdyksen vuoksi haltuunsaatuun varojen tai muun irtaimen omaisuuden anastamisesta, jota voimassa olevassa laissa ei ole nimenomaisesti säännelty. Säännöksen puuttuessa on erehdyksessä haltuunsa saamia varoja anastaneita tuomittu yleensä kavalluksesta mutta myös petoksesta, mikäli heidän on katsottu myötävaikuttaneen erehdykseen.

Ehdotus poikkeaisi voimassa olevasta laista siinä, että tavallisen kavalluksen, josta on säädetty pykälän 1 momentissa, yritys olisi 4 momentin mukaan rangaistava. Muutoksen käytännöllinen merkitys ei olisi kovin suuri sen vuoksi, että laillisen hallussapidon ja rangaistavan kavalluksen väliin ei jää kovin suurta tilaa yritysvaiheelle. Ehdotettuun muutokseen on kuitenkin päädytty sen vuoksi, että yrityksen

rankaisemattomuus saattaa johtaa kahden moitittavuudeltaan lähes samanasteisen teon täysin erilaiseen rikosoikeudelliseen arviointiin. Jos esimerkiksi liikkeen varastopäällikkö ja autonkuljettaja ovat yksissä tuumin anastamassa liikkeen varastosta tavaraa, mutta tulevat yllätetyiksi kesken tekoaan, tuomittaisiin autonkuljettaja voimassa olevan lain mukaan varkauden yrityksestä. Sen sijaan varastopäällikkö voisi jäädä kokonaan tuomitsematta, koska hänen tekonsa olisi rankaisematon kavalluksen yritys, tai tulla tuomituksi vain avunannosta varkauden yritykseen, mikä ei vastaisi teon todellista luonnetta. Lisäksi varkauden ja kavalluksen välinen rajanveto on käytännössä usein niin vaikea, että nämä teot olisi syytä saattaa myös yritysvaiheen osalta samaan asemaan.

1 momentti. Ehdotetussa 4 §:n 1 momentissa oleva kavalluksen perusmuoto pääosin vastaisi voimassa olevaa rikoslain 29 luvun 1 §:n 1 momenttia. Vähäistä muutosta nykytilaan merkitsisi se, että ehdotetussa säännöksessä on erikseen mainittu kavalluksen kohteena myös "varat". Lisäyksellä ilmaistaisiin se, että varat voivat olla kavalluksen kohteena silloinkin, kun ne eivät ole kolikkoina tai seteleinä, vaan näkyvät ainoastaan tilien saldoina. Varoilla siis tarkoitetaan paitsi rahaa myös tilisaldoista ilmeneviä saamisoikeuksia. Kavalluksen soveltamisala olisi ehdotuksen mukaan tältä osin jonkin verran laajempi kuin varkauden. Ehdotetun 12 §:n 3 momentin määritelmäsäännöksen mukaan rikoksentekijän hallussa olevina varoina pidettäisiin myös toisen tilillä olevia varoja, jos tekijällä on oikeus siirtää tai nostaa niitä. Niinpä kavalluksena voisi tulla rangaistavaksi varojen siirtäminen tililtä toiselle vaikkei varoja tililtä käteisenä rahana nostettaisikaan. Nykyisin tällaisiin varoihin kohdistuvat teot voidaan useimmiten rangaista epärehellisyytenä rikoslain 38 luvun 1 §:n mukaan. Luonteeltaan varojen kavallus rinnastuu esinekavallukseen ja siksi teot olisi syytä rinnastaa myös rikosoikeudellisesti, jolloin niihin voitaisiin soveltaa samoja rangaistusasteikkoja ja ankaroittamisperusteita.

Varojen kavallus poikkeaisi 3 momentissa tarkoitettua tilitysvelvollisuuden täyttämättä jättämisestä siinä, että 1 momentissa tarkoitettut varat tulisi pitää kirjanpidollisesti erillään varojen haltijan omista varoista. Sen sijaan 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa tällaista erilläänpitovelvollisuutta ei olisi.

Myös sähkö- ja lämpöenergia voisivat, toisin kuin nykyään, olla kavalluksen kohteena. Kysymystä on tarkemmin käsitelty luvun 12 §:n 2 momentin perusteluissa.

Ehdotettu 1 momentti eroaisi nykyisestä kavallussäännöksestä myös siinä, ettei säännöksessä enää puhuttaisi toisen irtaimesta omaisuudesta. Sana "toisen" ei ole tarpeen, koska jo anastamisen käsitteestä ilmenee, että teko kohdistuu toisen omaisuuteen. Myöskään varkaussäännöksessä ei sanaa käytetä tässä yhteydessä.

Se, jolla on hallussaan toisen irtainta omaisuutta tai varoja, anastaa ne, jos hän päättää pitää ne omanaan aikomattakaan säilyttää niitä omistajan lukuun. Käytännössä tällainen päätös täytyy yleensä osoittaa ulkoisilla tapahtumilla. Päätös ilmenee esimerkiksi siitä, kun toisen omaisuutta hallussaan pitänyt on tarjonnut tätä omaisuutta myytäväksi omaan lukuunsa. Anastamisesta ei kuitenkaan ole kysymys esimerkiksi silloin, kun joku ilman lupaa pitää vuokrattua irtainta esinettä hallussaan sovitun vuokratuuden kuluttua umpeen, jos hänen aikomuksensa ainoastaan on vastoin vuokranantajan tahtoa pidentää vuokra-aikaa. Tällaisessa tapauksessa tekijää voitaisiin kuitenkin rangaista luvattomasta käytöstä, käytännössä useimmiten lievästä luvattomasta käytöstä. Tarkemmin anastamisen käsitettä on selvitetty edellä varkauden perusteluissa.

Yksityisoikeudellisten säännösten mukaan raha ja muut varat siirtyvät haltuunsaajan omaisuudeksi sekoittuessaan hänen varoihinsa. Se, joka anastustarkoituksessa omiin varoihinsa sekoittaa varoja, jotka hän on vastaanottanut toisen lukuun ja on velvollinen pitämään erillään omista varoistaan, kavaltaa vastaanottamansa rahat. Sama pätee myös niin sanottuihin sähköisiin varoihin. Jos esimerkiksi asianajaja anastustarkoituksessa siirtää asiakkaalleen kuuluvia varoja asiakastililtä henkilökohtaiselle tililleen, tilisiirtoa voitaisiin pitää anastustekona.

Rikoslain nykyisessä 33 luvussa tarkoitettuihin teoista osa voisi ehdotuksen mukaan tulla rangaistavaksi kavalluksena, jos rikoksen kohde on tekohtekellä tekijän hallussa. Voimassa olevassa 33 luvussa tällaisia tekoja ovat omaisuuden luvaton luovuttaminen toisen maata viljeltäessä (6¹ §), omaisuuden luvaton luovuttaminen yhteisestä maasta (7¹ §) sekä yhteisen maan syöttäminen yli yhteisomistajan oman oikeuden (10 §).

Kavallusrikoksesta tuomittaisiin ostaja, joka on anastanut hallussaan olevan osamaksukaupalla ostamansa esineen, joka on myyty omistuksenpidätys ehdoin. Tällaiset teot tulisivat usein lievinä kavalluksina rangaistaviksi varsinkin silloin kun maksamatta olevien osamaksuerien määrä ei ole suuri. Niissä tapauksissa, joissa ostajalla ei ole ollut aikomustakaan maksaa esinettä, sovellettaisiin petossäännöksiä. Jos taas myyjä oikeudettomasti ottaa tällaisen esineen ostajan hallusta, myyjä syyllistyi ehdotetussa 10 §:ssä tarkoitettuun hallinnan loukkaukseen.

Ehdotetun 28 luvun säännöksiä sovellettaisiin luvun 12 §:n 1 momentin mukaan myös yhteisomistuksessa olevan omaisuuden anastamisiin. Tällaiset teot voisivat tulla rangaistaviksi joko kavallus- tai varkausrikoksina sen mukaan, onko omaisuuden katsottava tekohtekellä olleen tekijän vai jonkun muun hallussa.

Tekijältä edellytettävään tahallisuuteen kuuluisi tietoisuus siitä, että anastettu omaisuus kuuluu jollekulle toiselle.

Rangaistuksena kavalluksesta olisi sakkoo tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Asteikko olisi siis sama kuin ehdotettu varkauden asteikko.

2 momentti. Ehdotetun 2 momentin mukaan rangaistaisiin kavalluksena sekä löydettyjen että erehdyksessä saatujen varojen ja muunkin irtaimen omaisuuden anastaminen. Erehdyksen kautta haltuun saatujen tai löydettyjen varojen ja muun irtaimen omaisuuden anastaminen on sijoitettu samaan momenttiin, koska niiden tekotavat paheksuttavuudeltaan rinnastuvat toisiinsa. Ne ovat yleensä vähemmän moitittavia kuin 1 momentissa tarkoitettut kavallukset, mikä heijastuisi sekä sovellettavan säännöksen valintaan että rangaistuksen mittaamiseen. Huolimatta siitä, että 2 momentissa tarkoitettut teot yleensä olisivatkin muita kavalluksia lievempiä, niitä ei ole haluttu sijoittaa omaan pykälään, jossa olisi alempi rangaistusasteikko. Tästä vaihtoehdosta luovuttiin siksi, että myös 2 momentissa tarkoitettut kavallukset haluttiin saada kavalluksen törkeysportastuksen piiriin. Rikoksenteikijä saattaa varsinkin erehdyksen kautta saada haltuunsa niin suuren rahasumman, että anastamiseen voi joskus olla tarpeen soveltaa törkeän kavalluksen rangaistusasteikkoa.

Löytötavaran kavaltamisesta on tällä hetkellä rikoslaisissa oma säännös (RL 29:4). Löydetyn esineen anastaminen olisi ehdotetun 2 mo-

mentin mukaan rangaistavaa samassa laajuudessa kuin nykyisinkin, vaikka ehdotettu kirjoitustapa on nykyistä lyhyempi. Sen sijaan rikoslain nykyisen 29 luvun 4 §:n 2 momentissa rangaistavaksi säädetty löytöavarasta ilmoittamatta jättäminen muuttuisi ehdotuksen mukaan rankaisemattomaksi. Riittävänä seurauksena tällaisesta passiivisuudesta on pidetty sitä, että löytäjä tällöin menettäisi hänelle löytöavaralain mukaan muuten kuuluvat oikeudet.

3 momentti. Ehdotettu 3 momentti vastaisi olennaiselta sisällöltään rikoslain nykyisessä 29 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua tilitysvelvollisuuden täyttämättä jättämistä (niin sanottu saatavan kavallus). Ehdotettu säännös soveltuisi niihin tapauksiin, joissa toiselta varoja haltuunsa saaneella ei ole velvollisuutta pitää niitä omista varoistaan erillään olivatpa varat käteistä rahaa tai sähköisiä varoja. Jos taas varat saaneella olisi erilläänpitovelvollisuus, häntä voitaisiin rangaista 4 §:n 1 momentin mukaan kavalluksesta jo silloin, kun hän anastamistarkoituksessa liittää saamansa varat omiin varoihinsa.

Varoilla tarkoitettaisiin ehdotetussa säännöksessä sekä rahaa ja muita paljousesineitä että tilillä olevia varoja. Tilitysvelvollisuuden täyttämättä jättäminen kohdistuisi varoihin, jotka ovat siviilioikeudellisesti tekijän omaisuutta sen jälkeen, kun ne on liitetty hänen varoihinsa. Erona 1 momentissa tarkoitettuun varojen kavallukseen olisi se, että siinä kuvatut teot kohdistuvat toisen omistamiin varoihin, vaikka ne olisivatkin tekijän hallussa. Ehdotetun 3 momentin mukainen kavallus taas rikkoo sitä velvoiteoikeudellista tilitysvelvollisuutta, joka syntyy varojen muuttuessa liittämisen kautta tekijän omaisuudeksi. Rangaistavuuden edellytyksenä olisi, että varojen luvattoman käytön seurauksena tilitysvelvollisuus jää täyttämättä.

4 momentti. Säännöksen mukaan 1 momentissa tarkoitettun kavalluksen yritys olisi rangaistava. Niin kuin edellä tämän pykälän perustelujen johdannossa on esitetty, rangaistavaksi säätämisellä on tarkoitus yhdenmukaistaa varauden ja esinekavalluksen yritysvaihetta koskeva sääntely. Yrityksen rangaistavuutta ei sitä vastoin ehdoteta ulotettavaksi 2 ja 3 momentissa tarkoitettujen tekojen yritykseen, koska käytännön tarvetta tällaiselle laajentamiselle ei ole ilmennyt.

5 §. Törkeä kavallus

Kavalluksen törkeäksi tekevät niin sanotut ankaroitamisperusteet olisivat lähellä voimassa olevan lain vastaavia ankaroitamisperusteita. Uudistusehdotuksen periaateratkaisun mukaisesti myös kavalluksen ankaroitamisperusteet luettelaisiin tyhjentävästi. Muutos voimassa olevaan lakiin nähden olisi myös se, että törkeän kavalluksen yritys olisi rangaistava silloin, kun perusrikos on tehty 4 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

1 momentti. Säännöksen 1 kohdan mukaan kavallus voisi olla törkeä, jos sen kohteena on erittäin arvokas omaisuus tai suuri määrä varoja. Samat perusteet ovat voimassa olevassa laissa. Periaatteessa lainkohdassa käytetyllä ilmaisulla ”erittäin arvokas omaisuus” tarkoitetaan samaa kuin törkeässä varkaudessa (ehdotettu 28 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohta). Kavalluksen tekotavat poikkeavat kuitenkin varkauden tekotavoista yleensä siten, että törkeän kavalluksen kynnyksessä nousee kokonaisharkinnan perusteella korkeammalle kuin törkeässä varkaudessa. Edellä lausuttu soveltuu myös tulkittaessa ilmaisua ”suuri määrä varoja”.

Ehdotetun 1 momentin 2 kohdan mukaan kavallus voisi olla törkeä, jos kavalluksella aiheutetaan rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa. Kohta on samansisältöinen kuin törkeän varkauden toinen ankaroitamisperuste. Voimassa olevassa törkeää kavallusta koskevassa säännöksessä ei vastaavaa perustetta ole. Samoista syistä kuin varkaudessa on pidetty tarpeellisena, että myös kavallus voisi olla törkeä silloinkin, kun kavalluksen kohde ei ole erityisen arvokas, mutta kavaltaminen kuitenkin on uhrin kannalta erityisen vahingollinen. Jotta tätä kohtaa voitaisiin soveltaa, tekijän on täytynyt olla tietoinen niistä uhrin olosuhteista, jotka johtavat tällaiseen tulokseen.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan kavallus voisi tulla arvostelluksi törkeäksi, jos rikosentekijä käyttää hyväkseen erityisen vastuullista asemaansa. Voimassa olevan lain mukaan riittää, että asema on vastuullinen. Ehdotuksessa tarkoitettun erityisen vastuullisen aseman katsottaisiin olevan ainoastaan sillä, jonka tehtäväksi on annettu pitää huolta toiselle kuuluvasta omaisuudesta, jolla on huomattavaa taloudellista arvoa. Tällaisia henkilöitä ovat muun muassa suurten liikelaitosten johtohenkilöt, asianajajat, erikseen määrättyt hol-

hoojat sekä pankki- ja luottolaitosten vastuuhenkilöt. Sitä vastoin tavallista työntekijää, esimerkiksi pankin tai valintamyymälän kasanhoitajaa, ei ole pidettävä tällaisena henkilönä pelkästään sillä perusteella, että hän vastaa jostakin kassasta.

Toisin kuin voimassa olevan lain mukaan kavallusta ei voitaisi enää pitää törkeänä pelkästään sillä perusteella, että kavallus tapahtuu käyttäen hyväksi sitä varten valmistettua virheellistä kirjanpitoa. Erityisesti saatavan kavalluksen yhteydessä virheellinen kirjanpito tyyppillisesti liittyy kavalluksen tekemiseen eikä se sinänsä vielä osoita teon olevan erityisen pahensuttava. Virheellisen kirjanpidon käyttäminen voisi ehdotuksen mukaan tulla rangaistavaksi kirjanpitorikoksena. Silloin kun rikos käsittäisi sekä kavalluksen että kirjanpitorikoksen, sovellettaisiin rikoksen yhtymistä koskevia sääntöjä.

Kavallustakaan ei voitaisi pitää törkeänä pelkästään sillä perusteella, että jokin ankaroitamisperuste on olemassa. Kavalluksen olisi myös kokonaisuutena arvioiden oltava törkeä.

2 momentti. Ehdotetun 2 momentin mukaan törkeän kavalluksen yritykseen olisi vastaavasti sovellettava, mitä kavallussäännöksessä on yrityksestä säädetty. Yrityksen rangaistavuutta koskeva säännös on jouduttu laatimaan tavallisesta poikkeavalla tavalla siksi, ettei kaikkien kavallussäännöksen tekemuotojen yritystä ole pidetty aiheellisena säätää rangaistavaksi. Kavalluksen yrityksenä olisi rangaistavaa vain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun teon yritys. Vastaavasti törkeän kavalluksen yritys olisi rangaistava vain silloin, kun yritys koskisi 4 §:n 1 momentissa tarkoitettua tekoa. Lisäksi vaadittaisiin, että teko, mikäli se ei olisi jäänyt yritysasteelle, olisi täyttänyt törkeän kavalluksen tunnusmerkit.

6 §. *Lievä kavallus*

Ehdotettu lievää kavallusta koskeva säännös vastaisi voimassa olevan rikoslain 29 luvun 3 §:ää. Koska ehdotetun 4 §:n 1 momentin mukaan myös tilisaldoista ilmenevät saamisoi-keudet, toisin kuin nykyisin, voisivat olla kavalluksen kohteena, 6 § soveltuisi myös silloin, kun rikos kohdistuu tällaisiin varoihin, mutta anastettujen varojen määrä on vähäinen. Lievää kavallusta koskevassa säännöksessä varoja ei kuitenkaan nimenomaan mainittaisi anas-

tuksen kohteena, koska varatkin ovat irtainta omaisuutta, mikä ilmenee jo 4 §:n 1 momentista.

Myös muut seikat kuin anastetun omaisuuden alhainen arvo tai oikeudettomasti käytettyjen varojen vähäinen määrä voisivat johtaa siihen, että kavallusta olisi pidettävä lievänä. Tällainen seikka voisi olla esimerkiksi se, että anastuksen kohteena on anastajan osamaksukaupalla ostama esine, vaikka sen arvo ei aivan vähäinen olisikaan. Jotta tällainen teko voisi ylipäättään olla kavalluksena rangaistava, myyjän on täytynyt pidättää omistusoikeus myytyyn esineeseen. Myös sellaiset kavallukset, joita voimassa olevan lain mukaan pidetään pesäntavalluksena, tulisivat yleensä lievinä kavalluksina arvosteltaviksi. Aina ei näin kuitenkaan ole, koska joissakin tapauksissa tekijän ja asianomistajan läheisen suhteen hyväksi käyttämisestä olisi pidettävä kavalluksessa pikemminkin ankaroittavana perusteena.

Lievän kavalluksen yritystä ei ehdoteta rangaistavaksi. Niin kuin edellä on todettu, kavalluksen yritys on käytännössä harvinainen ja rangaistavuutta voidaan perustella lähinnä sillä, että tietyissä tilanteissa varkaus ja kavallus on voitava arvostella yhtäläisesti jo yritysvalheessa. Lievän kavalluksen kysymyksessä ollessa tällaisten tilanteiden esiintyminen on epäto-
dennäköistä eikä erilainen suhtautuminen yrityksen rangaistavuuteen muutenkaan aiheuta vastaavia epäkohtia kuin kavalluksen ja varkauden yrityksen erilainen arvostelu aiheuttaisi.

7 §. *Luvaton käyttö*

Toisen irtaimen omaisuuden luvaton käyttö rangaistaan nykyisin rikoslain 38 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla, jos irtain omaisuus on käyttäjän huostassa, ja 38 luvun 6 a §:n nojalla, jos omaisuus otetaan käyttöön toisen hallusta. Viimeksi mainitun pykälän 2 momentissa säädetään erikseen moottoriajoneuvon tai muun omalla konevoimalla kulkevan kulkuvälineen luvattomasta käyttöönotosta. Saman pykälän 4 momentissa on säännös lievemmän laatuise-
stä käyttöönotosta, jonka rikosnimikkeenä on ”omavaltainen käyttöönottoaminen”. Ehdotetut luvaton käyttöä koskevat säännökset korvaisivat mainitut rikoslain säännökset, jotka ehdotetaan kumottaviksi.

1 momentti. Nykyiset säännökset on laadittu sellaisia tapauksia ajatellen, että luvattomasti käytetty omaisuus on käyttöhetkellä käyttäjän hallussa. Ne eivät sanamuotonsa mukaan koske esimerkiksi sellaisia tilanteita, joissa luvattomasti käytetty omaisuutta ei missään vaiheessa edes oteta toisen hallusta. Ehdotettu säännös on laadittu siten, että sen soveltamisen kannalta ei olisi merkitystä sillä, onko luvattomasti käytetty omaisuus käyttöönottohetkellä tekijän vai jonkun muun hallussa. Luvun perusteluissa mainituista syistä omaisuuden hallinnasta ei enää mainittaisi luvattoman käytön yhteydessä. Tältä osin ehdotus merkitsisi rangaistavuuden alan laajenemista esimerkiksi sellaisiin ”atk-hakkereihin”, jotka puhelinlinjan välityksellä tunkeutuvat toisen tietokonejärjestelmään ja käyttävät sitä luvattomasti eli ”varastavat tietokoneaika”. Säännöksessä ei myöskään enää tarvita nykyisen rikoslain 38 luvun 6 a §:n mainintaa siitä, että toisen irtaimen omaisuuden käyttäminen on rangaistavaa jo sillä perusteella, että tekijä tietää omaisuuden otetuksi luvattomasti toisen hallusta. Tämäkin tapaus tulee rangaistavaksi ehdotetun pykälän mukaan, mikäli käyttäjällä on teon vaatima tahallisuus.

Rikoksen kohteena voisi olla irtain esine taikka kiinteä kone tai laite. Voimassa olevissa luvaton käyttöä koskeissa säännöksissä käytön kohteena ei mainita kiinteää konetta tai laitetta. Lisäys on tarpeen siksi, että koneen tai laitteen luvattoman käytön rangaistavuuden ei tule riippua siitä, onko konetta tai laitetta pidettävä siviilioikeudellisesti irtaimena omaisuutena vai kiinteään omaisuuteen kuuluvana.

Rikoksen kohteena oleva irtain esine voi olla millainen tahansa. Vaikka rikos käytännössä usein kohdistuu moottoriajoneuvon, ei tätä taikka mitään muutakaan yksittäistä esinettä ole tarpeellista mainita esimerkkinä tunnusmerkistössä. Luvattomaan käyttöön ehdotetaan nimittäin kahta törkeysporttasta, eivätkä teot jakaudu törkeysportaiden välille pelkästään käytettävän omaisuuden laadun perusteella, vaan harkinnassa olisi otettava huomioon kaikki rikokseen liittyvät piirteet.

Jos tekijällä on tarkoitus anastaa esine ja varkausrikos on tästä syystä toteutunut, ei häntä rangaistaisi erikseen saman esineen luvattomasta käytöstä. Käytännössä voi usein olla vaikea ratkaista, oliko tekijä varastanut esineen vaiko vain käyttänyt sitä. Ratkaisu jää viime kädessä lainkäyttäjän tapaus tapaukselta

tehtäväksi. Asiaa on käsitelty edellä varkauden perusteluissa.

Luvaton käyttö on kysymyksessä silloin, kun toisen omaisuutta luvattomasti käytetään joko sen käyttötarkoitusta vastaavalla tai jollakin muulla tavalla. Sitä vastoin esineen pelkkä siirtäminen tai kätkeminen ei olisi luvaton käyttöä. Tällöin kysymyksessä voisi kuitenkin olla 10 §:ssä tarkoitettu hallinnan loukkaus.

Moottoriajoneuvojen luvattomat käytöt tullevat usein tuomittaviksi käsiteltävän säännöksen nojalla. Jos moottoriajoneuvon luvaton käyttö ei kuitenkaan olisi omiaan aiheuttamaan merkittävää vahinkoa tai haittaa, olisi ilmeisesti yleensä kysymyksessä lievä luvaton käyttö. Tarkoituksena ei siis ole, että moottoriajoneuvon ollessa kyseessä rangaistus aina tuomittaisiin 7 §:n mukaan.

Nykyisin tuomitaan moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönnotosta myös se, joka on matkustajana sellaisessa moottoriajoneuvossa, jonka hän tietää otetun toisen hallusta luvattomasti käyttöön. Sitä vastoin on kyseenalaista, voidaanko henkilö, joka on matkustajana anastetuksi tietämässään moottoriajoneuvossa, tuomita luvattomasta käyttöönnotosta. Ehdotuksen mukaan tuomittaisiin myös varastetun moottoriajoneuvon kyydissä oleva luvattomasta käytöstä luonnollisesti edellyttäen, että hän tietää moottoriajoneuvon anastetuksi. Henkilö, joka on pelkästään kyydissä ja joka ei ole osallistunut käyttöönottamiseen, tulisi käytännössä tuomittavaksi lähinnä lievästä luvattomasta käytöstä. Edellä mainittua periaatetta sovelletaan myös, kun teko kohdistuu muuhun kuin moottoriajoneuvoon, joskin asian käytännöllinen merkitys näissä tapauksissa lienee vähäinen.

Henkilöä, joka tuomitaan esimerkiksi moottoriajoneuvon luvattomasta käytöstä, ei tulisi erikseen tuomita luvattomassa käytössä kulutetun polttoaineen anastamisesta. Polttoaineen kuluminen liittyy välittömästi luvattomaan käyttöön ja on suhteessa tähän epäoleellinen. Sama pätee mahdolliseen sähköenergian anastamiseen toisen tietokonetta tai muuta sähköllä toimivaa laitetta käytettäessä. Tämä kanta vastaa myös nykyistä oikeuskäytäntöä.

2 momentti. Luvattoman käytön yritys ehdotetaan rangaistavaksi. Nykyisin vain moottoriajoneuvon ja muun omalla konevoimalla kulkevan kulkuvälineen luvattoman käyttöönottamisen yritys on rangaistava. Tiettyjen esineiden erityisasemaan asettaminen yrityksen

rangaistavuutta määriteltäessä ei ole perusteltua. Tiettyjä esineitä ei ole asetettu erityisasemaan myöskään voimassa olevassa varkaus-säännöksessä eikä ehdotetussa uudessakaan säännöksessä. Kun ehdotuksen mukaan muunkin esineen kuin moottoriajoneuvon luvattoman käytön yritys olisi rangaistavaa, merkitsee ehdotus periaatteessa rangaistavuuden laajentumista. Muutoksen käytännöllinen merkitys olisi vähäinen, kun otetaan lisäksi huomioon, että lievän luvattoman käytön yritystä ei ehdoteta rangaistavaksi.

Niin kuin edellä jo on mainittu, luvaton käyttö ja lievä luvaton käyttö olisivat aina asianomistajarikoksia. Nykyisin toisen hallussa olevan omaisuuden luvaton käyttöönottaminen (38:6a) on virallisen syytteen alainen, jollei se, johon rikos kohdistuu, ole rikoksenteikijään pesänsäilyttämisessä tarkoitettua suhteessa.

Rangaistuksena luvattomasta käytöstä olisi sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi kuukautta.

8 §. *Lievä luvaton käyttö*

Ehdotuksen mukaan lievästä luvattomasta käytöstä tuomittaisiin yleensä silloin, kun luvaton käyttö ei ole omiaan aiheuttamaan merkittävää vahinkoa tai haittaa. Merkittävää vahinkoa tai haittaa ei olisi omiaan aiheuttamaan esimerkiksi moottoriajoneuvon luvaton käyttö, jos ajoneuvoon on päästy sitä vahingoittamatta ja se on käynnistetty normaalisti avaimella sekä jos ajoneuvoa käytetään vain lyhyeen matkaan, sitä kuljettaa ajokelpoinen kuljettaja normaalia varovaisuutta noudattaen ja ajoneuvo palautetaan omistajalleen luvattoman käytön jälkeen. Merkittävää vahinkoa olisi tyypillisesti omiaan aiheuttamaan auton luvaton käyttäminen pitempään matkaan silloin, kun kuljettaja on päihtynyt tai ajotaidoton. Tällöin rangaistus voitaisiin tuomita luvattomasta käytöstä ehdotetun 7 §:n mukaan.

Tekoa voitaisiin pitää vähäisenä silloinkin, kun se on omiaan aiheuttamaan merkittävää vahinkoa tai haittaa, jos muut rikokseen liittyvät seikat tekevät siitä vähäisen. Tällaisena muuna seikkana voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että omaisuutta luvattomasti käyttäneellä on välittömästi ennen rangaistavaa tekoa ollut oikeus omaisuuden käyttämiseen. Ankaramman arvioinnin suuntaan voisivat taas soveltu-

vin osin vaikuttaa seikat, jotka voisivat tehdä varkaudesta tai kavalluksesta törkeän. Viime kädessä törkeysaste määritetään kokonaisarvionnin perusteella.

Niin kuin edellä luvattoman käytön yhteydessä todettiin, lakiin ei ehdoteta otettavaksi eri säännöstä käyttäjän omassa huostassa olevan irtaimen omaisuuden luvattomasta käytöstä eli nykyistä rikoslain 38 luvun 6 §:n 1 momenttia vastaavaa säännöstä. Tällaiset teot tulisivat useimmiten rangaistaviksi juuri ehdotetun 8 §:n mukaan.

Luvattomasta käytöstä tuomittaisiin rangaistus myös sille, joka käyttää luvattomasti viihde- tai muita vastaavia automaatteja (esimerkiksi levyautomaattia) sellaisella menetelmällä, jota ei ole tähän tarkoitettu. Tällaiset teot tulisivat käytännössä yleensä rangaistaviksi lievänä luvattomana käyttönä. Tavara- ja raha-automaattien ”käyttämisestä” luvattomalla menetelmällä tuomittaisiin rangaistus varkausrikoksesta. Tällöinhän on kysymys yleensä toisen irtaimen omaisuuden anastamisesta. Pankkiautomaatin väärinkäyttö voisi taas tulla rangaistavaksi maksuvälinepetoksesta.

Lievän luvattoman käytön yritys ei olisi rangaistava. Useimmat niistä teoista, jotka tulisivat rangaistaviksi lievänä luvattomana käytönä, ovat nykyisin rangaistavia rikoslain 38 luvun 6 §:n 1 momentin sekä 6 a §:n 1 ja 4 momentin nojalla. Näissä säännöksissä tarkoitettujen tekojen yritys ei nykyisin ole rangaistava. Lisäksi viitataan luvattoman käytön yrityksen yhteydessä lausuttuun.

Rangaistus lievästä luvattomasta käytöstä olisi sakkoa.

9 §. *Luvaton pyynti*

Rikoslain nykyisessä 33 luvun 12 §:ssä säädetään toisen metsästysoikeutta loukkaavasta luvattomasta metsästyksestä. Toisen kalastusoikeutta loukkaavasta luvattomasta kalastuksesta säädetään saman luvun 13 §:ssä. Luvattomasta metsästyksellä ja kalastuksesta koskevat säännökset ehdotetaan yhdistettäväksi. Yhdistetty luvattomasta pyyntiä koskeva säännös otettaisiin rikoslain varkautta, kavallusta ja luvattomasta käyttöä koskevaan lukuun. Säännöksiä yhdistettäessä ne lyhenisivät ja niiden kirjoitustapa yksinkertaistuisi. Ehdotettu 9 § koskisi toisen omistusoikeutta loukkaavaa luvattomasta pyyntiä.

Luonnonvarojen hoitamiseksi annettujen määräysten vastainen pyynti on säädetty rangaistavaksi lähinnä metsästyslaissa (290/62), kalastuslaissa (286/82) ja luonnonsuojelulaissa (71/23).

Rangaistavuuden ala ei ehdotuksen mukaan muuttuisi olennaisesti. Rikoslain nykyistä 33 luvun 12 §:n 2 momenttia vastaavaa säännöstä ei enää otettaisi lakiin. Lainkohdan mukaan katsotaan luvattomaksi metsästykseksi sekin, että joku ”sellaisella alueella, jolla hänellä ei ole metsästysoikeutta, anastaa kuolleena löydettyä riistaa, vapaina elävien lintujen munia taikka haahkan untuvia”. Näistä kuolleena löydetyn riistan anastaminen tulisi ehdotetun 28 luvun mukaan rangaistavaksi yleensä kavalusrikoksena niissä tapauksissa, joissa on oikeussuojan tarvetta. Riistalintujen munat ovat rauhoitettuja metsästyslain 30 §:n mukaan ja muiden kuin riistalintujen munat muutamien poikkeuksin luonnonsuojelulain 13 §:n mukaan. Rauhoitusmääräyksen rikkominen on säädetty kummassakin laissa rangaistavaksi. Haahkan untuvien keräämisellä taas ei enää juuri ole taloudellista merkitystä. Kyseinen 2 momentti on näin ollen nykyisin tarpeeton.

Metsästys- ja kalastusoikeuden saantiperusteiden luetteloa ehdotetaan lyhennettäväksi nykyisestä. Mitään asiallista muutosta lyhentäminen ei aiheuttaisi, vaan ilmaisu ”lakiin, lupaan, sopimukseen tai päätökseen perustuva metsästys- tai kalastusoikeus” kattaisi nykyisin rikoslain 33 luvun 12 ja 13 §:ssä luetellut pyyntioikeuden perusteet. Usein metsästys- ja kalastusoikeus perustuvat metsästys- tai kalastuslakiin. Kalastuslupan voisi antaa esimerkiksi vesialueen omistaja. Sopimukseen perustuva oikeus taas olisi esimerkiksi vuokraamalla saatu metsästysoikeus. Päätös voisi olla tuomioistuimen tekemä, mutta myös kalastuskunta voisi tehdä 9 §:ssä tarkoitettuja päätöksiä. Käsitteiden ”metsästää” ja ”kalastaa” samoin kuin ”toisen metsästysalue” ja ”toisen kalastusalue” sisältö käy ilmi metsästyslaista ja kalastuslaista. Sanonnalla ”muuten pyytää toisen kalavedessä” tarkoitettaisiin lähinnä ravun ja helmisimpukan pyyntiä. Tällaisesta pyynnistä on nykyisin säädetty rikoslain 33 luvun 13 §:n 2 momentissa. Helmisimpukka on tällä hetkellä myös rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla annetulla asetuksella eräiden harvinaisten eläinten rauhoittamisesta (440/76).

Metsästys- tai kalastusoikeuden ylittämistä olisi esimerkiksi pyytäminen sallittua useammalla pyydyksellä, sallittua suuremman määrän pyytäminen tai luvattomien lajien pyytäminen. Luvattomana pyyntinä ei edelleenkaan pidettäisi anastamista ”kalanpyydyksestä, kalasäiliöstä tai lammikosta”. Teot tulisivat rangaistaviksi yleensä näpistykseenä tai varkauteen, kuten voimassa olevassa rikoslain 33 luvun 14 §:ssä on säädetty. Sama koskisi myös lainkohdassa mainittua anastamista ”toisen metsästyspyydyksestä tahi otustarhasta”.

Rikoslain nykyinen 33 luvun 15 § koskee kalansaannin estämistä. Vastaavaa säännöstä ei ehdoteta otettavaksi uuteen rikoslakiin. Siinä säänneltyä kalojen ohjaamista toisen kalavedestä omaan kalaveteen pidettäisiin ehdotetun 9 §:n mukaisena toisen kalavedessä pyytämisenä tai kalastusoikeuden ylittämisenä. Muut rikoslain 33 luvun 15 §:ssä tarkoitetut teot voivat yleensä tulla rangaistaviksi vesilain (264/61) 1 luvun 12, 13 ja 15 §:n sekä 13 luvun 1 §:n mukaan. Rankaisemattomaksi jäisi ehdotuksen mukaan kalan estäminen pääsemästä toisen kalaveteen, jos estäminen tapahtuu muualla kuin vesilaissa tarkoitettussa valtaväylässä. Esimerkiksi puro ei ole tällainen valtaväylä. Näitä harvinaisia, kiusanteon luonteisia tekoja vastaan riittävinä oikeussuojakeinoina on pidettävä ulosottolain mukaista virka-apua sekä oikeutta vahingonkorvaukseen.

Rangaistus luvattomasta pyynnistä olisi sakkoa.

10 §. Hallinnan loukkaus

Voimassa olevassa rikoslaissa ei ole yleistä hallinnan loukkaamista koskevaa säännöstä. Tosin tämän puutteen eräiltä osin poistavat varkautta, luvattonta käyttöönottamista ja vahingontekoa koskevat säännökset. Lisäksi rikoslaissa on joitakin yksittäistapauksia tarkoittavia hajanaisia säännöksiä. Tällainen säännös on rikoslain 33 luvun 5 §:ssä, jossa säädetään luvattomasta rakentamisesta toisen maalle sekä toisen maan kaivamisesta tai kyntämisestä sekä siihen kylvämisestä ja istuttamisesta. Säännöksen mukaan rangaistaan myös sitä, joka ottaa toisen maasta jotakin haltuunsa. Omaan omaisuuteen kohdistuvana hallinnan loukkaamistapauksena voidaan mainita rikoslain 38 luvun 5 §:ssä tarkoitettu teko. Säännöksen nojalla rangaistaan sitä, ”joka luvattomasti ottaa pois

tahi kätkee sellaista irtainta omaisuuttansa, jota toinen panttina tahi tunnustodisteena hallitsee tai on oikeutettu pitämään takanaan tahi käyttämään”. Pihamaan luvattomasta käyttämisestä kulkutienä on säädetty rikoslain 33 luvun 11 §:ssä.

Luvun perusteluissa esitetyistä syistä on pidetty tarpeellisena ehdottaa otettavaksi rikoslakiin erityinen hallinnan loukkausta tarkoittava rangaistussäännös, jota kuitenkin sovellettaisiin vain, mikäli teosta ei ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. Samalla rikoslain voimassa olevan 33 luvun 5 ja 11 § sekä osin myös 38 luvun 5 §:n 1 momentti kävisivät tarpeettomiksi.

1 momentti. Ehdotetun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun hallinnan loukkaamisen kohteena on toisen hallinnassa oleva irtain omaisuus. Se voi olla myös tekijän omaa omaisuutta, joka on toisen hallinnassa. Tekomuotoina mainitaan omaisuuden luvaton haltuun ottaminen, siirtäminen ja piilottaminen. Jos haltuun ottamisella samalla loukataan toisen pantti- tai pidätysoikeutta, tekoon sovellettaisiin ehdotettua 11 §:ää, mikäli omaisuus kuuluu rikoksen tekijälle. Jos toisen omaisuus pysyvästi poistetaan haltijan huostasta esimerkiksi heittämällä se mereen, kysymyksessä olisi ehdotetussa rikoslain 35 luvussa tarkoitettu vahingontekorikos.

Ehdotetun 1 momentin 2 kohdassa rikoksen kohteena on toisen pihamaa, jota käytetään kulkutienä tai toisen hallinnassa oleva maa, jota luvattomasti käytetään rakentamalla, kaivamalla tai muulla sen kaltaisella tavalla. Teossa on kysymys oikeastaan kiinteän omaisuuden luvattomasta käytöstä, mutta se on väärätyyppinä rinnastettavissa muihin kysymyksessä olevaan pykälään otettaviksi ehdotettuihin tekemuotoihin. Kysymyksessä on kotirauhan loukkaamisen sukuinen pihamaan käyttäminen kulkutienä tai maaperän käyttäminen tavalla, joka tilapäisesti tai pysyvästi muuttaa sen ulkoisesti alkuperäisestä muodostaan toiseksi. Todettakoon selvyuden vuoksi, että maa-aineksen anastaminen olisi rangaistavaa varkaus- tai kavallusrikoksena. Ollakseen rangaistavaa pihamaan kulkutienä käyttämisen tulee olla toisuvaa. Toisen pihamaan käyttäminen kulkutienä voisi olla rangaistavaa myös kotirauhanrikoksena, jolloin hallinnan loukkaus toissijaisena syrjäytyisi. Pellon, niityn tai istutuksen käyttäminen kulkutienä olisi taas säännönmu-

kaisesti vahingontekoa, mikäli siitä aiheutuu vahinkoa.

Ehdotetussa 3 kohdassa on kyse toisen hallinnassa olevan maan pelkämästä haltuun ottamisesta. Kysymykseen tulevat lähinnä sellaiset tapaukset, joissa haltijaa, esimerkiksi leiriytymällä tai muutoin pitkäaikaisesti luvattomasti oleskelemalla toisen alueella, estetään tosiasiallisesti käyttämästä omaisuutta. Säännöksellä ei kuitenkaan ole tarkoitus puuttua voimassa olevan oikeuden mukaisiin jokamiehen oikeuksiin. Näin ollen esimerkiksi parin päivän telttailu toisen maalla olisi edelleen sallittua, jos se voi tapahtua vahinkoa aiheuttamatta ja kotirauhaa rikkomatta. Ehdotetussa 3 kohdassa mainitaan kohteena myös rakennus tai sen osa, olipa se siviilioikeudellisesti irtainta tai kiinteää omaisuutta. Momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuista teoista tuomittaisiin rangaistus nykyisin 33 luvun 5 ja 11 §:n mukaan, joissa rakennuksen haltuunottoa ei kuitenkaan ole säädetty rangaistavaksi. Niin kuin luvun perusteluissa on todettu, tällä ehdotuksella ei sinänsä ole haluttu muuttaa suhtautumista esimerkiksi rakennusten valtaamisiin.

Pykälän mukaan ei voitaisi rangaista vuokralaista, joka vuokraoikeuden päätyttyä ei muuta kiinteistöstä tai asunnosta. Tällaisessa tapauksessa ei ole kysymys hallinnan loukkauksesta. Teosta ei voitaisi rangaista myöskään muun säännöksen nojalla. Vuokranantajalla käytettävissä olevaa häätötietä on edelleen pidettävä riittävänä oikeussuojan takeena.

Hallinnan loukkausta koskevalla säännöksellä ei ole tarkoitus puuttua lailliseen itseapuu. Siten hallinnan loukkauksesta ei voida tuomita henkilöä, joka rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen 12 §:n tai kalastuslain tai metsästyslain säännösten nojalla ottaa toiselta haltuunsa näissä säännöksissä tarkoitettuja esineitä. Rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen 12 §:n mukaan omistajalla on oikeus ottaa haltuunsa rikoksella vietyä tai kadonnutta omaisuuttaan ”irtaimelta tahi tuntemattomalta mieheltä, taikka siltä, jonka varoo karkaavan, taikka rikoksenteikijältä vereseltään”. Vastaavasti kalastuslain ja metsästyslain säännösten nojalla kalastusoikeuden ja metsästysoikeuden haltijalla sekä erällä muilla henkilöillä on oikeus ottaa talteen lainvastaiseen menettelyyn syyllistyneeltä muun muassa kalastus- ja metsästysvälineet sekä saalis ja riista.

Hallinnan loukkauksen vähimmäisrangaistus olisi sakkoa ja enimmäisrangaistus kolme kuukautta vankeutta. Säännöksen mukaan tuomittaisiin rangaistus vain silloin, kun teosta ei ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. Rikoslain 16 luvun 14 §:n 1 momentin mukaisen omankädenoikeuden enimmäisrangaistus on kaksi kuukautta vankeutta. Viimeksi mainitussa säännöksessä on ankaruusvertailua edellyttävä toissijaisuuslauseke. Näin ollen teko, joka toteuttaisi sekä hallinnan loukkauksen että 16 luvun 14 §:n 1 momentin mukaisen omankädenoikeuden tunnusmerkistön, rangaistaisiin ainoastaan hallinnan loukkauksena.

2 momentti. Koska tuomioistuimiin ei ole syytä tuoda sellaisia hallinnan loukkauksia, joista on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta, ehdotetaan pykälään otettavaksi 2 momentti, jonka mukaan tällaisia tekoja ei pidettäisi pykälässä tarkoitettuna rangaistavana hallinnan loukkauksena.

11 §. Vakuusoikeuden loukkaus

Rikoslaisissa ei ole nykyisin yleistä vakuusoikeuksien loukkaamista koskevaa säännöstä. Rikoslain 38 luvun 5 §:n 1 momentissa säädetään rangaistavaksi sellaisen oman omaisuuden poisottaminen tai kätkeminen, jota toinen panttina tai tunnustodisteena hallitsee tai on oikeutettu pitämään tai käyttämään. Saman pykälän uudessa 2 momentissa (642/84) on säännös yrityskiinnityksenhaltijan ja metsäkiinnityksenhaltijan oikeuksien loukkaamisesta. Lain (642/84) voimaantulosäännöksen mukaan irtaimistokiinnityksenhaltijan oikeutta loukkaavaan tekoon sovelletaan edelleen vanhaa 2 momenttia (40/30). Ehdotettu säännös tekee tarpeettomaksi mainitun 5 §:n 2 momentin sekä 1 momentin siltä osin kuin se koskee vakuusoikeuden loukkausta. Muilta osin 1 momentin tekee tarpeettomaksi ehdotettu hallinnan loukkausta koskeva säännös (10 §). Sen vuoksi nykyinen rikoslain 38 luvun 5 § voidaan kumota.

1 momentti. Ehdotettu säännös koskisi vain pantti- ja pidätysoikeuksien loukkaamista. Tällä rajauksella säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät henkilövakuudet, kuten henkilötakaus. Säännöstä ei siis sovellettaisi, jos henkilötakaukseen mennyt esimerkiksi hävittää omaisuuttaan. Pantti- ja pidätysoikeuksiin kuulumattomina soveltamisalan ulkopuolelle

jäisivät myös omistusvakuudet, joista tärkeimpänä voidaan mainita omistuksenpidätys osamaksukaupan yhteydessä. Jos osamaksukaupalla haltuunsaatu esine luovutetaan edelleen omistuksenpidätysoikeutta loukaten, tuomittaisiin rangaistus ehdotuksen mukaan kavallusrikoksesta tai, jollei tekijällä ole ollut aikomustakaan maksaa, petoksesta.

Sopimusperusteisista panttioikeuksista käteispantti eli irtaimen esineen tai arvopaperien hallinnan siirto panttaustarkoituksin on tyyppilinen ehdotetussa 28 luvun 11 §:ssä tarkoitettu vakuusoikeus. Myös ilmoituksenvaraiset panttioikeudet — esimerkiksi jälkipanttaus — kuulsivat säännöksen soveltamisalaan.

Tärkeimpiin sopimusperusteisiin panttioikeuksiin kuuluu myös panttioikeus kiinteään omaisuuteen. Velkoja saa panttioikeuden kiinteistöön, kun hän kiinteistön omistajan suostumuksella hakee kiinnityksen saamisen vakuudeksi. Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu panttioikeus voidaan perustaa myös luovuttamalla kiinnitetty velkakirja pantiksi velkojalle. Muita kirjaamisperusteisia panttioikeuksia ovat esimerkiksi aluskiinnitys ja yrityskiinnitys sekä immateriaalioikeuksiin rekisteröitävä panttioikeus.

Myös suoraan lain nojalla syntyvät niin sanotut legaaliset panttioikeudet voivat olla säännöksessä tarkoitettujen loukkauksen kohteena. Kiinteään omaisuuteen kohdistuvista legaalista panttioikeuksista tärkein on maksamattoman kauppahinnan panttioikeus. Irtaimen omaisuuteen kohdistuvista legaalista panttioikeuksista voidaan mainita meripanttioikeus alukseen tai lastiin sekä legaalinen osakepantti valtiolainoiteisessa asuntotuotannossa (vuokra-asuntojen omaksi lunastamisesta annetun lain 7 §; 82/82).

Ulosmittaukseen perustuvan niin sanotun ulosmittauspanttioikeuden loukkauksesta on säädetty erikseen rikoslain 16 luvun 17 §:ssä, joten viimeksi mainittu erityissäännöksenä syrjäyttää ehdotetun 11 §:n. Myöskään myymis- ja hukkaamiskiellon rikkominen ei olisi vakuusoikeuden loukkauksena rangaistavaa. Kiellon rikkomisesta on säädetty erikseen rikoslain 16 luvun 18 §:ssä.

Toisena vakuusoikeuksien pääryhmänä panttioikeuksien ohella ovat pidätysoikeudet. Tunnettuna esimerkkinä lukuisista erityyppisistä pidätysoikeuksista voidaan mainita käsityöläisen pidätysoikeus tilauksesta tehtävästä työstä maksettavan palkkion vakuutena. Pidätysoi-

keus on myös oikeudenkäyntiasiamiehellä toimeksiannon hoitamista varten haltuunsa saamiin asiakirjoihin sekä vuokranantajalla vuokralaisen irtaimistoon erääntyneen vuokran suorittamisen turvaamiseksi.

Säännöksen mukaan olisi rangaistavaa pantti- tai pidätysoikeuden loukkaaminen. Loukkaamista ei olisi menettely, jonka laki sallii. Säännös ei siten soveltuisi esimerkiksi yritysikiinnityksen kohteena olevan yrityksen normaaliin liiketoimintaan, vaikka se alentaisikin yrityksen vakuusarvoa. Loukkaamisen käsitteeseen kuuluu myös vahingon tai sen vaaran aiheutuminen vakuusoikeuden haltijalle.

Rikoslain nykyisen 38 luvun 6 §:n 2 momentin nojalla rangaistaan sitä, ”joka kieltäytyy antamasta takaisin panttia, lainaa tahi talletettua tavaraa, sittenkuin hänen hallinto-oikeutensa on lakannut”. Tällaista tekoa ei enää ehdoteta erikseen rangaistavaksi. Jos kieltäytymiseen kuitenkin liittyisi esimerkiksi anastamistarkoitus, teko tulisi rangaistavaksi kavallusrikoksena. Kysymyksessä voisi olla myös esimerkiksi luvaton käyttö tai vahingonteko. Pelkkää esineen palauttamisesta kieltäytymistä ei ole aihetta säätää rangaistavaksi, koska oikeus-suojakeinona käytettävissä on ulosottolain mukainen virka-apu.

Rangaistus vakuusoikeuden loukkauksesta olisi sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

2 momentti. Vakuusoikeuden loukkauksen tulee pykälän mukaan kohdistua tekijän omaisuuteen. Säännöksen soveltamista ei kuitenkaan ole tarkoitettu rajoittaa vain sellaisiin tapauksiin, joissa teko kohdistuu luonnollisen henkilön omaan omaisuuteen, vaan säännös on tarkoitettu koskemaan myös sitä tilannetta, että oikeushenkilön edustaja loukkaa toisen vakuusoikeutta oikeushenkilön puolesta. Tämän selventämiseksi pykälän 2 momentissa todettaisiin, että vakuusoikeuden loukkauksesta tuomitaan myös se, joka rikoksen kohteena olevan omaisuuden omistajan puolesta tekee 1 momentissa tarkoitettun rikoksen.

Ehdotetulla momentilla ei pyritä ratkaisemaan vastuun kohdentumista oikeushenkilön organisaatiossa. Vastuun kohdentuminen on ratkaistava yleisten rikosoikeudellisten periaatteiden mukaisesti.

12 §. Määritelmät

1 momentti. Ehdotetun säännöksen 1 momentissa ilmaistaan nimenomaisesti, että 28 luvun säännöksillä on tarkoitus antaa omistajalle suojaa myös toisiin yhteisomistajiin nähden. Omaisuusrikoksen kohteena olevasta omaisuudesta osan omistava voisi edelleen syyllistyä rikokseen, jos hän ylittää oikeutensa yhteiseen omaisuuteen.

Ehdotetusta 1 momentista ilmenisi myös se, että erillisen pesänsäilyttämissäännöksen jättäminen pois rikoslaista ei aiheuttaisi rangaistavuuden alassa muutosta. Nykyisen rikoslain pesänsäilyttämissäännöstä sovelletaan muun muassa jos ”kuolinpesän osakkaat tahi muut yhteisen pesän tai yhtiön osamiehet” anastavat jotakin pesästä. Voimassa olevassa laissa pesänsäilyttämisenä rangaistavat teot tulisivat ehdotuksen mukaan rangaistaviksi varkaus- tai kavallusrikoksina myös tältä osin.

Ehdotettu säännös koskisi kaikkia yhteisomistussuhteita. Edellä mainittujen yhteisomistusmuotojen lisäksi säännöksellä olisi merkitystä myös eräistä yhteisomistussuhteista annetussa laissa (180/58) tarkoitetuissa suhteissa. Yhtenä esimerkkinä ehdotetun säännöksen soveltamistilanteista olisivat yhteisomistuksessa olevaa maata koskevat rikoslain voimassa olevan 33 luvun 7 ja 10 §:ssä tarkoitettut teot. Koska mainitut lainkohdat tulisivat ehdotuksen mukaan kumottaviksi, niissä tarkoitettut, tosin harvinaiset, teot tulisivat rangaistaviksi varkaus- tai vahingontekorikoksina. Myös kavallussäännökset voisivat tulla sovellettaviksi silloin, kun yhteisomistuksessa oleva maa, johon teko kohdistuu, on tekijän hallussa.

2 momentti. Sähkövirran laitton käyttäminen vastikkeetta aiheutti aikanaan tulkintaongelmia tuomioistuimissa. Eräissä tapauksissa sitä pidettiin petoksena, mutta myöhemmin yleensä varkautena. Kysymys ratkaistiin sitemmin sähkölaitoslain (167/28) 22 §:ssä. Nykyisin asiasta säädetään sähkölaissa (319/79), jonka 64 §:n mukaan sähkön luvaton käyttäminen tai sen yrittäminen rangaistaan varkautena tai sen yrityksenä. Ehdotetulla 12 §:n 2 momentilla on tarkoitus vahvistaa tämä periaate. Samalla lämpöenergia rinnastettaisiin sähköön ja myös energian kavaltaminen tehtäisiin rangaistavaksi. Ehdotetun säännöksen mukaan, mitä varkautta (1 §), törkeää varkautta (2 §), näpistystä (3 §), kavallusta (4 §), törkeää kavallusta (5 §) ja lievää kavallusta (6 §) koskevissa säännök-

sissä on irtaimesta omaisuudesta säädetty, sovellettaisiin myös sähköön ja lämpöön, joka on saatettu taloudellisesti hyväksi käytettävään muotoon. Sen sijaan ehdotettu säännös ei koski luvaton käyttöä (7 §) ja lievää luvaton käyttöä (8 §). Säännös siis osoittaisi sen, ettei laitonta energian käyttämistä rangaistaisi luovattomana käyttämisenä.

Koska 28 luvun säännöksillä suojataan varallisuusarvoja, tulee momentissa tarkoitettujen rikosten kohteena kysymykseen vain sellainen energia, joka on omaisuuden luonteista. Tämä tarkoittaa sitä, että energian saamiseksi taloudellisesti hyväksi käytettävään muotoon on tarvittu työtä. Tällaisella energialla on oltava myös taloudellista arvoa. Rikosten kohteena voisi siten olla lähinnä varastoitu energia, paikasta toiseen siirrettävä energia taikka energia sitä käyttävässä tai tuottavassa laitoksessa.

Ehdotetun 2 momentin mukaan sähköön tai lämmön luvaton käyttäminen voisi tulla rangaistavaksi joko varkaus- tai kavallusrikoksena. Raja vedettäisiin tässäkin sillä perusteella, kenen hallusta sähkö tai lämpö katsotaan anastetuksi. Varastamisesta olisi yleensä kysymys silloin, kun sähköä tai lämpöä anastetaan sen toimittajalta esimerkiksi ottamalla sähköä johdoista ylimääräisellä kaapelilla siten, ettei käytö näy kulutusmittarista.

Kavallusrikoksia taas voisivat olla sellaiset teot, joissa energia on rikoksentekijän hallussa siinä mielessä, että hän voi luvallisesti käyttää toisen kustantamaa energiaa tiettyihin tarkoituksiin, mutta joissa hän käyttääkin sitä luvattomasti omiin tarkoituksiinsa. Kavallus olisi kysymyksessä, jos esimerkiksi talonmies tai muu työntekijä, joka saa käyttää työnantajansa tuottamaa tai muulla tavalla hankkimaa energiaa työtehtäviensä suorittamisessa ja joka mahdollisesti jopa vastaa tämän energian asianmukaisesta jakelusta eri kohteisiin, anastaa sitä itselleen vetämällä sähkö- tai lämpöjohdot yksityisiin tiloihinsa tai muuten käyttämällä sitä omiin tarkoituksiinsa työnantajansa kustannuksella.

3 momentti. Ehdotetulla 3 momentilla on tarkoitus selvittää kavallussäännösten soveltamisalaa silloin, kun kavalluksen kohteena ovat toisen tilillä olevat varat. Tällaisia varoja ei näet voida pitää hallussa samalla tavoin kuin käteistä rahaa, vaan ne ovat oikeastaan saamisoikeuksia. Sen vuoksi on tarpeen määritellä, mitä hallussapidolla tällaisessa tapauksessa tarkoitetaan.

Ehdotuksen mukaan tilillä olevien varojen katsotaan olevan sen hallussa, jolla on tiliin ainakin jonkinasteinen käyttöoikeus. Tämä ilmenee siten, että henkilö saa nostaa tililtä varoja tai siirtää niitä toiselle tilille. Jos hän tällöin anastaa tililtä varoja, hänen katsottaisiin syyllistyvän kavallusrikokseen. Tekijällä voi olla tilin käyttöön rajoitettu oikeus, kuten esimerkiksi pankin maksupalvelun työntekijöillä, joiden tehtäviin kuuluu ainoastaan maksaa tiettyjä suorituksia tililtä. Jos tekijä tällöin anastaa tililtä varoja, hänet tuomittaisiin kavalluksesta ehdotetun 4 §:n 1 momentin mukaan. Jos taas käyttöoikeus on laaja ja perustaa käyttäjälle ainoastaan tilitysvelvollisuuden, kuten esimerkiksi pesähoitajalle konkurssipesän varoihin, varojen oikeudeton käyttäminen tulisi yleensä 4 §:n 3 momentissa tarkoitettuna kavalluksena rangaistavaksi.

Tavallisimpia ehdotetussa lainkohdassa tarkoitettuja tilejä ovat pankkien talletustilit. Vastaavia tilejä on esimerkiksi osuusliikkeiden säästökassoilla ja yhtiöiden huoltokonttoreilla.

13 §. Jokamiehen oikeuksista

Rikoslain nykyisen 33 luvun 1 §:n 1 momentti on tärkeä jokamiehen oikeuksia rajaava säännös. Siinä on pitkä tyhjentävä luettelo rangaistavan haaskauksen kohteista. Haaskauksesta rangaistaan sitä, joka ”toisen maalla, ilman laillista oikeutta, tahallaan on kaatanut kasvavan puun tahi vahingoittanut sitä anastaakseen sen tai osan siitä itselleen tai toiselle taikka mainituissa aikomuksissa ottanut kuivunutta tai tuulen kaatamaa puuta taikka kasvavasta puusta varpuja, oksia, juuria, tuohia, kuoria, lehtiä, niiniä, pihkaa, terhoja, käpyjä tai pähkinöitä taikka niittänyt ruohoa taikka ottanut sammalta, jäkälää, turvetta, multaa, savea, hiekkaa, soraa tai kiveä”. Koska luettelosta on tarkoituksella jätetty pois marjat, sienet ja kukat, on näiden kerääminen toisen maalta yleensä luvallista, jollei tekijä samalla syyllisty esimerkiksi luvattomaan tien ottamiseen (RL 33:11) tai kotirauhan rikkomiseen (RL 24:1). Nykyisessä rikoslain 33 luvun 1 §:ssä luetteluihin rangaistaviin tekoihin ei kuulu myöskään maassa olevien kuivien risujen tai maahan pudonneiden käpyjen tai pähkinöiden ottaminen. Rikoslain 33 luvun 1 §:n kiellot koskevat kaikkea toisen omistamaa maata.

Toinen voimassa olevan rikoslain 33 luvun jokamiehen oikeuksia rajoittava säännös on sen 11 §, jossa säädetään rangaistus tien ottamisesta ”yli toisen pihamaan, taikka yli toisen pellon, niityn tai istutuksen, jolle siitä saattaa olla vahinkoa”. Säännös koskee siis vain tietyn laatuista maata. Toisen omistamilla alueilla liikkuminen vahinkoa aiheuttamatta on siten yleensä sallittua. Ehdotuksen mukaan toisen pihamaan luvaton käyttöä käyttäminen pidettäisiin hallinnan loukkauksena (10 §).

Tällä esityksellä ei ole tarkoitus muuttaa jokamiehen oikeuksien laajuutta. Ehdotettu sääntely ainoastaan nykyaikaistaisi ja lyhentäisi lakitekstiä nykyiseen verrattuna. Jokamiehen oikeuksiin kuuluva käyttäytyminen toisen maalla, joka periaatteessa voisi toteuttaa tähän lukuun kuuluvien rikosten tunnusmerkistön, suljettaisiin ehdotetulla 13 §:llä nimenomaisesti rangaistavuuden ulkopuolelle. Ehdotettu säännös vastaisi sisällöltään nykyistä 33 luvun 1 §:n 1 momenttia.

Jotta voimassa olevan lain pitkistä kiellettyjen tekojen luettelosta voitaisiin luopua, käytettäisiin nykyiseen verrattuna käänteistä kirjoitustapaa. Ehdotetussa 13 §:ssä mainittaisiin vain tärkeimmät niistä luonnontuotteista, joiden kerääminen olisi sallittua. Luettelo ei olisi tyhjentävä, vaan säännös koskisi myös, jäkälää ja sammalta lukuunottamatta, ”muiden sellaisten luonnontuotteiden” keräämistä. Niitä voisivat olla esimerkiksi erilaiset villit yrtit ja maustekasvit.

Sitä vastoin ehdotuksen mukaan olisi edelleen rangaistavaa hakkuujätteiden kerääminen. Myöskään tuulen kaatamassa tuoreessa rungossa kiinni olevien oksien ottaminen ei olisi sallittua.

Muulla laissa on eräitä rajoituksia, jotka supistavat jokamiehen oikeuksia enemmän kuin ehdotettu 13 §. Niinpä luonnonsuojelulaissa tarkoitetuilla luonnonsuojelualueilla jokamiehen oikeuksia on rajoitettu. Luonnonsuojelulakiin ja sen nojalla annettuun asetukseen eräiden harvinaisten kasvien rauhoittamisesta (402/83) sisältyy luettelo rauhoitetuista kasveista ja myös niiden luvaton keräämistä koskeva rangaistussäännös. Eräillä alueilla Lapin läänissä voidaan maa- ja metsätalousministeriön päätöksellä kieltää muilta kuin paikalliselta väestöltä marjojen tai muiden niihin verrattavien luonnonvaraisten tuotteiden kerääminen. Kielto perustuu luonnonvaraisten tuotteiden keräämisen rajoittamisesta eräissä tapauk-

sisissa annettuun lakiin (332/55), jossa on oma rangaistussäännös. Myös Ahvenanmaalla jokamiehen oikeuksia on rajoitettu maakunnan itsehallinnon perusteella enemmän kuin muualla Suomessa.

14 §. Syyteoikeus

Varkaus (1 §), törkeä varkaus (2 §), näpistys (3 §), kavallus (4 §), törkeä kavallus (5 §) ja lievä kavallus (6 §) ehdotetaan säilytettäväksi virallisen syytteen alaisina.

Ehdotetut varkaus- ja kavallussäännökset kattaisivat myös nykyisen rikoslain pesäntakavaltamisen (30:1), joka on tällä hetkellä asianomistajarikos. Vaikka uuteen lakiin ei ehdotetakaan otettavaksi erillistä pesäntakavaltamissäännöstä, säilyisivät nykyisin pesäntakavaltamisena rangaistavat teot ehdotetun 14 §:n 2 momentin mukaan pääosin asianomistajarikoksina. Muutoksena nykytilaan olisi kuitenkin se, että törkeän varkauksen tai törkeän kavalluksen tunnusmerkistön täyttävät pesäntakavallustyyppiset teot olisivat ehdotuksen mukaan virallisen syytteen alaisia.

Myös voimassa olevan rikoslain haaskaamisrikoksista (33 luku) osa tulisi ehdotuksen mukaan rangaistavaksi varkaus- tai kavallusrikoksina. Tämä merkitsisi virallisen syytteen alaisen rikosten määrän hienoista lisääntymistä, sillä haaskaamisrikokset lukuunottamatta 33 luvun 3 ja 14 §:ssä tarkoitettuja varkausrikoksia ovat nykyään asianomistajarikoksia, jos ainoastaan yksityisen oikeutta on loukattu. Muutoksen käytännön merkitys on varsin vähäinen. Ei ole syytä olettaa, että muutos syyte-oikeudessa toisi näitä tuomioistuimissa hyvin harvinaisia rikoksia merkittävästi nykyistä enempää oikeuden käsiteltäviksi. Omaisuusrikkosten syyteoikeusjärjestelmä voidaan tällä järjestelyllä pitää suhteellisen selkeänä.

Luvaton käyttö (7 §) ja lievä luvaton käyttö (8 §) olisivat aina asianomistajarikoksia. Syyte-oikeus luvattomasta käytöstä säilyisi siis samanlaisena kuin nykyisin (RL 38:6 ja 9). Luvaton käyttöönottoaminen (RL 38:6 a) on tällä hetkellä virallisen syytteen alainen, jollei loukattu ole rikoksen tekijään sellaisessa suhteessa, kuin pesäntakavaltamista koskevassa 30 luvun 1 §:ssä tarkoitetaan. Tältä osin asianomistajarikosten ala siis jonkin verran laajenisi.

Luvaton pyynti (9 §) ehdotetaan säädettäväksi asianomistajarikokseksi. Nykyisin rikos-

laissa sitä vastaavat luvaton metsästys ja kalastus (33:12 ja 13) ovat 33 luvun 16 §:n mukaan asianomistajarikoksia, jos vain yksityisen oikeutta on loukattu. Tältä osin asianomistajarikosten ala periaatteessa laajentuisi, kun luvaton pyynti julkisyhteisöjen omistamilla alueilla muuttuisi asianomistajarikokseksi. Tällä muutoksella ei liene suurta käytännön merkitystä.

Hallinnan loukkaus (10 §) olisi asianomistajarikos. Nykyiset rikoslain säännökset, jotka vastaavat ehdotettua hallinnan loukkausta, ovat 33 luvussa. Luvussa tarkoitetut rikokset eivät ole virallisen syytteen alaisia, jos vain yksityisen oikeutta on loukattu. Lisäksi ehdotettuun 10 §:ään sisältyisi osa nykyisen 33 luvun 5 §:n 1 momentissa tarkoitetuista teoista. Kyseiset teot ovat nykyisinkin yleensä asianomistajarikoksia.

Myös vakuusoikeuden loukkaus (11 §) olisi asianomistajarikos. Voimassa olevassa laissa sitä lähinnä vastaavassa 38 luvun 5 §:ssä tarkoitettut teot ovat yleensä asianomistajarikoksia.

1 momentti. Ehdotettu 1 momentin säännös olisi tärkein syyteoikeutta rajaava määräys tässä luvussa. Sen mukaan luvaton käyttö (7 §), lievä luvaton käyttö (8 §), luvaton pyynti (9 §), hallinnan loukkaus (10 §) ja vakuusoikeuden loukkaus (11 §) olisivat asianomistajarikoksia, kun taas muut luvun rikokset olisivat yleensä virallisen syytteen alaisia.

2 momentti. Poikkeuksesta 1 momentin ilmaisemaan pääsääntöön nähden säädettäisiin pykälän 2 momentissa lähinnä nykyisen lain pesäntakavaltamistapauksia silmällä pitäen. Ehdotettu 2 momentti koskisi varkautta (1 §), näpistystä (3 §), kavallusta (4 §) sekä lievää kavallusta (6 §). Nämä rikokset olisivat asianomistajarikoksia joko rikoksenteikijän ja asianomistajan välisen läheisen suhteen vuoksi tai siksi, että teon kohteena oleva omaisuus saatetaan olla yhteisessä käytössä. Jos varkautta tai kavallusta esimerkiksi omaisuuden suuren arvon vuoksi tai muusta laissa mainitusta syystä olisi pidettävä törkeänä, tämän momentin syyteoikeussäännös ei soveltuisi, vaan rikos olisi virallisen syytteen alainen.

Ehdotetun 2 momentin 1 kohdan mukaan momentin johdannossa luetelluissa pykälissä tarkoitetut teot olisivat asianomistajarikoksia silloin, kun tekijä ja asianomistaja asuvat yhteistaloudessa ja teko kohdistuu tässä yhteistaloudessa olevaan omaisuuteen. Heidän katsotaan asuvan yhteistaloudessa, jos talouden jo-

kapäiväiset hyödykkeet ovat yhteisessä käytössä. Avioliitossa asuminen olisi tässä säännöksessä tarkoitettua yhteistaloudessa asumista, mutta tavanomaisessa alivuokrasuhteessa asuminen ei sellaista olisi. Yhteistaloudessa asumiselta edellytettäisiin pysyvyyttä, josta osoituksena olisi sen ajallinen kesto, tai vakiintuneisuutta, joka olisi pääteltävissä muista olosuhteista. Esimerkiksi luopuminen edellisestä asunnosta yhteen muutettaessa voisi olla osoitus vakiintuneisuudesta. Tilapäistä, vain joitakin päiviä kestävää yhdessä asumista ei pidettäisi tässä tarkoitettuna yhteistaloudessa asumisena. Voimassa olevan lain mukaan yhteistaloudessa asuminen ei sinänsä vielä tee esimerkiksi varkaudesta pesäntakavaltamista, vaan rikoslain 30 luvun 1 §:n soveltaminen on kytketty muodollisiin edellytyksiin, kuten sukulaaisuuteen.

Toisena perusteena mainitaan 2 momentin 2 kohdassa avioliitto tai sukulaisuus. Määräyksen soveltaminen ei edellytä, että siinä tarkoitettut henkilöt asuisivat yhdessä. Syyteoikeusjärjestelyn perusteena tässä olevan eettisen suhteen ei voida katsoa katkeavan vain sen vuoksi, että lainkohdassa tarkoitetut henkilöt muuttavat erilleen. Nykyisen lain pesäntakavaltamissäännöksestä poiketen lainkohtaan on otettu mukaan sisarukset, kaikki suoraan alenevassa polvessa olevat sukulaiset sekä muutkin suoraan ylenevässä polvessa olevat sukulaiset kuin vanhemmat. Mikäli 2 momentissa tarkoitetun teon on tehnyt vajaavaltaisen holhooja ja teko kohdistuu vajaavaltaisen omaisuuteen, virallinen syyttäjä voisi rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 18 §:n 2 momentin mukaan edelleen nostaa syytteen ilman syyttämisyhtymää.

Voimassa olevan lain mukaan teko on asianomistajarikos, jos kasvatit kavaltavat kasvatustaloksestaan. Aiemmin kasvatustaloksi määritellyt lapset ovat nykyisen lastensuojelulain (683/83) mukaan yksityisesti sijoitettuja lapsia. Ehdotuksen mukaan teko olisi tällöin yhteistaloudessa asuttaessa 2 momentin 1 kohdan mukaan edelleen asianomistajarikos, mutta erilleen muuttamisen jälkeen virallisen syytteen alainen. Aiemmin yksityisesti sijoitettuna olleen lapsen ja tämän entisen hoitajan välistä suhdetta ei ole pidetty luonteeltaan niin läheisenä, että se kaipaaisi poikkeuksellista syyteoikeusjärjestelyä myös yhdessä asumisen päätyttyä. Myös lastensuojelulain 22 §:ssä tarkoitettua sijaishuoltoon sijoitettua lasta ja tämän

sijaishuoltajaa poikkeuksellinen syyteoikeusjärjestely koskisi vain niin kauan, kun he asuvat 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla yhdessä.

Kuolinpesän omaisuuteen kohdistuva rikos olisi momentin 3 kohdan mukaan asianomistajarikos, jos tekijä on pesän osakas. Rikoslain nykyisessä pesänkavaltamissäännöksessä on samanlainen määräys. Muutoksena voimassa olevaan lakiin olisi, etteivät muut yhteisösuhteet ja yhtiön osakkuussuhteet kuuluisi säännöksen piiriin. On katsottu, etteivät tällaiset suhteet ole sillä tavoin läheisiä, että niitä varten tarvittaisiin poikkeuksellinen syyteoikeusjärjestely.

1.6. 29 luku. Rikoksista julkista taloutta vastaan

1.6.1. Luvun perustelut

Rikoslain 29 lukuun ehdotetaan otettavaksi keskeisimmät säännökset rikoksista, jotka kohdistuvat julkiseen talouteen. Julkinen talous tarkoittaa valtion, kuntien ja julkisoikeudellisten yhteisöjen taloutta kokonaisuutena. Julkisen talouden tulot ovat meillä nykyisin noin 40 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Julkinen talous kerää varansa pääasiallisesti veroina tai niihin rinnastettavina maksuina. Sen menoista runsaat puolet on kulutusmenoja, avustusten, sosiaalivakuutusetuksien ja muiden tulonsiirtojen vastatessa suurimmasta osasta muita menoja.

Verorikoksia koskevat säännökset suojaavat julkisen talouden tulojen hankintaa. Vanhaan rikoslaissa on ollut veropetosta koskeva säännös. Julkistalouden menopuolta koskevia erityisiä rangaistussäännöksiä ei rikoslaissa sen sijaan ole ollut. Julkisen ja yksityisen sektorin taloudellisiin suhteisiin on sovellettu vaihdantaa yleisesti koskevia kriminalisointeja.

Julkisista varoista myönnettävät avustukset, niihin sisällytettynä valtionosuus ja -avustus kunnille, ovat merkittävä osa julkista taloutta. Näiden avustusten rehdin ja tarkoituksenmukaisen käytön turvaamiseksi tarvitaan rikoslaissa nimenomaisia säännöksiä. Siksi avustusrikoksia koskevat rangaistussäännökset ehdotetaan sisällytettäväksi samaan lukuun verorikoksia koskevien rangaistussäännösten kanssa.

1.6.1.1. Verorikokset

1.6.1.1.1. Verorikosten yhteiskunnallinen merkitys

Julkisyhteisöjen tarjoamat palvelut kustannetaan pääosin näiden yhteisöjen keräämillä veroilla ja maksuilla. Tarjottavien palvelujen lisääntyminen on lisännyt myös niiden kustantamiseen tarvittavien varojen määrää. Palvelusten ylläpitäminen ja kehittäminen edellyttävät riittävää verojen ja maksujen kertymistä palveluksien tarjoaville julkisyhteisöille, ennen kaikkea valtiolle ja kunnille.

Verotuksen oikeudenmukaisuuden edellytyksiä on, että kaikki verovelvolliset suorittavat veronsa lainsäädännön määräämällä tavalla. Mikäli näin ei tapahdu, verovelvollisuus ei jakaudu eri yhteiskuntaryhmien kesken niiden maksukyvyn mukaisesti. Samalla vaarantuvat myös muut verotuksen tavoitteet, kuten erilaiset sosiaaliset sekä kasvu- ja suhdannepoliittiset päämäärät. Verotuksen tavoitteiden saavuttamiseksi on kyettävä turvaamaan se, että verolainsäädäntöä tarkasti noudatetaan.

Verorikoksilla tarkoitetaan sellaisia rangaistaviksi säädettyjä tekoja, joilla pyritään välttämään veroa tai siihen rinnastettavaa julkista maksua tai joilla muuten rikotaan verolakien säännöksiä. Verorikossäännöksillä pyritään ennen kaikkea suojaamaan verotulojen lainmukaista kertymistä valtiolle ja muille veronsaajina oleville julkisyhteisöille. Verorikosten vaikutukset voivat ulottua välillisesti laajalle, sillä epärehellisellä menettelyllä verovelvollisuudesta vapautuvat pääsevät muita verovelvollisia edullisempaan asemaan, millä saattaa olla esimerkiksi yritysten välisessä kilpailutilanteessa ratkaiseva merkitys. Siten verorikosten rangaistussäännökset osaltaan turvaavat myös verovelvollisten tasavertaisuutta.

Verorikosten yhteiskunnallinen merkitys ilmenee myös niiden laajuudesta esitetyistä tiedoista. Oikeusministeriön asettaman taloudellista rikollisuutta selvitelleen työryhmän mietinnössä (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 6/1983) oikeudettomasti vältetyn veron kokonaismääräksi vuonna 1981 on arvioitu 3 805 miljoonaa markkaa, josta varsinaisten verorikosten osuus olisi ollut ainakin 590 miljoonaa markkaa.

1.6.1.1.2. Nykyinen lainsäädäntö

Keskeisin verorikos on veropetos, jonka perussäännös on rikoslain 38 luvun 11 §:ssä. Veropetokseen syyllistyy se, joka tahallaan vääriä tietoja antamalla tai veron määräämiseen vaikuttavia seikkoja salaamalla taikka muulla vilpillä pidättää tai yrittää pidättää veroa tai maksua. Rikoslain veropetossäännöstä sovelletaan yleisesti eri verolakien ja veroon rinnastettavia julkisia maksuja koskevien lakien mukaisten verojen ja maksujen laittomaan pidättämiseen. Rikoslain lisäksi veropetosta koskevia rangaistussäännöksiä on myös useassa verolaissa ja julkisia maksuja koskevassa laissa. Nämä säännökset poikkeavat toisistaan jonkin verran rakenteeltaan ja sisällöltään. Eräät verolait sisältävät täydellisen veropetostunnusmerkistön, eräissä taas on vain joko rangaistusuhkaa tai tunnusmerkistöä koskeva viittaus rikoslakiin.

Eräissä verolaeissa, esimerkiksi arpajaisverolaissa (259/70), ei ole rangaistussäännöstä lainkaan ja eräissä laeissa viittaus rikoslakiin on välillinen. Esimerkiksi laissa eräistä vakuutusmaksuista suoritettavasta verosta (664/66) on säännös, jonka mukaan vakuutusmaksuverosta on soveltuvin osin voimassa, mitä liikevaihtoverosta on säädetty. Liikevaihtoverolaissa (532/63) taas on rikoslain 38 luvun 11 §:ään pohjautuva veron vilpillistä pidättämistä koskeva rangaistussäännös.

Riippumatta siitä, miten eri verolaeissa olevat rangaistussäännökset on muotoiltu vai onko niissä rangaistussäännöstä lainkaan, kaikki tahallinen veron vilpillinen pidättäminen on rangaistavaa. Eri verolakeihin sisältyvät rangaistussäännökset asiallisesti likimain vastaavat rikoslain veropetossäännöksiä.

Veroon rinnastettavia julkisia maksuja koskevissa laeissa maksun vilpillistä pidättämistä tarkoittavat rangaistussäännökset ovat harvinaisempia kuin vastaavat säännökset verolaeissa. Myös maksujen vilpillistä pidättämistä koskevat rangaistussäännökset pohjautuvat usein rikoslain 38 luvun 11 §:n veropetossäännökseen. Eräissä näistä laeista viittaus rikoslain veropetossäännöksiin on välillinen ja useissa niistä ei ole rangaistussäännöstä lainkaan. Tahallinen veroon rinnastettavan julkisen maksun vilpillinen pidättäminen on kuitenkin voimassa olevan lain mukaan rangaistava veropetoksena riippumatta siitä, onko asianomaisessa maksua

koskevassa erityislaissa rangaistussäännös vai ei.

Veropetoksen lisäksi ei ole muuta eri verolajeja yhteisesti koskevaa tekotyyppiä. Useissa verolaeissa ja veroon rinnastettavia julkisia maksuja koskevissa laeissa on muuta kuin veropetosta koskevia rangaistussäännöksiä, jotka voivat paljonkin poiketa toisistaan. Näiden säännösten tarkoituksena on yleensä joko turvata veron tai maksun määräämistä edistävien velvollisuuksien täyttämistä tai helpottaa verovalvontaa. Rangaistavaksi on voitu säätää:

- ilmoitus- tai tiedonantovelvollisuuden laiminlyönti

- verovelvolliselle asetetun erityisen kirjanpitovelvollisuuden laiminlyönti

- eräiden asiakirjojen toimittamisen laiminlyönti.

Voimassa olevassa rikoslaissa ei ole veron tilittämisen laiminlyöntiä koskevaa säännöstä. Tämän vuoksi veroja ja julkisia maksuja koskevissa erityislaeissakaan ei ole tällaista rikkomusta tarkoittavia rikoslakiin viittaavia säännöksiä. Verojen ja niihin rinnastettavien maksujen tilittämisessä tehdyt laiminlyönnit ovat nykyisinkin eräissä tapauksissa rangaistavia esimerkiksi ennakkoperintälain (418/59) ja työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain (366/63) säännösten nojalla. Myös omaloitteisesti suoritettavan liikevaihtoveron tilittämisen laiminlyönnin johdosta on nostettu syytteitä, mutta nykyisen oikeuskäytännön mukaan liikevaihtoveron tilittämättä jättäminen ei ole rangaistavaa.

Useaan verolakiin sisältyy avoin rangaistussäännös lain säännösten rikkomisesta tai laissa säädetyn velvollisuuden laiminlyönnistä. Rangaistavan menettelyn alue on avoimia rangaistussäännöksiä käytettäessä epämääräinen, joten ainakin muodollisesti niiden voidaan katsoa koskevan kaikkien asianomaisen lain tai sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten osoittamien velvollisuuksien rikkomista.

Verotuslaissa (482/58) on säädetty rangaistaviksi lisäksi eräitä sellaisia tekoja, jotka tosin läheisesti liittyvät verotukseen, mutta joita ei voida kuitenkaan pitää varsinaisina verorikoksina. Tällainen on esimerkiksi verotuslain 122 §:n 2 momentissa tarkoitettu perättömän lausuman antaminen verotusta käsittelevässä muutoksenhakutuomioistuimessa.

Veropetosrikosten tuomitsemiskertojen määrä lisääntyi voimakkaasti 1970-luvun lopulla, mutta on jossain määrin tasoittunut viime

vuosina. Lisääntyminen johtui paljolti siitä, että viranomaiset ryhtyivät saamiensa ohjeiden perusteella aikaisempaa useammin ilmoittamaan havaitsemiaan rikkomuksia syytteen pantavaksi. Lisäksi tehostettu tutkinta ja valvonta ovat tuntuvasti lisänneet ilmitulleiden verorikosten määrää. Toisaalta verotarkastusten kattavuutta ei ole voitu lisätä tarkastuskohteiden kasvua vastaavalla tavalla, minkä vuoksi tämän alueen piilorikollisuuden määrä on arvioitu edelleen suureksi.

Veropetoksia varten säädetty rangaistusasteikot ovat samat kuin yleensä varallisuusrikoksilla. Tavallisen veropetoksen enimmäisrangaistus on kaksi ja törkeän veropetoksen neljä vuotta vankeutta.

Veropetoksista tuomittujen rangaistusten taso on ollut selvästi varallisuusrikosten rangaistustasoa alhaisempi rangaistusasteikkojen yhtäläisyydestä huolimatta. Ehdottomat vankeusrangaistukset ovat olleet harvinaisia. Verorikosten seuraamuksia arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon hallinnollisten seuraamusten merkitys. Ne voivat vaikuttaa rangaistusseuraamusta alentavasti.

Eräiden verolakien mukaan veropetokseen tai sen yritykseen syyllistynyt on velvoitettava korvaamaan useampikertaisesti se, mitä hän on valtiolta pidättänyt tai yrittänyt pidättää. Ennakkoperintälain 62 §:ssä on säädetty kaksinkertainen korvausvelvollisuus ja elokuvaverolain 18 §:n 1 momentissa (366/64) jopa kolminkertainen korvausvelvollisuus. Korvaus tuomitaan näissä tapauksissa syytejutun yhteydessä yleisessä tuomioistuimessa. Seuraamus kohdistuu syylliseksi tuomittavaan henkilökohteisesti ja se tuomitaan muun rangaistuksen lisäksi rikosprosessin yhteydessä.

Rikosoikeudellisten seuraamusten lisäksi verorikoksiin liittyy usein hallinnollisia seuraamuksia. Niillä tarkoitetaan verovelvolliselle hallinnollisessa järjestyksessä määrättäviä maksuseuraamuksia. Tärkein maksuseuraamus on veronkorotus, joka määrätään yleensä porrastetusti sen mukaan, minkä asteinen verotusmenettelyssä todettu virhe tai laiminlyönti on ollut. Niinpä esimerkiksi verotuslain 77 §:n mukaan veroa on korotettava enintään 20 prosentilla, jos veroilmoituksessa tai muussa tiedossa tai asiakirjassa on vähäinen puutteellisuus eikä sitä ole kehotuksesta huolimatta korjattu. Vero voidaan määrätä korotettavaksi jopa kaksinkertaiseksi, jos verovelvollinen on tietensä tai törkeästi huolimattomuudesta an-

tanut olennaisesti väärän veroilmoituksen tai muun säädetyn tiedon tai asiakirjan. Maksuseuraamusten määräämisen edellytykset ja maksujen suuruus vaihtelevat eri laeissa. Hallinnollinen maksuseuraamus määrätään siitä riippumatta, onko teosta nostetty syyte tai tuomittu rangaistus.

Verorikosoikeudenkäynnissä voidaan käsitellä myös verorikokseen perustuva vahingonkorvausvaatimus. Käytännössä veroviranomaiset vaativat vahingonkorvauksena veronsaajilta saamatta jääneen veron tai maksun pääoman määrän säännönmukaisine korkoineen. Vaatimus kohdistetaan tavallisesti oikeushenkilön puolesta toimineeseen fyysiseen henkilöön, esimerkiksi yrityksen toimitusjohtajaan tai hallituksen jäseniin.

1.6.1.1.3. Nykyisen sääntelyn epäkohdat

Verorikosten seuraamusjärjestelmä on hajanainen ja monimutkainen. Veropetosta koskevia rangaistussäännöksiä on rikoslain lisäksi monissa verolaeissa ja myös useassa veroon rinnastettavaa julkista maksua koskevassa laissa. Nämä säännökset ovat osittain päällekkäisiä ja jopa ristiriitaisiksi tulkittavia.

Rangaistus- ja viittaussäännösten käytön epäyhtenäisyys on ollut omiaan vaikeuttamaan säännösten soveltamista. Säännösten erilaisuus ei johdu asianomaisten erityislakien erilaisista tarpeista, vaan aiheutuu ensisijassa siitä, että nämä lait on säädetty eri aikoina toisistaan riippumatta ja keskinäistä yhdenmukaistamista suorittamatta.

Myös ilmaisultaan monet rangaistus- ja viittaussäännökset ovat epäonnistuneita. Esimerkiksi eräissä laeissa käytetty, osaksi tunnusmerkistön sisältävä viittaus rikoslakiin aiheuttaa tarpeetonta sekavuutta, koska rangaistuksesta säädetään kuitenkin rikoslain 38 luvun 11 §:ssä, joka sisältää itsenäisen tunnusmerkistön. Viittaussäännökseen sisältyvien tunnusmerkitötekijöiden vuoksi on kuitenkin näitä lakeja sovellettaessa aina varmistauduttava siitä, aiheuttaako erityislain oma tunnusmerkistö jonkin rikoslakiin heijastuvan muutoksen. Se, ettei rangaistus- tai viittaussäännöksiä ole kaikissa erityislaeissa, on puolestaan vaikeuttanut veropetoksen soveltamisalan rajaamista.

Myös muiden verorikosten rangaistussääntely on vaikeaselkoista ja epäjohdonmukaista. Samantyyppisten tekojen rangaistavuus riip-

puu usein siitä, mihin veroon teko on kohdistunut. Moniin verolakeihin sisältyy avoimia tunnusmerkestöjä, joiden perusteella on vaikea sanoa, mitkä kaikki teot ovat käytännössä rangaistavia. Erityisen ongelmallinen on tilanne silloin, kun tällaisen avoimen rangaistussäännöksen soveltaminen perustuu toisessa erityislaissa olevaan viittaussäännökseen. Esimerkiksi liikevaihtoveroa koskevan avoimen rangaistussäännöksen soveltuvuus vakuutusmaksuveroon kohdistuneeseen rikokseen voi aiheuttaa tulkintaongelmia. Erityisesti lakeja muutettaessa tällaiset avoimet rangaistussäännökset ja viittaussäännökset saattavat johtaa tulkintoihin, joita ei lakia säädettäessä ole tarkoitettu.

Rikoslain veropetosta koskevia säännöksiä muutettiin vuonna 1972 varallisuusrikoksia koskevan rikoslain uudistuksen yhteydessä. Tällöin korotettiin veropetoksen rangaistusasteikkoa ja säädettiin oma tunnusmerkestö törkeää veropetosta varten. Perussäännöksen tunnusmerkestö on osoittautunut tyydyttäväksi. Eräissä tapauksissa on kuitenkin ilmennyt tarvetta rinnastaa veropetokseen myös veroilmoituksen antamisen laiminlyönti veron pidättämisen tarkoituksessa (niin sanottu passiivinen veropetos). Verovelvolliselle, joka laiminlyö antaa säädetyn veroilmoituksen, määrätään nykyään tuntuva veronkorotus. Verotus joudutaan tällöin toimittamaan arvioverotuksena, jolloin pohjana pidetään verovelvollisen aikaisempien vuosien verotustietoja. Veroilmoituksen antamisen laiminlyövä verovelvollinen jou- tuu-kin yleensä huonompaan asemaan kuin jos hän olisi asianmukaisesti täyttänyt ilmoitusvelvollisuutensa. Käytännössä on kuitenkin tullut ilmi myös päinvastaisia tapauksia, joissa veroilmoituksen antamisen laiminlyönti on arvioverotuksesta ja veronkorotuksesta huolimatta osoittautunut verotuksellisesti kannattavaksi. Tällainen tilanne saattaa johtua esimerkiksi siitä, että verovelvollisen tulot ovat asianomaisena verovuonna olleet aikaisempia vuosia olennaisesti suuremmat, jolloin arvioverotuksen perusteena olevat aikaisempien vuosien tulot eivät ole lähimainkaan vastanneet muutunutta tilannetta ja näin arvioverotuksella määrätty vero on jäänyt todellisten tulojen ja menojen mukaan laskettavaa veroa pienemmäksi. Eräissä tällaisissa tapauksissa on ollut perusteltua syytä epäillä, että verovelvollinen on jättänyt veroilmoituksen antamatta nimenomaan veroa välttääkseen. Tällainen menettely

on moitittavuudeltaan rinnastettavissa siihen, että jokin yksittäinen tuloerä tai tulolaji jätetään veroilmoituksessa mainitsematta.

Käytännöllistä hankaluutta on aiheutunut siitä, ettei rikoslaisissa ole erillistä säännöstä veropetoksen lievää muotoa varten. Tämän vuoksi vähäisiä veropetosasioita ei voida käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä, mikä tarpeettomasti lisää tuomioistuinten työtä.

Eräisiin verorikossäännöksiin liittyvä rangaistuksenluonteinen useampikertaisen veron määrääminen on usein kohtuuton ja liian ehdoton seuraamus. Seuraamus on näet aina sama riippumatta siitä, millaista syyllisyyttä käsiteltävä teko osoittaa. Myöskään muita teolle ominaisia piirteitä ei voida ottaa huomioon. Verorikostoimikunta (komiteanmietintö 1973:31) katsoi, että tällaiset veronkorotukset voidaan rinnastaa hallinnollisiin seuraamuksiin. Tämän vuoksi toimikunnan käsityksen mukaan ei voida pitää tarkoituksenmukaisena, että tuomioistuin määrää veron korotuksineen. Toimikunta ehdotti, että tällaiset korotukset siirrettäisiin hallinnollisessa järjestyksessä määrättäviksi.

Myös veron tilitykseen liittyvien laiminlyöntien rangaistussääntely on hajanaista ja puutteellista. Esimerkiksi työnantajan sosiaaliturvamaksun tilittämättä jättäminen on rangaistavaa, jos se ei ole johtunut työnantajan maksukyvyttömyydestä. Sitä vastoin liikevaihtoveron kuukausimaksun tilittämättä jättäminen ei nykyisen käytännön mukaan ole rangaistavaa.

Moniin veroja ja niihin rinnastettavia julkisia maksuja koskeviin lakeihin sisältyviä avoimia rangaistussäännöksiä on pidetty epätydyttävinä, koska rangaistavan menettelyn alue on niitä käytettäessä epämääräinen ja ainakin muodollisesti niiden voidaan katsoa koskevan kaikkia asianomaisen lain tai sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten osoittamien velvollisuuksien rikkomisia. Näin ollen rangaistavaa voi olla hyvinkin vähäisen velvollisuuden rikkominen.

Verorikoksiin liittyvien hallinnollisten seuraamusten ja niistä tuomittavien rikosoikeudellisten seuraamusten yhteensovittamisesta ei ole erityistä säännöstä. Käytännössä hallinnolliset seuraamukset saattavat muodostua erittäin ankariksi, minkä vuoksi niiden huomioon ottamista rangaistusta tuomittaessa on pidetty tarpeellisenä. Voimassa olevaa rikoslain 6 luvun 4 §:n yleistä säännöstä kohtuuttoman seuraamuksen välttämisestä on sovellettava myös ve-

rorikoksiin (KKO 1981 II 14). Tätä säännöstä on pidetty riittävänä estämään seuraamusten kasautumisen kohtuuttomiksi, minkä vuoksi erityistä verorikoksia koskevaa hallinnollisten ja rikosoikeudellisten seuraamusten yhteensovittamissäännöstä ei ole ehdotettu.

1.6.1.1.4. Ehdotuksen pääkohdat

Rikoslain uudistusta valmisteltaessa on ollut pyrkimyksenä se, että vankeusrangaistusuhan sisältävistä teoista säädetään rikoslaissa. Ehdotuksen mukaan vankeusrangaistus voitaisiin tuomita veropetoksesta (29:1—3) ja verorikkomuksesta (29:4). Niitä koskevat säännökset ehdotetaan siis sijoitettaviksi rikoslakiin.

Nykyisin eri laeissa olevat veropetossäännökset muutettaisiin rikoslakiin osoittaviksi *viittaussäännöksiksi* ja niihin lakeihin, joissa rangaistussäännöstä ei tällä hetkellä ole, lisättäisiin viittaus rikoslain veropetossäännöksiin.

Myös veroon rinnastettavia julkisia maksuja koskeviin lakeihin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös rikoslain 29 luvun 1—3 §:ään. Säännös selkiyttäisi rikoslain veropetossäännöksen soveltamista julkisten maksujen lainvastaiseen välttämiseen. Säännös olisi ilmaisultaan yhdenmukainen verolaeissa käytetyn viittaussäännöksen kanssa eli sisältäisi pelkän viittauksen. Se korvaisi nykyiset näissä laeissa olevat maksun vilpillistä pidättämistä tarkoittavat säännökset. Niihin lakeihin, joissa ei nykyisin ole rangaistussäännöstä, viittaussäännös lisättäisiin.

Rangaistavuuden alaa ei kerrotuilla viittaussäännösten uudistuksilla muutettaisi. Viittaussäännöksillä ei näet olisi itsenäistä tehtävää, vaan ne ainoastaan osoittaisivat, missä rangaistus asianomaisen veron tai maksun lainvastaisesta välttämistä on säädetty. Rajattaessa sitä, mitkä julkiset maksut voisivat olla veropetoksen kohteena, pääperiaatteena olisi pidettävä sitä, että veropetos voisi kohdistua vain niihin veroon rinnastettaviin julkisiin maksuihin, jotka eivät ole korvausta jostakin nimenomaisesta vastasuoritteesta. Vastaisuudessa olisi jo uusia verolakeja säädettäessä huolehdittava tarpeellisten viittaussäännösten ottamisesta niihin lakeihin.

Vaikka viittaus rikoslain veropetossäännöksiin olisi pääsääntöisesti kaikissa veroja tai veroon rinnastettavia julkisia maksuja koskevissa laeissa, viittauksilla ei ole tarkoitettu

ehdottomasti rajata veropetoksen soveltamisalaa, vaan niiden avulla on ennen kaikkea pyritty helpottamaan veropetoksen soveltamisalan havaitsemista. Eräisiin määräaikaisiin verolakeihin, kuten lannoiteverosta annettuun lakiin (881/79) ja rehuseosverosta annettuun lakiin (1099/82) viittaussäännöstä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena lisätä. Myöskään sellaisiin verolakeihin, joissa säädetyn veron verotusmenettely tapahtuu verotuslain tai valmisteverotuslain (558/74) mukaisesti, viittausta veropetossäännöksiin ei ole lisätty.

Ehdotus *veropetoksen* (1 §) tunnusmerkistöksi rakentuu pääasiassa nykyisten säännösten pohjalte. Tärkein muutos koskisi veroilmoituksen antamisen laiminlyönnin rangaistavuutta eräissä tapauksissa. Ehdotuksen mukaan veropetoksesta voitaisiin tuomita myös se, joka veron välttämiseksi salaa veron määräämiseen vaikuttavan seikan laiminlyömällä antaa veroilmoituksen ja siten aiheuttaa veron määräämättä jättämisen tai sen määräämisen liian alhaiseksi.

Veropetosta koskeviin säännöksiin ehdotetaan lisättäväksi säännös veropetoksen perusrikosta lievemmästä tekemuodosta eli *lievästä veropetoksesta* (3 §). Se muistuttaa varallisuusrikosten vastaavia säännöksiä. Käytännössä se tulisi sovellettavaksi erityisesti vähäisissä tullirikoksissa, jotka käsittävät veropetoksen.

Ehdotettu *verorikkomussäännös* (4 §) koskisi veron tai julkisen maksun tilittämisen tai suorittamisen laiminlyöntiä ja korvaisi nykyiset tilityksen laiminlyöntiä koskevat säännökset. Vähäiset, viivyttelämättä korjatut laiminlyönnit jäisivät kuitenkin tämän säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Säännös koskisi niitä veroja ja maksuja, jotka on maksettava omaaloitteisesti ilman erityistä maksuunpanotointa. Veronsaajalla ei ole omaaloitteisesti maksettavien verojen kohdalla samanlaisia mahdollisuuksia kuin liikekumppaneilla tai rahoittajilla valvoa etujaan, koska veron määrä tulee veronsaajan tietoon vain verovelvollisen toimenpiteillä. Toisaalta tarkasteltaessa asiaa verovelvollisen kannalta näiden suoritusten maksaminen on kuitenkin vain yksi meno muiden kustannusten joukossa eikä verolainsäädäntökään lähde siitä, että suoritusvelvollisella tulisi olla erillisiä varoja maksuvelvollisuutensa täyttämiseksi. Tämän vuoksi ei ole pidetty luontevana näiden suoritusten laiminlyönnin rinnastamista kavallusrikokseen. Kun veronsaajalla ei ole kuitenkaan mahdollisuutta esimerkiksi

vastasuorituksia keskeyttämällä painostaa velallista syntyneiden velkojen suorittamiseen, on katsottu tarpeelliseksi myös rikoslainsäädännössä vahvistaa veronsaajan asemaa. Veroviranomaiset ovat katsoneet, etteivät käytettävissä olevat hallinnolliset korko- ja veronkorotus-seuraamukset ole riittäviä. Rangaistavuuden tarpeellisuutta korostaa se, että käytännössä kyseiset laiminlyönnit usein voivat johtaa myös suorituksen lopulliseen menettämiseen maksun laiminlyöneen joutuessa konkurssiin tai jopa ryhtyessä tietoisesti hävittämään omaisuuttaan.

Veroviranomaiset ovat pitäneet tällaisen tilitystai suorittamisrikkomuksen rangaistavuutta tärkeänä myös siitä syystä, että se mahdollistaa rikkomusentekijän saattamisen henkilökohtaiseen vahingonkorvausvastuuseen. Ehdotuksessa on kuitenkin lähdetty siitä, että rangaistavuuden alaa ei tule laajentaa vahingonkorvausvastuun laajuutta silmällä pitäen. Verovastuun siviilioikeudellinen rajaaminen on tehtävä vero- tai yhtiöoikeudellisissa laeissa kuten on jo meneteltykin esimerkiksi liikevaihtoverolaissa avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiömiesten vastuuta määriteltäessä (liikevaihtoverolain 7 §).

Verorikkomusta koskeva säännös ei aiheuttaisi suuria muutoksia verorikosten rangaistavuuden alaan. Esimerkiksi ennakonpidätyksen ja työnantajan sosiaaliturvamaksun suorittamisen laiminlyönti olisi vastaisuudessaakin tietyn edellytyksin rangaistavaa, jos laiminlyönti ei ole vähäinen ja sitä ei ole viivytettyä korjattu. Muun kuin maksuunpannun liikevaihtoveron suorittamisen laiminlyönti muun syyn kuin maksukyvyttömyyden vuoksi tulisi vastaisuudessa rangaistavaksi. Nämä muutokset merkitsivät rangaistavuuden alan lievää supistumista ennakonpidätyksen ja työnantajan sosiaaliturvamaksun laiminlyönnin kohdalta ja laajentumista esimerkiksi muun kuin maksuunpannun liikevaihtoveron laiminlyönnin kohdalta. Rangaistavuuden laajentumista merkitsisi myös verorikkomussäännöksen ulottaminen koskemaan eräitä muitakin sellaisia omaaloitteisesti suoritettavia veroja ja maksuja, joiden tilittämättä tai suorittamatta jättäminen ei nykyisin ole rangaistavaa tai joihin kohdistuvan tällaisen laiminlyönnin rangaistavuus avoimen rangaistussäännöksen nojalla on epäselvää.

Verorikkomuksen soveltamisalan selkiyttämiseksi siihen viittaava säännös tultaisiin sijoittamaan kaikkiin niihin erityislakeihin, joissa tarkoitettua veron tai maksun tilittämättä tai

suorittamatta jättäminen olisi rikoslain mainitun kohdan nojalla rangaistavaa. Näin ollen ehdotetaan muutettaviksi tilityselvöllisyyden rikkomista tarkoittavat voimassa olevat säännökset siten, että niistä poistettaisiin nykyiset tunnusmerkistöt ja niiden asemesta lakeihin otettaisiin viittaus verorikkomussäännökseen. Niihin erityislakeihin, joissa tarkoitettua tilityselvöllisyyden rikkomisen aikaisemmin ei ole ollut rangaistavaa, lisättäisiin viittaussäännös.

Myös verorikkomukseen viittaava säännös olisi ilmaisultaan mahdollisimman niukka. Siinä ei ole toistettu verorikkomuksen tunnusmerkistöä eikä viittauksella ole itsenäistä merkitystä suhteessa verorikkomukseen. Se olisi pelkkä viittaus verorikkomuksen soveltamisalan havainnollistamiseksi. Luonteensa vuoksi tämäkään säännös ei voisi merkitä rangaistussäännöksen soveltamisalan ehdotonta rajaamista.

Muita verorikoksia kuin veropetosta ja verorikkomusta koskevat säännökset olisivat edelleen asianomaisissa verolaeissa. Eri veroja ja veroon rinnastettavia julkisia maksuja koskeviin lakeihin nykyisin sisältyvät *avoimet rangaistussäännökset* ehdotetaan muutettaviksi siten, että niissä nimenomaan mainittaisiin, mitkä laiminlyönnit ovat rangaistavia. Niihin lakeihin, joissa nykyisin ei ole avointa rangaistussäännöstä, ei ehdoteta lisättäväksi vastaavia yksilöityjä rangaistussäännöksiä. Johdonmukaisuuden vuoksi voisi olla syytä pyrkiä sellaiseen ratkaisuun, että verotusmenettelyä ja verovalvontaa turvaavat rangaistussäännökset olisivat yhteiset kaikille puheena oleville laeille. Tällainen ratkaisu kuitenkin lisäisi säännösten yleisyytensä ja toisi rangaistavuuden piiriin helposti myös hyvin vähäisiä rikkomuksia. Tästäkään syystä tällaisen uudistuksen toteuttaminen rikoslain uudistuksen yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista.

Erityyppisten laiminlyöntien rangaistavuuden rajaamisessa on ollut tavoitteena verotusmenettelyn sujuvuuden ja verovalvonnan turvaaminen sekä verovelvollisen oikeusturvan lisääminen. Esimerkiksi maksuunpannun veron tai maksun suorittamisen laiminlyöntiä ei ehdoteta sinänsä rangaistavaksi. Oikeusjärjestelmässämme ei yleensä pelkästään velan maksamatta jättämisestä voi seurata rangaistusta. Hallinnolliset seuraamukset ovat riittäviä turvaamaan verojen ja maksujen asianmukaisen suorittamisen, jollei kysymyksessä ole veropetos tai verorikkomus.

Veroja ja maksuja koskevista laeissa on useita veron tai maksun määräämisen helpottamiseksi säädettyjä velvollisuuksia, kuten velvollisuus erilaisten ilmoitusten tekemiseen ja verotuksessa tarvittavien todistusten antamiseen. Näiden *velvollisuuksien laiminlyönti* voi johtaa siihen, ettei veroa voida määrätä oikein tai että se jää kokonaan määräämättä. Verotuksen sujuvuuden varmistamiseksi ehdotetaan, että erilaisten ilmoitusten ja todistusten antamisen laiminlyönti säädetään rangaistavaksi niissä laeissa, joissa tällainen laiminlyönti on nykyisinkin avoimen rangaistussäännöksen nojalla rangaistavaa.

Verovalvonnan edistämiseksi säädettyistä velvollisuuksista keskeisiä ovat tiedonantovelvollisuus, asiakirjan esittämisvelvollisuus ja omaisuuden näyttämismvelvollisuus. Myös verovelvollisen erityinen kirjanpito- tai muistiinpanovelvollisuus voi olla niin verotuksen suorittamisen kuin verovalvonnan kannalta tärkeä. Myös näiden tehtävien täyttämistä ehdotetaan tehostettavaksi rangaistusuhalla.

Koska useiden verotukseen liittyvien velvollisuuksien laiminlyöminen saattaa johtua ymmärrettävästä huomaamattomuudesta, ehdotetaan rangaistavuuden edellytykseksi yleensä myös sitä, että laiminlyönti on tehty viranomaisen kehotuksesta huolimatta. Tämä rajoitus estää vähäisten unohtamisten rangaistavuuden, mikä on paikallaan senkin vuoksi, ettei useimmissa laeissa ole erityistä poliisille ilmoittamatta jättämistä eikä syyttämättä jättämistä koskevaa säännöstä.

Nykyisin *toimenpiteistä luopumista* koskeva erityissäännös on ennakkoperintälain 63 §:n 2 momentissa, liikevaihtoverolain 81 §:n 3 momentissa, työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain 18 §:n 2 momentissa, verotuslain 121 §:n 2 momentissa ja 123 §:n 2 momentissa sekä perintö- ja lahjaverolain (378/40) 70 §:n 4 momentissa. Osa niistä koskee veropetosta ja osa verotusmenettelyä tai verovalvonnan edistämiseksi säädettyjen velvollisuuksien rikkomista. Toimenpiteistä luopumista ei ole verolainsäädännössä nykyisin tyydyttävästi määritelty, koska säännökset eivät kata kaikkia erityislajeja, ja koska ne lisäksi ovat sisällöltäänkin epäyhtenäisiä. Toimenpiteistä luopumisesta olisi tarkoituksenmukaista säätää yleisesti sellaisin säännöksin, joita sovellettaisiin kaikkiin eri veroja ja niihin rinnastettavia maksuja koskeviin vähäisiin rikoksiin ja rikkomuksiin. Tällaisen uudistuksen valmistelu vaatisi kuitenkin

niin laajan vero-oikeudellisen perusselvityksen, ettei siihen tässä vaiheessa ole ollut mahdollisuutta. Epäkohdan käytännön merkitystä vähentää se, että niin lievää veropetosta kuin verorikkomustakin koskevaan säännökseen ehdotetaan lisättäväksi toimenpiteistä luopumista koskeva säännös, joka antaisi veron tai maksun lajista riippumattoman mahdollisuuden toimenpiteistä luopumiseen näiden rikosten kysymyksessä ollessa.

1.6.1.2. Avustusrikokset

1.6.1.2.1. Julkisten avustusten yhteiskunnallinen merkitys

Julkisyhteisöjen myöntämät avustukset ovat muodostuneet yhä tärkeämmäksi osaksi julkista taloutta. Esimerkiksi valtion menoista noin puolet on nykyään kunnille, kuntainliitoille, elinkeinotoimintaan, kotitalouksille ja yleishyödyllisille yhteisöille maksettavia avustuksia. Myös valtion tulo- ja menoarvion ulkopuolella elinkeinoelämää tuetaan yleisin varoin muun muassa Kehitysaluerahasto Oy:n kautta.

Taloudellista tukea annetaan eri muodoissa. Se voi olla lakisääteistä tai harkinnanvaraista, joko rahaa, rahalainaa taikka rahallainan korkotukea tai vakuuksia. Avustuksen käsitteeseen kuuluu, että se myönnetään ilman markkinahintaista vastasuoritusta.

Julkisyhteisöjen myöntämät avustukset voidaan karkeasti jakaa sosiaaliavustuksiin ja muihin avustuksiin. Sosiaaliavustuksilla tarkoitetaan kotitalouksille niiden kulutukseen myönnettyjä avustuksia. Niiden tavoitteet ovat sosiaalipoliittiset. Ne täydentävät sosiaalivakuutuksiin perustuvaa sosiaaliturvajärjestelmää. Sosiaalivakuutusedut eivät määritelmällisesti ole avustuksia.

Muita avustuksia käytetään pääasiassa elinkeinotoiminnan tukemiseen. Avustuksia käytetään myös yleensä yleishyödyllisiin tarkoituksiin, esimerkiksi kulttuurin tukemiseen. Oman merkittävän ryhmänsä valtion maksamista avustuksista muodostavat valtionosuudet ja -avustukset kunnille ja kuntainliitoille.

Julkisyhteisöjen avustuksilla pyritään usein samoihin yhteiskuntapoliittisiin tavoitteisiin kuin erilaisilla veronhuojennuksilla. Tavallaan veronhuojennuksiakin voidaan pitää epäsuorina avustuksina. Välittömiä avustuksia käytetään erityisesti silloin, kun avustettava ei muu-

toinkaan maksaisi veroa (esimerkiksi opetuksen, tieteiden, taiteen, urheilun tai nuorisotyön tukeminen). Avustuksia saatetaan myös käyttää veronhuojennusten rinnalla.

Elinkeinotoimintaan myönnettyillä avustuksilla on usein alue- tai työvoimapolitiittisia tavoitteita. Niillä on pyritty ohjaamaan myös maatalous- ja ympäristöpolitiikkaa. Samoin kansainvälisen kilpailukyvyyn sekä eräiden tuotannonalojen kotimaisuuden turvaaminen ovat vaikuttaneet etenkin elinkeinotoiminnan avustujärjestelmien kehitykseen. On luultavaa, että kansainvälinen taloudellinen yhdentyminen tulee lisäämään elinkeinoelämän avustusten yhteiskunnallista ja talouspoliittista merkitystä. Tähän viittaavat erityisesti Euroopan talousyhteisön piirissä saadut kokemukset.

On tärkeää, että avustujärjestelmille asetettavat tavoitteet toteutuvat. Tavoitteiden toteutuminen ehkäisevät väärinkäytökset, joissa avustuksia saavat sellaiset, jotka eivät ole niihin oikeutettuja tai joissa avustuksia käytetään toisin kuin niitä myönnettäessä on edellytetty. Avustuksiin liittyvät väärinkäytökset on useissa maissa havaittu merkittäväksi osaksi talousrikollisuutta.

1.6.1.2.2. Avustusrikosten lajit ja esiintyminen

Julkisiin avustujärjestelmiin kohdistuvat väärinkäytökset, joita jäljempänä kutsutaan yleisnimellä avustusrikoksiksi, ovat muodostuneet omaksi lajikseen taloudellista rikollisuutta. Avustusrikoksia on kahta pääalajia: toisaalta niin sanottu avustuspetos eli epärehellisyys avustusta haettaessa ja toisaalta niin sanottu avustuksen väärinkäyttö eli myönnetyn avustuksen käyttäminen muuhun kuin sille määrättyyn tarkoitukseen tai muu avustuspäätöksen ehtojen rikkominen. Edellinen teko muistuttaa veropetosta, ikään kuin sen peilikuvana. Veropetoksessa pidätetään oikeudettomasti veroa, avustuspetoksessa taas haetaan väärin perusteiden verovaroista suoritettavia avustuksia. Avustuksen hakeminen tapahtuu yleensä kirjallisesti lomakkeita käyttäen, joten ulkonaisestikin tilanteet ovat paljolti samoja kuin annattaessa veroilmoitusta. Avustuksen väärinkäyttö taas muistuttaa kavalluksena rangaistavaa tilityselvöllisyyden täyttämättä jättämistä (RL 29:1²). Siihen liittyy myös virkarikoksen piirteitä, koska avustuksen saaja tavallaan hoi-

taa julkisia varoja ja vastaa niiden käytöstä. Avustusten väärinkäyttö voi olla avointa tai siihen voi liittyä väärinkäytön salaamisyrityksiä, esimerkiksi valvontaviranomaisen harhaanjohtamista.

Sekä avustuspetos että avustuksen väärinkäyttö kohdistuvat julkiseen talouteen ja vaarantavat samalla eri avustujärjestelmille asetettujen tavoitteiden toteutumista. Välillisesti teot kohdistuvat kaikkiin veronmaksajiin sekä myös toisiin avustuksenhakijoihin. Elinkeinotoimintaan väärin perustein myönnetty avustukset voivat myös vinouttaa taloudellista kilpailua.

1.6.1.2.3. Nykyinen sääntely

Julkisyhteisöjen avustujärjestelmiä koskevat säännöt muodostavat laajan ja hajanaisen kokonaisuuden. Valtion avustusten myöntämisestä, käyttämisestä, maksamisesta ja käytön valvonnasta on annettu yleismääräyksiä valtioneuvoston päätöksellä (490/65). Sen mukaan valvontaviranomainen voi ehtojen vastaista menettelyä havaitessaan antaa huomautuksen, asettaa määräaikoja ehtojen täyttämiseksi, keskeyttää avustuksen maksatuksen, peruuttaa maksamatta olevat avustuserät tai määrätä jo maksetun avustuksen palautettavaksi mahdollisine korkoineen. Palautettavalle määrälle perittävä korko voi enintään kolmella prosenttiyksiköllä ylittää Suomen Pankin alimman diskonttokoron.

Useissa eri laeissa on näistä yleissäännöksistä jonkin verran poikkeavia määräyksiä. Joidenkin lakien mukaan palautettavalle avustukselle perittävän koron määrä on huomattavasti suurempi kuin valtioneuvoston yleisohjeissa, toisissa laeissa taas nimenomaisesti todetaan, ettei korkoa tarvitse lainkaan suorittaa. Joskus on säädetty, että palautettava pääoma voidaan vaatia takaisin jopa kaksinkertaisena. Eräistä korkotukiluotoista on säädetty, että varojen käyttöehtojen rikkomisesta voi seurata paitsi korkotuen menetys myös erityistä sakkokorkoa. Joissakin erityislaeissa on säädetty myös sakkorangaistus sille, joka avustusmenettelyn yhteydessä antaa vääriä tietoja tai käyttää avustusta muuhun kuin päätöksessä edellytettyyn tarkoitukseen.

Rikoslaisissa ei ole nimenomaisesti avustusrikoksia koskevia säännöksiä. Tahalliset erehdyttämiset avustusta haettaessa voidaan yleen-

sä rangaista rikoslain 36 luvun 1 §:n nojalla petoksena. Näin ei kuitenkaan voida rangaista väärinkäytöksiä, joissa myönnetty avustus käytetään väärään tarkoitukseen tai muutoin ehtojen vastaisesti. Usein on vaikea näyttää toteen, että avustuksen hakijalla on ollut alun perin petollinen tarkoitus hänen hakiessaan avustusta. Avustusvarojen väärinkäyttöä ei voida myöskään rangaista kavalluksena, koska avustuksena saatuihin varoihin ei yleensä liity kavallussäännöksessä tarkoitettua tilitysvelvollisuutta.

Avustuksen petolliseen hakemiseen tai väärinkäytön salaamiseen voi soveltua rikoslain 17 luvun 8 §:n säännös väärän kirjallisen todistuksen antamisesta viranomaiselle. Kriminalisointi kattaa kuitenkin vain "todistuksiksi" katsottavat erilliset asiakirjat. Avustushakemuksessa annettuja valheellisia tietoja se ei sinänsä koske. Kun avustusten hakijoina ja saajina ovat kunnat, kuntainliitot tai muut julkisyhteisöt, rikoksiin syyllistyvät henkilöt ovat yleensä toimineet virkamiehinä. Tällöin väärinkäytökset voidaan rangaista myös virkarikoksina.

1.6.1.2.4. Väärinkäytösten ehkäisykeinot ja nykyisen sääntelyn epäkohdat

Väärinkäytösten ensisijaisin ehkäisykeino on luonnollisesti itse avustusten hakemisen ja myöntämisen kehittämisen. Menettelyn tulisi olla kirjallista ja perustua lomakkeisiin, joissa kaikki avustuksen saantiin ja käyttämiseen vaikuttavat seikat olisi yksilöity. Hakumenettelyn tulisi olla niin perusteellinen, että hakijan olisi käytännössä pakko hakemuksessaan lausua jotakin jokaisesta etukäteen merkitykselliseksi arvioidusta seikasta tai olosuhteesta. Myös avustusten käytön valvonta pitäisi kehittää riittävän tehokkaaksi. Julkisyhteisöjen saamien avustusten käyttöä valvovat jo nykyisin valtion ja kunnan tilintarkastajat sekä valtiontalouden tarkastusvirasto. Sen sijaan julkistalouden ulkopuolelle myönnettyjen avustusten valvonta on usein puutteellista. Olisi pyrittävä siihen, ettei avustuksen myöntäjä jäisi sen käytön ainoaksi valvojaksi.

Ehtojen vastaisesti käytettyjen varojen palauttamisuhka on avustusrikosten ehkäisemiseksi riittämätön seuraamus. Vaikka palautuskorko hieman ylittäisikin käyvän korkotason, rikos tarjoaisi useissa tapauksissa houkutte-

van edullisen rahoitusvaihtoehdon. Sitä paitsi on selvää, ettei takaisinperintä aina onnistu. Myöskään avustuskelpoisuuden menettäminen ei pelota niitä, joilla ei ole edes aikomusta vastedes hakea avustuksia. Tällä hetkellä avustujärjestelmien sakkokorot ovat keskimääräiseltä tasoltaan lievempiä kuin esimerkiksi veronkorotukset. Mikäli seuraamusjärjestelmä haluttaisiin rakentaa pääasiallisesti näiden hallinnollisten seuraamusten varaan, useiden avustustyyppien palautuskorkoja pitäisi korottaa. Rikosoikeuskomitean periaatekannan mukaisesti olisi kuitenkin pyrittävä siihen, että selvästi rangaistuksen luonteiset hallinnolliset seuraamukset voitaisiin korvata varsinaisilla rikosoikeudellisilla rangaistuksilla. Rikosten rangaistustasoa harkittaessa tarjoutuu luonnollisesti lähtökohdaksi verorikosten seuraamusjärjestelmä.

Avustusrikosten nykyinen sääntely on hajanaista, koska lainsäädännössä niitä ei ole mielletty erityiseksi rikoslajiksi. Edellä todettiin, että petos avustuksen saamiseksi on usein rangaistavissa tavallisena petoksena.

Petossäännöksen perusteella rangaistavaksi soveltuu edelleenkin sosiaaliavustusten petollinen hakeminen. Silloin on yleensä kysymys hakutilanteesta, jossa hakija on avustuksen myöntäjän edustajan kanssa kasvotusten. Erehdyttäminen on tällöin syytä arvioida samoin kuin yleensäkin ihmisten välisissä suhteissa. Jonkin sosiaaliavustuksen hakeminen rinnastuu hakutilanteesta esimerkiksi kunnallisen päivähoitopaikan hakemiseen. Jälkimmäisessä on kysymys sellaisesta vastikkeellisesta julkisesta palveluksesta, johon on sovellettava vastaavia rehellisyysnormeja kuin yksityisen tarjoamiin palveluksiin. Sosiaaliavustukset on yleensä tarkoitettu käytettäväksi jokapäiväisiin menoihin. Niissä on siis kysymys pelkästään tulonsiirrosta, jolloin niitä ei myöskään voida käyttää väärin samassa merkityksessä kuin elinkeinotoimintaan myönnettyjä avustuksia. Lisäksi sosiaaliavustukset koskevat yleensä varsin vähäisiä rahamääriä. Kokonaisuutena niiden yhteydessä esiintyvät väärinkäytökset voivat tietysti merkitä huomattavaakin taloudellista arvoa, mutta se koostuu useista sinänsä vähämerkityksisistä teoista. Verotuksessa vähäiset rikokset hoidetaan hallinnollisin seuraamuksin. Myöskään sosiaaliavustuksiin liittyviä vastaavia rikkeitä ei ole syytä ollenkaan saattaa rikosoikeudellisen järjestelmän piiriin.

Edellä esitetyillä perusteilla on erityiskriminalisointien tarpeellisuuden harkinta syytä rajata koskemaan vain muiden julkisista varoista myönnettyjen avustusten kuin sosiaaliavustusten yhteydessä esiintyviä väärinkäytöksiä.

Avustusrikosten erityisasemaa ja myös avustusten väärinkäytön rangaistavuutta puoltavat seuraavat näkökohdat:

1) Yhteiskunnalla on erityinen velvollisuus valvoa pakolla keräämiensä varojen käyttöä. Sen vuoksi rikosoikeudellisen suojan tehostaminen on perusteltavissa ensisijaisesti verotuksen kautta kertyneiden varojen väärinkäytön estämiseksi. Vaikka yksityiset säätiöt, aatteelliset yhdistykset sekä liike- ja rahalaitokset omassa luotto- ja avustustoiminnassaan toteuttaisivatkin niin sanotun virallisen yhteiskuntapolitiikan kanssa sopusoinnussa olevia tavoitteita, tällaisiin luottoihin ja avustuksiin käytettävä pääoma on kertynyt olennaisesti eri tavalla kuin julkiset verovarot.

2) Sekä erityislakien että rikoslain nykyiset säännökset ovat riittämättömiä avustusrikosten ilmentämien ongelmien hallitsemiseksi. Petossäännös soveltuu yksittäisiin vaihdantatilanteisiin. Petoksen edellyttämää erehdyttämistä on vaikeata näyttää toteen. Myös itse erehdyksen aikaansaaminen jää usein kyseenalaiseksi, koska avustusmenettelyssä ei aina ole mahdollisuuksia myöntämisedellytysten yksityiskohtaiseen tutkimiseen. Avustuspetoksen törkeysasteen arvioinnissa painottuu julkinen etu eikä niinkään rikoksen uhrin asemaan vaikuttaminen. Samat näkökohdat ovat puoltaneet myös veropetoksen sääntelyä petoksesta erillisenä rikostyyppinä.

3) Avustuksen väärinkäyttöä sinänsä ei kata mikään rikoslaissa tunnettu rikoslaji eivätkä erityislakien rangaistussäännökset muodosta johdonmukaista kokonaisuutta. Paheksuttavuudeltaan avustuksen väärinkäyttö kuitenkin usein rinnastuu esimerkiksi petokseen ja veropetokseen.

4) Avustusrikosten erillinen sääntely rikoslaissa korostaisi rehellisyysvaatimusta avustuksia haettaessa ja myönnettyjä varoja käytettäessä.

1.6.1.2.5. Ehdotuksen pääkohdat

Avustusrikosten kriminaalipoliittisen merkityksen painottamiseksi ehdotetaan samaan luokan verorikosten kanssa otettaviksi säännök-

set avustuspetoksesta (5 §) ja avustuksen väärinkäytöstä (7 §). Avustuspetosten ankarammin rangaistavia tapauksia varten ehdotetaan törkeän avustuspetoksen säännöstä (6 §). Vähäiset avustuspetokset ja avustuksen väärinkäytöt rangaistaisiin ehdotuksen mukaan avustusrikkomuksena (8 §).

Avustusrikoksia koskevat säännökset olisi rajattu koskemaan julkisyhteisöjen myöntämiä avustuksia. Määritelmäsäännöksen (9 §) mukaan tällä voitaisiin kuitenkin erityistapauksissa tarkoittaa muunkin kuin julkisyhteisön myöntämiä avustuksia. Tarvittaessa olisi näet mahdollista säätää erikseen, että jokin yhteiskunnallisen merkityksensä puolesta julkiseen avustusjärjestelmään rinnastettava mutta juridisesti yksityinen avustustoiminta (esimerkiksi Kehitysaluerahasto Oy:n luottotoiminta) voisi saada rikosoikeudellista suojaa ehdotettujen säännösten nojalla. Ehdotukset eivät koskisi sosiaaliavustuksia, joihin määritelmäsäännöksessä luetaan kaikki henkilökohtaiseen kuluutukseen tarkoitetut avustukset. Julkisista varoista myönnettäviin avustuksiin sisällytettäisiin myös valtionosuudet ja -avustukset kunnille ja kuntainliitoille.

Avustuspetos ei edellyttäisi erehdyttämistä vaan ainoastaan väärän tiedon antamista avustusta haettaessa tai velvollisuudenvastaista lainmilyöntiä ilmoittaa näissä tiedoissa tapahtuneista muutoksista hakemisen jälkeen. Ehdotuksessa lähdetään siitä, ettei minkä tahansa seikan salaaminen tai toisen erehdyksen oikeudetonkaan hyväksikäyttäminen rinnastu väärän tiedon antamiseen vaan että myöntämisen kannalta merkitykselliset tiedot olisi mahdollisimman tyhjentävästi luetteloitava jo itse hakemuslomakkeessa. Avustuksen hakijalle voi olla epäselvää, mitkä kaikki seikat saattavat vaikuttaa avustuksen saantiin, määrään tai ehtoihin. Avustuspetoksen täyttymispiste olisi sama kuin veropetoksessa eli varhaisempi kuin tavallisessa petoksessa. Avustuspetossäännös olisi soveltamisalaltaan petossäännökseen nähden ensisijainen.

Avustuksen väärinkäytöksi katsottaisiin myöntämispäätöksen ehtoja rikkoen tapahtunut käyttö olennaisesti avustuksen tarkoitus- vastaamattomalla tavalla.

Avustusrikoksia koskevat rangaistussäännökset korvaisivat haja-asutusalueiden vähittäiskaupan rahoitustuesta annetun lain (1086/74) 16 §:n 1 momenttiin nykyisin sisältyvän sakkorangaistuksen. Mainittuun lakiin otetta-

siin viittaussäännös rikoslain avustusrikoksia koskeviin säännöksiin.

Aiheettomasti suoritettun tai väärin käytetyn avustuksen takaisinmaksuvelvollisuus säilyisi ja samoin nykyiset korkomääräykset. Julkisoikeudellisten saatavien viivästyskorkoa koskeva hallituksen esitys ja julkisoikeudellisen perusteettoman edun palauttamista koskeva säännösehdotus ovat oikeusministeriössä valmisteltavina, minkä vuoksi tässä yhteydessä ei ole pidetty tarpeellisenä puuttua näihin säännöksiin. Hallinnollisten seuraamusten osalta voidaan lisäksi viitata siihen, mitä verorikosten kohdalla on lausuttu.

1.6.2. Pykälien perustelut

1 §. Veropetos

Ehdotettu säännös on tarkoitettu veropetosta koskevaksi yleissäännökseksi. Sen mukaan rangaistaisiin kaikenlaisten verojen ja veroon rinnastettavien julkisten maksujen petollinen välttäminen. Kun verolakien nykyiset veropetossäännökset ehdotetaan muutettaviksi viitauksiksi, ainoa veropetosta koskeva täydellinen rangaistussäännös jäisi rikoslakiin. Viittaussäännökset olisivat samalla apuna veropetoksen soveltamisalan rajaamisessa.

1 momentti. Ehdotettu tunnusmerkistö vastaa keskeisiltä kohdiltaan nykyistä rikoslain 38 luvun 11 §:n 1 momenttia. Veropetoksen tavallisimmat tekemuodot olisivat väärän tiedon antaminen veron määrittämiseen vaikuttavasta seikasta tai sellaisen seikan salaaminen verotusta varten annetussa ilmoituksessa. Väärää tietoa ei olisi välttämätöntä antaa välittömästi veroviranomaiselle, mutta tieto olisi ehdottomasti annettava verotusta varten. Väärän tiedon antaminen voisi tapahtua muutenkin kuin veroilmoituksessa esimerkiksi toimittamalla verotarkastajalle väärää tietoa sisältävä kirjanpitoaineisto. Sen sijaan veron määrittämiseen vaikuttavan seikan salaaminen voisi tapahtua ainoastaan verotusta varten annetussa ilmoituksessa. Tämä täsmennys poistaisi epävarmuuden siitä, tarkoitetaanko laissa myös muussa yhteydessä kuin veron määrittämistä varten annettavassa ilmoituksessa tapahtuvaa salaamista. Verovelvollinen ei ole esimerkiksi verotarkastuksen yhteydessä velvollinen oma-aloitteisesti ilmoittamaan kaikkia verotukseen vaikuttavia seikkoja. Hän ei kuitenkaan saa johtaa viran-

omaisia harhaan väärää tietoa antamalla. Väärän tiedon antamista olisi esimerkiksi verotettavan tulon ilmoittaminen liian pienenä tai jonkin vähennyskelpoisen menon ilmoittaminen liian suurena.

Rikoslain 38 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan rangaistavaa on myös veron pidättäminen tai sen yrittäminen ”muulla vilpillä”. Tällaisen avoimen tekemuodon tarpeellisuutta voidaan perustella sillä, että verolainsäädännön kirjavuuden vuoksi tunnusmerkistössä ei ole mahdollista yksityiskohtaisesti luetella kaikkia niitä epärehellisyyden muotoja, jotka eri verolakien mukaisiin veroihin saattavat kohdistua. Koska veropetos tavallisesti tehdään antamalla väärä tieto tai salaamalla jokin verotukseen vaikuttava seikka, muun vilpin käyttöala on jäänyt suppeaksi. Muusta vilpistä on voinut olla kysymys lähinnä vain silloin, kun veron määrittäminen ei ole edellyttänyt erityistä ilmoitusta.

Veropetoksen ehdotetussa uudessa tunnusmerkistössä säilytettäisiin ”muuta vilppiä” vastaava avoin tekemuoto. Tämä johtuu juuri siitä, ettei kaikkia vilpillisiä menettelytapoja veron tai siihen rinnastettavan maksun välttämiseksi ole mahdollista kuvata yleisin käsittein. Käytäntö on lisäksi osoittanut, että verojen välttämiseksi keksitään jatkuvasti uusia petollisia keinoja. Näitä tekotapoja koskeva ilmaisu muutettaisiin kuitenkin siten, että rangaistavaa olisi veron välttäminen ”muulla petollisella toimella”. Tällaista petollista menettelyä voisi olla esimerkiksi elokuvaveron välttäminen jättämällä pääsylippuna käytettävät leimaveroliput repimättä ja käyttämällä ne uudestaan. Toisen esimerkin tarjoaa mitätöimättä jääneiden tai mitätöinnin jälkeen puhdistettujen leimamerkkien uudelleen käyttäminen. Muu petollinen toimi voisi olla myös tullinalaisen tavarahan maahantuonti tullitoimipaikka kiertämällä. Voimassa olevassa laissa käytetty sana ”vilppi” on siis korvattu jonkin verran konkreettimmalla ilmaisulla ”petollinen toimi”. Asiallista muutosta ilmaisun ”vilppi” nykyiseen tulkintaan muutoksella ei tavoitella. Tarkoitus on, ettei avoimen tekemuodon soveltamiskäytäntö ainakaan laajentuisi nykyistään.

Veropetoksen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttäisi, että siinä kerrottu menettely on johtanut tai olisi voinut johtaa veron välttämiseen. Ilmaisulla ”veron välttäminen” tarkoitetaan samaa kuin nykyisessä laissa ilmaisulla ”veron pidättäminen”. Esimerkiksi tulojen il-

moittamatta jättäminen ei voi johtaa veron välttämiseen siinä tapauksessa, että todellisetkaan tulot eivät nousisi verotettavaan määrään. Veropetokseen voisi kuitenkin syyllystyä se, joka jollakin petollisella toimella aikaansaa liiallisen tappion vahvistamisen ja siten välttää veroa jonakin myöhempana verovuonna. Veron välttäminen voisi toteutua myös hankkimalla liian suuri liikevaihtoveron palautus esimerkiksi ilmoittamalla ulkomaille viedyn tavaran arvo liian suureksi. Myös valmisteverotuslain mukaisen hinnanerokorvauksen hankkiminen petollisin keinoin olisi veron välttämistä.

Veropetoksen tunnusmerkistöön tehtäisiin lisäksi eräitä vähäisiä tarkistuksia, joilla ei ole asiallista merkitystä. Laissa ei enää mainittaisi ”veroilmoitusta”, koska ilmaisu ”verotusta varten annettu ilmoitus” tarkoittaa sekä tavanomaisista veroilmoitusta että sitä vastaavia muita ilmoituksia. Myöskään eri veronsaajien eli valtion, kunnan ja seurakunnan mainitsemista ei ole pidetty enää tarpeellisena.

Ehdotuksen mukaan säännöksessä tarkoitettu veron välttäminen ja veron välttämisen yrittäminen rangaistaisiin samalla tavalla eli säännös tässä suhteessa vastaisi voimassa olevan lain säännöstä, jossa veron vilpillinen pidättäminen ja sen yrittäminen on säädetty yhtäläisesti rangaistavaksi.

Ehdotus ei aiheuttaisi muutosta myöskään 1 momentissa tarkoitettua veropetoksen tahallisuuden arviointiin, vaikka tahallisuusvaatimusta rikoslain uudistamisessa omaksutun periaatteen mukaisesti ei enää nimenomaisesti mainittaisikaan. Tahallisuus edellyttäisi, että rikosentekijä on pitänyt verorasituksensa lainvastaisista pienemistä menettelynsä varmana tai ainakin varsin todennäköisenä seurauksena.

2 momentti. Laajennusta nykyisen lain soveltamisalaan merkitsisi se, että rangaistavaa salaamista voisi olla myös veron välttäminen jättämällä säädetty veroilmoitus antamatta. Veropetoksesta tuomittaisiin ehdotetun 2 momentin mukaan nimittäin myös se, joka veroa välttääkseen jättää antamatta veroilmoituksen tai muun verotusta varten säädetyn tai vaaditun ilmoituksen. Rangaistavuuden edellytyksenä olisi lisäksi, että menettelystä aiheutuu veron määräämättä jättäminen tai sen määrääminen liian alhaiseksi. Veropetos täytyisi tässä tapauksessa siis silloin, kun se vero, jonka määräämiseksi ilmoitus olisi tullut antaa, vahvistetaan. Jotta kysymys olisi veropetoksesta, veroilmoitus tai muu ilmoitus on jätettävä

antamatta nimenomaan veron välttämiseksi. Tämä edellytys asettaa siis tekijän tahallisuudelle erityisen vaatimuksen. Näin ollen veroilmoituksen unohtaminen tai sen myöhästymisen eivät sellaisinaan täyttäisi veropetoksen tunnusmerkistöä. Veron välttämisen tarkoitukseen voisi viitata esimerkiksi se, että verovelvollinen jättää, mahdollisesta muistuttamisesta huolimatta, veroilmoituksen antamatta sellaiselta verovuodelta, jona hänen tulonsa ovat oleellisesti aikaisempia vuosia suuremmat, ja että verovelvollinen on edellisinä vuosina yleensä antanut veroilmoituksensa. Esimerkiksi epäsosiaalisesta elämäntavasta johtuva veroilmoituksen antamisen laiminlyönti ei olisi veropetos.

Myös muun verotusta varten säädetyn tai vaaditun ilmoituksen kuin veroilmoituksen antamatta jättäminen saattaisi käsittää veropetoksen. Esimerkiksi liikevaihtoverolain 34 §:n mukainen ilmoitus liikevaihtoverolaissa tarkoitettua verotettavan toiminnan aloittamisesta on tällainen ilmoitus. Veropetoksen täyttyminen kuitenkin edellyttäisi tällöinkin, että laiminlyönti on tapahtunut nimenomaan veron välttämiseksi ja että siten on aiheutettu veron määräämättä jättäminen tai sen määrääminen liian alhaiseksi.

Rangaistus veropetoksesta olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

2 §. *Törkeä veropetos*

Törkeää veropetosta koskeva säännös vastaa rakenteeltaan törkeiden varallisuusrikosten tunnusmerkistöjä. Yhdenmukaisesti muiden törkeitä rikoksia koskevien säännösten kanssa ehdotetaan myös törkeän veropetoksen tunnusmerkistö sijoitettavaksi erilleen veropetoksen perussäännöksestä. Säännöksessä mainitaan ne tapaukset, jotka voisivat tehdä veropetoksen törkeäksi. Tämä luettelo olisi tyhjentävä toisin kuin nykyisen rikoslain 38 luvun 11 §:n 2 momentissa. Muilla kuin luettelossa tarkoitetuilla perusteilla veropetosta ei voitaisi katsoa törkeäksi. Lisäksi veropetoksen tulisi näissä tapauksissa olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Perusteet, jotka voisivat ehdotuksen mukaan tehdä veropetoksen törkeäksi, olisivat veropetoksella tavoitellun hyödyn huomattava suuruus ja rikoksen erityinen suunnitelmallisuus.

Näistä ensiksi mainittu on asiallisesti sama kuin voimassa olevassa laissa, jossa törkeän veropetoksen toisena tunnusmerkkinä mainitaan, että veron tai maksun määrä, josta rikoksella on tarkoitus vapautua, on suuri. Yhdenmukaisuuden vuoksi vastaava ankaroittamisperuste ilmaistaisiin samalla tavoin kuin useissa muissakin tähän esitykseen sisältyvissä törkeissä rikoksissa. Muutoksella ei ole tarkoitus nostaa vaadittavaa hyödyn määrää siitä, mitä voimassa olevassa laissa tarkoitetaan, vaan muutos johtuu pelkästään pyrkimyksestä yhtenäiseen kirjoitustapaan. Hyödyn määrää arvioitaessa olisi otettava huomioon paitsi sen veron määrä, josta on vapauduttu tai yritetty vapautua, myös mahdollinen liian suuri hinnanerokorvaus tai liikevaihtoveron palautus. Ratkaisevaa olisi siis edelleenkin lainvastaisesti hankitun tai tavoitellun hyödyn määrä eikä salatun tai virheellisesti ilmoitetun tulon, vähennyksen tai muun sellaisen erän suuruus sinänsä.

Uudeksi ankaroittamisperusteeksi ehdotetaan rikoksen erityistä suunnitelmallisuutta. Tämä peruste esiintyy myös eräiden muiden esitykseen sisältyvien rikosten törkeän tekemuodon tunnusmerkistössä. Voimassa olevan lain mukaan yksi veropetoksen törkeysperusteista on rikoksen tekeminen sitä varten valmistettua virheellistä kirjanpitoa käyttäen. Tätä säännöstä on sovellettu vasta silloin, kun vääriä kirjaamismerkintöjä on käytetty järjestelmällisesti. Ehdotetun säännöksen mukaan virheellisen kirjanpidon käyttäminen ei sinänsä oikeuttaisi pitämään tekoa törkeänä. Virheellisen kirjanpidon käyttäminen voisi kuitenkin olla veropetoksen törkeäksi tekevä peruste, jos virheellistä kirjanpitoa käytetään veropetoksen tekemiseksi niin laajamittaisesti ja järjestelmällisesti, että se osoittaa erityistä suunnitelmallisuutta. Rikos voitaisiin katsoa tehdyksi erityisen suunnitelmallisesti muissakin tapauksissa, esimerkiksi kun rikoksen toteuttamiseksi on tehty laajoja valmisteluja tai valeoikeustoimia tai kun rikoksen tekijä on ryhtynyt erityisiin toimiin verovalvonnan vaikeuttamiseksi. Yleensä tällaisissa tapauksissa myös tavoitellun hyödyn määrä on suuri, joten molemmat ankaroittamisperusteet voisivat täytyä samanaikaisesti.

Rikoslain 6 luvun 2 §:n 1 kohdan mukaan rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus on rangaistuksen mittaamisessa huomioon otettava koventamisperuste. Toisin sanoen rikollisen

toiminnan suunnitelmallisuus edellyttää ankaramman rangaistuksen määräämistä kuin mihin ilman tätä perustetta päädyttäisiin. Koska erityinen suunnitelmallisuus olisi yksi veropetoksen ja eräiden muidenkin rikosten törkeän tekemuodon tunnusmerkki, kvalifioitunut tekemuodon valinta tämän tunnusmerkin johdosta jo merkitsisi rikoksen poikkeuksellisen suunnitelmallisuuden huomioon ottamista. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö rikoksen suunnitelmallisuus saattaisi vaikuttaa vielä rangaistuksen mittaamiseen valitulta rangaistusasteikolta. Luonnollista näet on, että suunnitelmallisuuden aste tällöinkin heijastuu määrättävään rangaistukseen aivan niin kuin useissa rikoksissa ankaroittamisperusteena käytetty rikoksella tavoitellun hyödyn määrä vaikuttaa paitsi asteikon valintaan myös siihen, miten ankara rangaistus sovellettavalta asteikolta mitataan.

Väärän kirjanpidon pitäminen olisi rangaistavaa ehdotetussa 30 luvussa tarkoitettuna kirjanpitorikoksena. Kirjanpitorikokseen syyllistynyt voi samalla syyllistyä myös johonkin muuhun rikokseen, jos teko täyttää toisenkin rikoksen tunnusmerkistön. Kun kirjanpidon vääryys ei olisi enää veropetoksen ankaroittamisperuste, ei olisi estettä soveltaa törkeän veropetoksen lisäksi kirjanpitorikosta koskevia säännöksiä sellaisessa tapauksessa, jossa kirjanpidon vääryys ei tule kokonaisuudessaan arvostelluksi jo veropetoksen erityistä suunnitelmallisuutta osoittavana ankaroittamisperusteena.

Rangaistus törkeästä veropetoksesta olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

3 §. *Lievä veropetos*

1 momentti. Lievää veropetosta vastaavaa säännöstä ei ole nykyisessä laissa. Ehdotettu rikostyyppi vastaa rakenteeltaan varallisuusrikosten lieviä muotoja. Veropetos voitaisiin katsoa lieväksi ensinnäkin rikoksella tavoitellun hyödyn vähäisyyden perusteella. Myös jokin muu rikokseen liittyvä seikka saattaisi johtaa teon arvioimiseen vähäiseksi. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi kuitenkin aina, että teko myös kokonaisuutena arvostellen on vähäinen.

Rangaistus lievästä veropetoksesta olisi sakkoa.

2 momentti. Lievästä veropetoksesta voitaisiin jättää rikosilmoitus tai syyte ilmoitus tekemättä ja siitä voitaisiin jättää syyte ajamatta taikka rangaistus tuomitsematta, jos rikoksen johdosta määrättyä veron tai maksun korottamista pidettäisiin riittävänä seuraamuksena. Säännöksen tarkoituksena olisi estää vähäisten tapausten saattaminen tuomioistuinkäsittelyyn, mikäli ne johtavat riittävinä pidettäviin hallinnollisiin seuraamuksiin. Säännöksen soveltamiskäytäntöä voitaisiin ohjata valvontaviranomaisten antaman hallinnollisen määräyksen. Nykyisissä toimenpiteistä luopumista koskevissa säännöksissä ei ole määritelty hallinnollisten seuraamusten merkitystä toimenpiteistä luopumista koskevassa harkinnassa, minkä vuoksi selventävää säännöstä on pidetty tarpeellisenä.

4 §. Verorikkomus

1 momentti. Kysymyksessä olisi rikoslaissa uusi säännös, jolla pyrittäisiin turvaamaan verovelvollisen oma-aloitteisesti maksettavien verojen ja maksujen säännönmukainen suorittaminen. Se koskisi pääosin sellaisia veroja ja maksuja, jotka suoritusvelvollinen on veloitettu itse ensin keräämään muilta ja tilittämään veronsaajalle.

Ehdotettu säännös poikkeaisi eräiltä osin verolakien nykyisistä tilittämistä koskevista säännöksistä, mutta sen tarkoittamasta menettelystä osa on jo voimassa olevankin lain mukaan rangaistavaa. Esimerkiksi ennakonpidätysten suorittamisen laiminlyönti ja työnantajan sosiaaliturvamaksujen suorittamisen laiminlyönti voivat tulla nykyisinkin rangaistaviksi. Sen sijaan liikevaihtoveron kuukausittaisen suorittamisen laiminlyönti ei ole oikeuskäytännön mukaan rangaistavaa, joten tältä osin ehdotettu säännös merkitsisi rangaistavuuden alan laajentamista.

Momentin 1 kohta koskisi ennakonpidätyksen tilittämättä jättämistä säädettyssä määräajassa. Ennakonpidätyksen tahallinen tilittämättä jättäminen olisi rangaistavaa, jollei laiminlyönti ole vähäinen ja sitä ole viivyttämättä korjattu, jolloin tekoa pykälän 2 momentin mukaan ei pidettäisi verorikkomuksena. Toisin kuin 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettujen verojen ja maksujen kysymyksessä ollessa ennakonpidätyksen tilittämättä jättämisen rangaistavuutta ei poistaisi se, että laiminlyönti on johtunut maksukyvyttömyydestä. On näet kat-

sottu, että työnantajan ennakonpidätyksen tehdessään tulee varautua sen myöhemmin tapahtuvaan tilittämiseen samalla tavoin kuin työntekijälle suoraan maksettavan palkan suorittamiseen.

Momentin 2 kohta koskisi sellaisten verojen ja veroon rinnastettavien julkisten maksujen määräajassa suorittamatta jättämistä, jotka on maksettava oma-aloitteisesti ilman erityistä maksuunpanotointa. Se ei siis tarkoittaisi esimerkiksi verovelvolliselle määrätyn perintö- tai lahjaveron taikka maksuunpannon liikevaihtoveron suorittamisen laiminlyöntiä. Tyypillisiä 2 kohdassa tarkoitettuja veroja ja maksuja ovat liikevaihtoveron kuukausimaksu ja työnantajan sosiaaliturvamaksu. Luvun perusteluissa on selostettu erityislakeihin ehdotettujen viittaussäännösten merkitystä rangaistussäännöksen soveltamisalan rajaamisessa.

Mikäli 2 kohdassa tarkoitettujen suoritusten laiminlyönti johtuisi maksukyvyttömyydestä, laiminlyöntiä ei voitaisi pitää verorikkomuksena. Vastaava rajoitus on nykyisin työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain 18 §:n 1 momentissa. Maksukyvyttömyyttä arvioitaessa voitaisiin soveltaa samanlaisia perusteita, joita nykyisin on käytetty mainitun säännöksen tulkinna.

Verorikkomus poikkeaisi veropetoksesta erityisesti siinä, ettei verorikkomukseen syyllystyvä pyri petollisin keinoin salaamaan velvollisuuttaan veron suorittamiseen. Mikäli verorikkomuksen tunnusmerkistön täyttävä menettely samalla käsittäisi veropetoksen, tekijä tuomittaisiin ainoastaan veropetoksesta.

Rangaistus verorikkomuksesta olisi sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

2 momentti. Kun ehdotettu säännös koskee veroja ja maksuja, joita lukuisat verovelvolliset joutuvat melko lyhyin väliajoin toistuvasti suorittamaan, on luonnollista, että vähäisiä laiminlyöntejä tapahtuu erittäin runsaasti. Useimmat laiminlyöntiin syyllystyneet kuitenkin täyttävät velvollisuutensa melko pian määräajan umpeutumisen jälkeen. Rangaistavuuden ulottaminen sellaisiin laiminlyönteihin ei ole tarpeen. Tämän vuoksi ehdotetaan, ettei verorikkomuksena pidettäisi vähäistä laiminlyöntiä, joka on viivyttämättä korjattu. Hallinnolliset seuraamukset olisivat tällöinkin mahdollisia.

3 momentti. Vaikka verorikkomuksena ei pidettäisikään 2 momentissa tarkoitettuja vähäisiä laiminlyöntejä, on silti ilmeistä, että osa

verorikkomuksena pidettävistä teoista on sellaisia, että usein melko ankariksikin muodostuvat veron tai maksun korotukset ovat niistä riittävä seuraamus. Verorikkomus ei ole lähtökohtaisesti niin paheksuttava rikos kuin veropetos, minkä vuoksi toimenpiteistä luopumiseen tulisi verorikkomuksen yhteydessä olla ainakin yhtä laajat mahdollisuudet kuin veropetoksen kysymyksessä ollessa. Tämän vuoksi ehdotetaan, että samoin kuin lievistä veropetoksesta myös verorikkomuksesta voitaisiin jättää rikosilmoitus tai syyte ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta silloin, kun jo veron tai maksun korotusta pidettäisiin riittävänä seuraamuksena.

5 §. *Avustuspotos*

Kysymyksessä olisi uusi rikossäännös, joka syrjäyttäisi petoksen yleissäännöksen. Säännös rajattaisiin koskemaan vain tiettyjä avustuksia, jotka määriteltäisiin 9 §:ssä.

Pykälän 1 kohdassa kuvataan avustuspotosen ilmeisesti käytännössä tavallisin tilanne: avustusta hakeva antaa avustuksesta päättävälle väärän tiedon, joka on luonteeltaan sellainen, että se vaikuttaa avustuksen saantiin.

Mahdollinen tekijäpiiri rajautuu ensinnäkin sen kautta, että kysymyksessä pitää olla 9 §:ssä määritelty avustus. Yleensä tekijöinä olisivat siten yritysten, kuntien tai yleishyödyllisten yhteisöjen toimihenkilöt. Kysymys voisi olla kuitenkin myös yksityisestä henkilöstä, joka hakee julkista avustusta muuhun kuin henkilökohtaiseen kulutukseen. Tekijän ei tarvitsisi olla sama kuin avustuksen käyttäjä. Kun avustusta haetaan yhteisölle, hakemuksessa tietoja antava ei välttämättä ole avustuksen käyttäjä. Säännös ei myöskään rajoita tekijäpiiriä vain henkilöihin, jotka edustavat avustuksen käyttäjää. Muukin henkilö, joka antaa avustuksesta päättävälle sellaisia virheellisiä tietoja, jotka voivat vaikuttaa avustuksen saantiin, voisi tulla tämän säännöksen perusteella rangaistuksi, jos hän hankkii tai yrittää hankkia taloudellista hyötyä toiselle. Siten esimerkiksi yritystutkimuksen suorittaja, joka antaa vääriä tietoja siinä tarkoituksessa, että yritys näiden väärin tietojen perusteella saisi avustusta, syyllistyisi avustuspotosiin.

Tekotapa kuvataan sanonnalla ”antaa avustuksesta päättävälle väärän tiedon”. Tieto voitaisiin antaa kirjallisesti tai suullisesti. Suulliset

tiedonannot voivat aiheuttaa näyttövaikeuksia. Siksi olisi tarkoituksenmukaista, että avustusten menettelyssä pyrittäisiin käyttämään vain kirjallista aineistoa.

Avustuksesta päättävällä tarkoitetaan sitä elintä, joka muodollisesti päättää avustuksesta. Tieto voidaan antaa kuitenkin esimerkiksi päätöksen esittelevälle virkamiehelle, jos sen siten tarkoitetaan välittyvän päättävän elimen tietoon ja vaikuttavan päätöksentekoon.

Säännös ei koskisi tietojen antamista vain avustuksen hakumenettelyssä, vaikka tämä epäilemättä on tavallisin tilanne. Eräissä avustujärjestelmissä tehdään erillinen päätös siitä, onko hakija avustukseen yleensä oikeutettu, minkä jälkeen avustus suoritetaan ilman eri päätöstä määräajoin annettavien tietojen perusteella. Esimerkiksi väärät tiedot kuljetuksista, joiden perusteella yrittäjä saa kuljetustukea, rangaistaisiin tämän kohdan perusteella.

Tunnusmerkistössä käytetään ilmaisua ”väärä tieto”. Siitä on tietoisesti jätetty pois määre ”harhaanjohtava”, mikä eräissä tunnusmerkistöissä on rinnastettu ”väärrään”. Ratkaisun perusteluksi voidaan esittää, että rangaistavuus on haluttu rajata selvästi väärin tietoihin. Avustuksen hakutilanteessa hakijat pyrkivät usein antamaan tietoja tavalla, joka on heille edullisin. Tällöin vaietaan epäedullisista seikoista. On tärkeää, että itse avustusmenettely kehitetään sellaiseksi, että hakijan on annettava kaikki olennaiset tiedot ja että nämä tiedot annetaan muodossa, jossa ne ovat mahdollisimman yksiselitteisesti joko totuudenmukaisia tai totuudenvastaisia. Tiedon vääräys arvioitaisiin kuitenkin sen pohjalta, onko se totuudenvastainen vai totuudenmukainen ymmärrettyä asiayhteydessään. Muodollisesti totuudenmukainen tiedonanto, joka asiayhteydessään on niin ilmeisen harhaanjohtava, että se käsitettäisiin melkoisella varmuudella väärin, olisi säännöksen tarkoittamassa mielessä väärä.

Samasta syystä kuin harhaanjohtavuutta, tunnusmerkistössä ei mainita erikseen myöskään salaamista. Tässä suhteessa säännös poikkeaa veropetoksesta. Avustujärjestelmä olisi kehitettävä sellaiseksi, että puutteellinen hakemus johtaa avustuksen epäämiseen. Tietojen antovelvollisuudelle on annettava toinen merkitys avustusmenettelyssä kuin verotusmenettelyssä. Avustusmenettelyssä on avustuksen myöntäjän velvollisuutena huolehtia siitä, että hakijat antavat kaikki olennaiset tiedot, vaatia täydentämään puutteellisia hakemuksia ja evä-

tä avustus, jollei hakija anna kaikkia olennaisia tietoja.

Ehdotuksessa edellytetään myös, että annettu tieto on omiaan olennaisesti vaikuttamaan avustuksen saantiin, määrään tai ehtoihin. Piennet epätarkkuudet tai itse asian kannalta kokonaan merkityksettömät virheellisuudet eivät siis kuuluisi ehdotetun säännöksen piiriin. Toisaalta ei olisi myöskään välttämätöntä, että annettu tieto todella vaikuttaa avustuspäätökseen. Ratkaisevaa olisi se, onko tieto luonteeltaan sellainen, että se yleensä vaikuttaa avustuksen myöntämiseen, määrään tai niihin ehtoihin, jotka myönnettyyn avustukseen liittyvät. Tällaisia ehtoja voisivat olla esimerkiksi ehto tietyistä käyttötarkoituksesta tai lainan takaisinmaksua koskevat ehdot. Avustuspäätöksestä ei olisi kysymys, jos jokin yleensä merkityksettömänä pidetty tieto poikkeuksellisesti vaikuttaisi avustuksen saantiin, määrään tai ehtoihin.

Rikos täyttyisi, kun tieto on annettu avustuksesta päättävälle. Jos tieto on annettu vain päättävän elimen edustajalle ja korjataan ennen kuin se tulee varsinaisen päättävän elimen tietoon, teko jää rankaisematta.

Avustuspäätöksen rangaistavuus edellyttäisi, että väärällä tiedolla hankitaan tai pyritään hankkimaan itselle tai toiselle taloudellista hyötyä. Väärän tiedon antamisen ja taloudellisen hyödyn hankkimisen tai yrityksen hankkia taloudellista hyötyä pitäisi olla yhteydessä keskenään. Sellainen väärä tieto, joka voisi vaikuttaa hakijan kannalta epäedulliseen suuntaan, ei johtaisi rangaistukseen. Taloudellisella hyödyllä tarkoitetaan lähinnä sitä, että hakija saa avustuksen, vaikka ei olisi siihen oikeutettu, tai saa sen suurempana, kuin mihin hän olisi oikeutettu, tai edullisemmin ehdoin, kuin mitä hän saisi totuudenmukaisten tietojen perusteella.

Yritys rinnastetaan täytettyyn tekoon. Tässä suhteessa säännös vastaisi veropetosta.

Avustuksen hakemisesta sen vastaanottamiseen saattaa kulua paljonkin aikaa. Hakemuksessa esitetyt tiedot voivat vanhentua olosuhteiden muutoksen johdosta. Usein avustukset maksetaan monessa erässä toistuvaissuorituksina, kunnes saaja ilmoittaa jonkin myöntämiseen vaikuttavan seikan muuttuneen. Pykälän 2 kohdassa mainitaan vaihtoehtoisena avustuspäätöksen tekotapana se, että saaja jättää ilmoittamatta sellaisesta avustuksen saantiin, määrään tai ehtoihin olennaisesti vaikuttavasta

olosuhteiden muutoksesta, josta hänet on erityisesti velvoitettu ilmoittamaan.

Tällainen erityinen velvollisuus olisi ehdotuksen mukaan erityisesti asetettava joko myöntämissä päätöksessä tai muuten. Ilmoitusvelvollisuuden pitäisi siis perustua myöntäjän nimenomaiseen tahdonilmaisuuksiin, jossa sekä ilmoitusvelvollisuuden kohteet että sen laajuus on yksilöity. Tässä suhteessa avustuspäätös olisi rangaistavuudeltaan suppeampi kuin petos, koska erehdyttä hyväksikäyttämällä tapahtuvan petoksen rangaistavuus riippuisi niistä yleisistä periaatteista, joiden mukaan ”erityinen oikeudellinen velvollisuus” ilmaista jokin asia syntyy.

Avustuspäätös olisi 2 kohdan mukaan täyttynyt silloin, kun saajan olisi viimeistään pitänyt ilmoittaa tapahtuneesta muutoksesta.

Avustuspäätöksen rangaistavuuden edellytyksenä olisi, että tekijä menettelemällä säännöksessä mainitulla tavalla hankkii tai yrittää hankkia itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä. Hyödyt ei vaadittaisi oikeudettomuutta, koska tällaisen ominaisuuden määrittely saattaisi olla avustustilanteissa ongelmallista. Rangaistus kohtaisi tekijää, joka väärällä tiedolla yrittää hankkia hyötyä, vaikka avustuksen voisi saada oikeillakin tiedoilla. Avustuspäätöksen paheksuttavuus perustuisi tekotavasta ilmenevään epärehellisyyteen eikä siihen, kuinka tarkoituksenmukaiseksi tai epätarkoituksenmukaiseksi hakijan tukeminen yhteiskunnan varoin viime kädessä arvioidaan.

Ehdotuksen mukaan avustuspäätökseltä vaaditaan tahallisuutta. Siihen kuuluu tietoisuus sekä annetun tiedon vääryydestä että sen olennaisuudesta. Huolimattomuudesta tapahtunutta ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiä ei rangaistaisi avustuspäätöksenä, vaan laiminlyöntinkin tulee ilmentää tahallisuutta. Tahallisuuden tulisi ilmetä siten, että tekijä on mieltänyt hyödyn saamisen tekonsa varmaksi tai ainakin varsin todennäköiseksi seuraamukseksi.

Jos tekijä oma-aloitteisesti korjaa antamansa väärät tiedot, niin sanotun tehokkaan katumisen mahdollisuus arvioitaisiin samoin kuin veropäätöksen yhteydessä.

Rangaistus avustuspäätöksestä olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

6 §. Törkeä avustuspetos

Ehdotuksen mukaan avustuspetosta voitaisiin pitää törkeänä vain yhdellä perusteella eli ainoastaan siinä tapauksessa, että avustuspetoksella tavoitellaan huomattavaa hyötyä. Lisäedellytyksenä olisi, että avustuspetos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Niin kuin edellä esitetystä on käynyt ilmi, avustuspetos on haluttu rinnastaa veropetokseen eikä petoksen yleissäännökseen, mistä syystä sen yhteydessä ei ole pidetty tarpeellisenä kaikkia niitä ankaroitamisperusteita, joita on käytetty törkeässä petoksessa. Toisaalta myöskään törkeän veropetoksen ankaroitamisperusteena käytettyä erityistä suunnitelmallisuutta ei ole ehdotettu törkeän avustuspetoksen tunnusmerkiksi. Erityisen suunnitelmallisesti tehdyssä avustuspetoksessa ilmeisesti jokseenkin säännönmukaisesti samalla tavoitellaan huomattavaa hyötyä.

Hyödyn huomattavuus arvioitaisiin pääasiassa samojen perusteiden mukaan kuin veropetoksessa. Hyödyn määrää arvioitaessa olisi siis otettava huomioon nimenomaan sen suoranaisen hyödyn määrä, jota rikoksella tavoitellaan, eikä esimerkiksi korkotukilainan suuruutta sinänsä. Tavoitellun hyödyn tulee olla laadultaan taloudellista, vaikka tätä ei olekaan säännöksessä nimenomaan mainittu. Avustuspetoksen perustekomuodon tunnusmerkkeihin kuuluu, että rikoksella hankitaan tai yritetään hankkia taloudellista hyötyä, minkä vuoksi törkeän avustuspetoksen tunnusmerkistössä ei ole tarpeen toistaa tätä tunnusmerkkiä.

Rangaistus törkeästä avustuspetoksesta olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

7 §. Avustuksen väärinkäyttö

Avustuksen väärinkäyttö olisi kokonaan uusi kriminalisointi. Luvun perusteluissa on esitetty, miksi tarvitaan erityinen rangaistussäännös niitä tapauksia varten, joissa jo saatua avustusta käytetään vastoin sen tarkoitusta. Säännös soveltuisi ensisijaisesti tilanteisiin, joissa avustuksen hakija on aikonut käyttää avustuksen ilmoitettuun tarkoitukseen, mutta avustuksen saatuaan päättääkin käyttää sen toisin. Jos avustuksen hakija on jo alun perin aikonut käyttää avustuksen väärin sellaiseen tarkoitukseen, johon sitä ei olisi voitu edes

myöntää, tekoon sovellettaisiin pelkästään avustuspetossäännöstä eikä hakijaa rangaistaisi erikseen avustuksen väärinkäytöstä.

Avustuksen väärinkäytön rangaistusasteikkosi ehdotetaan samaa kuin avustuspetoksessa. Enimmäisrangaistus olisi siten myös sama kuin luottamusaseman väärinkäyttöä koskevassa säännösehdotuksessa. Erityistä rangaistusasteikkoa ei ehdoteta törkeitä tekemuotoja varten. Perusteluna tälle voidaan esittää, että avustusta törkeästi väärinkäytettäessä kysymys lienee useimmiten petollisesta menettelystä jo hakutilanteesta, jolloin siis olisi kysymys avustuspetoksesta. Törkeimpiin väärinkäyttöihin liittyy helposti myös muita rikoksia. Esimerkiksi väärinkäytön salaamisessa voidaan syyllistyä väärennysrikokseen.

Avustuksen väärinkäyttö koskisi avustuspetoksen tavoin ainoastaan 9 §:ssä määriteltyjä avustuksia ja niitäkin vain, jos ne on myönnetty johonkin erityiseen käyttötarkoitukseen. Sitä vastoin tämäkään säännös ei koskisi esimerkiksi sosiaaliavustuksia, vaikka niilläkin saatua olla jollakin tavoin määritelty käyttötarkoitus. Olennaista niissä on kuitenkin se, että ne on tarkoitettu yleensä toimeentulon turvaamiseksi tai tiettyjen elinkustannusten alentamiseksi. Siksi niiden yhteydessä ei aina ole edes luontevaa puhua nimenomaisesta käyttötarkoituksesta.

Ehdotetun säännöksen mukaan avustuksen väärinkäyttö ilmenisi avustusvarojen käyttämisinä käyttötarkoitusta vastaamattomalla tavalla. Lisäksi edellytettäisiin, että avustusta käytetään myöntämispäätöksen ehtojen tai määräysten vastaisesti.

Poikkeamisen käyttötarkoituksesta pitäisi olla olennaista. Tämä olennaisuus arvosteltaisiin yksittäistapauksissa juuri myöntämispäätöksen ehtojen tai määräysten pohjalta. Myöntämispäätöksestä riippuu, kuinka yksilöidysti käyttötarkoitus on määrätty. Joissakin tapauksissa käyttötarkoitus on ilmaistu suhteellisen yleisesti. Kysymys voi olla esimerkiksi työllisyyden turvaamiseksi yritykselle myönnetystä avustuksesta. Tällöin yritykselle jää laajahko harkintavalta siihen nähden, mitä pidetään parhaana keinona turvata työpaikat. Joissakin tapauksissa avustuksella pyritään samanaikaisesti useisiin yhteiskuntapolitiisiin tavoitteisiin. Eri tavoitteet yhdessä voivat merkitä, että esimerkiksi puunjalostustehtaan jätevesien puhdistuslaitoksen rahoittamiseksi myönnetty avustus edellyttää tiettyä menetelmää käyttä-

vää puhdistuslaitosta ja että laitos on kotimainen.

Yleishyödylliseen tarkoitukseen, esimerkiksi jonkin kulttuuritilaisuuden järjestämiseen, myönnetyn avustuksen käyttö henkilökohtaiseen kulutukseen olisi selvästi olennaisesti käyttötarkoitusta vastaamatonta käyttöä. Toisaalta joidenkin valvontamääräysten laiminlyönti ei olisi sellaista ehtojen rikkomista, joka merkitsisi tarkoituksen vastaista käyttöä. Näiden selvien äärien väliin jää kuitenkin eräitä rajatapauksia, jotka voivat synnyttää tulkinta-ongelmia. Lähtökohtana on, että vaihtoehtoiseen käyttötarkoitukseen on hankittava asianmukainen lupa. Käyttötarkoituksen olennainen muutos ilman tällaista lupaa ei olisi sallittua, vaikka saaja voisikin osoittaa muutoksen perustelluksi. Koska kysymys on julkisten varojen käytöstä, ei voida hyväksyä, että niiden saajat omavaltaisesti kehittelisivät niille muita käyttötarkoituksia kuin mihin ne on myönnetty. Mitä tarkemmin käyttökohde on yksilöity, sitä olennaisempaan olisi pidettävä, että avustusta käytetään juuri tähän tarkoitukseen.

Ehtojen ja määräysten tulee käydä ilmi avustuksen myöntämispäätöksestä. Tällä hetkellä myöntämispäätökset eivät useinkaan ole kovin yksilöityjä. Yksilöimisvaatimuksella halutaan vaikuttaa tulevaan käytäntöön siten, että avustuksen myöntäjä, mikäli hän haluaa rikosoikeudellista suojaa käyttötarkoitukselle, huolehtii olennaisten ehtojen ja määräysten sisältämisestä myöntämispäätökseen.

Ehdotetussa säännöksessä edellytetään tahallisuutta, mutta ei hyötymistarkoitusta. Tahallisuuteen kuuluisi tietoisuus siitä, että myöntämispäätöksen ehtoja tai määräyksiä rikotaan ja että käyttötarkoituksesta poiketaan olennaisesti.

8 §. Avustusrikkomus

1 momentti. Ehdotettu säännös koskisi sekä avustuspetoksen että avustuksen väärinkäytön lieviä tekemuotoja. Pykälä vastaisi rakenteeltaan lievää veropetosta. Lähtökohtana on rikoksen kokonaisarviointi. Ainoana esimerkkinä mainitaan tavoitellun hyödyn määrä. Säännös on tarkoitettu sovellettavaksi vastaavalla tavalla kuin lievää veropetosta koskeva säännös. Sellaisista lieventävistä teko-olosuhteista, jotka nimenomaan koskevat avustuksen väärinkäyttöä, voidaan esimerkkinä mainita avus-

tuksen käyttö sinänsä olennaisesti vastoin sen käyttötarkoitusta mutta kuitenkin tavalla, jota voidaan pitää avustusjärjestelmien tavoitteiden kannalta puolustettavana.

2 momentti. Kuten luvun perusteluissa on kerrottu, avustuksen myöntänyt viranomainen voi määrätä avustuksen palautettavaksi havaitessaan ehtojen vastaista menettelyä. Usein palautettavalle määrälle voidaan lisäksi periä vaihtelevansuuruista korkoa. Eräissä tapauksissa tällainen korkoseuraamus on selvästi rangaistuksenluonteinen. Nykyisin erilaisten avustuksiin kohdistuvien väärinkäytösten ainoaksi seuraukseksi onkin usein jäänyt avustuksen periminen takaisin mahdollisine korkoineen.

Edelleenkin on pidettävä tarkoituksenmukaisena sitä, ettei kaikkia vähäisiä avustuksiin kohdistuvia rikoksia saateta tuomioistuimen käsiteltäväksi. Virheellinen menettely on joskus niin vähäistä ja voi johtua sellaisesta olosuhteiden muutoksesta, että rangaistuksen tuomitseminen takaisinperinnän lisäksi olisi kohtuutonta. Aiheuttaahan pelkkä avustuksen takaisinperintä mahdollisine korkoineen usein jo sellaisenaan vaikean taloudellisen tilanteen avustusta saaneelle.

Kerrotuista syistä ehdotetaan, että avustusrikkomuksesta voitaisiin jättää rikosilmoitus tai syyte ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos avustuksen takaisinperinnän harkitaan riittävän. Ehdotuksen mukaan toimenpiteistä luopuminen ei siis edellyttäisi, että palautettavalle määrälle peritään sakko- tai muutakaan korkoa. Silti on luonnollista, että varsinkin korkean sakkokoron periminen palautuksen yhteydessä helpommin kuin pelkkä palauttamisvelvollisuus johtaa siihen, että hallinnollisten toimenpiteiden harkittaisiin riittävän.

9 §. Määritelmät

1 momentti. Määritelmäsäännöksen mukaan verolla tarkoitettaisiin myös veron ennakkoa ja veroon rinnastettavaa julkista maksua. Veroon rinnastettavalle julkiselle maksulle on ominaista, ettei se ole korvaus mistään tietystä vastasuorituksesta. Veroon rinnastettavien julkisten maksujen alueen rajausta on pyritty selkiyttämään uudistuksen yhteydessä myös siten, että asianomaisiin lakeihin on otettu viittaus rikoslain veropetossäännöksiin. Tämä menettely on kuitenkin ensisijaisesti lakitekkinen eikä siten

tyhjentävästi määrittele kysymykseen tulevien julkisten maksujen aluetta.

2 momentti. Tämä ja seuraava momentti määrittelevät avustusrikossäännöksissä tarkoitettua avustusta. Vaikka itse tunnusmerkistöissä puhutaan yleisesti avustuksesta, määritelmät rajoittaisivat rangaistavuuden koskemaan vain tietentyypisten avustusten yhteydessä esiintyviä väärinkäytöksiä. Toisaalta määritelmillä laajennetaan avustuksen käsitettä sen yleiskielisestä merkityksestä.

Olenneisimmat rajoitukset olisivat ensiksikin, että avustuksella tarkoitetaan pääsääntöisesti vain julkisyhteisöjen myöntämiä avustuksia, ja toiseksi asetetaan edellytykseksi, että tällainen avustus on myönnetty muuhun kuin henkilökohtaiseen kulutukseen.

Lähtökohtana ehdotetuille kriminalisoinneille on ollut, että kysymys on verovarojen käytöstä. Keskeisimpiä avustuksia myöntäviä julkisyhteisöjä ovat valtio, Ahvenanmaan maakunta ja kunnat. Valtion varoista avustuksia voivat myöntää myös valtion laitokset, esimerkiksi Valtiontakauslaitos.

Joissakin tapauksissa saattaa esiintyä rajanvetovaikeuksia sen suhteen, voidaanko jonkin valtion laitoksen myöntämää avustusta pitää valtion varoista myönnettynä. Ratkaisua ei tulisi tällöin perustaa yksinomaan siihen, onko asianomainen yhteisö hallinto-oikeudellisesti osa valtiota tai esimerkiksi sen itsenäinen laitos. Avustusrikossäännösten tarkoituksena on turvata julkisyhteisöjen verotuksella tai muulla vastaavalla tavalla kerättyjen varojen asianmukaista käyttöä avustustarkoituksiin. Julkisyhteisön käsitettä tulkittaessa olisikin tässä yhteydessä otettava huomioon myös avustukseen käytettävien varojen hankintaperuste. Selvää kuitenkin on, että julkisyhteisöllä ei tarkoiteta julkisyhteisön omistamia itsenäisiä yhteisöjä, esimerkiksi Postipankki Oy:tä. Eri asia on, että tällaisen yhtiön välittämään valtion varoista myönnettävään avustukseen säännökset soveltuisivat.

Julkisyhteisö voi myöntää avustuksia myös yksityisten laitosten välityksellä. Esimerkiksi korkotuen muodossa maksettava avustus kanavoidaan usein julkisen valvonnan alaisten rahalaitosten kautta siten, että rahalaitokset myöntävät korkotukilainoja ja valtio puolestaan maksaa rahalaitoksille korkohyvitystä. Korkotukilainan saaja taas maksaa rahalaitokselle lainan korkona ainoastaan korkotukilainan varsinaisen koron ja valtion myöntämän kor-

kotuen välisen erotuksen. Korkotukea olisi tällöin pidettävä ehdotuksessa tarkoitettuna avustuksena siitä huolimatta, että yksityinen rahalaitos toimii itse korkotukilainan myöntämistä päättävänä elimenä.

Avustusrikossäännösten soveltamisalan rajaaminen koskemaan julkisyhteisöjen varoista myönnettäviä avustuksia johtaa siihen, etteivät nämä säännökset koskisi julkishallinnosta erilliseksi organisoitujen yhteisöjen, kuten Kehitysaluerahasto Oy:n, varoista myönnettyjä avustuksia. Koska tällaistenkin yhteisöjen harjoittama avustustoiminta voi perustua viime kädessä julkiseen rahoitukseen, ehdotetaan, että julkisyhteisöjen varoista myönnettyjen avustusten lisäksi luvussa tarkoitettuina avustuksina voitaisiin pitää myös muiden yhteisöjen tai säätiöiden myöntämiä avustuksia, sen mukaan kuin siitä erikseen säädetään. Toisin sanoen tarvittaisiin aina erityinen lain tasoinen säännös siitä, että jonkin muun kuin julkisyhteisön varoista myönnetty avustus olisi ehdotuksessa tarkoitettu. Tämän tapaisia säännöksiä tulevaisuudessa laadittaessa olisi kiinnitettävä huomiota siihen, rinnastuuko tällainen muodollisesti julkisyhteisön ulkopuolisen elimen myöntämä avustus yhteiskunnalliselta merkitykseltään julkisyhteisön myöntämiin. Yleensä olisi edellytettävä, että kysymys on yhteisöistä tai säätiöistä, joiden toiminta muutoinkin on järjestetty lailla. Mikäli tällaista erityistä säännöstä ei ole, muiden kuin julkisyhteisöjen myöntämät avustukset voisivat saada suojaa yleisen petossäännöksen kautta ja niiden käyttötarkoitusta vastaamaton käyttö olisi pyrittävä estämään sopimusoikeudellisin keinoin.

Avustusrikokset koskisivat vain avustuksia, jotka on myönnetty muuhun kuin henkilökohtaiseen kulutukseen. Keskeisimmät avustukset ovat elinkeinotoimintaan myönnettyä tukea, joissa saajana on yhteisö. Tällöin avustusta ei voida pitää missään tapauksessa henkilökohtaiseen kulutukseen myönnettynä. Sitä vastoin toimeentulotuki ja työttömyyskorvaus ovat tyypillisiä avustuksia, joilla pyritään turvaamaan yksityishenkilön tai perheen toimeentulo. Sellaiset eivät kuuluisi avustusrikoksissa tarkoitettujen avustusten piiriin.

Maksut julkisista hankinnoista eivät ole avustusta, vaikka niillä joskus saattaa olla sama vaikutus kuin avustuksilla. Avustuksen käsitteeseen kuuluu, että se ei ole markkinahintainen vastasuoritus. Periaatteessa on mahdollista, että jokin suoritus on osaksi avustusta,

osaksi vastasuoritusta. Sosiaaliavustusten yhteydessä voi taas esiintyä sellaisia julkisyhteisölle suoritettavia maksuja yhteiskunnallisista palveluksista, jotka ovat julkisesti tuettuja ja siten alhaisempia kuin markkinahintaa tai todellisia kustannuksia vastaavat maksut. Tällaisiin tapauksiin liittyvät ongelmat rajautuvat pääsääntöisesti pois siksi, että avustusrikoksissa ei tarkoitettaisi sosiaaliavustuksia. Myöskään sosiaalivakuutusedut eivät olisi avustusta.

Ongelmallisiksi rajatapauksiksi jäävät avustukset, jotka myönnetään ammatin tai elinkeinon harjoittamisen tukemiseksi ja ohjaamiseksi siten, että avustuksella viime kädessä tuetaan kotitalouden kulutusta. Nämä tulkintatilanteet olisi ratkaistava sen mukaan, saako elinkeinon tai ammatin harjoittaja tukea ensisijaisesti tässä ominaisuudessaan ja pyritäänkö avustuksella nimenomaan tämän elinkeinon tai ammatin harjoittamisen ohjaamiseen. Merkittävänä tulkintaperusteena voidaan käyttää sitä, kuinka yksilöidysti tuen käyttötarkoitus on määritelty. Epäselvissä tapauksissa voisi lopputuloksena olla, ettei kysymyksessä ole tässä tarkoitettu avustus. Avustuksen petollista hankkimista arvosteltaisiin tällöin petossäännöksen mukaan, ja avustuksen tarkoitusta vastaamaton käyttö taas voisi yleensä johtaa vain siviilioikeudellisiin ja hallinnollisiin seuraamuksiin.

Mitä edellä on lausuttu ammatin- tai elinkeinonharjoittajan saamasta avustuksesta soveltuisi vastaavasti esimerkiksi tutkijan saamaan apurahaan. Jos apuraha on nimenomaan myönnetty määrättyyn tarkoitukseen, esimerkiksi ammattikirjallisuuden tai tutkimustyössä käytettävien laitteiden hankkimiseen, sitä ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen. Jollei apurahaan sitä vastoin ole liitetty erityisiä määräyksiä käyttötarkoituksesta, sitä saa käyttää myös henkilökohtaiseen kulutukseen. Tulkinnanvaraiset tilanteet on tietysti tällöinkin ratkaistava apurahan saajan eduksi.

Taloudellisena tukena pidettäisiin myös lainaa, korkotukea ja lainan vakuutta. Kaikilla näillä on katsottava olevan itsenäistä taloudellista arvoa, joka on riippumaton lainan pääomasta ja markkinahintaisesta korosta. Jo lainan saaminen merkitsee niukkojen lainamarkkinoiden aikana ja riskialtteilla aloilla muulloinkin saajalle taloudellista etua. Näissä tilanteissa on kuitenkin otettava rangaistusta määrättäessä huomioon, että koko lainapääoma ei ole rikoksella tavoiteltua tai saatua hyötyä, vaan hyödyn määrä joudutaan arvioimaan yk-

sittäistapauksittain olosuhteiden mukaan. Koska arkikielessä lainaa ei käsitetä avustukseksi, asiasta otettaisiin erityinen maininta momentin toiseksi virkkeeksi. Siinä laina, korkotuki ja lainan vakuus määriteltäisiin ”taloudelliseksi tueksi”, mikä ilmaisu viittaisi ensimmäiseen virkkeeseen. Silloin olisi selvää, että vain julkisyhteisön tai laissa erikseen säädettyä muunkin yhteisön muuhun kuin henkilökohtaiseen kulutukseen myöntämä laina voisi kuulua avustusrikosten piiriin.

Määritelmässä ehdotetaan selvyiden vuoksi mainittavaksi, että avustukset voisivat olla joko lakisääteisiä tai harkinnanvaraisia.

3 momentti. Avustusrikossäännökset koskisivat myös väärinkäytöksiä, jotka liittyvät valtion varoista kunnille ja kuntainliitoille maksettaviin valtionosuuksiin ja -avustuksiin. Kuntien itsehallinto ja kuntien erilaiset mahdollisuudet suoriutua tehtävistään ovat johtaneet mutkikkaaseen valtionapujärjestelmään. Vaikka kunnat ovatkin osa julkishallintoa ja vaikka kunnille annettavassa valtionavussa ei siten olekaan kysymys tulonsiirroista julkisen talouden ulkopuolelle, avustuksen saajina kunnat rinnastuvat paljolti yksityisiin yhteisöihin. Kuntien kesken esiintyy voimakasta kilpailua valtion tuesta. Tässä kilpailussa pelkät virkariikossäännökset ja perinteinen petossäännös eivät ole riittäneet ylläpitämään annettujen tietojen totuudenmukaisuutta ja takaamaan sitä, että avustukset käytetään asianmukaisesti. Muun muassa näistä syistä kuntien valtionapujärjestelmä on syytä rinnastaa julkisyhteisöjen ulkopuolelle myönnettyihin avustuksiin.

Valtionosuudet kunnille määräytyvät yleensä kunnan kantokykyluokan perusteella. Kantokykyluokan vahvistaminen rinnastuu sellaiseen avustuksen myöntämiseen, jossa erikseen ratkaistaan kysymys oikeudesta avustukseen määrän jäädessä sitten riippumaan muista seikoista.

Näistä syistä ehdotetaan määritelmäsäännöksen 3 momentissa, että valtionosuus ja -avustus kunnille ja kuntainliitoille sisällytettäisiin avustusrikoksissa tarkoitettuun avustukseen ja että kunnan kantokykyluokan vahvistaminen rinnastettaisiin avustuksen myöntämiseen.

1.7. 30 luku. Elinkeinorikoksista

1.7.1. Luvun perustelut

1.7.1.1. Systematiikka ja sääntelyn tarve

Perinteiset varallisuusrikoksia koskevat säännökset ovat osoittautuneet riittämättömiksi nykyaikaisen taloudellisen rikollisuuden torjuntaan. Elinkeinotoimintaa koskeva aineellinen lainsäädäntö on entistä monimutkaisempaa. Taloudellisiin suhteisiin liittyvien lainvastaisen tekojen seurauksia on yhä vaikeampi selvittää ja näyttää toteen. On kuitenkin ilmeistä, että niin sanottujen talousrikosten aiheuttamat kokonaisvahingot ovat huomattavan suuria. Näistä syistä rangaistussääntelyssä olisi kiinnitettävä enemmän huomiota koko talous- ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten turvaamiseen. Tähän liittyy myös tarve ryhmitellä rikoslajeja uudella tavalla.

Monissa elinkeinotoimintaa sääntelevissä erityislaeissa on rikossäännöksiä, jotka taloudellisen ja yhteiskunnallisen merkityksensä puolesta kuuluisivat nyky-yhteiskunnassa rikoslakiin. Tällaisia kuluttajiin, kilpaileviin elinkeinonharjoittajiin ja yrityksiin sekä myös elinkeinoelämän kokonaisuuteihin kohdistuvia rikoksia voidaan kutsua yhteisellä nimellä elinkeinorikoksiksi. Rikoslain kokonaisuudistuksen yhtenä tavoitteena on korostaa näiden uudentyyppisten rikosten paheksuttavuutta perinteisten rikoslajien rinnalla. Tähän tavoitteeseen voidaan pyrkiä sekä rangaistusuhkia tarkistamalla että siirtämällä keskeisimpiä elinkeinorikossäännöksiä erityislaeista rikoslakiin.

1.7.1.2. Nykyinen lainsäädäntö

Nykyisessä rikoslaissa ei oikeastaan ole varsinaisia elinkeinorikossäännöksiä, ellei sellaisiksi lueta asianajajan epärehellisyyttä (RL 38:2), yksityisen salaisuuden taikka yhteisön tai säätiön liike- tai ammatissalaisuuden luvaton ilmaisemista (RL 38:3) sekä konkurssirikoksia (RL 39 luku) koskevia säännöksiä. Tärkeimmät erityislait, joihin elinkeinorikossäännöksiä nykyisin sisältyy, ovat kuluttajansuojalaki (38/78) ja sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annettu laki (1061/78), jäljempänä SopMenL. Kuluttajansuojalaki koskee elinkeinonharjoittajien suhdetta kuluttajiin, kun taas SopMenL sääntelee elinkeinon-

harjoittajien keskinäisiä suhteita. Kirjanpitorikoksista on taas säädetty kirjanpitolaissa (655/73).

1.7.1.2.1. Markkinointi ja muu kilpailumenettely

Kuluttajansuojalain 2 luku koskee kulutushyödykkeiden markkinointia. Luvun 11 §:n 1 momentin mukaan se, joka rikkoo luvun 2-5 §:n säännöksiä tai 6 §:n nojalla annettuja säännöksiä, on tuomittava markkinointirikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Säännökset kieltävät totuudenvastaisten tai harhaanjohtavien tietojen antamisen markkinoinnissa (2 §), todellisuutta vastaamattoman hinnanalennusilmoittelun (3 §), yhdistetyn tarjouksen, jos hyödykkeillä ei ole ilmeistä asiallista yhteyttä keskenään (4 §) ja sattumanvaraisen edun tarjoamisen, jos sen saaminen edellyttää vastiketta tai ostotarjousta (5 §). Asetuksella voidaan antaa säännöksiä muun muassa tuotemerkintöjen ja käyttöohjeiden liittämistä kulutushyödykkeisiin, kulutushyödykkeiden hinnan ja luottoehtojen ilmoittamisesta markkinoinnissa sekä markkinointiin liittyvien yleisökilpailujen järjestämisestä (6 §). Jos luvun 2-6 §:n säännösten rikkominen tapahtuu törkeästä tuottamuksesta, tekijä on tuomittava markkinointirikkomuksesta sakkoon (2:11²). Markkinointirikosta ja -rikkomusta koskeva syyte voidaan tehdä vain kuluttaja-asiamiehen ilmoituksen perusteella.

SopMenL:n 9 §:n mukaan taas se, joka tahallaan rikkoo lain 2 tai 3 §:n säännöksiä, on tuomittava kilpailumenettelyrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Jos teko on tapahtunut törkeästä tuottamuksesta, tekijä on tuomittava kilpailumenettelyrikkomuksesta sakkoon. SopMenL:n 2 §:n 1 momentti kieltää käyttämästä elinkeinotoiminnassa totuudenvastaista tai harhaanjohtavaa ilmaisua, joka koskee omaa tai toisen elinkeinotoimintaa ja on omiaan vaikuttamaan hyödykkeen kysyntään tai tarjontaan taikka vahingoittamaan toisen elinkeinotoimintaa. Lain 2 §:n 2 momentti kieltää käyttämästä elinkeinotoiminnassa asiaankuulumattomia seikkoja sisältäviä taikka esitystavaltaan tai muodoltaan sopimattomia ilmaisuja, jotka ovat omiaan vahingoittamaan toisen elinkeinotoimintaa. Lain 3 § koskee sattumanvaraisen edun lupaamista. Sekä kilpailumenettelyrikos

että kilpailumenettelyrikkomus ovat asianomistajarikoksia. SopMenL:n 2 ja 3 §:n mukaisia asioita käsiteltäessä kuluttaja-asiamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Vaikka SopMenL koskee elinkeinotoimintaa yleisesti, lain 2 ja 3 § sääntelevät lähinnä markkinointia. Toisaalta kuluttajansuojalain mukainen markkinointirikos vahingoittaa usein kuluttajatahon ohella yhtä tai useampaa kilpailijaa. Kuluttajansuojalain ja SopMenL:n totuudenvastaisten ja harhaanjohtavien tietojen antamisen kieltävät säännökset vastaavatkin sisällöltään pitkälti toisiaan. Lainvastainen menettely rikkoo siten usein kumpaakin lakia.

Markkinointia koskevia rangaistussäännöksiä sisältyy lisäksi eräisiin muihin erityislakeihin. Esimerkkejä näistä ovat kulutustavaroiden alkuperämaan ilmoittamisesta annetun lain (227/83) 9 §, toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain (693/76) 31 §, alkoholilain (459/68) 59 a § ja keskioluesta annetun lain (462/68) 35 a §. Markkinointiin liittyy epäsuorasti myös tuoteturvallisuuslain (914/86) 17 §, jossa on säädetty tuoteturvallisuusrikoksena rangaistavaksi terveydelle tai omaisuudelle vaarallisten kulutustavaroiden valmistaminen, kaupan pitäminen, myyminen, luovuttaminen ja maahantuonti elinkeinotoiminnan yhteydessä.

Ensisijaisena keinona markkinoinnin ja muun kilpailumenettelyn lainmukaisuuden takaamiseksi pidetään kieltojärjestelmää, joka kuluttajansuojalaissa ja SopMenL:ssa otettiin käyttöön asiallisesti lähes samanmuotoisena. Markkinointia elinkeinonharjoittajilta kuluttajille valvoo kuluttaja-asiamies. Markkinatuomioistuimien voi kieltää jatkamasta kuluttajansuojalain 2 luvun vastaista markkinointia taikka uudistamasta sellaista tai siihen rinnastettavaa markkinointia (2 luku 7 §). Vastaavasti SopMenL:n 6 §:n mukaan elinkeinonharjoittajaa voidaan kieltää jatkamasta lain 2 ja 3 §:n vastaista menettelyä. SopMenL:n järjestelmässä ei kuitenkaan ole olemassa viranomaisvalvontaa ja kieltomenettelyn vireillepano on yksityisten asianosaisten aloitteen varassa. Kieltovaatimuksen voi esittää paitsi yksityinen elinkeinonharjoittaja myös elinkeinonharjoittajien etujen valvomiseksi toimiva rekisteröity yhdistys. Kieltoa tehostetaan yleensä uhkasakolla.

Kieltojärjestelmät eivät kuitenkaan ole aina tarkoituksenmukaisia eivätkä edes riittäviä keinoja selvästi lainvastaisen markkinoinnin ja muun kilpailumenettelyn estämiseksi. Markki-

noja saattaa esimerkiksi laskea saavansa lyhyestä lainvastaisesta kampanjasta taloudellista hyötyä, vaikka sen kerran käynnistyttyä määrättäisiinkin uhkasakolla tehostettu kielto. Kieltojärjestelmässä seuraamusuhka alkaa vasta kiellon ja uhkasakon asettamispäätöksen jälkeen. Uhkasakon asettamispäätöksen saaminen vaatii yleensä aikaa. Markkinatuomioistuimen kieltopäätöstä voidaan myös kiertää perustamalla kieltopäätöksen jälkeen uusi yritys tai siirtämällä markkinointi toiselle. Näin ollen rangaistussäännösten tehtävänä on varmistaa, ettei lainvastainen menettely kannata missään muodossa.

1.7.1.2.2. Kulutusluotot

Kuluttajansuojalakiin 23 päivänä toukokuuta 1986 annetulla lailla (385/86) lisätyssä uudessa 7 luvussa säädetään kulutusluotoista. Luvun 25 §:n 1 momentin mukaan se, joka rikkoo luvun 14 tai 18 §:n säännöksiä, on tuomittava kulutusluottorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Mainitut säännökset kieltävät vekselisitoumuksen tai muun vastaavan kuluttajan väiteoikeutta rajoittavan sitoumuksen ottamisen kulutusluottoon perustavasta saatavasta itse kuluttajalta tai hänen kanssaan yhteistaloudessa elävältä henkilöltä (14 §) sekä tratan käyttämisen kulutusluoton perimiseksi (18 §). Samassa 25 §:ssä on säädetty myös sakkorangaistus eräiden muiden kulutusluottoja koskevien säännösten rikkomisesta.

1.7.1.2.3. Liike- ja ammattisalaisuudet

Liikesalaisuuksia koskeva yleissäännös on SopMenL:n 4 §:ssä. Sen tarkoituksena on suojata elinkeinonharjoittajaa sekä ulkopuolisten että yrityksen palveluksessa olevien henkilöiden sopimatonta menettelyä vastaan. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan kukaan ei saa oikeudettomasti hankkia tai yrittää hankkia tietoa liikesalaisuudesta eikä käyttää tai ilmaista näin hankkimaansa tietoa. Mainittu säännös soveltuu sekä ulkopuoliseen että yrityksen palveluksessa olevaan henkilöön. Lain 4 §:n 2 momentti koskee ainoastaan elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevaa. Se, joka tällaisessa palveluksessa ollessaan on saanut tiedon liikesalaisuudesta, ei saa sitä palvelusaikanaan oikeu-

dettomasti käyttää eikä ilmaista hankkiakseen itselleen tai toiselle etua tai toista vahingoittakseen. Palvelussuhteita koskee myös työsuhtelainsäädännön (320/70) 15 §:n 1 momentin säännös, jonka mukaan työntekijä ei saa työsuhteen aikana käyttää hyödykseen tai ilmaista muille työnantajan liike- ja ammattisalaisuuksia. Tämän säännöksen rikkomisesta ei työsuhtelainsäädännössä ole kuitenkaan säädetty rangaistusta. Seurauksena voi olla vahingonkorvausvelvollisuus tai työnantajan oikeus purkaa työsuhteita.

SopMenL:n 4 §:n 3 momentti koskee ensinnäkin toisen puolesta tehtävää suorittavaa. Se, joka tällaisessa tehtävässä on saanut tiedon liikesalaisuudesta, ei saa sitä oikeudettomasti käyttää eikä ilmaista. Momentissa on kysymys myös teknisen esikuvan ja ohjeen käytöstä. Se, jolle työn tai tehtävän suorittamista varten taikka muuten liiketarkoituksessa on uskottu tekninen esikuva tai ohje, ei saa sitä oikeudettomasti käyttää eikä ilmaista. Teknisen esikuvan ja ohjeen käyttökielto koskee sekä yrityksen omia työntekijöitä että ulkopuolisia, joille tiedot on uskottu. Toisin kuin elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevia koskevassa 2 momentissa, ei 3 momentissa tarkoitettujen teon rangaistavuutta ole rajoitettu ajallisesti työn tai tehtävän suoritusajaksi.

Tehtävää suoritettaessa tietoon saadun liikesalaisuuden paljastamista koskee myös rikoslain 38 luvun 3 §:n 2 momentti, joskin tässä lainkohdassa liikesalaisuuden ohella säädetään myös ammattisalaisuudesta. Sen mukaan yhteisön taikka säätiön hallituksen tai hallintoneuvoston jäsen taikka toimitusjohtaja, tilintarkastaja, selvitysmies tai heihin verrattava, joka toimessaoloaikanaan tai sen jälkeen luvottomasti ilmaisee liike- tai ammattisalaisuuden, josta hän toimessaan on saanut tiedon, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Edellytyksenä on, että tekijä on tiennyt salaisuuden paljastamisesta voivan koitua yhteisölle tai säätiölle taloudellista vahinkoa.

SopMenL:n 4 §:n 4 momentti koskee laittomasti hankitun liikesalaisuuden käyttöä. Säännöksen mukaan se, joka on saanut toiselta tiedon liikesalaisuudesta, teknisestä esikuvasta tai teknisestä ohjeesta tietäen, että tämä on hankkinut tai ilmaissut tiedon oikeudettomasti, ei saa sitä käyttää eikä ilmaista. Kielto kohdistuu siis ulkopuoliseen, joka on saanut tiedon

salaisuudesta ja tietää sen oikeudettomasti hankituksi tai ilmaistuksi.

SopMenL:n 10 §:n 1 momentin mukaan se, joka tahallaan rikkoo edellä mainittua 4 §:n säännöstä, on tuomittava liikesalaisuuden väärinkäytännestä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Lain 6 §:n 3 momentin mukaan elinkeinonharjoittajaa, joka vastoin 4 §:n säännöstä on käyttänyt toisen liikesalaisuutta, teknistä esikuvaa tai teknistä ohjetta taikka ilmaissut sen, voidaan kieltää jatkamasta tai uudistamasta tällaista menettelyä. Kieltoa on tällöin tehostettava uhkasakolla, jolle se erityisestä syystä ole tarpeellista.

SopMenL:n perusteluissa on mainittu, että liikesalaisuuksien suojaa koskevilla säännöksillä pyritään estämään elinkeinonharjoittajan hallussa olevan liikesalaisuudeksi katsottavan tiedon siirtyminen moraalisesti tuomittavalla tavalla toiselle elinkeinonharjoittajalle. Säännökset ovat tarkoitettuja edistämään tutkimustyön ja tuotekehittelyn avulla tapahtuvaa teknistä ja taloudellista kehitystä sekä hillitsemään epäsuotavien keinojen kuten esimerkiksi niin sanotun teollisuusvakoilun käyttöä tietojen hankkimiseksi (hall.es. 114/1978 vp.). Liikesalaisuuksina pidetään sekä teknisiä että taloudellisia salaisuuksia. Sen enempää liike- kuin ammattisalaisuudenkaan käsitettä ei ole kuitenkaan laissa määritelty.

1.7.1.2.4. Lahjominen ja lahjoman vastaanottaminen

Lahjomisesta ja lahjoman vastaanottamisesta elinkeinotoiminnassa säädetään SopMenL:n 5 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevalle tai hänen puolestaan tehtävää suorittavalle ei saa antaa, luvata eikä tarjota lahjomaa taikka muuta siihen verrattavaa etua, jonka tarkoituksena on saattaa vastaanottaja toimessaan tai tehtävää suorittaessaan suosimaan lahjoman antajaa tai jotakuta muuta taikka palkita tätä sellaisesta suosimisesta. Pykälän 2 momentin mukaan taas elinkeinonharjoittajan palveluksessa oleva tai hänen puolestaan tehtävää suorittava ei saa vastaanottaa, itselleen edustaa eikä vaatia lahjomaa tai muuta siihen verrattavaa etua suosiakseen lahjoman antajaa tai jotakuta muuta taikka palkkioksi sellaisesta suosimisesta. Rangaistukseksi 5 §:n rikkomis-

sesta on lain 10 §:ssä säädetty sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta.

Lahjomisella tarkoitetaan yleensä oikeudettoman edun tarjoamista toisen palveluksessa olevalle tämän toimiin vaikuttamiseksi. Virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän lahjomisesta on säädetty rikoslain 16 luvun 13 §:ssä, kun taas lahjoman ottamisesta virkamiehenä tai julkisyhteisön työntekijänä on säädetty rikoslain 40 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentissa. Nämä säännökset on ehdotettu muutettaviksi virkarikoslainsäädännön vireillä olevan uudistamisen yhteydessä. Työntekijää koskeva lahjuksen vastaanottamiskielto sisältyy myös työsopimuslain 15 §:n 2 momenttiin.

SopMenL:n lahjomissäännöksillä pyritään ehkäisemään hylättävien menettelytapojen käyttö nimenomaan elinkeinotoiminnassa sekä vähentämään tällaisista menettelytavoista aiheutuvia haittavaikutuksia. Lahjominen saat- taa näet vinouttaa kilpailuasetelmia, koska lahjottaessa valintoja tehdään muiden kuin itse hyödykkeeseen tai sen laatuun, hintaan ja toimitusehtoihin liittyvien näkökohtien perusteella. Sen vuoksi lahjontaa ei pidetä hyväksyttävänä kilpailukeinona. Pyrkimys lahjonnan avulla vaikuttaa elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevien tai hänen puolestaan toimivien henkilöiden käyttäytymiseen merkitsee sitä paitsi sopimatonta puuttumista tämän elinkeinonharjoittajan toimintapiiriin. Lisäksi pidetään yleisen yhteiskuntamoraalin kannalta toivottavana, että lahjomisluonteisten menettelytapojen käyttöä vastustetaan yhteiskunnassa.

1.7.1.2.5. Kirjanpito

Tärkeimmät kirjanpitoa koskevat säännökset ovat kirjanpitolaisissa (655/73) ja -asetuksessa (783/73). Kirjanpidon merkitystä on viime aikoina korostettu ja kirjanpitorikokset on määritelty osaksi taloudellista rikollisuutta. Kirjanpitolain 38 §:ään sisältyvää rangaistussäännöstä muutettiin ankarammaksi 29 päivänä marraskuuta 1985 annetulla lailla (904/85). Mainitun pykälän 2 momentin mukaan kirjanpitovelvollinen, tämän edustaja tai se, jonka tehtäväksi kirjanpito on toimeksiannolla uskottu, on tuomittava kirjanpitorikoksesta, jos hän laiminlyö kokonaan tai osaksi liiketapah- tumien kirjaamisen tai tilinpäätöksen laatimisen, merkitsee kirjanpitoon vääriä tai harhaan- johtavia tietoja taikka hävittää, kätkee tai

vahingoittaa kirjanpitoaineistoa. Edellytetään kuitenkin, että hän näin menetellessään olen- naisesti vaikeuttaa oikean ja riittävän kuvan saamista kirjanpitovelvollisen toiminnan talou- dellisesta tuloksesta tai taloudellisesta asemas- ta. Teko on rangaistava sekä tahallisenä että törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Rangaistusuhkana on sakkoa tai vankeutta enin- tään kaksi vuotta. Pykälän 3 momentin mu- kaan rangaistaan kirjanpitorikkomuksena mi- kä tahansa muu kirjanpitolain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkom- nen, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangais- tusta. Kirjanpitorikkomuksesta voidaan tuomi- ta sakkorangaistukseen.

Eräitä yhteisömuotoja koskevissa erityisla- eissa, kuten osakeyhtiölain (734/78) 16 luvun 8 §:n 3 kohdassa, vakuutusyhtiölain (1062/79) 18 luvun 4 §:n 4 kohdassa ja osuuskuntalain 165 §:ssä (371/81) on lisäksi yhteisöjen kirjan- pitoa koskevia rangaistussäännöksiä. Näiden säännösten mukaan rangaistaan muun muassa sitä, joka rikkoo erikseen annettuja säännöksiä tilinpäätöksen, konsernitilinpäätöksen tai tilin- tarkastuskertomuksen laatimisesta taikka yhtiön selvitystilaa koskevan lopputilityksen an- tamisesta. Kussakin mainitussa lainkohdassa on enimmäisrangaistuksena yksi vuosi van- keutta. Rikoslakiin sisältyvistä kavallusta, ve- ropetosta ja petollisena velallisenä tehtyä kon- kurssirikosta koskevissa rikossäännöksissä vir- heellisen kirjanpidon käyttäminen on puoles- taan mainittu erityisenä ankaroittamisperustee- na.

1.7.1.3. Nykyisen sääntelyn epäkohdat

Elinkeinorikoksia koskevien rangaistussään- nösten soveltaminen on ollut epäyhtenäistä, koska niitä on yleensä pidetty erityislakien määräysten tehosteina eivätkä ne sen vuoksi ole liittyneet mihinkään kriminaalipoliittiseen kokonaisuuteen. Rangaistussäännösten sijoitus, lakitekninen asu ja soveltamiskäytäntö eivät aina vastaa kyseisten tekojen haitallisuudesta ja paheksuttavuudesta nykyisin vallitse- via käsityksiä. Epäkohtana on pidettävä myös sitä, ettei paheksuttavuudeltaan eriaisteisia te- koja ole rikostunnusmerkistöissä useinkaan riittävästi eriytetty.

1.7.1.3.1. Markkinointi ja muu kilpailumennettely

Markkinoinnin merkitys nykyaikaisessa yhteiskunnassa on entisestään kasvanut muun muassa uusien viestivälineiden vaikutuksesta. Kuluttajansuojalain markkinointirikossäännös ei kuitenkaan koske muuta kuin kulutushyödykkeiden ja asuntojen markkinointia. Kulutushyödykettä on tosin käytännössä hankalaa erottaa muusta hyödykkeestä. Useinkin sama markkinointi saattaa kohdistua sekä kuluttajiin että sellaisiin elinkeinonharjoittajiin, jotka tarvitsevat markkinoinnin kohteena olevaa hyödykettä elinkeinotoiminnassaan. Ihmisten lisääntynyt vapaa-aika ja monipuolistunut harrastustoiminta on entisestään hämärtänyt kulutushyödykkeen ja muun hyödykkeen välistä rajanvetoa. Toisaalta etenkin pienyritysten sekä maatalouselinkeinon harjoittajien kannalta on pidettävä epäkohtana, etteivät he markkinoinnin kohderyhmänä saa rikosoikeudellista suojaa. Sama koskee yksityisiä sijoittajia. Elin-tason kohoaminen on vilkastuttanut esimerkiksi yksityisten kansalaisten harrastusta arvopaperisäästämiseen, mikä on puolestaan altistanut heitä arvopaperisijoituksia koskevan harhaanjohtavan markkinoinnin vaaroille.

SopMenL:n kilpailumennettelyrikosta koskevan säännöksen rangaistusuhkaa on pidettävä liian lievänä, huomioon ottaen kiristyvän ja kansainvälistyvän kilpailun aiheuttama lisääntynyt houkutus turvautua lainvastaisiin kilpailukeinoihin. Kilpailumennettelyrikos on sitä paitsi sisällöltään niin laaja-alainen, etteivät paheksuttavuudeltaan eriaisteiset tekemuodot riittävästi erotu toisistaan.

1.7.1.3.2. Liike- ja ammattisalaisuudet

Kiristynyt kilpailu, yritysten ja markkinoiden kansainvälistyminen sekä niin sanotun strategisen yritysajattelun korostuminen ovat lisänneet elinkeinotoiminnassa tarvittavan tiedon kysyntää ja taloudellista arvoa. Kysymys ei ole pelkästään tuotteisiin ja tuotekehittelyyn liittyvästä osaamisesta vaan yritystoiminnan niin sanotuista aineettomista investoinneista kokonaisuudessaan. Erityisen näkyvää tämä kehitys on ollut aloilla, missä itse tieto ja tietämys ovat yritystoiminnan varsinaisena kohteena. Toisaalta tietotekniikan uudet keinot ovat mahdollistaneet uusia tiedonhankinta-

tapoja. Tietovuodot ovat käyneet entistä todennäköisemmiksi mutta samalla entistä vaikeammiksi jäljittää. Tämä kehitys on aiheuttanut monissa maissa tarpeen tarkistaa liike- ja ammattisalaisuuksien lakisääteistä suojaa.

Teknisen ja taloudellisen kehityksen turvaaminen edellyttää, että elinkeinonharjoittajien taloudellisilla uhrauksilla hankkimaa tietoa suojataan tehokkaasti. Elinkeinonharjoittajan kannalta suurimpana riskinä ovat tällöin hänen omat työntekijänsä. Heidän osaltaan rangaistusuhan tarvetta tosin pienentää se, että työtai toimeksiantosopimukseen voidaan sisällyttää liikesalaisuuden paljastamisen kieltäviä sopimusehtoja. Kysymys voi kuitenkin olla niin suurista taloudellisista arvoista, etteivät korvaustehosteet yksinään ole riittäviä. Myöskään markkinatuomioistuimen kieltotuomio ei yksinään toimi, koska sitä voidaan käyttää vain jälkikäteen, loukkauksen jo kerran tapahduttua. Näin ollen liikesalaisuuksia on suojattava tehokkaasti myös rikosoikeudellisin säännöksin.

Rikoslain 38 luvun 3 §:n 2 momentissa sekä SopMenL:n 10 §:ssä säädetty rangaistusuhat ovat kuitenkin osoittautuneet liian vaatimattomiksi verrattuina muiden varallisuutta suojaavien rikossäännösten rangaistustasoon. Rikosoikeudellisen sääntelyn kokonaisuus on sitä paitsi vaikeaselkoinen, koska liikesalaisuuksista on säädetty osaksi SopMenL:ssa ja osaksi rikoslain 38 luvussa. Edellinen koskee kuitenkin samalla myös teknistä esikuvaa ja teknistä ohjetta, kun taas jälkimmäinen koskee myös ammattisalaisuuksia. Näitä käsitteitä ei ole kuitenkaan laissa määritelty. SopMenL:n 4 §:n kieltosäännös ei muutoinkaan täytä rikostusmerkistölle asetettavia täsmällisyysvaatimuksia. Liikesalaisuuden ”oikeudettomia” hankkimistapoja ei ole siinä lainkaan kuvattu. SopMenL:ssa ei ole myöskään säännelty sitä tapausta, että sopimusneuvotteluissa tai muussa luottamuksellisessa liikesuhteessa saatu salaisuus ilmaistaan oikeudettomasti ulkopuolille.

1.7.1.3.3. Lahjominen ja lahjoman vastaanottaminen

SopMenL:n lahjomassäännösten soveltaminen ei ole lain voimassaoloaikana tuottanut erityisiä ongelmia. Epäkohtana on kuitenkin pidetty sitä, että lahjoma on lain mukaan aina

osoitettava lahjottavalle itselleen, vaikka käytännössä lahjottavaan voidaan vaikuttaa myös osoittamalla lahjuksena pidettävä etu jollekin lahjottavaa lähellä olevalle henkilölle tai yhteisölle. Rangaistusuhkaa on pidetty liian lievänä lahjomisen ja lahjusten ottamisen yleiseen hylättävyyteen nähden. Samasta syystä on katsottu epätarkoituksenmukaiseksi, että lahjomista ja lahjoman vastaanottamista koskevat rangaistussäännökset ovat rikoslain ulkopuolella.

1.7.1.3.4. Kirjanpito

Kirjanpitorikos liittyy säännönmukaisesti muuhun rikollisuuteen, etenkin veropetoksiin ja velallisen rikoksiin. Siksi kirjanpitorikokseen kohdistettavalla moitearvostelulla on erityinen kriminaalipoliittinen merkitys. Vuoden 1985 lainmuutos korjasi kirjanpitolaista siihenastisen rangaistussäännöksen olennaisimmat puutteet. Tuolloin erotettiin toisistaan kirjanpitorikos ja -rikkomus. Kirjanpitorikoksen tunnusmerkistö säänneltiin yksityiskohtaisesti ja enimmäisrangaistus korotettiin yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta. Kirjanpidon merkitykseen nähden kirjanpitorikoksen rangaistustasoa on kuitenkin edelleen pidettävä melko lievänä. Lakiteknisenä epäkohtana voidaan lisäksi pitää sitä, että tahallisesta ja tuottamuksellisesta rikoksesta on säädetty samassa yhteydessä niitä toisistaan erottamatta. Kirjanpitorikoksen kriminaalipoliittisen merkityksen vuoksi ei sitä paitsi ole suotavaa, että sitä koskeva rangaistussäännös on sijoitettu muualle kuin rikoslakiin.

1.7.1.4. Ehdotuksen pääkohdat

Esityksessä ehdotetaan, että kuluttajansuojalaista, SopMenL:sta ja kirjanpitolaista siirretään vakavimpina pidettyjä eli kaikkia vankeusuhjan ansaitsevia rikoksia koskevat säännökset rikoslain 30 lukuun, jolloin mainittuihin erityislakeihin jäisi ainoastaan sakonuhan sisältäviä rangaistussäännöksiä. Erityislacissa puolestaan viitattaisiin rikoslain säännöksiin.

1.7.1.4.1. Markkinointirikos (1 §)

Ehdotuksessa on päädytty siihen, että totuudenvastaisesta ja harhaanjohtavasta markki-

noinnista säädettäisiin vastedes kuluttajansuojalain sijasta rikoslaissa, jolloin rikossäännös laajentuisi koskemaan paitsi kulutushyödykeitä ja asuntoja myös muita tavaroita, palveluksia, kiinteistöjä ja arvopapereita eli hyödykeitä yleensä. Ehdotettu 1 § koskisi kuitenkin vain ammattimaista markkinointia ja siinäkin vain sellaisen totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon antamista, jota markkinoinnin kohderyhmän kannalta pidetään merkityksellisenä. Muut kuluttajansuojalaissa nykyään markkinointirikoksena tai -rikkomuksena rangaistavat teot rangaistaisiin vastedes kuluttajansuojalakiin lisättäväksi ehdotetun uuden 8 luvun 1 §:n mukaan kuluttajansuojarikkomuksena. Muuntyyppiset markkinointiin kohdistuvat teot jäisivät taas erityislacissa säänneltäviksi. Sama koskisi niitä erityisiä hyödyke- tai tuoteryhmiä, joiden markkinoinnista on säädetty erikseen. Markkinointirikoksen enimmäisrangaistus olisi rikoslaissa sama kuin nykyään kuluttajansuojalaissa eli yksi vuosi vankeutta.

1.7.1.4.2. Kilpailumenettelyrikos (2 §)

SopMenL:n kilpailumenettelyrikos tulisi siirrettäväksi rikoslakiin ainoastaan siltä osin kuin kysymys on omaa tai toisen elinkeinotoimintaa koskevan totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan ilmaisun käyttämisestä elinkeinotoiminnassa. Ehdotetussa kilpailumenettelyrikosta koskevassa säännöksessä (2 §) kuitenkin edellytettäisiin, että teolla on aiheutettu vahinkoa toiselle elinkeinonharjoittajalle. Muut SopMenL:n mukaan kilpailumenettelyrikoksina pidettävät teot tulisivat vastedes rangaistaviksi SopMenL:n 9 §:n 1 momentin nojalla kilpailumenettelyrikkomuksina. Kilpailumenettelyrikoksen enimmäisrangaistus ehdotetaan korotettavaksi nykyisestä kuudesta kuukaudesta yhdeksi vuodeksi vankeutta.

1.7.1.4.3. Kulutusluottorikos (3 §)

Kuluttajansuojalain 7 luvun 25 §:n 1 momentissa mainittu kulutusluottorikos ehdotetaan siirrettäväksi asiasisällöltään muuttamattomana rikoslain 30 luvun 3 §:ksi. Ainoastaan kirjoitusasua muutettaisiin siten, että säännös sisältää täydellisen rikostunnusmerkistön. Siirto olisi ensisijaisesti lakitekkinen, mutta sillä

haluttaisiin samalla korostaa kulutusluottototominnan yleistä merkitystä myös kriminaalipoliittisesta näkökulmasta.

1.7.1.4.4. Yritysvakoilu, yrityssalaisuuden rikkominen ja yrityssalaisuuden väärinkäyttö (4—6 ja 11 §)

Liike- ja ammattisalaisuuksia koskevat rangaistussäännökset keskitettäisiin vastedes rikoslain 30 lukuun. Samalla otettaisiin käyttöön uusi käsite ”yrityssalaisuus”, joka määriteltäisiin luvun 11 §:ssä. Yrityssalaisuudella tarkoitettaisiin liike- ja ammattisalaisuutta taikka muuta vastaavaa elinkeinotoimintaa koskevaa tietoa, jonka elinkeinonharjoittaja pitää salassa ja jonka ilmaiseminen olisi omiaan aiheuttamaan taloudellista vahinkoa joko hänelle tai toiselle elinkeinonharjoittajalle, joka on uskonut tiedon hänelle.

Yrityssalaisuusrikokset käsittäisivät yritysvakoilun (4 §), yrityssalaisuuden rikkomisen (5 §) ja yrityssalaisuuden väärinkäyttämisen (6 §). Yritysvakoiluun syyllystyisi se, joka oikeudettomasti hankkii tiedon toiselle kuuluvasta yrityssalaisuudesta tarkoituksin oikeudettomasti ilmaista tällainen salaisuus tai oikeudettomasti käyttää sitä. Säännös vastaisi asiasisällöltään SopMenL:n 4 §:n 1 momenttia, mutta uutta tunnusmerkistössä olisi nimenomaan se, että kysymykseen tulevat tiedonhankkimistavat luokiteltaisiin siinä tyhjentävästi.

Yrityssalaisuuden rikkomiseen puolestaan syyllystyisi se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä tai toista vahingoittaakseen oikeudettomasti ilmaisee toiselle kuuluvan yrityssalaisuuden tai oikeudettomasti käyttää tällaista yrityssalaisuutta, jonka hän on saanut luottamuksellisesti tietoonsa. Tunusmerkistössä yksilöitäisiin ne tapaukset, joissa luottamuksellinen tiedon saaminen on voinut tulla kysymykseen. Säännös ei kuitenkaan koskisi tekoa, johon toisen palveluksessa ollut henkilö on ryhtynyt palvelusaikansa päätyttyä. Säännös vastaisi asiallisesti SopMenL:n 4 §:n 2 ja 3 momentin sisältöä liikesalaisuutta koskevilta osin sekä rikoslain 38 luvun 3 §:n 2 momentin säännöstä. Uutta olisi kuitenkin se, että myös ”luottamuksellisessa liikesuhteessa” tietoon saadun yrityssalaisuuden oikeudeton ilmaiseminen ja käyttäminen kiellettäisiin.

Yrityssalaisuuden väärinkäyttöön syyllystyisi taas se, joka oikeudettomasti käyttää rikoslais-

sa rangaistavaksi säädetyllä teolla saatua yrityssalaisuutta elinkeinotoiminnassa taikka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä oikeudettomasti ilmaisee tällaisen salaisuuden. Säännös olisi siis luonteeltaan rikoksella saatua aineettomaan omaisuuteen ryhtymistä ja vastaisi asialliselta sisällöltään SopMenL:n 4 §:n 4 momenttia.

Yrityssalaisuusrikosten enimmäisrangaistukseksi ehdotetaan kahta vuotta vankeutta, mikä merkitsisi rangaistustason huomattavaa nostamista nykyisestä. SopMenL 4 § jäisi muuttamattomana voimaan, mutta sen rikkomisen tehosteena oleva 10 § jäisi vastedes koskemaan pelkästään 4 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettun teknisen esikuvan tai ohjeen väärinkäyttöä. Sen lisäksi 4 §:n kiellot tulisivat edelleen sellaisinaan sovellettaviksi 6 §:n 3 momentissa tarkoitettua markkinatuomioistuimen kieltotuomiota annettaessa. Rikoslain 38 luvun 3 §:n 2 momentti taas kumottaisiin, mutta henkilökohtaisia salaisuuksia koskeva 1 momentti jäisi sen sijaan voimaan.

1.7.1.4.5. Lahjominen ja lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa (7 ja 8 §)

Lahjomista ja lahjoman vastaanottamista koskevat SopMenL:n 5 § ja siihen liittyvät 10 §:n 2 ja 3 momentti ehdotetaan kumottaviksi ja niiden sisältö siirrettäväksi rikoslakiin. SopMenL:iin ei tämän jälkeen jäisi lahjomista tai lahjoman vastaanottamista koskevia säännöksiä. Lahjomisesta elinkeinotoiminnassa (7 §) ja lahjuksen ottamisesta elinkeinotoiminnassa (8 §) voitaisiin vastedes tuomita ankarampiin rangaistuksiin kuin nykyisin SopMenL:n nojalla. Enimmäisrangaistus nousisi yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta. Samalla rangaistavuutta laajennettaisiin siten, että myös muulle kuin lahjottavalle itselleen osoitettua etua voitaisiin pitää lahjuksena.

Kumottavaksi ehdotettua SopMenL:n 10 §:n 4 momenttia vastaavaa erityistä lahjuksen tai sen arvon menettämistä koskevaa säännöstä ei ehdoteta otettavaksi rikoslakiin, vaan menettämisseuraamus tuomittaisiin vastedes rikoslain 2 luvun 16 §:ään sisältyvän yleissäännöksen nojalla. Lähinnä olisi kysymys rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menetetyksi tuomitsemisesta. Rikoslain yleissäännös ja SopMenL:n erityissäännös tosin poikkeavat toisistaan jonkin verran. Edellisen mukaan annettu

ja vastaanotettu lahjus voitaisiin tuomita menetetyn, mutta epäselvää olisi, voitaisiinko menetetyksi tuomita myös tarjottu, luvattu, vaadittu tai edustettu etu, jota ei ole vielä edes saatu. Toisena erona olisi, että yleissäännöksen perusteella ei voida tuomita sekä lahjuksen antajaa että sen vastaanottajaa menettämään lahjusta tai sen arvoa. Kolmantena erona olisi, että yleissäännöksen mukaan lahjuksen antajaa ja vastaanottajaa ei voitaisi velvoittaa menettämään lahjuksen arvoa yhteisvastuullisesti. Yleissäännöksen suppeampi soveltamisala on kuitenkin kriminaalipoliittisesti perusteltu. Yhtenä rikoslain kokonaisuusdistuksen johtavana periaatteena on pidetty pyrkimystä vähentää menettämisseuraamuksen käyttöä rankaisullisiin tarkoituksiin.

1.7.1.4.6. Kirjanpitorikos ja tuottamuksellinen kirjanpitorikos (9 ja 10 §)

Kirjanpitolain kirjanpitorikosta koskeva 38 §:n 2 momentti ehdotetaan siirrettäväksi asiassällöltään lähes muuttamattomana rikoslain 30 lukuun. Vastedes kuitenkin erotettaisiin toisistaan tahallinen kirjanpitorikos (9 §) ja tuottamuksellinen kirjanpitorikos (10 §). Edellisen enimmäisrangaistukseksi ehdotetaan kolmea vuotta vankeutta nykyisen kahden vuoden asemesta. Tuottamuksellisen eli törkeästä huolimattomuudesta tehdyn kirjanpitorikoksen enimmäisrangaistukseksi sitä vastoin jäisi kaksi vuotta vankeutta. Tuottamuksellisen tekemuodon tunnusmerkistö olisi pääosiltaan samansäiltöinen kuin tahallisessa tekemuodossa. Kirjanpitolakiin jäisi edelleen tunnusmerkistöltään avoin kirjanpitorikkomusta koskeva säännös. Mikäli ehdotetun 30 luvun 9 tai 10 §:n tunnusmerkistöt eivät soveltuisi tekoon, voitaisiin edelleen soveltaa kysymykseen tulevien erityislakien omia rangaistussäännöksiä.

1.7.1.4.7. Syyteoikeus (12 §)

Ehdotuksen mukaan virallisen syyttäjän olisi ennen markkinointirikosta koskevan syytteen nostamista kuultava kuluttaja-asiamiestä. Syytteen nostamiseen ei kuitenkaan enää tarvittaisi kuluttaja-asiamiehen tekemää ilmoitusta kuten nykyisin kuluttajansuojalain nojalla. Tuomioistuimen olisi puolestaan markkinointirikosta ja kilpailumenettelyrikosta koskevaa

asiaa käsitellessään varattava kuluttaja-asiamiehelle tilaisuus tulla kuulluksi. Ehdotetussa luvussa tarkoitetut kilpailumenettelyrikos, yrityssalaisuusrikokset sekä lahjusrikokset olisivat yleensä asianomistajarikoksia. Niitä koskeva syyte voitaisiin kuitenkin nostaa myös erittäin tärkeän yleisen edun sitä vaatiessa.

1.7.2. Pykälien perustelut

1 §. Markkinointirikos

Markkinointi on yleensä myyjän aloitteesta tapahtuvaa tiedottamista tarjolla olevista hyödykkeistä. Sen tarkoituksena on edistää hyödykkeiden kysyntää ja kulutusta. Markkinointinille on tyypillistä, että se kohdistuu laajaan epämääräiseen kohderyhmään. Markkinointirikoksessa ei siis olisi asianomistajaa, vaan se olisi yleisöön kohdistuva rikos. Markkinointia olisi arvosteltava rikosoikeudellisesti sen mukaan, mikä vaikutus sillä on kohderyhmänsä keskiwertoedustajaan.

Markkinoinnin tärkeimpiä muotoja on mainonta. Mainontakanavia on useita. Tavallisinta on mainonta sanoma- ja aikakauslehdissä, ulkomainoksissa, televisiossa, myymälöissä sekä niin sanottu suoramainonta esimerkiksi postin tai puhelimen välityksellä. Markkinointia ovat myös tuote-esittelyt. Samoin esitteet, etiketit ja pakkaukset sisältävät markkinointia. Markkinointiin laajassa merkityksessä kuuluu myös sellainen hyödykettä koskevien tietojen antaminen, joka tapahtuu myyjän ja ostajan välisessä kahdenkeskisessä neuvottelussa. Rikosoikeudessa tällaisissa tilanteissa tapahtuvaa harhaanjohtamista kuitenkin arvosteltaneen useimmiten petosrikoksia koskevien säännösten mukaan.

Ehdotetussa säännöksessä tekijäpiiriä ei olisi välttämättä rajattu elinkeinonharjoittajiin. Vaadittaisiin kuitenkin, että kysymys on ammattimaisesta hyödykkeiden markkinoinnista. Ammattimaisuus tarkoittaa yleensä jatkuvaa toimintaa, joka tähtää taloudelliseen tulokseen ja johon sisältyy yrittäjärisiki. Elinkeinonharjoittajan toiminta onkin yleensä ammattimaista. Säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät silti tapaukset, joissa elinkeinonharjoittaja satunnaisesti myy hyödykkeitä varsinaisen elinkeinotoimintansa ulkopuolella. Säännös ei koskisi esimerkiksi maanviljelijää, joka ilmoit-

taa sanomalehdessä henkilöautoaan myytäväksi.

Myös julkisyhteisön harjoittama markkinointi voisi olla ehdotetussa säännöksessä tarkoitettua. Julkisyhteisöt saattavat perustaa yksityisoikeudellisia yhteisöjä, jotka puolestaan markkinoivat ja myyvät erilaisia hyödykkeitä. Julkisyhteisöt voivat kuitenkin harjoittaa markkinointia myös suoraan. Esimerkkeinä voidaan mainita kunnalliset liikennepalvelut, sähkön ja veden jakelu sekä puhelin- ja lennätinpalvelut. Markkinointirikossäännös koskisi siis myös tällaista toimintaa. Sen sijaan säännös ei soveltuisi julkisyhteisöjen lakisääteiseen palvelutoimintaan kuten esimerkiksi terveydenhuoltoon tai opetustoimeen.

Markkinointirikoksesta voitaisiin tuomita myös markkinointia harjoittavan elinkeinonharjoittajan palveluksessa oleva, mikäli tämän tehtäviin kuuluu markkinointia koskevien päätösten tekeminen. Puhtaasti teknisiä tehtäviä hoitavia apulaisia säännös ei koskisi. Aina ei kuitenkaan elinkeinonharjoittaja itse vastaa liiketoimintaansa kuuluvasta markkinoinnista. Hän voi uskoa markkinoinnin myös mainostojen, maahantuojien ja agenttien tehtäväksi. Markkinointirikoksesta voitaisiin tuomita myös elinkeinonharjoittajan puolesta toimiva ulkopuolinen. Tämä edellyttäisi yleensä, että myyjän ja markkinoijan välillä on erillinen toimeksianto tai ainakin yhteisymmärrys. Mainoksen välittäjä ei yleensä voisi tulla kysymyksen rikoksen tekijänä, jos hän ainoastaan välittää markkinointiviestin vastaamatta itse markkinoinnin asiasisällöstä. Jos markkinointirikosta on kuitenkin samalla pidettävä painovapausrikoksena, vastuu määräytyisi painovapaustien mukaan.

Ehdotettu markkinointirikossäännös koskisi tavaroiden, palveluksien, kiinteistöjen, arvopapereiden tai muiden hyödykkeiden eli siis kaikenlaatuisten hyödykkeiden markkinointia. Hyödykkeellä tarkoitettaisiin mitä tahansa omaisuutta tai etua, jolla on taloudellista arvoa ja joka voi olla vaihdannan kohteena. Ehdotus on kuluttajansuojalain 2 luvun 11 §:ssä tarkoitettua markkinointirikoksen soveltamisalaa laajempi, sillä jälkimmäinen koskee vain kulutushyödykkeitä. Kuluttajansuojalain soveltamisala tosin laajentui 14 päivänä tammikuuta 1983 annetulla lailla (45/83) kosemaan myös asuntojen markkinointia. Ehdotettu markkinointirikossäännös siis suojaisi paitsi kuluttajia ja asunnon ostajia myös sijoittajia ja

yrittäjiä eli kaikkia tahoja, jotka voivat olla ammattimaisen markkinoinnin kohteina.

Markkinointirikoksen tunnusmerkistöön kuuluisi, että markkinoinnissa annetut tiedot ovat totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia. Kansainvälisessä käytännössä on lähdetty siitä, että mainonnan on oltava rehellistä ja totuudenmukaista. Lausumat tai esitykset, jotka suoranaisesti tai epäsuorasti salailevina, moniselitteisinä tai liioittelevina ovat omiaan johtamaan harhaan, ovat hylättäviä. Totuudenvastaisuuden käsite on selkeä, kun kysymys on seikoista, joiden todenperäisyys voidaan tarkistaa. Sen sijaan harhaanjohtavuus ei ole yksiselitteistä. Harhaanjohtavuudesta voi olla kysymys joko silloin, kun painotetaan voimakkaasti epäolennaisia seikkoja, tai silloin, kun vaetaan olennaisista seikoista. Markkinoinnin kohde voidaan myös johdattaa sellaisiin päätelmiin, jotka luovat kokonaan vääriä mielikuvia. Markkinoinnin olemukseen tosin kuuluu, että siinä käytetään värikkäitä ja jopa kehuja ilmaisuja. Säännöksellä ei olekaan tarkoitettu kriminalisoida niin sanottua kauppiallista kehumista, ellei tämä kehuminen ole selvästi omiaan johtamaan harhaan.

Markkinointirikossäännöksessä tarkoitettujen tietojen tulisi lisäksi olla markkinoinnin kohderyhmän kannalta merkityksellisiä. Markkinoinnilla on usein selkeä erityiskohderyhmä. Esimerkiksi leikkuupuimureita markkinoidaan etupäässä maatalouselinkeinon harjoittajille. Tällaisessa tapauksessa markkinoinnin asianmukaisuus olisi arvioitava nimenomaan kohderyhmän erikoistietojen perusteella. Jos kohderyhmiä on useita, olisi riittävää, että markkinoinnissa annettuja tietoja voidaan pitää merkityksellisinä yhdenkin ryhmän kannalta. Totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon merkitystä ostajalle voitaisiin arvioida lähinnä sen perusteella, onko tiedolla merkitystä ostopäätöksen teossa. Jos markkinointi kohdistuu yleisesti kuluttajiin tai elinkeinonharjoittajiin, sitä olisi arvosteltava sen mukaan, mikä vaikutus sillä on näihin laajoihin kohderyhmiin.

Markkinoinnissa annetut tiedot koskevat tavallisesti itse hyödykettä, sen ominaisuuksia, laadun ja hinnan suhdetta, koostumusta, valmistusaikaa, alkuperää, käyttöä sekä muita näihin rinnastettavia seikkoja. Tiedot voivat koskea myös hyödykkeen tuottajan tai myyjän yrityskuvaa taikka tämän kykyä vastata sitoumuksistaan. Myös itse markkinointiin liittyviä seikkoja koskevat totuudenvastaiset tai har-

haanjohtavat tiedot voivat olla kohderyhmän kannalta merkityksellisiä. Esimerkiksi markkinoinnin laajuutta ja markkinointiaikaa sekä hyödykkeiden toimittamistapaa, myyntiehtoja, palauttamismahdollisuutta, huoltoa ja takuuta koskevat väärät tiedot saattavat vaikuttaa olennaisesti hankintapäätökseen. Ehdotuksen mukaan totuudenvastaiset tai harhaanjohtavat tiedot voisivat koskea mitä tahansa, kunhan niitä käytetään hyödykkeiden markkinointiin.

Rangaistus markkinointirikoksesta olisi sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta eli sama kuin nykyisin kuluttajansuojalain 2 luvun 11 §:n 1 momentissa tarkoitettusta markkinointirikoksesta.

Markkinointirikos saattaa ilmetä myös petosrikokselle ominaisena erehdyttämisenä. Markkinointirikosta koskevassa säännöksessä ei kuitenkaan edellytettäisi, että joku on harhaanjohtettuna erehtynyt ja kärsinyt taloudellista vahinkoa tai edes että erehdyttämisyritys on kohdistunut joihinkin yksilöittäviin henkilöihin. Jos markkinointirikos kuitenkin on samalla johtanut yhteen tai useampaan petosrikokseen, tilanne olisi ratkaistava rikosten yhtymistä koskevien yleisten periaatteiden mukaan. Jos markkinoinnissa taas on käytetty toimintameä, tavaramerkkiä tai mallia siten, että menettely loukkaa näitä koskevien erityislakien suojaamaa yksinoikeutta ja samalla täyttää markkinointirikoksen tunnusmerkistön, olisi niin ikään sovellettava rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä.

Markkinointirikos saattaisi esiintyä myös tuoteturvallisuuslaissa tarkoitetun tuoteturvallisuuksien yhteydessä, mikäli terveydelle tai omaisuudelle vaarallisen kulutustavaran markkinoinnissa totuudenvastaisella tai harhaanjohtavalla tavalla vähätellään tuotteen vaarallisuutta. Tällöin kuitenkin tuomittaisiin rangaistus pelkästään markkinointirikoksesta, koska tuoteturvallisuusrikoksesta saattaa seurata enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus eikä siitä ole lain mukaan tuomittava rangaistusta, jos teosta on muualla laissa säädetty ankarampi rangaistus. Luonnollisesti markkinointirikoksen törkeyttä arvosteltaessa olisi otettava raskauttavana seikkana huomioon se, että totuudenvastaiset tai harhaanjohtavat tiedot ovat samalla olleet omiaan aiheuttamaan terveyden- tai vahingonvaaraa markkinoinnin kohderyhmälle.

2 §. Kilpailumenettelyrikos

Ehdotettu kilpailumenettelyrikosta koskeva säännös koskisi SopMenL:n 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun kiellon rikkomista niissä tapauksissa, joissa omaa tai toisen elinkeinotoimintaa koskevan totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan ilmaisun käyttämisestä elinkeinotoiminnassa on aiheutunut toiselle elinkeinonharjoittajalle vahinkoa. Jollei vahinkoa ole aiheutunut, kiellon rikkominen voitaisiin tahallisenakin vastedes rangaista ainoastaan SopMenL:n mukaisena kilpailumenettelyrikkomuksena. Rangaistus kilpailumenettelyrikoksesta olisi sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi, kun taas SopMenL:n 9 §:ssä on säädetty kilpailumenettelyrikoksesta enimmäisrangaistukseksi ainoastaan kuusi kuukautta vankeutta.

Kilpailumenettelyrikos liittyisi elinkeinotoiminnassa käytettyyn viestintään kuten markkinointirikoskin. Usein kilpailumenettelyrikoskin esiintyisi markkinoinnin yhteydessä, mutta se voisi ilmetä myös muuna tiedottamisena. Periaatteessa tiedottaminen voisi koskea mitä seikkaa tahansa. Samoin se voisi olla osoitettu periaatteessa kenelle tahansa. Riittävää olisi, että viesti on annettu elinkeinotoiminnassa. Säännöksessä tarkoitettu ilmaisu voidaan esittää kuvallisesti tai sanallisesti, kuin myös joko suullisesti tai kirjallisesti. Säännöksessä ei siis edellytettäisi nimenomaista "tietojen" esittämistä kuten ehdotetussa markkinointirikossäännöksessä, vaan riittävää olisi pelkästään "ilmaisun" totuudenvastaisuus tai harhaanjohtavuus.

Kilpailumenettelyrikoksen tekijänä olisi aina elinkeinonharjoittaja. Elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan ammattimaisesti harjoitettua, taloudelliseen tulokseen tähtäävää toimintaa. Toiminnalta ei välttämättä edellytettäisi pitkää kestoajaa. Tilapäinen tai satunnainenkin taloudellinen toiminta voisi olla elinkeinotoimintaa. Julkisyhteisöjen osalta SopMenL:n perusteluissa on todettu, että mikäli julkisyhteisö harjoittaa yksityisoikeudellisessa muodossa sellaista toimintaa, jota myös yksityiset elinkeinonharjoittajat voivat harjoittaa, SopMenL:n säännöksiä on sovellettava myös tällaiseen elinkeinotoimintaan. Esimerkkinä on mainittu muun muassa kunnallinen liikennelaitos (hall.es. 114/1978 vp.).

Kilpailumenettelyrikoksen rangaistusuhka koskisi paitsi elinkeinonharjoittajaa myös tämän puolesta toimivaa. Elinkeinonharjoittajan

puolesta toimivia ovat esimerkiksi elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevat henkilöt sekä mainostoimistot, maahantuojat ja agentit sekä järjestöt, jotka toimivat jäsentensä lukuun. Pelkästään teknistä henkilöstöä säännös ei koski.

Mitä edellä markkinointirikoksen kohdalla mainittiin totuudenvastaisuudesta ja harhaanjohtavuudesta, pätee myös kilpailumenettelyrikkokseen. Totuudenmukainenkin ilmaisu voi olla harhaanjohtava, jos se esitetään väärin painotettuna, väärässä asiayhteydessä tai siten, että olennaisista seikoista vaikenemalla tai muulla tavalla johdetaan viestin vastaanottaja väärin johtopäätöksiin.

Kilpailumenettelyrikkoksen täytyminen edellyttäisi ehdotuksen mukaan, että menettely on aiheuttanut toiselle elinkeinonharjoittajalle vahinkoa. Vahinko voisi olla luonteeltaan paitsi taloudellista myös muuta vahinkoa. Sen toteennäyttäminen saattaisi kuitenkin joskus tuottaa vaikeuksia. Pelkkä vahingonvaara ei kuitenkaan ehdotuksen mukaan enää riittäisi kuten nykyään SopMenL:n 9 §:ssä tarkoitettua kilpailumenettelyrikkoksessa.

Päinvastoin kuin markkinointirikos kilpailumenettelyrikos olisi asianomistajarikos. Asianomistaja olisi useimmiten samalla alalla toimiva toinen elinkeinonharjoittaja. Säännöksen mukainen rangaistavuus ei kuitenkaan rajoituisi pelkästään kilpailusuhteisiin, vaan rikos voisi kohdistua myös esimerkiksi valmistus- tai myyntiportaassa joko ylempänä tai alempana olevaan elinkeinonharjoittajaan. Säännöksessä ei mainittaisi, että teon on tapahduttava kilpailutarkoituksessa. Myös vahingoittamistarkoituksessa taikka pelkästään kateudesta tai pahansuopaisuudesta tehty teko olisi säännöksen soveltamisen kannalta riittävä.

Sama teko saattaisi täyttää sekä markkinointirikoksen että kilpailumenettelyrikkoksen tunnusmerkistön. Tällöin sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä.

3 §. Kulutusluottorikos

Kulutusluotolla tarkoitetaan kuluttajansuojalain 7 luvun 1 §:n mukaan kuluttajalle kulutushyödykkeen hankkimista varten annettavaa luottoa, jonka antajana on myyjä tai palveluksen suorittaja itse taikka muu elinkeinonharjoittaja myyjän tai palveluksen suorittajan kanssa tekemänsä sopimuksen tai muun kulut-

tajien luotottamista koskevan järjestelyn perusteella. Ratkaisevaa ei siis ole se, kuka on muodollisesti velkojana, kunhan kulutushyödykkeen hankkimisen ja luoton saannin välillä on välitön yhteys. Kulutusluottoja koskevien säännösten tarkoituksena on turvata kuluttajan asemaa ja oikeusturvaa sekä estää hänen ylivelkaantumisensa.

Kuluttajansuojalain 7 luvun 25 §:n 1 momentissa on säädetty vakavimpina pidetyistä kulutusluottosäännösten rikkomistapauksista. Sen mukaan elinkeinonharjoittaja, joka tahallaan rikkoo luvun 14 tai 18 §:n säännöksiä, tuomitaan kulutusluottorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Tämä rangaistussäännös ehdotetaan siirrettäväksi asiasisällöltään muuttamattomana rikoslain puheena olevaksi 3 §:ksi.

Mainitussa kuluttajansuojalain 7 luvun 14 §:ssä kielletään ottamasta kulutusluottoon perustuvasta saatavasta kuluttajan vekselisitoumusta tai muuta sitoumusta, jonka luovutus tai panttaus rajoittaa kuluttajan oikeutta tehdä kaupan tai palvelussopimuksen johdosta väitteitä sitoumuksen vilpittömässä mielessä haltuunsa saanutta kohtaan. Kuluttajalla on näet saman luvun 13 §:n nojalla oikeus tehdä tällaisia väitteitä myös rahoittavaa luotonantajaa kohtaan. Tämä väiteoikeus menettäisi olennaisesti merkitystään, jos kuluttaja olisi antanut kulutusluoton yhteydessä juoksevan sitoumuksen ja velkoja olisi siirtänyt tämän sitoumuksen edelleen. Tämän vuoksi kulutusluottoon perustuvasta saatavasta ei saa ottaa kuluttajan juoksevaa sitoumusta.

Koska kulutusluottojen yhteydessä käytännössä yleisimmin esiintynyt juokseva sitoumus on ollut vekseli, se mainitaan laissa nimenomaisesti. Säännös koskee kaikkia vekselisitoumuksen muotoja siitä riippumatta, onko kuluttaja vekselissä asettajana, hyväksyjänä, siirtäjänä vai takaajana. Säännöksen kiello koskee niin ikään haltija- ja määrännäisvelkakirjoja sekä sellaisia pankkien talletustodistuksia, jotka niihin sisältyvän esittämisehdon vuoksi ovat vaikutuksiltaan osin juoksevia sitoumuksia. Viimeksi mainittuja on käytännössä esiintynyt etenkin käytettyjen autojen kaupan liittyvissä kulutusluottosuhteissa. Säännös koskee yllä mainittujen sitoumustyyppien lisäksi mahdollisia uusia sitoumusmuotoja, jos asiakirjan joutuminen vilpittömässä mielessä olevan velkojan haltuun rajoittaa kuluttajan oikeutta tehdä väitteitä perussuhteen johdosta.

Kiellettyä sitoumusta ei saa ottaa myyjä eikä palveluksen suorittaja itse, yhtä vähän kuin ulkopuolinen luotonantaja tai siirron saaja-kaan. Juoksevaa sitoumusta ei saa ottaa myöskään henkilöltä, joka elää kuluttajan kanssa yhteisessä taloudessa, koska tällaisen henkilön sitoumuksen vaikutus kuluttajan talouteen olisi käytännössä sama kuin kuluttajan itsensä antaman sitoumuksen.

Kuluttajansuojalain 7 luvun 18 §:ssä taas kielletään käyttämästä kulutusluoton perimislähteenä niin sanottua trattaa eli hyväksymättöä asetetta, jossa ei ole maksavan suoritusvelvoitusta. Tratta on velkojan velalliseen kohdistama yksipuolinen maksukehoitus, jolla velallinen pyritään taivuttamaan velan maksamiseen. Painostusvaikutus perustuu siihen, että tratta voidaan protestoida samalla tavoin kuin vekseli ja että protestin julkistamiseen ja rekisteröintiin liittyy velallisen luotonsaantimahdollisuuksien heikentyminen. Käytännössä kuluttajiin kohdistuvia trattoja ei enää ole voitu protestoida sen jälkeen kun rahalaitosten neuvottelukunta vuonna 1981 suositteli jäsenilleen, että ne luopuisivat trattojen vastaanottamisesta protestoimisehdoin velallisen ollessa yksityishenkilö. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö trattaa voitaisi edelleen käyttää uhkamistarkoituksessa kuluttajia vastaan. Tällaisen uhkauskäytön käyttö heikentäisi kuluttajan oikeusturvaa, minkä lisäksi sitä olisi pidettävä kuluttajasuhteissa hyvän tavan vastaisena. Tämän vuoksi tratan käyttö kulutusluoton perimiseksi on kokonaan kielletty.

Kuluttajansuojalain 7 luvun 23 §:n mukaan luvun 14 ja 18 §:n säännösten rikkojaan voidaan kohdistaa myös uhkasakolla tehostettu kielto jatkaa tai uudistaa kiellettyä menettelyä. Säännösten noudattamista valvovat kuluttajasiames sekä elinkeinohallitus ja lääninhallitukset. Kulutusluottorikosta koskevaa syyte-oikeutta ei kuitenkaan ole rajoitettu samoin kuin kysymyksen ollessa kuluttajansuojalain sääntelämästä markkinointirikoksesta.

Ehdotettu 3 §:n säännös siis vastaisi kuluttajansuojalain mukaista kulutusluottorikosta ja rangaistusuhkakin olisi sama kuin nykyisin eli sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi.

4 §. Yritysvakoilu

1 momentti. Yritysvakoiluun syyllistyisi se, joka ehdotetussa säännöksessä mainituin ta-

voin oikeudettomasti hankkii tiedon toiselle kuuluvasta yrityssalaisuudesta tarkoituksin oikeudettomasti ilmaista tällainen salaisuus tai oikeudettomasti käyttää sitä. Yrityssalaisuuden käsite määriteltäisiin luvun 11 §:ssä. Yritysvakoilulle olisi tunnusomaista se, että tieto yrityssalaisuudesta hankitaan oikeudettomasti. Rikoksen tekijänä voisi tulla kysymykseen paitsi yrityksen ulkopuolinen myös sen palveluksessa oleva henkilö, jos hänen toimenkuvaansa ei kuulu tiedon saaminen työnantajan yrityssalaisuuksista.

Ehdotettu yritysvakoilusäännös on tarkoitettu vastaamaan SopMenL:n 4 §:n 1 momenttiin sisältyvän kiellon rikkomista. Mainitussa lainkohdassa ei ole kuitenkaan lähemmin kuvattu niitä eri tapoja, joilla tieto toiselle kuuluvasta liikesalaisuudesta voidaan "oikeudettomasti" hankkia. Ehdotetussa säännöksessä sitä vastoin lueteltaisiin kolme eri tiedonhankkimistapaa.

Momentin 1 kohdan mukaan kysymykseen tulisi tunkeutuminen ulkopuolisilta suljettuun paikkaan taikka ulkopuolisilta suojattuun tietojärjestelmään. Tunkeutuminen tarkoittaisi ensinnäkin fyysisen pääsyn hankkimista lukittuun tai muuhun ulkopuolisilta suljettuun paikkaan tai tilaan. Pääsyn hankkiminen voisi tapahtua yhtä hyvin murtautumalla kuin viikkautta käyttäen. Ulkopuolisilta suljettuina paikkoina ja tiloina voitaisiin pitää esimerkiksi työhuonetta, autoja, säilytyskaappeja ja asiakirjasalkkuja. Ei riittäisi, että pääsy näihin paikkoihin on kielletty esimerkiksi suullisesti tai kieltotaululla. Paikka olisi säännöksessä tarkoitettu tavoin suljettu vasta sitten, kun ulkopuolisen pääsulle on asetettu jokin tosiasiallinen este, salpa tai tunnistuskontrolli.

Toisaalta tunkeutuminen olisi ymmärrettävä tietotekniikan terminä, pääsyn hankkimisena tietojärjestelmään "hakkerin" keinoin esimerkiksi tietokonetta, modeemia ja puhelinta käyttämällä. Tietojärjestelmällä tarkoitettaisiin erilaisia tietojenkäsittelylaitteita ja niiden välisiä tiedonsiirtoyhteyksiä. Myös tietojärjestelmän tulisi olla ulkopuolisilta suojattu, jolloin tunkeutuminen edellyttäisi jonkin turvajärjestelyn murtamista tai käyttäjäkontrollin läpäisemistä samalla tavoin kuin mitä henkilörekisterilain (471/87) 45 §:ssä on säädetty.

Toisena tiedonhankkimiskeinona mainittaisiin 1 momentin 2 kohdassa asiakirjan jäljentäminen tai muu siihen rinnastettava tapa. Asiakirjan jäljentämisellä tarkoitettaisiin sen valo-

ja telekopioimista, valokuvaamista, monistamista, painamista ynnä muita teknisiä menetelmiä. Myös käsin jäljentäminen voisi tulla kysymykseen. Muu siihen rinnastettava tapa olisi esimerkiksi ääni-, kuva- ja atk-tallenteiden kopiointi tai tulostaminen taikka jonkin esineen muodon tai ominaisuuksien tallentaminen piirtämällä siitä kuva. Yrityssalaisuuksia sisältävien tallenteiden jäljentäminen saattaisi tulla kysymykseen nimenomaan sellaisten rikosten tekijöiden kohdalla, joilla muuten on ollut luvallinen pääsy yrityssalaisuuksia koskevien tietojen säilytyspaikkaan. Tällaisia olisivat yrityksen omat työntekijät, esimerkiksi siivoajat ja vahtimestarit, sekä yrityksen tiloissa vierailevat henkilöt.

Kolmanneksi mainittaisiin 1 momentin 3 kohdassa teknisen erikoislaitteen käyttäminen. Tällaisia laitteita olisivat esimerkiksi radiolähettimet, erilaiset salakuuntelulaitteet sekä äänen ja kuvan tallennuslaitteet. Myös tehokkaat kiikarit ja kaukoputket voisivat olla säännöksen tarkoittamia teknisiä erikoislaitteita, eivät sen sijaan tavalliset silmälasit tai kuulolaitteet. Teknisestä erikoislaitteesta säännöksen tarkoittamassa mielessä olisi kysymys aina silloin, kun laitteen avulla pyritään hankkimaan ihmisen normaalin aistimiskyvyn ulottumattomissa olevaa tietoa.

Muita kuin edellä lueteltuja tiedonhankkimistapoja ehdotettu säännös ei koskisi. Niinpä yritysvakoilusta ei voisi olla kysymys esimerkiksi siinä tapauksessa, että yrityksen työntekijä houkutellaan tai painostetaan kertomaan työnantajansa salaisuuksista ulkopuolisille. Yritysvakoilusäännöksestä riippumatta SopMenL:n 4 §:n 1 momentin kielto jäisi kuitenkin edelleen voimaan, jolloin mikä tahansa ”oikeudeton” tiedon hankkiminen toiselle kuuluvasta liikesalaisuudesta saattaisi johtaa SopMenL:ssa säädettyihin seuraamuksiin.

Yritysvakoiluun syyllistyvältä edellytettäisiin normaalin tahallisuuden lisäksi sitä, että hän on hankkinut tiedon yrityssalaisuudesta tarkoituksin oikeudettomasti ilmaista se tai oikeudettomasti käyttää sitä. Ilmaiseminen voisi tarkoittaa joko salaisuuden julkistamista tai sen luovuttamista toiselle, useimmiten sen myymistä välittäjälle tai kilpailevalle yritykselle. Käyttäminen puolestaan tarkoittaisi yrityssalaisuuden hyödyntämistä omiin tarkoituksiin. Tärkeä rajoitus olisi se, että ilmaisemisen tai käyttämisen tulee olla oikeudetonta.

Laissa ei ole yksiselitteisiä säännöksiä siitä, milloin yrityssalaisuutena pidettävän tiedon saa julkistaa tai ilmoittaa toiselle taikka miten sitä on lupa itse käyttää. Taloudellisen hyödyn hankkiminen yrityssalaisuuden haltijan kustannuksella olisi luonnollisesti useimmiten katsottava oikeudettomaksi menettelyksi. Yrityssalaisuuden ilmaisemista voitaisiin tuskin kuitenkaan pitää oikeudettomana esimerkiksi silloin, jos joku ilmoittaa viranomaisille tai kertoo julkisuudessa tietyn tuotteen valmistukseen tai käyttöön liittyvistä olennaisista terveysvaaroista, siitä huolimatta, että tuotteen valmistaja, maahantuoja ja myyjä pitävät tietoa yrityssalaisuutena. Vastaavasti yrityssalaisuutta koskevan tiedon käyttämistä tuskin voitaisiin pitää oikeudettomana, jos se tapahtuisi tieteellisen perustukimuksen tarpeisiin ilman että tällainen tutkimus tähtäisi taloudellisesti hyödynnettäviin sovelluksiin.

Rangaistus yritysvakoilusta olisi ehdotuksen mukaan sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta, kun SopMenL:n 10 §:n mukaan enimmäisrangaistus on nykyään ainoastaan kuusi kuukautta vankeutta. Yritysvakoilusta tuomittaisiin ehdotuksen mukaan kuitenkin ainoastaan silloin, kun teosta ei ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. Jos yritysvakoilu samalla käsittää esimerkiksi maanpetoksellista vakoilua, rangaistus tulisi tuomittavaksi yksinomaan rikoslain 12 luvun nojalla. Jos taas yritysvakoiluun sisältyisi henkilörekisterilain 45 §:ssä tarkoitettu henkilörekisteriin tunkeutuminen tai vireillä olevassa virkarikoslainsäädännön uudistuksessa tarkoitettu viestintärikos (RL 38:8), yritysvakoilusäännös tulisi erityissäännöksenä yksin sovellettavaksi. Yritysvakoiluun voisi liittyä myös muita rikoksia kuten kotirauhan rikkominen, salakuuntelu tai salakatselu taikka edellä mainitussa virkarikoslainsäädännön uudistuksessa tarkoitettu telealaisuuden rikkominen (RL 38:9a). Näissä tapauksissa sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä.

Yrityssalaisuuksista saatetaan hankkia tietoa myös siten, että yrityssalaisuuksia sisältävän tallenteen jäljentämisen sijasta itse tallenne anastetaan taikka jäljennetään ensin tallenne tietovälineelle, joka sitten anastetaan. Tällöin olisi sovellettava varkaus- ja kavallusrikoksia koskevia säännöksiä, siitä huolimatta, että anastuksen kohteeksi mielletään pikemminkin itse tieto kuin tiedon kantajana oleva tietoväline. Yrityssalaisuuden taloudellinen arvo kui-

tenkin otettaisiin huomioon anastuksen kohteen arvoa arvioitaessa.

Yritysvakoiluna ei pidettäisi pelkästään sitä, että yrityssalaisuuksia sisältävä tallenne otetaan luvattomasti haltuun esimerkiksi tutkimista varten, jollei haltuunottaminen tapahdu säännöksessä tarkoitettulla tunkeutumisella ulkopuolisilta suljettuun paikkaan taikka ulkopuolisilta suljettuun tietojärjestelmään. Jos haltuunottaminen ei tapahtuisi anastustarkoituksessa, kysymyksessä ei voisi olla myöskään varkaus- tai kavallusrikos. Ensijainen keino tällaista menettelyä vastaan on huolehtia salaisuuksien suojaamisesta siten, etteivät ne ole liian helposti haltuun saatavissa. Mikäli tallenteen haltuunottaja kuitenkin jäljentäisi tallenteen, hän menetteli momentin 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla. Vaikka haltuunottaja tyytyisi vain tutkimaan tallennetta eikä syyllistyisi yritysvakoiluun eikä varkaus- tai kavallusrikkokseenkaan, hän tutkimalla tallennetta kuitenkin käyttäisi toisen omaisuutta luvatta ja syyllistyisi luvattomaan käyttöön.

2 momentti. Yritysvakoilun yritys olisi rangaistava. Yritysvakoilun yritys täyttyisi siinä vaiheessa, kun tekijä yrittää tehdä 1 momentin 1, 2 tai 3 kohdassa tarkoitettua teon, mikäli hänellä on säännöksessä tarkoitettu oikeudeton ilmaisemis- tai käyttämistarkoitus.

5 §. Yrityssalaisuuden rikkominen

1 momentti. Yrityssalaisuuden rikkomiseen syyllistyisi se, joka on saanut tietoonsa toiselle kuuluvan yrityssalaisuuden sen haltijan suostumuksella mutta joka hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa oikeudettomasti ilmaisee sen tai sitä oikeudettomasti käyttää. Säännöksessä luettelaisiin tyhjentävästi kysymykseen tulevat eri tekijäryhmät. Ehdotetulla säännöksellä yhdennettäisiin toisaalta rikoslain 38 luvun 3 §:n 2 momentissa ja toisaalta SopMenL:n 4 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettut tapaukset.

Tekotapoina tulisivat siis kysymykseen yrityssalaisuuden oikeudeton ilmaiseminen tai sen oikeudeton käyttäminen. Tältä osin viitataan siihen, mitä edellä yritysvakoilua koskevan 4 §:n perusteluissa on mainittu ilmaisemisen ja käyttämisen oikeudettomuudesta. Rikoksen tekijän olisi ehdotuksen mukaan lisäksi toimittava hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen. Vaatimus olisi sama kuin SopMenL:n 4 §:n 2

momentissa, joka tosin koskee vain elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevaa henkilöä.

Ehdotetun momentin 1 kohta koskisi tapaus-ta, jossa toisen palveluksessa oleva henkilö on saanut tietoonsa toiselle kuuluvan yrityssalaisuuden. Useimmiten olisi kysymys työntekijän omalle työnantajalle kuuluvasta yrityssalaisuudesta, mutta yhtä hyvin työntekijä voisi työssään joutua tekemisiin ulkopuoliselle, esimerkiksi työnantajan liikekumppanille kuuluvan yrityssalaisuuden kanssa. Yleensä salaisuus olisi uskottu työntekijän tietoon hänelle kuuluvien erityisten työtehtävien vuoksi. Mahdollista olisi myös se, että työntekijä itse työssään luo uutta tietoa, jota on pidettävä yrityssalaisuutena. Rangaistavuuden ulkopuolelle jäisivät sitä vastoin yleensä lähetit, siivoojat, huoltomiehet ja muu vastaava apuhenkilöstö, joiden työtehtäviin yrityssalaisuuksien tunteminen tai tallentaminen ei kuulu. Mikäli he ehdotetussa 4 §:ssä tarkoitetuilla tavoin hankkivat työpaikallaan tietoonsa yrityssalaisuuksia, he syyllistyisivät yleensä yritysvakoiluun. Toisaalta taas esimerkiksi konekirjoittajat, kielenkääntäjät ja puhtaaksipiirtäjät voivat tehtävänsä perusteella saada tietoonsa yrityssalaisuuksia. Säännöstä kuitenkin sovellettaisiin heihin ainoastaan silloin, kun heille on joko nimenomaisesti ilmoitettu tai he ovat muutoin ymmärtäneet, että he ovat tekemisissä sellaisten yrityssalaisuuksien kanssa, joita heidän ei ole lupa ilmaista ulkopuolisille.

Toisena henkilöryhmänä voisivat ehdotetun momentin 2 kohdan mukaan tulla kysymykseen henkilöt, jotka ovat saaneet tietoonsa toiselle kuuluvan yrityssalaisuuden toimiessaan yhteisön tai säätiön hallintoneuvoston tai hallituksen jäsenenä, toimitusjohtajana, tilintarkastajana tai selvitysmiehenä tai niihin verrattavassa tehtävässä. Luettelo vastaa sitä, joka nykyään sisältyy rikoslain 38 luvun 3 §:n 2 momenttiin. On kuitenkin huomattava, että mainittu rikoslain kohta koskee vain liike- ja ammattisalaisuuden "luvatonta ilmaisemista", kun taas ehdotettu kriminalisointi laajennettaisiin koskemaan myös näissä luottamustehtävissä tietoon saadun yrityssalaisuuden oikeudettonta käyttämistä.

Kolmantena tapauksena mainitaan ehdotetun 1 momentin 3 kohdassa se, että yrityssalaisuudesta on saatu tieto suoritettaessa tehtävää toisen puolesta tai muutoin luottamuksellisessa liikesuhteessa. Tällöin ei olisi siis kysymys enää yrityksen omasta väestä vaan kokonaan ulko-

puolisista, joille on jouduttu yritystoiminnan puitteissa paljastamaan yrityssalaisuuksia. Yhteiskunnan työnjako on erikoistumisen myötä johtanut siihen, että erilaatuisia palveluksia entistä useammin joudutaan ostamaan yrityksen ulkopuolelta. Yrityksen ulkopuolisia tehtävän suorittajia voisivat olla esimerkiksi suunnitteluyritykset, mainostoimistot, konsultit, arkkitehdit, insinöörit ja lakimiehet. Voidakseen suorittaa tehtävänsä näiden on saatava tietoonsa myös yrityssalaisuuksina pidettäviä tietoja.

Yritystoiminnassa voi esiintyä muutakin kuin nimenomaiseen sopimukseen perustuvaa tai sellaiseen johtavaa yhteistyötä yrittäjän ja ulkopuolisen välillä. Tällaisia tapauksia tarkoitetaan ehdotuksessa puhuttaessa ”luottamuksellisesta liikesuhteesta”. Kysymys voisi olla esimerkiksi kahden yrityksen välisistä sopimusneuvotteluista tai muusta luottamuksellisesta neuvonpidosta, jonka yhteydessä muuten suojattuja yrityssalaisuuksia joudutaan paljastamaan puolin ja toisin. Vaikka neuvottelut eivät johtaisikaan aiottuun sopimukseen, liikesuhteen luottamuksellisuus edellyttäisi, ettei toiselle kuuluvaa yrityssalaisuutta oikeudettomasti ilmaista tai käytetä hyväksi. Tällaisen luottamuksen rikkomista koskevaa nimenomaista rangaistussäännöstä ei nykyisin ole. Ehdotus merkitsisi tältä osin uuskriminalisointia.

Rangaistus yrityssalaisuuden rikkomisesta olisi sama kuin edellä 4 §:ssä tarkoitettua yritysvakoilusta eli sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Yrityssalaisuuden rikkomisestakin tuomittaisiin ehdotuksen mukaan ainoastaan silloin, kun teosta ei ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistua. Niinpä esimerkiksi rikoslain 12 luvun säännökset syrjäyttäisivät ehdotetun säännöksen.

2 momentti. SopMenL:n 4 §:n 2 momentissa on säädetty rajoitus, jonka mukaan elinkeinonharjoittajan palveluksessa oleva ei saa ”palvelusaikanaan” ilmaista liikesalaisuudesta saamaansa tietoa tai käyttää sitä. Vastaava rajoitus on tarkoitus säilyttää myös ehdotetussa yrityssalaisuuden rikkomista koskevassa säännöksessä. Ehdotuksen mukaan säännös ei siis koskisi tekoa, johon 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö eli työntekijä on ryhtynyt palvelusaikansa päätyttyä. Tällainen rajoitus on tarpeen, jotta työvoiman liikkuvuutta ja uusien yritysten perustamista ei vaikeutettaisi. Käytännössä olisi sitä paitsi vaikeata arvioida, mikä tietämys perustuu entisen työntekijän

työssään saamaan ammattitaitoon ja -kokeemukseen, mikä taas aikaisemmassa työssä opittuihin yrityssalaisuuksiin. Työnantajat pyrkivät usein sopimusteitse estämään työntekijöitään hyödyntämästä tietoonsa saamiaan yrityssalaisuuksia työsuhteen päätyttyä. Sopimusperusteiset suojakeinot onkin katsottava tältä osin riittäviksi eikä rikosoikeudellista suojaa näin ollen tarvita.

Ehdotettu yrityssalaisuuden rikkomista koskeva säännös erityissäännöksenä syrjäyttäisi ehdotetun 36 luvun 5 §:ään sisältyvän luottamusaseman väärinkäyttöä koskevan säännöksen. Jos yrityssalaisuuden rikkomiseen sitä vastoin liittyisi jäljempänä 8 §:ssä tarkoitettu lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa, sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä. Se, mitä edellä yritysvakoilusäännöksen yhteydessä lausuttiin yrityssalaisuuksia sisältävien tallenteiden anastamisesta, soveltuisi myös yrityssalaisuuden rikkomiseen. Jos esimerkiksi työntekijä anastaa työnantajaltaan yrityssalaisuuksia sisältävän atk-levykkeen, työntekijä tuomittaisiin pelkästään varkaus- tai kavallusrikoksesta, siitä riippumatta, luovuttaako hän levykkeen kilpailevalle yritykselle vai hävittääkö hän sen sitä mitenkään hyödyntämättä.

6 §. Yrityssalaisuuden väärinkäyttö

Toiselle kuuluvan yrityssalaisuuden oikeudeton ilmaiseminen ilmenee useimmiten tiedon myymisenä kilpailevalle yritykselle tai jollekulle, joka uskoo voivansa myydä sen edelleen. Yritysvakoilu ja yrityssalaisuuden rikkominen ovat niin kauan kannattavaa toimintaa, kun rikoksen kautta hankitulla tiedolla riittää käyttäjiä ja ostajia. Sen vuoksi on kriminaalipoliittisesti tarkoituksenmukaista rangaista myös niitä, jotka yritysvakoiluun tai yrityssalaisuuden rikkomiseen itse osallistumatta hyödyntävät rikoksella saatuja yrityssalaisuuksia joko käyttämällä niitä itse tai myymällä ne edelleen.

Ehdotettu yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskeva säännös vastaisi asiallisesti SopMenL:n 4 §:n 4 momentin kieltoa. Ehdotetun pykälän 1 kohdan mukaan yrityssalaisuuden väärinkäytöstä rangaistaisiin ensinnäkin sitä, joka oikeudettomasti käyttää rikoslaissa rangaistavaksi säädetyllä teolla tietoon saatua yrityssalaisuutta elinkeinotoiminnassa. Rajaus elinkeinotoimintaan merkitsisi sitä, ettei esimerkiksi yksityisessä kotitaloudessa tai harras-

tustoiminnassa tapahtunut yrityssalaisuuden käyttö olisi ehdotuksen mukaan vielä rangaistavaa. Kriminaalipoliittisesti merkittävää oikeudeton käyttö olisi vasta silloin, kun se tähtää elinkeinotoiminnalle tunnusomaiseen taloudelliseen tulokseen.

Pykälän 2 kohdan mukaan yrityssalaisuuden väärinkäytöstä olisi kysymys myös siinä tapauksessa, että joku hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä ilmaisee tällaisen rikoslaissa rangaistavaksi säädettyllä teolla tietoon saadun yrityssalaisuuden oikeudettomasti. Tällainen ilmaiseminen tapahtuisi useimmiten yrityssalaisuutta koskevan tiedon jälleenyntinä jollekin kolmannelle. Tieto voitaisiin myös julkistaa taloudellisen hyödyn hankkimiseksi. Jos julkistaminen kuitenkin tapahtuisi puhtaasti journalistisessa tarkoituksessa, taloudellisesta hyötymisestä ei ehkä olisi kysymys. Mikäli julkistamiseen taas olisi peräti yleishyödyllisiä perusteita tai jopa humanitäärinen velvollisuus, ilmaiseminen ei olisi lainkaan oikeudetonta, kuten yritysvakoilua koskevan säännöksen perusteluissa edellä todettiin.

Yrityssalaisuuden väärinkäyttö siis edellyttäisi, että yrityssalaisuutta koskeva tieto on hankittu tai annettu rikoslaissa rangaistavaksi säädettyllä teolla. Esirikoksia olisivat lähinnä yritysvakoilu ja yrityssalaisuuden rikkominen. Säännös soveltuisi kuitenkin myös niihin tapauksiin, joissa esirikoksena on esimerkiksi varkaus- tai kavallusrikos. Sitä vastoin SopMenL:n 4 §:n kieltojen rikkominen ei vielä sinänsä riittäisi esirikokseksi, ellei kysymyksessä olisi samalla yritysvakoilu tai yrityssalaisuuden rikkominen.

Rikokseen kuuluva tahallisuus edellyttäisi tietoisuutta siitä, että salaisuutta koskeva tieto on saatu tai ilmaistu jollakin mainituista rikoksista. Säännöksen soveltaminen ei kuitenkaan edellyttäisi, että tieto on saatu suoraan rikoksen tekijältä. Tieto voisi käytännössä kulkeutua monenkin välikäden kautta. Soveltuvien osin sovellettaisiin tällöin samoja periaatteita kuin kätkemisrikoksia koskevan ehdotetun 32 luvun perusteluissa jäljempänä esitetään.

Ehdotetun 6 §:n suhde edellä mainittuihin esirikoksiin ratkaistaisiin rikosten yhtymistä koskevien yleisten sääntöjen mukaan. Yritysvakoiluun tai yrityssalaisuuden rikkomiseen taikka anastusrikokseen syyllystyntä ei voitaisi enää erikseen tuomita yrityssalaisuuden väärinkäytöstä. Esirikoksen ja jälkiteon tällainen arvostelu edellyttää kuitenkin niiden suhteelli-

sen välitöntä yhteyttä. Mikäli yrityssalaisuuden käyttäminen perustuisi tekijän huomattavasti myöhemmin, ehkä vasta esirikoksen syyteoikeuden vanhentumisen jälkeen, tekemään päätökseen käyttää yritysvakoilulla tai yrityssalaisuuden rikkomisella taikka anastusrikoksella saamaansa yrityssalaisuutta, tällaista väärinkäyttöä tuskin voitaisiin pitää yrityssalaisuuden hankkimiseksi tehdyn rikoksen rankaisemattomana jälkitekona.

Rangaistuksena yrityssalaisuuden väärinkäytöstä olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta eli rangaistustaso olisi sama kuin muissakin yrityssalaisuusrikoksissa.

7 §. Lahjominen elinkeinotoiminnassa

Pykälä koskisi niin sanottua aktiivista lahjomista. Sen mukaan lahjomisesta elinkeinotoiminnassa tuomittaisiin se, joka elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevalle (1 kohta), elinkeinonharjoittajana toimivan yhteisön tai elinkeinotoimintaa harjoittavan säätiön hallintoneuvoston tai hallituksen jäsenelle, toimitusjohtajalle, tilintarkastajalle tai selvitysmiehelle (2 kohta) taikka elinkeinonharjoittajan puolesta tehtävää suorittavalle (3 kohta) tarjoaa, lupaa tai antaa lahjottavalle itselleen taikka toiselle osoitetun oikeudettoman edun. Lisäksi edellytettäisiin, että lahjomisen tarkoituksena on saattaa lahjottava toimeensa tai tehtävää suorittaessaan suosimaan lahjuksen antajaa tai jotakuta muuta taikka palkita lahjottavaa selaisesta suosimisesta.

Lahjomisen kohteina mainittaisiin SopMenL:n 5 §:n 1 momentin säännöksestä poiketen paitsi elinkeinonharjoittajan palveluksessa oleva ja elinkeinonharjoittajan puolesta tehtävää suorittava myös elinkeinonharjoittajana toimivan yhteisön tai elinkeinotoimintaa harjoittavan säätiön hallintoneuvoston tai hallituksen jäsen, toimitusjohtaja, tilintarkastaja ja selvitysmies. Myös näissä tehtävissä toimivilla on mahdollisuus syyllystyä pykälässä tarkoitettuun suosimiseen. Koska joissakin tapauksissa saattaisi kuitenkin olla tulkinnanvaraista, voidaanko mainituissa tehtävissä toimivien katsoa olevan elinkeinonharjoittajan palveluksessa tai suorittavan tehtävää elinkeinonharjoittajan puolesta, on tällaista selventävää säännöstä pidetty tarpeellisena. Muuten ehdotetun rikossäännöksen tunnusmerkistö vastaa pääosiltaan SopMenL:n 5 §:n 1 momentin kielto-

sen sisältöä. Ehdotus merkitsisi lahjomissäännösten siirtämistä kokonaisuudessaan rikoslakiin.

Säännöksellä ei rajoitettaisi niiden henkilöiden piiriä, jotka voivat syllistyä lahjomiseen elinkeinotoiminnassa. Ei olisi välttämätöntä, että rikoksen tekijä olisi esimerkiksi toinen elinkeinonharjoittaja tai joku tämän lukuun toimiva. Kuka tahansa muukin henkilö voisi periaatteessa tulla kysymykseen. Kuitenkaan henkilöt, joilla on yrityksessä omistajina määräysvalta, eivät voisi olla säännöksessä tarkoitettujen lahjonnan kohteina, vaikka he itse olisivatkin yrityksen palveluksessa.

Tehtävän suorittaminen elinkeinonharjoittajan puolesta perustuu tavallisesti nimenomaiseen toimeksiantosopimukseen. Tällainen tehtävä voisi koskea esimerkiksi oikeudellisen, taloudellisen tai teknisen avun antamista. Myös agentti tai kauppaedustaja voisi tulla kysymykseen. Elinkeinonharjoittajan ja tehtävän suorittajan välillä tulisi yleensä vallita jonkinasteinen luottamussuhde.

Lahjomiseksi katsottaisiin paitsi lahjuksen antaminen myös sen lupaaminen tai tarjoaminen. Lupaaminen tai tarjoaminen eivät edellyttäisi hyväksyvää tahdonilmaisua lahjottavalta. Kuitenkin lupauksen tai tarjouksen olisi tultava lahjottavan tietoon.

SopMenL:ssa käytetään ilmaisua ”lahjoma tai muu siihen verrattava etu”. Ehdotuksessa taas puhutaan oikeudettomasta edusta eli lahjuksista. Muutos olisi lähinnä kielellinen: juridinen ilmaisu korvattaisiin yleiskielestä tutulla sanalla. Lahjuksen käsitettä ei ole säännöhdotuksessa määritelty. Lahjuksena voitaisiin ainakin pitää kaikenlaisia taloudellisia etuja, mutta kysymykseen voisivat tulla myös tunnearvoa sisältävät asiat. Lahjukseksi ei silti voitaisi katsoa esimerkiksi merkkipäiviin liittyviä tavanomaisia lahjoja eikä liike-elämässä tavalisia mainoslahjoja. Myös tavanomaisen edustuksen piiriin luettavat lahjat jäisivät lahjuksen käsitteen ulkopuolelle. Lahjan hyväksyttävyyttä arvioitaessa olisi otettava huomioon sekä edun rahallinen arvo että sen henkilökohtainen arvo vastaanottajalleen. Myös lahjottavan olosuhteisiin, asemaan ja tehtävään olisi kiinnitettävä huomiota.

SopMenL 5 §:n 1 momentin mukaan lahjoma tai muu siihen verrattava etu on aina tarkoitettu lahjottavalle itselleen. Tässä suhteessa ehdotus menisi pitemmälle. Sen mukaan voitaisiin rangaista myös sitä, jonka tarjoama,

lupaama tai antama lahjus on osoitettu kolmannelle henkilölle. Tällaista laajennusta on pidetty tarpeellisenä, koska lahjomiskieltoa voidaan muuten helposti kiertää osoittamalla lahjus varsinaisen lahjottavan sijasta jollekin lahjottavaa lähellä olevalle henkilölle tai yhteisölle, esimerkiksi tämän perheenjäsenelle tai puolueelle. Periaatteessa ei olisi välttämätöntä, että edun saajana oleva kolmas henkilö tai yhteisön edustaja edes tietää lahjomisesta olevan kysymys. Lahjomisen kohde olisi joka tapauksessa se, johon lahjomisella koetetaan vaikuttaa tai jota sillä halutaan palkita.

Oikeudettoman edun tarjoaminen, lupaaminen tai antaminen olisi säännöksen mukaan rangaistava lahjomisena ainoastaan siinä tapauksessa, että toimenpiteen tarkoituksena on saattaa edun taikka sitä koskevan lupauksen tai tarjouksen vastaanottaja toimessaan tai tehtävässään suosimaan edun antajaa tai jotakuta muuta taikka palkita vastaanottajaa selaisesta suosimisesta. Useimmiten lahjomisrikkoksen tavoitteena on pyrkiä vaikuttamaan lahjottavan käyttäytymiseen tämän toimessa tai tehtävässä. Jos menettelyllä yritetään vaikuttaa toiseen muutoin kuin tämän toimiessa elinkeinonharjoittajan palveluksessa tai suorittaessa tehtävää elinkeinonharjoittajan puolesta, menettely jäisi säännöksen ulkopuolelle.

Tapaukseen liittyvistä olosuhteista voisi olla pääteltävissä, milloin etua on pidettävä lahjuksena. Lahjottavan henkilön päätettävänä tai hänen vaikutuspiirissään on usein ratkaisu, jossa tekijä pyrkii saamaan aikaan itselleen tai jollekin muulle suosiollisen lopputuloksen. Mahdollista olisi myös se, että lahjonnan tarkoituksena on jälkikäteen palkita elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevaa tai tämän puolesta toimivaa tällaisesta suosimisesta. Niin ikään olisi mahdollista, että tekijän tarkoituksena on suostutella lahjottavaa antamaan oikeudettomasti tekijälle tai jollekin muulle tietoja elinkeinonharjoittajan toiminnasta.

Jos elinkeinonharjoittajan alaiselle työntekijälle tarjotaan ylimääräinen etu hänen työnantajansa nimenomaisin tai hiljaisin suostumuksin, kysymyksessä ei olisi lahjus. Tilanne olisi-kin verrattavissa tapaukseen, jossa etu tarjotaan suoraan elinkeinonharjoittajalle. Elinkeinonharjoittajan itsensä suostuttelu lahjoilla ja muilla eduilla ei voisi milloinkaan olla lahjomisena rangaistavaa. Näin olisi siitakin huolimatta, että ylenpalttisin liikelahjoin höystetty suhde-toiminta voi haitata tervettä kilpailua elin-

keinoelämässä. Suhdetoimintaa voitaneen kuitenkin riittävän tehokkaasti säännellä esimerkiksi veropoliittisin keinoin.

Elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevalle voidaan työnantajan tietämättä tarjota myös sellainen sinänsä oikeudeton etu, joka ei millään tavalla suoranaisesti vahingoita työnantajaa. Tästä saattaisi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun selvästi edullisimman urakkatarjouksen tekijä haluaa varmistaa tarjouksensa hyväksymisen. Tällaisessakin tapauksessa oikeudettoman edun tarjoaminen merkitsisi kaikesta huolimatta luvaton puuttumista elinkeinonharjoittajan toimintapiiriin sekä vaarantaisi elinkeinonharjoittajan ja hänen palveluksessaan olevien välistä luottamussuhdetta. Tätäkin pidettäisiin lahjomisena.

Vaikka lahjomisrikoksen varsinainen asianomistaja onkin lahjottavan työnantajana tai päämiehenä toimiva elinkeinonharjoittaja, teko voi loukata suoranaisesti myös kilpailevien elinkeinonharjoittajien etuja. Kilpailijoillekin voitaisiin siis joissakin tapauksissa myöntää asianomistajan asema. Yleensä kuitenkin edellytettäisiin, että teosta on ollut lahjotun työnantajalle tai päämiehelle ainakin jonkinasteista vahinkoa tai haittaa.

Elinkeinonharjoittajan palveluksessa oleva tai tämän puolesta tehtävää suorittava saattaa myös olla virkamies tai julkisyhteisöön työsuhteessa oleva henkilö. Tällöin olisi ensisijaisesti sovellettava virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän lahjomisesta annettuja säännöksiä.

Rangaistus lahjomisesta elinkeinotoiminnassa olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Ehdotuksen mukaan lahjomisen elinkeinotoiminnassa olisi siis vasteredes ankarammin rangaistava rikos kuin nykyään SopMenL:n 10 §:n 2 momentin mukaan. Enimmäisrangaistus nousisi yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta.

8 §. Lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa

Myös lahjoman vastaanottamista eli niin sanottua passiivista lahjomista elinkeinotoiminnassa koskevat SopMenL:n säännökset ehdotetaan siirrettäviksi lähes sellaisinaan ehdotettuun 8 §:ään. Pykälä olisi tavallaan ehdotettu 7 §:n peilikuva.

Tekijänä voisivat tulla kysymykseen samat henkilöt, jotka on mainittu 7 §:ssä lahjomisen

kohteina, eli paitsi elinkeinonharjoittajan palveluksessa oleva (1 kohta) ja elinkeinonharjoittajan puolesta tehtävää suorittava (3 kohta) myös elinkeinonharjoittajana toimivan yhteisön tai elinkeinotoimintaa harjoittavan säätiön hallintoneuvoston tai hallituksen jäsen, toimitusjohtaja, tilintarkastaja ja selvitysmies (2 kohta). Rikos voitaisiin suorittaa vaatimalla, edustamalla tai ottamalla vastaan lahjus. Edustamisella tarkoitettaisiin muun muassa lahjanlupauksen hyväksymistä tai muun vastaavan lahjusta koskevan välipuheen tekemistä. Lahjuksen tavoitteen tulisi olla sama kuin 7 §:ssä eli suosiminen tai siitä palkitseminen.

SopMenL:n 5 §:n 2 momentin kieltoäännös koskee ainoastaan sellaista lahjomaa tai siihen verrattavaa etua, jonka elinkeinonharjoittajan palveluksessa oleva tai hänen puolestaan tehtävää suorittava vastaanottaa tai itselleen edustaa tai vaatii. Ehdotuksen mukaan lahjus voitaisiin kuitenkin vaatia, edustaa tai ottaa vastaan paitsi rikoksen tekijälle itselleen myös toiselle henkilölle. Tämän laajennuksen osalta viitataan edellä 7 §:n perusteluissa lausuttuun.

Elinkeinonharjoittajan palveluksessa oleva tai tämän puolesta tehtävää suorittava voisi olla myös virkamies tai julkisyhteisön työntekijä. Tällöin olisi ensisijaisesti sovellettava tällaisessa asemassa olevia henkilöitä koskevia erityissäännöksiä. Mikäli tekijä on syyllistynyt lahjuksen ottamisen ohella luottamusaseman väärinkäyttöön, hänet tuomittaisiin näistä rikoksista rikosten yhtymistä koskevien sääntöjen mukaan.

Rangaistus lahjuksen ottamisesta elinkeinotoiminnassa olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Enimmäisrangaistus ehdotetaan siis tältäkin osin korotettavaksi yhdestä vuodesta kahteen vuoteen.

9 §. Kirjanpitorikos

Sekä yritysten, luotonantajien, osakkeenomistajien että julkisen vallan kannalta on tärkeää, että kirjanpidon antama kuva yrityksen toiminnan taloudellisesta tuloksesta ja taloudellisesta asemasta on oikea. Huolellinen kirjanpito ehkäisee yritykseen kohdistuvaa rikollisuutta tai ainakin lisää rikosten ilmituloriskiä. Kirjanpidon oikeellisuus ja tarkkuus voivat estää sinänsä lailliseen elinkeinotoimintaan mahdollisesti liittyvää rikollisuutta, esimerkiksi veropetoksia tai velallisen rikoksia. Rikosten

selvittämisen kannalta oikealla kirjanpidolla onkin suuri merkitys, koska yritystoimintaan liittyvien rikosten selvittäminen ilman yrityksen kirjanpitoa on usein mahdotonta. Näistä syistä kirjanpidolla on jo sinänsä huomattava kriminaalipoliittinen merkitys. Sen vuoksi on perusteltua ehdottaa, että kirjanpitorikoksista säädetään vastedes kirjanpitolain sijasta rikoslais-
sa.

Ehdotettu kirjanpitorikossäännös vastaisi tunnusmerkistöltään kirjanpitolain 38 §:n 2 momenttia mutta koskisi vain tahallisia tekoja ja laiminlyöntejä. Kirjanpitorikokseen voisi syyllistyä paitsi kirjanpitovelvollinen myös tämän edustaja tai se, jonka tehtäväksi kirjanpito on toimeksiannolla uskottu. Kirjanpitovelvollisuus ilmenee kirjanpitolain 1 §:stä. Sen mukaan jokainen, joka harjoittaa liike- tai ammattitoimintaa, on kirjanpitovelvollinen. Kun liike- tai ammattitoimintaa harjoittava kirjanpitovelvollinen on luonnollinen henkilö, rikosoikeudellinen vastuu kohdistuu tällöin yleensä häneen. Kirjanpitovelvollisen ollessa sitä vastoin oikeushenkilö, esimerkiksi osakeyhtiö, rikosoikeudellinen vastuu kohdistuu puolestaan siihen kirjanpitovelvollisen edustajana toimivaan luonnolliseen henkilöön, joka organisaation sisällä vastaa kirjanpidosta.

Kirjanpitorikoksen tekijänä voi kuitenkin olla myös se, jonka tehtäväksi kirjanpito on toimeksiannolla uskottu, eli yleensä kirjanpito- tai tilitoimiston edustaja. Joissakin tapauksissa itse kirjanpitovelvollisen osuus saattaaakin rajoittua siihen, että tämä ainoastaan jättää toimistolle kirjanpitoaineistonsa. Ulkopuolisen toimeksiannon saajan laatiessa kirjanpidon ja tilinpäätöksen rikosoikeudellinen vastuu hänen ja kirjanpitovelvollisen välillä jakautuu sen mukaan, mikä osuus toimeksiannon saajalla on käytännössä ollut. Mikäli kirjanpitovelvollinen on ainoastaan toimittanut kirjanpitoaineiston kirjanpito- tai tilitoimistolle antamatta ohjeita työn suorittamisesta, kirjanpitovelvollinen saattaa jäädä kokonaankin rangaistusvastuun ulkopuolelle. Jos taas ulkopuolinen toimeksiannon saaja tekee ainoastaan mekaanisen työn kirjanpitovelvollisen antamien täsmällisten ohjeiden mukaan, rikosoikeudellisen vastuun kirjanpitorikoksesta kantaa kirjanpitovelvollinen yksin. Kirjanpitovelvollisen ja ulkopuolisen toimeksiannon saajan laatiessa kirjanpidon tai tilinpäätöksen yhteistoimin vastaavat yleensä molemmat kirjanpidon virheellisyyksistä.

Ehdotetun pykälän 1 kohdan mukaan olisi rangaistavaa liiketapahtumien kirjaamisen tai tilinpäätöksen laatimisen laiminlyöminen kokonaan tai osaksi. Kirjanpitolain 2 luku sisältää säännöksiä liiketapahtumien kirjaamisesta ja 3 luku säännöksiä tilinpäätöksen laatimisesta. Muutaman merkitykseltään vähäisen liiketapahtuman kirjauksen laiminlyöminen ei kuitenkaan olisi vielä kirjanpitorikos. Säännöksessä näet edellytettäisiin, että laiminlyönti olennaisesti vaikeuttaa oikean ja riittävän kuvan saamista kirjanpitovelvollisen toiminnan taloudellisesta tuloksesta tai taloudellisesta asemasta. Muutamankin kirjauksen laiminlyöminen voisi sen sijaan tulla rangaistavaksi kirjanpitolakiin jäävän kirjanpitorikkomusta koskevan säännöksen mukaan.

Pykälän 2 kohdan mukaan rangaistaisiin kirjanpitorikoksena myös väärien tai harhaanjohtavien tietojen merkitseminen kirjanpitoon. Vääriä ja harhaanjohtavia tietoja voidaan merkitä kirjanpitoon joko tilikauden aikaisen kirjanpidon tai tilinpäätöksen laatimisen yhteydessä. Tyypillisiä vääriä tietoja olisivat tekaisuihin, väärennetyihin tai muuten tosiasioita vastaamattomiin tositteisiin perustuvat kirjaukset. Väärien tietojen merkitsemistä olisi myös liiketapahtumien kaksin- tai useampiker-
tainen kirjaaminen. Harhaanjohtavien tietojen merkitsemisestä kirjanpitoon olisi taas kysymys silloin, kun sinänsä totuudenmukainen tieto asiayhteytensä vuoksi tai muusta syystä antaa tapahtumista todellisuutta vastaamattoman kuvan. Muun muassa virheelliseen jaksottamiseen tai arvostamiseen saattaa liittyä harhaanjohtavien tietojen antamista. Useimmiten kirjanpitorikoksen täytyisi käsittää toistuvia vääriä tai harhaanjohtavia kirjauksia. Yksi tai muutama sellainen kirjaus täyttäisi kirjanpitorikoksen tunnusmerkistön vain edellytyksin, että oikean ja riittävän kuvan saaminen kirjanpitovelvollisen toiminnan taloudellisesta tuloksesta tai taloudellisesta asemasta sen takia olennaisesti vaikeutuu.

Pykälän 3 kohdassa säädettäisiin kirjanpitoaineiston hävittämisestä. Säännöksessä tarkoitettua kirjanpitoaineistoa olisivat muun muassa kirjanpitokirjat, tositteet ja liiketapahtumia koskeva kirjeenvaihto. Tyypillistä tahallista kirjanpitoaineiston hävittämistä olisi esimerkiksi se, että poikkeuksellisen tuloksellista tilivuotta koskevan kirjanpitoaineiston hävittämällä pyrittäisiin välttämään lain mukaan määrättyä veroa. Kirjanpitoaineiston kätkemise-

nä pidettäisiin sekä sen piilottamista että sen säilytyspaikan salaamista. Sen vahingoittamista olisi taas muun muassa kirjanpitomerkintöjen tekeminen epäselviksi lisämerkinnöin tai virheellisin korjauksin.

Ehdotuksen mukaan kirjanpitorikoksesta olisi kysymys vain siinä tapauksessa, että kirjanpitovelvollinen jollakin pykälässä tarkoitetuista tekotavoista olennaisesti vaikeuttaa oikean ja riittävän kuvan saamista toimintansa taloudellisesta tuloksesta tai taloudellisesta asemasta. Kirjanpidon antaman kuvan oikeellisuus ja riittävyys arvioitaisiin kirjanpitolain ja -asetuksen sekä hyvän kirjanpitotavan pohjalta. Olennaisuusvaatimuksella pyritään sulkemaan kirjanpidon antaman kokonaiskuvan kannalta vähäiset teot kirjanpitorikosta koskevan pykälän soveltamisalan ulkopuolelle.

Ehdotetulla säännöksellä halutaan suojata kirjanpidon luotettavuutta sinänsä. Tämän vuoksi kirjanpitorikoksen tekijältä ei vaadittaisi hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta.

Kirjanpitorikokseen liittyy usein jokin muu rikos, esimerkiksi vero- tai avustuspotos (ehdotettu 29 luku), väärennys (ehdotettu 33 luku) tai velallisen rikos (ehdotettu 39 luku). Rangaistus tuomittaisiin tällöin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä soveltaen. Veropetoksen törkeässä tekemuodossa on mainittu ankaroittavana tunnusmerkkinä ”erityinen suunnitelmallisuus”. Jos erityinen suunnitelmallisuus ilmenee ainoastaan siinä, että veropetoksen tekemiseen on käytetty virheellistä kirjanpitoa, ankaroittamisperusteen soveltamisessa olisi otettava huomioon, että tekijä tulee mahdollisesti tuomittavaksi erikseen myös kirjanpitorikoksesta. Saman teon (tässä virheellisen kirjanpidon käyttämisen) niin sanottua kaksinkertaista rikosoikeudellista arvottamista (kaksoiskvalifiointia) tulisi välttää.

Rangaistus kirjanpitorikoksesta olisi sakkoa tai vankeutta enintään kolme vuotta. Rangaistusuhka siis kovenisi siitä, mitä se nykyisin on kirjanpitolain 38 §:n 2 momentissa.

10 §. Tuottamuksellinen kirjanpitorikos

Rikoslain kokonaisuusdistuksessa omaksutun periaatteen mukaisesti tahallisia ja tuottamuksellisia rikoksista säädetään yleensä kummistakin erikseen, jotta rikossäännöksiin pääsääntönä kuuluva tahallisuusvaatimus ei hämärtyisi ja jotta tahallisuuden ja tuottamuksen

moitittavuusero voitaisiin ottaa huomioon myös rangaistusasteikoissa. Tästä syystä myös kirjanpitorikoksen tuottamuksellisesta tekemuodosta ehdotetaan säädettäväksi eri pykälässä erillisenä rikoksena.

Ehdotettu tuottamuksellinen kirjanpitorikosta koskeva pykälä muistuttaisi tunnusmerkistöltään ehdotettua 9 §:ää. Asiasisällöltään ne eroaisivat toisistaan ainoastaan siinä, että 9 §:n 2 kohdassa tarkoitettua väärän tai harhaanjohtavan tiedon merkitsemistä kirjanpitoon ei mainittaisi tuottamuksellisen kirjanpitorikoksen tunnusmerkistössä. Luonteensa puolesta 9 §:n 2 kohdassa tarkoitettuun tekotapaan yleensä liittyisi tahallisuus. Ei liene myöskään erityistä kriminaalipoliittista tarvetta ulottaa rangaistavuutta tältä osin tuottamuksellisiin tekoihin. Vaikka rangaistavuuden ala ehdotuksen mukaan muodollisesti hieman supistuisi, ehdotetulla muutoksella ei olisi käytännössä suurtaakaan merkitystä. Törkeästä huolimattomuudesta tehty väärin tai harhaanjohtavien tietojen merkitseminen kirjanpitoon jäisi joka tapauksessa kirjanpitolain 38 a §:ssä tarkoitettuna kirjanpitorikoksena rangaistavaksi. Toinen ero tahallisen ja tuottamuksellisen kirjanpitorikoksen tunnusmerkistöjen välillä olisi se, että 9 §:n 3 kohdassa mainittaisiin kirjanpitoaineiston ”kätkeyminen”, kun taas 10 §:n 2 kohdassa puhuttaisiin sen ”hukkaamisesta”. Tämä ero olisi kuitenkin lähinnä kielellinen.

Puheena olevassa 10 §:ssä tarkoitettut teot olisivat rangaistavia törkeästä huolimattomuudesta tehtyinä. Raja tahallisen ja tuottamuksellisen kirjanpitorikoksen välillä määräytyisi syyksiluettavuuden yleisten periaatteiden mukaan.

Pykälän 1 kohta vastaisi sisällöltään 9 §:n 1 kohtaa. Liiketapahtumien kirjaamisen tai tilinpäätöksen laatimisen laiminlyöminen, ainakin kokonaan mutta myös osaksi, lienee yleensä tahallista. Käytännössä voi kuitenkin lähinnä silloin, kun kirjanpito on uskottu jollekulle kirjanpitovelvollisen puolesta toimivalle, esiintyä tapauksia, joissa laiminlyöminen tapahtuu törkeästä huolimattomuudesta. Jos kirjanpitovelvollinen on esimerkiksi valinnut kirjanpitoa tekemään henkilön, jolla ei ole tähän minkäänlaisia edellytyksiä, saattaa ensin mainittu syylistä törkeästä huolimattomuudesta tehtyyn kirjanpitorikokseen.

Pykälän 2 kohta vastaisi sisällöltään 9 §:n 3 kohtaa. Törkeän huolimattomuuden olisi esimerkiksi kirjanpidon hävittäminen sellaisissa olosuh-

teissa, että kirjanpitoa hallussaan pitävän on täytynyt tietää häviämiskäsitteen olevan varsin suuri. Törkeästä huolimattomuudesta tapahtuneesta hävittämisestä voisi olla kysymys myös silloin, kun kirjanpitovelvollinen ei edes tiedä kirjanpidon säilytyspaikkaa tai kun kirjanpitoa siirretään paikasta toiseen seurauksin, että se unohtuu tai hukkaantuu johonkin. Käytännössä eron tekeminen kirjanpitoaineiston tahallisen kätkemisen ja törkeästä huolimattomuudesta tapahtuneen hukkaamisen välillä saattaa olla vaikeaa. Kirjanpitoaineiston törkeästä huolimattomuudesta tapahtuneella vahingoittamisella tarkoitettaisiin taas muun muassa sellaisia tapauksia, joissa kirjanpitoaineisto ei suojata riittävän hyvin sen säilytyspaikassa. Rangaistavaa voisi siten olla esimerkiksi kirjanpitoaineiston jättäminen paikkaan, jossa se on alttiina turmeltumiselle.

Myös tuottamuksellisen kirjanpitorikoksen tunnusmerkistöön sisältyisi vaatimus siitä, että teon tai laiminlyönnin on olennaisesti vaikeutettava oikean ja riittävän kuvan saamista kirjanpitovelvollisen toiminnan taloudellisesta tuloksesta tai taloudellisesta asemasta.

Samaan kirjanpitoon voisi kohdistua sekä tahallisia että törkeästä huolimattomuudesta tapahtuneita tekoja tai laiminlyöntejä. Osia kirjanpidosta, johon sisältyy tahallaan annettuja vääriä tietoja, voidaan esimerkiksi törkeästä huolimattomuudesta vahingoittaa. Tällöin sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä, joiden perusteella rikoksentehtäviä voitaisiin tuomita rangaistukseen sekä tahallisuudesta että tuottamuksellisesta kirjanpitorikoksesta.

Tuottamuksellisen kirjanpitorikoksen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kahta vuotta vankeutta. Rangaistusuhka pysyisi siis tältä osin samana kuin kirjanpitolaikiin sijoitetussa nykyisessä kirjanpitorikossäännöksessä.

11 §. Määritelmä

Esityksessä ehdotetaan uuden käsitteen ”yrittäjäsalaisuus” käyttöön ottamista. Tämä johtuu siitä, että voimassa olevien rikossäännösten terminologia on epäyhtenäinen ja osaksi puutteellinen. SopMenL:ssa mainitaan liikesalaisuus, kun taas rikoslain 38 luvussa rinnastetaan liike- ja ammattisalaisuus. Näitä rikos-

säännöksiä yhdennettäessä tarvitaan yläkäsite, joka kattaisi sekä liike- että ammattisalaisuuden ja myös muun niihin rinnastettavan salaisuuden. Yritystoiminnan kansainvälistyessä on tärkeää, että myös rikoslainsäädännössä käytetyt termit ovat kansainvälisesti vertailukelpoisia. Tämä helpottaa kansainvälistä rikosoikeudellista yhteistyötä. Siihen onkin pyritty yrityssalaisuutta määriteltäessä.

Ehdotuksen mukaan yrityssalaisuudella tarkoitettaisiin 30 luvussa liike- tai ammattisalaisuutta taikka muuta vastaavaa elinkeinotoimintaa koskevaa tietoa, jonka elinkeinonharjoittaja pitää salassa ja jonka ilmaiseminen olisi omiaan aiheuttamaan taloudellista vahinkoa joko hänelle tai toiselle elinkeinonharjoittajalle, joka on uskonut tiedon hänelle. Sen enempää liike- kuin ammattisalaisuuttakaan ei ole määritelty nykyisessä lainsäädännössä. Liikkeen ja ammatin harjoittaminen ovat kuitenkin yritys- eli elinkeinotoiminnan alalajeja. Yrityssalaisuudelle olisikin tunnusomaista se, että se sisältää elinkeinotoimintaa koskevaa tietoa. Tarkempaan sisällölliseen rajaukseen ei ole tarvetta, koska elinkeinotoiminnassa tarvitaan nykyään mitä erilaatuisempaa kilpailijoilta suojattavaa tietoa. Yrityssalaisuus voisi koskea paitsi tuotteiden valmistusmenetelmiä ja tuotekehittelyä myös kaupallis-taloudellisia, hallinnollis-organisatorisia ja jopa yhteiskunnallisia seikkoja. Yhteistä näille tiedoille olisi se, että ne liittyvät elinkeinotoimintaan.

Yrityssalaisuus olisi olemukseltaan tietoa eli niin sanottu aineeton hyödyke. Se voisi olla tallennettu asiakirjaan, tuotteen prototyyppiin, tietokoneen muistiin taikka se voisi säilyä ainoastaan ihmismuistissa. Näin ollen yrityssalaisuutta ei sellaisenaan voisi anastaa, luovuttaa tai kätkeä.

Yrityssalaisuuden tunnusmerkkejä olisivat ehdotetun määritelmän mukaan tiedon haltijan salassapitotahto ja salassapitointressi sekä tiedon tosiasiallinen salassapito. Elinkeinonharjoittajan olisi pidettävä tieto salassa siten, että se on myös tosiasiallisesti suojattu ulkopuolisilta. Tiedon kanssa tekemisiin joutuvien henkilöiden olisi mielletävä tieto salaisuudeksi. Salassapitointressi taas ilmenisi siitä, että tiedon ilmaiseminen olisi omiaan aiheuttamaan taloudellista vahinkoa. Elinkeinotoiminnan kannalta täysin merkityksettömiä tietoja ei voitaisi pitää säännöksessä tarkoitettuina yrityssalai-

suuksina siinäkin tapauksessa, että elinkeinonharjoittaja itse jostakin henkilökohtaisesta syystä haluaa pitää ne huippusalaisina.

Tiedon salaisuusaste olisi viime kädessä suhteellinen määre. Yleisesti tunnettu seikka ei luonnollisestikaan voisi olla salaisuus. Julkistettu tieto voisi vain poikkeuksellisesti olla yrityssalaisuus. Vaikka monet kilpailevat elinkeinonharjoittajat tuntisivatkin tiedon, se voisi silti säilyä yrityssalaisuutena, jos tiedon haltijan edun mukaista olisi estää tiedon välittyminen esimerkiksi pahimmalle kilpailijalleen, joka sitä ei vielä tuntisi. Yrityssalaisuus voisi lakata olemasta salaisuus sen jälkeen, kun se on tullut riittävän monen tietoon.

SopMenL:n 4 §:n 3 ja 4 momentissa on liikesalaisuuden ohella mainittu myös tekninen esikuva ja tekninen ohje. Myös tällainen esikuva tai ohje saattaisi olla yrityssalaisuus, mutta näin ei välttämättä olisi aina. Silloin, kun niitä ei pidetä yrityssalaisuuksina, ne vastedes saisivat rikosoikeudellista suojaa ainoastaan SopMenL:n 10 §:n 1 momenttiin jäävän teknisen esikuvan tai ohjeen väärinkäyttöä koskevan rangaistussäännöksen nojalla.

12 §. Syyteoikeus

1 momentti. Markkinointi on nopeasti muuttuvaa. Sitä ei voida säännellä yksiselitteisesti ja täsmällisesti. Markkinointia koskevien säännösten soveltaminen edellyttää tuomioistuimilta erityisasiantuntemusta ja oikeuskäytännön muovautuminen suhteessa markkinoinnin nopeaan muuttumiseen on hidasta. Kuluttaja-asiamies on markkinoinnin erityisvalvontaviranomainen, jolla on keskitetty tieto markkinointia koskevien säännösten soveltamisesta. Niinpä kuluttajansuojalain 2 luvun 11 §:n 4 momentin mukaan virallinen syyttäjä saa tehdä syytteen markkinointirikoksesta ja -rikkomuksesta vain kuluttaja-asiamiehen ilmoituksen perusteella.

Vaikka ehdotetussa 1 §:ssä tarkoitettu markkinointirikos koskisi muutakin kuin kulutushyödykkeiden markkinointia, kuluttaja-asiamiehen kuulemista ennen tällaista rikosta koskevan syytteen nostamista on edelleen pidettävä hyödyllisenä. Sen vuoksi ehdotetaan, että virallisen syyttäjän on ennen markkinointirikosta koskevan syytteen nostamista kuultava kuluttaja-asiamiestä. Syytteen nostaminen ei kuitenkaan ehdotuksen mukaan enää riippuisi

kuluttaja-asiamiehen tekemästä ilmoituksesta kuten nykyään kuluttajansuojalain mukaan.

SopMenL:n 11 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen on puolestaan kilpailumenettelyrikosta koskevaa syytettä käsitellessään varattava kuluttaja-asiamiehelle tilaisuus tulla kuulluksi. Kun myös kilpailumenettelyrikos liittyy läheisesti kuluttaja-asiamiehen toimialaan, tämä järjestely ehdotetaan säilytettäväksi ja ulotettavaksi myös markkinointirikoksen tuomioistuin käsittelyyn. Niinpä ehdotetaan, että tuomioistuimen on markkinointirikosta ja kilpailumenettelyrikosta koskevaa asiaa käsitellessään varattava kuluttaja-asiamiehelle tilaisuus tulla kuulluksi.

2 momentti. Ehdotuksen mukaan virallinen syyttäjä ei saisi nostaa syytettä kilpailumenettelyrikoksesta, yritysvakoilusta, yrityssalaisuuden rikkomisesta, yrityssalaisuuden väärinkäytöstä, lahjomisesta elinkeinotoiminnassa eikä lahjuksen ottamisesta elinkeinotoiminnassa, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Elinkeinonharjoittajan kannalta saattaa olla epätarkoituksenmukaista turvautua rikosoikeudenkäyntiin, kun kysymys on edellä tarkoitetuista teoista. Sen vuoksi nämä rikokset ehdotetaan edelleenkin säilytettäväksi pääsääntöisesti asianomistajarikoksina. Virallinen syyttäjä voisi kuitenkin nostaa syytteen ilman asianomistajan syytelmoitusta, mikäli erittäin tärkeä yleinen etu tätä vaatii. Tämä edellytys voisi toteutua esimerkiksi silloin, kun rikollinen toiminta on jatkuvaa tai laajaa taikka se koskee huomattavan suuria varallisuusarvoja.

1.8. 31 luku. Ryöstöstä ja kiristyksestä

1.8.1. Luvun perustelut

1.8.1.1. Nykyinen lainsäädäntö ja sääntelyn tarve

Ryöstöä ja kiristystä koskevilla rangaistus-säännöksillä suojataan vapautta ja varallisuutta. Näitä rikoksia kutsutaankin yhdistetyiksi rikoksiksi, koska niiden tunnusmerkit sisältyvät kahdenlaisia elementtejä: toisaalta vapauteen tai terveyteen kohdistuvaa uhkaa kuvaavia tunnusmerkkejä ja toisaalta omaisuuden tai muihin taloudellisiin etuihin kohdistuvan uhan kuvauksen.

Ryöstö- ja kiristysrikokset ovat perinteisesti eronneet toisistaan siinä, että ryöstössä rikoksenteikijä itse ottaa toiselta omaisuutta, yleensä irtaimia esineitä, kun taas kiristämistyyppisissä rikoksissa tekotapana on kiskominen, joka tarkoittaa sitä, että kiristämisen kohteeksi joutunut henkilö pakotetaan luovuttamaan omaisuutta tai muuten päättämään omaisuuden tai edun siirtämisestä rikoksenteikijälle. Eräänlaisena välimuotona näihin rikoksiin luetaan lisäksi aikaisemmin ryöstöntapaiseksi varkauksiksi kutsuttu rikos (voimassa olevassa laissa ryöstäminen). Tällöin tarkoitetaan tapausta, jossa rikoksenteikijä, joka tavataan anastamasta omaisuutta, käyttää väkivaltaa tai uhkaa sillä voidakseen saavuttaa tavoitteensa.

Ryöstystä ja kiristyksestä säädetään nykyisin rikoslain 31 luvussa. Ryöstöä koskeva säännös on vuodelta 1946. Törkeää ryöstöä ja ryöstämistä koskevat säännökset uudistettiin vuonna 1972. Kiristämissäännös on alkuperäisessä muodossaan.

Voimassa olevassa laissa ryöstöllä tarkoitetaan omaisuuden ottamista ”väkivaltaisella pitelemisellä, tahi uhkauksella, jossa pakottava hengen tahi terveyden vaara on tarjona” (RL 31:1). Lisäedellytyksenä on, että rikoksenteikijän tarkoituksena on ”ilman laillista oikeutta” anastaa ottamansa omaisuus.

Törkeää ryöstöä koskevaa säännöstä uudistettaessa luovuttiin aikaisemmasta hyvin yksityiskohtaisesta ankaroitamisperusteiden luettelosta. Voimassa olevassa säännöksessä nämä perusteet on kuvattu yleisemmin käsittein ja niitä koskeva luettelo on lisäksi sikäli avoin, että ryöstöä kokonaisharkinnan perusteella voidaan pitää törkeänä muussakin kuin luettelossa mainitussa tilanteessa. Säännöksen mukaan törkeästä ryöstöstä tuomitaan, jos ryöstö tapahtuu erityistä raakuutta tai julmuutta osoittavalla tavalla, jos ryöstössä käytetään asetta tai muuta hengenvaarallista välinettä, jos rikos kohdistetaan henkilöön, joka ammatiltaan tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi ei voi itseään tai omaisuuttaan puolustaa, taikka jos rikoksenteikijät ovat muuten kuin satunnaisista syistä ryöstöjä, varkauksia tai muita sellaisia rikoksia tehdäkseen liittautyneet yhteen.

Nykyisen säännöksen mukaan on kuitenkin aina kiinnitettävä huomiota myös rikokseen johtaneisiin ja siitä ilmeneviin seikkoihin kokonaisuudessaan. Törkeää ryöstöä koskevaa säännöstä voidaan näet soveltaa ainoastaan

silloin, kun ryöstöä säännöksessä mainituissa tai muissa tapauksissa edellä mainitut seikat kokonaisuudessaan huomioon ottaen on pidettävä törkeänä.

Rikoslain nykyisen 31 luvun 3 §:n mukaan ryöstöön ja sen yritykseen rinnastetaan myös ryöstäminen (aikaisemmin ryöstöntapainen varkaus) ja sellaisen rikoksen yritys. Tästä rikoksesta tuomitaan se, joka tavataan näpistämästä tai varastamasta tai sitä yrittämästä, jos hän voidakseen täyttää rikoksensa tai pitää anastetun omaisuuden tekee toiselle väkivaltaa tai käyttää pakottavan hengen- tai terveyden- vaaran käsittävää uhkausta. Lakiteknisesti rinnastaminen on tehty siten, että ryöstämistä koskevassa säännöksessä rangaistuksen osalta vain viitataan ryöstöä ja törkeää ryöstöä koskeviin säännöksiin.

Kiristämisestä rangaistaan rikoslain nykyisen 31 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan sitä, joka ”hankkiakseen itselleen tahi toiselle hyötyä, uhkauksella kiskoo joltakulta tavaraa tahi rahaa, velan helpotuksen, velkakirjan, takauksen taikka muun aineellisen edun, johon hänellä ei ole laillista oikeutta”. Säännöksessä ei tarkemmin määritellä sitä, mitä kiskomisella tarkoitetaan, mutta kiskomisen on katsottu sisältävän jonkun henkilön jonkinasteista pakottamista toimimaan vastoin omaa tahtoaan.

Nykyisessä 31 luvun 4 §:n 3 momentissa on säädetty niin sanotusta ryöstöntapaisesta kiristämisestä. Sen mukaan rangaistus tuomitaan ryöstöä tai törkeää ryöstöä koskevan säännöksen mukaisesti, jos kiristykseen liittyvässä uhkauksessa on pakottava hengen- tai terveyden- vaara tarjona taikka jos toista väkivaltaisesti pidellään.

Ryöstöä ja kiristämistä on perinteisesti pidetty hyvin vakavina rikoksina. Niiden rangaistusasteikot ovat muihin omaisuusrikoksiin verrattuina ankarat. Ryöstörikoksiin on edelleen syytä suhtautua vakavasti erityisesti niiden hengelle ja terveydelle aiheuttaman uhan vuoksi. Ne ovat lisäksi omiaan järkyttämään rikoksen kohteeksi joutuneen mielenrauhaa ja aiheuttavat turvattomuuden tunnetta kansalaisten keskuudessa enemmän kuin muut omaisuusrikokset. Ne ovat myös keskimäärin vakavampia kuin vähäiset pahoinpitelyrikokset, jotka monesti tapahtuvat riitojen yhteydessä eivätkä siten ole täysin ennalta arvaattomia niin kuin ryöstörikokset usein ovat.

Myös kiristämisrikokset, vaikka niihin ei liittyisikään väkivaltaa, voivat aiheuttaa talou-

dellisten menetysten lisäksi huomattavaa henkistä kärsimystä. Siksi on syytä säilyttää ankara suhtautuminen myös näihin rikoksiin. Ryöstö- ja kiristämisrikosten nykyiset rangaistusasteikot ovat kuitenkin eräiltä osin tarkistuksen tarpeessa. Ryöstön ja törkeän ryöstön enimmäisrangaistukset ovat huomattavan korkeita. Käytännössä näitä korkeita enimmäisrangaistuksia ei ole tarvittu. Toisaalta enimmäisrangaistusten keskeinen porrastus on selvästi liian pieni. Kiristämisessä taas vähimmäisrangaistus on selvästi liian ankara. Kiristämisessäkin voi esiintyä jokseenkin lieviä tapauksia, joissa sakkorangaistus on riittävä seuraamus.

Puheena olevien säännösten soveltamisessa ei ole ilmennyt sellaisia erityisiä ongelmia, jotka edellyttäisivät merkittäviä muutoksia voimassa olevaan lakiin. Säännösten systematiikka on kuitenkin eräiltä osin tarpeettoman monimutkainen ja varsinkin kiristämistä koskeva säännös joiltakin osin vanhentunut. Ryöstössä, ryöstämisessä ja ryöstöntapaisessa kiristämisessä on kysymys sekä tekotavaltaan että moitittavuudeltaan hyvin samantyyppisistä teoista. Lisäksi näiden rikosten rangaistusseuraamukset määrätään samojen asteikkojen mukaisesti. Näyttääkin siltä, ettei erillisiä ryöstämistä ja ryöstöntapaista kiristämistä koskevia säännöksiä enää tarvita.

Ryöstön nykyistä tunnusmerkistöä on arvosteltu liiallisesta laajuudesta ja katsottu, että se käsittää myös sellaisia tekoja, joita ei voida pitää vakavina. Kun ryöstön vähimmäisrangaistuskin on niin korkea kuin kuusi kuukautta vankeutta, tällaisen säännöksen piiriin ei saisi tulla kokonaisuutena arvostellen vähäisiä tekoja. Toisaalta ei voida pitää perusteltuna sitä, että ryöstösäännöksissä tarkoitettua väkivaltaa tai uhkausta käyttäen tehty luvaton käyttöön ottaminen ei voi käsittää ryöstörikosta. Käyttöönotto-rikokset eivät poikkea niin olennaisesti anastusrikoksista, että ne olisi syytä asettaa tässä suhteessa eri asemaan.

Kiristämistä koskevaa säännöstä on taas pidetty kieliasultaan vanhentuneena. Lisäksi on katsottava puutteeksi se, että varsinaista kiristämistä ei ole porrastettu rikoksen törkeyden perusteella niin kuin useimmissa muissa omaisuusrikoksissa on tehty.

1.8.1.2. Ehdotuksen pääkohdat

Ryöstöä koskeva rangaistussäännös ehdotetaan laadittavaksi siten, että se sisältäisi nykyisen ryöstön ja ryöstöntapaisen kiristämisen tunnusmerkistöjen mukaiset teot. Lisäksi nykyisin ryöstämisen tunnusmerkistössä kuvatut teot yhdistettäisiin ryöstön perussäännökseen omaksi momentikseen. Ryöstörikoksen vakavuutta arvioitaessa ei ole olennaista merkitystä sillä, onko rikoksenteijä itse ottanut anastamansa omaisuuden vai onko se luovutettu hänelle. Ei myöskään ole syytä tehdä eroa sillä perusteella, ryhtyykö rikoksenteijä rikokseen väkivaltaa tai uhkausta käyttäen vai käyttäkö hän väkivaltaa tai uhkausta rikoksesta verekeltä tavattuna täyttääkseen rikoksensa tai pitääkseen sen kohteena olevan omaisuuden.

Ryöstön tunnusmerkistöä ehdotetaan samalla siten laajennettavaksi, että ryöstönä pidettäisiin myös luvaton toisen irtaimen omaisuuden käyttöön ottamista ryöstösäännöksessä tarkoitettua väkivaltaa tai uhkausta käyttäen.

Ryöstön vähimmäisrangaistus ehdotetaan alennettavaksi kuudesta kuukaudesta neljäksi kuukaudeksi vankeutta, mikä vastaa ehdotukseen sisältyvien rikosten yleistä törkeän tekemuodon vähimmäisrangaistusta. Nykyisinkin ryöstön vähimmäisrangaistus on sama kuin esimerkiksi törkeässä varkaudessa. Ryöstön käytännössä tarpeettomaksi osoittautunut korkea enimmäisrangaistus ehdotetaan alennettavaksi 10 vuodesta vankeutta kuudeksi vuodeksi vankeutta. Uudenkin asteikon mukaan ryöstöstä voitaisiin yksittäistapauksissa rangaista riittävän ankarasti. Törkeän ryöstön vähimmäisrangaistukseksi ehdotetaan nykyistä kahta vuotta vankeutta, mutta sen enimmäisrangaistus alennettaisiin 12 vuodesta 10 vuodeksi vankeutta. Enimmäisrangaistusten alentamisen tarkoituksena ei ole vaikuttaa ryöstön ja törkeän ryöstön nykyiseen rangaistuskäytäntöön.

Sen epäkohdan poistamiseksi, että ryöstönä on tuomittu myös sellaisia vähäisiä tekoja, joita ei voida pitää kokonaisuudessaan arvioiden vakavina, ehdotetaan ryöstösäännökseen lisättäväksi uusi, tällaiset teot säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle sulkeva momentti. Sen mukaan sinänsä ryöstön tunnusmerkistön täyttävästä teosta, joka huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat ei ole kokonaisuutena arvostellen vakava, rikoksenteijää ei olisi tuo-

mittava ryöstöstä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää.

Törkeän ryöstön tunnusmerkistö ehdotetaan kirjoitettavaksi rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutulla tavalla eli siten, että teon ankaroitamisperusteet lueteltaisiin tyhjentävästi. Ankaroitamisperusteisiin lisättäisiin se, että teolla aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaara, mutta tunnusmerkistöstä jäisi pois niin sanottu liigaperuste eli rikoksentehtäjien liittäytyminen yhteen ryöstöjä, varkauksia tai muita sellaisia rikoksia tehdäkseen.

Ehdotettu kiristyssäännös vastaa pääosin nykyistä kiristämissäännöstä, mutta se on kirjoitettu niin, että siinä ei edellytetä tekijältä hyötymistarkoitusta. Tällaisen teon moitittavuuden arvioimiseen ei olennaisesti vaikuta se, onko tekijällä ollut hyötymis- vai vahingoittamistarkoitus. Uhrinkaan kannalta tällä seikalla ei yleensä ole olennaista merkitystä. Nykyisen kiristyssäännöksen yksityiskohtainen luettelo rikoksen kohteeksi kelpaavista eduista korvattaisiin yleisluonteisemmalla ilmaisulla.

Kiristys ehdotetaan porrastettavaksi törkeyden perusteella kahteen asteeseen. Perusrikoksen rangaistuslauseuramukseksi ehdotetaan sakkoa tai enintään kahta vuotta vankeutta. Se vastaisi myös uuden kiskontarikoksen rangaistusasteikkoa.

Kiristuksen törkeämpi tekomuoto—törkeä kiristys—vastaisi rangaistusasteikoltaan muiden varallisuusrikosten törkeiden tekomuotojen rangaistusasteikkoja. Törkeän kiristuksen tunnusmerkit perustettaisiin käytetyn uhkauksen laatuun, tekijän osoittamaan häikäilemättömyyteen sekä rikoksen kohteen taloudelliseen arvoon ja rikoksella aiheutetun vahingon tuntuvuuteen rikoksen uhrin kannalta.

Ryöstö ja kiristys olisivat edelleen virallisen syytteen alaisia. Näin olisi siitä huolimatta, että kiristyksessä saatetaan eräissä tapauksissa uhata sellaisen seikan paljastamisella, jonka käsitteleminen julkisessa oikeudenkäynnissä saattaa entisestään lisätä rikoksesta sen uhrille aiheutunutta henkistä kärsimystä. Kiristystä on näet pidetty siinä määrin vakavana rikoksena, että sen tulee kuulua virallisen syytteen alaisuuteen. Asianomistajalle mahdollisesta oikeudenkäynnistä aiheutuvaa haittaa voidaan vähentää oikeudenkäynnin julkisuutta rajoittamalla sen mukaan kuin siitä on erikseen säädetty.

1.8.2. Pykälien perustelut

1 §. Ryöstö

1 momentti. Ryöstö olisi edelleen yhdistetty rikos, jonka tunnusmerkistö käsittäisi toiseen henkilöön kohdistuvan väkivallan tai sillä uhkaamisen ja toisen irtaimen omaisuuden anastamisen tai luvattoman käyttöön ottamisen taikka toisen pakottamisen luopumaan taloudellisesta edusta. Säännös sisältäisi paitsi nykyistä ryöstöä vastaavat teot myös nykyisin ryöstöntapaisena kiristämisenä rangaistavaksi säädetty teot. Ehdotuksen mukaan ryöstöstä tuomittaisiin se, joka käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla välittömästi käyttää sellaista väkivaltaa toisen hallusta anastaa tai ottaa luvattomasti käyttöönsä toisen irtainta omaisuutta (1 kohta) taikka sellaista väkivaltaa tai uhkausta käyttämällä pakottaa toisen luopumaan taloudellisesta edusta, johon rikoksentehtijällä tai sillä, jonka puolesta hän toimii, ei ole laillista oikeutta (2 kohta).

Ryöstön tunnusmerkistön voisivat toteuttaa ehdotetut rikoslain 28 luvun 1-3 §:ssä tarkoitetut varkausrikokset ja mainitun luvun 7 ja 8 §:ssä tarkoitetut irtaimen omaisuuden kohdistuvan luvattoman käytön eri tekemuodot, kun ne tehdään ryöstösäännöksessä mainitulla tavalla. Luvattoman käyttöön ottamisen kysymyksessä ollessa edellytykseksi on kuitenkin lisäksi asetettava, että käyttöön ottaminen tapahtuu toisen hallusta. Yhteinen omaisuus taikka sähkö tai lämpö eivät voisi olla ryöstön kohteina. Ryöstöä ja kiristystä koskevaan lukuun ei näet ehdoteta esityksen 28 luvun 12 §:ää vastaavaa määritelmäsäännöstä. Ryöstön soveltamisala on pyritty pitämään suppeana eikä mainittujen kohteiden sisällyttämiseen ryöstösäännöksen piiriin ole ilmennyt käytännön tarvetta. Niiden väkivaltaiseen anastamiseen voitaisiin soveltaa varkaus- ja pahoinpitelyrikoksia koskevia säännöksiä.

Toisin kuin nykyisessä laissa, säännösehdoituksessa ei mainittaisi, että anastamisen tai luvattoman käyttöön ottamisen tulisi tapahtua ilman laillista oikeutta. Tämän edellytyksen on katsottu sisältyvän jo anastuksen ja luvattoman käyttöön ottamisen käsitteisiin. Uudella kirjoitustavalla ei siis ole haluttu vaikuttaa säännöksen tulkintaan tässä suhteessa aikaisemmasta poikkeavasti.

Pykälän 2 kohta korvaisi rikoslain nykyisen ryöstöntapaista kiristämistä koskevan säännöksen, jossa rikoksen kohteena on tavara tai raha, velan helpotus, velkakirja, takaus tai muu aineellinen etu. Tämä tapauskohtainen luettelo ilmaistaisiin uudessa säännöksessä käsitteellä ”taloudellinen etu”, joka kattaa kaikki voimassa olevassa säännöksessä mainitut kiristämisen kohteet. Teon tulee siis heikentää uhrin varallisuusasemaa, mikä voi ilmetä esimerkiksi jo saadun varallisuusarvon tai vasta odotettavissa olevan voiton menetyksenä. Rikoksen kohteena olisi sellainen taloudellinen etu, johon tekijällä tai sillä, jonka puolesta hän toimii, ei ole laillista oikeutta. Tämä tunnusmerkki ei siis täytyisi esimerkiksi silloin, kun uhkauksella saadaan velallinen maksamaan jo erääntynyt saatava tai joku palauttamaan omistajalle tältä anastamansa omaisuus. Tältä osin säännös ei merkitsisi muutosta nykytilaan.

Ryöstön rangaistavuuden edellytyksiin kuuluu, että sen yhteydessä käytetään henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhataan henkilöön kohdistuvalla väkivallalla, joka on tarkoitettu toteutettavaksi välittömästi teon yhteydessä. Välittömästi tarkoittaa sitä, että on kysymys uhkauksesta, jonka toteuttaminen on tarkoitettu tapahtuvaksi heti. Tällä ymmärretään samaa kuin hätävarjelu yhteydessä sanonnalla ”koh-tapäätä uhkaava”. Ryöstön tunnusmerkistö eroaa tässä suhteessa kiristyksestä, jossa tarkoitettu uhkaus käsittää muun muassa muunlaiset kuin välittömästi toteutettaviksi tarkoitetut uhkaukset henkilöön kohdistuvalla väkivallalla.

Jotta ryöstö olisi kysymyksessä, henkilöön kohdistuvan väkivallan tai tällaisen väkivallan välittömän uhan tulee liittyä anastusrikoksen tekemiseen tai omaisuuden luvattomaan käyttöön ottamiseen taikka säännöksessä tarkoitettuun pakottamiseen. Väkivaltaa tai välittömän väkivallan uhkausta tulee käyttää nimenomaan keinona omaisuuden anastamiseksi, luvattomaksi käyttöön ottamiseksi tai toisen pakottamiseksi. Jos ryöstön yhteydessä käytetään väkivaltaa muussa kuin mainituissa tarkoituksissa, rikoksenteikijä voi lisäksi syyllistyä pahoinpitelyrikokseen. Tällöin sovelletaan rikosten yhtymistä koskevia säännöksiä.

Väkivalta tai väkivallan uhka kohdistetaan käytännössä useimmiten omaisuuden omistajaan tai haltijaan taikka siihen henkilöön, joka pystyy määräämään rikoksen kohteena olevas-

ta taloudellisesta edusta. Rikoksenteikijä yleensä pyrkii väkivallalla tai sillä uhkaamalla murttamaan uhkauksen kohteena olevan henkilön vastarinnan. Ryöstösäännöksessä ei kuitenkaan edellytetä, että väkivalta tai sen uhka kohdistuisi nimenomaan siihen henkilöön, jonka vastarinta tahdotaan murtaa. Ryöstöstä voi olla kysymys myös sellaisessa tapauksessa, jossa ryöstön uhrin vastarinta saadaan murtumaan kohdistamalla väkivalta tai sen uhka kolmanteen henkilöön.

Ehdotetut muutokset eivät olennaisesti muuta ryöstösäännöksen soveltamisalaa verrattuna voimassa olevan lain säännöksiin ryöstöstä ja ryöstöntapaisesta kiristämisestä. Säännöksen soveltamisalaa saattaa jossakin määrin kuitenkin laajentaa se, ettei väkivallalla uhattaessa hengen- tai terveydenvaaran tarvitse enää olla pakottava, jolla tarkoitetaan paitsi vaaran välittömyyttä myös sitä, että uhka on laadultaan jossakin määrin pakottavaa. Myös se, ettei ryöstöntapaisen kiristämisen edellytyksiin enää kuulu hyödyn hankkiminen itselleen tai toiselle, voi laajentaa säännöksen soveltamisalaa. Toisaalta ryöstönä ei enää pidettäisi yhteiseen omaisuuteen kohdistuvaa anastusta, vaikka se tehtäisiinkin ryöstösäännöksessä kuvatulla tavalla. Käytännössä erot eivät ole merkittäviä.

Lain soveltajan harkittavaksi yksittäistapauksissa jää, millainen väkivallan tai välittömästi henkilöön kohdistuvan väkivallan uhkauksen tulee olla, jotta ryöstön tunnusmerkistö täyttyisi. Aivan vähäinen väkivalta ei olisi riittävä peruste säännöksen soveltamiselle. Uhkauksen tulee lisäksi olla todellinen tai ainakin sellainen, että rikoksen uhrilla on syytä olettaa voivansa joutua välittömän väkivallan kohteeksi. Ryöstöstä voisi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun uhria uhataan erehdyttävästi oikeata asetta muistuttavalla leikkipistoolilla. Näin on tulkittu myös nykyistä ryöstösäännöstä.

Ryöstön vaarallisuuden ja paheksuttavuuden kannalta siinä käytetty väkivalta tai uhkaus ovat olennaisempia tekijöitä kuin rikoksen kohteena olevan omaisuuden arvo. Niinpä rikoksen kohteena olevan omaisuuden arvolla tai rikoksella aiheutetulla vahingolla ei ole ryöstöä arvosteltaessa niin paljon merkitystä kuin esimerkiksi varkauden tai luvattoman käytön yhteydessä.

Ryöstön rangaistusseuraamuksena olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta.

2 momentti. Ehdotetun 1 momentin mukaisen ryöstön yritykseen olisi rangaistava.

3 momentti. Momentti sisältäisi säännöksen voimassa olevan lain ryöstämistä vastaavasta rikoksesta ja sen yrityksestä. Säännöksen mukaan ryöstöstä tai sen yrityksestä tuomittaisiin myös se, joka 1 momentissa tarkoitettua anastamisesta tai käyttöön ottamisesta verekseltään tavattuna käyttämällä siinä tarkoitettua väkivaltaa tai uhkausta täyttää tai yrittää täyttää rikoksen taikka pitää tai yrittää pitää siten ottamansa omaisuuden.

Säännös koskisi siis tapauksia, joissa rikosentekijä tulee yllätyksi kesken anastamisen tai käyttöön ottamisen yritystä tai sellaisesta rikoksesta verekseltään tavattuna. Voimassa olevan lain ryöstämistä koskevassa säännöksessä ei ole käytetty määrettä ”verekseltään”. Kun ehdotetulla säännöksellä tarkoitetaan suojata muun muassa anastetun omaisuuden oikean omistajan sitä oikeutta omaisuutensa ottamiseen takaisin ”rikosentekijältä verekseltään”, josta säädetään rikoslain voimaannpanemisesta annetussa asetuksessa (12 §), tämän määreen lisäämistä on pidetty hyödyllisenä. Täsmennystä voidaan pitää tarpeellisenä senkin vuoksi, että ehdotettu momentti anastamisen lisäksi koskisi myös käyttöön ottamisesta verekseltään tavattua rikosentekijää. Juuri käyttöön ottamisen yhteydessä saattaisi syntyä epäselvyyttä siitä, mitä käsitteellä ”käyttöön ottamisesta tavattuna” tarkoitetaan. Jos anastaminen tai luvaton käyttöön ottaminen on jo tapahtunut ja tällä tavoin saadun omaisuuden käyttö häiriöttä jatkunut, ei myöhemmin tapahtunut väkivalta esimerkiksi oikeata omistajaa vastaan, joka yrittää ottaa omaisuuttaan takaisin, täyttäisi ryöstörikoksen tunnusmerkistöä. Tällaisessa tilanteessa mahdollisesti esiintyvät rikokset arvosteltaisiin muiden, useimmiten pahoinpitelyä koskevien säännösten mukaan.

Tämänkin säännöksen kysymyksessä ollessa väkivalta tai sen uhka saattaisi kohdistua myös henkilöön, joka ei ole omaisuuden omistaja tai edes sen haltija. Tällainen henkilö voi olla esimerkiksi joku sivullinen, joka yleisen hätävarjelu-oikeuden nojalla ryhtyy toimenpiteisiin anastamisrikoksen ehkäisemiseksi. Väkivalta tai sen uhka voi kohdistua myös henkilöön, joka niin sanotun jokamiehen kiinniotto-oikeuden perusteella pyrkii estämään rikosentekijän pakenemisen joko ryöstön tai muun anastusrikoksen yhteydessä.

Koska ehdotettu varkaussäännös käsittäisi suuren osan rikoslain voimassa olevassa 33 luvussa tarkoitetuista teoista, on mahdollista, että osa näistä teoista voisi ehdotuksen mukaan tulla rangaistavaksi ryöstönä, jos teko suoritettaisiin käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla välittömästi käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa. Voimassa olevassa 33 luvun 17 §:ssä on viittaus ryöstösäännöksiin. Ehdotettu ryöstösäännös korvaisi kumottavaksi esitetyn rikoslain 33 luvun 17 §:n eräät tekemuodot.

4 momentti. Ellei ryöstön tunnusmerkistön toteuttavaa tekoa, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, olisi kokonaisuutena arvostellen pidettävä vakavana, rikosentekijää ei tuomittaisi ryöstöstä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää. Tarkoitus on, etteivät aivan vähäiset ryöstön tunnusmerkistön sinänsä täyttävät rikokset voisi tulla ryöstönä rangaistaviksi. Jos esimerkiksi lievää väkivaltaa käyttäen anastetaan toiselta savukerasia, viinapullo tai muu vähäarvoinen omaisuusesine, ei tekoa ehdotetun momentin nojalla olisi pidettävä ryöstönä. Ehdotuksen mukaan tällaiset teot olisi sen sijaan arvioitava tapaukseen soveltuvien muiden rangaistussäännösten mukaisesti. Useimmiten kysymykseen tulisivat pahoinpitely- ja anastussäännökset. Sen sijaan näitä tekoja ei voitaisi pitää kiristyksenä. Momentti näet koskee vain ryöstösäännöksessä tarkoitettua tekoa, joten siinä käytetyn väkivallan tai uhkauksen tulee olla sellainen, jota ryöstösäännöksessä tarkoitetaan. Kiristyksessä taas on kysymys muulla kuin ryöstösäännöksessä tarkoitettulla uhkauksella pakottamisesta.

Harkittaessa, onko tekoa pidettävä vakavana, on suoritettava teon kokonaisarviointi. Huomiota on tällöin kiinnitettävä muun muassa väkivallan tai uhkauksen luonteeseen. Taivoitellun omaisuuden vähäisyys ei estäisi pitämästä tekoa ryöstönä, jos esimerkiksi tekijän käyttämä väkivalta on ollut vakavaa.

Rikosten yhtyminen. Oikeuskäytännössä on katsottu, että ryöstön toteuttamiseksi tehdystä lievästä tai tavallisesta pahoinpitelystä ei erikseen rangaista, vaan ne arvostellaan ryöstöön kuuluvana väkivaltana. Ehdotuksella ei ole tässä suhteessa haluttu muuttaa nykyistä käytäntöä. Lähtökohdaksi voidaan edelleen asettaa, että lievä tai tavallinen pahoinpitely, joka on tehty ryöstön suorittamiseksi, sisältyy ryöstöön. Jos ryöstön yhteydessä on muuten pa-

hoinpidelty ryöstön uhria tai muita henkilöitä, tällainen pahoinpitely ei sisälly ryöstöön, vaan se on arvosteltava erikseen.

2 §. Törkeä ryöstö

1 momentti. Pykälässä luetellaan tyhjentävästi kaikki ne ankaroitamisperusteet, joilla ryöstöä voitaisiin pitää törkeänä. Voimassa olevasta ryöstön tunnusmerkistöstä poiketen ehdotus sisältää uutena ankaroitamisperusteena sen, että ryöstössä aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaara. Toisaalta ehdotetaan luovuttavaksi siitä nykyiseen lakiin sisältyvästä ankaroitamisperusteesta, että rikoksentehtäjät ovat liittäytyneet yhteen ryöstöjä, varkauksia tai muita sellaisia rikoksia tehdäkseen. Tämä johtuu lähinnä uudesta rangaistusten mittaamis-säännöstöstä, jonka mukaan rangaistuksen yleisenä koventamisperusteena on muun muassa rikoksen tekeminen vakavia rikoksia varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä (RL 6:2^k). Muutosta voidaan perustella myös sillä, että voimassa olevaa säännöstä samoin kuin vastaavaa törkeää varkautta koskevaa ankaroitamisperustetta on erittäin harvoin sovellettu käytännössä. Myöskään esityksen törkeää varkautta koskevaan säännökseen tätä ankaroitamisperustetta ei enää ehdoteta.

Momentin 1 kohdassa vaikealla ruumiinvammalla, vakavalla sairaudella tai hengenvaaralla tarkoitetaan samaa kuin rikoslain 21 luvun 6 §:ssä törkeää pahoinpitelyä koskevassa säännöksessä. Näin ollen törkeää pahoinpitelyä koskevan ankaroitamisperusteen arviointikäytäntöä voidaan käyttää hyväksi nyt ehdotettua säännöstä sovellettaessa.

Myös momentin 2 kohdassa tarkoitettu ankaroitamisperuste on laadittu yhdenmukaiseksi törkeää pahoinpitelyä koskevassa säännöksessä olevan vastaavan perusteen kanssa. Senkin tulkitsemisessa voidaan nojautua mainitun pahoinpitelysäännöksen tulkintakäytäntöön.

Momentin 3 kohta poikkeaa jonkin verran voimassa olevasta törkeän ryöstön vastaavasta ankaroitamisperusteesta. Ehdotuksen mukaan törkeän ryöstön yhtenä edellytyksenä olisi, että ryöstössä käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä. Sen sijaan muita kuin aseita tai niihin rinnastettavia välineitä säännös ei koskisi. Ampuma- aseeseen rinnastettavia hen-

genvaarallisia välineitä olisivat esimerkiksi erilaiset pommit, myrkylliset tai tukahduttavat kaasupanokset ja räjähteet. Teräaseita ovat muun muassa tikarit, stiletit ja pistimet. Niihin rinnastettavia hengenvaarallisia välineitä ovat esimerkiksi teräaseilla (108/77) ja -asetuksissa (409/77) mainitut jousipatukka ja nyrkkirauta sekä erilaiset ketjusta, kaapelista, metalliputkesta tai vaijerista valmistetut ja niihin rinnastettavat lyömäaseet. Voimassa olevassa laissa ryöstön törkeäksi tekävänä perusteena voi olla mikä tahansa hengenvaarallinen väline. Käytännössä ehdotuksen ja nykyisen säännöksen erolla ei juurikaan ole merkitystä.

Momentin 4 kohdassa ehdotettu ankaroitamisperuste olisi voimassa olevan lain törkeää ryöstöä koskevan säännöksen kanssa yhdenmukainen. Henkilöillä, jotka ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi eivät voi itseään tai omaisuuttaan puolustaa, tarkoitettaisiin esimerkiksi autoa kuljettavia vuokra-autoilijoita.

Jotta ryöstö olisi katsottava törkeäksi, sen tulisi täyttää vähintään jokin edellä mainituista ankaroitamisperusteista ja lisäksi ryöstön tulisi olla sellainen, että sitä on kokonaisuutena arvostellen pidettävä törkeänä. Tässä arvioinnissa suurin merkitys on käytetyn väkivallan voimakkuudella ja uhkauksen vaarallisuudella. Tämän ohella olisi kiinnitettävä huomiota myös ryöstöllä tavoitellun omaisuuden määrään.

Mikäli ryöstön suorittamiseksi käytettäisiin väkivaltaa, joka täyttää törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön, rangaistus määrättäisiin vain törkeästä ryöstöstä, johon törkeä pahoinpitely sisältyy.

Rangaistus törkeästä ryöstöstä olisi vankeutta vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta.

2 momentti. Törkeän ryöstön yritys ehdotetaan edelleen rangaistavaksi.

3 §. Kiristys

1 momentti. Nykyisen kiristämissäännöksen tunnusmerkistö edellyttää, että kiskominen tehdään hyödyn hankkimiseksi joko tekijälle tai jollekin toiselle henkilölle. Ehdotetussa säännöksessä tästä edellytyksestä luovuttaisiin. Sen mukaan kiristyksestä rangaistaisiin henkilöä, joka muulla kuin ryöstösäännöksessä tarkoitettulla uhkauksella pakottaa toisen luopu-

maan taloudellisesta edusta, johon rikoksenteijällä tai sillä, jonka puolesta hän toimii, ei ole laillista oikeutta. Jos uhkaus tarkoittaisi henkilön kohdistuvan väkivallan välitöntä käyttämistä, kiristyksestä ei voisi olla kysymys, vaan uhkaaja olisi tuomittava ryöstöstä. Ehdotuksen mukaan kiristykseen liittyvä uhkaaminen siis tarkoittaisi kaikenlaisia muita kuin ryöstörikoksen toteuttavia uhkauksia.

Sitä, mitä säännöksessä uhkauksella tarkoitetaan, ei ole erikseen määritelty. Koska uhkaus on se tapa, jolla säännöksessä tarkoitettu pakottaminen tehdään, on kuitenkin selvää, että uhkauksen täytyy olla sillä tavalla todellinen, että se saa kohteena olevan henkilön taipumaan uhkaukseen. Mikäli taas on kysymys yrityksestä, uhkauksen on oltava ainakin sellainen, että se yleisen kokemuksen mukaan on omiaan saamaan uhatun taipumaan. Uhkauksen ja sen kohteen asennoitumisen välillä tulee siis olla syy-yhteys.

Kiristys voitaisiin toteuttaa esimerkiksi uhkaamalla toista joskus myöhemmin tehtävällä väkivallalla tai sellaisella rikoksella, joka ei sisällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa. Kiristys voi tapahtua myös esimerkiksi uhkaamalla paljastaa uhattua koskeva vahinkoa tai kärsimystä aiheuttava taikka muunlainen haitallinen tieto jollekin kolmannelle henkilölle, esimerkiksi uhatun aviopuolisolle, työnantajalle tai ystävälle. Kiristysrikoksen toteuttaisi myös se, että toinen pakotetaan luovuttamaan rahaa uhkaamalla ilmiantaa tämä jostakin rikoksesta. Kiristyksessä käytettävän uhkauksen ei siis välttämättä tarvitsisi olla oikeudenvastainen. Uhkauksen ei myöskään tarvitsisi kohdistua siihen henkilöön, johon uhkauksella pyritään vaikuttamaan. Teon edellyttämään tahallisuuteen kuitenkin kuuluu tekijän tietoisuus siitä, että uhattu uskoo uhkauksen toteuttamiseen ja antaa sen vaikuttaa suhtautumiseensa.

Samoin kuin ryöstösäännöksessä luovuttaisiin myös kiristysäännöksessä voimassa olevan lain mukaisesta kiristyksellä tavoiteltavien etujen luettelosta. Tyypillisin kiristysrikoksen tekotapa on se, että tekijä pyrkii uhkauksellaan saamaan rikoksen kohteen luovuttamaan tekijälle itselleen tai toiselle rahaa tai muun taloudellisen edun.

Voimassa olevassa kiristämistä koskevassa säännöksessä edellytetään, että tekijällä ei ole laillista oikeutta tavoittelemaansa aineelliseen etuun. Uudessa säännöksessä edellytetään kiristyksellä tavoitellun taloudellisen edun olevan

sellainen, johon joko rikoksenteijällä itsellään tai sillä, jonka puolesta hän toimii, ei ole laillista oikeutta. Tässä suhteessa säännöksen soveltamisala siis laajenisi. Toisaalta myöskään uuden säännöksen mukaan kiristyksestä ei olisi kysymys esimerkiksi silloin, kun uhkauksella saadaan velallinen maksamaan jo erääntynyt saatava uhan käyttäjälle tai sille, jonka puolesta hän toimii.

Vaikka ehdotetuissa kiristysäännöksissä ei enää vaaditakaan hyötymistarkoitusta, on selvää, että käytännössä kiristysrikoksiin edelleen yleensä liittyy hyötymistarkoitus. Rikoksenteijä saattaa kuitenkin toisinaan pyrkiä kiristyksellä ainoastaan vaikeuttamaan rikoksen uhrin taloudellista asemaa. Myös tällaiset tapaukset voitaisiin uuden säännöksen mukaisesti rangaista kiristykseenä.

Rikoslain 25 luvun 12 §:n pakottamissäännös muistuttaa kiristykseen tunnusmerkistöä, mutta eroaa kiristyksestä siinä, että pakottamissäännöksellä suojataan ihmisen toimintavapautta yleensä. Pakottamissäännöksen soveltamisala ei sinänsä liity taloudellisiin etuihin kuten kiristyksessä, vaan pakottamisella pyritään saamaan toinen ”tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin”. Erityissäännöksenä kiristysäännös kuitenkin syrjäyttää pakottamista koskevan yleissäännöksen.

Rangaistus kiristyksestä olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

2 momentti. Kiristykseen yritys olisi rangaistava samoin kuin nykyisin kiristämisen yritys.

4 §. Törkeä kiristys

1 momentti. Nykyisessä rikoslaissa ei ole erityistä törkeää kiristämistä koskevaa säännöstä. Ehdotuksen mukaan erilaiset kiristysrikokset porrastettaisiin törkeyden mukaan siten, että kiristykseen törkeät tekemuodot selvästi erottuisivat kiristykseen perusmuodosta. Ehdotetut kiristykseen ankaroitamisperusteet liittyvät toisaalta kiristyksessä käytettävän uhkauksen laatuun ja voimakkuuteen sekä rikoksen kohteen vastustuskykyyn ja turvattomuuteen ja toisaalta rikoksella aiheutetun vahingon määrään yleensä ja lisäksi sen tuntuvuuteen uhrin kannalta. Myös tekijän häikäilemättömyyden suhtautumisella rikoksen uhuriin olisi merkitystä rikoksen törkeyttä punnittaessa.

Momentin 1 kohdan mukaan kiristystä on pidettävä törkeänä ensiksikin silloin, kun se

tehdään uhkaamalla vakavanlaatuisella rikoksella, joka vaarantaisi toisen hengen tai terveyden. Koska ryöstösäänöksessä tarkoitettu uhkaus on nimenomaan suljettu pois kiristuksen tunnusmerkistöstä, ei tässä ankaroittamisperusteessa tarkoitettu uhka saa olla välitön. Kysymyksessä täytyisi siis olla joskus myöhemmin toteutettavaksi aiottu toisen hengen tai terveyden vaarantava vakavanlaatuinen rikos. Uhkaus mistä tahansa vakavanlaatuisesta rikoksesta, jossa hengen tai terveyden menettämisen vaara on tarjona, voisi tulla kysymykseen. Tällaisia olisivat esimerkiksi uhkaus tahallisuudesta henkirikoksesta tai törkeästä pahoinpitelystä.

Saman kohdan mukaan kiristys voisi olla törkeä myös silloin, kun uhkana käytetty vakavanlaatuinen rikos olisi sellainen, että se toteutuessaan aiheuttaisi huomattavaa vahinkoa uhatun tai jonkun muun omaisuudelle. Tällainen rikos voisi olla esimerkiksi törkeä vahingonkoko.

Momentin 2 kohdan mukaan kiristys voisi olla törkeä, jos rikoksenteijä käyttää siinä häikäilemättömästi hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa. Häikäilemättömästä heikkouden tai turvattoman tilan hyväksi käyttämisestä olisi kysymys silloin, kun rikoksenteijä laskelmoivasti ja keinoista piittaamatta uhkaa rikoksen uhria sellaisella teolla, jota vastaan hän tietää uhrin olevan erityisen puolustuskyvytön. Tyypillisinä esimerkkeinä tässä kohdassa tarkoitetuista rikoksen uhreista voidaan mainita vanhukset, sairaat, vammaiset ja erilaiset laitoshoidokit, jos he henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai turvattoman asemansa vuoksi ovat joutuneet häikäilemättömän kiristuksen kohteeksi. Uhkaus voisi tässäkin tapauksessa kohdistua muuhunkin henkilöön kuin siihen, johon uhkauksella pyritään vaikuttamaan. Törkeästä kiristyksestä voisi siis olla kysymys silloinkin, kun rikoksenteijä käyttää häikäilemättömästi hyväksi muun kuin kiristuksen kohteen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa. Kiristys voisi näissä tapauksissa olla törkeä, vaikkei tavoiteltu taloudellinen etu kovin suuri olisikaan.

Momentin 3 kohdan mukainen ankaroittamisperuste määräytyy kiristuksen kohteena olleen taloudellisen edun arvon perusteella. Kiris-

tystä voitaisiin pitää sen mukaan törkeänä, jos taloudellinen etu, josta toinen pakotetaan luopumaan, on erittäin arvokas. Tämän kohdan perusteella taloudellista etua arvosteltaisiin objektiivisesti eikä pelkästään tekijän tai uhrin kannalta.

Neljänneksi ankaroittamisperusteeksi ehdotetaan kiristuksen rikoksen uhrille aiheuttaman vahingon tuntuvuutta. Kiristys voisi olla törkeä, jos kiristyksellä aiheutetaan rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva taloudellista vahinkoa. Tällä perusteella kiristystä voitaisiin pitää törkeänä esimerkiksi silloin, kun se on kohdistunut vähävaraiseen henkilöön, vaikkei taloudellista vahinkoa objektiivisesti olisi pidettävä kovin suurena. Ratkaisevana perusteena olisi nimenomaan vahingon vaikutus uhrin taloudellisiin olosuhteisiin. Tahallisuuden edellyttämään tietoisuuteen kuuluisi, että tekijä on mieltänyt tekonsa aiheuttavan rikoksen uhrille erityisen tuntuva taloudellista vahinkoa. Tekijän tarkoituksena on voinut olla hyötymistarkoituksen ohella tai jopa pelkästään vain kiusanteko tai kosto.

Kiristystä voitaisiin pitää törkeänä vain silloin, kun teko täyttää jonkin edellä tarkoitetuista edellytyksistä ja on lisäksi myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Kokonaisarvostelussa painavimpia seikkoja olisivat uhkauksen laatu ja voimakkuus, mutta huomiota olisi samalla kiinnitettävä myös rikoksella tavoiteltuihin taloudellisiin etuihin sekä sen aiheuttamiin menetyksiin ja vahinkoihin. Taloudellisten etujen tai vahinkojen markkamääräisiä rajoja ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena vahvistaa. On kuitenkin selvää, että kiristuksen katsominen törkeäksi ei kiristykseen sisältyvän pakottamiselementin vuoksi edellytä esimerkiksi sellaisia menetyksiä tai sellaista edun tavoittelua, jota tarkoitetaan törkeän varkauden ankaroittamisperusteissa.

Törkeän kiristuksen rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Rangaistusasteikko siis vastaisi useimpien rikosten törkeän tekemuodon ehdotettua rangaistustasoa.

2 momentti. Törkeän kiristuksen yritys olisi rangaistava.

1.9. 32 luku. Kätkemisrikoksista

1.9.1. Luvun perustelut

1.9.1.1. Nykyinen lainsäädäntö ja sääntelyn tarve

Luvussa on rangaistussääntelyn kohteena ryhtyminen varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saatuun omaisuuteen. Tällainen ryhtyminen ehdotetaan rangaistavaksi, kuten nykyisinkin, sekä tahallisuutta tuottamuksellisuutena. Kätkemistä koskevien rikossäännösten tarkoituksena on toisaalta ehkäistä omaisuusrikollisuutta vaikeuttamalla rikoksella saadun omaisuuden hyödyntämistä ja toisaalta parantaa oikean omistajan mahdollisuuksia saada takaisin häneltä rikoksella viety omaisuus. Sääntely kohdistuu erityisesti varastetun omaisuuden välittäjiin, joiden toiminta on omiaan pitämään yllä omaisuusrikollisuutta.

Rikoslain voimassa olevan 32 luvun ("Varastetun tavaran kätkemisestä sekä muusta luvattomasta ryhtymisestä rikoksen kautta saatuun tavarahan") säännökset ovat alkuperäisessä muodossaan lukuun ottamatta 5 §:ää, jota muutettiin vuonna 1946. Tämän lisäksi luvun 2 § on kumottu vuonna 1939. Luvussa on säädetty rangaistavaksi toisaalta ryhtyminen tavarahan, jonka tekijä tietää näpistämisen, varkauksen, ryöstön tai kiristämisen kautta saaduksi (1 §), ja toisaalta ryhtyminen tavarahan, jonka tekijä tietää muulla rikoksella saaduksi (4 §). Ne ovat eri rikoksia omine rangaistusasteikkoineen. Jos joku ottaa varastetun tavaran kätkemisen ammatikseen tai tavakseen, rangaistaan häntä luvun 3 §:n mukaan ammattimaisesta tai tavanomaisesta varastetun tavaran kätkemisestä, josta on säädetty ankarampi rangaistus kuin 1 ja 4 §:ssä tarkoitetuista rikoksista. Luvun 5 §:ssä on säädetty rangaistus sille, joka ryhtyy tavarahan, jonka toinen on rikoksen kautta saanut, jos hänellä on syytä varoa saantoa laittomaksi. Luvun 6 §:ssä on vielä säädetty rangaistus sille, joka on vilpittömässä mielessä saanut haltuunsa tavaraa mutta on sen salannut tultuaan tietämään, että tavara on rikoksen kautta saatu.

Rikoslain voimassa olevan 32 luvun 1 ja 4 §:ssä tarkoitetuista rikoksista rangaistusta ei saa määrätä korkeammaksi kuin mitä voitaisiin määrätä avunannosta niin sanottuun esirikokseen eli siihen rikokseen, jonka kautta

omaisuus on saatu. Tätä voidaan pitää jäänteenä käsityskannasta, jonka mukaan rikoksella toiselta viedyn omaisuuden kätkemistä pidettiin osallisuutena siihen rikokseen, jolla omaisuus oli toiselta saatu. Tällaista sidonnaisuutta esirikokseen ei ainakaan enää voida pitää perusteltuna. Ryhtyminen varastettuun tavarahan on erillinen tekotyyppi, jonka rangaistavuudelle on itsenäinen peruste. Käytännössä esiintyy tapauksia, joissa kätkemistekoa voidaan pitää jopa moitittavampana ja siten ankarammin rangaistavana kuin esirikosta. Rikoslain nykyisen 32 luvun 3 §:ssä on säädetty ammattimaisesta ja tavanomaisesta kätkemisestä enimmäisrangaistukseksi peräti 10 vuoden vankeusrangaistus. Tuo rikoslakiin alun perin otettu varallisuusrikokselle poikkeuksellisen ankara enimmäisrangaistus, joka vastasi silloin useampikertaisesta varkaudesta säädettyä enimmäisrangaistusta, ei ole enää kohtuullisessa suhteessa muiden varallisuusrikosten enimmäisrangaistuksiin. Muutenkin on tarpeen yhdenmukaistaa luvun rangaistussäännökset vastamaan muiden omaisuusrikosten säännöksiä.

Kohtuuskäsitteet vaatisivat, ettei rikosentekijän perheenjäsentä tai muuta rikosentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvaa henkilöä tuomita rangaistukseen siitä, että hän pelkää syö varastettuja elintarvikkeita tai muulla sen kaltaisella tavalla käyttää rikoksella hankittua omaisuutta. Voimassa olevassa 32 luvussa ei ole kuitenkaan tällaista rangaistavuuden poistavaa säännöstä.

1.9.1.2. Ehdotuksen pääkohdat

Ehdotetussa luvussa luovuttaisiin voimassa olevan lain mukaisesta kätkemisrikosten jakamisesta kahteen eri pykälään sen perusteella, millä esirikoksella kätkemisen kohteena oleva omaisuus on saatu. Nykyisessä varastetun tavaran kätkemistä koskevassa rikoslain 32 luvun 1 §:n säännöksessä mainitaan esirikoksina ne rikokset, joilla saatu omaisuus on luovutettava oikealle omistajalleen korvauksetta, vaikka se olisi otettu vastaan vilpittömässä mielessä. Tällä rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 11 §:ään perustuvalla saantosuojan rajoituksella ei ole sellaista rikosoikeudellista merkitystä, että vastoin rikoslain uudistamisessa noudatettua yhdistämispyrkimystä olisi edelleen tarpeen jakaa kätkemisrikokset esirikoksen perusteella eri säännöksiin. Nykyis-

sä säännöksissä tarkoitetut esirikokset eivät välttämättä vaikuta kätkemisrikoksen moittavuuteen sillä tavalla, että nykyisen kaltaista erottelua tarvittaisiin.

Ehdotuksessa ei ole myöskään tyhjentävästi lueteltu ryhtymistekoja, vaan esimerkinomaisesti mainitaan vain yleisimmät ryhtymisen muodot eli kätkeminen, hankkiminen, huostaan ottaminen ja välittäminen. Ehdotus ei kuitenkaan merkitsisi käytännössä rangaistavuuden alan laajentumista.

Koska ryhtyminen laittomasti saatuun omaisuuteen yleensä kohdistuu varkaudella tai sen kaltaisella anastusrikoksella omistajalta vietyyn omaisuuteen, kätkemisrikoksen kohteena olisi yleisimmin irtain esine. Johdonmukaisuussyistä tulisi sen kohteena olla myös kiinteä omaisuus. Olisi oikeustajuntaa loukkaavaa, jos joku rikokseen syyllistymättä voisi ostaa tai välittää kiinteistön, jonka hän tietää viedyksi sen oikealta omistajalta kiristyksellä. Tämän vuoksi ehdotetaan, että myös kiinteä omaisuus voisi olla kätkemisrikoksen kohteena. Tältä osin ehdotus laajentaisi rangaistavuuden alaa. Muutoksen käytännöllinen merkitys ei kuitenkaan liene kovin suuri.

Kätkemisrikosten perusrikoksena olisi ryhtyminen toiselta varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saatuun omaisuuteen, jonka tekijä tietää tällä tavoin saaduksi (1 §). Esirikoksina mainittaisiin siis kaikki ne rikokset, jotka nykyisin voivat olla rikoslain 32 luvun 1 §:n mukaan varastetun tavaran kätkemisen esirikoksia, ja lisäksi kavallus-, petos-, kiskonta- ja maksuvälinepetosrikokset. Rikoslain nykyisen 32 luvun 4 §:n mukaan esirikoksena voi periaatteessa tulla kysymykseen mikä tahansa rikos, jolla omaisuus on saatu. Tällaisia rikoksia ovat juuri kavallus, petos ja kiskominen sekä lisäksi pesäнкavaltaminen, löytötavaran kavallus ja rikoslain 33 luvun 1, 6 ja 7 §:ssä mainitut rikokset, joilla toisen oikeutta esineeseen on loukattu. Nykyistä säännöstä on tulkittu niin, että ryhtymisen kohteena oleva omaisuus on ollut saatava toisen oikeutta loukkaavalla rikoksella. Esimerkiksi rauhoitusaikana tapahtunut hirven luvaton tappamista ei ole pidetty säännöksessä tarkoitettuna esirikoksena (KKO 1983 II 67).

Pesäнкavaltaminen ja edellä mainitut rikoslain 33 luvussa tarkoitetut rikokset yhdennettäisiin ehdotetun rikoslain 28 luvun mukaan varkaus- tai kavallusrikoksiksi. Löytötavaran

anastaminenkin rangaistaisiin ehdotuksen mukaan kavalluksena. Ehdotus siis käsittäisi kaikki keskeisimmät nykyisten kätkemisrikosten piiriin kuuluvat esirikokset. Nykyisen kaltainen esirikosten suhteen avoin kätkemisrikossäännös ei ole rikoslainsäädännölle asetettavan täsmällisyysvaatimuksen kannalta hyväksyttävä, minkä vuoksi on päädytty ehdottamaan esirikosten tyhjentävää luetteloa.

Kätkemisrikoksen ankarammin rangaistava muoto olisi törkeä kätkemisrikos (2 §). Sen lisäksi ehdotetaan säännöstä ammattimaisesta kätkemisrikoksesta, joka koskisi laajamittaista ja ammattimaista kätkemistä ja sisältäisi vielä ankaramman enimmäisrangaistuksen kuin mitä ehdotetaan törkeän kätkemisrikoksen enimmäisrangaistukseksi (3 §). Sitä vastoin ei ole perusteltua, että niin sanottu tavanomainen kätkemisrikos tulisi kätkemisrikoksen erillisenä tekemuotona rangaistavaksi. ”Tavanomaisuus” näet osoittaa vain rikoksentehtyjään juurtunutta tapaa toistaa tietyn tyyppisiä rikoksia. Rikoksen toistaminen voidaan arvostella riittävän ankarasti ehdotettujen säännösten mukaan. Tuottamuksellisesta kätkemisrikoksesta rangaistaisiin sitä, joka ryhtyy kätkemisrikossäännöksissä tarkoitetulla rikoksella saatuun omaisuuteen, vaikka hänellä on syytä epäillä omaisuus tällä tavoin saaduksi (4 §). Ehdotettu säännös vastaisi rikoslain voimassa olevaa 32 luvun 5 §:ää.

Ehdotus ei sisällä rikoslain nykyisen 32 luvun 6 §:ää vastaavaa säännöstä vilpittömässä mielessä vastaanotetun, mutta myöhemmin rikoksella saaduksi ilmenneen tavaran salaamisesta. Jos tällaista omaisuutta vilpittömässä mielessä vastaanottanut henkilö saatuaan tiedon omaisuuden oikeasta alkuperästä ryhtyisi kätkemistoimiin, esimerkiksi muuntamaan omaisuutta, menettelyyn voitaisiin soveltaa kätkemisrikossäännöksiä.

Rikoslain voimassa olevan 32 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan pykälän 1 momentin säännöksiä ryhtymisestä tavaraan, jonka saantoa on syytä varoa laittomaksi, sovelletaan myös henkilöön, joka ottaa vastaan tavaraa sotilaalta, jonka saantoa hänen pitäisi epäillä. Tällainen erityissäännös ei ole tarpeellinen, vaan teko olisi ilman erityissäännöstäkin arvosteltava tuottamuksellista kätkemistä koskevien säännösten mukaan.

Lukuun ehdotetaan otettavaksi myös rajoitussäännös (6 §). Sen mukaan esirikokseen osallista ei voitaisi tuomita lisäksi kätkemisri-

koksesta. Säännöksessä rajoitettaisiin myös kätkemisrikossäännösten soveltamista rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvaan henkilöön.

1.9.2. Pykälien perustelut

1 §. Kätkemisrikos

Pykälä sisältää kätkemisrikosten perusmuotoa koskevan säännöksen. Sen mukaan rangaistaisiin sitä, joka kätkee, hankkii, ottaa huostaansa tai välittää toiselta varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saatua omaisuutta tai muulla tavoin ryhtyy sellaiseen omaisuuteen, vaikka hän tietää, että omaisuus on tällä tavalla saatu. Säännös pääosin vastaa rikoslain nykyisen 32 luvun 1 ja 4 §:ää. Viimeksi mainitun pykälän mukaan tosin esirikoksena voi periaatteessa tulla kysymykseen mikä tahansa rikos, jolla omaisuus on saatu. Ehdotetussa säännöksessä kysymykseen tulevat esirikokset sitä vastoin lueteltaisiin tyhjentävästi. Tunnuksmerkistön monimutkaisuuden välttämiseksi luettelossa kuitenkin mainittaisiin vain näiden esirikosten lajit, jotka voisivat esiintyä kaikissa tekemuodoissaan. Esirikoksia olisivat siten varkaus, törkeä varkaus, näpistys, kavallus, törkeä kavallus, lievä kavallus, ryöstö, törkeä ryöstö, kiristys, törkeä kiristys, petos, törkeä petos, palvelupetos, lievä petos, kiskonta, törkeä kiskonta, maksuvälinepetos, törkeä maksuvälinepetos ja lievä maksuvälinepetos.

Koska rikoslain voimassa olevan 32 luvun 4 § on esirikosten suhteen avoin säännös, ehdotus merkitsisi kätkemisrikosten rangaistavuuden periaatteellista supistumista. Nykyisen säännöksen avoimuuden vuoksi on kuitenkin vaikea sanoa, mitkä kaikki rikokset, joilla omaisuus on saatu, voisivat tällä hetkellä olla kätkemisen esirikoksia. Näin ollen ei voida täsmällisesti sanoa sitäkään, missä määrin ehdotus todella supistaisi kätkemisrikosten rangaistavuutta. Lisäksi on huomattava, että voimassa olevankaan lain mukaan kätkemisrikoksesta ei tuomita sitä, joka on ollut osallinen esirikokseen. Tämän rajoituksen vuoksi eräät sellaiset rikokset, jotka sinänsä voisivat olla kätkemisrikoksen esirikoksia, nykyisin käytännössä syrjäyttävät kätkemisrikoksen. Esimerkiksi ryhtyminen konkurssissa tai ulosmittauksessa salattuun omaisuuteen lienee käytännössä

jokseenkin poikkeuksetta arvosteltava osallisuudeksi itse salaamisrikokseen.

Kätkemissäännöksen soveltamisalaan vaikuttaa myös se, ettei ryhtymistä rikoksella saadun omaisuuden sijaan tulleeeseen omaisuuteen edelleenkaan säädettäisi rangaistavaksi. Esimerkiksi sellaiset petosrikokset, joilla hankitaan niin sanottuja sähköisiä varoja eli saadaan varoja tilisiirtoina, voisivat mainitun rajoituksen vuoksi vain poikkeustapauksissa olla kätkemisen esirikoksia, koska tällä tavalla saatun omaisuuden ryhtyminen yleensä edellyttää joko varojen nostamista käteisinä varoina tai niiden siirtämistä toiselle tilille. Tilillä olevien varojen nostaminen käteisenä ei kuitenkaan ole ryhtymistä itse rikoksella saatun omaisuuteen. Toiselle tilille siirretyt varat eivät taas ole erotettavissa tilillä jo ennestään olevista varoista, joten niihinkään ryhtymistä ei tällaisessa tapauksessa voitaisi pitää rikoksella saatun omaisuuteen ryhtymisenä. Lähinnä siinä tapauksessa, että ryhtyminen kohdistuisi varoihin, jotka on suoraan tilitetty tietylle vain näiden varojen käyttöön tarkoitetulle tilille, voitaisiin ajatella sähköistenkin varojen voivan olla ryhtymisen kohteena. Toisaalta tällaisessa tapauksessa ryhtymisen rangaistavuutta ei voida perustella pyrkimyksellä turvata rikoksella saadun omaisuuden palauttaminen, mikä yleensä on keskeinen syy kätkemisrikosten rangaistavuudelle. Tästä syystä esimerkiksi avustuspotosrikoksia ei ole ehdotettu kätkemisen esirikoksiksi.

On myös harkittu luvattoman pyynnin sisällyttämistä esirikosten luetteloon. Ryhtymistä luvattomasti pyytämällä saatun saaliiseen ei kuitenkaan eräitä harvinaisia poikkeustapauksia lukuun ottamatta ole pidettävä niin moitittavana, että se olisi säädettävä rangaistavaksi. Tällaiseen ryhtymisen käytännön merkityskin lienee vähäinen. Mikäli kysymyksessä olisi esimerkiksi poikkeuksellisen pitkäaikainen ”sopimus” luvattomasti pyydetyn riistan toimittamisesta edelleen myytäväksi, ryhtyjä voisi tekoolosuhteista riippuen olla osallinen luvattomaan pyyntiin joko yllyttäjänä tai jopa tekijäkumppanina. Niin kuin edellä on mainittu, nykyisinkään ei voida soveltaa kätkemisrikoksia koskevia säännöksiä luvattomasti pyydettyyn riistaan ryhtymiseen, ellei kysymyksessä ole omaisuutta loukkaava luvaton pyynti.

Esineen omistaja tai muu laillinen haltija voi menettää esineen hallinnan myös sellaisten tekojen johdosta, jotka toteuttavat ehdotetussa

rikoslain 28 luvussa tarkoitetun hallinnan loukkauksen tai luvattoman käytön tunnusmerkistön. Henkilö, joka luvattomasti ottaa haltuunsa hallinnan loukkauksella omistajalta otetun esineen, syöllistyisi itsekkin hallinnan loukkaukseen. Mikäli hänen tarkoituksenaan kuitenkin on liittää esine omaan omaisuuteensa, hänen tekoaan olisi arvosteltava varkausrikoksena. Vastaavalla tavalla tulisi arvostella luvattonta käyttöä, joka kohdistuu toiselta luvattoman käytön tunnusmerkistön toteuttavalla teolla otettuun omaisuuteen.

Rikoslain voimassa olevan 32 luvun 1 §:ssä on lueteltu ne *tekotavat*, joita pidetään ryhtymisenä pykälässä mainitun rikoksen kautta saatuun tavarahan. Näihin tekotapoihin on viitattu myös luvun 4 §:ssä. Laissa olevaa lueteloa on pidetty tyhjentyvänä, vaikka lainsäätäjän tarkoituksena lieene alun perin ollut, että mikä tahansa menettely, jolla rikoksen luomaa oikeudetonta tilaa ylläpidetään ja jolla vaikeutetaan omaisuuden (laissa tavarahan) palautumista omistajalleen, olisi näiden rangaistussäännösten alasta. Kun ryhtymisen yhtenä tekotapana mainitun kätkemisen on tulkittu tarkoittavan myös sellaista puuttumista omaisuuteen, mitä tuolla sanalla ei yleiskielessä tarkoiteta, on käytännössä päädytty lainsäätäjän alkupe räiseen tarkoitukseen. Kätkemisen on näet vanhastaan katsottu tarkoittavan paitsi esineen piilottamista myös sen kuljettamista paikasta toiseen ja yleensä kaikkea muutakin sellaista toimintaa, jolla vaikeutetaan esineen takaisin saamista.

Ryhtymisen tekotapoja koskeva kuvaus on siis tulkintateitse muodostunut tosiasiaa hyvin avoimeksi. Toisaalta nykyisin luetelluista tekotavoista erää, esimerkiksi pantiksi ottaminen, tuntuvat tarpeettoman yksityiskohtaisilta. Tämän vuoksi ehdotetaan laissa erikseen mainittavaksi ainoastaan ryhtymisen yleisimmät muodot, nimittäin kätkeminen, hankkiminen, huostaan ottaminen ja välittäminen. Näihin rinnastettaisiin muu ryhtyminen toiselta säännöksessä mainitulla rikoksella saatuun omaisuuteen. Ryhtyminen voisi tapahtua sekä omaan että toisen lukuun.

Kätkemisellä ymmärrettäisiin lähinnä esineen piilottamista ja sen kuljettamista sellaiseen paikkaan, mistä omistaja ei sitä helposti tavoita. Hankkimisella tarkoitettaisiin muun muassa kätkemisrikoksen ehkä yleisintä tekomuotoa, ostamista, samoin kuin vaihtamista. Huostaanottaja taas säilyttäisi esinettä hallus-

saan esimerkiksi käteispannina. Välittämisellä tarkoitettaisiin tekoa, jolla omaisuus ei lainkaan ole tullut välittäjän haltuun, vaan on siirtynyt välittäjän toimenpiteen johdosta esirikoksen tekijältä tai myös kätkemisrikoksen tekijältä kolmannelle henkilölle. Ehdotuksessa tarkoitettua muuta ryhtymistä voisi olla lahjaksi ottaminen taikka sellaisen muutoksen tekeminen esineeseen, että esineen tunnistaminen vaikeutuu, kuten varastetun auton maalaminen ja esineen käyttäminen valmistuksessa toisen esineen raaka-aineena. Olennaista kaikille ryhtymisen eri muodoille olisi, että omaisuus tahdotaan pitää omistajansa saavuttamattomissa.

Kätkemisrikoksen *kohteena* on tavallisimmin irtain omaisuus, johon luetaan myös raha ja arvopaperit. Lisäksi kätkemisrikoksen kohteena voisi olla kiinteä omaisuus. Tällöin kuitenkin ajateltavissa olevia esirikoksia voisivat olla lähinnä vain kiristys-, petos- tai kiskontarikokset. Rikoksella hankitun saatavan hyväksi käyttö ei tulisi rangaistavaksi kätkemisrikoksena, mutta eräissä tapauksissa tekoa voitaisiin pitää ehdotetun 36 luvun 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuna niin sanottuna jälkikiskontana. Sen sijaan itse velkakirjan piilottaminen saat- taiti tulla kätkemisrikoksena arvosteltavaksi.

Rikoslain voimassa olevan 32 luvun säännösten mukaan ei ole rangaistavaa ryhtyä rikoksella alun perin saadun omaisuuden sijaan tulleen omaisuuteen eli myynissä tai vaihdossa saatuun vastikkeeseen (surrogaatti). Kätkemisrikosta koskevan säännöksen tavoitteiden kannalta ei ole välttämätöntä säätää rangaistavaksi vastikkeeseen ryhtymistä. Kätkemisen kriminalisoinnin keskeisenä tavoitteenahan on turvata omistajan oikeus saada rikoksella menettämässä omaisuus takaisin. Kätkemistä koskevasta rangaistussäännöksistä tulisi sitä paitsi erittäin monimutkaisia, jos niissä pyritäisiin sääntelemään tapauksia, joissa vastikkeeseen ryhtymistä voidaan pitää paheksuttavana. Lisäksi näyttää siltä, että järjestelmällistä kätkemisrikossäännösten kiertämistä vaihtamalla omaisuus toiseksi ja luovuttamalla se vasta sen jälkeen esimerkiksi välittäjälle ei ainakaan toistaiseksi ole havaittavissa.

Vastikkeeseen ryhtymiseen ei liity sitä kätkemisrikokselle ominaista piirrettä, että menettely estäisi omaisuuden palautumisen omistajalleen, vaan siinä on kysymyksessä lähinnä rikoksesta hyötyminen ja eräissä tapauksissa sen edistäminen, että toinen voisi hyöttyä rikokses-

ta. Tarkoitus onkin, että myös vastikkeeseen ryhtymisen rangaistavuutta vielä selvitettäisiin rikoslain uudistamisen myöhemmässä vaiheessa pohdittaessa sitä, missä tapauksissa toisen tekemän rikoksen tai rikoksesta hyötymismahdollisuuksien edistäminen olisi säädettävä rangaistavaksi.

Ehdotettu säännös koskisi vain ryhtymistä säännöksessä mainitulla rikoksella hankittuun omaisuuteen, mutta ei ryhtymistä vastikkeeseen. Rangaistavuuden raja kulkisi esimerkiksi siten, että varastetun tavaran hankkiminen olisi kätkemisrikos, mitä taas pelkkä varastetuilla raahoilla ostetun tavaran käyttäminen ei olisi.

Kätkemisrikoksen *tunnusmerkistö täytyisi* heti, kun rikoksenteijä ryhtyy omaisuuteen. Teon rangaistavuuteen tältä osin ei vaikuttaisi se, mitä rikoksenteijä ryhtymisen jälkeen tekee omaisuudelle. Teko rangaistaisiin kätkemisrikoksena, vaikka tekijä esimerkiksi hylkäisi teon kohteena olevan esineen tai luovuttaisi sen takaisin esirikoksen tekijälle. Kätkemisrikokseen ei kuitenkaan syyllistyisi henkilö, joka ryhtyy omaisuuteen toimittaakseen sen omistajalleen tai viranomaisille.

Kätkemisrikokselta vaaditaan *liitännäisyyttä esirikokseen*. Säännöksen esirikosluettelo osoittaa, että teon, jolla omaisuus on saatu omistajalta, tulee olla tahallinen rikos. Esirikos saattaisi jäädä rankaisematta esimerkiksi sen vuoksi, että sen tekijä on syyntakeeton iän, mielisairauden tai vajaamielisyyden johdosta tai että tekijä on rikosoikeudellisesti poikkeusasemassa kuten diplomaatti. Tällaisellakin rikoksella saatuun omaisuuteen ryhtyjä voitaisiin tuomita rangaistukseen kätkemisrikoksesta.

Ongelmallista on se, miten tarkoin esirikoksen tulee olla selvitetty, jotta kätkemisrikoksesta voitaisiin rangaista. Vähimmäisvaatimukseksi voitaneen asettaa se, että omaisuuden omistaja tiedetään sekä että esirikoksen tekoai- ja -paikka on esirikoksen yksilöimiseksi riittävästi selvitetty. Sen sijaan ei voitane pitää välttämättömänä, että omistaja voi tarkasti ilmoittaa rikoksen tekoajan tai -paikan. Ei myöskään voitane asettaa niin pitkälle menevää vaatimusta, että kaikissa tapauksissa myös esirikoksen tekijä olisi tiedossa. Usein näet esine voidaan osoittaa varastetuksi, mutta varkaan henkilöllisyyttä ei kyetä selvittämään. Olisi yleisen oikeuskäsityksen vastaista, jos tällaiseen esineeseen ryhtynyt henkilö jäisi ran-

kaisematta, vaikka kätkemisrikoksen tunnusmerkistö muuten täyttyisi.

Kätkemisrikos edellyttää tekijältään *tahallisuutta*. Tahallisuuteen kuuluisi tietoisuus siitä, että omaisuus on saatu omistajaltaan jollakin säännöksessä tarkoitettulla esirikoksella. Tämä vaatimus ei sisällä kuitenkaan sitä, että tekijän tulisi tietää nimenomaan, millä tai edes minkälaisella esirikoksella omaisuus on saatu. Mikäli tahallisuuden vaatimus viettäisiin näin pitkälle, ei omaisuuteen ryhtyjää useinkaan voitaisi tuomita rangaistukseen. Monessa tapauksessa on mahdotonta näyttää toteen sitä, että omaisuuteen ryhtyjä on tiennyt omaisuuden saaduksi esimerkiksi ryöstörikoksella, vaikka ryhtyjä olisikin mieltänyt omaisuuden joutuneen pois omistajaltaan jollakin anastusrikoksella. Riittävää olisikin, että tekijä on mieltänyt omaisuuden saaduksi jollakin säännöksessä mainitulla esirikoksella.

Esirikoksen syytteenpano-oikeus saattaa olla jo vanhentunut, kun tekijä ryhtyy esirikoksella saatuun omaisuuteen. Esirikoksen vanhentuminen ei kuitenkaan estä sitä, että tekijä tuomitaan rangaistukseen kätkemisrikoksesta. Kätkemisrikos vanhentuisi siis itse- näisesti.

Kätkemisrikos on tyypillisesti sellainen rikos, jonka kohteena olevaan omaisuuteen voi liittyä muukin rikos. Rikoksenteijä voi ryhtyä kätkemisrikoksen toteuttavalla teolla esimerkiksi sellaiseen väärennysaineistoon, jota tarkoitetaan ehdotetussa rikoslain 33 luvun 4 §:ssä. Mikäli tällöin myös väärennysaineiston hallussapidon tunnusmerkistö toteutuu, rikoksenteijä tulisi yleensä tuomita rikosten yhtymistä koskevien säännösten mukaan sekä hallussapitorikoksesta että kätkemisrikoksesta. Kätkemisrikoksen kohteena olevia esineitä käytetään usein myös väärennys-, petos- tai maksuvälinepetosrikosten tekemiseen. Tällaisissakin tapauksissa sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia säännöksiä.

Kätkemisrikoksen rangaistus olisi sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Rangaistusasteikko olisi siis sama kuin varkaussäännöksessä.

2 §. Törkeä kätkemisrikos

Rikoslain voimassa olevassa 32 luvussa ei ole erityistä varastetun tavaran kätkemisen törkeitä tekemuotoja koskevaa säännöstä. Luvun 1

§:ssä on kuitenkin erittäin raskauttavien asiahaarain vallitessa tehtyjä rikoksia varten oma rangaistusasteikko.

Koska varallisuusrikoksia koskevien säännösten tarkoituksena on omistusoikeuden suojaaminen, on perusteltua katsoa kätkemisrikos, kuten varkauskin, törkeäksi silloin, kun rikoksen kohteena on erittäin arvokas omaisuus. Omaisuuden arvokkuus voi olla joko yleisesti tunnettu tai vain rikoksentekijän tiedossa. Rikoksentekijältä vaadittava tahallisuus edellyttää, että tekijä on mieltänyt teon kohteena olevan omaisuuden arvokkuuden. Tunnusmerkkiä "erittäin arvokas omaisuus" tulisi arvostella samoin kuin ehdotetun törkeän varkauden kohdalla. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että kätkemisrikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Törkeän kätkemisrikoksen rangaistusasteikko olisi, kuten törkeässä varkaudessa, vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

3 §. *Ammattimainen kätkemisrikos*

Järjestäytyneen omaisuusrikollisuuden edellytyksenä on usein se, että taustalla toimii rikoksilla hankittua omaisuutta suunnitelmallisesti ja ammattimaisesti edelleen markkinoivia henkilöitä, jotka tavoittelevat toiminnallaan hyvinkin suurta hyötyä. Tällaisen toiminnan varalta ehdotetaan edelleen rikoslain nykyisen 32 luvun 3 §:n kaltaista säännöstä. Mikäli ehdotetuissa 1 ja 2 §:ssä tarkoitettu ryhtyminen rikoksella saatuun omaisuuteen on laajamittaista ja ammattimaista, rikoksentekijä tuomittaisiin ammattimaisesta kätkemisrikoksesta.

Ammattimainen rikos on kysymyksessä silloin, kun tekijällä on rikosta tehdessään tarkoitus saada rikoksen jatkuvasta toistamisesta pysyviä tuloja itselleen. Ammattimaiseksi voitaisiin periaatteessa katsoa yksikin ehdotetun säännöksen tunnusmerkistön toteuttava teko, jos voidaan osoittaa, että tekoon liittyy tarkoitus jatkuvasti toistaa rikosta pysyvien tulojen saamiseksi. Koska ryhtymisen tulee olla säännöksen mukaan lisäksi laajamittaista, yksi teko kuitenkin tuskin riittäisi tekemään ryhtymisestä ammattimaista kätkemisrikosta.

Ryhtymisen laajamittaisuuden arvosteluun vaikuttavia tekijöitä ovat ryhtymistekojen määrä ja suorittamistapa. Laajamittaisuus voi ilmetä ryhtymistekojen suurena määränä tai

tekojen suorittamistapa voi osoittaa toiminnan laajamittaisuutta, vaikka tekojen määrä ei erityisen suuri olisikaan. Toisaalta tekojen suuri määrä sinänsä ei vielä välttämättä tekisi ryhtymistä ammattimaiseksi, koska ammattimaisuus edellyttää pyrkimystä saada rikoksen toistamisesta pysyviä tuloja. Useatkaan satunnaiset ryhtymisteot eivät sellaista pyrkimystä vielä osoita.

Ammattimainen kätkemisrikos olisi, niin kuin nykyisinkin, niin sanottu kollektiivirikos. Mikäli usean kätkemisrikoksen muodostama tekosarja arvosteltaisiin ammattimaiseksi kätkemisrikokseksi, rangaistus tuomittaisiin vain tästä yhdestä teosta, eikä osatekoja arvosteltaisi erikseen. Mikäli kuitenkin tekijä välillä kokonaan luopuisi tällaisten rikosten harjoittamisesta, mutta myöhemmin aloittaisi uudelleen vastaavanlaisen rikollisen toiminnan, voitaisiin menettely arvostella kahdeksi eri ammattimaiseksi kätkemisrikokseksi. Tällainen tapaus olisi kysymyksessä ainakin silloin, kun tekijä tultuaan tuomitukseksi ammattimaisesta kätkemisrikoksesta myöhemmin ryhtyisi uudelleen harjoittamaan tällaista rikollisuutta.

Tällaiselle rikokselle, joka yleensä käsittää useita yksittäisiä tekoja, on perusteltua säätää ankara rangaistusuhka. Rangaistusasteikoksi ehdotetaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta, joten asteikko olisi ankarampi kuin esimerkiksi törkeässä varkaudessa.

4 §. *Tuottamuksellinen kätkemisrikos*

Pykälän mukaan rangaistaisiin menettelystä, jota tahallisesti tehtynä olisi pidettävä 1 §:ssä tarkoitettuna kätkemisrikoksena. Esimerkkinä ryhtymisen tekotavoista ei tässä säännösehdoituksessa ole kuitenkaan mainittu kätkemistä, koska kätkeminen tuskin voi tulla kysymykseen, jos tekijältä puuttuu tahallisuus. Rikoslain voimassa olevassa 32 luvun 5 §:ssä on vastaava ryhtymisen tekotapoja koskeva rajoitus.

Tuottamuksellisesta kätkemisrikoksesta olisi kysymys, jos omaisuus, johon tekijä on ryhtynyt, on 1 §:ssä tarkoitettuna rikoksella saatua ja jos tekijällä on ollut syytä epäillä se tällä tavalla saaduksi. Arvioitaessa sitä, onko tekijällä ollut syytä epäillä omaisuuden alkuperää, on kiinnitettävä huomiota tekijän tiedossa olleisiin seikkoihin ja olosuhteisiin. Jos tekijällä

näiden seikkojen ja olosuhteiden perusteella on ollut syytä epäillä omaisuus pykälässä tarkoitulla tavalla saaduksi, hän omaisuuteen ryhtyessään syyllistyi tuottamukselliseen kätkemisrikokseen siitä riippumatta, onko hän todella epäillyt omaisuuden alkuperää vai ei. Tekijän tulee siis olla tietoinen niistä seikoista, joiden perusteella omaisuuden alkuperää on syytä epäillä, esimerkiksi siitä, että omaisuuden myyntihinta on poikkeuksellisen alhainen, tai siitä, ettei myyjällä voi olettaa olevan kyseistä omaisuutta laillisesti hallussaan.

Rangaistus tuottamuksellisesta kätkemisrikoksesta olisi sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

5 §. Kätkemisrikkomus

Säännöksen mukaan rangaistaisiin teosta, joka sinänsä täyttäisi kätkemisrikoksen tai tuottamuksellisen kätkemisrikoksen tunnusmerkistön. Perusteena, joka olisi otettava huomioon harkittaessa, onko tekoa pidettävä kätkemisrikkomuksena, mainitaan omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat. Vastaavat perusteet esiintyvät esimerkiksi ehdotetussa näpistystä koskevassa säännöksessä. Ratkaisu tehtäisiin kuitenkin viime kädessä kokonaisharkinnan perusteella.

Säännöksessä mainittuna rikokseen liittyvänä seikkana voisi olla esimerkiksi esirikoksen tekijän ja kätkemisteon tekijän keskinäinen henkilökohtainen suhde. Esirikoksen tekijän kanssa yhteistaloudessa asuvan henkilön kätkemisteko saattaa usein olla hänen asemansa ja teon luonteen vuoksi moitittavuudeltaan niin lievä, että on perusteltua soveltaa häneen tätä säännöstä, mikäli häneen ei sovellu ehdotetun luvun 6 §:n 2 momentin säännös.

Rangaistus kätkemisrikkomuksesta olisi sakkoa.

6 §. Rajoitussäännös

Pykälässä säädettäisiin siitä, miten osallisuus esirikokseen vaikuttaa kätkemisrikoksista tuomitsemiseen (1 mom.), sekä rangaistavuuden poistamisesta eräissä tapauksissa (2 mom.).

1 momentti. Rikoslain voimassa olevan 32 luvun 1 §:n mukaan varastetun tavaran kätkemisestä ei tuomita sitä, joka on ollut osallisena siihen rikokseen, jolla ryhtymisen kohteena

oleva omaisuus on saatu. Vastaava rajoitussäännös on luvun 4 §:ssä. Tällainen rajoitus osoittaa, ettei ole pidetty perusteltuna rangaista esirikoksen tekijää tai siihen osallista enää erikseen siitä, että hän kätkee rikoksella saatua omaisuutta tai muuten ryhtyy siihen. Tällainen menettely voidaan ottaa riittävästi huomioon jo esirikosta arvosteltaessa. Ei ole järkevää tuomita esimerkiksi anastusrikoksen tekijää siitä, että hän käyttää anastamaansa omaisuutta tai myy sen omaisuuden alkuperän tuntevalle ostajalle. Vastaavaa periaatetta ehdotetaan noudatettavaksi myös ehdotukseen sisältyvien kätkemisrikosten yhteydessä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, ettei kätkemisrikoksesta, törkeästä kätkemisrikoksesta, ammattimaisesta kätkemisrikoksesta, tuottamuksellisesta kätkemisrikoksesta tai kätkemisrikkomuksesta tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen 1 §:ssä mainittuun rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu. Esirikokseen osallista eli tekijää, avunantajaa tai yllyttäjää ei siis näissä tapauksissa tuomittaisi rangaistukseen kätkemisrikoksesta, vaan ainoastaan esirikoksesta tai osallisuudesta siihen.

2 momentti. Niin kuin luvun perusteluissa on mainittu, ehdotetaan kohtuussyistä säännöstä, jonka mukaan luvun säännöksiä ei sovellettaisi rikoksenteikijän kanssa samassa taloudessa asuvaan henkilöön, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikoksenteikijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin rikoksella hankkimaa omaisuutta. Tällainen henkilö on usein rikoksenteikijän perheenjäsen, mutta myös muu henkilö saattaisi tulla kysymykseen, esimerkiksi joku kaukaisempi sukulainen tai rikoksenteikijän kanssa niin sanotussa avoliitossa asuva henkilö. Edellytyksenä olisi, että rikoksenteikijällä ja säännöksessä tarkoitettulla henkilöllä on yhteinen talous.

Omaisuuden tulisi olla hankittu yhteistalouden tavanomaisia tarpeita varten. Esimerkiksi ruokatavarat olisivat tällaista omaisuutta. Sitä vastoin erilaiset ylellisyystavarat, kuten korut, jäisivät säännöksen soveltamapiiriin ulkopuolelle. Se, mitä voidaan pitää yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin kuuluvana, voi tosin jonkin verran vaihdella talouden kulutustapojen mukaan. Arvosteltaessa sitä, milloin omaisuus on hankittu mainittua tarvetta varten, tulisi ottaa huomioon omaisuuteen ryhtyneen henkilön käsitys omaisuuden käyttötarkoituksesta ryhtymistilanteessa. Rikoksenteikijällä on alun perin ehkä ollut esimerkiksi tarkoitus

myydä anastamansa elintarvikkeet, mutta hän on myöhemmin saattanut päättää niiden käytämisestä yhteisen talouden tarpeisiin.

Rangaistavuuden poistaminen ei koskisi kaikkia ryhtymisen tekotapoja. Ryhtymismuotoja kuvataan säännöksessä tunnusmerkeillä ”käyttää tai kuluttaa”.

Säännöksessä tarkoitettaisiin rikoksenteijällä sekä esirikoksen tekijää että kätkemisrikoksen tekijää.

1.10. 33 luku. Väärennysrikoksista

1.10.1. Luvun perustelut

1.10.1.1. Systematiikka ja sääntelyn tarve

Väärennysrikokset ovat luonteeltaan lähinnä todistelurikoksia, jotka loukkaavat tai vaarantavat todistelutarkoituksessa tapahtuvan tiedonvälityksen luotettavuutta oikeuselämässä. Todistelulla ei tällöin tarkoiteta pelkästään tuomioistuimessa tai viranomaisen luona tapahtuvaa todisteiden esittämistä. Sillä ymmärretään myös esimerkiksi postissa tai pankissa asioitaessa tapahtuvaa henkilöllisyyden todistamista ja muitakin tilanteita, joissa on kysymys tietyn tosiasian vahvistamisesta jonkin todistuskappaleen avulla.

Todistelussa on luonnollisesti tärkeää sekä todistelun sisällön totuudenmukaisuus että käytettyjen todistuskappaleiden ulkonainen luotettavuus. Ei olisi kriminaalipoliittisesti järkevää säätää valehtelua sellaisenaan rangaistavaksi. Perinteisesti väärennysrikoksilla onkin meillä tarkoitettu ensisijaisesti todistuskappaleiden ulkonaiseen luotettavuuteen, toisin sanoen niiden oikeaperäisyyteen ja koskemattomuuteen kohdistuvia loukkauksia. Väärennysrikokseksi ei ole määritelty sisällöltään valheellisten asiakirjojen valmistamista ja todisteena käyttämistä.

Ihmisten välinen kanssakäyminen olisi nykyaikaisessa yhteiskunnassa lähes mahdotonta, jollei käytössä olevien todistuskappaleiden aitouteen voitaisi yleisesti luottaa. Asiakirjaviestinnän yleistyessä väärennysten tekotilaisuudet ovat lisääntyneet ja kiinnijoutumisen todennäköisyys on pienentynyt. Kaupungistuminen ja väestön liikkuvuus ovat helpottaneet väärennysrikosten tekemistä. Käytännössä väärennykset esiintyvät yleensä varallisuusrikosten

yhteydessä, mutta usein ne kohdistuvat myös hallintoon ja oikeudenhoitoon.

1.10.1.2. Nykyinen tilanne

Rikoslain väärennyssäännökset on sijoitettu pääasiallisesti 36 lukuun yhdessä petosrikosten kanssa, mutta myös muualla laissa on teonkuvauksia, joissa on väärennysrikoksille ominaisia tunnusmerkkejä. Sanotussa luvussa väärennysrikokset on luokiteltu etupäässä silmällä pitäen niiden erilaisia kohteita. Erikseen on ryhmitelty arkistoasiakirjat (RL 36:3), toimitusasiakirjat (RL 36:4) ja yksityiset asiakirjat (RL 36:5), rajat, pyykkit, vedenkorkeusmerkit ja muut samanlaatuiset merkit (RL 36:9) sekä kartta-, posti- ja leimamerkit ynnä muut julkiset merkit ja leimat (RL 36:10 ja 11). Väärän merkinnän aiheuttamista yleiseen kirjaan (RL 36:7) on kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa kutsuttu myös intellektuaaliseksi väärennykseksi. Väärennysrikoksilla on yleensä tarkoitettu juuri rikoslain 36 luvun 3—11 §:ssä säännellyjä tekoja. Asiakirjaväärennyksen yleisnimitystä on puolestaan käytetty rikoslain 36 luvun 3—8 §:n rikoksista.

Rikoslain 36 luvun ulkopuolisista väärennysrikoksiin läheisesti liittyvistä säännöksistä mainittakoon Suomen turvallisuuden tai oikeuksien kannalta tärkeän asiakirjan väärentäminen, hävittäminen, turmeleminen, kätkeminen tai salaaminen (RL 12:8), vaaliväärennys (RL 15:4²), yleisen peruskirjan tai muun sellaisen virkamiehen luona säilytettävän asiakirjan hävittäminen, turmeleminen tai kätkeminen (RL 16:15), raharikokset (RL 37 luku), asiakirjan hävittäminen (RL 38:4), virkamiehenä tehty väärennys (RL 40:6) sekä virkamiehenä tehty kavalluksen salaaminen (RL 40:7³).

Rikoslaisissa on myös muuntyyppisiä todistuskappaleiden ja todistelun luotettavuutta suojaavia säännöksiä, jotka tehtävänsä puolesta ovat lähellä väärennyssäännöksiä, esimerkiksi viranomaisen erehdyttäminen (RL 16:20a), sisällykseltään väärän kirjallisen todistuksen antaminen viranomaiselle (RL 17:8), allekirjoituksen kieltäminen (RL 38:7¹), valheellisen päästökirjan tai muun sellaisen todistuksen antaminen (RL 42:3) sekä toisen henkilön passin tai muun senkaltaisen todistuksen käyttäminen (RL 42:5). Väärennyssäännöksiin verrattuina ne ovat kuitenkin rangaistustasoltaan lievempiä.

1.10.1.3. Nykyisen sääntelyn epäkohdat

Voimassa olevat väärennysäännökset ovat säilyneet alkuperäisessä muodossaan nykyisen rikoslain säätämisestä lähtien, vaikka oikeuselämän, vaihdantatalouden ja tietotekniikan kehitys on suuresti muuttanut käsityksiä asiakirjoista ja niiden tehtävistä. Väärennysrikoksen kykenee nykyään suorittamaan melkein kuka tahansa, missä ja milloin tahansa, hyvin yksinkertaisin välinein eikä se vaadi paljoakaan valmistelua tai suunnittelua. Usein riittää pelkkä epäselvä nimikirjoitus etukäteen painettuun lomakkeeseen. Väärän tai väärennetyn asiakirjan käyttäminen ei kaikissa tapauksissa enää ansaitsekaan yhtä ankaraa moitearvostelua kuin viime vuosisadalla. Samalla petoksen ja väärennyksen välinen rajanveto on muodostunut sattumanvaraiseksi, etenkin sellaisissa vaihdantatilanteissa, joissa asiakirjan antajan henkilöllisyydellä on toisarvoinen merkitys. Tarpeetonta päällekkäisyyttä petosrikosten kanssa on myös aiheuttanut väärennyksen rangaistavuuden ehdoksi asetettu vaatimus väärän tai väärennetyn asiakirjan käyttämisestä hyötymistarkoituksessa. Oikeuskäytännössä tämä päällekkäisyys on ratkaistu siten, että väärennyksen avulla tehdystä petoksesta ei tuomita erikseen vaan petoksen katsotaan sisältyvän väärennykseen. Tämä ei aina anna selkeää kuvaa rikollisen toiminnan luonteesta, etenkin silloin kun väärennys on vain liitännäinen osateko petoksen tai petoksia käsittävässä tapahtumasarjassa. Väärän tai väärennetyn asiakirjan käyttämisvaatimuksesta aiheutuvana epäkohtana on pidetty myös sitä, että väärin tai väärennetyjen asiakirjojen pelkkä valmistaminen ja hallussapito on usein jäänyt kokonaan rankaisematta, vaikka niiden laitton käyttötarkoitus onkin ollut ilmeinen.

Nykyisessä laissa väärennysrikosten kohteet on lueteltu yksityiskohtaisesti. Erilaisten asiakirjojen lisäksi on mainittu tietutyypit, merkit ja leimat. Oikeuskäytännössä on ilmennyt epäselvyyttä siitä, missä määrin väärennysäännöksiä voidaan soveltaa perinteisiä asiakirjoja korvaaviin uusiin tiedontallennuksen muotoihin kuten ääni- ja kuvatallenteisiin, valokäynnöksiin tai piirturien ja muiden teknisten laitteiden tuottamiin tallenteisiin. Myös automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuviin tiedostojen muuntelut ovat jääneet nykyisten väärennysäännösten ulottumattomiin (KKO 1985 II 60). Nykyiset säännökset ovat lisäksi tar-

peettoman yksityiskohtaisia, eivätkä niiden törkeysporrastuksia ilmentävät erotteluperusteet (esimerkiksi jako yksityisiin ja yleisiin asiakirjoihin) enää vastaa nykyajan vaatimuksia.

1.10.1.4. Ehdotuksen pääkohdat

Jollei väärennysrikoksia olisi erikseen kriminalisoitu, suurin osa niistä tulisi todennäköisesti rangaistavaksi joko petoksina tai petoksen yrityksinä. Väärennystä pidettäisiin silloin vain erikseen säänneltyjen päärिकosten yhtenä tekotapana. Väärennysäännösten poistaminen saattaisi edistää väärennysrikosten ennaltaehkäisyyn tähtäävien teknisten suoja-toimien kehittämistä kuten esimerkiksi nimikirjoituksen avulla tapahtuvan oikeaperäisyyskontrollin korvaamista varmemmilla menetelmillä. Säännösten poistaminen ei myöskään vaikuttaisi siviilioikeudellista vilpittömän mielen suojaa koskeviin sääntelyihin (esimerkiksi velkakirjalain 15 §:n 3 mom. ja 17 §), joilla vaihdantaelämän kannalta saattaa olla rikosoikeudellista rangaistusuhkaa tärkeämpikin merkitys. Yleisistä syistä on kuitenkin katsottu aiheelliseksi säilyttää väärennysrikoksia koskevat erillsäännökset. Ne antavat myös mahdollisuuden puuttua petoksen tai muun päärिकoksen sellaisiin valmisteluvaiheisiin, joissa päärikos ei ole vielä edennyt edes yrityksen asteelle.

Väärennysrikokset ehdotetaan sijoitettaviksi omaan lukuunsa. Väärennyksen yleissäännös koskisi asiakirjojen lisäksi myös muita todisteluun käytettyjä tallenteita, joita esityksessä kutsutaan yhteisellä nimellä todistuskappaleiksi. Ne voisivat olla joko selväkielisiä taikka teknisten apuvälineiden avulla luettavaksi, kuunneltavaksi tai muutoin ymmärrettäviksi tarkoitettuja. Väärennyksen rangaistavuuden edellytyksenä ei enää olisi väärän tai väärennetyn todistuskappaleen käyttäminen, mutta käyttäminen mainittaisiin kuitenkin kolmantena tekotapana väärän todistuskappaleen valmistamisen ja aidon todistuskappaleen väärentämisen rinnalla. Esityksessä pyritään eroon nykyisten säännösten yksityiskohtaisuudesta. Samalla ehdotetaan kuitenkin laintasoisia ohjeita eräisiin väärennysäännösten perinteisiin tulkintakysymyksiin, esimerkiksi siihen, milloin todistuskappaleella on pidettävä vääränä tai väärennettynä (6 §).

Luvun keskeinen rangaistusäännös olisi väärennys (1 §), jonka rangaistusasteikko vas-

taisi petoksen rangaistusasteikko. Sitä täydentäisivät törkeä väärennys (2 §) ja rikkomustasoinen lievä väärennys (3 §). Rangaistustasoltaan väärennykseen rinnastettaisiin myös nykyisen rikoslain 36 luvun 9 §:ää vastaava maastomerkin väärennys (5 §). Kokonaan uusi rikostyyppi olisi väärennysaineiston hallussapito (4 §), jossa säädettäisiin rangaistavaksi väärien tai väärennettyjen todistuskappaleiden sekä väärennysrikosten tekemiseen tarkoitettujen välineiden ja tarvikkeiden ilman hyväksyttävää syytä tapahtunut hallussapito. Säännös korvaisi erältä osin nykyisen rikoslain 44 luvun 26 §:n 1 momentin, joka ehdotetaan kumottavaksi. Ehdotukseen sisältyy myös menettämisseuraamusta koskeva säännös (7 §), joka soveltamisalaltaan olisi nykyistä vastaavaa (RL 36:10⁴) jonkin verran laajempi.

Ehdotetun 33 luvun säännökset korvaisivat nykyisen 36 luvun 3—6 §:n sekä 8—12 §:n. Todistuskappaleiden tai niille tallennettujen tietojen hävittämisestä tai turmelemisesta ei ehdoteta erillistä säännöstä, koska nämä teot tulisivat vastedes yleensä rangaistaviksi vahingontekona ehdotetussa rikoslain 35 luvussa. Myöskään allekirjoituksen kieltämisestä ja maksetun velan uudelleen velkomisesta ei ole katsottu aiheelliseksi ehdottaa erillissäännöksiä. Tarvittaessa tällaiseen menettelyyn voitaisiin soveltaa petossäännöksiä. Sen vuoksi rikoslain 38 luvun 4 § ja 7 §:n 1 momentti ehdotetaan kumottaviksi. Väärän merkinnän aiheuttamista yleiseen kirjaan (RL 36:7) ei enää katsottaisi luonteeltaan väärennysrikokseksi, vaan teko ehdotetaan rangaistavaksi viranomaisten toimintaan kohdistuneena rekisterimerkintärikoksena (RL 16:21). Rahanväärennystä koskevat ehdotukset taas sisältyvät ehdotettuun maksuvälinerikoksia koskevaan 37 lukuun. Voimassa olevan 37 luvun 4 §:ssä tarkoitettut painetut arvopaperit saisivat kuitenkin vastedes väärennysuojaa ehdotetun 33 luvun säännösten mukaan. Valheellisen päästökirjan ja muun sellaisen todistuksen antaminen voitaisiin vastedes tarvittaessa katsoa avunannoksi petokseen, minkä vuoksi rikoslain 42 luvun 3 § ehdotetaan kumottavaksi. Yksityisillä oikeaksi todistamisilla ei enää tämän päivän oikeuselämässä ole samaa merkitystä kuin joskus aikaisemmin. Tällaiset todistukset esiintyvät käytännössä jopa selvennystä vaille jääneinä epäselvinä nimikirjoituksina.

Vaaliväärennyksestä tarvitaan edelleen erityissäännös valtiollisten rikosten yhteyteen (RL

15:4²). Myöskään rikoslain 12 luvun 8 §:ää, 16 luvun 15 ja 20 a §:ää, 17 luvun 8 §:ää sekä 42 luvun 5 §:ää ei ehdoteta rikoslain uudistuksen tässä vaiheessa muutettaviksi.

Ehdotetut säännökset merkitsisivät useimmissa tapauksissa lievennystä verrattuna nykyisiin vastaaviin rangaistusasteikkoihin. Toisaalta väärennysäännösten soveltaminen ei enää syrjäyttäisi petossäännösten soveltamista, vaan väärennyksen ja petoksen yhtyessä sovellettaisiin rikoslain 7 luvun säännöksiä rikosten yhtymisestä. Rangaistavuuden alaa ehdotetaan erältä osin laajennettavaksi esimerkiksi korvaamalla asiakirjan käsite sitä laajemmalla todistuskappaleen käsitteellä sekä luopumalla väärän tai väärennetyn todistuskappaleen käyttämisvaatimuksesta rangaistavuuden ehtona. Toisaalta vaadittaisiin, että väärä tai väärennetty todistuskappale valmistetaan käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka että sitä sellaisena käytetään. Tämä vaatimus puolestaan sulkisi eräitä oikeuskäytännössä nykyään asiakirjaväärennykseksi katsottuja tekoja vastedes rangaistavuuden ulkopuolelle.

1.10.2. Pykälien perustelut

1 §. Väärennys

Nykyisessä laissa erotellaan väärennykset, jotka kohdistuvat arkistoasiakirjoihin, yleisiin toimitusasiakirjoihin ja yksityisiin asiakirjoihin sekä vero- ja muihin merkkeihin ja leimoihin (RL 36:3—6 ja 10—12). Ehdotettu väärennyksen perussäännös korvaisi nämä säännökset. Se koskisi periaatteessa kaikkia todistuskappaleita eli erityyppisten asiakirjojen lisäksi muitakin todisteiksi kelpaavia tallenteita, jotka on erikseen määriteltävä ehdotetussa 6 §:ssä. Niihin kuuluisivat myös automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuvat tiedostot. Väärennyksen rangaistusasteikko olisi sama kuin petoksen eli sakkoo tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Väärennyksen tekotapoja olisivat edelleen toisaalta *väärän todistuskappaleen valmistaminen* ja toisaalta *todistuskappaleen väärentäminen* kuten nykyisessäkin laissa. Väärän ja väärennetyn käsitteet tulisivat kuitenkin erikseen määriteltäviksi ehdotetussa 6 §:ssä.

Nykyisin asiakirjaväärennyksen rangaistavuus edellyttää pääsääntönä, että väärää tai väärennettyä asiakirjaa myös käytetään (vrt. kuitenkin RL 12:8 sekä 36:3, 9 ja 10). Kansainvälinen vertailu osoittaa, että väärennyksen

tunnusmerkistöön sisällytetty käyttämisvaatimus on melko harvinainen. Käytännössä rikoslain 36 luvun 4 ja 5 §:n käyttämisvaatimus merkitsee sitä, että rangaistava asiakirjaväärennys lähes aina täyttää myös petoksen tai sen yrityksen tunnusmerkistön. Toisaalta itse väärennystointa on pidetty rikoksen valmisteluna, joka jää rankaisematta, jollei asiakirjaa ole vielä ehditty käyttää. Väärennysrikos ei ehdotuksen mukaan enää edellyttäisi väärän tai väärennetyn todistuskappaleen käyttämistä vaan rikoksen täyttymiseen riittäisi aikomus saattaa todistuskappale harhauttavana todisteena käytettäväksi. Todisteena käyttämisellä ymmärrettäisiin todistuskappaleen käyttämistä nimenomaan todistuskeinona jonkin oikeudellisesti merkityksellisen seikan selvittämiseksi, toisin sanoen todistuskappaleeseen tallennetun tiedon esittämistä oikeudellisesti merkityksellisesti yhteydessä. Tällainen todistelu ei olisi rajoitettu tuomioistuin- tai hallintomenettelyyn, vaan se voisi tapahtua missä tahansa oikeuselämässä.

Käyttämisvaatimusta on nykyisessä laissa täsmennetty siten, että asiakirjaa on käytettävä nimenomaan hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa. Tällä täsmennyksellä on haluttu sulkea niin sanotut harmittelevat väärennukset rangaistavuuden ulkopuolelle. Ehdotetussa säännöksessä tämä täsmennys on korvattu vaatimuksella siitä, että todistuskappaleen tulee olla tarkoitettu käytettäväksi nimenomaan harhauttavana todisteena. Todistuskappaleen käyttämisen olisi määrä tähdätä siihen, että sen vastaanottaja todella erehtyy luulemaan todistuskappaletta oikeaperäiseksi tai väärentämättömäksi ja että vastaanottaja juuri tällä perusteella, siis todistuskappaleen aitoutta koskevan erehdyksen harhauttamana, saataisiin tekemään tai tekemättä jättämään jotakin.

Nykyinen väärennyslainsäädäntö ei sanamuotonsa mukaan välttämättä vaadi, että väärän tai väärennetyn asiakirjan käyttämisen hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa olisi tapahtunut nimenomaan sen epäaitousominaisuutta hyväksi käyttämällä. Oikeuskäytäntökään ei ole ollut täysin johdonmukainen. Asiakirjaväärennyksestä on tuomittu sellaisissakin tapauksissa, joissa tekijän käyttämä asiakirja on tosin ollut väärä, mutta vastaanottajan erehdyttäminen on silti perustunut asiakirjan ulkopuolisiin seikkoihin. Näin on tapahtunut varsinkin silloin, kun asiakirjan allekirjoittajan henkilöllisyydellä ei ole ollut olennaista merkitystä ja

allekirjoittaja on käyttänyt tekaistua nimeä ainoastaan jäädäkseen itse tuntemattomaksi, ei sen sijaan erehdyttääkseen asiakirjan vastaanottajaa. Ehdotetun säännöksen sanamuoto sitä vastoin kytkisi erehdyttämisaikomuksen suoraan todistuskappaleen epäaitousominaisuuteen. Niinpä esimerkiksi henkilö, joka nostaa anastetulla säästökirjalla varoja pankista ja merkitsee tililtä nostotositteeseen tekaistun nimen, ei välttämättä syyllistyisi väärennykseen. Hän on tosin valmistanut väärän asiakirjan ja käyttänytkin sitä hyötymistarkoituksessa mutta ei kuitenkaan harhauttavana todisteena. Luultavasti hän on käyttänyt väärää nimeä ainoastaan pysyäkseen tuntemattomana. Väärää allekirjoitusta ei olisi tarvittu erehdyttämään pankkivirkailijaa, jolle säästökirjan esittäjän henkilöllisyys on ollut yhdentekevä seikka.

Ehdotetun säännöksen kannalta ei olisi merkitystä sillä, aikooko väärennyksen suorittaja itse käyttää väärää tai väärennettyä todistuskappaletta vai suunnitteleeko hän sen luovuttamista jonkun toisen käytettäväksi. Väärennystoimen suorittajalla ei tarvitsisi olla edes yksilöityä mielikuvaa siitä, kuka todistuskappaletta lopulta käyttää ja missä tilaisuudessa. Väärän tai väärennetyn todistuskappaleen varsinaista todistelukäyttöä saattaa näet edeltää pitkä luovutusketju henkilöltä toiselle. Olennaista olisi vain se, että todistuskappaletta on tarkoitus käyttää harhauttavana todisteena.

Väärän todistuskappaleen valmistamiseen ja aidon todistuskappaleen väärentämiseen samaistuisi väärennyksen kolmantena tekotapana *väärän tai väärennetyn todistuskappaleen käyttäminen* harhauttavana todisteena. Tämä tarkoittaisi useimmiten sitä tilannetta, jossa joku muu kuin käyttäjä itse on suorittanut varsinaisen väärennystoimen, toisin sanoen valmistanut väärän todistuskappaleen tai väärentänyt aidon todistuskappaleen. Nykyisessä laissa väärän asiakirjan käyttäminen on vastaavasti säädetty rangaistavaksi erikseen rikoslain 36 luvun 6 §:ssä.

Harhauttavana todisteena käyttämisestä olisi kysymys aina, kun todistuskappale esitetään todistelutarkoituksessa ulkopuoliselle vastaanottajalle sellaisissa olosuhteissa, että tällä on todellinen mahdollisuus erehtyä luulemaan todistuskappaletta oikeaperäiseksi tai väärentämättömäksi. Siinäkin tapauksessa, että vastaanottaja jo ennestään tietää hänelle todisteena esitetyn todistuskappaleen olevan epäaito, olisi kysymys ehdotetun säännöksen tarkoitta-

masta käyttämisestä, mikäli todistuskappaleen esittäjä itse uskoo voivansa harhauttaa vastaanottajaa. Sen sijaan väärin tai väärennettyjen todistuskappaleiden käyttäminen laittomina vaihtovälineinä, luovuttajan ja vastaanottajan toimiessa yhteisymmärryksessä, ei tietenkään olisi niiden todistelukäyttöä. Todistuskappaleet ovat tällöin ainoastaan kauppatavaraa, jonka markkina-arvo perustuu niiden väärennöskäyttömahdollisuuteen. Tällaisia luovutuksia olisi tarkasteltava rikoskumppanuutta ja osallisuutta koskevien säännösten valossa. Jos taas väärennyksen kohteena oleva todistuskappale on automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuva tallenne, todistuskappaleen todisteena käyttämiseksi katsottaisiin myös tallenteen sisältämän tiedon syöttäminen tietokoneeseen ikään kuin tallenne olisi oikeaperäinen ja väärentämätön.

Todistuskappaleita voidaan käyttää säännöksen tarkoittamassa mielessä myös välillisesti. Väärennys saattaa esimerkiksi kohdistua viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin, josta annetaan viran puolesta tietoja toisille viranomaisille. Tällaista väärennettyä rekisteriä voitaisiin ehdotuksen mukaan käyttää harhauttavana todisteena myös siten, että tekijä panee vireille jonkin asian tietoisena siitä, että asian ratkaisemista varten tullaan hankkimaan tieto asianomaisesta rekisteristä.

Käyttäjältä vaadittava tahallisuus edellyttäisi tietoisuutta todistuskappaleen epäaitoudesta. Käytännössä tapahtuu usein, että väärän tai väärennetyn asiakirjan esittäjä kiinni jäätyään väittää toimineensa hyvässä uskossa asiakirjan hänelle antaneen ”tuntemattoman miehen” puolesta. Tällaisten tilanteiden varalta olisi painotettava todistuskappaleen käyttäjälle asetettavaa yleiseen elämäkokemukseen perustuvaa selonottovelvollisuutta.

Jos väärennys esiintyy *petosrikoksen yhteydessä*, käyttäytymistä arvosteltaisiin rikosten yhtymistä koskevien sääntöjen mukaan. Rangaistus tuomittaisiin siis sekä väärennyksestä että petoksesta. Ehdotettu sääntely muuttaisi väärennys- ja petossäännösten nykyistä suhdetta toisiinsa, koska voimassa olevaa lakia sovellettaessa asiakirjaväärennys on jopa erittäin lieventävien asianhaaran vallitessa tehtynä lähes aina syrjäyttänyt petoksen.

Väärennyksen ja petoksen tai muun päärikoksen yhtyminen ei tuottane ongelmia silloin, kun todistuskappaleen käyttäjä ja varsinaisen väärennystoimen suorittaja ovat eri henkilöitä.

Käyttäjä syyllistyisi sekä väärennykseen että petokseen ja häneen sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä, kun taas väärennystoimen suorittaja tuomittaisiin pelkästään väärennyksestä. Tilanne olisi luonnollisesti erilainen siinä tapauksessa, että mainittuja henkilöitä pidetään tekijäkumppaneina. Tällöin kumpikin tuomittaisiin molemmista rikoksista.

Jos taas joku käyttää todisteena itse valmistamaansa väärää todistuskappaleita tai itse väärentämänsä todistuskappaleita, rikos olisi yleensä täytynyt jo heti väärennystoimen tapahtuttua. Todistuskappaleita käyttämällä tekijän ei olisi katsottava syyllistyvän enää uuteen väärennysrikokseen. Jos todistuskappaleen käyttö kuitenkin tapahtuisi vasta myöhemmin, mahdollisesti pitkänkin ajan kuluttua, eikä se enää perustuisi siihen rikossuunnitelmaan, joka tekijällä oli väärennystointia suorittaessaan, vaan kokonaan eri päätökseen, väärennystointia ja käyttämistä voitaisiin pitää myös erillisinä rikollisina tekoina. Silloin niihin sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä. Teot voisivat joko olla saman rikoksen jatkamista tai muodostaa kokonaan eri rikoksia, joista tuomittavat rangaistukset tulisivat keskenään yhdistettäväksi.

Voimassa olevaa lakia sovellettaessa on katsottu, ettei *asiakirjan allekirjoittaminen toisen henkilön nimellä* taikka toisen laatiman asiakirjan sisällön muuttaminen tai täydentäminen ole väärennystä, mikäli asiakirjassa nimetyltä antajalta on saatu etukäteen suostumus tai peräti valtuutus toimenpiteeseen. Näin on siitä riippumatta, näkyykö suostumus tai valtuutus itse asiakirjasta. Asiakirjaa ei ole tällaisissa tapauksissa pidetty vääränä tai väärennettyinä, koska asiakirjan sisältö kaikesta huolimatta vastaa sen antajaksi ilmoitetun henkilön todellista tahtoa. Ehdotuksenkaan mukaan väärennyksestä ei yleensä tuomittaisi, jos todistuskappaleen valmistajalla, väärentäjällä tai käyttäjällä on ollut todistuskappaleen antajaksi ilmoitetun henkilön suostumus toimenpiteeseen eikä ehdotetun 6 §:n 2 tai 3 momentista katsota muuta johtuvan. Niinpä suostumukseen ei voitaisi vedota esimerkiksi silloin, kun todistuskappaleen alkuperäisellä antajalla ei itselläänkään ole oikeutta tehdä jälkikäteen muutoksia todistuskappaleen sisältöön.

Oikeuskäytännössä on usein myös vedottu niin sanottuun oletettuun suostumukseen, jota joskus pidetään tahallisuuden poistavana tai

sitä lieventävänä seikkana. Ehdotettu säännös ei merkitsisi periaatteellista muutosta tällaisten tilanteiden rikosoikeudelliseen arviointiin.

2 §. Törkeä väärennys

Nykyisen lain mukaan arkistoasiakirjaan sekä yleiseen toimitusasiakirjaan kohdistuneisiin väärennyksiin sovelletaan ankarampia rangaistusasteikkoja kuin yksityisen asiakirjan väärennykseen. Virkamiehenä tehdyistä väärennyksistä samoin kuin Suomen turvallisuuden tai sen oikeuksien ja etujen kannalta tärkeän asiakirjan väärentämisestä on säädetty erikseen (RL 12:8 sekä 40:6 ja 7³). Eräissä tunnusmerkistöissä väärennyksen tuotteen käyttäminen johtaa ankaramman sivuasteikon soveltamiseen (RL 36:3 ja 10).

Ehdotetussa säännöksessä luetteloidaan ne erityiset ankaroitamisperusteet, joilla väärennystä voitaisiin — kokonaisarviointinkin niin vaatiessa — pitää ankarammin rangaistavana rikoksena. Rangaistus olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

Törkeästä väärennyksestä voisi olla kysymys kahdessa eri tapauksessa. Ensimmäisenä tapauksena mainittaisiin se, että todistuskappale on yleiseltä kannalta tärkeä viranomaisen säilyttämä arkistoasiakirja tai viranomaisen pitäjä yleinen rekisteri taikka että todistuskappale on todistusarvoltaan muuten erityisen merkityksellinen. Toisena tapauksena mainittaisiin se, että rikoksenteikijä käyttää väärennysrikosten tekemistä varten hankittua teknistä laitteistoa taikka muuten toimii erityisen suunnitelmallisesti.

Yleiseltä kannalta tärkeällä viranomaisen säilyttämällä arkistoasiakirjalla tarkoitettaisiin samaa kuin nykyisen rikoslain 36 luvun 3 §:ssä mainituilla, ”yleiseksi hyödyksi ja ojennukseksi” laadituilla asiakirjoilla. Tällaisia olisivat esimerkiksi tuomiokirjat. Arvokkaita tietoja säilytetään nykyään paitsi perinteisissä asiakirjoissa myös mikrofilmeillä ja atk-tallenteina. Viranomaisen pitämällä yleisellä rekisterillä tarkoitettaisiin samaa kuin ehdotetussa 16 luvun 21 §:ssä eli sellaisia rekistereitä, joihin nykyisen rikoslain 36 luvun 7 § soveltuu. Tällaiselta rekisteriltä vaadittaisiin lisäksi, että se on yleiseltä kannalta tärkeä kuten väestö-, kauppa-, yhdistys-, lainhuuto-, kiinnitys- ja patenttirekisteri.

Aina ei todistuskappaleen nauttima todistusarvo kuitenkaan riipu todistuskappaleen oikeudellisesta luonteesta. Sen vuoksi ehdotuksessa on mainittu myös muu todistuskappale, joka todistusarvoltaan on muutoin erityisen merkityksellinen. Todistusarvoa on pidettävä sitä suurempana, mitä yleisemmin todistuskappaleeseen luotetaan, mitä useammin siihen nojaututaan, mitä kauemmin sitä on tarkoitus säilyttää, mitä hankalammin se on muilla todistuskeinoilla korvattavissa ja mitä tärkeämpiä oikeusvaikutuksia sen aitouteen on kytketty. Tällaisia todistuskappaleita ovat tyypillisesti esimerkiksi testamentit sekä osakekirjat ja rikoslain nykyisen 37 luvun 4 §:ssä tarkoitettut painetut arvopaperit.

Sen sijaan todistuskappaleen todistusteemaan eli todistelun kohteena olevaan tosiseikkaan liittyvä huomattava taloudellinen merkitys ei yksinään vaikuttaisi todistuskappaleen nauttimaan todistusarvoon. Niinpä esimerkiksi suurta rahamäärää koskeva tavallinen velkakirja ei sellaisenaan ansaitsisi erityistä väärennyssuojaa. Tekoon liittyvä taloudellinen hyötymistarkoitus saattaisi tietenkin vaikuttaa väärennykseen mahdollisesti liittyvän petosrikoksen arviointiin. Esimerkiksi rahalaitosten atk-pohjainen maksuliikenne koskee luonnollisesti huomattavan suuria taloudellisia arvoja, mutta väärennyksen kohteena pankin tilitiedot eivät olisi erityisasemassa.

Koko yhteiskunnan hyvinvointiin tai turvallisuuteen vaikuttavien tiedostojen koskemattomuus nauttisi sitä vastoin tehostettua väärennyssuojaa. Yksityinen kirjekin voisi poikkeustapauksessa muodostua todistusarvoltaan erityisen merkitykselliseksi, jos sitä tarvitaan oikeudenkäynnissä ratkaisevan tärkeänä todistuskeinona, esimerkiksi törkeästä rikoksesta epäillyn henkilön syyttömyydestä. Todistuskappaleen julkisoikeudellinen luonne ei sinänsä enää riitä perusteluksi väärennysrikoksen normaalia ankarammalle arvostelulle. Oikeuselämässä käytetään usein yleisiä ja yksityisiä asiakirjoja samantapaisiin tehtäviin eivätkä julkinen ja yksityinen sektori ole muutoinkaan aina selvästi erotettavissa. Rikoslain 36 luvun 4 ja 5 §:n väliset rajanveto-ongelmat ovat ehkä tarpeettomastikin monimutkaistaneet nykyisen lain järjestelmää.

Jälkimmäisestä ankaroitamisperusteesta eli väärennyksen tekotapaan liittyvästä erityisestä suunnitelmallisuudesta mainittaisiin esimerkkinä se, että rikoksenteikijä on käyttänyt väären-

nysrikosten tekemistä varten hankittua teknistä laitteistoa. Tällaisina laitteina voisivat tulla kysymykseen esimerkiksi paino-, jäljentämis- tai tietokoneet taikka niihin verrattavat välineet. Niiden aiottuna käyttötarkoituksena tulisi ainakin pääasiallisesti olla väärennysrikosten tekeminen. Vartavasten hankitun laitteiston käytön ajatellaan yleensä liittyvän nimenomaan laajamittaiseen ja ainakin jossain määrin ammattimaiseen rikolliseen toimintaan. Muissa tapauksissa erityinen suunnitelmallisuus voisi ilmetä esimerkiksi rikoksentekoa varten organisoidusta työnjaosta, teknisen asiantuntemuksen hyväksikäytöstä taikka hankkeen toteuttamista edistävästä tai sen paljastumista ehkäisevistä erityisjärjestelyistä.

Jotta rikoksenteijä, joka on käyttänyt vääriä tai väärennettyä todistuskappaletta, voitaisiin tuomita törkeästä väärennuksesta, olisi yleensä edellytettävä, että hän on myös itse valmistanut tai väärentänyt kysymyksessä olevan todistuskappaleen. Jos tekijä sitä vastoin on pelkästään käyttänyt toisen valmistamaa tai väärentämää todistuskappaletta osallistumatta itse väärennustoimeen, rikoksen kokonaisharkinta ilmeisesti johtaisi usein siihen, ettei rikosta hänen osaltaan, käytetyn todistuskappaleen laadusta ja väärennustoimen luonteesta huolimatta, voitaisi pitää törkeänä väärennyksenä. Joku saattaa esimerkiksi käyttää sattumalta käsiinsä joutunutta vääriä todistuskappaletta, joka on peräisin erityisen suunnitelmallisesti tai peräti ammattimaisesti toimineen väärentäjän laajasta tuotannosta. Käyttäjän ja väärentäjän syyllisyyttä olisi tällöinkin arvosteltava toisistaan riippumatta.

Jos törkeä väärennys liittyisi muuhun rikokseen, sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä. Tästä seuraisi, ettei törkeän väärennyksen toteaminen sinänsä saisi vaikuttaa tekoon liittyvän muun rikoksen, esimerkiksi petoksen, kokonaisarviointiin. Kunkin rikostyyppin törkeysaste olisi arvioitava erikseen.

3 §. Lievä väärennys

Nykyiset väärennyslainsäädännökset mahdollistavat normaalia lievempien niin sanottujen sivuasteikkojen soveltamisen asianhaarojen ollessa erittäin lieventävät. Oikeuskäytännössä erittäin lieventäviksi asianhaaroiksi on usein katsottu esimerkiksi väärennyksellä tavoitellun hyödyn vähäisyys sekä syytetyn ja asianomistajan väli-

nen läheinen suhde. Rikoslain 36 luvun 3 ja 9 §:ssä lievemman sivuasteikon soveltamisperusteena on hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksen puuttuminen, kun taas saman luvun 4 ja 5 §:ään sisältyy esimerkkiluettelo eräistä oikeudelliselta luonteeltaan toisarvoisista asiakirjatyypeistä, joihin kohdistuvia väärennyksiä on lupa arvostella lievemmin.

Ehdotetussa säännöksessä mainitaan, millä perusteilla väärennystä voitaisiin kokonaisuutena arvostellen pitää niin lievänä, että sakkorangaistus riittäisi. Huomiota olisi erityisesti kiinnitettävä itse todistuskappaleen laatuun, mutta myös muut rikokseen liittyvät seikat voisivat antaa perusteen väärennyksen normaalia lievempään arvosteluun. Merkitykseltään toisarvoisista todistuskappaleista ei enää ehdoteta tapauskohtaista esimerkkiluetteloa, koska sellainen saattaisi tarpeettomasti jäykistää oikeuskäytäntöä. Todistuskappaleen toisarvoisuutta arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota lähinnä todistuskappaleen nauttimaan todistusarvoon. Tällaisia todistuskappaleita olisivat tyypillisesti esimerkiksi kassakuikit ja erilaiset vastaanottotositteet. Tosin on huomattava, että mikä tahansa todistuskappale voi satunnaisesti muodostua jossakin oikeussuhteessa hyvinkin tärkeäksi todistukseen. Toisaalta ei ole harvinaista, että todistusarvoltaan merkittävääkin asiakirjaa käytetään todisteena tavoiteltaessa jotakin sinänsä vähäpätöistä etua, esimerkiksi alaikäisen esittäessä eteisvahtimestarille ulkomaanpassinsa päästäkseen sisälle anniskeluravintolaan. Näin ollen todistuskappaleen laatu ei sellaisenaan ratkaisisi rikoksen törkeysluokitusta, vaan sovellettava rangaistussasteikko riippuisi aina viime kädessä itse teon kokonaisarvostelusta.

Muita tekoon liittyviä lieventäviä seikkoja voisivat olla esimerkiksi poikkeuksellinen tilannekohtainen houkutus taikka iästä tai muusta vastaavasta syystä johtuva puutteellinen kyky ymmärtää väärennysrikoksen paheksuttavuutta. Väärennysrikoksen paheksuttavuutta saat- taisi lieventää sekin, että teolla on pyritty suojaamaan tekijän laillisia etuja, esimerkiksi siinä tapauksessa, että kadonneen kuitenkin tilalle on valmistettu samansisältöinen väärä kuitti. Monissa tapauksissa tekaistun nimen käyttäminen eli omaa nimeä koskeva harhautus on lievemmin arvosteltava teko kuin asiakirjan laatiminen toisen todellisen henkilön nimissä ja hänen vahingokseen.

Lievän väärennyksen liittyessä johonkin toiseen rikkomukseen, esimerkiksi lievään petokseen, teosta tuomittaisiin rangaistus rikosten yhtymistä koskevien sääntöjen mukaan.

4 §. Väärennysaineiston hallussapito

Väärien tai väärennetyjen todistuskappaleiden sekä väärennysten tekemiseen soveltuvien välineiden ja tarvikkeiden hallussapidon nykyinen rankaisemattomuus on jo kauan ollut erityisesti poliisikunnan arvostelun kohteena. Kuten jo 1 §:n perusteluissa on todettu, väärillä ja väärennetyillä todistuskappaleilla saatetaan käydä laitonta kauppaa jo ennen kuin niitä käytetään harhauttavina todisteina ulkopuolisten erehdyttämiseksi. Nykyään poliisilla ei ole rikosprosessuaalista takavarikko-oikeutta, vaikka jonkun hallusta tavattaisiin suurikin määrä esimerkiksi vääriä tai väärennettyjä ulkomaanpasseja taikka väärennysrikosten tekemiseen soveltuvia ajokorttilomakkeita sekä omatekoisia jäljennöksiä poliisilaitoksen virkailemasimesta.

Voimassa olevan rikoslain 37 luvun 6 §:n mukaan raharikosten valmisteluna rangaistaan väärän rahan valmistamiseen soveltuvien esineiden (esimerkiksi leimasimen, merkkiraudan tai kaavan) valmistaminen, maahantuonti, hankkiminen ja vastaanottaminen. Jollei teko ole tapahtunut raharikoksen edistämisen tarkoituksessa, tekoon voidaan soveltaa rikoslain 44 luvun 26 §:n 1 momentin säännöstä. Viimeksi mainittu säännös koskee myös karttapaperin sekä erinäisten julkisten merkkien ja leimojen valmistamiseen soveltuvia työkaluja. Muihin väärennysrikoksiin soveltuvien laitteiden hankintaa ja hallussapitoa ei ole erikseen säädetty rangaistavaksi.

Ehdotuksen mukaan väärennysaineiston hallussapidosta olisi tuomittava se, joka ilman hyväksyttävää syytä pitää hallussaan väärää tai väärennettyä todistuskappaletta taikka sellaista välinettä tai tarviketta, jota voidaan perustellusti epäillä käytettävän pääasiallisesti väärennysrikosten tekemiseen. Rangaistus väärennysaineiston hallussapidosta olisi sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Hallussapitokielto olisi ehdotuksen mukaan samalla tavalla relatiivinen kuin vaarallisen teräseen osalta teräaselaissa (108/77). Ehdotuksen tarkoituksena ei olisi puuttua todistustaakkasäännöksiin. Ei olisi kuitenkaan tarpeen

näyttää toteen sitä, että hallussapidajan aikomuksena on ollut saattaa väärät tai väärennetyt todistuskappaleet harhauttavina todisteina käytettäväksi. Riittäisi, ettei hallussapitäjä kykene esittämään mitään hyväksyttävää syytä hallussapidolleen. Hallussapidon hyväksyttävyyttä arvioitaessa otettaisiin kuitenkin huomioon sen mahdollisuuden todennäköisyys, että todistuskappaleita tullaan käyttämään harhauttavina todisteina. Hyväksyttävä syy voisi olla esimerkiksi tarkoitus hävittää todistuskappaleet tai saattaa ne viranomaisten haltuun. Myös arkistointi keräilytarkoituksia varten saattaisi olla joissakin tapauksissa hyväksyttävissä. Ehdotettu säännös edellyttäisi luonnollisesti, että hallussapitäjä on tiennyt tai että hänen on täytynyt tietää hallussapidetyn todistuskappaleen olevan väärä tai väärennetty. Säännös soveltuisi sanamuotonsa mukaisesti yhdenkin todistuskappaleen hallussapitoon.

Ehdotuksessa tarkoitettun välineen tai tarvikkeen ei tarvitsisi olla väärennysrikosten tekemistä varten nimenomaan hankittu tai valmistettu, kunhan voidaan perustellusti epäillä, että välinettä tai tarviketta pääasiallisesti käytetään väärennysrikosten tekemiseen. Ehdotetulla sanamuodolla on tarkoitus yleisesti luonnehtia kysymykseen tulevaa välinettä tai tarviketta. Hallussapidajan tahallisuuteen kuuluisi tietoisuus siitä, että välinettä tai tarviketta voidaan perustellusti epäillä pääasiallisesti käytettävän väärennysrikosten tekemiseen. Sen sijaan häneltä ei vaadittaisi tietoisuutta mistään konkreetista rikollisesta hankkeesta tai rikossuunnitelmasta, joka liittyisi puheena olevan välineen tai tarvikkeen käyttämiseen. Kaupasta ostettavan kirjainleimasinsarjan tai valokopio-koneen hallussapito antaisi aiheen säännöksessä tarkoitettuun epäilyyn yleensä ainoastaan siinä tapauksessa, että olosuhteista voidaan päätellä välineiden kuuluvan lähes ammattimaisen väärennysliikkeen käyttöirtaimistoon. Yksityisen henkilön hallusta tavattujen täyttämättömien ajokorttilomakkeiden tai poliisilaitoksen virkaleimasinten voitaisiin sitä vastoin lähes poikkeuksetta olettaa tavalla tai toisella liittyvän rikolliseen toimintaan.

Jos esineet ovat lisäksi anastettuja ja hallussapitäjä on syyllistynyt varkaus-, kavallus- tai kätkemisrikokseen, sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä. Väärän tai väärennetyn rahan hallussapidosta tuomittaisiin rangaistus ehdotetun 37 luvun 6 §:n mukaan, joka erityissäännöksenä syrjäyttäisi nyt kysymykse-

sä olevan säännöksen. Rahanväärennyksen tai maksuvälinepetoksen valmistelua koskevia säännöksiä (ehdotetun 37 luvun 4 ja 11 §) sovellettaisiin niin ikään ensisijaisesti näissä säännöksissä tarkoitettuihin välineisiin ja tarvikkeisiin samoin kuin luvattomasti valmistettuihin maksuvälinelomakkeisiin. Yleisten rikosoikeudellisten periaatteiden nojalla hallussapitorikoksesta ei tuomittaisi erikseen, mikäli hallussapitäjä itse on syylistynyt joko tekijänä tai osallisena väärennysrikokseen.

Ehdotetun rikossäännöksen toimivuus vaatisi, että poliisilla on tarvittaessa valtuudet toimittaa kotietsintä ja henkilöntarkastus väärennysaineiston löytämiseksi. Vuoden 1989 alusta voimaan tulevan pakkokeinolain mukaan nämä pakkokeinot eivät kuitenkaan olisi käytettävissä, jos epäillystä rikoksesta on säädetty rangaistukseksi enintään kuusi kuukautta vankeutta. Sen vuoksi ehdotetaan pakkokeinolaikaa muutettavaksi siten, että väärennysaineiston hallussapito tulee erikseen poikkeuksena mainituksi puheena olevien pakkokeinojen yhteydessä.

5 §. Maastomerkin väärennys

Nykyisessä rikoslain 36 luvun 9 §:ssä on säädetty rangaistavaksi rajan, pyykin, vedenkorkomerkin tai muun samanlaatuisen merkin poistaminen, hävittäminen, liikuttaminen, muuttaminen ja väärin paneminen. Kiinteitä raja- ja muita maastomerkkejä on oikeuskirjallisuudessa pidetty ”katselmuksobjekteina” erotukseksi asiakirjoista ja muista niihin verrattavista todistuskappaleista. Koska maastomerkkien todistusvaikutus useimmiten kytkeytyy niiden maantieteelliseen sijaintipaikkaan, selvyyttä vaatii tällaisia merkkejä koskevan erityissäännöksen säilyttämistä. Maastoon merkityillä rajoilla on myös huomattava käytännöllinen ja varallisuus oikeudellinen merkitys, mikä sen puolttaa maastomerkin väärennystä koskevaa erityissäännöstä.

Ehdotetun 5 §:n mukaan maastomerkin väärennyksestä tuomittaisiin se, joka vaikeuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisten maasto-olosuhteiden todistamista asettaa väärin taikka luvattomasti hävittää, muuttaa tai siirtää rajaa, linjaa tai vedenkorkeutta osoittavan taikka muun niihin verrattavan maastomerkin. Soveltamisalaltaan säännös ei poikkeaisi nykyisen rikoslain 36 luvun 9 §:stä. Rangaistus

maastomerkin väärennyksestä olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Ehdotuksessa tarkoitettut teot saattavat usein muistuttaa vahingontekorikosta. Maastomerkin väärennyksestä olisi kysymys vain silloin, kun maastomerkkeihin on puututtu tarkoitukseen vaikeuttaa maasto-olosuhteiden, esimerkiksi rajan, linjan tai vedenkorkeuden todistamista. Todistelun vaikeuttamistarkoitusta koskeva vaatimus vastaisi ehdotetun 1 §:n vaatimusta siitä, että väärä tai väärennetty todistuskappale on tarkoitus saattaa harhauttavana todisteena käytettäväksi. Todisteluun liittyvän vaikeuttamistarkoituksen lisäksi ei ehdoteta vaadittavaksi nimenomaista hyötymistarkoitusta. Mikäli tekoon liittyy esimerkiksi petos, sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä.

Ehdotuksen mukaan vaadittaisiin nimenomaisesti, että todistelun kohteina olevien maasto-olosuhteiden on oltava oikeudellisesti merkityksellisiä. Kysymykseen tuleva maastomerkki voisi olla yhtä hyvin viranomaisen asettama, vaikkapa kunnanraja, kuin rajanaapurusten sopima, esimerkiksi luonnossa oleva kivi tai kanto. Merkin todistuskohteella tulisi kuitenkin olla käytännöllistä merkitystä oikeuselämässä, minkä vuoksi esimerkiksi jalkapallon pelin kenttärajat eivät saisi väärennyssuojaa ehdotuksen mukaan. Samoin ajoradan kaistamerkinnot, joskin ne ohjaavat liikennettä, eivät sellaisinaan ole omiaan vaikuttamaan ihmisten välisiin oikeussuhteisiin.

Maastomerkin väärennys olisi rangaistustasoltaan samanarvoinen kuin väärennys. Sen sijaan törkeää tekemuotoa koskevaa, törkeää väärennystä vastaavaa ankarampaa säännöstä ei ehdoteta. Maastomerkin väärennys voisi kuitenkin esiintyä yhdessä esimerkiksi Suomen kansainväliseen asemaan, viranomaisen toimintaan, ympäristöön, asumisturvallisuuteen tai omaisuuteen kohdistuvien rikosten kanssa. Yleensä sovellettaisiin tällöin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä.

6 §. Määritelmät

Voimassa olevan rikoslain väärennyssäännökset ovat osoittautuneet melko tulkinnanvaraisiksi. Tähän on osaltaan vaikuttanut se, ettei laissa ole lainkaan määritelty siinä käytettyjä keskeisiä käsitteitä, vaan tehtävä on jäänyt oikeustieteelle ja oikeuskäytännölle. Ehdotusta laadittaessa on katsottu, että lakisidonnaisuus-

periaate vaatii väärennystunnusmerkistön täydentämistä erityisellä määritelmäsäännöksellä. Ehdotus sisältääkin todistuskappaleen määritelmän sekä toteamuksen siitä, milloin todistuskappaletta on pidettävä vääranä tai väärennetyinä.

1 momentti. Todistuskappaleella tarkoitetaan ehdotuksessa esinettä, jota sille tallennetun tai siitä muutoin ilmenevän tiedon takia käytetään tai voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena oikeuksista, velvoitteista tai tosiasioista. Todistuskappale voisi olla joko todistus- tai tilapäisasiakirjan luonteinen, toisin sanoen se voisi olla joko alun perin todisteena käytettäväksi tarkoitettu tai sitä voitaisiin myöhemmin sellaisena käyttää, kuten esimerkiksi yksityistä kirjettä oikeudenkäynnissä. Todistuskappale voisi olla laadittu tai annettu paitsi Suomessa myös ulkomailla kuten nykyisessä 36 luvun 8 §:ssä on säädetty. Tätä on kuitenkin pidettävä selvänä ilman eri säännöistäkin.

Todistuskappaleen yleisin ja perinteisin laji olisi luonnollisesti asiakirja eli kirjallinen todiste, jolle on ominaista ajatuksen tai viestin tallentaminen visuaalisesti luettavaan muotoon. Asiakirjan sijasta ehdotetaan kuitenkin ”todistuskappaletta” väärennysrikoksen kohteen yleisnimeksi. Oikeuskäytännössä on näet esiintynyt asiakirjoja muistuttavia todisteita, jotka eivät kuitenkaan luontevasti mahdu asiakirjakäsitteen piiriin. Lisäksi tietotekniikka on kehittänyt asiakirjojen rinnalle kokonaan uusia tapoja tallentaa tietoa. Uudentyyppisiä tallenteita ei ole voitu katsoa asiakirjoiksi. Sen vuoksi todistuskappale olisi ehdotuksen mukaan niin laaja käsite, että siihen sisältyvät asiakirjan ohella asiakirjan näköisjäljennös, merkki, leima, rekisterikilpi, ääni- ja kuvatalenne, piirturin, laskimen tai muun vastaavan teknisen laitteen tuottama tallenne sekä automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuva tallenne. Asiakirjan käsitettä sinänsä ei ole haluttu laajentaa nykyisestä. Niinpä lakitekstissä mainitulla ”asiakirjalla” tarkoitettaisiin edelleen perinteistä asiakirjaa.

Todistuskappaleen määritelmä on tarkoitettu tyhjentäväksi. Tietenkin on mahdollista, että tietotekniikan edelleen kehittyessä otetaan käyttöön aivan uudentyyppisiä tiedontallennuksen muotoja. Tällöin olisi todistuskappaleen määritelmää tarkistettava.

Voimassa oleva laki ei anna selvää vastausta kysymykseen, voiko asiakirjan jäljennös olla

väärennysrikoksen kohteena. Yleensä on katsottu, että korkeintaan jäljennöksen oikeaksi todistamista koskeva lausuma voi olla lain tarkoittama asiakirja, kun taas pelkällä jäljennökseksi ilmoitetulla kirjoituksella ei ole todistusvoimaa. Nykyisellä jäljentämistekniikalla aikaansaavat valokuvanomaiset näköisjäljennökset ovat kuitenkin muuttaneet tilannetta. Esimerkiksi valojäljennöksiä käytetään yleisesti oikeuselämässä ja niille annetaan usein oikeaksi todistamattominakin ainakin jonkinasteista todistusarvoa. Myös oikeuskäytännössä on katsottu, että alkuperäistä asiakirjaa vastaamattoman valojäljennöksen valmistaminen ja esittäminen alkuperäistä vastaavana voi olla väärennystä. Vastaisen oikeustilan selventämiseksi ehdotetaan, että näköisjäljennös mainitaan asiakirjan ohella nimenomaisesti yhtenä todistuskappaleen lajina. Tavallinen valojäljennös tulisi näin ollen oikeaksi todistamattominakin nauttimaan väärennysuojaa. Tällaisen todistuskappaleen todistusarvo on kuitenkin säännönmukaisesti heikompi kuin alkuperäisen asiakirjan. Tämä seikka olisi yleensä otettava huomioon lievää väärennystä koskevan 3 §:n soveltuvuutta harkittaessa.

Rikoslain 36 luvun 10—12 §:ssä on nimenomaisesti säädetty eräisiin asiakirjoja lähellä oleviin, ei-kirjoitettuun muotoon laadittuihin todistuskappaleisiin kuten karttapaperiin, karttamerkkiin, postimerkkiin, leimamerkkiin, tulileimaan ja muuhun julkiseen verotusmerkkiin, jalometallin tarkastusleimaan taikka mittassa, painossa, punnitsimessa tai tavarassa olevaan kruununleimaan tai muuhun julkiseen merkkiin kohdistuvista väärennyksistä. Tavaramerkkilain (7/64) 39 §:ssä on taas erikseen säädetty rangaistaviksi tavaramerkkioikeuteen kohdistuvat loukkaukset. Sitä vastoin muiden kuin laissa nimenomaisesti lueteltujen merkien ja leimojen nauttima rikosoikeudellinen suoja on jäänyt kiistanalaiseksi. Sama pätee myös ajoneuvon tunnusmerkkeihin eli rekisterikilpiin.

Erilaiset todistusmerkit ja -leimat liittyvät yleensä kiinteästi johonkin esineeseen. Joko vakiintuneen tulkinnan perusteella tai yhdessä joidenkin muiden todistukeinojen kanssa ne voivat ilmaista ajatuksen tai viestin, joka puolestaan voi olla oikeudellisesti merkityksellisen todistelun kohteena. Ajatus tai viesti saattaa koskea esimerkiksi esineen alkuperää tai omistus- ja hallintasuhteita. Vaikka merkin tai leiman sisältämä tieto onkin tavallisesti ilmaistu

ei-kielellisessä muodossa, sen nauttima todistusarvo on usein rinnastettavissa perinteisen asiakirjan todistusarvoon. Niinpä merkki, leima ja rekisterikilpi ehdotetaan sisällytettäväksi todistuskappaleen uuteen määritelmään, mutta vain niissä tapauksissa, joissa niitä käytetään tai voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena.

Tietotekniikan kehittämät uudet tiedontalennustavat täydentävät perinteistä asiakirjaviestintää ja yhä useammin jopa korvaavat sen. Niiden oikeudellinen sääntely on kuitenkin vielä puutteellista. Nauttimastaan todistusarvosta huolimatta uudentyyppiset tallenteet eivät saa rikosoikeudellista väärennysuojaa. Tämän epäkohdan poistamiseksi nyt käsiteltävänä oleva määritelmäsäännös on laadittu koskemaan myös tällaisia tallenteita. Ehdotetussa säännöksessä mainitut ääni- ja kuvatallenteet voivat olla esimerkiksi magnetofoninauhoja, laserlevyjä, valokuvia, filmejä tai videotallenteita. Piirtureilla, laskimilla ja niitä vastaavilla teknisillä laitteilla voidaan taas rekisteröidä ja tallentaa paperille tai muulle alustalle numeerisia arvoja, tapahtumia tai olosuhteita. Todistuskappaleiksi katsottaisiin myös automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuvat konekieliset tallenteet, jotka on saatu aikaan lävistämällä, magnetoimalla, erilaisin optisin keinoin tai muuilla teknisillä menetelmillä. Tieto on niissä tallennettu näkymättömään muotoon nauhalle, rummulle, levyille, kasetille tai muulle vastaavalle tietovälineelle. Tarvittaessa se voidaan tulostaa selväkieliseksi esimerkiksi paperille, näyttöpäätteelle tai mikrofilmille.

2 momentti. Yleiskielessä laatusana ”väärä” voidaan ymmärtää monella eri tavalla. Rikolaissakin sitä on käytetty useassa eri merkityksessä. Kotimaisessa oikeustieteessä on kuitenkin perinteisesti katsottu, että väärennysäännösten tarkoituksena on lähinnä suojata todistuskappaleiden ulkonaista luotettavuutta eli niiden oikeudellista aitoutta. Niiden varsinaisen sisällön totuudenmukaisuudella ei ole tässä suhteessa merkitystä. Niinpä asiakirjan on katsottu voivan olla rikoslain 36 luvussa tarkoitetuin tavoin väärä ainoastaan silloin, kun sen antajaksi on merkitty tai jollakin tavoin ilmaistu joku muu kuin sen todellinen antaja. Useimmiten asiakirjan tekee vääräksi väärä allekirjoitus, olipa asiakirja allekirjoitettu jonkun todellisen tai kokonaan tekaistun henkilön nimissä. Oikeuskäytäntö on kuitenkin ollut hor-

juvaa ja oikeuskirjallisuudessaakin on puollettu erilaisia aitousteorioita.

Oikeuspoliittisesti on tärkeätä, ettei väärennysäännöksiä vastedeskään sovelleta mihin tahansa kirjalliseen valehteluun. Sen vuoksi ehdotuksessa pyritään vahvistamaan oikeustieteessä ja -käytännössä vakiintunut perusnäkemys siitä, että todistuskappaleen vääryys tarkoittaa sen omaa oikeaperäisyyttä koskevaa valhetta, ei sitä vastoin sen sisältämän todistusteeman muuta totuudenvastaisuutta. Ehdotuksessa ei pyritä ratkaisemaan vääryystunnusmerkkiin liittyviä monia tulkintakysymyksiä, vaan ne olisi jätettävä suurimmaksi osaksi oikeustieteen ja -käytännön varaan.

Ehdotuksen mukaan todistuskappale olisi väärä, jos se todisteena käytettäessä on omiaan antamaan erehdyttävän kuvan alkuperästään tai antajansa henkilöllisyydestä. Sanonnalla ”käytettäessä on omiaan antamaan” korostetaisiin, että vääryysominaisuus riippuu viime kädessä todistuskappaleen käyttöyhteydestä. Esimerkiksi sama allekirjoitus voidaan eri tilanteissa yhdistää kokonaan eri henkilöihin. Samoin sanonta ”erehdyttävä kuva” viittaisi todistuskappaleen välittämään kokonaisvaikutelmaan siinä yhteydessä, jossa se on ollut tarkoitus saattaa tai jossa se on saatettu todisteena käytettäväksi. Arvostelu olisi objektiivinen, toisin sanoen olisi kysyttävä, voiko todistuskappale ylipäänsä aikaansaada puheena olevan erehdyksen. Ellei kukaan järkevästi ajatteleva henkilö voisi erehtyä todistuskappaleen alkuperästä tai sen antajan henkilöllisyydestä, todistuskappaletta ei voitaisi ehdotuksen mukaan pitää lainkaan vääränä.

Kysymys todistuskappaleen alkuperästä on perinteisten asiakirjojen osalta samaistunut pitkälti kysymykseen todistuskappaleen antajan henkilöllisyydestä. Tosin oikeustieteessä ja -käytännössä on erilaisia käsityksiä siitä, ketä on kulloinkin pidettävä todistuskappaleen ”antajana”. Joskus sillä on tarkoitettu tiedon muodollista tallentajaa, joskus taas sitä joko luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, jolta tieto on lähtöisin. Ellei ketään tai mitään antajaa ole yksilöitävissä, todistuskappaleella ei ole katsottu olevan todistusarvoa eikä se sellaisena ole kelvannut myöskään väärennysrikkoksen kohteeksi. Ongelmia ei juuri synny silloin, kun joku itse allekirjoittaa oman lausumansa sisältävän asiakirjan. Kun sitä vastoin tallennetaan lausumia toisen henkilön tai yhteisön puolesta, eri aitousteoriat saattavat johtaa

erilaisiin laintulkintoihin. Todistelutilanteet kuitenkin vaihtelevat siinä määrin, ettei ole pidetty tarkoituksenmukaisena pyrkiä ratkaisemaan näitä tulkintaongelmia laintasoisesti. Ehdotetulla määritelmäsäännöksellä ei siis haluta tältä osin sitoa oikeuskäytäntöä.

Uudet tiedontallennustavat ovat kuitenkin mutkistaneet alkuperän käsitettä. Todistuskappaleiden alkuperää koskevia tietoja määriteltäessä sekä niiden merkitystä arvioitaessa olisi aina otettava huomioon se, mistä lähteestä kukin todistuskappale saa sen tosiasiallisen todistusvoiman, joka sillä on oikeuselämässä. Ääni- ja kuvatallenteen sekä näköisjäljennöksen osalta myös itse tallentamistapahtuma saa tässä suhteessa itsenäistä merkitystä. Tällaisten tallenteiden luotettavuus perustuu näet suurelta osalta niiden tekniseen valmistusmenetelmään.

Ratkaisevaa ei ole pelkästään se, kuka puhuu ääninauhalla, vaan myös se, ettei äänitetäessä ole käytetty puheen todellista sisältöä vääristäviä keinoja. Jos äänite on omiaan antamaan sen kuvan, että puhe on esimerkiksi yhtäjaksoisesti äänitetty, vaikka se todellisuudessa koostuu useiden eri lausumien yhdistelystä, kysymyksessä olisi erehdyttävä kuva äänitteen alkuperästä. Sen vuoksi äänitettä olisi ehdotuksen mukaan pidettävä vääränä todistuskappaleena.

Vastaavasti esimerkiksi automaattisen tietojenkäsittelyn kautta syntyneellä tulosteella ei useinkaan ole muuta antajaa kuin se tietojenkäsittelytapahtuma, jonka avulla tuloste on saatu aikaan. Kuitenkin sillä on allekirjoitettuun asiakirjaan rinnastettava todistusarvo nykyajan oikeuselämässä. Riippuu tilanteesta ja mahdollisesti erikseen annetuista määräyksistä, miten tarkasti ja millä keinoin tällaisen tulosteen alkuperätiedot (esimerkiksi päiväys, ajo ja ohjelmointi) on yksilöitävä, jotta tallenne saisi todistusarvoa ja jotta sitä voitaisiin pitää ehdotuksessa tarkoitettuna todistuskappaleena. Jos alkuperätiedot ovat omiaan antamaan tallenteen syntyhistoriasta erehdyttävän kuvan, tallennetta olisi pidettävä vääränä todistuskappaleena.

3 momentti. Yleiskielessä väärentämisellä tarkoitetaan usein myös väärän todistuskappaleen valmistamista. Rikosoikeudessa väärentämisen merkitysisältö on suppeampi. Yleensä sillä ymmärretään aidon todistuskappaleen jälkikäteistä muuntelua eli todistuskappaleen ulkonaiseen koskemattomuuteen puuttumista. Tältä osin ehdotus tyytyy vahvistamaan vää-

rentämisen käsitteelle rikosoikeudessa vakiintuneesti annetun merkitysisällön.

Ehdotuksen mukaan todistuskappale olisi väärennetty, jos sen sisältöä on oikeudettomasti muutettu jonkin todistelun kannalta merkityksellisen tiedon osalta. Esimerkiksi asiakirjan tekstin kieliasun jälkikäteinen parantelu ilman asiakirjan antajan suostumusta ei olisi väärentämistä, ellei se samalla muuttaisi asiakirjan sisältöön perustuvaa todistusteemaa. Näin olisi siitä huolimatta, että tekstin luvaton parantelu voitaisiin sinänsä pitää hyvän tavan vastaisena. Niin sanotut itsemuuntelutilanteet, joissa todistuskappaleen todellinen antaja on itse jälkikäteen muuttanut todistuskappaleen alkuperäistä sisältöä, tulisivat arvosteltaviksi väärennyksinä siitä riippuen, onko itsemuuntelu tapahtunut oikeudettomasti vai ei. Jos se on tapahtunut vasta sen jälkeen, kun joku ulkopuolinen on jo saanut oikeuden todistuskappaleen alkuperäiseen ja muuttamattomaan sisältöön tai jos asiakirjan sisällön todistusarvo on nimenomaisesti kytketty juuri asiakirjan päiväyksen luotettavuuteen, jälkikäteen tapahtunut itsemuuntelu olisi tehty oikeudettomasti.

Tietovälineille tallennettujen tietojen hävittäminen tai muu käyttökeltvottomaksi saattaminen ehdotetaan arvosteltavaksi pääasiallisesti vahingontekona. Pelkästään tietoa esittäviin merkkeihin kohdistuva sabotaasi ei siis rikosoikeudellisesti poikkeaisi itse tietovälineiden fyysisestä hävittämisestä. Erillistä asiakirjan hävittämissäännöstä (RL 38:4) vastaavaa rikossäännöstä ei enää tarvittaisi. Käytännössä saattaisi olla kuitenkin vaikeata ratkaista, milloin atk-tiedoston osittainen tuhoaminen on katsottava vahingonteoksi, milloin taas tiedoston väärentämiseksi. Ongelma on periaatteessa sama kuin arvosteltaessa osittain raaputtua asiakirjaa. Viime kädessä rajanveto jäisi ehdotuksen mukaan riippumaan tekijän tarkoituksesta. Väärennyssäännösten soveltaminen edellyttäisi, että tekijän tarkoituksena on ollut saattaa osittaisten poistojen jälkeen jäljelle jäävä tietoaines harhauttavana todisteena käytettäväksi. Vahingonteosta taas olisi kysymys, jollei jäljelle jäävää tietoainesta ole edes aiottu käyttää sellaisenaan todisteena. Jos esimerkiksi terroristi tuhoaa osia tiedostosta, tekoa olisi pidettävä vahingontekona siitä huolimatta, että teon jälkeen jäljelle jäävä tietoaines antaisi puutteellisuutensa takia harhauttavan kuvan tiedoston kokonaisuudesta.

7 §. Menettämisseuraamus

1 momentti. Väärennysrikosten tuotteiden, kohteiden ja tekovälineiden valtiolle menettämisestä on nykyään säädetty vain julkisia merkkejä ja leimoja koskevassa rikoslain 36 luvun 10 §:n 4 momentissa. Koska ehdotuksen 1 §:ssä ei enää tehtäisi eroa erityyppisten todistuskappaleiden välillä, ehdotettu menettämissäännöskin on laadittu koskemaan kaikkia vääriä ja väärennettyjä todistuskappaleita, väärällä leimalla tai merkillä varustettuja esineitä sekä 4 §:ssä mainittuja väärennysrikosten tekemiseen soveltuvia välineitä ja tarvikkeita.

2 momentti. Vaikka väärennysrikosten tuotteiden, kohteiden ja tekovälineiden konfiskointi (julistaminen valtiolle menetetyksi) olisi pääsääntö, ei menettämisseuraamus kuitenkaan olisi kaikissa tapauksissa ehdoton. Ehdotuksen mukaan se voitaisiin jättää tuomitsematta, jollei ole syytä varoa todistuskappaleen, esineen, välineen tai tarvikkeen joutuvan rikolliseen käyttöön. Ratkaisevaa olisi siis menettämisseuraamuksen kohteena olevien esineiden vaarallisuus tässä mielessä. Jos tällaista vaaraa ei ole tai jos tuo vaarallisuus voidaan poistaa, esinettä ei tarvitsisi tuomita menetetyksi. Sen vuoksi ehdotetaan, että menettämisseuraamuksen tuomitsemisen asemesta tuomioistuimien voisi määrätä, että todistuskappaleeseen, esineeseen, välineeseen tai tarvikkeeseen on tehtävä rikollisen käytön estämiseksi tarpeelliset muutokset. Rikollinen käyttö voitaisiin estää esimerkiksi siten, että esineessä oleva väärä leima tai merkki viranomaisen toimesta oikaistaan tai tehdään mahdottomaksi lukea. Esine voidaan myös varustaa lisämerkinnällä, joka osoittaa, että leima tai merkki on väärennetty. Jos väärennetty merkki on esineestä irrotettavissa kuten esimerkiksi niin sanottu ”pesty” leimamerkki, esineen rikollinen käyttö voitaisiin estää irrottamalla tuo merkki. Rikollisen käytön estämiseksi tarpeelliset muutokset voitaisiin omistajan suostumuksella tehdä jo esitutkintavaiheessa, jolloin tuomioistuimen tehtäväksi jäisi vain tämän toteaminen.

Ongelmallisempia ovat tilanteet, joissa väärää tai väärennettyä merkkiä ei voida poistaa tai muuttaa vahingoittamatta esinettä. Tämä koskee esimerkiksi posliiniesineitä. Menettämisseuraamus tuomittaisiin tällöin vain, jos on syytä varoa esineen joutuvan rikolliseen käyttöön.

3 momentti. Rikosoikeuskomitean suositteleman periaatteen mukaisesti tässä momentissa ehdotetaan, että menettämisseuraamus voidaan jättää kokonaan tuomitsematta tai rajoittaa koskemaan vain osaa omaisuudesta, jos seuraamus muuten olisi olosuhteet huomioon ottaen kohtuuton. Säännöksen soveltaminen voisi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun väärennysrikoksen tekemiseen on käytetty poikkeuksellisen kallisarvoista painokonetta tai muuta teknistä laitetta, jonka arvo rikoksella tavoiteltuun hyötyyn tai sillä aiheutettuun vahinkoon verrattuna olisi suhteettoman suuri. Jos menettämisseuraamus kohdistuu paljouseksiin, se olisi käytännössä helppo rajoittaa koskemaan vain osaa omaisuudesta.

Menettämisseuraamuksen kohteena olevan omaisuuden arvokkuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon myös se, että puheena oleva omaisuus tai esine voi olla erityisen tärkeä juuri asianomaiselle henkilölle, vaikka sen arvo ei sinänsä olisikaan erityisen suuri. Samoin olisi otettava huomioon, että joissakin tapauksissa menettämisseuraamuksen kohteena oleva väärä tai väärennetty todistuskappale saattaa sellaisenaan olla arvokas. Tuomioistuimen olisi harkittava menettämisseuraamuksen kohtuullisuus kokonaisarvioinnin perusteella, ottaen huomioon kaikki tapaukseen liittyvät seikat ja olosuhteet.

1.11. 35 luku. Vahingonteosta

1.11.1. Luvun perustelut

1.11.1.1. Nykyinen lainsäädäntö ja sääntelyn tarve

Rikoslain 35 luvun säännökset ovat alkupe-
räisessä muodossaan lukuun ottamatta 2 §:ää, joka uudistettiin vuonna 1964. Luvun kahdessa ensimmäisessä pykälässä on yksityiskohtaiset pitkäköet luettelot vahingontekorikoksen kohteena kysymykseen tulevista esineistä ja muusta omaisuudesta. Rikoslain 35 luvun 1 §:ssä on säädetty rangaistavaksi muun muassa erilaisten rakennusten, alusten, puhelin- ja lennätinlaitteistojen sekä liikenneväylien vahingoittaminen ja 2 §:ssä muinaisjäännösten, julkisten muistomerkkien, kulttuurihistoriallisesti arvokkaan omaisuuden sekä julkisten istutusten ja muun sellaisen omaisuuden vahingoittaminen. Rikoslain 35 luvun 3 §:n mukaan rangaistaan muun-

laisen omaisuuden tahallinen vahingoittaminen.

Rikosten rangaistusasteikkoja määriteltäessä on perinteisesti pantu eniten painoa rikoksesta ilmenevälle tekijän syyllisyydelle. Rikoksen uhrille aiheutettu vahinko on vaikuttanut asteikkojen valintaan vähemmän. Siten esimerkiksi varkauden rangaistusasteikko on ankarampi kuin vahingonteon perusmuodon (RL 35:3). Varkaudelle tyypillistä pyrkimystä hyödyn tavoitteluun on pidetty paheksuttavampana kuin pelkkää vahingon aiheuttamista toiselle. Eri-laista suhtautumista lienee lisännyt se, että huomattava osa vahingontekorikoksista näyttää tapahtuvan ilman järjestystä tarkoituspäätettä. Viime aikoina on kuitenkin korostettu tarvetta arvioida rikosten moitittavuutta aikaisempaa enemmän rikoksen uhrin kannalta. On katsottu, että uhrille on tärkeää lähinnä se, millainen vahinko hänelle rikoksesta aiheutuu.

Rikoksesta ilmenevää tekijän syyllisyyttä on edelleen syytä pitää keskeisenä perusteena rikosten rangaistusasteikkoja määriteltäessä. Teosta rikoksen uhrille aiheutuva vahinko ei voi olla tässä määrittelyssä painavin tai ainoa peruste. Esimerkiksi tuottamuksellisten rikosten aiheuttamat vahingot ovat usein suurempia kuin tahallisten rikosten aiheuttamat vahingot, mutta silti ei ole syytä nostaa niiden rangaistustasoa vastaamaan tahallisten varallisuusrikosten rangaistustasoa. Myöskään vahingontekorikoksiin, jotka keskimäärin osoittavat vähäisempää syyllisyyttä kuin useimmat muut omaisuusrikokset, ei ole perusteltua suhtautua yhtä ankarasti kuin esimerkiksi varkausrikoksiin.

Toisaalta tekninen kehitys on johtanut siihen, että vahingontekotyyppisillä rikoksilla voidaan aiheuttaa eräissä tapauksissa huomattavasti suurempiakin vahinkoja kuin esimerkiksi anastusrikoksilla. Tietokoneen tai voimalinjan anastaminen on usein käytännössä mahdollista, mutta niille voidaan sen sijaan aiheuttaa huomattaviakin vahinkoja.

Vahingontekorikosten nykyisissä rangaistusasteikoissa voidaankin osoittaa eräitä selviä puutteita. Rikoslain nykyisen 35 luvun 1 ja 2 §:n mukaiset ankarammin rangaistavat vahingonteot on säännelty vanhanaikaisin, yksityiskohtaisin säännöksin ja rikoksen ankaroittamisperusteet ovat niissä joiltakin osin epäjohdonmukaisia. Ankaramman säännöksen soveltaminen on perustettu siihen, minkä tyyppiseen omaisuuteen vahingonteko kohdistuu, mutta ei ole kiinnitetty riittävää huomiota aiheutetun

vahingon määrään tai sen tuntuvuuteen rikoksen uhrin kannalta. Sitä paitsi eräät näissä säännöksissä mainitut kohteet, esimerkiksi puhelin ja tie, ovat sellaisia, että niiden vahingoittaminen aiheuttaa pikemminkin yleistä vaaraa kuin suurta taloudellista vahinkoa. Lisäksi vahingonteon perussäännöksen rangaistusasteikko on niin suppea, ettei se anna mahdollisuuksia erilaisten vahingontekorikosten riittävään eriyttämiseen. Vahingontekorikosten rangaistusasteikkoja olisikin syytä porrastaa nykyistä selkeämmin ja osittain nykyisestä poikkeavin perustein.

Myös tietotekniikan kehittyminen on synnyttänyt tarvetta nykyisten vahingontekosäännösten muuttamiseen. Nykyinen sääntely näet rakentuu ajatukselle omaisuuden fyysisestä vahingoittamisesta. Näin ollen on tulkinnaavaista, voidaanko vahingontekosäännöksiä soveltaa esimerkiksi siinä tapauksessa, että vahinko aiheutetaan turmelemalla tai muuntamalla tietojärjestelmään magneettisesti tai muulla sellaisella tavalla tallennettua tietoa ilman, että itse tietovälinettä fyysisesti vahingoitetaan.

1.11.1.2. Ehdotuksen pääkohdat

Vahingonteko ehdotetaan porrastettavaksi törkeyden perusteella kolmeen asteeseen (vahingonteko, törkeä vahingonteko ja lievä vahingonteko). Vahingonteosta rangaistaisiin sitä, joka oikeudettomasti hävittää tai vahingoittaa toisen omaisuutta, jos teosta ei ole muualla säädetty yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta. Vahingonteon enimmäisrangaistus ehdotetaan nostettavaksi kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta.

Vahingonteosta voitaisiin tuomita myös se, joka toista vahingoittaakseen oikeudettomasti hävittää, turmelee, kätkee tai salaa tietovälineelle tallennetun tiedon tai muun tallennuksen.

Rikoslain 38 luvun 4 §:n 1 momentissa säädetään nykyisin sellaisen asiakirjan hävittämisestä, turmelemisesta, kätkemisestä tai salaamisesta, joka saattaa olla oikeudellisesti merkityksellinen todiste. Vahingonteon perussäännös ja sitä täydentävä tallennetun tiedon edellä kerrottua vahingoittamista koskeva säännös korvaisivat voimassa olevan 38 luvun 4 §:n 1 momentin. Kun pykälän 2 momentissa nykyisin oleva viranomaisen hallussa olevan

asiakirjan vahingoittamista koskeva viittaus-säännös on tarpeeton, pykälä ehdotetaan kokonaan kumottavaksi. Tallennetun tiedon hävittämistä koskeva säännös poistaisi sen tulkinnanvaraisuuden, missä määrin asiakirjan vahingoittamista koskevia säännöksiä voidaan soveltaa perinteisiä asiakirjoja korvaaviin uusiin tietovälineisiin, esimerkiksi ääni-, kuva- ja atk- tallenteisiin silloin, kun tietovälinettä ei fyysisesti vahingoideta.

Perusteet, jotka voivat tehdä vahingonteon tärkeäksi, liittyisivät vahingon suuruuteen, joko objektiivisesti arvioiden tai uhrin kannalta, sekä vahingon kohteen historialliseen tai sivistykselliseen arvoon. Tärkeän vahingonteon enimmäisrangaistukseksi ehdotetaan neljä vuotta vankeutta, mikä olisi sama kuin nykyisessä rikoslain 35 luvun 1 §:ssä, mutta kolme vuotta ankarampi kuin luvun 2 §:ssä. Vähäisissä tapauksissa voitaisiin soveltaa lievää vahingontekoa koskevaa säännöstä, jossa seuraamuksena olisi ainoastaan sakkorangaistus.

Rikoslain nykyisestä 35 luvun 3 §:n 2 momentista ilmenee, että vahingonteosta voidaan tuomioistuiimen harkinnan mukaan jättää rangaistus tuomitsematta, jos vahinko on vähäinen. Koska rikoslain 3 luvun 5 §:n 3 momentti sisältää yleissäännöksen tuomitsematta jättämisestä, tällainen vähäistä vahingontekoa koskeva säännös ei enää ole tarpeen.

Vahingontekorikokset ovat nykyisin asianomistajarikoksia, jos ainoastaan yksityisen oikeutta on loukattu (RL 35:4). Ehdotuksen mukaan vahingonteko ja lievä vahingonteko olisivat edelleen asianomistajarikoksia, jos teon kohteena on ollut ainoastaan yksityinen omaisuus. Sen sijaan törkeä vahingonteko olisi aina virallisen syytteen alainen. Myöskään silloin, kun on kysymys rikoksesta, jonka kohteena on muu kuin yksityinen omaisuus, ei ole yleisen edun kannalta tarkoituksenmukaista jättää syytteen nostamista yksinomaan asianomistajasta riippuvaksi. Rikostutkinnallisetkin syyt puoltavat sellaiseen omaisuuteen kohdistuvan vahingonteon säätämistä virallisen syytteen alaiseksi.

Rikoslain nykyisen 33 luvun tunnusmerkistöt ovat suurimmaksi osaksi varkaus-, kavallus- ja vahingontekorikoksen tyyppejä. Jollei mainittuja erityistunnusmerkistöjä olisi, tulisivat luvussa tarkoitettut teot siten useimmissa tapauksissa rangaistaviksi varkaus-, kavallus- tai vahingontekorikoksina. Kun 33 luvun tunnusmerkistöjä ei enää sellaisinaan ehdoteta sisälly-

tettäväksi rikoslakiin, voisivat nykyisen rikoslain 33 luvun 1 §:n 3 momentissa, 4 §:ssä, 6 §:n 2 momentissa sekä 7, 9, 10 ja 11 §:ssä tarkoitettut teot tulla rangaistaviksi vahingontekorikoksina tai eräissä tapauksissa varkaus- tai kavallusrikoksina. Tältä osin viitataan lisäksi varkaus- ja kavallusrikosten perusteluihin.

Rikoslain nykyinen 33 luvun 11 § on jokamiehen oikeuksien kannalta tärkeä säännös. Siinä säädetään rangaistus tien ja polun luvattomasta ottamisesta toisen pihamaan, pellon, niityn tai istutuksen yli. Tämän säännöksen kumoamisen jälkeen voisivat tällaiset teot tulla rangaistaviksi yleensä vahingonteko- tai kotirauharikoksina tai hallinnan loukkauksena. Uudistuksella ei ole tarkoitus vaikuttaa jokamiehen oikeuksien alaan.

Voimassa oleva rikoslain 34 luku ("Yleistä vaaraa aiheuttavista rikoksista") sisältää useita vahingonteon tyyppejä tunnusmerkistöjä, joiden sisältönä on vaaran aiheuttaminen toisen hengelle tai terveydelle tai erittäin tärkeälle yhteiskunnalliselle edulle. Tämä luku jäisi tässä vaiheessa edelleen voimaan. Myös muualla lainsäädännössä on vahingonteon tyyppejä rikostunnusmerkistöjä, esimerkiksi jätehuoltolain (673/78) 35—37 § ja maa-aineslain (555/81) 17 §. Näiden säännösten soveltamisalaan 35 luvun uudistamisella ei ole tarkoitus vaikuttaa.

Viranomaisen hallussa olevan asiakirjan hävittämisestä, turmelemisesta tai kätkemisestä säädettäisiin edelleen rikoslain 16 luvun 15 §:ssä. Tällaista tekoa koskeva rangaistussäännös on edelleen tarkoituksenmukaista säilyttää rikoslain 16 luvussa, joka koskee rikoksia julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan.

1.11.2. Pykälien perustelut

1 §. Vahingonteko

1 momentti. Pykälän 1 momentissa säädetäisiin vahingontekorikoksen perusmuodosta. Ehdotuksen mukaan vahingonteosta tuomittaisiin se, joka oikeudettomasti hävittää tai vahingoittaa toisen omaisuutta. Vahingonteko olisi rangaistavaa ainoastaan tahallisenä, niin kuin nykyisinkin.

Vahingontekorikossäännöksillä pyritään suojaamaan omaisuutta yleensä. Rangaistavaa olisikin sekä kiinteän että irtaimen omaisuuden

hävittäminen tai vahingoittaminen. Vahingon- teko voisi siis kohdistua erilaisiin konkreettisiin omaisuusesineisiin eli se olisi lähinnä niin sanotun esinevahingon aiheuttamista. Sen sijaan vahingontekona ei voitaisi pitää niin sanotun puhtaan varallisuusvahingon aiheuttamista, esimerkiksi osakkeiden arvon alentamista väärä tietoja levittämällä.

Vaikka vahingonteolla tarkoitettaisiinkin esinevahingon aiheuttamista konkreetille esineelle, vahingontekorikosta arvosteltaessa olisi kiinnitettävä huomiota myös muuhun kuin itse esineelle aiheutuneeseen vahinkoon, esimerkiksi siihen tulojen alenemiseen, joka esinevahingosta aiheutuisi, samoin kuin niihin kärsimykseen, joita tietyn esineen vahingoittaminen voi aiheuttaa esineen omistajalle. Näiden seikkojen huomioon ottaminen tietysti edellyttää sitä, että rikoksentekijä on mieltänyt myös nämä tekonsa vaikutukset. Vahingontekorikosta arvosteltaessa olisi siis kiinnitettävä huomiota sellaisiinkin vahinkoihin, joita vahingonkorvauslain (412/74) mukaan ei korvata esinevahingon perusteella. Toisaalta se, ettei tekijä ole tahallisuuden edellyttämällä tavalla mieltänyt tekonsa vaikutuksia, voi johtaa siihen, ettei kaikkia teosta aiheutuneita vahingonkorvausvelvollisuuden piiriin kuuluvia vahinkoja voida ottaa vahingonteon rikosoikeudellisessa arvostelussa huomioon.

Vahingonteko voisi edelleen kohdistua vain toisen omaisuuteen. Kohteena voisi olla myös tekijän hallussa oleva toisen omistama esine samoin kuin yhteinen omaisuus, johon tekijällä on osuus. Yhteistä omaisuutta koskeva selvä säännös otettaisiin luvun 4 §:ksi. Vaikka oman omaisuuden hävittämisessä tai turmelemisessa ei voisi olla kysymys vahingonteosta, tällainen teko voisi loukata esimerkiksi toisen pantti- tai muuta vakuusoikeutta kyseiseen omaisuuteen. Tällöin kysymyksessä voisi olla ehdotetun 28 luvun 11 §:n mukainen vakuusoikeuden loukkaus.

Vahingonteon tekotapoja olisivat hävittäminen ja vahingoittaminen. Hävittämisellä tarkoitetaan omaisuuden kokonaan tuhoamista, mihin voidaan rinnastaa sen saattaminen muuten pysyvästi omistajan ulottumattomiin. Hävittämistä voisi siten olla esimerkiksi omaisuuden heittäminen mereen. Omaisuuden väliaikainen piilottaminen ei sen sijaan olisi vahingontekosäännöksessä tarkoitettua hävittämistä, vaan enintään ehdotuksen 28 luvun 10 §:ssä tarkoitettua hallinnan loukkausta. Vahingoit-

tamisella tarkoitetaan puolestaan esineen tai muun omaisuuden rikkomista, turmelemista tai likaamista.

Ehdotetun säännöksen mukaan toisen omaisuuden hävittämisen tai vahingoittamisen tulee tapahtua oikeudettomasti. Ilmaisulla ”oikeudettomasti” tarkoitetaan asiallisesti samaa kuin voimassa olevaan säännökseen sisältyvällä sanonnalla ”ilman laillista oikeutta”. Teon oikeudenvastaisuuden voisi niin kuin nykyisinkin poistaa esimerkiksi vahingonteon kohteena olevan omaisuuden omistajan antama suostumus, hätävarjelu tai pakkotila.

Teon edellyttämään tahallisuuteen kuuluu tietoisuus siitä, että teon kohteena oleva esine on toisen tai yhteisessä omistuksessa sekä että teolla esine hävitetään tai sitä vahingoitetaan. Tekijän tulee siis mieltää, että hän teollaan aiheuttaa esineelle vahinkoa joko välittömästi tai välillisesti, esimerkiksi vahingoittaa kasvi- huoneen kasveja joko suoraan katkaisemalla niiden varret tai välillisesti kytkemällä kasvi- huoneen lämmityksen pois toiminnasta. Niin kuin edellä todettiin, esinevahingosta aiheutuvien muiden vahinkojen huomioon ottaminen vahingontekorikosta arvosteltaessa edellyttää, että tekijä on tekoa tehdessään mieltänyt aiheuttavansa myös nuo vahingot. Jos joku esimerkiksi vahingoittamalla kauppaedustajan autoa aiheuttaisi tälle samalla ansiotulojen menetystä auton käytön estymisen vuoksi, vahingontekorikosta arvosteltaessa otettaisiin huomioon ainoastaan auton vahingoittaminen, jollei tekijä ole mieltänyt siitä aiheutuvaa tulojen vähentymistä.

Vahingonteon rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Ehdotus enimmäisrangaistuksen korottamisesta johtuu lähinnä siitä, että vahingonteon perussäännöksenkin mukaan on voitava arvostella myös melko suurta vahinkoa aiheuttaneita tekoja. Tärkeänä vahingontekona vahingon määrän perusteella voitaisiin näet pitää vasta erittäin suuren taloudellisen vahingon aiheuttamista. Nykyistä laajempi asteikko tarjoaa lisäksi paremmat mahdollisuudet erilaisten vahingontekorikosten rangaistusten oikeudenmukaiseen mittaamiseen. Vahingonteon arvostelussa keskeinen merkitys on aiheutetun vahingon määrällä, ei niinkään kohteen arvolla. Lievimmillään vahingonteko voi aiheuttaa vain puhdistamiskustannuksia, jotka sinänsä voivat olla niin suuria, että tekoa on pidettävä vahingontekona eikä lievänä vahingontekona, mutta

vahingonteko voi myös ilmetä jonkin esineen kokonaan hävittämisenä. Vaikka vahingonteon enimmäisrangaistusta ehdotetaankin korotettavaksi, tarkoitus on, että tavallisen vahingontekorikoksen normaali rangaistus olisi edelleen sakkorangaistus.

2 momentti. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi niin sanotun tietovahingon aiheuttamisesta. Vahingonteosta tämän säännöksen nojalla tuomittaisiin se, joka toista vahingoittaakseen oikeudettomasti hävittää, turmelee, katkee tai salaa tietovälineelle tallennetun tiedon tai muun tallennuksen.

Kun perinteisen asiakirjan tekstisisältöä turmellaan esimerkiksi raaputtamalla tai yliviiuamalla, teko kohdistuu itse asiakirjaan fyysisenä esineenä. Vastaavasti äänilevyn, valokuvan tai filminauhan turmelemisessa teko yleensä kohdistuu itse esineeseen. Sähköisesti, magneettisesti tai optisesti tallennettu tieto, esitys tai muu sisältö voidaan sitä vastoin hävittää, turmella, salata tai saattaa muuten tulkintakelvottomaksi ilman, että itse tietovälinettä fyysisesti vahingoitetaan. Tästä syystä ehdotetaan, että vahingonteon kohteena voisi olla myös pelkkä tallennettu tieto, esitys tai muu tallennettu sisältö. Rangaistavaa voisi siis olla jo se, että esimerkiksi magneettinauhalle taltioitua tietoa vahingoitettaisiin säännöksessä tarkoitettulla tavalla, vaikka nauhamateriaali ei siitä lainkaan vahingoittuisi.

Tallennuksella tarkoitettaisiin periaatteessa kaikenlaista tiedon tai esityksen taikka muun kohteen tallennettua sisältöä. Tietovälineitä, joita tallentamisessa voidaan käyttää, ovat esimerkiksi kirjat, asiakirjat, äänilevyt, valokuvat, filmit, erilaiset sähkömagneettiset nauhat sekä erityyppiset automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuvat muistilevykkeet siitä riippumatta, miten tallentaminen teknisesti tapahtuu. Koska säännös koskisi kuitenkin vain itse tallennetun sisällön vahingoittamista, arvosteltaisiin sellainen sisällön vahingoittaminen, joka tapahtuu vahingoittamalla tietovälinettä myös fyysisesti, 1 momentissa tarkoitettuna vahingontekona. Tallennuksen vahingoittamisessa olisi nykyisin yleensä kysymys sähköisesti, magneettisesti tai optisesti tallennetun tiedon tai muun sisällön vahingoittamisesta. Tekniikan kehittyessä sellaisia tallennusmenetelmiä, joilla tallennettua sisältöä voidaan vahingoittaa vaikuttamatta samalla tallennusmateriaaliin, kehitettäneen yhä uusia. Säännöksessä ei olekaan sitouduttu tiettyyn tekniseen ratkaisuun.

Säännöksessä on vahingoittamisen kohteina mainittu paitsi tallennettu tieto myös muu tallennettu sisältö. Käytännössä voi olla, että sama tallenne sisältää niin tiedoksi tai esitykseksi kuin muuksikin katsottavaa tallennusta. Koska säännöksen tarkoituksena on suojata periaatteessa kaikenlaisia tallenteita sellaiselta vahingoittamiselta, joka ei kohdistu itse tietovälineeseen, vahingoittamisen kohde on tietoisesti pyritty määrittelemään väljästi. Selvää kuitenkin on, että vahingoitettavalla tiedolla tai esityksellä taikka muulla sisällöllä täytyy olla jonkinlaista arvoa tallennuksen omistajalle. Muussa tapauksessa sitä paitsi tuskin voisi täyttyä säännöksessä edellytetty vahingoittamistarkoitus.

Tallennetulla tiedolla tarkoitetaan niin tiedon asiasisältöä kuin asiasisältöä viestittäviä merkkejäkin eli niin sanottua dataa. Samoin muulla tallennuksella tarkoitettaisiin paitsi tallenteen sisältöä myös niitä merkkejä, joista tallenne koostuu. Vahingontekona tämän säännöksen nojalla voitaisiin pitää jo sellaista tallennuksen vahingoittamista, joka ei tosin estäisi ymmärtämästä tallennettua sisältöä, mutta aiheuttaisi esimerkiksi sellaisia kirjoitus- tai muita virheitä, joiden vuoksi tallennusta ei voitaisi käyttää alkuperäiseen tarkoitukseensa korjauksia tekemättä.

Toisin kuin vahingonteon perussäännöksessä tietovahinkoa koskevassa säännöksessä teon rangaistavuus ei edellyttäisi sitä, että tallennus kokonaan tai osaksi kuuluu toiselle. Itse tallennuksen omistussuhteen määrittelemineen on usein ongelmallista eikä myöskään tallentamiseen käytetyn tietovälineen omistussuhteilla ole ehdotonta vaikutusta siihen, millaista tallennuksen vahingoittamista olisi pidettävä oikeudettomana. Sen vuoksi onkin pidetty tässä suhteessa riittävänä sitä, että rangaistavuuden edellytyksenä on toisaalta vahingoittamistarkoitus ja toisaalta se, että teko tapahtuu oikeudettomasti.

Toisin kuin 1 momentissa ehdotetaan, 2 momentissa tarkoitettuna vahingon aiheuttaminen olisi rangaistava teko vain silloin, kun tekijällä on ollut tarkoitus vahingoittaa toista. Tällainen rajoitus on katsottu aiheelliseksi, koska tallennetun tiedon tai muun sisällön muuntelun kysymyksessä ollessa voi olla vaikea arvioida, minkälaista muuntelua on pidettävä tallenteen "turmeluna". Niinpä esimerkiksi tallennetun kirjoituksen tai musiikkiesityksen luvatta mutta kuitenkin parantelutar-

koituksessa tapahtunut muuntelu ei olisi ehdotuksessa tarkoitettua vahingontekoa, vaikka tallennuksen omistaja tai haltija sitä turmeluna pitäisikin.

Ehdotettua säännöstä tulisi erityissäännöksenä soveltaa myös silloin, kun vahingoittaminen kohdistuu viranomaisen hallussa olevaan asiakirjaan tai muuhun todistuskappaleeseen tallennettuun tietoon. Tästä seuraisi, että viranomaisen hallussa olevan todistuskappaleen fyysisestä vahingoittamisesta voitaisiin rikoslain 16 luvun 15 §:n erityissäännöksen nojalla tuomita huomattavasti ankarampi rangaistus kuin tällaiseen todistuskappaleeseen tallennetun tiedon vahingoittamisesta. Tässä vaiheessa ei ole kuitenkaan perusteltua ulottaa rikoslain 16 luvun 15 §:n ankaraa rangaistusasteikkoa koskemaan myös tietovahingon aiheuttamista varsinkin kun tietovahinkoa vastaan voidaan teknisin keinoin tehokkaasti suojautua. Rikoslain 16 luvun säännökset uudistetaan rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä myöhemmin, jolloin myös tietovahingon aiheuttaminen viranomaisen hallussa olevaan todistuskappaleeseen voidaan ottaa uusia säännöksiä laadittaessa huomioon.

Vahingontekorikosten yritystä ei ole voimassa olevassa laissa säädetty rangaistavaksi, eikä yrityksen rangaistavuutta ehdoteta myöskään tässä esityksessä.

2 §. *Törkeä vahingonteko*

Ehdotuksen mukaan vahingonteko olisi törkeä, jos rikoksella aiheutetaan erittäin suurta taloudellista vahinkoa, rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa taikka historiallisesti tai sivistyksellisesti erittäin arvokkaalle omaisuudelle huomattavaa vahinkoa.

Pykälän 1 kohdassa tarkoitettu ankaroittamisperuste liittyy taloudellisen vahingon erittäin suureen määrään objektiivisesti arvioiden. Teko voisi olla törkeä siitä riippumatta, aiheutuuko taloudellinen vahinko yksityiselle kansalaiselle, yhdistykselle, yhtiölle, muulle yhteisölle tai säätiölle. Vahingonteon kohteena voisi olla myös valtion, kunnan tai muun julkisyhteisön omaisuus.

Pykälän 2 kohdan ankaroittamisperuste on tarkoitettu niitä tapauksia varten, joissa rikoksen uhrille aiheutetaan hänen olonsa huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa, vaikka ta-

loudellinen vahinko ei sinänsä olisi erittäin suuri. Tältä osin viitataan ehdotetun 28 luvun 2 §:n 2 kohdan perusteluihin. Vahinko olisi siis arvioitava suhteessa rikoksen uhrin taloudelliseen asemaan tai muihin oloihin. Vähävaraiseen asianomistajaan kohdistunut vahingonteko saattaa olla törkeä, vaikka rikoksella aiheutetun vahingon määrä ei kovin suuri olisikaan. Invalidin apuvälineiden vahingoittaminen taas voi aiheuttaa niitä välttämättä tarvitsevalle invalidille tuntuva vahinkoa varsinkin silloin, kun korvaavia välineitä ei ole saatavissa ja kun välineiden korjauksen vaatima aika muodostuu pitkäksi. Tuntuva vahinkoa voisi aiheutua myös sellaisen esineen vahingoittamisesta, johon liittyy uhrille erityisen merkittäviä tunne-arvoja ja jolla on keskeinen merkitys uhrin elämässä.

Pykälän 3 kohdan ankaroittamisperusteet on tarkoitettu korvaamaan lähinnä rikoslain nykyisen 35 luvun 2 §:n säännöstä, jossa pääasiallisesti on kysymys historiallisesti tai sivistyksellisesti erityisen arvokkaasta omaisuudesta. Tekijän tahallisuuteen kuuluu tietoisuus myös siitä, että se omaisuus, jota vahingoitetaan, on historiallisesti tai sivistyksellisesti erityisen arvokasta. Tyypillisiä rikoksen kohteita olisivat kirkot, museot, taideteokset, historiallisesti arvokkaat kirjat, käsikirjoitukset, museoesineet ja muistomerkit. Lainkohdan mukaan vahingon tulisi lisäksi olla huomattava. Itse esineelle aiheutetun vaurion ei tarvitsisi välttämättä olla suuri, vaan pienikin esinevahinko voisi olla huomattava, jos se huomattavasti alentaa esineen historiallista tai sivistyksellistä arvoa.

Törkeän vahingonteon edellytyksenä olisi aina myös se, että vahingonteko edellä tarkoitetuissa tapauksissa kokonaisuutenakin arvostelun on törkeä.

Törkeän vahingonteon rangaistusasteikoksi ehdotetaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Rangaistusasteikko vastaisi siis ehdotuksessa yleisesti käytettyä rikosten törkeiden tekemuotojen asteikkoa. Törkeän vahingonteon ankaroittamisperusteet on laadittu niin tiukoiksi, ettei ole pidetty tarpeellisena ehdottaa törkeälle vahingonteolle erityistä rangaistusasteikkoa, vaikka vahingonteon perustekomuodon enimmäisrangaistus onkin jonkin verran alhaisempi kuin esimerkiksi varkaus- tai petosrikoksissa.

3 §. *Lievä vahingonteko*

Voimassa olevassa laissa ei ole erityistä lievää vahingontekoa koskevaa säännöstä. Lain-sääntäjän asennoituminen vähäisiin omaisuusvahinkoihin ilmenee kuitenkin rikoslain nykyisen 35 luvun 3 §:n 2 momentin säännöksestä, jossa tuomioistuimelle on annettu mahdollisuus vähäisissä vahingonteissa tuomita seuraamukseksi ainoastaan vahingonkorvaus. Luonnollisesti tuomioistuimella on vähäpätöisissä vahingonteissa myös mahdollisuus jättää rangaistus tuomitsematta rikoslain yleissäännöksen perusteella, mikäli ilmenee, että teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksiannettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi rangaistuksen tuomitsemista (RL 3:5³). Erillistä pelkän vahingonkorvauksen tuomitsemista tarkoittavaa säännöstä ei olekaan pidetty enää tarpeellisena.

Lievan vahingonteon arvioinnissa olisi ratkaisevaa rikoksen kokonaisarvostelu. Tässä arvostelussa olisi kiinnitettävä huomiota vahingon vähäisyyteen ja muihin rikokseen liittyviin seikkoihin. Jos vahingonteko, huomioon ottaen vahingon vähäisyys tai muut rikokseen liittyvät seikat, olisi kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä voitaisiin tuomita lievästä vahingonteosta. Vahingon vähäisyyden arvioimisessa keskeisiä seikkoja olisivat vahingon laatu ja määrä sekä sen tuntuvuus uhrin kannalta. Rangaistus lievästä vahingonteosta olisi sakkoa.

4 §. *Yhteinen omaisuus*

Säännöksessä ilmaistaisiin nimenomaisesti, että vahingontekosäännöksillä suojataan omistajaa myös toisiin yhteisomistajiin nähden. Myös voimassa olevaa lakia on tulkittu siten, että henkilö, joka yhdessä muiden kanssa omistaa jonkin esineen, voi syyllistyä vahingontekoon toisia yhteisomistajia kohtaan. Pykälä on samansisältöinen kuin ehdotetun 28 luvun 12 §:n 1 momentti, jonka perusteluihin siitä, mitä yhteisellä omaisuudella tarkoitetaan, voidaan myös tätä säännöstä sovellettaessa nojautua.

5 §. *Rajoitussäännös*

Vahingonteon luonteisia tekoja on säädetty rangaistaviksi myös eräissä muissa rikoslain luvuissa, erityisesti 16 ja 34 luvussa. Tämän luvun säännöksiä sovellettaisiin vain, milloin teosta ei ole muualla laissa säädetty yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta. Jos vahingonteko siis on samalla jokin muu rikos, josta on säädetty yhtä ankara tai ankarampi rangaistus, sovellettaisiin ainoastaan jälkimmäistä rangaistussäännöstä. Vahingonteon katsotaan tällaisessa tapauksessa sisältyvän muuhun rangaistavaan tekoon. Vahingonteko saattaa sisältyä myös jonkin muun rikoksen tekotapaan, vaikka tuon rikoksen tunnusmerkistöön ei sisältyisikään vahingonteolle ominaista elementtiä. Esimerkiksi murtautumalla tehdyssä varkaudessa aiheutetut vahingot arvostellaan varkausrikoksen yhteydessä eikä niiden johdosta erikseen sovelleta vahingontekosäännöksiä, ellei omaisuutta ole vahingoitettu enempää kuin varkauden toteuttaminen on edellyttänyt.

6 §. *Syyteoikeus*

Pykälässä ehdotetaan, että 1 §:ssä tarkoitettu vahingonteko ja 3 §:ssä tarkoitettu lievä vahingonteko olisivat asianomistajarikoksia silloin, kun teon kohteena on ollut ainoastaan yksityinen omaisuus. Sitä vastoin virallisella syyttäjällä olisi aina itsenäinen syyteoikeus 2 §:ssä tarkoitettun törkeän vahingonteon kysymyksessä ollessa.

Jos vahingonteon kohteena on muu kuin yksityinen omaisuus, virallinen syyttäjä voisi nostaa syytteen ilman asianomistajan syyttämispyyntöäkin. Tällaista omaisuutta olisi valtion, kunnan tai muun julkisyhteisön omaisuus. Virallisen syyttäjän syyteoikeus koskisi siis myös tällaiseen omaisuuteen kohdistuvaa vahingontekoa ja lievää vahingontekoa.

1.12. 36 luku. *Petoksesta ja muusta epärehellisyydestä*

1.12.1. *Luvun perustelut*

1.12.1.1. *Sääntelyn tarve*

Oikeuselämässä on voitava luottaa siihen, ettei toinen osapuoli petollisilla keinoilla pyri

aiheuttamaan toiselle taloudellista vahinkoa. Samoin päämiehen tulee voida luottaa siihen, joka hänen asioitaan hoitaa. Edelleen on saatava takeita siitä, ettei oikeustointen yhteydessä vahvempi osapuoli käytä asemaansa hyväksi kiskomalla kohtuuttomia etuja heikommalta osapuolelta. Luvun rikossäännösten tarkoituksena on luoda edellytyksiä tällaiselle luottamukselle oikeuselämässä ja siten turvata tavaroitten ja palvelusten vaihdantaa sekä taloudellisten ja oikeudellisten asioiden hoitamista myös toisen puolesta.

Petosta käytetään keinona oikeudettoman varallisuusedun saavuttamiseen jonkun toisen kustannuksella. Klassinen eli niin sanottu erehdyttämispetos tehdään erehdyttämällä vastapuolena oleva henkilö sopimuksen tekoon taikka johonkin suoritukseen joko sopimussuhteessa tai sen ulkopuolella. Petoksen perustunnusmerkkejä ovat tällöin erehdyttäminen, erehdys, erehdyksen vallassa suoritettu määräämistoimi ja siitä aiheutunut vahinko. Petosrikos voi ilmetä myös koneellisen tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristämisellä eli niin sanottuna tietojenkäsittelypetoksena. Siinä ei tarvitse erehdyttää ketään ihmistä, vaan ”erehdyttäminen” voi kohdistua suoraan tietojenkäsittelylaitteeseen. Kummassakin tapauksessa rikoksen uhri kärsii taloudellista vahinkoa.

Petosta koskevat rikossäännökset voivat tulla sovellettaviksi kovinkin erilaisissa vaihdantatilanteissa. Kysymys voi olla yksityisten kansalaisten välisistä suhteista, kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisistä suhteista tai elinkeinonharjoittajien keskinäisistä suhteista. Rikossäännökset voivat tilanteesta riippuen suojata joko taloudellisesti heikompaa tai myös vahvempaa osapuolta. Rikosoikeudellista suojaa tarvitaan siitä huolimatta, että myös siviilioikeudelliset säännökset antavat oikeussuojaa petosrikosten uhreille.

Epärehellysyyttä ilmenee usein myös silloin, kun jollakulla on luottamusasemaan perustuva oikeus tai velvollisuus hoitaa toisen henkilön tai yhteisön taloudellisia tai oikeudellisia asioita. Vaikka toisen henkilön puolesta asioita hoitavan väärinkäytöksiä voidaan oikeuselämässä paljolti ehkäistä muillakin kuin rikosoikeudellisilla keinoilla, on kuitenkin selvää, että ainakin tahallinen päämiestä vahingoittava menettely on edelleen syytä säilyttää rangaistavana.

Kiskontarikoksia koskevilla säännöksillä pyritään ehkäisemään hädänalaisessa tai muutoin

sopimuskumppaniaan heikommassa asemassa olevan henkilön taloudellinen hyväksikäyttäminen sopimussuhteessa. Siviilioikeudellista suojaa kiskontaa vastaan tarjoaa varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annettu laki (228/29), jonka 31 §:n mukaan kiskontaolosuhteissa syntynyt oikeustoimi on pätemätön. Myös kuluttajansuojalainsäädäntö samoin kuin moniin lakeihin otetut sopimusehtojen kohtuullistamissäännökset ovat parantaneet kansalaisen oikeusturvaa kiskontatilanteissa.

Oikeustilaston perusteella kiskontarikokset tulevat vain harvoin tuomioistuinten käsiteltäviksi. Useissa vaihdantatilanteissa, joissa toisen osapuolen hädänalaista asemaa on käytetty hyväksi, saattavatkin muut kuin rikosoikeudelliset keinot antaa loukatulle riittävää oikeussuojaa. Toisaalta etenkin ammattimaisesti harjoitettu kiskonta voi loukata paitsi yksityisen myös yhteiskunnan etuja. Rangaistussääntelyn tarpeellisuudesta ei siis ole epäilystä.

1.12.1.2. Nykyinen lainsäädäntö ja sen epäkohdat

Nykyisessä laissa petosrikokset on sijoitettu yhdessä väärennysrikosten kanssa 36 lukuun, kun taas epärehellys- ja kiskomisrikokset sisältyvät 38 lukuun, jonka nimenä on ”Epärehellysyydestä ja rangaistavasta voitonpyynnöstä”. Lukusystematiikkaa on arvosteltu sekavaksi, koska se toisaalta yhdistää samaan lukuun erityyppisiä oikeushyviä suojaavia säännöksiä ja toisaalta sijoittaa eri lukuihin toisilleen läheistä sukua olevia varallisuusrikoksia koskevia säännöksiä.

Nykyisen petossäännöksen (RL 36:1) soveltamisala on laaja ja yleissäännöksenä se kattaa periaatteessa kaikki erityyppiset vaihdantatilanteet. Petosrikoksen yleisin tekomuoto on hyötymistarkoituksessa tehty petos, mutta myös vahingoittamistarkoituksessa tehty petos on säädetty rangaistavaksi. Petossäännös käsittää laajan esimerkkiluettelon niistä tilanteista, joissa petos voi tapahtua. Samalla siinä kuvataan rikoksen erilaisia tekoapoja.

Vuonna 1972 lisättiin rikoslakiin lievää petosta koskeva säännös (RL 36:1 a), jota sovelletaan käytännössä lähinnä taksi- ja muihin kulkuvälinepetoksiin sekä hotelli- ja ravintolapetoksiin. Törkeitä petostapauksia varten laissa ei ole erityistunnusmerkistöä, joskin petossäännöksessä on ankarampi rangaistusasteikko

erittäin raskauttavien asianhaaran varalta. Yleissäännöksen lisäksi laissa on vakuutuspetosta koskeva erityissäännös (RL 36:2). Vakuutuspetoksesta tuomitaan se, joka on syyttänyt tuleen palovakuutettua omaisuutta tai saattanut merivahinkoon laivan, joka itse taikka jonka lasti tai rahti on vakuutettu. Tämä rikossäännös on poikkeuksellinen siinä, että jo rikoksen valmistelu on säädetty rangaistavaksi. Samalla siinä on asetettu palo- ja merivakuutus rangaistussuojan kannalta eri asemaan kuin muut vakuutuslajit.

Muita petosluonteisia rikoksia koskevia erityissäännöksiä ovat veropetosta ja törkeää veropetosta koskevat säännökset (RL 38:11) sekä konkurssipetosta koskeva säännös (RL 39:1). Rikoslaisissa on lisäksi eräitä petossäännöksiä lähellä olevia rikossäännöksiä kuten epärehellisyysrikoksia koskevaan 38 lukuun sisältyvät säännökset allekirjoituksen tai sitoumuskirjan kieltämisestä ja maksetun velan uudelleen vaatimisesta (RL 38:7¹) sekä katteettoman shekin asettamisesta ja shekin peruuttamisesta (RL 38:7²).

Esimerkkeinä käytännössä usein esiintyvistä petoslajeista voidaan mainita kelvottoman esineen taikka osamaksulla tai rikoksella saadun tavarän myyminen, palvelusten käyttäminen niistä maksamatta sekä erilaiset maksuväline- ja luottopetokset. Nykyinen petossäännös on käytännössä soveltunut hyvinkin erilaisiin tapauksiin. Kirjoitustavaltaan se on kuitenkin vanhentunut ja liian yksityiskohtainen. Tietojenkäsittelypetokseen nykyinen petossäännös ei sovellu, koska laissa vaaditaan aina jonkun ihmisen erehdyttämistä eikä näin välttämättä tapahdu koneelliseen tietojenkäsittelyyn puuttuessa.

Eräissä tapauksissa petosrikoksen soveltamisalaa on jouduttu hieman väkijäisesti laajentamaan tapauksiin, joissa petossäännöksen soveltaminen on saattanut olla tulkinnanvaraista. Tämä koskee erityisesti hotelli-, ravintola- ja taksipetoksia, joissa erehdyttämistunusmerkin täytyminen jää usein kyseenalaiseksi.

Nykyinen petossäännös tuottaa ongelmia myös erehdyksen hyväksi käyttämistä koskevissa tilanteissa. Sanamuotonsa mukaan säännös näyttäisi soveltuvan vain sellaisiin tapauksiin, joissa tekijä saa aikaan tai pitää vireillä erehdyksen toisessa, mutta ei niihin tapauksiin, joissa tekijä ainoastaan käyttää hyväkseen toisen erehdyttä ilman, että hän on itse vaikutta-

nut sen syntymiseen tai vireillä pysymiseen. Viimeksi mainituissa tilanteissa teko ansaitsisi usein tulla petoksena rangaistuksi, jos tekijällä on oikeudellinen velvollisuus erehdyksen oikaisemiseen. Käytännössä petossäännöstä onkin näissä tapauksissa tulkittu laajentavasti. Voimassa olevasta petossäännöksestä ei myöskään käy ilmi, pitääkö rahan tai tavarän tappion aiheutua erehdyttelylle itselleen vai voiko tunnusmerkistö täyttyä myös, jos vahinko aiheutuu muulle henkilölle. Varsinkin pankkipetoksissa on jouduttu pohtimaan erehdyttelyn ja vahingonkärsijän suhdetta toisiinsa.

Voimassa olevassa laissa epärehellisyttä koskevat rangaistussäännökset ovat melko hajanaisina rikoslain 38 luvussa. Luvun 1 §:ssä on niin sanottua varsinaista epärehellisyysrikosta koskeva säännös. Sen mukaan epärehellisydestä rangaistaan holhoojaa, erinäisten yhteisöjen omaisuuden hoitajaa, uskottua miestä, konkurssipesän toimitsijaa tai muuta asiamiestä, joka tehtävänsä toimittaessaan tahallaan aiheuttaa vahinkoa sille, jonka asiaa hän on velvollinen hoitamaan. Luvun 2 §:ssä on erityissäännös asianajajan epärehellisyysdestä. Sen mukaan rangaistaan oikeudenkäyntiasiamiestä ja -avustajaa, joka auttaa vastapuolta päämiehen vahingoksi tai muuten tahallaan vahingoittaa päämiestä, vastoin parempaa tietoaan viettelee päämiehen käymään oikeutta perättömästä tai väärästä asiasta taikka ajaa väärää asiaa muuten vastoin parempaa tietoa. Epärehellisyttä koskevat rangaistussääntelyt eivät muodosta mitään asiallisesti yhtenäistä kokonaisuutta, vaan niillä on liittymäkohtia useisiin muihin rikoslajeihin kuten petosrikoksiin ja kavallukseen. Myös epärehellisyysrikosten sääntelyä on arvosteltu liiasta yksityiskoh-taisuudesta. Samoin epärehellisyysrikosten suhde muihin rikoslajeihin ja erityisesti muihin varallisuusrikoksiin on aiheuttanut oikeuskäytännössä pulmia.

Voimassa olevan rikoslain 38 luvun 10 §:n 1 momentti sisältää niin sanottua esinekiskontaa koskevan rangaistussäännöksen. Niin sanotut luotto- eli koronkiskonta ja jälkikiskonta on säädetty rangaistavaksi saman pykälän 2 momentissa. Ammattimaisesta, tavanomaisesta tai muutoin raskauttavien asianhaaran vallitessa tehdystä kiskomisesta säädetään pykälän 3 momentissa. Rangaistusasteikko on näissä törkeämissä tekemuodoissa perusasteikkoa huomattavasti ankarampi. Olennaisia epäkohtia

kiskomissäännöksissä ei ole havaittu, joskin niiden kirjoitustapa kaipaava nykyäikaistamista.

1.12.1.3. Ehdotuksen pääkohdat

Ehdotettu lukusystematiikka poikkeaisi voimassa olevasta laista siten, että petos-, epärehellisyys- ja kiskontarikokset sisältyisivät samaan 36 lukuun, jonka nimeksi tulisi "Petoksesta ja muusta epärehellisyydestä". Epärehellisyyttä ei siis olisi enää ymmärrettävä suppeasti nykyisen rikoslain 38 luvun 1 ja 2 §:ssä tarkoitettuina tekoina, vaan se tarkoittaisi yleisemminkin luottamuksen pettämistä oikeuselämässä.

Petossäännösten yhteiskunnallinen merkitys saattaa vaihdella riippuen niistä eri tilanteista, joissa ne voivat tulla sovellettaviksi. Tämän vuoksi on ollut harkittavana, mistä petoslajeista on säädettävä erikseen ja mitkä taas voidaan jättää yleissäännöksen varaan. Rikoslain uudistamisen yhtenä tavoitteena on sääntelyn selkiyttäminen hajallaan olevia rikossäännöksiä yhdentämällä sekä niiden yleisyystasoa nostamalla. Sen vuoksi pääsääntönä olisi edelleen petoksen yleissäännös (1 §), joka käsittäisi sekä erehdyttämispetoksen (1 mom.) että tietojenkäsittelypetoksen (2 mom.). Veropetoksesta, avustuspetoksesta, maksuvälinepetoksesta ja velallisen petoksesta ehdotetaan säädettäväksi muissa luvuissa erikseen ottaen kunkin rikoslajin kohdalla huomioon sen erityispiirteet.

Petoksen yleissäännöksessä erehdyttämispetosta koskeva 1 momentti muistuttaisi perusrakenteeltaan nykyistä petossäännöstä, joskin kieliasu olisi uusi. Tietojenkäsittelypetosta koskeva 2 momentti olisi sitä vastoin uudentyyppinen kriminalisointi. Muiden maiden esimerkkiä seuraten uuden tietotekniikan vaikutukset on pyritty ottamaan huomioon siten, että ensisijaisesti tarkistetaan ja täydennetään perinteisiä käsitelmäritelmii ja rikostunnusmerkistöjä. Sen vuoksi rinnastettaisiin ihmisen erehdyttämiseen myös koneellisen tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristäminen.

Petoksen törkeää ja lievää tekemuotoa var-ten ehdotetaan erillisiä säännöksiä (2 ja 4 §). Hotelli-, ravintola-, kulkuväline- ja muita vastaavia petoksia silmällä pitäen ehdotetaan lisäksi erityistä palvelupetosta koskevaa rikossäännöstä (3 §). Tämä ratkaisu poistaisi tarpeen tulkita laajentavasti petoksen yleissään-

nöstä ja antaisi lisäksi mahdollisuuden porrastaa paheksuttavuudeltaan selvästi eriarvoisten petoslajien rangaistustasoja. Palvelupetokseen sovellettaisiin lievempää rangaistusasteikkoa kuin petoksen perusrikokseen. Toisaalta lievää petosta koskeva sakkorangaistussäännös soveltu-isi myös palvelupetoksen lieviin tekemuotoihin.

Nykyisen rikoslain 36 luvun 2 §:ää vastaavaa erillistä vakuutuspetossäännöstä ei esitykseen sisälly. Petoksen yleissäännöstä sovellettaisiin kaikkiin eri vakuutusmuotojen yhteydessä tehtyihin petoksiin. Samalla ehdotus kuitenkin merkitsisi myös sitä, ettei pelkkä palovakuutetun omaisuuden sytyttäminen taikka vakuutetun laivan tai sen lastin saattaminen merivahinkoon enää olisi sellaisenaan rangaistavaa, vaikka se olisikin tehty petoksen valmistelemiseksi. Rikoksen valmistelun kriminalisointia on yleensä pidetty tarpeellisenä ainoastaan törkeimpien rikostyyppien kohdalla. Sen vuoksi ei ole katsottu olevan aihetta säilyttää nykyistä poikkeusluonteista vakuutuspetossäännöstä. Nykyisin vakuutuspetoksena rangaistava menettely tulisi ehdotuksen mukaan useimmiten rangaistavaksi törkeänä petoksena tai sen yrityksenä. Näin ollen vakuutuspetosta koskevan erillissäännöksen poistaminen tuskin tulisi käytännössä lieventämään suhtautumista vakuutusten yhteydessä esiintyviin petosrikoksiin. Sen sijaan ehdotuksella tähdätään nykyisen sääntelyn yksinkertaistamiseen. Jos vakuutuksen kohteena olevaa omaisuutta hävitetään, vahingoitetaan tai kätetään ilman, että vakuutuksenantajaa yritetään erehdyttää, tekoa olisi lähinnä arvosteltava muuna omaisuuteen kohdistuvana rikoksena.

Myöskään nykyisen rikoslain 38 luvun 7 §:ää vastaavia säännöksiä esitykseen ei sisälly, vaan lainkohdassa tarkoitettut teot tulisivat vastedes arvosteltaviksi joko petosta tai maksuvälinepetosta koskevien säännösten mukaan. Nykyisin petoksen yleissäännöksen perusteella rangaistavaan ulosmittauspetokseen sovellettaisiin sitä vastoin ehdotetun 39 luvun velallisen petosta koskevaa 2 §:ää.

Nykyisen rikoslain 38 luvun 1 §:ää vastaisi esityksessä luottamusaseman väärinkäyttöä koskeva säännös (5 §). Se olisi sanamuodoltaan nykyistä lakia yleisempi mutta ei asiallisesti merkitsisi olennaista muutosta nykyiseen lakiin. Säännöstä sovellettaisiin yleensä vain sellaiseen luottamusaseman väärinkäyttöön, joka ei tulisi arvostelluksi muiden rikossään-

nösten pohjalta. Niinpä esimerkiksi asiamiehen kavallukseen ei kavallussäännöksen ohella pääsäännön mukaan sovellettaisi nyt puheena olevaa säännöstä. Erillistä säännöstä asianajajan epärehellisyydestä ei esitykseen sisälly. Voimassa olevan rikoslain 38 luvun 2 §:ssä tarkoitettu menettely tulisi yleensä rangaistavaksi luottamusaseman väärinkäyttönä tai eräin edellytyksin petoksena (RL 38:2²:ssa mainitut tapaukset).

Kiskontana (6 §) ehdotetaan rangaistavaksi sekä esine-, luotto- että jälkikiskonta. Ehdotus vastaa pääosiltaan nykyisen rikoslain 38 luvun 10 §:ää. Tosin ehdotuksen mukaan kiskonta voisi kohdistua vastedes paitsi luonnollisiin henkilöihin myös yhtiöihin ja muihin yhteisöihin. Törkeätä kiskontaa varten ehdotetaan erillistä säännöstä (7 §). Sitä vastoin ei ole pidetty tarpeellisena säätää erikseen lievistä kiskonnasta.

Syyteoikeudesta ehdotetaan säädettäväksi 8 §:ssä. Päinvastoin kuin nykyisessä laissa lievä petos olisi vastedes asianomistajarikos, samoin uutena säännöksenä ehdotettu palvelupetos. Luottamusaseman väärinkäyttö olisi osaksi asianomistajarikos eli syyteoikeuden sääntely vastaisi nykyisen 38 luvun 9 §:n 1 momentin sisältöä.

1.12.2. Pykälien perustelut

1 §. Petos

1 momentti. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan tuomittaisiin petoksesta se, joka hanki itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen erehdyttämällä tai erehdyttä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai tekemättä jättämään jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä. Petoksen rangaistusasteikko olisi sama kuin nykyisessä laissa eli sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Petoksen rangaistavuuden edellytyksenä olisi ensinnäkin se, että tavoiteltava taloudellinen hyöty on luonteeltaan oikeudetonta. Jos henkilö erehdyttämällä saa toisen maksamaan sellaisen velan, jonka perimiseen hänellä on laillinen oikeus, kysymyksessä ei olisi petos. Pykälän soveltaminen ei edellyttäisi hyödyn saamista, vaan jo hyötymis- tai hyödyttämistarkoitus

olisi riittävä. Sanottu tarkoitus on useimpien maiden rikoslakien mukaan edellytyksenä petoksesta tuomitsemiseen. Käytännössä oikeudeton hyötymistarkoitus saattaa ilmetä esimerkiksi siten, ettei tekijällä ole alun perinkään aikomusta täyttää toisen kanssa tehtyyn sopimukseen liittyviä velvoitteitaan, vaan hän pyrkii ainoastaan hyötymään vastapuolen suorituksista tämän kustannuksella.

Petos on nykyisinkin rangaistava myös vahingoittamistarkoituksessa tehtynä. Tällaisia petoksia on tullut vain harvoin tuomioistuinten käsiteltäväksi. Joskus saattaa olla vaikeata vetää rajaa hyötymis- ja vahingoittamistarkoituksen välille, esimerkiksi silloin, kun elinkeinonharjoittaja pyrkii kilpailusystä vahingoittamaan toista samalla alalla toimivaa. Säännöksen toimivuuden varmistamiseksi vahingoittamistarkoitus on haluttu edelleen säilyttää petoksen tunnusmerkistössä.

Erehdyttäminen voi nykyisen petossäännöksen mukaan tapahtua joko aikaansaamalla toisessa erehdys taikka pitämällä tämän erehdyssä vireillä. Erehdyttämiskeinoina mainitaan se, että tekijä esiintuo valheellisen asianlaidan, sekä se, että hän salaa tai vääristää todellisen asianlaidan. Jo aikaisemmin syntyneen erehdyksen vireillä pitäminen tapahtuu taas siten, että tekijä estää erehdystilan lakkaamisen. Toisen "peijaaminen" on nykyisessä laissa eräs esimerkki petoksena rangaistavasta menettelystä.

Ehdotetun 1 momentin mukaan petoksen tekotapoja olisivat joko toisen erehdyttäminen tai toisen erehdyksen hyväksikäyttäminen. Sannalla erehdyttäminen on yleiskielessä niin vakiintunut merkitys, ettei käsitettä ole tarpeen määritellä laissa. Erehdyttäminen tapahtuisi siten kuin jo nykyisessä laissa on kuvattu. Niinpä erehdyttämisen kohteena voisi edelleenkin olla vain ihminen. Kone tai automaatti ei voi erehtyä, joskin se voidaan saada toimimaan väärin. Petosta olisi esimerkiksi väärennetyn tai virheellisen tavarahan myyminen oikeasta tai virheettömästä taikka tavarahan ostaminen velaksi tarkoituksin jättää se maksamatta. Myös se, joka hankkii tavaraa osamaksulla aikomatakaan maksaa koko kauppahintaa, syyllistyisi petokseen. Erehdyttäminen voisi olla paitsi valheellisen asianlaidan esittämistä myös muuta sellaista suhtautumista, joka asianomaisessa tilanteessa on omiaan johtamaan toista harhaan.

Ehdotetussa säännöksessä erehdyksen hyväksikäyttäminen rinnastettaisiin erehdyttämiseen. Vaikka sanonta on uusi, sen on tarkoitus asialliselta sisällöltään vastata nykyisen lain erehdyttämismerkkiä sellaisena kuin sitä on oikeuskäytännössä sovellettu. Voimassa olevan lain mukaan valheellisen asianlaidan esittämiseen rinnastetaan todellisen asianlaidan salaaminen. Samoin erehdyksen aikaansaamiseen rinnastetaan sen vireillä pitäminen. Rangaistavuus ei käytännössä laajenisi nykyisestä, vaan ehdotus ainoastaan poistaisi nykyisen petossäännöksen sanamuotoa rasittavan tulkinnanvaraisuuden. Toisen henkilön erehdyksen passiivinen hyväksikäyttäminen voisi näet toteuttaa petoksen tunnusmerkistön ainoastaan silloin, kun hyväksikäyttäminen tapahtuu oikeudettoman hyödyn hankkimiseksi tai toisen vahingoittamiseksi. Ellei hyväksikäyttäjällä ole erityistä oikeudellista velvollisuutta vastapuolen erheellisen mielikuvan poistamiseen, hänen vaikenemisensa tuskin voitaisiin katsoa osoittavan pyrkimystä *oikeudettoman* hyödyn hankkimiseen tai toisen vahingoittamiseen. Tällainen velvollisuus toisen erehdyksen oikaisemiseen voisi perustua joko lain säännökseen taikka asianomaisen omaan edellä käyneeseen toimintaan. Niinpä petoksesta on tuomittu henkilö, joka havaittuaan saavansa nostaa liikaa rahaa on jättänyt huomauttamatta tuosta maksurehdyksestä.

Niin sanottu prosessipetos, jolla tarkoitetaan tuomioistuimen tai muun lainkäyttöviranomaisen erehdyttämistä rikos-, riita- tai hallintoasian yhteydessä antamaan jotakin osapuolta taloudellisesti suosiva tai vahingoittava päätös, rangaistaisiin edelleen petoksena, jollei tekoa ole erikseen säädetty rangaistavaksi. Petos täytyisi, kun tuomioistuin erehdytettynä päätyy toisen asianomaisen kannalta huonompaan ratkaisuun kuin mihin tämä olisi oikeutettu.

Ehdotettu säännös ei tee eroa sillä perusteella, kohdistuuko petos yksityiseen vai julkiseen talouteen. Jos teko kuitenkin on luonteeltaan vero- tai avustuspetos, sovellettaisiin ensisijaisesti ehdotetun 29 luvun säännöksiä. Petoksen yleissäännöksen nojalla rangaistavaksi jäisi esimerkiksi sosiaaliavustusten petollinen hankkiminen.

Petoksen rangaistavuuden edellytyksenä olisi edelleen se, että erehtynyt erehdyksen seurauksena ryhtyy johonkin toimeen taikka jättää tekemättä jotakin, johon hän muuten olisi

ryhtynyt. Tästä tekemisestä tai tekemättä jättämisestä olisi seurattava taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai jollekin toiselle. Tekemättä jättäminen voisi ilmetä esimerkiksi siten, että velkoja erehdyksen vallassa luopuu laillisen saatavansa perimisestä.

Voimassa oleva laki ei lausu mitään erehtyneen ja vahingonkärsijän suhteesta. Ehdotuksella ei ole haluttu tältä osin muuttaa nykyistä oikeuskäytäntöä vaan ainoastaan säätää asiaa laintasoisesti. Ehdotuksen mukaan petoksen tunnusmerkistöön kuuluvan taloudellisen vahingon ei välttämättä tarvitsisi kohdata erehtynyttä itseään. Vahinko voisi aiheutua myös sille, jonka eduista erehtyneellä henkilöllä on ollut mahdollisuus määrätä. Ehdotus ei siis edellyttäisi varsinaista sopimukseen perustuvaa toimeksiantosuhdetta erehtyneen ja vahingonkärsijän välillä. Oikeuselämässä ilmenee järjestyjä, joissa joillakin henkilöillä on ilman eri valtuutustakin tosiasiallinen mahdollisuus määrätä toisten taloudelliseen asemaan välittömästi vaikuttavista seikoista. Esimerkkinä nykyisestä oikeuskäytännöstä voidaan mainita pankin antaman lunastustakuun alaisen maksuvälineen väärinkäyttö. Tällöin erehdyttämisen voi kohdistua kauppiaseen, mutta vahingon kärsii joko pankki tai pankin asiakas siitä huolimatta, etteivät kauppias ja vahingonkärsijä ole sopimussuhteessa keskenään. Mainitut tapaukset arvosteltaisiin vastedes tosin ehdotetun maksuvälinepetosta koskevan säännöksen mukaan, mutta vastaavia järjestyjä saattaa esiintyä muuallakin. Olennaista olisi se, että erehdys, määräämistoimi ja aiheutunut vahinko ovat keskenään syy-yhteydessä. Syy-yhteyden tulisi olla välitön. Erehdyksen ja vahingon välillä ei olisi riittävän läheistä syy-yhteyttä esimerkiksi siinä tapauksessa, että pörssimeklari erehdyttään myymään tiettyä osaketta halpaan hintaan, jolloin kurssiromahdusta säikähävä ulkopuolinen sijoittaja kärsii taloudellista vahinkoa myydessään koko osakevarastonsa epäedullisella kurssilla. Jotta kysymyksessä olisi petos, erehtyneen olisi tavallaan toimittava vahingonkärsijän puolesta, joskaan ei välttämättä sopimukseen perustuen.

Nykyisen lain mukaan petoksesta on aiheuttava rahan tai tavarantappio, kun taas ehdotuksessa edellytetään taloudellisen vahingon syntymistä. Taloudellinen vahinko olisi ymmärrettävä rahan tai tavarantappiota laajempaan käsitteenä. Vahinko voisi ilmetä joko varallisuuden suoranaisena vähentymisenä tai

taloudellisen edun saamatta jäämisenä. Jo rahan tai tavaran tappion syntymisen välitön vaarakin saattaa usein merkitä sellaista taloudellisen aseman todellista heikentymistä, että sitä voidaan pitää tunnusmerkistössä tarkoitettuna taloudellisena vahinkona, vaikka lopullinen tappio ei vielä olisikaan syntynyt. Jos esimerkiksi varaton henkilö erehdyttää toisen takaamaan hänen velkansa tietäen itsensä kykenemättömäksi vastaamaan sitoumuksestaan, hän syyllistyisi petokseen siitä huolimatta, että takaaja kärsii taloudellisen tappion vasta joutuessaan velan eräännyttyä suorittamaan sen takauksittomuksensa perusteella. Ohimenevänäkin tällaisen tappion vaara merkitsee tosiasiallisesti ainakin luottokelpoisuuden heikentymistä, mitä jo sinänsä voitaisiin pitää ehdotuksessa tarkoitettuna taloudellisena vahinkona.

2 momentti. Ehdotetussa 2 momentissa rinnastettaisiin 1 momentissa kuvattuun perinteiseen erehdyttämispetokseen niin sanottu tietojenkäsittelypetos. Siihen syyllistyisi se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittakseen syöttää tietojenkäsittelylaitteeseen vääriä tietoja tai muuten puuttuu koneelliseen tietojenkäsittelyyn ja siten vääristää tietojenkäsittelyn lopputuloksen sekä tällä menettelyllään aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa. Koneellisella tietojenkäsittelyllä tarkoitettaisiin useimmiten automaattista tietojenkäsittelyä. Sille on ominaista tietojen käsitteleminen automaattisesti tietokoneen muistiin varastoidussa ohjelmassa olevia toimintaohjeita noudattaen. Atk-järjestelmien ohella säännös kuitenkin koskisi myös muita tietojenkäsittelylaitteita, esimerkiksi mittareita, laskimia ja piirtureita. Ehdotettu momentti on tarpeen kaikkia sellaisia tilanteita varten, joissa taloudellinen vahinko aiheutetaan toiselle siinä kuvatuilla tavoilla ilman että kenenkään ihmisen erehdys on ollut syy-yhteydessä aiheutuneeseen vahinkoon.

Tietojenkäsittelypetos voisi ensinnäkin tapahtua vääriä tietoja tietojenkäsittelylaitteeseen syöttämällä. Väärällä tiedolla tarkoitettaisiin sellaista totuudenvastaista tai ilmeisen harhaanjohtavaa tietoa, joka ihmiselle esitettynä olisi omiaan häntä erehdyttämään. Vääränä tietona ei voitaisi pitää tietokoneelle annettuja suorituskäskyjä sinänsä, vaikka niiden antaja ylittäisikin toimivaltansa ja aiheuttaisi menettelyllään vahinkoa. Väärän tiedon antamista olisi sitä vastoin esimerkiksi atk-järjestelmän käyttäjäkontrollin petollinen läpäiseminen toiselle

kuuluvaa tunnistetietoa käyttämällä. Väärä syöttötieto voitaisiin antaa koneelle joko suoraan tai päätteen avulla taikka henkilölle, jonka tehtävänä olisi muuttaa teksti konekielelle. Tällaista henkilöä ei yleensä voida pitää erehdytettynä henkilönä, koska hänen tehtävänsä on pelkästään tietojenkäsittelyyn kuuluva mekaaninen osatoiminto eikä hänen itsensä tarvitse muodostaa käsitystä tietojen sisällöstä.

Teko voisi tapahtua myös koneelliseen tietojenkäsittelyyn muulla tavalla puuttumalla. Yhtenä tekotapana voisi olla tietokoneessa valmiina olevien eli sen muistiin magneettisesti, sähköisesti tai muulla tavoin näkymättömään muotoon tallennettujen tietojen muunteleminen, pimittäminen tai poistaminen. Kun vääran syöttötiedon antamiseen voisi periaatteessa syyllistyä tietojärjestelmän ulkopuolinenkin henkilö, tietokoneen muistiin tallennettuihin konekielisiin tietoihin puuttuminen taas yleensä edellyttää pääsyä itse tietojärjestelmään.

Tekotapana voisi olla myös tietokoneen väärin ohjelmoiminen tai oikean ohjelmoinnin luvaton muuttaminen taikka ohjelman vaihtaminen. Käsittelyn seurauksena tietokone saattaa esimerkiksi unohtaa tilinylityksiä, suorittaa ylimääräisiä tilisiirtoja, poistaa tietoja rekisteristä tai yhdistää niitä väärin. Tietojenkäsittelyyn puuttuminen voisi tapahtua myös tietojen muokkaukseen, siirtoon tai tulostukseen liittyvien koneellisten toimintojen yhteydessä.

Tietojenkäsittelypetoksen kuuluisi aina tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristäminen. Tämä tarkoittaisi sitä, että tietojenkäsittelyjärjestelmä saadaan edellä selostettujen puuttumistointien jälkeen tuottamaan virheellistä tietoa eli sisällöltään toisenlaista tietoa kuin mitä sama järjestelmä olisi ilman puuttumistoimia tuottanut. Tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristyminen voitaisi ehdotetun 1 momentin erehdyttämispetokselle ominaista erehtymistapahtumaa.

Ehdotetun 1 §:n mukaan olisi petostunnusmerkistön kokonaisuuden kannalta yhdenkävää, millä tavoin tietojenkäsittelyssä aikaansaatu virheellinen tieto aiheuttaisi taloudellisen vahingon. Tämä voisi tapahtua joko ihmisen tai koneen välityksellä. Sen jälkeen kun automaattisessa tietojenkäsittelyssä tuotettu virheellinen tieto on tulostettu selväkieliseen, ihmiselle ymmärrettävään muotoon, se voi tulla sellaisenaan inhimillisen päätöksenteon pohjaksi ja siten aiheuttaa taloudelliseen vahinkoon johtavan määräämistöimen. Tällainen te-

ko olisikin jo nykyisen petossäännöksen nojalla rangaistavissa. Usein kuitenkin tietojenkäsittelyn aikana tuotettu tieto johtaa välittömästi konekielisiin määräystoimiin, joiden seurauksena esimerkiksi varoja siirtyy pankkitililtä toiselle. Tilisiirto on automaattinen eikä perustu kenenkään ihmisen suorittamaan kirjaustoihin. Vasta tällaisessa tapauksessa olisi kysymys ehdotetussa 2 momentissa tarkoitettusta tietojenkäsittelypetoksesta, johon nykyinen petossäännös ei ulotu.

Oikeudettoman hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksen sekä taloudellisen vahingon käsitteiden osalta viitataan siihen, mitä 1 momentin perusteluissa erehdyttämispetoksen osalta on lausuttu. Vahingonkärsijöiden piiriä ei olisi kuitenkaan 2 momentin mukaan etukäteen rajattu. Monet yritykset ovat jo nykyään antaneet varastointi-, palkkaus- ja kirjanpitorutiininsa erillisten atk-palvelulaitosten huolehdittaviksi. Teknistaloudellinen kehitys atk-palveluiden alalla on niin nopeaa, että olisi vaikea ennakoita kaikkia kysymyksen tulevia järjestyjä. Sen vuoksi olisi epätarkoituksenmukaista rajata vahingonkärsijöiden piiriä sen mukaan, miten kiinteä yhteys heillä on itse tietojenkäsittelyjärjestelmään. Vahingonkärsijän ei siis tarvitsisi ehdotuksen mukaan olla tietojenkäsittelyjärjestelmään tai sen hyväksikäyttöön suoraan yhteydessä, kunhan itse vahinko olisi välittömässä syy-yhteydessä tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristämiseen.

Tietojenkäsittelypetos ei yleensä koskisi tietokoneohjattujen pankki- tai muiden automaattien väärinkäyttötapauksia. Jos automaattien väärinkäyttö tapahtuu ehdotetussa 37 luvussa tarkoitettun maksuvälineen avulla, kysymyksessä olisi maksuvälinepetos. Kavalluksesta olisi taas kysymys esimerkiksi siinä tapauksessa, että pankkivirkailija siirtää oikeudettomasti varoja atk-laitteiden avulla omalle tililleen, mikäli varojen olisi katsottava olleen hänen hallussaan siten kuin ehdotetun 28 luvun 12 §:n 3 momentissa on mainittu. Jos konekielisen tiedoston luvaton muunteleminen on tapahtunut siinä tarkoituksessa, että tiedostoa muuntelun jälkeen voitaisiin käyttää harhautavana todisteena, tapaukseen olisi sovellettava väärennysrikoksia koskevia säännöksiä.

3 momentti. Ehdotetun 3 momentin mukaan petoksen yritys olisi rangaistava. Petoksen yrityksestä olisi kysymys siitä alkaen, kun jonkun henkilön erehdyttämiseen on ryhdytty. Taloudellisen vahingon syntyessä rikos täytyisi. Jos

petoksen avulla aikaansaatu määräämistoimi ilmenee varojen siirtämisenä tililtä toiselle, rikos täytyisi jo tilisiirron tapahduttua. Varojen nostaminen tililtä taikka varojen edelleen siirtäminen (esimerkiksi maksupalvelun kautta) ei olisi välttämätöntä. Siinä tapauksessa, että erehdyttäminen onnistuu mutta vahinkoa ei silti synny, tekijää ei voitaisi tuomita täytetystä petoksesta, vaikka vahingon syntymättä jääminen johtuisikin vain sattumasta. Erehdyttämis-toimiin rinnastettaisiin koneellisen tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristämiseen tähtäävät toimet.

Rikosten yhtyminen. Petos- ja väärennysrikosten välinen suhde on ollut ongelmallinen ja aiheuttanut käytännössä tulkintavaikeuksia. Petoksen on katsottu sisältyvän muun muassa yksityisen asiakirjan väärentämiseen, jolloin tekijä on tuomittu rangaistukseen ainoastaan väärennysrikoksesta. Näin on tehty yleensä silloinkin, kun väärennys on ollut vain osateko petoksen käsittävässä monivaiheisessa rikossuunnitelmassa. Esityksessä on puolestaan omaksuttu järjestelmä, jonka mukaan petokseen ja väärennykseen sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia säännöksiä rikosten törkeysasteesta riippumatta. Tältä osin viitataan ehdotetun 33 luvun perusteluihin.

2 §. Törkeä petos

Erityistä törkeää petosta koskevaa säännöstä ei ole nykyisessä rikoslaissa. Rikoslain 36 luvun 1 §:ssä on kuitenkin ankarampi rangaistusasteikko niitä tapauksia varten, jolloin petos on tehty erittäin raskauttavien asianhaaran vallitessa. Tällaisesta petoksesta voi seurata vankeutta enintään neljä vuotta.

Kriminaalipoliittisista syistä pidetään tärkeänä, että laissa erikseen luetellaan ne perusteet, joilla rikosta on pidettävä törkeänä ja siihen on sovellettava ankarampaa rangaistusasteikkoa. Sen vuoksi törkeää petosta varten ehdotetaan erillistä rikossäännöstä. Siihen sisältyisi tyhjentävä luettelo niistä tapauksista, joissa petosrikoksesta saattaisi seurata rangaistus ankaramman asteikon mukaan, mikäli rikos näissä tapauksissa on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistus törkeästä petoksesta olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

1 momentti. Petosta voitaisiin ehdotuksen mukaan pitää törkeänä,

1) jos rikoksella tavoitellaan huomattavaa hyötyä,

2) jos rikoksella aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa,

3) jos rikos tehdään käyttämällä hyväksi vastuulliseen asemaan perustuvaa erityistä luottamusta tai

4) jos rikos tehdään käyttämällä hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa.

Lisäksi edellytettäisiin, että petos näissä tapauksissa olisi myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Monet luetelluista ankaroittamispe-
rusteista esiintyvät jo nykyisissä varallisuusri-
koksia koskeissa säännöksissä. Ensimmäisen
kohdan mukaan riittäisi, että huomattavaa
hyötyä on tavoiteltu. Tosiasiallista hyödyn saa-
mista ei petoksen tunnusmerkistössä edellytetä.
Toisessa kohdassa taas vaadittaisiin, että pe-
toksella tosiasiallisesti aiheutettu vahinko on
ollut huomattavan suuri tai erityisen tuntuva.
Hyödyn tai vahingon huomattavaa suuruutta
arvioitaessa olisi sovellettava yleistä mittapuuta
eli kysymys olisi objektiivisesta arviosta. Eri-
tyisen tuntuva vahinko voisi sitä vastoin olla
petoksen uhrin näkökulmasta, vaikka se edellä
mainitun perusteen mukaan ei olisikaan huoma-
ttavan suurta. Tarkkoja markkamääriä
ohjeita hyödyn ja vahingon arvioimiseksi on
mahdotonta antaa. Petoksen yleissäännös so-
veltuisi moniin erilaisiin tilanteisiin, jolloin
sekä tekijän että uhrin varallisuusolot voisivat
vaihdella huomattavasti.

Petosrikoksen poikkeuksellinen paheksutta-
vuus voisi perustua myös rikoksen erityiseen
tekotapaan. Näistä tapauksista on kysymys
kolmannessa ja neljännessä kohdassa. Vastuul-
liseen asemaan perustuvan erityisen luottamuk-
sen hyväksikäyttöä voisi esiintyä esimerkiksi
silloin, kun kysymys on tavalla tai toisella
julkisen valvonnan alaisesta toiminnasta. Kan-
salaisen on voitava luottaa pankinjohtajaan ja
asianajajaan enemmän kuin kadulla satunnai-
sesti tapaamaansa henkilöön. Tällaista erityistä
luottamusta ehdotetaan turvattavaksi siten, et-
tä säädetään sen hyväksikäyttö petoksen yh-
deksi törkeysperusteeksi. Toisen henkilön eri-
tyisen heikkouden tai muun turvattoman tilan
hyväksikäyttö olisi puolestaan mahdollista esi-
merkiksi silloin, kun petoksen uhreiksi valitaan
sairaita ja vanhuksia.

Rikosoikeuskomitean mietinnön mukaan
törkeästä petoksesta olisi tullut voida tuomita
myös silloin, kun rikoksen tekemiseen on käy-

tetty tätä varten valmistettua väärää asiakirjaa,
koska tällaisen menettelyn yleensä katsottiin
voivan osoittaa suunnitelmallisuutta. Esityk-
sessä on kuitenkin lähdetty siitä, että petokseen
liittyvästä väärennysrikoksesta tuomittaisiin
rangaistus erikseen rikosten yhtymistä koskevia
sääntöjä soveltaen. Sen vuoksi mahdollisen
väärennysrikoksen ei pitäisi sinänsä vaikuttaa
itse petosrikoksen törkeysarvosteluun.

2 momentti. Myös törkeän petoksen yritys
olisi rangaistava.

3 §. *Palvelupetos*

1 momentti. Edellä jo todettiin, että petok-
sen yleissäännöksen ongelmana on toisaalta
tekotilanteiden monimuotoisuus ja toisaalta
erehdyttämistunnusmerkin huono soveltuvuus
eräiden palvelujen maksutta tapahtuvaan käyt-
töön. Nykyistä lakia sovellettaessa petokseen
kuuluvaa erehdyttämistunnusmerkkiä on tällai-
sissa tapauksissa jouduttu keinotekoisesti laa-
jentamaan, mikä on taas sotinut rikosoikeuden
lakisidonnaisuusperiaatetta vastaan. Erilaisten
palvelujen vilpilliseen ilmaiskäyttöön on usein
sovellettu lievää petosta koskevaa säännöstä,
koska kysymys on yleensä taloudelliselta arvol-
taan vaatimattomista suorituksista.

Esitykseen sisältyy ehdotus erityiseksi palve-
lupetosta koskevaksi säännökseksi, joka sovel-
tuisi vain siinä erikseen mainittuihin tilanteisiin
eikä edellyttäisi lainkaan toisen henkilön ereh-
dyttämistä tai erehtymistä. Vastaavanlainen
erityissäännös on useiden maiden rikoslajeissa.
Törkeysasteeltaan rikos porrastuisi tavallista
petosta lievemmäksi siten, että rangaistusas-
teikko olisi sakkoa tai enintään kuusi kuukaut-
ta vankeutta.

Palvelupetoksesta tuomittaisiin se, joka ai-
komatta suorittaa asiaankuuluvaa maksua, ke-
tään kuitenkaan erehdyttämättä tai kenenkään
erehdyttä hyväksi käyttämättä, joko käyttää
hyväkseen kuljetus-, ravitsemus-, majoitus-,
viihde- tai muuta vastaavaa yleisölle tarkoitet-
tua palvelua taikka hankkii itselleen pääsyn
kulkuvälineeseen, tilaisuuteen, laitokseen tai
suljetulle alueelle.

Ensin mainittu tekotapa koskisi sellaisten
palvelusten hyväksi käyttämistä, joista sään-
nönmukaisesti edellytetään käteismaksua mut-
ta maksun oletetaan tapahtuvan vasta palve-
luksen tultua vastaanotetuksi. Mikäli tällaisen
palvelusuorituksen vastaanottajalla on aiko-

mus jättää palvelus maksamatta, hänen ei yleensä tarvitse erehdyttää palvelusuorituksen antajaa muulla tavoin kuin että hän salaa maksukyvyttömyytensä tai maksuhaluttomuutensa. Useinkaan ei ole luontevaa puhua lainkaan erehdyttämisestä tai erehdyksen hyväksi käyttämisestä, koska palvelusuorituksen tilaajalta ei etukäteen yleensä kysytä mitään eikä hänen oleteta kertovan mitään. Ehdotuksella pyritään siihen, että tavanomaiset ravintola-, hotelli-, taksi- ja vastaavat petokset rangaistaisiin vastedes palvelupetoksina. Jos tällaisiin tekoihin kuitenkin liittyisi selvää erehdyttämistä tai erehdyksen hyväksi käyttämistä, niihin olisi sovellettava petoksen yleissäännöstä.

Toisin kuin edellä selostettuja palvelupetoksia olisi arvosteltava sellaisten palvelujen maksamatta jättämistä, joista maksu tavallisesti suoritetaan myöhemmin lähetettävää laskua vastaan. Esimerkiksi henkilö, joka tilaa vesijohtoliikkeen korjausmiehen suorittamaan korjaustyötä mutta jättää korjauslaskun maksamatta, ei yleensä syyllistyisi rikokseen vaan ainoastaan velan maksamatta jättämiseen. Jos kuitenkin tilaaja on laittomassa hyötymistarkoituksessa pyrkinyt erehdyttämään vesijohtoliikettä esimerkiksi ilmoittamalla virheellisen laskutusosoitteen tai salaamalla maksukyvyttömyytensä, teko tulisi arvosteltavaksi petoksena tai petoksen yrityksenä.

Palvelupetoksen toisena tekotapana on ehdotuksessa mainittu pääsyn hankkiminen kuluvälineeseen, tilaisuuteen, laitokseen tai suljetulle alueelle (esimerkiksi huvipuistoon) tarkoituksella jättää asiaankuuluvat maksut suorittamatta. Jos joku menee vaikkapa junaan tai tanssitilaisuuteen salaa, hänen ei voida katsoa nimenomaisesti erehdyttäneen ketään. Puheena olevasta rangaistavasta menettelystä voidaan eräissä tapauksissa periä joukkoliikenteessä tarkastusmaksu, mikäli asiaa ei ilmoiteta viranomaisille rikosasiana käsiteltäväksi. Tästä on säädetty joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa (469/79).

Palvelupetos edellyttäisi tekijältä tahallisuutta, joka ilmenisi nimenomaisena aikomuksena jättää maksu suorittamatta. Tämän aikomuksen tulisi olla olemassa viimeistään silloin, kun tekijä esimerkiksi poistumalla paikalta välttää maksun suorittamisen. Sitä ei kuitenkaan välttämättä vaadittaisi vielä siinä vaiheessa, kun palvelusuoritusta ollaan vastaanottamassa. Maksamatta jättämisen ajatus voisi syntyä esimerkiksi ravintola-ateriaa nautittaessa tai mak-

sullisen tilaisuuden pääsylippujonossa, kun sopiva tilaisuus tarjoutuu.

Kun kysymys on käteissuoritusta edellyttävästä palvelusta, käytännössä on usein perusteltua tehdä maksun laiminlyönnistä sellainen oletus, ettei asianomainen ole aikonutkaan maksaa. Tätä voitaisiin pitää todennäköisenä nimenomaan silloin, kun henkilö maksua vaadittaessa paljastuu maksukyvyttömäksi tai hän poistuu paikalta maksamatta. Mainittu oletus voitaisiin kuitenkin kumota vastaanäytöllä siitä, että henkilö on esimerkiksi erehtynyt omasta maksukyvystään. Jos maksamatta jättämisen syynä on palvelusuorituksen vastaanottajan tyytymättömyys saamaansa palveluun, kysymyksessä olisi lähinnä yksityisoikeudellinen riita-asia eikä rangaistava palvelupetos.

Palvelu-, viihde- tai muun vastaavan automaatin luvaton käyttäminen menetelmällä, jota ei ole sitä varten tarkoitettu, rangaistaisiin ehdotetun 28 luvun 7 tai 8 §:n mukaan luvattomana käyttönä. Tällaisia laitteita ovat esimerkiksi puhelin-, levysoitin- ja muut vastaavat automaatit. Jos taas kysymyksessä on tavara-, polttoaine- tai raha-automaatin väärinkäyttö keinottelemalla sen koneisto käyntiin muulla tavoin kuin käyttämällä siihen tarkoitettua seteli- tai metallirahaa, maksukorttia tai muuta maksuvälinettä, teko rangaistaisiin varkausrikkoksena. Automaattien väärinkäyttäminen toiselle kuuluvan tunnisteen avulla tulisi puolestaan useimmiten rangaistavaksi ehdotetussa 37 luvussa tarkoitettuna maksuvälinepetoksena.

2 momentti. Myös palvelupetoksen yritys olisi rangaistava.

4 §. *Lievä petos*

Nykyisen rikoslain 36 luvun lievää petosta koskevaa 1 a §:ää on sovellettu etupäässä ravintola- ja taksipetoksiin sekä vähäisiin shekki- ja vastaaviin petoksiin.

Lievää petosta koskeva säännösehdotus mahdollistaisi lievemmän rangaistusasteikon käytön perusr rikoksen ollessa joko tavallinen petos tai palvelupetos. Jos petosta tai palvelupetosta, tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon määrä taikka muut rikokseen liittyvät seikat huomioon ottaen, pidetään kokonaisuutena arvostellen vähäisenä, mainittuihin rikoksiin syyllistynyt henkilö tuomittaisiin lievästä petoksesta. Seuraamuksena olisi sakko.

Lievän petoksen yritys ei enää olisi rangaistava kuten nykyisessä laissa. Yrityksen rangaistavuudella ei ole suurtakaan käytännön merkitystä palvelupetoksen tyyppisissä lievissä petoksissa. Maksuvälinepetokset taas tulisivat ehdotuksen mukaan kokonaan eri säännösten mukaan rangaistaviksi. Myöskään tavallisen petoksen lievä tekemuodoissa yritykseksi jääneen teon rankaiseminen ei ole kriminaalipoliittisesti välttämätöntä. Tältä osin ehdotus siis supistaisi rangaistavuuden alaa.

Ehdotetun 8 §:n mukaan lievä petos olisi vastedes asianomistajarikos eikä enää virallisen syytteen alainen kuten nykyään. Ehdotus ilmentää tältä osin pyrkimystä laajentaa asianomistajarikosten piiriä ja siten lisätä rikoksen uhrin mahdollisuuksia päättää itsenäisesti sellaisten vähämerkityksellisten asioiden käsitteystä, joissa yleinen etu ei vaadi syytteen nostamista. Muissa suhteissa lievää petosta koskeva säännösehdotus ei merkitsisi asiallista muutosta nykyiseen lakiin.

5 §. Luottamusaseman väärinkäyttö

Luottamusaseman väärinkäyttönä rangaistaisiin toisen taloudellisia tai oikeudellisia asioita hoitavan henkilön tahalliset toimivallan ylitykset ja tehtävien laiminlyönnit, jos niistä aiheutuu vahinkoa sille, jonka asioita hänen tulee hoitaa. Luottamusaseman väärinkäyttö vastaisi nykyisessä laissa niin sanottuna varsinaisena epärehellisyys- ja asianajajan epärehellisyys- ja tunnettuja rikoksia (RL 38:1 ja 2). Rikoslain 38 luvun 1 §:ssä tekijäpiiri on ilmaistu esimerkkiluettelolla kysymykseen tulevasta luottamus- ja asiamiehistä, kun taas vahingon aiheuttamisen tekotapoja ei ole kuvattu. Saman luvun 2 §:ssä tekijänä on ”asianajaja” ja tekotavat on yksilöity kysymykseen tulevine sivuasteikkoineen. Ehdotetussa säännöksessä puolestaan tekijäpiiri määriteltäisiin yleisesti ja tekotapoina mainittaisiin toisaalta oikeudettomaan toimeen ryhtyminen ja toisaalta tehtävien suorittamatta jättäminen. Olennaisia muutoksia nykyiseen lakiin ei ole kuitenkaan tarkoitettu ehdottaen. Rangaistus luottamusaseman väärinkäytöstä olisi sama kuin nykyään varsinaisesta epärehellisyys- ja asianajajan rikoksesta (RL 38:1) eli sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Säännös koskisi kaikkia henkilöitä, joiden tehtävänä on hoitaa toisen taloudellisia tai

oikeudellisia asioita. Tehtävä voisi perustua lakiin, viranomaisen määräykseen, sopimukseen tai muuhun oikeustoimeen. Tekijöinä tulisivat ensisijaisesti kysymykseen nykyisen 38 luvun 1 §:ssä tarkoitettut henkilöt. Suoraan lakiin perustuva velvollisuus hoitaa toisen henkilön asioita on esimerkiksi lakimääräisellä holhoojalla. Holhoojan toimimisvelvollisuus voi perustua myös viranomaisen määräykseen, silloin kun holhooja on tuomioistuimen tehtäväänsä määräämä. Myös uskotun miehen ja konkurssipesän toimitsijamiehen toimimisvelvollisuus perustuu tuomioistuimen määräykseen.

Rikoksen tekijöinä tulisivat kysymykseen myös henkilöt, joiden tehtävänä on hoitaa jonkin yhteisön asioita. Tähän ryhmään kuuluisivat ensinnäkin ne henkilöt, jotka on asetettu yhteisön hallintoelimiin nimenomaisena tehtävänä hoitaa yhteisön asioita, siis esimerkiksi yhteisön hallituksen jäsenet ja toimitusjohtaja. Kysymykseen tulisivat myös hallintoelimien ulkopuolella olevat henkilöt, joille on annettu toimeksi hoitaa oikeushenkilön asioita esimerkiksi rahastonhoitajana. Edellytyksenä olisi, että he voivat itsenäisesti huolehtia heille uskotuista asioista. Myös tilintarkastajalla olisi sellainen asema, että hän voi syyllistyä luottamusaseman väärinkäyttöön. Hän voi näet aiheuttaa yhteisölle vahinkoa esimerkiksi laiminlyödessään tehtävänsä tai ilmoittaessaan väärin sen tuloksia.

Sopimukseen tai muuhun oikeustoimeen perustuva oikeus ja velvollisuus hoitaa toisen henkilön tai yhteisön taloudellisia tai oikeudellisia asioita on myös asianajajalla ja muullakin oikeusavustajalla tai erikseen valtuutetulla asiamiehellä. Asiamiehen ja päämiehen välisen oikeussuhteen määrää toimeksianto. Asiamiehen liittyy yleensä valtuutus, joka määrää päämiehen suhteen kolmanteen henkilöön. Siihen perustuu asiamiehelle annettu valta ryhtyä päämiestä sitoviin oikeustoimiin. Asiamies voitaisiin tuomita luottamusaseman väärinkäytöstä ainoastaan sillä edellytyksellä, että toimeksiannossa on asiamiehelle annettu jonkinlainen itsenäisyys toimia toisen puolesta tätä koskevin vaikutuksin. Tällaista itsenäisyyttä ei ole esimerkiksi lähetillä.

Työsopimuslaissa tarkoitettussa työsopimus-suhteessa työntekijä sitoutuu tekemään työnantajalle työtä tämän johdon ja valvonnan alaisena. Ehdotettu säännös ei ole yleensä tarkoitettu sääntelemään työntekijän ja työnanta-

jan välistä suhdetta. Poikkeuksellisesti työntekijälläkin saattaisi olla ehdotetussa säännöksessä edellytetty luottamusasema, jos hänen toimenkuvaansa kuuluu, että hän voi itsenäisesti ja työnantajaa sitovin vaikutuksin päättää joistakin tämän taloudellisista tai oikeudellisista asioista. Tällainen asema saattaisi olla esimerkiksi yhdistyksen lainoppineella asiamiehellä. Tällöin työntekijäkin voitaisiin tuomita rangaistukseen luottamusaseman väärinkäytöstä.

Joskus luottamusaseman väärinkäyttöä koskeva tunnusmerkitö voisi koskea myös virkamiehiä. Jos menettely tällöin käsittäisi samalla virkavelvollisuuden rikkomisen, sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä.

Ehdotetun säännöksen mukaan tekijä voisi väärinkäyttää luottamusasemaansa kahdella eri tavalla: joko ryhtymällä sellaiseen toimeen, johon hänellä ei ole oikeutta, taikka jättämällä tehtävänsä kokonaan tai osaksi suorittamatta. Lisäksi edellytettäisiin, että tekijä aiheuttaa vahinkoa sille, jonka asioita hänen tulee hoitaa.

Oikeudettomalla toimella ei tässä yhteydessä tarkoiteta mitä tahansa oikeudenvastaista tekoa, joka loukkaa päämiehen etuja, vaan nimenomaan sellaista tointa, joka kuuluu tekijälle annetun toimeksiannon piiriin ja johon hän siis voi ryhtyä päämiestä sitovin vaikutuksin. Jos esimerkiksi asiamiehen tehtävänä on myydä päämiehen omistama kiinteistö joko tietyllä minimihinnalla tai käypään markkinahintaan, mutta hän myykin sen päämieheltä saamiensa ohjeiden vastaisesti pilkkahintaan aiheuttaen siten päämiehelle vahinkoa, kysymyksessä olisi luottamusaseman väärinkäyttö. Jos sitä vastoin asiamies on saamiensa ohjeiden vastaisesti käyttänyt päämiehen hänelle uskomia varoja eikä voi tilittää niitä takaisin päämiehelle, asiamies voitaisiin tuomita kavallusrikoksesta.

Säännöksessä tarkoitettu vahinko voisi olla joko taloudellista tai muunluonteista. Esimerkiksi perheoikeudellisessa jutussa asianajajan laiminlyönti voi johtaa toisaalta varallisuusetujen menetykseen, toisaalta lapsen huollon tai tapaamisoikeuden saamatta jäämiseen. Vahingon olisi kuitenkin aina oltava syy-yhteydessä luottamusaseman väärinkäyttöä merkitsevään tekoon tai laiminlyöntiin.

Säännös edellyttäisi tekijältä tahallisuutta. Seurausten osalta vaadittaisiin ennen kaikkea, että tekijä on pitänyt päämiehelle aiheutuvaa vahinkoa menettelynsä varmana tai varsin to-

dennäköisenä seurauksena. Sen sijaan säännöksen soveltaminen ei edellyttäisi varsinaista hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta. Tahallisuuteen kuuluisi edelleen tekijän tietoisuus siitä, että hänen menettelynsä ei vastaa päämiehen toimeksiannosta ilmenevää tahtoa tai että se muuten on tekijälle kuuluvan velvollisuuden vastainen.

Luottamusaseman väärinkäyttö esiintyy käytännössä usein muiden rikosten yhteydessä. Rikosten yhtymistä koskevien sääntöjen soveltaminen on tällöin ollut horjuvaa. Ehdotuksessa lähdetään siitä, että siinä tarkoitettua tehtävienhoitajan päämieheensä kohdistamat rikokset rangaistaisiin kulloinkin soveltuvan rikossäännöksen mukaan ja että luottamusaseman väärinkäytöstä tuomittaisiin erikseen ainoastaan silloin, kun tehtävienhoitajan menettelyyn sisältyy sellaista luottamusaseman tahallista väärinkäyttöä, joka ei tule arvostelluksi minäkään muun rikossäännöksen pohjalta. Jos tehtävienhoitaja esimerkiksi kavaltaa päämieheltä varoja, ilmaisee oikeudettomasti tämän yrityssalaisuuden tai syyllistyy petokseen päämiestä kohtaan, tapaukseen sovellettaisiin kavallus-, yrityssalaisuus- tai petosrikoksia koskevia säännöksiä. Jos tehtävienhoitaja samalla on kuitenkin aiheuttanut päämiehelle vahinkoa hoitamalla luottamusasemaansa kuuluvia tehtäviä häntä velvoittavien ohjeiden vastaisesti tai jättämällä nämä tehtävät hoitamatta, hänet olisi lisäksi tuomittava luottamusaseman väärinkäytöstä rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä soveltaen.

6 §. Kiskonta

Ehdotettu kiskontasäännös on kieliasultaan uudenaikaisempi kuin nykyisen rikoslain 38 luvun 10 §, mutta olennaisia muutoksia ei ehdoteta. Esinekiskontaan tunnusmerkitö olisi edelleen tarkoitettu vastaamaan varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/29) 31 §:ää, jota tässä yhteydessä ei ehdoteta muutettavaksi. Kuten nykyisessäkin laissa kiskonta voisi olla joko esine-, luotto- tai jälkikiskontaa. Rangaistus kiskonnasta olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

1 momentti. Ehdotettuun momenttiin sisältyisi esinekiskontaa koskeva perustunnusmerkitö. Sen mukaan kiskontaan syyllistyisi se, joka käyttää hyväkseen toisen taloudellista tai muuta ahdinkoa, riippuvaista asemaa, ymmär-

tämättömyyttä tai ajattelemattomuutta siten, että hän jonkin sopimuksen tai muun oikeustoimen yhteydessä hankkii tai edustaa itselleen tai toiselle taloudellista etua, joka on selvästi epäsuhteessa vastikkeeseen. Kiskonta voisi ehdotuksen mukaan kohdistua paitsi luonnolliseen henkilöön myös oikeushenkilöihin kuten yhtiöihin, yhdistyksiin ja muihin yhteisöihin.

Nykyisen lain sanonta ”pulaa” on korvattu sanonnalla ”taloudellista tai muuta ahdinkoa”. Hyväksi käytettävien vaikeuksien vakuudelle ei asetettaisi aikaisempaa suurempia vaatimuksia. Nykyisen lain sanonta ”kevytmielisyyttä” on puolestaan korvattu ilmaisulla ”ajattelemattomuutta”.

Säännöksessä tarkoitettu taloudellinen etu olisi hankittava tai edustettava jonkin sopimuksen tai muun oikeustoimen yhteydessä. Se voisi sisältyä itse sopimusehtoihin, mutta se voitaisiin saada myös sopimusneuvotteluissa tai muutoin sopimuksen tekemisen yhteydessä. Edun hankkiminen merkitsisi edun lopullista haltuunottamista. Edustamisella taas tarkoitettaisiin jostakin edusta sopimista, vaikkei etu välittömästi erääntyisikään suoritettavaksi. Ehdotuksessa tarkoitettuna taloudellisen hyödyn olisi oltava selvästi epäsuhteessa vastikkeeseen eli luvattuun vastasuoritukseen. Yksittäisessä tapauksessa tulisi arvioitavaksi, onko suorituksen ja vastasuorituksen välillä selvä epäsuhte osapuolten olosuhteet huomioon ottaen.

2 momentti. Ehdotetun 2 momentin mukaan luottokiskonnasta eli koronkiskonnasta olisi kysymys silloin, kun joku luotonannossa ottaa tai edustaa itselleen tai toiselle korkoa tai muuta taloudellista etua, joka huomattavasti ylittää julkisen valvonnan alaisten rahalaitosten vastaavassa luotonannossa ottaman tavanomaisen koron. Koron ottaminen tarkoittaisi koron tosiasiallista vastaanottamista tai perimistä velalliselta, kun taas koron edustaminen merkitsisi, että korosta on ehditty tehdä sitova sopimus. Jälkimmäisessä tapauksessa koron ei kuitenkaan tarvitsisi olla edes maksettavaksi erääntynyt.

Luottokiskonnalla rangaistavuus ei edellyttäisi, että kohtuuton korko on otettu tai edustettu käyttämällä hyväksi ehdotetussa 1 momentissa mainittuja olosuhteita tai seikkoja. Riittäisi, että otettu tai edustettu korko voidaan selvästi havaita kohtuuttoman suureksi. Useimmiten luottokiskontakin tosin tapahtunee olosuhteissa, joissa käytetään hyväksi luottoa pyytävän taloudellista ahdinkoa. Koron kohtuuttomuut-

ta arvioitaessa mittapuuna käytettäisiin talletuspankkien luotonannossaan noudattamaa tavanomaista korkotasoa. Tosin yksityisillä luottomarkkinoilla olisi otettava tapauskohtaisesti huomioon myös luotonantajan riski, jolla voidaan perustella tavanomaisen pankkikoron ylittämistä.

3 momentti. Ehdotetussa 3 momentissa säädetäisiin erikseen rangaistavaksi myös jälkikiskonta, josta nykyisessä laissa on säädetty vain luottokiskonnasta yhteydessä. Jälkikiskontaan syyllistyisi se, joka käyttää hyväkseen tai luovuttaa saamisen tai muun sellaisen taloudellisen edun, jonka hän on tienennyt saaduksi 1 momentissa mainituissa olosuhteissa, tai jonka hän, jos etu on saatu luotonannossa, on tienennyt sellaiseksi kuin 2 momentissa tarkoitetaan. Jälkikiskonnalla rangaistavaksi säätämisellä pyritään turvaamaan sitä, jolta saaminen tai muu taloudellinen etu on alun perin kiskottu. Jälkikiskonnassa olisi siis aina kysymys joko esine- tai luottokiskonnasta kohteeksi joutuneelta henkilöltä olevasta saamisoikeudesta. Jälkikiskontaan tekijänä olisi puolestaan henkilö, joka ei ole itse syyllistynyt esine- tai luottokiskontaan mutta joka on kuitenkin tullut kiskonnasta kautta syntyneen saamisoikeuden haltijaksi. Saamisoikeuden hän on voinut saada joko siten, että kiskonta on jo alun perin tapahtunut hänen hyväkseen, tai siten, että saamisoikeus on myöhemmin siirtynyt hänelle. Saamisoikeus voi siirtyä esimerkiksi kaupan, lahjan, vaihdon tai jopa perinnön kautta.

Edun hyväksikäyttö voisi ilmetä esimerkiksi saatavan perimisenä tai panttaamisena. Myös suorituksen vapaaehtoinen vastaanottaminen olisi edun hyväksikäyttämistä. Sitä vastoin kiskottuun etuun perustuvan saamisoikeuden vastaanottaminen sinänsä taikka siihen perustuvan suorituksen pelkkä vaatiminen esimerkiksi ”karhukirjeellä” ei vielä riittäisi.

Jälkikiskonnasta olisi kysymys myös silloin, kun kiskonnasta yhteydessä saatu saaminen tai muu etu siirretään toisen henkilön nimiin. Siirronsaaja, joka on tietoinen siirretyn saamisen syntytavasta, saattaisi hankin syyllistyä jälkikiskontaan, jos hän perii saatavan tai siirtää sen edelleen.

Tekijän tahallisuuteen kuuluisi tietoisuus taloudellisen edun yhteydestä esine- tai luottokiskontaan. Tietoisuus tulisi olla jo etua vastaan otettaessa. Esimerkiksi niin sanotun juoksevan velkakirjan vilpittömässä mielessä vastaanottanut haltija ei syyllistyisi jälkikiskontaan peries-

sään velkakirjaan perustuvan saamisen, vaikka hän velkakirjan periessään olisikin tietoinen velkakirjan antamiseen liittyvästä kiskonnasta. Velkakirjalain (622/47) 15 §:n 1 momentin mukaan velkasuhteen syntyessä tapahtunutta kiskontaa koskeva väite on tehoton velkakirjan vilpittömässä mielessä haltuunsa saanutta uutta velkojaa kohtaan.

Ehdotetun 32 luvun 1 §:n mukaan rangaistaisiin kätkemisrikoksena muun muassa kiskontarikoksella saatuun omaisuuteen ryhtyminen. Jälkikiskontaan syyllistynyttä ei kuitenkaan tuomittaisi erikseen kätkemisrikoksesta, vaan kiskontasäännös syrjäyttäisi kätkemisrikossäännöksen.

7 §. Törkeä kiskonta

Nykyisessä laissa on erityinen ankarampi rangaistusasteikko ammattimaisesti, tavanomaisesti tai muuten erittäin raskauttavien asianhaarojen vallitessa harjoitetun kiskonnan varalle. Tämän mukaan rikoksenteijä voidaan tuomita vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kolmeksi vuodeksi. Nyt ehdotetaan lakiin otettavaksi törkeää kiskontaa koskeva säännös, jossa rangaistuksen ankaroittamisperusteet tulisivat tyhjentävästi luetelluiksi. Rangaistus olisi sen mukaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Törkeissä tapauksissa kiskontarikoksista voitaisiin siis rangaista ankarammin kuin nykyisen lain mukaan.

Kiskontaa voitaisiin ehdotuksen mukaan pitää törkeänä,

- 1) jos rikoksella tavoitellaan huomattavaa hyötyä,
- 2) jos rikoksella aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa,
- 3) jos rikoksenteijä käyttää häikäilemättömästi hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa tai
- 4) jos rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti.

Lisäksi edellytettäisiin, että kiskonta näissä tapauksissa on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Kaksi ensimmäistä ankaroittamisperustetta ovat samansäiltöiset kuin ehdotetussa törkeää petosta koskevassa säännöksessä (2 §). Hyödyn tai vahingon huomattavaa suuruutta olisi tässäkin arvioitava objektiivisesti. Vahingon eri-

tyinen tuntuvuus taas tulisi arvioitavaksi suhteessa uhrin omiin varallisuusoloihin.

Kolmas ankaroittamisperuste liittyisi kiskontarikoksen tekotavan erityiseen paheksuttavuuteen. Häikäilemättömyys saattaisi ilmetä 6 §:n 1 momentissa tarkoitettuna hyväksi käyttämisen poikkeuksellisen räikeinä tapauksina. Toisen henkilön erityisen heikkouden tai turvattoman tilan häikäilemätön hyväksi käyttäminen voisi kuitenkin ilmetä myös 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuna luottokiskonnan yhteydessä, vaikka perustunnusmerkistöön ei tältä osin kuulukaan uhrin olosuhteiden tai ominaisuuksien hyväksi käyttäminen. Huomattavaa on, ettei erityisen heikkouden tai turvattoman tilan tarvitsisi välttämättä koskea kiskonnan uhria eli oikeustoimen vastapuolta itseään. Rikoksenteijä voisi näet käyttää hyväkseen myös sopimuspuolelleen läheisen henkilön erityisiä olosuhteita.

Neljäs ankaroittamisperuste eli erityinen suunnitelmallisuus kattaisi käytännössä muun muassa ne tapaukset, joita nykyisessä laissa tarkoitetaan puhuttaessa kiskonnan ammattimaisesta tai tavanomaisesta harjoittamisesta. Suunnitelmallisuus olisi kuitenkin laajempi peruste, koska sellaista voi ilmetä myös ainutkertaisen kiskontatapauksen yhteydessä. Erityinen suunnitelmallisuus voisi ilmetä esimerkiksi rikoksen huolellisena valmisteluna ja sen ilmitulon välttämiseen tähtäävänä järjestelyinä.

8 §. Syyteoikeus

1 momentti. Rikosoikeuskomitea on mietinnössään ehdottanut asianomistajarikosten lievää lisäämistä nykyiseen rikoslakiin verrattuna. Asianomistajarikoksiksi pitäisi mietinnön mukaan katsoa eräät lievähköt rikokset, joissa uhrin omalla käyttäytymisellä on ollut tai saatanut olla keskeinen osa. Esimerkkinä mainittiin muun muassa lievä petos. Tämän perusteella ehdotetaankin, että virallinen syyttäjällä ei saisi nostaa syytettä palvelupetoksesta eikä lievästä petoksesta, ellei asianomistaja ilmoita sitä syytteeseen pantavaksi. Ehdotus merkitsisi muutosta nykyiseen lakiin, jonka mukaan lieväkin petos on aina virallisen syytteen alainen rikos.

Rikoslain nykyisen 38 luvun mukaan epärehellisyysrikokset ovat eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta enimmäkseen asianomistajarikoksia (RL 38:9). Tältä osin ei ehdoteta olen-

naisia muutoksia. Virallinen syyttäjä ei säännönmukaisesti saisi nostaa syytettä myöskään luottamusaseman väärinkäytöstä, ellei asianomistaja ole ilmoittanut sitä syytteeseen pantavaksi.

2 momentti. Nykyisen lain mukaan epärehellisyysrikoksetkin ovat virallisen syytteen alaisia, jos rikoksen on tehnyt holhooja tai ”yleisen laitoksen hoitaja” taikka rikoslain 38 luvun 2 §:n tapauksissa asianajaja. Ehdotuksessa vastaavat poikkeukset 1 momentin pääsäännöstä ilmaistaisiin yleisemmin. Niinpä syyteilmoitus luottamusaseman väärinkäytöstä ei ehdotetun 2 momentin mukaan olisi tarpeen, jos säännöksessä tarkoitettu asioiden hoitaminen perustuu lain tai viranomaisen määräykseen taikka jos rikoksen on tehnyt asianajaja tai muu henkilö, joka on tehtävässään julkisen valvonnan alainen tai siihen rinnastettavassa asemassa. Asianajajat ovat julkisen valvonnan alaisia jo asianajajista annetun lain (496/58) nojalla, mutta oikeudenkäymiskaaren nojalla myös oikeudenkäyntiasiamiehet ja oikeudenkäyntiavustajat tulevat julkisen valvonnan alaisiksi hoitaessaan päämiehensä asiaa tuomioistuimessa. Myös julkisyhteisön asioita hoitavien henkilöiden olisi katsottava olevan tehtävässään julkisen valvonnan alaisia. Julkisen valvonnan alaiseen henkilöön rinnastettavassa asemassa olisi esimerkiksi kauppakamarin hyväksymä tilintarkastaja.

Ehdotuksen mukaan syyteilmoitus luottamusaseman väärinkäytöstä ei olisi tarpeen myöskään muissa kuin edellä tarkoitetuissa tapauksissa, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Tältä osin luottamusaseman väärinkäyttö olisi virallisen syytteen alainen laajemmaltikin kuin varsinainen epärehellisyys (RL 38:1) nykyisin.

1.13. 37 luku. Maksuvälineriikoksista

1.13.1. Luvun perustelut

1.13.1.1. Maksuliikenteen kehitys ja sääntelyn tarve

Maksuliikenne on viime aikoina kokenut suuria muutoksia. Käteisrahasta ja shekeistä ollaan siirtymässä yhä laajemmin niin sanottuun muovirahaan, jolla tarkoitetaan pankki-, maksu-, luotto- ynnä muita kortteja. Pankkien markkinoinnien uusien maksuvälineiden käyt-

töön liittyvä lunastustakuu on tehnyt näistä maksuvälineistä lähes rahan veroisia. Jo täyttämättömät shekki- ynnä muut lomakkeet sekä muovikorttien aihiot ovat saaneet lähes arvopaperin luonteen. Maksuliikenteen automaatio ajantasajärjestelmineen sekä sähköinen varainsiirto ovat lisänneet pankkipalvelujen käyttömahdollisuuksia. Pankkien maksuliikenne hoidetaan nykyisin pääasiassa suorina konekielisinä tilisiirtoina automaattista tietojenkäsittelyä hyväksi käyttäen, ei enää paperitositteita lähettämällä.

Maksuliikenteen kehityksestä on ollut seurauksena, että myös alalla esiintyvät väärinkäytökset ovat saaneet erityispiirteitä, joita ei ole aina helppo hallita perinteisellä rikossyste-matiikalla. Rikoslajien erottelussa ei ole otettu huomioon eri maksuvälinetyyppien oleellisia eroja, minkä vuoksi rajanvedot ovat usein jääneet sattumanvaraisiksi. Tekijän ja uhrin perinteinen vastakohtaisasetelma ei enää vastaa tosiasiallisia olosuhteita, kun maksuliikenteessä on kysymys kolmenvälisestä suhteesta: maksaja — maksunsaaja — maksunvälittäjä. Maksu- ja luottokorttijärjestelmissä tunnetaan vastaavasti kolme osapuolta: kortin haltija, kortin antaja (luotonantaja) sekä myyjä tai palveluksen antaja. Asetelma mutkistuu entisestään, kun maksaja käyttää — luvalla tai luvatta — toiselle henkilölle kuuluvaa maksuvälinettä.

Koska maksuliikenteen joustavuusvaatimus on pakottanut rajoittamaan maksunsaajan tarkastusvelvollisuutta, erehdyttämisen kohteena oleva maksunsaaja ei maksuvälinettä väärinkäytettäessä oikeastaan toimi lopullisen tappionkärsijän puolesta, kuten klassinen petosrakennelma edellyttäisi. Pankin lunastustakueen luottava maksunsaaja ei ehkä ole edes kiinnostunut maksajan henkilökohtaisesta kelpoisuudesta, kunhan hän tietää lopullisen tappion riskin siirtyvän muille kuin itselleen. Sekä kirjallisuudessa että oikeuskäytännössä on havaittu tavallista petosta koskevan säännöksen riittämättömyys puheena olevissa tilanteissa. Pankki- ja muiden itsepalveluautomaattien yleistyminen sekä maksukontrollin automatisoituminen ovat hämärtäneet rajaa petoksen, kavalluksen ja varkauden välillä. Tuloksena on ollut rangaistuskäytännön horjuvuutta ja epäyhtenäisyyttä.

Maksuvälineiden ja maksuvälinelomakkeiden laitton kauppa on perinteisesti liittynyt järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Suomessakin

ovat erityisesti maksuvälineiden käyttöön liittyvät petosrikokset viime aikoina selvästi lisääntyneet. Kansainvälisesti vertailtuna maksuvälineiden väärinkäytöstä aiheutuneet tappiot ovat Suomessa kuitenkin toistaiseksi olleet vaatimattomia suhteessa maksuliikenteen laajuuteen. Rikollisuuden torjunnassa on silti otettava huomioon, että maksuvälinejärjestelmät ovat kansainvälistymässä. Esimerkiksi kansainvälisten maksu- ja luottokorttien käyttö on riippumatonta valtiollisista rajoista.

1.13.1.2. Väärinkäytösten ehkäisykeinoista

Maksuvälinerikosten torjunnassa on erityisesti syytä korostaa muiden kuin rikosoikeudellisten keinojen ensisijaisuutta. Ruotsissa rahalaitokset luopuivat shekkien lunastustakuujärjestelmästä poliisin suosituksesta jo vuonna 1971. Rikostilaisuuksien vähennyttyä myös shekkirikokset vähenivät huomattavasti. Tutkimusten mukaan toimenpiteen ei ole voitu havaita aiheuttaneen shekkirikollisten siirtymistä muuntyyppiseen omaisuusrikollisuuteen. Maksuvälinerikoksia voidaan tehokkaasti ehkäistä ennakolta myös kehittämällä teknisiä järjestelyjä esimerkiksi asiakkaiden tunnistamiseksi ja maksuliikenteen tiedonsiirron turvaamiseksi. Vähittäiskaupan maksupäätejärjestelmä tulee yleistyessään olennaisesti vähentämään muovirahan väärinkäyttömahdollisuuksia. Maksuliikenteen ajantasajärjestelmä on jo nyt tehnyt mahdolltomaksi sellaiset pankkitileihin kohdistuvat väärinkäytökset, joiden onnistuminen on perustunut tiedonvälityksen hitauteen.

Suuri osa nykyisistä maksuvälinerikoksista olisi epäilemättä hoidettavissa siviilioikeudellisin järjestelyin eri osapuolten välillä. Esimerkiksi tilinylityksiä voitaisiin käsitellä luottotappioina yhtä hyvin kuin rikosvahinkoina. Suomessa ei ole toistaiseksi kuitenkaan vielä riittävästi perehdytty vaihtoehtoisten kontrollimuotojen kehittämiseen ja rikosoikeudellisista keinoista luopumiseen. Tässäkään esityksessä ei ole katsottu mahdolliseksi toteuttaa eräitä kansainvälisessä keskustelussa esillä olleita rangaistavuuden poistamishankkeita. Tämä ei kuitenkaan saisi merkitä sitä, että vaihtoehtoisten kontrollimuotojen kehittamisestä luovutaan.

1.13.1.3. Nykyinen tilanne

Nykyisessä rikoslaissa ei tunneta maksuvälinerikoksia omana systemaattisena kokonaisuutenaan. Tähän ryhmään luettavia rikoksia ovat kuitenkin katteettoman shekin asettaminen (RL 38:7²) ja raharikokset (RL 37 luku). Käytännössä yleisimmin esiintyvistä maksuvälinerikoksista voidaan mainita petolliset tilinavaukset ja niiden yhteydessä saatujen lomakkeiden, tunnisteiden ja saamistodisteiden väärinkäyttö, toiselle kuuluvan shekkitilin käyttäminen joko täyttämällä shekkilomakkeita omalla nimellä tai valmistamalla niistä vääriä shekkejä, oman pankki- tai luottotilin katteen tai enimmäisluottorajan ylitykset sekä omaa tai toisen pankki-, luotto- tai maksukorttia väärinkäyttämällä tehdyt rikokset. Maksuliikenteeseen ja maksuvälineisiin kohdistuvat rikokset tulevat useimmiten rangaistuiksi petoksina (RL 36:1) tai väärennyksinä (RL 36:5), joihin liittyy monesti anastus- tai kätkemisrikos. Oikeudeton varojen nostaminen pankkiautomaatista voidaan rangaista myös varkautena (RL 28:1) tai kavalluksena (RL 29:1).

Voimassa olevan rikoslain raharikoksia koskevat säännökset ovat yksityiskohtaisia ja monimutkaisia. Niissä rahaan rinnastetaan myös eräitä arvopapereita. Väärän rahan valmistamisella (RL 37:1^{1,1} ja 2^k) tarkoitetaan koti- tai ulkomaisen seteli- tai metallirahan mukaamista tarkoituksin panna raha oikeasta taikka käyvästä liikkeeseen tai muussa petollisessa tarkoituksessa. Rahan väärentämisenä (RL 37:1^{1,3} k) on säädetty rangaistavaksi sellaisen muutoksen tekeminen oikeaan rahaan, jonka avulla raha saadaan näyttämään suurempiarvoiselta kuin se todellisuudessa on. Rangaistavaa on myös muatun tai väärennetyn rahan hankkiminen taikka maahan tuominen (RL 37:1^{1,4} k) ja sellaisen vastaanottaminen (RL 37:2¹ ja 3) sekä rahan vajentaminen (RL 37:5), jossa on kysymys rahan arvon vähentämisestä esimerkiksi leikkaamalla tai viilaamalla rahan pysyessä kuitenkin näöltään täysipainoisena. Raharikosten törkeimpänä muotona on säädetty rangaistavaksi väärän rahan kaupittelu (RL 37:1² ja 2²). Raharikosten valmistelusta ja niihin liittyvistä menettämisseuraamuksista on säädetty erikseen (RL 37:6 ja 7).

Valuuttalaissa (954/85) on säädetty valtioneuvoston oikeudesta antaa maksuvälineiden, arvopapereiden ja saamistodisteiden maastavientiä, maahantuontia ja kotiuttamista koske-

via määräyksiä. Valuuttalain säännösten, sen nojalla annettujen määräysten tai siinä mainittujen lupaehtojen rikkomisesta rangaistaan nykyisin eräitä valtuutuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain (305/58) mukaan.

1.13.1.4. Ehdotuksen pääkohdat

Koska suuri osa käytännön varallisuusrikoksista liittyy tavalla tai toisella maksuvälineiden väärinkäyttöön, rikoslain 37 luku ehdotetaan muutettavaksi erityiseksi maksuvälinerikoksia koskevaksi luvuksi. Tällä tavoin voitaisiin korostaa puheena olevan elämänalueen niitä ominaispiirteitä, jotka ansaitsevat kriminaalipoliittista erityishuomiota. Maksuvälinerikoksia koskevilla säännöksillä pyritään ensisijaisesti turvaamaan maksuliikenteen varmuutta ja turvallisuutta. Sääntelyn kohteena olisivat rahan lisäksi myös pankki-, maksu- tai luottokortit ynnä muut niihin verrattavat ja maksuvälineinä yleisesti käytetyt tunnisteet samoin kuin shekit ja muut vastaavat maksuosoituksen luonteiset maksuvälineet sekä painetut maksuvälineiksi täydennettävät lomakkeet ja korttihiot. Maksuvälineeseen rinnastettaisiin myös julkisen valvonnan alaisen rahalaitoksen talletuksesta antama vastakirja ja muu saamistodiste.

Ehdotettuun lukuun sisällytettäisiin ensinnäkin perinteiset raharikokset, joita koskevat nykyiset säännökset uudistettiin viimeksi vuonna 1932 Suomen liittyttyä vuonna 1929 tehtyyn kansainväliseen väärän rahan valmistamisen vastustamista koskevaan yleissopimukseen (SopS 47/36). Nykyiset raharikossäännökset ovat kuitenkin tarpeettoman yksityiskohtaisia ja monimutkaisia, joten niitä ehdotetaan huomattavasti yksinkertaistettaviksi. Säännösten asiallinen sisältö säilyisi suurin piirtein ennallaan. Rahanväärennykseksi (1 §) katsottaisiin sekä väärän rahan valmistaminen ja rahan väärentäminen että vääräksi tai väärennetyksi tiedetyn rahan maahantuonti, hankkiminen, vastaanottaminen ja toiselle luovuttaminen. Voimassa olevan rikoslain 37 luvun 3 §:ssä tarkoitettua vääräksi havaitun rahan uudelleen liikkeeseen saattamista koskevaa säännöstä vastaa ehdotuksessa väärän rahan käyttö (5 §). Väärän tai väärennetyn rahan ilman hyväksyttävää syytä tapahtunut hallussapito ehdotetaan puolestaan rangaistavaksi väärän rahan hallus-

sapitona (6 §). Rahanväärennysten tekemiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen valmistaminen, maahantuonti, hankkiminen tai vastaanottaminen tällaisen rikoksen tekemistä varten tulisi erikseen rangaistavaksi rahanväärennyksen valmisteluna (4 §). Rahajäljitelmän levitys (7 §) olisi kokonaan uusi rikossäännös, jonka tarkoituksena on estää harhaanjohtavien rahajäljittelmien levittäminen yleisölle.

Raharikoksissa pyrittäisiin ehdotuksen mukaan säilyttämään kansainvälistä käytäntöä vastaava verrattain ankara rangaistusasteikko. Rahanväärennyksen perussäännöksen rangaistusasteikko vastaisi törkeän väärennyksen asteikkoa. Rahanväärennystä ankarammin rangaistaisiin törkeä rahanväärennys (2 §) ja perusrikosta lievemmin lievä rahanväärennys (3 §), jonka asteikko vastaisi väärennyksen asteikkoa.

Voimassa olevan rikoslain 37 luvun 4 §:n mukaan on setelirahaan rinnastettu myös sellainen velkaseteli, pankkiseteli tai haltijalle asetettu arvopaperi, jonka Suomen tai muun valtion hallitus, asianomainen valtiopankki tai mainittujen hallitusten luvalla kunta, yhdyskunta, yhdistys, seura, yhtiö taikka yksityinen henkilö on antanut liikkeeseen. Tällaisten arvopaperien väärentäminen ja liikkeelle laskeminen tulisi rangaistavaksi ehdotetun rikoslain 33 luvun mukaan väärennysrikoksena tai 36 luvun mukaan petosrikoksena taikka eräissä tapauksissa tämän luvun mukaan maksuvälinepetoksena.

Ehdotetun luvun ulkopuolelle jäisivät kokonaan niin sanotut numismaattiset rahanväärennykset, joissa kysymys on keräilyarvonsa takia arvokasta rahaa muistuttavan tuotteen valmistamisesta. Valmistajan tarkoituksena ei olisi tällöin saattaa tuotettaan käypänä rahana liikkeelle vaan harhauttaa yleisöä uskomaan tuotetta aidoksi keräilyesineeksi. Tällaisilla esineillä käytyä petollista kauppaa olisi arvosteltava ensisijaisesti ehdotetun rikoslain 36 luvun mukaisena petosrikoksena.

Kokonaan uutena rikostyyppinä ehdotetaan lakiin otettavaksi maksuvälinepetos (8 §), joka koskisi pankki-, maksu- tai luottokortin, shekin tai muun näihin verrattavan maksuvälineen väärinkäyttöä. Perussäännöksen rangaistusasteikko vastaisi petoksen asteikkoa. Petoksen systematiikkaa seuraten ehdotetaan lakiin otettavaksi myös törkeää maksuvälinepetosta ja lievää maksuvälinepetosta koskevat säännökset (9 ja 10 §).

Maksuvälinepetos olisi luonteeltaan petoksen erityislaji, joka kattaisi maksuvälineisiin liittyvät tyypillisimmät väärinkäytökset. Ehdotettu säännös olisi erityissäännöksenä ensisijainen tavallista petosta koskevaan säännökseen nähden. Se käsittäisi toisaalta anastusrikoksen sukuisen luvattoman käytön, jossa rikoksentekijänä on ulkopuolinen ja uhrina yleensä maksuvälineen laillinen haltija eli tilinomistaja (1 mom.), toisaalta luottamusrikoksen sukuisen asiakassuhteen väärinkäytön, jossa rikoksentekijänä on maksuvälineen laillinen haltija ja uhrina yleensä maksuvälineen antaja eli tilinpitäjä (2 mom.). Ensimmäisessä tapauksessa rikoksen täyttymispiste olisi varhaisempi kuin petoksessa, sillä näyttöä vahingon syntymisestä ei vaadittaisi. Ehdotuksen mukaan rikos täytyisi jo heti maksuvälinettä luvattomasti käytettäessä. Maksuväline voitaisiin esittää paitsi ihmiselle myös atk-ohjatulle itsepalveluautomaatille. Kenenkään erehdyttämistä tai erehtymistä ei edellytettäisi. Niin sanottu pimeä maksuvälinekauppa eli laittomasti hankittujen maksuvälineiden ja maksuvälinelomakkeiden luovuttaminen toisen väärinkäytettäväksi samaistettaisiin niiden käyttämiseen vilpittömässä mielessä olevia tahoja vastaan. Pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa taas vaadittaisiin lopullisen taloudellisen vahingon syntymistä. Kattteettoman shekin asettaminen ei enää sellaisenaan olisi rangaistava teko.

Maksuvälinepetosta koskevan ehdotuksen toteuttaminen merkitsisi rangaistussääntelyn tiukentamista nimenomaan laittoman maksuvälinekaupan ja anastettuihin maksuvälinelomakkeisiin ryhtymisen osalta. Samalla se edistäisi oikeuskäytännön yhtenäistämistä ja nykyistä oikeuskäytäntöä rasittavien rajanveto-vaikkeuksien poistamista.

Maksuvälinepetoksen valmisteluna ehdotetaan rangaistavaksi sellaisten maksuvälinelomakkeiden valmistaminen tai maahantuonti, joihin on luvatta painettu maksavan laitoksen nimi. Maksuvälinepetoksen valmisteluksi katsottaisiin myös tällaisten lomakkeiden valmistamiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen valmistaminen, maahantuonti, hankkiminen tai vastaanottaminen. Edellytyksenä olisi, että nämä teot ovat tapahtuneet maksuvälinepetosten tekemistä varten (11 §). Ehdotukseen sisältyy myös maksuvälinerikoksiin liittyvän aineiston eli väärän ja väärennetyn rahan, 7 §:ssä tarkoitettujen rahajäljittelmiä, 11 §:ssä tarkoitettujen maksuvälinelomakkeiden sekä 4 ja 11

§:ssä tarkoitettujen välineiden ja tarvikkeiden valtiolle menettämistä koskeva säännös (13 §).

Ehdotuksen mukaan kaikki luvussa säännelty maksuvälinerikokset olisivat virallisen syyteen alaisia. Niinpä ei myöskään lievää maksuvälinepetosta ole ehdotettu asianomistajarikokseksi, vaikka ehdotetun 36 luvun 4 §:ssä tarkoitettua lievää petoksen syytteenpano jäisi-kin pääsäännön mukaan riippumaan asianomistajan syyteilmoituksesta. Maksuvälinerikosten yhtenäinen syyteoikeusjärjestely perustuu siihen, että maksuliikenteen turvallisuudella on myös yhteiskunnallista merkitystä. Sen vuoksi maksuvälineiden väärinkäytön syyteoikeutta ei ole haluttu jättää rikosten uhrien tapauskohtaisesta valinnasta riippuvaksi.

Voimassa olevan rikoslain 37 luvun 8 §:ssä on säännös niitä tapauksia varten, joissa raharikoksia koskeva rikollinen toiminta on tapahtunut Suomen ulkopuolella. Kun Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevat säännökset ovat vuonna 1963 muuttuneet, mainitulla säännöksellä ei ole enää käytännön merkitystä. Näin ollen sitä vastaavaa säännöstä ei lukuun ehdoteta. Kun raharikoksen käsitettä ei enää sellaisenaan esiintyisi 37 luvussa, 1 luvun 3 §:n 2 momentin 5 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä lueteltaisiin ne rikokset, jotka väärän rahan valmistamisen vastustamiseksi tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen mukaan on edelleen katsottava kansainvälisiksi rikoksiksi.

Valuuttalaissa tarkoitettujen maksuvälineitä koskevien määräysten ja lupaehtojen rikkomisia olisi arvosteltava ehdotetun 46 luvun mukaisena säännöstelyrikoksena.

1.13.2. Pykälien perustelut

1 §. Rahanväärennys

Rahanväärennyksen kohteena olisi raha, joka on määritelty ehdotetussa 12 §:ssä. Ehdotuksen mukaan rahakäsitteen ulkopuolelle jäisivät kaikki kertakäyttöiset maksuvälineet, kuten shekit, pankkivekselit ja muut maksuosoitukset samoin kuin velkikirjat ja erityyppiset talletustodistukset. Myöskään posti- ja leimamerkkejä sekä muita vastaavia merkkejä ei pidettäisi rahana. Näihin maksuvälineisiin, merkkeihin ja arvopapereihin kohdistuvaa väärennystä ei siten rangaistaisi rahanväärennyksenä, vaan tekoon sovellettaisiin yleisiä väären-

nyssäännöksiä. Myös pelimerkkeihin, rahakkeisiin tai vastaaviin merkkeihin kohdistuva väärennys jäisi rahanväärennyksen ulkopuolelle. Mikäli mainitut esineet kuitenkin erehdyttävästi muistuttavat käypää rahaa, olisi mahdollista, että tekoon soveltuisi rahajäljitelmän levitystä koskeva säännös (7 §).

Rahanväärennys käsittäisi voimassa olevan rikoslain 37 luvussa kuvatut tekotavat. Rangaistavaa siis olisi sekä väärän rahan valmistaminen ja rahan väärentäminen että vääräksi tai väärennetyksi tiedetyn rahan maahantuonti, hankkiminen tai vastaanottaminen taikka toiselle luovuttaminen.

1 momentti. Rahanväärennyksen ensimmäisenä tekotapana olisi väärän rahan valmistaminen. Raha olisi aina vääráá, kun se on jonkun muun kuin siihen laillisesti oikeutetun valmistamaa. Näin olisi siitä huolimatta, että tuote ominaisuuksiltaan kuten valmistusaineiltaan, tekotavaltaan, mitoiltaan ja ulkonäöltään täysin vastaa aitoa rahaa. Ratkaisevaa ei siis olisi tuotteen ja käyvän rahan ulkonainen vastavuus vaan tuotteen alkuperä. Valmisteen ominaisuuksilla ja ulkonäöllä olisi kuitenkin merkitystä harkittaessa onko kysymyksessä väärá raha vai 7 §:ssä tarkoitettu rahajäljitelmä.

Rahan väärentämisellä taas tarkoitettaisiin sellaisen muutoksen tekemistä käypään rahaan, jonka johdosta raha antaa erehdyttävän kuvan arvostaan maksuvälineenä. Esimerkiksi metalliraha voidaan päällystää aineella, joka tekee rahan suurempi-arvoisen rahan näköiseksi, tai setelin arvoa osoittavat numerot voidaan muuttaa suuremmiksi. Rahan väärentämistä olisi ehdotuksen mukaan myös rahan vajentaminen. Sillä tarkoitetaan metallirahan arvon vähentämistä leikkaamalla, viilaamalla tai jollakin muulla tavalla.

Rahanväärennyksenä pidettäisiin myös vääráksi tai väärennetyksi tiedetyn rahan maahantuontia, hankkimista tai vastaanottamista taikka sen toiselle luovuttamista. Maahantuonti, hankkiminen tai vastaanottaminen voisi tapahtua joko omaan tai toisen lukuun tai toiselle edelleen välitettäväksi. Luovuttamisella tarkoitetaan vakiintuneesti kauppaa, vaihtoa ja lahjaa. Myös vakuudeksi antaminen olisi säännöksessä tarkoitettua luovuttamista. Luovuttaminen voisi tapahtua paitsi suoraan toiselle henkilölle myös siten, että rahaa käytetään rahalla toimivassa seteli- tai kolikkoautomaatissa. Vasta jälkikäteen vääráksi havaitun ra-

han luovuttamisesta on säädetty erikseen luvun 5 §:ssä.

Voimassa olevassa laissa on mainittu ”kaupittelu” yhtenä luovuttamisen muotona samoin kuin muiden tekemuotojen rangaistavuutta ankaroitavana lisäperusteena. Ehdotuksen mukaan kaupittelu voisi sisältyä luovuttamiseen tai sen yritykseen. Väärän tai väärennetyn rahan järjestelmällinen kaupaksi tarjoaminen voitaisiin ottaa rangaistusta määrättäessä huomioon. Joskus se saattaisi ilmentää sellaista erityistä suunnitelmallisuutta, joka voisi johtaa ehdotetun 2 §:n soveltamiseen.

Rahanväärennys edellyttäisi tahallisuutta, johon sisältyy myös vaatimus tarkoituksesta saattaa väärá tai väärennetty raha käypänä liikkeeseen. Hyötymistarkoitusta ei sitä vastoin vaadittaisi. Nykyisen lain mukaan tekijällä voisi olla myös ”muu petollinen tarkoitus”, esimerkiksi hänen antaessaan väärän rahan pantiksi. Ehdotuksen mukaan olisi panttaukseseenkin yleensä katsottava sisältyvän pantiksi annetun rahan käypänä liikkeelle saattamisen tarkoitus, koska panttauksen luonteeseen selvästi sisältyy pantiksi annetun rahan kiertoon joutumisen mahdollisuus. Jos tekijä sitä vastoin käyttäisi vääráá rahaa sellaiseen toimeen, jonka yhteydessä raha ei voi joutua käypänä liikkeeseen, rahanväärennyksestä ei vielä olisi kysymys.

Toisen erehdyttäminen ottamaan maksuvälineenä rahaa, joka ei ole enää käypää, rangaistaisiin ehdotetun 36 luvun mukaan petosrikoksena. Sama koskisi toisen erehdyttämistä rahan arvomäärään nähden.

Rahanväärennyksen rangaistusasteikoksi ehdotetaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Tähän on katsottu olevan aihetta, koska rahanväärennystä on jo kansainvälisesti pidetty erittäin vakavana rikoksena.

2 momentti. Ehdotetun 2 momentin mukaan rahanväärennyksen yritys olisi rangaistava.

2 §. Törkeä rahanväärennys

1 momentti. Ehdotuksen mukaan rahanväärennystä olisi pidettävä törkeänä kahdessa tapauksessa. Ensimmäisenä ankaroitamisperusteena olisi se, että väärän tai väärennetyn rahan määrä tai arvomäärä on huomattavan suuri. Ehdotuksessa erotetaan toisaalta vääráän tai väärennettyyn rahaeraan kuuluvien

seteleiden tai metallirahojen kappalemäärä ja toisaalta koko rahaerän asianomaisessa valuutatalajissa ilmaistua ostoarvoa vastaava arvomäärä. Rahanväärennystä voitaisiin siis pitää törkeänä joko silloin, kun rahojen kappalemäärä on huomattavan suuri, tai silloin, kun rahoihin tehdyt arvomerkinnot ovat huomattavan suuret.

Toisena ankaroittamisperusteena olisi rahanväärennyksen suorittaminen erityisen suunnitelmallisesti. Koska rahanväärennys normaalistikin edellyttää jonkinasteista suunnitelmallisuutta, vaadittaisiin tavallista suurempaa suunnitelmallisuutta, jotta rikosta voitaisiin tällä perusteella pitää törkeänä. Erityinen suunnitelmallisuus saattaisi ilmetä esimerkiksi siten, että rikoksen on jo alun perin suunniteltu ulottuvan eri valtioiden alueelle, vaikkapa levittämällä vääriä tai väärennettyjä rahoja samanaikaisesti monessa eri maassa, tai siten, että toiminta liittyy osana kansainvälisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

Näiden ankaroittamisperusteiden lisäksi edellytettäisiin, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeän rahanväärennyksen seuraamuksena olisi rikoksen vaarallisuudesta johtuen vankeutta vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta.

2 momentti. Ehdotetun 2 momentin mukaan myös törkeän rahanväärennyksen yritys olisi rangaistava.

3 §. *Lievä rahanväärennys*

1 momentti. Rahanväärennyksen lievemmin rangaistava tekemuoto olisi nimeltään lievä rahanväärennys. Ehdotuksen mukaan tunnusmerkistöön sisältyisi esimerkkiluettelo, jossa tarkoitetuissa tapauksissa rahanväärennystä voitaisiin arvostella normaalia lievemmin. Ensimmäinen tapaus olisi se, että rikosta vääran tai väärennetyn rahan määrän ja arvomäärän perusteella pidetään vähäisenä. Tästä olisi kysymys silloin, kun sekä rahojen kappalemäärä että niihin merkittyjen arvomäärien yhteinen summa on alhainen. Toisena tapauksena olisi se, että rikosta tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon määrän perusteella pidetään vähäisenä. Tällaisia tapauksia olisivat esimerkiksi sellaiset rahan vajentamiset, joissa sekä vajentamalla saatu hyöty että siitä yhteiskunnalle aiheutunut haitta ovat jääneet pieneksi.

Rikosta voitaisiin myös muiden siihen liittyvien seikkojen perusteella pitää vähäisenä. Jos esimerkiksi rahan maahantuojan tai sen edelleen luovuttajan syyllisyys olisi rikoksesta ilmevien erityispiirteiden vuoksi normaalia pienempi, lievemmän rangaistusasteikon soveltaminen saattaisi olla perusteltua. Vasta jälkikäteen vääräksi havaitun rahan uudelleen liikkeen saattamisesta on erityissäännös 5 §:ssä.

Rahanväärennysrikosten keskimääräistä suuremman vakavuuden huomioon ottaen lievänkin rahanväärennyksen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

2 momentti. Ehdotetun 2 momentin mukaan rikoksen yritys olisi rangaistava.

4 §. *Rahanväärennyksen valmistelu*

Voimassa olevan rikoslain 37 luvun 6 §:ssä on raharikosten valmisteluna säädetty rangaistavaksi rahan tai arvopaperin mukaamiseen tai väärentämiseen taikka metallirahan vajentamiseen soveltuvien esineiden, esimerkiksi leimasimen, merkkiraudan ja kaavan, valmistaminen, maahantuonti, hankkiminen ja vastaanottaminen. Jos teko ei ole tapahtunut raharikoksen edistämisen tarkoituksessa, tekoon voidaan soveltaa rikoslain 44 luvun 26 §:n 1 momenttia. Tämä säännös koskee myös karttapaperin sekä erinäisten julkisten merkkien ja leimojen valmistamiseen soveltuvia työkaluja.

Rahanväärennysrikosten tekemiseen soveltuva välineen tai tarvikkeen valmistaminen, maahantuonti, hankkiminen tai vastaanottaminen liittyy usein suunnitelmalliseen tai jopa järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Rahanväärennyksen valmisteluna ehdotetaankin rangaistavaksi mainitut tekemuodot, mikäli ne tapahtuvat rahanväärennyksen, törkeän rahanväärennyksen tai lievän rahanväärennyksen tekemistä varten. Säännöksen soveltaminen edellyttää näyttöä nimenomaan rahanväärennysrikosta koskevasta rikossuunnitelmasta. Muussa tapauksessa saattaisi väärennysaineiston hallussapitoa koskeva säännös ehdotetussa 33 luvun 4 §:ssä tulla kysymykseen. Valmistelusäännös ei soveltuisi rahajäljitelmän levitykseen tähtäävään valmistelutoimeen.

Välineellä tarkoitettaisiin jokaista esinettä, joka soveltuu rahanväärennysrikoksen tekemiseen, esimerkiksi painokonetta, painolaattaa tai leimasinta. Tarvikkeet voisivat olla rahan-

väärennyksessä tarvittavia raaka-aineita tai muuta tarpeista.

Yleisen rikosoikeudellisen periaatteen mukaan valmistelusta ei tuomittaisi silloin, kun rikoksentehtyjä on syyllistynyt sellaiseen rikokseen, jonka tekemistä varten valmisteluteko on tapahtunut.

Rahanväärennyksen valmistelun rangaistusasteikko olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

5 §. Väärän rahan käyttö

1 momentti. Kun vääriä tai väärennettyä rahaa saatetaan käypänä liikkeeseen ja luovutetaan vilpittömässä mielessä olevalle ulkopuoliselle, rahan vastaanottaja joutuu tahtomattaan kiusalliseen ja kriminaalipoliittisesti ongelmalliseen asemaan. Hän on tullut erehdytyksi ja yleensä myös kärsinyt taloudellista vahinkoa. Kun hän jälkikäteen havaitsee vastaanottamansa rahan vääräksi tai väärennetyksi, hänellä on ilmeisesti tavallista voimakkaampi kiusaus vaieta tekemästään havainnosta ja saattaa raha uudestaan käypänä liikkeeseen. Rahaa vastaanotettaessa vallinneen vilpittömän mielen onkin katsottava lieventävän vastaanottajan syyllisyyttä hänen luovuttaessaan rahan edelleen. Tämän vuoksi lainsäätäjällä on jo voimassa olevan rikoslain 37 luvun 3 §:ssä säätenyt tapausta varten muita raharikoksia lievemmän rangaistusasteikon.

Ehdotettuun 5 §:ään sisältyy vastaavanlainen säännös. Jos vilpittömässä mielessä ollut henkilö vastaanottaa väärän tai väärennetyn rahan käypänä, mutta havaittuaan sen vääräksi tai väärennetyksi luovuttaakin sen toiselle saatukseen sen uudelleen liikkeeseen, hän syyllistyi ehdotuksen mukaan väärän rahan käyttöön.

Kaikissa tässä pykälässä tarkoitetuissa tapauksissa uudelleen luovutus ei välttämättä merkitsisi vahingon kierrättämistä. Vastaanottaja on mahdollisesti jo saanut korvauksen kärsimästään vahingosta mutta voi siitä huolimatta saattaa väärän tai väärennetyn rahan uudestaan käypänä liikkeeseen. Tällainen seikka otettaisiin syyllisyyttä lisäävänä huomioon rangaistusta mitattaessa.

Väärän rahan käytöstä ehdotetaan rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

2 momentti. Ehdotetun 2 momentin mukaan rikoksen yritys olisi rangaistava.

6 §. Väärän rahan hallussapito

Väärän tai väärennetyn rahan pelkkä hallussapito ei ole nykyisin rangaistavaa, ellei hallussapitajalla voida osoittaa olleen rahan liikkeelle laskemisen tarkoitusta. Tämän tarkoituksen osoittaminen taas saattaa olla usein hankalaa. Maksuliikenteen suoja kuitenkin edellyttää, että väärän tai väärennetyn rahan pelkkään hallussapitoon voidaan puuttua ja siten torjua jo mahdollisuuskkin rahan käypänä liikkeelle saatamiseen.

Ehdotetun säännöksen mukaan väärän tai väärennetyn rahan hallussapito olisi rangaistava, mikäli se tapahtuu ilman hyväksyttävää syytä. Tällainen syy voisi olla esimerkiksi se, että raha kuuluu keräilijän kokoelmaan tai että hallussapitajalla on tarkoitus luovuttaa väärä tai väärennetty raha viranomaisten haltuun. Rangaistavuuden edellytyksenä luonnollisesti olisi, että hallussapitaja tietää rahan olevan väärää tai väärennettyä. Tämän tietoisuuden toteennäyttäminen kuuluisi syyttäjälle.

Hallussapitorikoksen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Ehdotetun rikossäännöksen toimivuus vaatisi, että poliisilla on tarvittaessa valtuudet toimittaa kotietsintä ja henkilöntarkastus väärän tai väärennetyn rahan löytämiseksi. Vuoden 1989 alusta voimaan tulevan pakkokeinolain (450/87) mukaan nämä pakkokeinot eivät kuitenkaan olisi käytettävissä, jos epäilystä rikoksesta on säädetty rangaistukseksi enintään kuusi kuukautta vankeutta. Sen vuoksi ehdotetaan myös pakkokeinolakia muutettavaksi siten, että väärän rahan hallussapito tulee erikseen mainituksi sellaisena rikoksena, jota koskeva epäily oikeuttaa kotietsinnän ja henkilöntarkastuksen toimittamiseen.

7 §. Rahajäljitelmän levitys

Rikoslain voimassa olevassa 44 luvussa on säädetty rangaistavaksi raharikosten tekemiseen soveltuvalla työkalulla tehdyn painoskuvan jättäminen sivulliselle (RL 44:26²) sekä niin sanotun rahamerkin luvaton liikkeelle laskeminen (RL 44:27). Nämä säännökset ehdotetaan korvattaviksi rahajäljitelmän levitystä koskevalla uudella rikossäännöksellä. Tähän rikokseen syyllistyisi se, joka yleisölle levittämistä varten hankkii tai valmistaa taikka yleisölle levittää lomakkeen, merkin, kuvan tai

muun esineen, joka erehdyttävästi muistuttaa käypää rahaa. Uuteen säännökseen antaa erityisen aiheen uusi jäljennöstekniikka, joka mahdollistaa setelirahaa erehdyttävästi muistuttavien jäljitelmien valmistamisen. Julkisuudessa onkin aika ajoin esiintynyt mainostarkoituksessa käytettyjä luonnollista kokoa olevia ja harhaanjohtavasti oikeanvärisiä setelinkuvia. Tällaisia jäljitelmiä voidaan helposti erehtyä pitämään aitona käypänä rahana. Ehdotettua rikossäännöstä vastaavia rangaistussäännöksiä on myös ulkomailla, esimerkiksi muissa pohjoismaissa.

Ehdotuksen mukaan rangaistaisiin sekä rahajäljitelmän valmistaminen että sen hankkiminen, mikäli teko on tapahtunut jäljitelmän yleisölle levittämistä varten. Tämän lisäksi itse yleisölle levittäminen olisi rangaistavaa. Ei olisi välttämätöntä, että yleisölle levittäminen tapahtuu tai on aiottu tapahtuvaksi laittomassa hyötymistarkoituksessa tai muutoin vastaanottajien erehdyttämiseksi. Levittäminen voisi tapahtua esimerkiksi mainonnan yhteydessä taikka jopa puhtaasti pilailutarkoituksessa. Koska levittämisen täytyisi tapahtua yleisölle eli ennalta rajoittamattomalle henkilökoukulle, ei levittäminen tietyille rajatulle henkilökoukulle, esimerkiksi tietyn yrityksen työntekijöille, olisi vielä rangaistavaa. Yleisölle levittämiseksi voitaisiin katsoa kaikenlainen toiminta, jolla jäljitelmiä saatetaan yleisön saataviin. Ne voidaan luovuttaa suoraan yleisölle taikka niitä voidaan panna automaatteihin tai keräysastioihin, joista ne kulkeutuvat yleisön saataviin.

Ehdotettu säännös edellyttäisi, että levitettävä tai levitettäväksi aiottu valmiste erehdyttävästi muistuttaa käypää rahaa. Jäljitelmän voitaisiin katsoa erehdyttävästi muistuttavan käypää rahaa silloin, kun valmisteella on annettu rahan ulkonäkö ja juuri tämä ulkonäkö on omiaan johtamaan pahaa aavistamatonta henkilöä harhaan.

Vaikka jäljitelmät käytännössä ilmeisesti olisivat etupäässä seteleistä tehtyjä jäljitelmiä, säännös soveltuisi myös metallista tehtyihin kolikkojäljitelmiin, jos ne ovat ulkonäöltään erehdyttäviä. Metallirahalla toimivia automaatteja väärinkäytetään joskus syöttämällä niihin esineitä, jotka eivät ulkonäöltään muistuta käypää rahaa mutta joiden muut ulkoiset ominaisuudet (esimerkiksi koko ja paino) voivat saada automaatin toimimaan toivotulla tavalla. Tällaiset kolikkojäljitelmät eivät kuuluisi säännöksen piiriin. Sen sijaan tekijä voi-

taisiin tuomita esimerkiksi näpistyksestä tai luvattomasta käytöstä.

Rahajäljitelmän levitys edellyttää tekijältään tahallisuutta. Tekijän tulisi olla tietoinen jäljitelmän harhaanjohtavasta laadusta eli siitä, että se erehdyttävästi muistuttaa käypää rahaa.

Joskus saattaa olla vaikeaa erottaa toisistaan rahanväärennys ja rahajäljitelmän levitys. Jälkimmäisestä olisi kysymys lähinnä silloin, kun jäljitelmä ulkomuodoltaan muistuttaa rahaa mutta ei kuitenkaan ulkoisilta ominaisuuksiltaan pyri olemaan täysin samanlainen kuin oikea raha. Raja huonosti valmistetun väären rahan ja helposti erehdyttävän rahajäljitelmän välillä jää kuitenkin liukuvaksi. Jos rahajäljitelmän levittäminen tapahtuu siten, että ulkopuolista erehdytetään vastaanottamaan jäljitelmä käypänä maksuvälineenä, tekoon olisi sovellettava nyt puheena olevan säännöksen lisäksi petossäännöksiä.

Rahajäljitelmän levityksen rangaistusasteikko olisi ehdotuksen mukaan sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

8 §. Maksuvälinepetos

Kysymyksessä olisi uusi rikossäännös, jolla suojataan pankki-, maksu- tai luottokorttien, shekkien ja muiden niihin rinnastettavien maksuvälineiden sekä rahalaitosten antamien saamistodisteiden käyttöön perustuvaa maksuliikennettä. Ehdotus ei sinänsä merkitsisi rangaistavuuden laajentumista, sillä kysymykseen tulevat teot ovat jo nykyään rangaistavissa lähinnä petoksena, kavalluksena, väärennyksenä, avunantona näihin rikoksiin taikka varastetun tavarankätkemisenä. Ehdotettu erityissäännös syrjäyttäisi petoksen yleissäännöksen ja tähtäisi maksuvälineisiin kohdistuvien väärinkäytösten yhtenäiseen sääntelyyn. Maksuvälinepetoksen seuraamuksena olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Ehdotettu säännös koskee pankki-, maksu- tai luottokorttia, shekkiä tai muuta näihin rinnastettavaa maksuvälinettä. Valuuttalain 2 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan maksuvälineellä tarkoitetaan ”seteleitä, maksuliikkeessä yleisesti käytettyjä metallirahoja, pankkivekseleitä, shekkejä ja muita niihin rinnastettavia maksuosoituksia”. Ehdotuksessa maksuvälineen käsite olisi laajempi kuin valuuttalaissa, jonka määritelmä ei sisällä niin sanottua muo-

virahaa. Ehdotuksen mukaan maksuvälineiksi katsottaisiin myös kaikki joko ihmisen tai koneen luettavissa olevat kortit tai muut tunnistet, joita käyttämällä voidaan määrätä tilillä olevista varoista taikka sovituihin luottoehdoin tapahtuvaa tiliveloitusta vastaan ostaa erilaisia hyödykkeitä tai palveluksia. Ehdotuksessa mainitaan ainoastaan tavallisimmat korttityypit eli pankki-, maksu- ja luottokortti. Ehdotetun säännöksen soveltamisen kannalta korttien erilaisilla nimityksillä ei kuitenkaan olisi merkitystä.

Ehdotuksessa maksuvälineellä tarkoitetaan siis kaikkia todistuskappaleita, joita tavaroiden vaihdannassa ja palvelusten tarjonnassa yleisesti käytetään maksuna jostakin suorituksesta tai suorituksista yleensä. Maksuväline voi olla joko kertakäyttöinen kuten shekki tai sitä voidaan käyttää rajoittamattomia kertoja kuten maksukorttia. Samoin maksuväline voi olla henkilökohtainen, tiettyyn henkilöpiiriin rajoittuva tai haltijapaperin luonteinen. Se voi käydä maksuksi periaatteessa kaikenlaisista suorituksista ja kaikkien oikeustoimien yhteydessä taikka ainoastaan tietyistä suorituksista kuten esimerkiksi taksiseteli. Luonnollisesti myös raha on maksuväline, mutta ehdotetussa 8 §:ssä tarkoitettaisiin ainoastaan shekkeihin tai muovirahaan ”rinnastettavia” maksuvälineitä, joihin raha ei erityisluonteensa vuoksi tässä yhteydessä kuulu. Ehdotettu säännös ei siis koskisi esimerkiksi anastetun rahan käyttämistä, koska tällaista tekoa ei ole tarpeen säätää erikseen rangaistavaksi. Toiselle kuuluvien varojen oikeudeton käyttäminen rangaistaisiin ensisijaisesti kavalluksena. Väärän tai väärennetyn rahan käyttäminen taas olisi ehdotetun 1 §:n nojalla rahanväärennyksenä rangaistava. Ehdotetun 12 §:n 2 momentissa maksuvälineeseen rinnastetaan myös julkisen valvonnan alaisen rahalaitoksen talletuksesta antama vastakirja tai muu saamistodiste.

1 momentti. Ehdotettu momentti koskee maksuvälinepetoksen anastusrikoksen luonteista tekemuotoa. Ehdotuksen mukaan vaadittaisiin, että rikoksentekijä on toiminut hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä. Käytännössä se merkitsisi useimmiten aikomusta hankkia rahaa, tavaraa, palveluksia tai muita hyödykkeitä jonkun toisen henkilön kustannuksella. Oikeudeton hyötmistarkoitus olisi olemassa myös silloin, kun omasta velasta pyritään pääsemään eroon siirtämällä maksuvelvollisuus jollekin toiselle.

Pelkkä vahingoittamistarkoitus ei vielä olisi riittävä. Momentin 1 kohta käsittää maksuvälineen oikeudettoman käytön ja 2 kohta taas oikeudettomaan käyttöön luovuttamisen.

Maksuvälineen käytön oikeudettomuus on ehdotetun momentin 1 kohdassa määritelty kolmiportaisesti. Maksuvälinepetosta olisi ensinnäkin maksuvälineen käyttäminen ilman maksuvälineen laillisen haltijan lupaa. Laillisella haltijalla tarkoitetaan ehdotuksessa maksuvälineen tai siihen liittyvän tilin sopimusehtojen mukaan maksuvälineen käyttämiseen oikeutettua henkilöä. Säännöksen soveltamisen kannalta olisi periaatteessa yhdenmukaista, miten maksuväline on joutunut käyttäjän haltuun tai kenen lopullisesti kärsittäväksi teosta mahdollisesti aiheutunut vahinko tulee jäämään. Kuluttajansuojalain kulutusluottoja koskevan 7 luvun 19 §:ssä on säädetty yksityiskohtaisesti siitä, milloin tilinhaltijan on itsensä vastattava siitä vahingosta, joka aiheutuu luottokortin tai muun tililuoton käyttöön oikeutettavan tunnisteen oikeudettomasta käytöstä.

Toisena tapauksena mainittaisiin, että käyttäjä ylittää maksuvälineen lailliselta haltijalta saamaansa lupaan perustuvan käyttöoikeuden. Tässä tapauksessa maksuvälinettä siis käytetään sen laillisen haltijan ohjeiden vastaisesti, toisin sanoen hänen antamaansa lupaan liittyvistä ehdoista tai rajoituksista piittaamatta, esimerkiksi täydentämällä avoin shekki sovitua suuremmalle rahamäärälle tai nostamalla toisen pankkikortilla sovittua enemmän rahaa.

Kolmantena tapauksena mainittaisiin vielä se, että maksuvälinettä käytetään muuten ilman laillista oikeutta. Tällöin tarkoitetaan ensisijaisesti sellaisia tilanteita, joissa laillista haltijaa ei ole edes olemassa. Maksuväline saattaisi olla esimerkiksi väärä tai 11 §:ssä tarkoitettu luvottomasti valmistetuista maksuväline-lomakkeista tehty. Kysymyksen saattaisi tulla myös se tilanne, että maksuvälineen laillinen haltija on antanut luvan maksuvälineen sopimusehtojen vastaiseen käyttämiseen esimerkiksi luovuttamalla henkilökohtaiseksi tarkoitettun maksukortin toisen henkilön käyttöön. Tällainen menettely saattaa kuitenkin usein olla pelkästään mukavuuksjärjestely, jonka tarkoituksena on esimerkiksi ajan säästäminen, ei sen sijaan laittoman taloudellisen hyödyn hankkiminen. Tällöin kysymyksessä ei olisi maksuvälinepetos siitä huolimatta, että maksuvälinettä on käytetty ilman laillista oikeutta. Jos kuitenkin henkilökohtaiseen maksukorttiin liittyy esi-

merkiksi huomattavia henkilökohtaisia alennuksia tai muita etuja, sopimuksenvastainen käyttö voi tapahtua myös laittomassa hyötmistarkoituksessa. Näihin tapauksiin ehdotettu säännös soveltuisi.

Ehdotetun 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu maksuvälinepetos täytyisi heti maksuvälinettä käytettäessä. Käyttäminen merkitsisi maksuvälineen esittämistä sellaisen vaihdantatoimen yhteydessä, johon maksuväline on luonteensa mukaan tarkoitettu. Maksuväline voitaisiin esittää yhtä hyvin ihmiselle kuin tietoja käsittelevälle automaatille. Kenenkään erehdyttäminen tai erehtyminen ei olisi välttämätöntä. Rikoksen tähtyminen ei edellyttäisi vaihdantatoimen onnistumista. Ei olisi välttämätöntä, että maksunsaaja hyväksyy esitetyn maksuvälineen tai että automaatti antaa muovikortin esittäjälle rahaa, polttoainetta, puhelinpalveluja tai muun vastaavan suorituksen. Vahingon aiheutumista ei vaadittaisi, vaan pelkkä mahdollisuus vaihdantatoimen aikaansaamiseen riittäisi. Käyttäminen olisi jo tapahtunut, vaikka petollinen aikomus paljastuukin välittömästi.

Maksuvälineen käyttämistä ei olisi vielä se, että esimerkiksi ravintolan tarjoilija leimaa asiakkaan luovuttamalla maksukortilla ylimääräisiä lomakkeita käyttääkseen niitä myöhemmin asiakkaan vahingoksi. Sen sijaan leimatun lomakkeen täyttäminen ja väärinkäyttö saattaa käsittää väärennyksen ja petoksen. Kerrotuin tavoin leimattua lomaketta saatettaisiin myös pitää ehdotetussa 33 luvun 4 §:ssä tarkoitettuna väärennysaineistona.

Hyödykkeitä ja palveluksia voidaan tilata postitse myös ilmoittamalla maksunsaajalle maksajan maksu- tai luottokortin numero, jolloin myyjä laskuttaa suoraan asianomaista tiliiä. Tällä tavoin toiselle voidaan aiheuttaa taloudellista vahinkoa tai ainakin sen vaaraa pelkästään hänen tilinsä numeroa väärinkäyttämällä. Tilinumeron ilmoittajalla ei tarvitse olla korttia hallussaan. Pelkän tilinumeron ilmoittaminen ei kuitenkaan ehdotuksen mukaan olisi vielä itse maksuvälineen käyttämistä, ellei maksuvälinettä samalla fyysisesti esitetä maksunsaajalle. Näin ollen tilinumeron petollista ilmoittamista olisi arvosteltava tavallista petosta koskevien säännösten valossa.

Käytännössä laittomat maksuvälineet sekä luvottomasti hankitut tai valmistetut maksuvälinelomakkeet saattavat kiertää pimeänä kauppatavarana pitkäänkin, ennen kuin niitä käyte-

tään hyvässä uskossa olevia tahoja vastaan. Aikaisemmat luovutukset katsotaan nykyään yleensä avunannoiksi luovutusketjun viimeisen tapahtuman käsittävään petokseen tai väärennykseen. Ehdotetun 1 momentin 2 kohdan mukaan maksuvälinepetos voitaisiin tehdä myös siten, että maksuväline tai maksuvälinelomake luovutetaan toiselle henkilölle tarkoituksin saattaa se edellä selostetuin tavoin ilman laillista oikeutta käytettäväksi. Ehdotettu säännös poistaisi tarpeen erotella maksuvälineiden ja maksuvälinelomakkeiden käyttäjät ja levittäjät toisaalta tekijöihin ja toisaalta avunantajiin. Laittomaan maksuvälinekauppaan kuuluvat luovutukset, joiden tarkoituksena on saattaa luovutettavat maksuvälineet tai maksuvälinelomakkeet 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu tavoin käytettäväksi, määriteltäisiin nekin maksuvälinepetokseksi. Näin parannettaisiin laillisen maksuliikenteen nauttimaa rikosoikeudellista suojaa. Rangaistavan käyttäytymisen kokonaisala ei kuitenkaan käytännössä laajenisi. Maksuvälinelomake määriteltäisiin ehdotetun 12 §:n 3 momentissa.

Kun maksuväline tai maksuvälinelomake luovutetaan 2 kohdan mukaisesti oikeudettomaan käyttöön, hyötmistarkoitus ilmenisi yleensä siten, että luovutuksesta edustetaan tai odotetaan taloudellista vastiketta. Muunlaisissa olosuhteissa luovutus voisi jäädä avunannoksi maksuvälinepetokseen.

2 momentti. Ehdotettu momentti koskee maksuvälinepetoksen luottamusrikoksen sukuista tekemuotoa, jota voidaan kutsua asiakkassuhteen väärinkäytöksi. Ehdotuksen mukaan maksuvälinepetokseen syyllistyisi myös se, joka tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittämällä aiheuttaa maksuvälinettä käyttäessään toiselle taloudellista vahinkoa. Vastuuta ei kuitenkaan syntyisi, jos maksuvälineen käyttäjällä olisi jo käyttöhetkellä ollut aikomus viipymättä korvata aiheutunut vahinko. Maksuvälineen käyttäjä voisi olla joko maksuvälineen laillinen haltija tai hänen luvallaan toimiva henkilö. Vahingonkärsijänä taas olisi yleensä raha- tai rahoituslaitos taikka muu maksuvälineitä asiakkailleen antava yritys.

Kun maksuliikenteessä on siirrytty ajantasa-järjestelmään, katekontrolli on helpottunut ja maksuvälineiden väärinkäyttö tilinpitäjän vahingoksi on vastaavasti vaikeutunut. Tilinpitäjän edustajaa tai koneellista maksukontrollia harhauttamalla on kuitenkin edelleen mahdollista nostaa varoja pankkitililtä yli tilin kat-

teen. Maksuliikenteen joustavuuden turvaamiseksi on pyritty kehittämään järjestelmiä, joissa tilinpitäjälaitos sitoutuu vastaamaan sekä maksuvälineen laillisesta että sen rikollisesta käytöstä aiheutuneista tiliveloituksista. Esimerkkinä tästä voidaan mainita rahalaitosten välinen shekkien ja pankkikorttien käyttöön liittyvä lunastustakuuta koskeva sopimus. Tiettyihin markkamääriin rajoittuvassa maksuliikenteessä nämä järjestelmät suojaavat maksun vastaanottajaa. Sen vuoksi 2 momentin tapauksessa lopullinen taloudellinen vahinko siirtyisi yleensä tiliä pitävälle laitokselle. Vahinko ilmenisi käytännössä useimmiten siten, että maksuvälinettä käyttämällä aiheutetaan tilinpitäjälle maksunsaajaa kohtaan sellainen suoritusvelvoite, jota tilinhaltija ei joko halua hyvittää tai josta hän ei kykene vastaamaan.

Joissakin tapauksissa lopullinen vahinko saattaa kuitenkin jäädä maksun vastaanottajalle. Yleensä tämä ei ole velvollinen ottamaan selvää tilinhaltijan ja tilinpitäjän välisestä kate-suhteesta tai sen ehdoista. Maksun vastaanottajalta vaaditaan ainoastaan, että hän osoittaa riittävää huolellisuutta maksuvälinettä vastaanottaessaan, esimerkiksi tarkistaa henkilöllisyyden, vertaa nimikirjoitusnäytteet ja käy läpi suljettujen tilien luettelon. Vähitellen yleistynyt maksupäätejärjestelmä tulee vielä entisestään helpottamaan tätä kontrollia. Maksun vastaanottajan vahingoksi katteen tai luottorajan ylitys jää vain silloin, kun tilinpitäjä kieltäytyy esimerkiksi lunastamasta katteetonta shekkiä tai hyvittämästä luottokorttiosiota. Näin tapahtuisi lähinnä vain kahdessa tapauksessa: joko silloin, kun edellytetty maksukontrolli on laiminlyöty, tai silloin, kun kysymys on takuusopimusten enimmäisrajat ylittävistä maksusuorituksista.

Ehdotetun 2 momentin mukainen maksuvälinepetos edellyttäisi aina — päinvastoin kuin 1 momentissa ehdotettu säännös — taloudellisen vahingon aiheuttamista. Vahinko olisi katsottava syntyneeksi heti, kun katteen tai luottorajan ylitys on tapahtunut taikka kun tilinpitäjä on kieltäytynyt lunastamasta maksuvälinettä tai hyvittämästä luotto-ostoa. Mikäli vahinko kuitenkin viipymättä korvataan, rangaistuksen tuomitsemiseen tuskin olisi käytännön tarvetta.

Jos maksuvälineen käyttäjällä on katteen tai enimmäisluottorajan ylittäessään ollut aikomuksena viipymättä korvata menettelystään mahdollisesti syntyvä vahinko, tekoa ei voida

sellaisenaan pitää kovin paheksuttavana tai edes haitallisena. Useimmiten käyttäjä itse mieltänee tällaisessa tilanteessa rikkovansa korkeintaan sopimusehtoja, ei sen sijaan hankivansa laitonta taloudellista hyötyä. Ylikriminalisoinnin välttämiseksi ehdotetaan, ettei maksuvälineen väärinkäyttämistä asiakassuhteessa pidettäisi lainkaan maksuvälinepetoksena, mikäli tekijällä jo tekohetkellä oli aikomus viipymättä korvata vahinko. Jos hän on viipymättä hyvittänyt katteen tai luottorajan ylityksensä, syyttäjän taakkana olisi näyttää toteen, ettei vahingon korvaamisaikomusta vielä tekohetkellä ollut. Tällaista aikomusta ei ole voinut olla esimerkiksi sellaisella tekijällä, jonka on tekohetkellä täytynyt tietää itsensä kykenemättömäksi vahingon korvaamiseen. Vaikka tekijä itselleenkin yllätyksenä onnistuisi saamaan varoja, joilla hän vahingon viipymättä korvaa, hän ei kuitenkaan voisi vapautua rikosoikeudellisesta vastuusta. Pelkkä toive asian järjesty misestä ei olisi riittävä peruste vastuun syrjäytymiseksi, vaan siihen vaadittaisiin sekä todellinen tarkoitus hoitaa asia viipymättä että myös tosiasiallinen mahdollisuus siihen.

Nykyisen rikoslain 38 luvun 7 §:n 2 momentissa on katteettoman shekin asettaminen samoin kuin aiheeton shekin peruuttaminen ja katteen käyttäminen jo sinänsä säädetty rangaistavaksi sekä tahallisenä että tuottamuksellisenä. Tämä säännös ehdotetaan kumottavaksi. Se on toissijainen petokseen nähden eikä sitä ole kovinkaan usein käytännössä sovellettu. Jos menettely on ollut tahallinen ja siitä on aiheutunut vahinkoa, teko on yleensä voitu rangaista petoksena. Vastedes kysymyksessä olisi useimmiten ehdotetun 2 momentin mukainen maksuvälinepetos. Ehdotus merkitsisi tältä osin rangaistavuuden alan vähäistä supistamista.

Petolliset tilinavaukset eivät kuuluisi maksuvälinepetoksen piiriin. Jos esimerkiksi pankkikortti tai shekkilomakkeet on alun perin hankittu pankin henkilökuntaa erehdyttämällä eli avaamalla talletus- tai shekkitili pelkästään petokselle ominaisessa laittomassa hyötymistarkoituksessa (joko oikeilla tai väärillä henkilötiedoilla), kysymyksessä olisi tavallinen petos. Rikos katsottaisiin, kuten nykyisinkin, täytyneeksi jo silloin, kun pankki on luovuttanut pankkikortin tai shekkilomakkeet petolliselle asiakkaalle. Kun petoksella haltuun saatuja maksuvälineitä tai maksuvälinelomakkeita myöhemmin käytetään maksuvälinepetosten

tekemiseen, koko tekosarjaa olisi arvosteltava rikosten yhtymistä koskevien sääntöjen mukaan.

Maksuvälinepetos 1 momentissa tarkoitettuna oikeudettomana käyttönä tai luovuttamisena ilmenisi usein joko varkaus-, kavallus-, kätkemis- tai väärennysrikoksen yhteydessä. Tällöinkin sovellettaisiin yleensä rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä. Niissä tapauksissa, joissa anastetun tai kätketyn maksuvälineen rahaksi vaihtaminen tai muu hyväksikäyttäminen kävisi päinsä ilman mitään petosluonteisia lisätoimia, maksuvälineen käyttämisen voitaisiin ilmeisesti usein katsoa sisältyvän rankaisemattomana jälkitekona itse anastus- tai kätkemisrikokseen. Näin olisi esimerkiksi silloin, kun valmiiksi täytetyn pankkivekselin tai nostoehdot vailla olevan säästökirjan anastaja vaihtaisi saaliinsa pankissa rahaksi. Jos anastuksen tai kätkemisen kohteena olisi puolestaan ollut pelkkä maksuvälinelomake, johon ennen sen maksuvälineenä käyttämistä olisi tehtävä täydentäviä merkintöjä, taikka kun anastetun tai kätketyn maksuvälineen käyttäminen edellyttäisi toisena henkilönä esiintymistä, puheena olevaan esirikokseen ja maksuvälinepetokseen sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä. Näin tapahtuisi myös anastettua tai kätettyä pankki- tai maksukorttia käytettäessä, mikäli kortin käyttö edellyttäisi tunnuskoodin esittämistä. Väärennyksen ja maksuvälinepetoksen keskinäinen suhde määräytyisi samoin kuin väärennyksen ja petoksen suhde. Rikoksenteikijä tulisi tuomita kummankin tunnusmerkistön toteutuessa rikosten yhtymistä koskevien sääntöjen mukaan sekä maksuvälinepetoksesta että väärennysrikoksesta.

Maksuvälinepetoksen yritystä ei ehdoteta rangaistavaksi. Säännöksen 1 momentissa rikoksen täyttymispiste olisi niin varhainen, ettei teon yritystä olisi tarpeen erikseen säätää rangaistavaksi. Rikoksen yrityksen rangaistavuuteen 2 momentin osalta tuskin olisi kriminaalipoliittista tarvetta.

9 §. Törkeä maksuvälinepetos

Ehdotetun säännöksen mukaan maksuvälinepetosta voitaisiin pitää törkeänä, kun rikoksella aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa tai kun rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Lisäksi vaaditaan, että rikos on näissä tapauksissa myös kokonaisuute-

na arvostellen törkeä. Törkeän maksuvälinepetoksen rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

Yksittäiset maksuvälinepetokset eivät yleensä aiheuttane markkamääräisesti kovin suuria vahinkoja, koska ajantasajärjestelmä ja lunastustakuun enimmäisarajat tekevät suurimittaiset huijaukset käytännössä melko vaikeiksi. Eräissä tapauksissa maksuvälinepetoksellakin voidaan silti aiheuttaa suurta vahinkoa. Siksi ehdotetaan yhdeksi ankaroittamisperusteeksi sitä, että maksuvälinepetoksella aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa. Edellisessä tapauksessa olisi kysymys määrällisesti suuresta vahingosta, jolloin tunnusmerkin soveltamiseen eivät vaikuttaisi uhrin henkilöön liittyvät olosuhteet. Jälkimmäisessä tapauksessa olisi taas ratkaisevaa se, onko vahinko uhrin yksilölliset varallisuusolot huomioon ottaen erityisen tuntuva. Sellaisesta vahingosta saat- taisi olla kysymys lähinnä vain silloin, kun rikoksen uhrina on ollut yksityinen henkilö. Vahingon ja sen suuruuden arviointiin pätisi se, mitä ehdotetun rikoslain 36 luvun 1 ja 2 §:n perusteluissa on lausuttu.

Erityisen suunnitelmallisesta teotavasta mainittaisiin esimerkkinä tapaus, että rikoksenteikijä on rikoksen tekemistä varten tehnyt tai teettänyt maksuvälinelomakkeita, joista rikoksessa käytetty maksuväline on valmistettu. Maksuvälinelomakkeiden luvaton painattaminen viittaisi yleensä aikomukseen käynnistää laajamittainen rikollinen toiminta. Rikoksenteikijän ei siis tässä tapauksessa olisi tarvinnut käyttää kaikkia rikollista toimintaa varten valmistettuja maksuvälineitä, jotta yksittäinen rikos voitaisiin katsoa törkeäksi. Erityinen suunnitelmallisuus saattaisi ilmetä myös ryhtymisenä erityisiin tietoliikennejärjestelyihin, joiden tarkoituksena on estää katetiedustelut tai viivyttää rikoksen paljastumista.

10 §. Lievä maksuvälinepetos

Nykyisin on lähes sääntönä, että markkamääräisesti pieniksi jääneet maksuvälineen väärinkäytöt katsotaan lieviksi petoksiksi tai erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdyiksi väärennyksiksi.

Ehdotetussa 10 §:ssä mainitaan, millä perusteilla maksuvälinepetosta voitaisiin pitää niin lievänä, että sakkorangaistus riittäisi. Säännös

olisi samansisältöinen kuin lievää petosta (RL 36:4) koskeva säännösehdotus. Maksuvälinepetoksen vähäisyyttä arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon määrään taikka muihin rikokseen liittyviin seikkoihin. Lisäksi olisi otettava huomioon, onko rikos kokonaisuutena arvosteltuna vähäinen.

11 §. Maksuvälinepetoksen valmistelu

Rahalaitosten markkinoimat pankki-, maksu- ja luottokortit, shekit, pankkivekselit ja muut käteiseen rahaan rinnastuvat maksuvälineet ovat käytännön oikeuselämässä lähes rahan veroisia. Sen vuoksi on ymmärrettävää, että myös muovikorttien valmistamiseen käytettyjen korttiaihioiden sekä shekki- ynnä muiden lomakkeiden luvaton valmistaminen voi niin tekotavoiltaan kuin vaarallisuudeltaankin lähentyä rahanväärennystä. Tällaista toimintaa on esiintynyt kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden yhteydessä.

Suomen oikeudessa on kuitenkin perinteisesti katsottu, ettei täyttämättömällä lomakkeella ole sinänsä vielä todistusarvoa. Sen vuoksi pelkän shekilomakkeen tai tili- ja haltijatieto- ja vailla olevan pankkikortin aihion luvaton valmistamista ei voida pitää väärennysrikoksena, siitä huolimatta, että maksavan raha- tai rahoituslaitoksen nimen painaminen tällaisiin valmisteisiin aivan ilmeisesti loukkaa laitoksen etuja ja vaarantaa maksuliikenteen turvallisuutta. Koska tällaisten maksuvälinepetoksiin soveltuviin tuotteiden valmistamista ei ole missään erikseen kielletty, poliisillakaan ei ole mahdollisuutta estää niiden valmistamista tai maahantuontia. Puheena olevalla säännöksellä halutaan puuttua tällaisten luvattomasti valmistettavien tuotteiden ongelmaan.

Maksuvälinepetoksen valmisteluna rangaistaisiin ensinnäkin sellaisten maksuvälinelomakkeiden valmistaminen ja maahantuonti, joihin on luvatta painettu maksavan raha- tai rahoituslaitoksen nimi. Samoin rangaistaisiin tällaisten lomakkeiden valmistamiseen soveltuva välineen tai tarvikkeen valmistaminen, maahantuonti, hankkiminen ja vastaanottaminen. Säännöksessä tarkoitettujen maksuvälinelomakkeiden hankkimista ja vastaanottamista ei ehdoteta tämän säännöksen nojalla rangaistavaksi. Maksuvälinelomake, johon on luvatta painettu maksavan laitoksen nimi, lienee sellai-

nen väärä todistuskappale, jota voidaan perustellusti epäillä pääasiallisesti käytettävän väärennysrikosten tekemiseen. Koska tällaisen todistuskappaleen hallussapito ilman hyväksyttävää syytä on ehdotuksen 33 luvun 4 §:n mukaan väärennysaineiston hallussapitona rangaistavaa, ei ole tarvetta säätää sitä maksuvälinepetoksen valmisteluna rangaistavaksi.

Rangaistavuuden edellytyksenä olisi kummankin tekemuodon osalta se, että teko on tapahtunut maksuvälinepetosrikoksen eli maksuvälinepetoksen, törkeän maksuvälinepetoksen tai lievän maksuvälinepetoksen tekemistä varten. Jollei tämä edellytys täyty, saattaisi niin maksuvälinelomakkeiden kuin niiden valmistamiseen soveltuviin välineiden tai tarvikkeidenkin osalta tulla kysymykseen myös väärennysaineiston hallussapitoa koskeva säännös ehdotetussa 33 luvun 4 §:ssä, mikäli puheena olevat maksuvälinelomakkeet taikka välineet tai tarvikkeet voidaan katsoa mainitussa lainkohdassa tarkoitetuksi väärennysaineistoksi.

Kysymykseen tuleva maksuvälinelomake on määritelty ehdotetussa 12 §:n 3 momentissa. Sellaisena pidettäisiin paitsi shekki- ja muuta vastaavaa lomaketta myös maksuvälineeksi täydennettävää korttia (muovirahan aihiota), josta ilmenee maksavan laitoksen nimi ja jota ei pidetä yleisön vapaasti saatavissa.

Maksuvälinepetoksen valmistelusta ei tuomittaisi erikseen, jos tekijä on samalla syyllistynyt maksuvälinepetokseen. Maksuvälinepetoksen valmistelun rangaistusasteikko olisi sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

12 §. Määritelmät

Pykäläehdotus sisältää rahan ja maksuvälinelomakkeen määritelmät sekä maksuvälineen käsitteen soveltamisalan laajennuksen.

1 momentti. Vuonna 1929 väärän rahan valmistamisen vastustamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa on seuraava rahan määritelmä: "... sanalla raha tarkoitetaan paperirahaa, siihen luettuna pankinsetelit, ja metallirahaa, jotka ovat lain mukaan käypää rahaa." Ehdotetussa säännöksessä on tarkoitus antaa sanalle raha sama merkitys kuin tässä yleissopimuksessa. Rahalla tarkoitettaisiin siis sellaisia seteleitä ja metallirahoja, jotka ovat joko Suomessa tai muussa maassa virallisesti käypiä maksuvälineitä. Olennaista olisi nimenomaan maksuvälineen virallinen luonne. Esineen tosiasiallinen

vaihto-, pörssi- tai keräilyarvo ei riittäisi tekemään siitä rahaa ehdotuksessa tarkoitetussa mielessä. Rahalaissa (276/62) on säädetty, mitkä rahat ovat Suomessa käypiä maksuvälineinä.

2 momentti. Puheena olevan luvun maksuvälineitä koskevia säännöksiä ehdotetaan sovellettavaksi myös julkisen valvonnan alaisen rahalaitoksen talletuksesta antamaan vastakirjaan ja muuhun saamistodisteseen. Nämä eivät ole maksuvälineitä sanan suppeassa merkityksessä, mutta oikeuselämässä niitä usein käytetään samoin kuin maksuvälineitä ja niiden väärinkäytössä ilmenee samantyyppisiä kriminaalipoliittisia ongelmia. Esimerkiksi pankkikortteja käytetään yhtäaikaan sekä maksuvälineenä että saamistodisteenä. Viime aikoina on otettu käyttöön myös haltijapaperin luonteisia talletustodistuksia, joita on markkinoitu nimienomaan maksuliikenteen tarkoituksiin käytettäväksi.

3 momentti. Maksuvälinelomakkeella tarkoitettaisiin maksuvälineeksi täydennettävää painettua lomaketta tai korttia, josta ilmenee maksavan raha- tai rahoituslaitoksen nimi ja jota ei pidetä yleisön vapaasti saatavissa. Lomakkeet voisivat olla esimerkiksi shekki-, pankkivekseli-, talletustodistus- tai taksiseteli-lomakkeita. Korteilla taas tarkoitettaisiin tässä yhteydessä pankki-, maksu- tai luottokorttien taikka muiden vastaavien tunnisteiden aihioita, joista vielä puuttuu haltijan nimi sekä kortin ja tilin numerotiedot ynnä magneettijuovitus tai muu vastaava tietotekninen varustelu. Raha- tai rahoituslaitoksella tarkoitettaisiin tässä yhteydessä paitsi pankkeja myös kaikkia sellaisia laitoksia, jotka voivat liiketoimintana harjoittaa rahoitustoimintaa.

Maksuvälinelomakkeiksi katsottaisiin vain sellaiset lomakkeet ja kortit, joita ei pidetä yleisön vapaasti saatavissa. Niinpä esimerkiksi pankin tililtäotto- ja pankkisiirtolomakkeet eivät olisi säännöksessä tarkoitettuja maksuvälinelomakkeita. Tällaisiakin lomakkeita on joskus käytetty shekkilomakkeen tavoin, mutta tällöin erehdyttäminen on perustunut siihen, että vastaanottaja ei ole vaivautunut lukemaan lomakkeelle painettua tekstiä tai ei ole ymmärtänyt sitä.

13 §. Menettämisseuraamus

Nykyisen rikoslain 37 luvun 7 §:ssä on säädetty mukaamalla tehtyjen tai väärennetyjen metalli- tai setelirahojen ja arvopapereiden, vajennettujen metallirahojen sekä raharikosten tekemiseen soveliaiden esineiden valtiolle menettämisestä. Ehdotuksen mukaan menettämisseuraamus koskisi vääriä tai väärennettyä rahaa, 4 ja 11 §:ssä tarkoitettuja välineitä ja tarvikkeita, 7 §:ssä tarkoitettua rahajäljitelmiä sekä 11 §:ssä tarkoitettua maksuvälinelomaketta ja sellaisesta lomakkeesta tehtyä maksuvälinettä. Vääriin tai väärennetyihin arvopapereihin sovellettaisiin väärennysrikoksia koskevaa menettämissäännöstä ehdotetun 33 luvun 7 §:ssä. Muut mahdolliset rikoksen tekemiseen käytetyt esineet voitaisiin tuomita menetetyiksi rikoslain 2 luvun 16 §:n 3 momentin yleissäännöksen nojalla.

1.14. 38 luku. Salaisuuden rikkomisesta

1.14.1. Luvun perustelut

Rikoslain nykyinen 38 luku ("Epärehellisyydestä ja rangaistavasta voitonpyynnöstä") on varsin hajanainen ja moniaineksinen. Se sisältää niin sanottujen epärehellisyysrikosten lisäksi säännöksiä muun muassa lääkärin vaitiolovelvollisuudesta, omaisuuden luvattomasta käyttämisestä, katteettoman shekin asettamisesta, kiskomisesta, veropetoksesta ja salakuljetuksesta. Esityksessä on pyritty uudistamaan rikoslakia siten, että sen luvut muodostaisivat yhtenäisiä kokonaisuuksia. Niinpä useimmat nykyisen 38 luvun rikokset säänneltäisiin esityksessä muualla kuin 38 luvussa, nimittäin 28, 29, 30, 35, 36, 37 ja 46 luvussa. Vastaavat säännökset rikoslain 38 luvussa voitaisiin sen vuoksi tarpeettomina kumota. Lukuun jäisivät ainoastaan 3 §:n 1 momentti, 8 §, 9 § (osittain muutettuna) ja 9 a §.

Edellä mainittujen muutosten vuoksi olisi aiheellista muuttaa voimaan jäävän rikoslain 38 luvun otsake luvun sisältöä vastaavaksi. Uusi otsake olisi ehdotuksen mukaan "Salaisuuden rikkomisesta".

1.14.2. Pykälän perustelut

1 §. Pykälään sisältyy niin sanottu varsinaista epärehellisyysrikosta koskeva säännös, jonka mukaan rangaistaan epärehellisuudesta holhoojaa, erinäisten yhteisöjen omaisuuden hoitajaa, uskottua miestä, konkurssipesän toimitsijaa tai muuta asiamiestä, joka tehtävänsä toimittaessaan tahallaan aiheuttaa vahinkoa sille, jonka asiaa hän on velvollinen hoitamaan. Säännöksessä tarkoitettu menettely tulisi ehdotuksen mukaan rangaistavaksi luottamusaseman väärinkäyttönä, josta on säännös ehdotuksen 36 luvun ("Petoksesta ja muusta epärehellisuudesta") 5 §:ssä. Rikoslain 38 luvun 1 § ehdotetaan sen vuoksi kumottavaksi.

2 §. Pykälä sisältää erityissäännöksen asianajajan epärehellisuudesta. Sen mukaan rangaistaan asianajajaa, joka hänelle uskotussa asiassa auttaa vastapuolta päämiehen vahingoksi tai muuten tahallaan vahingoittaa päämiestä, vastoin parempaa tietoaan viettelee päämiehen käymään oikeutta perättömästä tai väärästä asiasta taikka ajaa väärää asiaa muuten vastoin parempaa tietoaan. Asianajajalla tarkoitetaan ketä tahansa oikeudenkäyntiasiamiestä tai oikeudenkäyntiavustajaa, siis muutakin kuin asianajajaliittoon kuuluvaa tai siihen kuulumatonta lainoppinutta asiamiestä tai avustajaa.

Säännöksessä tarkoitettu menettely tulisi yleensä rangaistavaksi ehdotetun rikoslain 36 luvun 5 §:n nojalla luottamusaseman väärinkäyttönä. Luottamusaseman väärinkäyttöä olisi sellainen menettely, jolla toisen taloudellisia tai oikeudellisia asioita hoitava henkilö asemaansa väärinkäyttäen aiheuttaa vahinkoa sille, jonka asioita hän hoitaa. Tekotapoina säännöksessä mainitaan ryhtyminen sellaiseen toimeen, johon ei ole oikeutta, ja tehtävän kokonaan tai osaksi suorittamatta jättäminen. Asianajaja tai muu oikeudenkäyntiasiamies taikka -avustaja on säännönmukaisesti pykälässä tarkoitettussa luottamussuhteessa päämieheensä, jonka oikeudellisia tai taloudellisia asioita hän on toimeksiannon perusteella ryhtynyt hoitamaan. Esitykseen ei sen vuoksi ole otettu erityissäännöstä asianajajan epärehellisuudesta.

Varsinaiset asianajajat ovat toiminnassaan asianajajista annetun lain (496/58) nojalla julkisen valvonnan alaisia ja sanotun lain kurinpitösäännökset täydentävät rikosoikeudellisten säännösten tarjoamaa oikeussuojaa. Samoin ovat oikeudenkäyntiasiamiehet ja oikeuden-

käyntiavustajat päämiehen asiaa tuomioistuimessa hoitaessaan oikeudenkäymiskaaren nojalla julkisen valvonnan alaisia.

Rikoslain 38 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetään rangaistavaksi se, että asianajaja vastoin parempaa tietoaan viettelee päämiehensä käymään oikeutta perättömästä tai väärästä asiasta. Menettely voisi tulla esityksen mukaan rangaistavaksi, paitsi luottamusaseman väärinkäyttönä, eräin edellytyksin myös petoksena ehdotetun 36 luvun mukaan.

Tässä edellä ja rikoslain 36 luvun perusteluissa esitetyn nojalla ehdotetaan, että rikoslain 38 luvun 2 § tarpeettomana kumottaisiin.

3 §:n 2 mom. Lainkohdassa on yhteisön tai säätiön liike- tai ammattisalaisuuden luvaton ilmaisemista koskeva säännös. Sen mukaan rangaistaan yhteisön taikka säätiön hallituksen taikka hallintoneuvoston jäsentä taikka toimitusjohtajaa, tilintarkastajaa, selvitysmiestä tai heihin verrattavaa, joka toimessaoloaikanaan tai sen jälkeen luvattomasti ilmaisee liike- tai ammattisalaisuuden, josta hän on toimessaan saanut tiedon, vaikka hän tiesi siitä voivan koitua yhteisölle tai säätiölle taloudellista vahinkoa. Säännöksessä tarkoitettut teot tulisivat rangaistaviksi ehdotetun 30 luvun 5 §:n mukaisena yrityssalaisuuden rikkomisena. Tämän vuoksi 38 luvun 3 §:n 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana.

4 §. Pykälän 1 momentin mukaan rangaistaan sitä, joka toista vahingoittaakseen hävittää, turmelee, kätkee tahi salaa asiakirjan, joka saattaa olla jonkin oikeuden, oikeussuhteen tai sitoumuksesta vapautumisen todisteena ja joka ei ole "rikoksenteikijän yksinoma". Esityksen mukaan tällaiset teot tulisivat rangaistaviksi ehdotetun rikoslain 35 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vahingontekona. Saman pykälän 2 momentti täydentäisi asiakirjan rikosoikeudellista suojaa, koska sen mukaan rangaistavaa olisi myös esimerkiksi asiakirjaan tallennetun tiedon vahingoittaminen. Nykyinen 38 luvun 4 §:n 1 momentti ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

Pykälän 2 momentissa on viittaussäännös, jonka mukaan julkisessa säilyssä olevan asiakirjan hävittämisestä, turmelemisesta tai kätkeemisestä säädetään rangaistus 16 luvussa. Viittauksessa tarkoitettu rikoslain 16 luvun 15 § on vahingontekoa koskeva erityissäännös, joten sitä olisi ilman viittaustakin sovellettava, kun teon kohteena on pykälässä tarkoitettu asiakirja. Jos vahingonteko kohdistuisi vain tällaiseen

asiakirjaan tallennettuun tietoon, sovellettaisiin ehdotettua 35 luvun 1 §:n 2 momenttia. Tämän vuoksi 38 luvun 4 §:n 2 momentti ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

5 §. Pykälän 1 momentissa säädetään rangaistus sille, joka luvottomasti ottaa pois tai kätkee sellaista irtainta omaisuutta, jota toinen panttina tai tunnustodisteena hallitsee tai on oikeutettu pitämään takanaan tai käyttämään. Pykälän 2 momentti koskee toimenpiteitä, jotka loukkaavat yritys kiinnityksen- sekä metsäkiinnityksenhaltijan oikeuksia. Pykälän 1 momentin tekee tarpeettomaksi osittain ehdotettu hallinnan loukkausta koskeva säännös (28:10) ja osittain ehdotettu vakuusoikeuden loukkausta koskeva säännös (28:11). Pykälän 2 momentin tekee tarpeettomaksi ehdotettu vakuusoikeuden loukkausta koskeva säännös. Näin ollen pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

6 §. Pykälän 1 momentissa säädetään rangaistus sille, joka luvottomasti käyttää huostassaan olevaa toisen irtainta omaisuutta. Pykälän 2 momentin mukaan rangaistaan sitä, joka kieltäytyy antamasta takaisin panttia, lainaa tai talletettua tavaraa silloin, kun hänen hallintaoikeutensa on lakannut. Ehdotettujen luvaton käyttöä koskevien säännösten (28:7 ja 8) nojalla rangaistaisiin myös sitä, joka luvottomasti käyttää huostassaan olevaa toisen irtainta omaisuutta. Pykälän 2 momentissa tarkoitettua pelkkää esineen palauttamisesta kieltäytymistä ei ole aihetta säätää rangaistavaksi. Palauttamisesta kieltäytyminen voi joissakin tapauksissa olla osoituksena esimerkiksi anastamistarkoituksesta, jolloin kieltäytyjää voitaisiin rangaista kavallusrikoksesta. Kysymykseen voisi joskus tulla myös luvaton käyttö. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

6 a §. Pykälä koskee toisen irtaimen omaisuuden luvaton käyttöönottamista. Pykälän 2 momentissa säädetään erikseen moottoriajoneuvon tai muun omalla konevoimalla kulkevan kulkuvälineen luvottomasta käyttöönottosta. Luvottomasta käytöstä ehdotetaan säädetäväksi rikoslain 28 luvussa (7 ja 8 §). Näin ollen kyseinen pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

7 §. Pykälän 1 momentissa on säädetty rangaistavaksi vastoin parempaa tietoa tapahtunut allekirjoituksen tai sitoumuskirjan kieltäminen sekä maksetun velan taikka sellaisen pantiksi pannun, vuokralle tai lainaksi annetun tai talteen uskotun tavarahan, joka jo on saatu takaisin, vaatiminen. Mainittu menettely tulisi riit-

tävässä määrin rangaistavaksi ehdotetun rikoslain 36 luvun petossäännösten nojalla eikä tällaista yksityiskohtaista säännöstä enää voida pitää tarpeellisena.

Pykälän 2 momentti koskee tahallaan tai huolimattomuudesta tapahtunutta katteettoman shekin asettamista toisen vahingoksi taikka shekin katteen peruuttamista tai käyttämisestä. Tällainen teko arvosteltaisiin eräissä tapauksissa ehdotetun rikoslain 37 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla maksuvälinepetoksena. Mainittu pykälän perusteluissa esitetyistä syistä ehdotetaan tältä osin myös rangaistavuuden alan supistamista. Rikoslain 38 luvun 7 §:n 2 momentti ehdotetaan näistä syistä tarpeettomana kumottavaksi.

9 §. Pykälä koskee syyteoikeutta niistä teoista, joista säädetään kyseisen luvun 1—8 §:ssä. Näistä ehdotetaan kumottaviksi 1 ja 2 §, 3 §:n 2 momentti sekä 4, 5, 6, 6 a ja 7 §. Luvun kahdeksasta ensimmäisestä pykälästä jäisivät siten voimaan vain 3 §:n 1 momentti ja 8 §. Tosin 8 §:ää ehdotetaan muutettavaksi yleisperusteluissa mainitussa hallituksen esityksessä virkarikoslainsäädännön uudistamisesta. Tässä esityksessä taas ehdotetaan 9 §:n 1 momentista poistettaviksi kaikki kumottavia säännöksiä koskevat viittaukset. Samalla säännöksen sanamuotoa uuden aikaistettaisiin. Säännöksen holhoojaa ja yleisen laitoksen hoitajaa koskeva osa tulisi tarpeettomaksi osaksi 38 luvun mainittujen säännösten kumoamisen vuoksi ja osaksi siksi, että rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 18 §:n 2 momentti soveltuu kyseisiin tapauksiin. Virkarikoslainsäädännön uudistamisen yhteydessä luvun 8 §:ään ehdotettavat muutokset ovat sellaisia, ettei 9 §:ää ole niiden johdosta tarpeen uudelleen muuttaa.

Kumottavaan 6 a §:ään viittaava 2 momentti tulisi kokonaan tarpeettomaksi, joten se ehdotetaan kumottavaksi.

10 §. Pykälä sisältää kiskomisrikosta koskevan säännöksen. Ehdotetussa rikoslain 36 luvun 6 §:ssä on kiskontaa koskeva rikossäännös ja sanotun luvun 7 §:ssä törkeää kiskontaa koskeva säännös, joten rikoslain 38 luvun 10 § ehdotetaan kumottavaksi.

11 §. Pykälän 1 momentin mukaan tuomitaan veropetoksesta se, joka tahallaan antamalla veroilmoituksessa tai muussa viranomaiselle veron tai julkisen maksun määräämistä varten annettavassa ilmoituksessa väärän tiedon tai salaamalla veron tai maksun määräämiseen vaikuttavan seikan taikka muulla vilpil-

lä pidättää tai yrittää pidättää valtiolta, kunnalta tai seurakunnalta veroa tai maksua. Pykälän 2 momentissa on säädetty rangaistus törkeästä veropetoksesta silloin, kun veron pidättäminen tai sen yritys tapahtuu käyttäen sitä varten valmistettua virheellistä kirjanpitoa taikka jos veron tai maksun määrä, josta rikoksella on tarkoitus vapautua, on suuri, ja rikosta on edellä mainituissa tai muissa tapauksissa, huomioon ottaen rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat kokonaisuudessaan, pidettävä törkeänä.

Esityksen mukaan kaikki verorikoksia koskevat rangaistussäännökset keskitettäisiin rikoslain 29 lukuun, joka sisältäisi säännökset julkista taloutta vastaan tehdyistä rikoksista. Nykyisessä 38 luvun 11 §:ssä tarkoitetut teot tulisivat esityksen mukaan rangaistaviksi 29 luvun 1 §:n mukaan veropetoksena, 2 §:n mukaan törkeänä veropetoksena tai 3 §:ssä tarkoitettuna lievänä veropetoksena. Tästä syystä nykyinen 38 luvun 11 § ehdotetaan kumottavaksi.

12 §. Pykälän 1 momentin mukaan tuomitaan salakuljetuksesta se, joka luvottomasti maahan tuo tai yrittää tuoda taikka maasta vie tai yrittää viedä tavaraa, jonka tuonti tai vienti on kielletty. Pykälän 2 momentissa on säädetty rangaistus erittäin lieventävien asianhaaran vallitessa tehdystä salakuljetuksesta.

Esityksen mukaan salakuljetusta koskevat rikoslain rangaistussäännökset olisivat uudessa 46 luvussa. Rangaistus salakuljetuksesta säädettäisiin luvun 4 §:ssä ja rangaistus salakuljetuksen lievemmästä tekemuodosta, salakuljetusrikkomuksesta, luvun 5 §:ssä. Tästä syystä 38 luvun 12 § ehdotetaan kumottavaksi.

13 §. Pykälä sisältää säännökset ryhtymisestä maahan tullimaksua kavaltaen tuotua tai salakuljetettuun tavaraan. Pykälän 2 momentin mukaan tuomari voi jättää rangaistuksen tuomitsematta, jos tavarán määrä ja arvo on vähäinen.

Säännöksen korvaisi ehdotetun 46 luvun 6 §:n säännös laittomasta tuontitavaraan ryhtymisestä, minkä vuoksi 38 luvun 13 § ehdotetaan kumottavaksi.

14 §. Pykälässä säädetään rangaistavaksi kuljetusneuvon luovuttaminen käytettäväksi tilanteessa, jossa oli syytä varoa sitä käytettävän tullimaksun kavaltamisen tai sen yrityksen taikka salakuljetuksen tai sen yrityksen yhteydessä taikka maahan tullimaksua kavaltaen tuodun tai salakuljetetun tavarán kuljetukses-

sa. Tällaisen tuottamuksellisen menettelyn säättämistä rangaistavaksi ei voida pitää nykyoloissa tarpeellisenä. Salakuljetusrikokset eivät ole niin vaarallisia tai vahingollisia, että niiden torjumiseksi tulisi aina olla käytettävissä poikkeuksellisen laaja mahdollisuus rangaistuksen tuomitsemiseen. Poikkeuksellinen rangaistusuhka voi tulla kysymykseen ainoastaan eräiden erityisen vahingollisten aineiden, kuten huumausaineen salakuljetuksen torjunnassa. Tämä ehdotus ei kuitenkaan merkitsisi muutosta huumausaineiden tai alkoholipitoisten aineiden salakuljetusta koskeviin säännöksiin. Kerrotuista syistä puheena oleva pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

15 §. Pykälän 1 momentti koskee tullimaksua kavaltaen maahan tuodun tai salakuljetetun taikka tällaisen rikoksen yrityksen kohteena olleen tavarán sekä sen säilytysvälineiden tuomitsemista valtiolle menetetyksi. Pykälän mukaan menetettäväksi on tuomittava myös kuljetusväline, jonka pääasiallisena lastina tavara oli tai jota oli käytetty tällaisten rikosten harjoittamiseen taikka näin maahan tuodun tavarán kuljettamiseen, jos omistaja oli rikokseen osallinen tai 14 §:n mukaan rangaistava. Pykälän 2 momentissa säädetään tällaisen omaisuuden arvon menettämisestä.

Nämä säännökset korvattaisiin ehdotetun rikoslain 46 luvun 8—11 §:n säännöksillä, joten 38 luvun 15 § ehdotetaan kumottavaksi.

16 §. Pykälä koskee rikoslain 38 luvun 12—15 §:n ja alkoholilainsäädännön suhdetta. Sen mukaan alkoholipitoiseen aineeseen nähden on mainittujen rikoslain säännösten sijasta voimassa, mitä sellaisen aineen luvottomasta maahantuonnista, maastaviennistä, kuljetuksesta, hallussapidosta ja varastossapidosta on erikseen säädetty. Näiltä osin on näin ollen sovellettava alkoholilainsäädäntöä, lähinnä alkoholilain säännöksiä.

Ehdotuksen mukaan alkoholilainsäädännön ja rikoslain salakuljetusta koskevien säännösten suhde säilyisi nykyisen kaltaisena. Ehdotetun 46 luvun säännökset salakuljetuksesta ja salakuljetusrikkomuksesta olisivat yleissäännöksiä. Näin ollen esimerkiksi alkoholipitoiseen aineeseen ja huumausaineeseen salakuljetus rangaistaisiin vatedeskin niitä koskevan erityislainsäädännön mukaan. Erityistä vain alkoholilainsäädäntöön viittaavaa säännöstä ei ole pidetty enää tarpeellisenä, vaan säännösten suhde ratkeaisi rikosoikeuden yleisten periaattei-

den mukaan. Tästä syystä 38 luvun 16 § ehdotetaan kumottavaksi.

1.15. 39 luku. Velallisen rikoksista

1.15.1. Luvun perustelut

1.15.1.1. Sääntelyn tarve

Luvussa ovat rangaistussääntelyn kohteena velallisen eräät sellaiset teot, joilla velallinen aiheuttaa maksukyvyttömäksi tulemisensa tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyytään, velallisen rikollinen menettely konkurssi-, akordi- tai ulosottomenettelyssä ja velallisen tiettyä velkojaansa suosiva toiminta.

Täysivaltainen henkilö on oikeutettu päättämään, miten hän käyttää tulojaan ja varallisuuttaan. Jos hän pystyy hoitamaan sitoumuksensa ja muut taloudelliset velvoitteensa, hän voi toimia myös epätaloudellisesti. Sama pätee myös oikeushenkilöön. Varallisuusaseman huonontaminen muuttuu ongelmalliseksi, jos velallinen ei enää pystykään tyydyttämään velkojiaan. Velkojien edut tarvitsevat rikosoikeudellista suojaa jo velallisen jouduttua maksukyvyttömäksi tai ollessa joutumassa taloudelliseen kriisitilanteeseen. Myös maksukyvyttömyystilanteen viralliselvittelyssä joutuvat velallisen ja velkojien edut ristiriitaan. Velkojien etujen turvaaminen vaatii myös tässä yhteydessä erityistä rikosoikeudellista suojaa.

Velallisen asema voi vaihdella suurestikin. Velallinen voi olla yhtä hyvin tuhansia ihmisiä työllistävä liikeyritys kuin vähätuloinen varaton yksityishenkilö. Lähes jokainen velallinen voi maksuvaikeuksissaan loukata velkojiensa etua, vaikka se, kuinka suuria tällaiset loukkaukset voivat olla, vaihtelee huomattavasti velallisesta riippuen. Sen vuoksi ei näytä olevan syytä asettaa ketään velallista kokonaan velallisen rikoksia koskevien rikosoikeudellisten säännösten ulkopuolelle. Selvää myös on, että jos jotkut pienvelalliset pyrittäisiin saamaan eri asemaan kuin muut velalliset, syntyisi melkoisia rajanvetovaikeuksia. Siten velallisen rikoksia koskevat säännökset on syytä ulottaa koskemaan kaikkia velallisia. Velallisella tarkoitettaisiinkin ylipäänsä henkilöä tai yhteisöä, jolla on jokin saaminen suoritettavana. Velallisia olisivat siten esimerkiksi verovelalliset ja henkilöt tai yhteisöt, jotka ovat yksityisoikeu-

dellisessa velkasuhteessa velkojaan, mutta myös elatusapuvelvolliset.

Velallisen velkojien etuja loukkaavat tai vaarantavat teot ovat nykyisin rangaistavia yleensä vain silloin, kun ne liittyvät johonkin täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyyn. Useimmiten ne ovat konkurssi- tai akordirikoksia taikka niin sanottuja ulosottopetoksia. Yleensä velallisen maksukyvyttömyys johtaakin johonkin täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyyn. Tällaisen menettelyn vireilletulo on myös säännönmukaisesti varma merkki velallisen joutumisesta taloudellisiin vaikeuksiin. Velallisen maksuvaikeuksien ei kuitenkaan aina tarvitse johtaa mihinkään virallismenettelyyn. Tilanne voidaan selvittää myös täysin vapaamuotoisesti tai velkojien ryhtymättä mihinkään toimenpiteisiin. Toisaalta velallisen velkojien etuja loukkaavilla tai vaarantavilla teoilla ei tarvitse olla mitään suoranaista yhteyttä siihen täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyyn, jota tilanteessa mahdollisesti käytetään. Näin ollen ei näytä olevan syytä sitoa velallisen tekojen rangaistavuutta johonkin täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyyn yhtä kiinteästi kuin nykyisin.

Velkoja-asema voi perustua velallisen antamaan velkasitoumukseen tai muuhun nimenomaiseen velvoittautumiseen, mikä vielä vuosisatamme alussa olikin tavallisin velkoja-aseman peruste. Esimerkiksi verot ja muut julkiset maksut, jotka nykyisin edustavat tärkeää velkalajia, eivät ole sitomusperusteisia. Usein velallisen rikos loukkaa tai vaarantaa kaikkien tai lähes kaikkien velkojien etuja, mutta erityisesti velkojien keskinäistä etuoikeutta koskevat säännökset saattavat käytännössä johtaa siihen, että velallisen rikoksen seuraukset tosiasiallisesti kohtaavat vain tiettyjä velkojia.

1.15.1.2. Nykyinen lainsäädäntö

Voimassa olevassa rikoslain 39 luvussa tärkeimpien velallisen konkurssirikosten rangaistavuuden edellytyksenä on konkurssiin asettaminen. Nämä rikokset on jaettu moitittavuudeltaan kolmeen asteeseen.

Ankarimmin rangaistavaa on petollisena velallisena tehty konkurssirikos (RL 39:1). Mainittuna rikoksena rangaistaan muun muassa hyötymistarkoituksessa tehty omaisuuden hankkiminen valhenimellä ja sen salaaminen konkurssimenettelyssä, omaisuuden kavaltaminen velkojilta valeoikeustoimella, omaisuuden

muunlainen salaaminen tai hukkaaminen, ole-mattoman velan tai sitoumuksen tunnustami-nen sekä kauppaa tai muuta elinkeinoa harjoi-tettaessa tapahtunut kirjanpidon väärin pitämi-nen, hävittäminen, muuttelu, kätkeminen tai tekeminen mahdottomaksi lukea.

Epärehellisenä velallisenä tehdystä konkurs-sirikoksesta (RL 39:2) rangaistaan velallista muun muassa silloin, kun hän on velkojiensa vahingoksi lahjoittanut omaisuuttaan, kon-kurssihakemuksen tehtyään myynyt tai hukan-nut omaisuuttaan taikka niskoitellut kieltäyty-mällä antamasta velallisen valaa tai muita kon-kurssipesää koskevia tietoja.

Huolimattomana tai kevytmielisenä velallise-na tehdystä konkurssirikoksesta (RL 39:3) ran-gaistaan taas velallista, joka esimerkiksi on yksityisiin menoihinsa käyttänyt kohtuutto-masti varoja tai menettänyt niitä pelaamalla, pitänyt huolimattomasti kirjanpitonsa, hankki-nut rahavaroja myymällä tavaraa polkuhintaan, vaikka hänen olisi pitänyt käsittää itsensä kykenemättömäksi täyttämään sitoumuksensa, konkurssin viivyttämiseksi ottanut rahaa tai tavaraa lainaksi, viimeisten 30 päivän kuluessa ennen konkurssia ottanut vastaan rahaa tai tavaraa taikka luovuttanut omaisuuttaan teke-mättä tyydyttävää tiliä taikka suosinut jotakin velkojaa antamalla maksun, pantin tai muun vakuuden erääntymättömästä lainasta tai omaksi hyväksi käyttänyt määrättyä tarkoitusta varten hänelle uskottua tavaraa. Velallisen konkurssirikoksena säädetään rangaistavaksi myös velallisen karkaaminen velan tähden (RL 39:4).

Velallisen mainituissa konkurssirikoksissa on siis varsin yksityiskohtaisesti lueteltu rangaista-vat velallisen teot. Silti tekotapojen kuvaus on osoittautunut riittämättömäksi. Tällaiseen yk-sityiskohtaisuuteen ei ole tarvetta, vaan velallisen rikoksilla tulisi olla rangaistavat teot yleis-esti kattavat tunnusmerkistöt.

Rikoslain 39 luvussa on nykyisin myös yksi konkurssivelkojan tekemää konkurssirikosta koskeva pykälä (RL 39:6). Säännöksen mu-kaan velkojan vilppiin syyllistyy muun muassa se, joka velkojainkokouksessa edustaa itselleen velalliselta erityisen edun tai muuten tekee salaa velallisen kanssa välipuheen itselleen tule-vasta edusta. Velkojan epärehellisyytenä ran-gaistavaa on taas esimerkiksi perusteettoman saatavan valvominen konkurssissa tai väärin ilmoitetun saatavan perusteella tapahtunut ää-

nestäminen eräissä konkurssipesän hallintoa koskevista asioissa.

1.15.1.3. Ehdotuksen pääkohdat

Rikoslain 39 luku ehdotetaan muutettavaksi uudeksi velallisen rikoksia koskevaksi luvuksi. Luvun 1 §:ssä ehdotetaan velallisen epärehelli-syytenä rangaistavaksi velkojen taloudellisia etuja vahingoittava velallisen toiminta, joka tapahtuu velallisen ollessa taloudellisessa kriisi-tilanteessa. Rangaistavuuden edellytyksenä ei tällöin olisi täytäntöönpano- tai selvitysmenet-tely. Velallisen epärehellisyyden törkeämpää tai lievempää tekemuotoa koskevaa säännöstä ei ehdoteta. Velallisen joutuessa täytäntöön-pano- tai selvitysmenettelyyn tekoa, jota muu-ten olisi pidettävä velallisen epärehellisyytenä, saatetaan arvostella myös ehdotettujen velalli-sen petosta tai jopa törkeää velallisen petosta koskevien säännösten perusteella. On myös otettava huomioon, että velkojen etua turvaa takaisinsaantisäännöstö, minkä lisäksi velalli-nen on tekonsa johdosta vahingonkorvaus-vastuussa. Koska velallisen epärehellisyyden rangaistavuuden edellytyksenä jo on maksuky-vyttömyyden aiheuttaminen tai maksukyvyttö-myyden olennainen pahentaminen, ei myös-kään lievempi tekemuoto tule kysymykseen.

Konkurssi-, akordi- tai ulosottomenettelyssä tapahtuva omaisuuden salaaminen, perusteet-tomaan tai valeoikeustoimeen perustuvan vel-voitteen ilmoittaminen taikka muun väärän tai harhaanjohtavan tiedon antaminen velkojan kannalta merkityksellisestä seikasta olisi velal-lisen petoksena rangaistavaa (2 §). Velallisen petoksen rangaistusasteikko olisi yhtä ankara kuin velallisen epärehellisyyden asteikko. Pe-russäännöstä törkeämpi muoto olisi törkeä velallisen petos (3 §) ja lievempi muoto velallis-rikkomus (5 §). Lisäksi säädettäisiin erikseen velallisen petoksesta, joka on tehty ilman hyö-tymistarkoitusta joko tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta. Tällainen teko olisi ran-gaistavaa velallisen vilpillisyytenä (4 §) ja sen rangaistusasteikko olisi lievempi kuin velallisen petoksessa ja velallisen epärehellisyydessä. Myös velallisen vilpillisyys voisi tulla velallis-rikkomuksena rangaistavaksi, jos rikos on vä-häinen.

Velallisen tiettyä velkojaa muiden velkojen kustannuksella suosivien tekojen ehkäisemisek-si ehdotetaan vielä säännöstä velkojansuosin-

nasta (6 §). Sen rangaistusasteikko olisi lievempi kuin velallisen epärehellisuuden ja velallisen petoksen asteikko.

Ehdotukseen sisältyvät vielä nykyistä rikoslain 39 luvun 5 §:ää vastaava säännös velallisen rikoksen tekijästä (7 §), ulosottomenettelyn käsitettä selventävä määritelmäsäännös (8 §) ja erityisesti asianomistajakysymystä selventävä säännös syyteoikeudesta (9 §). Sen mukaan velallisen epärehellisuuden ja velkojansuosinnan asianomistajia olisivat kaikki velallisen teon aikaiset tunnetut velkojat. Muiden velallisen rikosten asianomistajia olisivat taas kysymyksessä olevaan selvitys- tai täytäntöönpanomenettelyyn osallistuvat velkojat. Jos velallinen on konkurssissa, konkurssipesän hallinto käyttäisi asianomistajan puhevaltaa, mutta yksittäinen velkoja olisi myös oikeutettu itsenäisesti käyttämään puhevaltaa omasta puolestaan. Luvussa säännelty rikokset olisivat velallisen epärehellisyyttä, velallisrikkomusta ja velkojansuosintaa lukuun ottamatta virallisen syytteen alaisia.

Nykyisistä velallisen konkurssirikoksista vain osa tulisi rangaistavaksi ehdotettuina velallisen rikoksina. Kirjanpidon puutteellisuus tai virheellisyys, joista nyt on säännöksiä rikoslain 39 luvun 1 ja 3 §:ssä, rangaistaisiin ehdotetun rikoslain 30 luvun 9 ja 10 §:n mukaan kirjanpitorikoksena tai tuottamuksellisenä kirjanpitorikoksena. Rikoslain 39 luvun 2 §:n 3 kohdassa tarkoitettu velallisen niskoittelu tulisi arvosteltavaksi konkurssisäännön 18 §:n mukaan konkurssivelallisen niskoitteluna. Rikoslain 39 luvun 3 §:n 3 kohdassa mainitulla konkurssin viivyttämisellä ei olisi ehdotuksessa suoranaista vastinetta, joskin se voisi joissakin tapauksissa tulla rangaistavaksi velallisen epärehellisyytenä. Sitä paitsi eri yhteisöoikeudellisissa säädöksissä on suoritus- ja selvitystilaa koskevia säännöksiä, jotka määrittelevät yksityiskohtaisesti yhteisön taloudellisten vaikeuksien edellyttämät toimenpiteet. Nämä säännökset asettavat velvoitteita lähinnä yhteisöjen hallintoelimille, jotka voivat joutua esimerkiksi vahingonkorvausvastuuseen jättäessään noudattamatta näitä yhteisöoikeudellisia määräyksiä. Myöskään rikoslain 39 luvun 3 §:n 5 kohdan säännöksellä määrätarkoitukseen uskotun rahan tai tavarankäytännön omaksi hyväksi ei ole ehdotuksessa suoranaista vastinetta, mutta useimmiten tämä teko joutuisi arvosteltavaksi muiden rikosoikeudellisten säännösten perusteella, esimerkiksi varkautena

tai kavalluksena. Velallisen karkaamisena nykyisin 39 luvun 4 §:n nojalla arvosteltavat teot jäisivät ulosottolain täytäntöönpano-oikeudellisten säännösten varaan.

Velkojan konkurssirikoksia koskevat rikoslain 39 luvun 6 §:n säännökset jäisivät kokonaan pois. Erityissäännösten puuttuminen ei kuitenkaan merkitsisi näiden tekojen rangaistavuuden kumoamista. Ne voisivat tulla arvosteltaviksi esimerkiksi osallisuutena velallisen rikokseen tai petoksena.

Voimassa olevassa rikoslain 39 luvussa petollisena velallisena, epärehellisenä velallisena taikka huolimattomana tai kevytmielisenä velallisena tehdyn konkurssirikoksen rangaistavuuden edellytyksenä on velallisen konkurssiin asettaminen. Koska tästä sidonnaisuudesta luovuttaisiin velallisen epärehellisuuden ja velkojansuosinnan kysymyksessä ollessa, velallisen rikosten rangaistavuuden ala tältä osin jonkin verran laajenisi. Tosin käytännössä on todennäköistä, että velallisen rikokset edelleenkin tulisivat rangaistaviksi lähinnä konkurssin yhteydessä. Kun ulosottopetos ehdotetaan rangaistavaksi nyt velallisen petoksena, on oletettavaa, että tämä teko tulisi nykyistä laajemmin rangaistavaksi uuden erityissäännöksen perusteella.

Voimassa olevassa rikoslain 39 luvun 3 §:ssä tarkoitettut konkurssirikokset ovat yleensä tuottamuksellisenä rangaistavia. Ehdotuksen mukaan tuottamuksellisenä rangaistavia voisivat olla velallisen petosta koskevassa säännöksessä tarkoitettut teot. Ne arvosteltaisiin velallisen vilpillisyyttä koskevan säännöksen mukaan silloin, kun ne on tehty ilman hyötymistarkoitusta joko tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta. Tämä merkitsisi rangaistavuuden alan periaatteellista laajenemista, koska velallisen petosta koskevassa säännöksessä mainitut teot on kuvattu yleisemmin kuin voimassa olevan lain tuottamukselliset konkurssirikoksen tekotavat. Toisaalta se, ettei velallisen epärehellisyys voisi olla tuottamuksellisenä rangaistava, sulki eräät rikoslain 39 luvun 3 §:ssä nykyisin mainitut teot rangaistavuuden ulkopuolelle.

Ehdotetut velallisen rikosten rangaistusasteikot olisivat jonkin verran lievempiä kuin nykyisten konkurssirikosten asteikot. Esimerkiksi rikoslain 39 luvun 1 §:n mukaan petollisena velallisena tehdystä konkurssirikoksesta korkein mahdollinen rangaistus on nykyisin 6 vuotta vankeutta. Ehdotuksessa on pidetty tar-

koituksen mukaisena, että velallisen rikosten rangaistusasteikot vastaisivat esimerkiksi väärennyks-, petos- ja maksuvälinerikosten asteikkoja.

1.15.2. Pykälien perustelut

1 §. Velallisen epärehellisyys

Ehdotetun tunnusmerkistön mukaan rangaistaisiin velallisen varallisuusaseman todellinen huonontaminen taloudellisessa kriisitilanteessa. Vastaavat teot ovat nykyisin rangaistavia rikoslain 39 luvun 2 ja 3 §:n perusteella, joskin näissä säännöksissä on kysymys myös täysin toisenlaisista, velallisen varallisuusasemaa vain näennäisesti huonontavista teoista. Mainituissa pykälissä tarkoitettujen tekojen rangaistavuus edellyttää aina velallisen joutumista konkurssitilaan. Lisäksi näiden säännösten tunnusmerkistöissä luetellaan yksittäistapauksellisesti rangaistavat tekomuodot, joten tunnusmerkistöt eivät siten konkurssinkaan yhteydessä ulotu kaikkiin velallisen varallisuusasemaa olennaisestikin huonontaviin tekoihin.

Ehdotettu säännös on laadittu yleisempään muotoon ja siten se tulisi nykyistä laaja-alaisemmin koskemaan velallisen varallisuusasemaa huonontavia tekoja. Rangaistavuus ei myöskään edellyttäisi konkurssia tai muuta selvitysmenettelyä. Sen sijaan edellytettäisiin teon ajoittumista sellaiseen aikaan, että teko olisi syy-yhteydessä velallisen maksukyvyttömyksi tulemiseen tai maksukyvyttömyyden pahentumiseen. Tekotapoina tulisivat kysymykseen

- omaisuuden hävittäminen,
- omaisuuden lahjoittaminen tai muunlainen luovuttaminen ilman hyväksyttävää syytä,
- omaisuuden siirtäminen ulkomaille, taroituksin saattaa se velkojien ulottumattomiin ja
- velvoitteiden perusteeton lisääminen.

Omaisuuden *hävittämisellä* tarkoitetaan eräitä sellaisia toimia, joiden avulla omaisuus saatetaan velkojien saavuttamattomiin. Käytännössä tämä ilmenee siten, että velallisen menettelyn johdosta hänen varallisuuteensa kuuluvaa omaisuutta asiattomalla tavalla joutuu hänen varallisuuspiirinsä ulkopuolelle. Kysymyksessä voisi olla esimerkiksi omaisuuden tuhoaminen tai vastaava fyysinen hävittäminen. Joskus tekotapa saattaisi lähestyä myös luvun 2 §:ssä

tarkoitettua omaisuuden salaamista. Periaatteelliseksi eroksi jäisi kuitenkin se, että 1 §:ssä on kysymys varallisuusaseman todellisesta ja 2 §:ssä vain sen näennäisestä huonontamisesta.

Omaisuuden ilman hyväksyttävää syytä tapahtuneella *lahjoittamisella* tai muunlaisella luovuttamisella tarkoitetaan velallisen varallisuusasemaa huonontavia oikeustoimia. Tällaiset oikeustoimet ovat määrätyn edellytyksin peräytettävissä takaisinsaantikanteella. Velallisen epärehellisyttä koskevan säännöksen ja takaisinsaantisäännösten soveltamista olisi kuitenkin arvioitava toisistaan riippumatta. Velallisen tuomitseminen 1 §:n perusteella saattaa kyllä käytännössä tehdä takaisinsaantikanteen tarpeettomaksi, koska yleisenä periaatteena on, että rikoksella aiheutettu tilanne on joko palautettava entiselleen tai rikoksentehtijän on korvattava aiheuttamansa vahinko.

Omaisuuden lahjoittamisen tai muunlaisen luovuttamisen tulisi tapahtua ilman hyväksyttävää syytä ennen kuin sitä voitaisiin pitää rangaistavana. Tällä lisätunnusmerkillä on pyritty sulkemaan rangaistavuuden ulkopuolelle sellaiset teot, joita voidaan pitää hyväksyttävänä myös velallisen jouduttua taloudelliseen kriisitilanteeseen. Siten esimerkiksi vähäisten tavanomaisten lahjojen antamisessa ja niihin rinnastettavassa omaisuuden vastikkeettomassakaan luovutuksessa ei olisi kysymys velallisen epärehellisyydestä.

Käytännössä luovutus saattaa ilmetä siten, että jonkin yhtiön yksin omistava henkilö perusteettomasti ottaa itselleen tai vastikkeettomasti luovuttaa sukulaiselleen yhtiön varoja tai omaisuutta. Jos kuitenkaan tekijällä ei ole oikeutta tällaiseen luovutukseen, hän voi syyllistyä esimerkiksi varkauteen tai kavallukseen, jolloin kysymyksessä ei voisi olla velallisen epärehellisyys.

Velkojien kannalta muuhun velallisen varallisuusaseman todelliseen huonontamiseen rinnastuu se, että velallinen siirtää *omaisuuttaan ulkomaille* saattaakseen sen velkojiensa ulottumattomiin. Jos velallinen täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyn yhteydessä salaa ulkomaille olevaa omaisuuttaan, teko voi tulla rangaistavaksi myös velallisen petoksena. Siten velallisen epärehellisyyden tämän tekotavan ja velallisen petoksen välinen ero saattaisi käytännössä jäädä vähäiseksi. Jos kysymys olisi varallisuusaseman näennäisestä huonontamisesta, omaisuuden salaaminen olisi ensisijaisesti rangaistava velallisen petoksena.

Tältä osin teolle on asetettu erityinen tahallisuusvaatimus. Edellytyksenä on, että velallinen siirtää omaisuuttaan ulkomaille saattaakseen sen velkojensa ulottumattomiin. Omaisuuden siirtämisen täytyy siis tapahtua mainitussa tarkoituksessa, jotta teko olisi rangaistava. Velkojen ulottumattomissa omaisuus on silloin, kun sitä ei velallisen myötävaikutuksella eikä kansainvälisen oikeusavun keinoin saada käytettäväksi velkojen tyydytykseen. Rikos täytyisi heti, kun omaisuus on siirtynyt ulkomaille. Käytännössä velallisen tarkoituksesta tosin saataneen näyttöä vasta, kun voidaan todeta omaisuuden olevan ulkomailta siten, ettei sitä enää saada palautetuksi maahan.

Velallinen voi huonontaa varallisuusasemaansa myös *lisäämällä velvoitteitaan*. Velvoitteita lisäämällä ei yleensä ainakaan tietoisesti pyritä vahingoittamaan velkojen taloudellisia etuja. Varsinkin liikeyritysten kysymyksessä ollessa saattaa olla myös velkojen edun mukaista yrittää auttaa velallista selvämään taloudellisista vaikeuksistaan esimerkiksi antamalla lisäluottoa tai myöntämällä maksuaikaa. Tällaisiin velvoitteisiin sitoutumista voidaan pitää hyväksyttävänä.

Käytännössä esiintyy kuitenkin myös sellaisia tapauksia, joissa velallinen taloudellisessa kriisitilanteessa entisestään pahentaa taloudellisia vaikeuksiaan lisäämällä perusteettomasti velvoitteitaan esimerkiksi käyttämällä huomattavasti varoja selvästi tappiolliseen liiketoimintaan tai liikkeen toiminnan kannalta hyödyttömiin hankintoihin taikka ryhtymällä epäedullisiin, liiketoiminnan kannalta perusteettomiin vastuusitoumuksiin. Tällaisten menettelyjen ehkäisemiseksi ehdotetaan velallisen epärehellisuuden yhdeksi tekotavaksi sitä, että velallinen perusteettomasti lisää velvoitteitaan. Mikäli velallinen tällaisessa tilanteessa erehdyttää liikekumppaneitaan ja aiheuttaa näille tappiota, hän voi syyllistyä petosrikokseen. Tällöin olisi sovellettava rikosten yhtymistä koskevia säännöksiä.

Yksityishenkilön tavanomaista kulutusta varten ottamaa luottoa ei yleensä voi pitää sillä lailla perusteettomana, että siinä voisi olla kysymys velallisen epärehellisyydestä. Sen sijaan yksityishenkilö saattaa kulutusluottoa ottaessaan syyllistyä petosrikokseen, mikäli hän jo luottoa ottaessaan tietää itsensä maksukyvyttömäksi.

Pykälän 1—4 kohdassa tarkoitettut teot eivät olisi rangaistavia, jos ne eivät vaikuta velallisen

kykyyn suoriutua velvoitteistaan. Tämä rajoitus on ilmaistu tunnusmerkistössä edellyttämällä, että teko

— aiheuttaa velallisen maksukyvyttömäksi tulemisen tai

— oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttä.

Lisäksi edellytettäisiin, että teot ajoittuvat velallisen *taloudelliseen kriisitilanteeseen*. Ehdotuksen mukaan näet velallisen olisi oltava sellaisissa taloudellisissa vaikeuksissa tai hänellä olisi oltava odotettavissa sellaiset taloudelliset vaikeudet, että teko voi vahingoittaa velkojen taloudellisia etuja.

Velallisen taloudellisen kriisitilanteen kuvaaminen rikosoikeudellisessa tunnusmerkistössä on ongelmallista. Velvoitteiden täyttämättä jättäminen voi johtua maksukyvyttömyydestä tai -haluttomuudesta. Erityisesti rajoitetulla vastuulla toimivissa yhtiöissä, kuten osakeyhtiössä, oman ja vieraan pääoman suhde, ylivelkaisuus sekä oman pääoman ja osakepääoman suhde ovat usein helpoimmin havaittavia merkkejä yhtiön joutumisesta taloudellisiin vaikeuksiin. Liiketaloudellisen yrityksen elinkelpoisuus riippuu lähinnä sen kannattavuudesta. Sen vuoksi esimerkiksi maksukyvyttömyyden tai ylivelkaisuuden ei välttämättä tarvitse johtaa yrityksen lopettamiseen. Kansantaloudellisesti saattaa jopa olla tarkoituksenmukaista jatkaa jonkin aikaa kannattamattomankin yrityksen toimintaa. Erityisesti suurten yhtiöiden varallisuusaseman arvioimiseen voi liittyä omaisuuden arvostuksesta tai vastaavista syistä johtuvia ongelmia.

Velallisen taloudellista kriisiä kuvaavaksi perustunnusmerkiksi on valittu *maksukyvyttömyys*. Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan tilannetta, jossa velallinen ei pysty täyttämään erääntyneitä velvoitteitaan kohtuullisessa ajassa. Yksi maksukyvyttömyystilanteen tavallisimmista ulkonaisista merkeistä on maksujen keskeyttäminen. Maksukyvyttömyyden ei kuitenkaan välttämättä tarvitse ilmetä maksujen keskeyttämisellä.

Maksukyvyttömyyteen liittyy usein konkursi taikka muu täytäntöönpano- tai selvitysmenettely. Kannattava liikeyritys voi kuitenkin selviytyä maksukyvyttömyystilanteesta ja muuttua esimerkiksi lisälainoituksen avulla jälleen maksukykyiseksi. Sen ajan kun yritys on maksukyvyttömyystilanteessa, saattaa 1 §:n tunnusmerkistö täyttyä. Sen vuoksi yrityksen johto joutuu tässä vaiheessa ottamaan huo-

mioon myös rikosoikeudelliset säännökset harjoittamassa, minkälaiset toimenpiteet ovat mahdollisia.

Velallisen epärehellisyys voisi siis olla kysymyksessä kahdessa tapauksessa. Ensiksikin silloin, kun velallinen aiheuttaa teollaan sen, että hänestä teon johdosta tulee maksukyvytön. Toiseksi velallisen epärehellisyydestä voisi olla kysymys, jos velallinen jo tekoahetkellä on maksukyvytön ja hän teollaan sitten oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttään. Velkojien edun turvaamiseksi on perusteltua säätää rangaistavaksi myös viimeksi mainittu teko.

Maksukyvyttömyyden aiheuttaminen ja pahentaminen ovat yksiselitteisiä tunnusmerkkejä, jos pystytään selvittämään, milloin velallinen on tullut maksukyvyttömäksi. Jos varallisuusasemaa huonontava teko on suoritettu ennen velallisen joutumista kriisitilanteeseen, se ei voi olla rangaistava, vaikka sen lopulliset seuraukset ilmenisivätkin vasta kriisivaiheessa. Jotta aivan vähäiset, velkojien kannalta sinänsä merkityksettömät teot eivät tulisi rangaistaviksi velallisen ollessa jo maksukyvytön, tunnusmerkistössä on edellytetty, että teko pahentaa velallisen maksukyvyttömyyttä oleellisesti. Maksukyvyttömyyden aiheuttamisen yhteyteen ei tällaista lisärajoitusta ole otettu, koska maksukyvyttömyyden aiheuttava teko säännönmukaisesti pahentaa velallisen varallisuusasemaa oleellisesti.

Velallisen epärehellisyydestä ei siis voisi olla kysymys, jollei säännöksessä tarkoitettu teko huononna velallisen varallisuusasemaa velallisen ollessa taloudellisessa kriisitilanteessa. Teon tekemisaikakohdan ja sen seurausten ilmenemisen välisenä aikana velallisen varallisuusasemassa voi tapahtua myös muista kuin teosta johtuvia muutoksia. Ne voivat aikaansaada esimerkiksi sen, ettei teosta loppujen lopuksi aiheudukaan velkojille vahinkoa. Vastaavasti teon vaikutukset voivat muodostua velkojille vieläkin raskaammiksi, kuin mitä tekoahetkellä oli arvioitavissa. Liiketoiminnassa joudutaan sitä paitsi jatkuvasti ottamaan riskejä. Epäonnistuminen voi tällöin johtaa velkojien tappioon, vaikka riskin ottaminen on tapahtunut osittain velkojien etujen johdosta ja riskin ottamista voidaan pitää myös velkojien kannalta hyväksyttävänä. Säännöksessä onkin pyritty siihen, että teon rangaistavuus olisi ratkaistava mahdollisimman yksiselitteisesti tekoahetken tilanteen perusteella. Tämän vuoksi säännöksessä nimenomaan mainitaan, että ve-

lallisen tekoahetken tilanteessa on tiedettävä jo olemassa olevien tai odotettavien taloudellisten vaikeuksiensa perusteella tekonsa voivan vahingoittaa velkojiensa taloudellisia etuja. Teon edellyttämään tahallisuuteen siis kuuluu, että velallinen on tekoajankohtana tietoinen kaikkien tekonsa tunnusmerkeistä.

Puheena olevassa säännöksessä tarkoitettu teko voi olla sekä velallisen epärehellisyyttä koskevan säännöksen että ehdotetun rikoslain 28 luvun 11 §:ssä tarkoitettun vakuusoikeuden loukkausta koskevan säännöksen mukainen. Näiden rikosten täyttymispiste voi kuitenkin olla erilainen, minkä lisäksi vakuusoikeuden loukkaus kohdistuu yksittäiseen velkojaan, kun taas velallisen epärehellisyys kohdistuu yleiseen velkojatahoon. Nämä seikat huomioon ottaen tällaiseen velallisen tekoon olisi syytä soveltaa sekä velallisen epärehellisyyttä että vakuusoikeuden loukkausta koskevia säännöksiä.

Velallisen epärehellisyyden rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Rangaistusasteikko vastaisi siten esimerkiksi petoksen ehdotettua asteikkoa.

2 §. Velallisen petos

Jos velallisen maksuvaikeudet ovat johtaneet johonkin täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyyn, on velkojien edun mukaista, että kaikki velkojien tyydytykseen käytettävissä olevat varat saadaan mukaan menettelyyn ja että vain todelliset velkojat saavat suorituksia velallisen varallisuudesta. Velkojien etujen suojaamiseksi täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyssä ehdotetaan velallisen petosta koskevia säännöksiä.

1 momentti. Velallisen petollinen menettely on nykyisin rangaistava konkurssi- tai akordipetoksena taikka, jos kysymys on ulosottoon liittyvästä menettelystä, petosta koskevien yleissäännösten perusteella (ulosottopetoksena). Rangaistavuuden ala ehdotetaan säilytettäväksi suurin piirtein nykyisellään. Ulosottoon liittyvä velallisen petollinen menettely siirrettäisiin arvosteltavaksi ehdotetun erityissäännöksen perusteella. Säännös koskisi vain nimenomaisesti mainittuja menettelyjä eli konkurssia, akordia ja ulosottoa. Ulosottomenettelyllä tarkoitettaisiin ulosmittauksen lisäksi verojen ja julkisten maksujen ulosottoa sekä ulosottoon liittyviä turvaamistoimenpiteitä.

Ulosottomenettelyn käsitettä selvennettäisiin luvun 8 §:n määritelmäsäännöksellä.

Velallisen petoksessa rikoksenteijältä vaadittavan tahallisuuden tunnusmerkki olisi sama kuin petoksessa. Teon tulisi tapahtua tarkoituksessa hankkia itselle tai toiselle oikeudeton taloudellista hyötyä.

Tekotapoja olisivat

- omaisuuden salaaminen,
- kokonaan tai osittain perusteettoman taikka valeoikeustoimeen perustuvan velvoitteen ilmoittaminen ja

- muun väärän tai harhaanjohtavan tiedon antaminen velkojien kannalta merkityksellisestä seikasta.

Kaikissa näissä tapauksissa on kysymys erehdyttämistoimesta, jolla pyritään vaikuttamaan menettelyn kulkuun. Erehdyttäminen voisi koskea vain sellaista omaisuutta, joka täytäntöönpanossa voidaan käyttää velkojien tyydyttämiseen.

Omaisuuden salaamisella tarkoitettaisiin sitä, että velallinen säännöksessä tarkoitetussa täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyssä jättää ilmoittamatta jotakin sellaista omaisuutta, jonka hän on tällaisessa menettelyssä velvollinen ilmoittamaan. Velallinen voi esimerkiksi jättää ilmoittamatta jonkin konkurssipesään kuuluvan esineen voidakseen pitää sen itsellään tai luovuttaa sen jollekin toiselle. Jos velallinen sen sijaan jo ennen menettelyä on lahjoittanut tai luovuttanut tällaista omaisuutta ilman hyväksyttävää syytä, kysymyksessä voi olla velallisen epärehellisyys. Mikäli tällainen lahjoitus tai luovutus on tapahtunut asianmukaisessa järjestyksessä eikä velallinen esimerkiksi väärä tai harhaanjohtavia tietoja antamalla pyri sitä salaamaan, hän ei syyllisty velallisen petokseen jättämällä omaisuuden menettelyn yhteydessä ilmoittamatta.

Kokonaan tai osittain perusteettoman taikka valeoikeustoimeen perustuvan velvoitteen ilmoittamisella tarkoitetaan esimerkiksi olemattoman velan ilmoittamista tai todellisen velan ilmoittamista liian suureksi.

Velkojien etuja voidaan täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyssä loukata antamalla muitakin kuin edellä mainittuja väärä tai harhaanjohtavia tietoja. Tällaisia tietoja voisivat olla esimerkiksi väärät tiedot keskeneräisistä liiketoimista ja niiden merkityksestä tai jonkin omaisuuteen kuuluvan keksinnön arvosta. Koska tällaisten tietojen laatua ei ole mahdollista säännöksessä täsmällisesti kuvata, ehdote-

taan niitä koskeva tekotapa ilmaistavaksi melko avoimesti. Avoimuuden takia tätä tunnusmerkkiä on rajoitettu edellyttämällä, että kysymys on velkojien kannalta merkityksellisestä seikasta. Teko edellyttää siten tietoisuutta siitä, että väärällä tai harhaanjohtavalla tiedolla on merkitystä velkojille. Tällaisen tiedon antaminen voi esimerkiksi johtaa konkurssin pitkittymiseen siten, että siitä aiheutuu velkojille vahinkoa.

Menettelystä ja erehdyttämiskeinosta riipuen velallisen petoksen tunnusmerkistö voi täyttyä eri vaiheissa. Konkurssissa tunnusmerkistö täyttyy yleensä velallisen vahvistaessa virheellisen pesäluettelon oikeaksi. Ulosmittauksessa taas velallinen on velvollinen ilmoittamaan ulosmittauksen suorittavalle viranomaiselle varansa, velkansa ja tulonsa ulosotto selvitystä varten ja omaisuuden salaaminen siten yleensä tulee täytetyksi tässä vaiheessa. Suhteessa petokseen velallisen petos olisi ensisijainen, joten rangaistus yleensä tuomittaisiin vain velallisen petoksesta. Velallisen petoksen ja velallisen epärehellisyyden suhteesta viitataan siihen, mitä edellä velallisen epärehellisyyden perusteluissa on lausuttu.

Velallisen petosta ei ehdoteta rangaistavaksi vielä yritysasteella, vaikka petoksen yleissäännöksen mukaan myös yritys on rangaistava. Tässä erityissäännöksessä tarkoitetut teot ovat tyypiltään sellaisia, ettei niiden rangaistavuuden ulottaminen jo yritysasteelle ole tarpeellista. Erehdyttäminen tapahtuisi aina viime vaiheessa ilmoittamalla pesän varallisuusasema jollakin tavoin virheellisesti kysymyksessä olevan selvitysmenettelyn yhteydessä. Yritysvaiheessa oleva tällainen teko ei olisi rangaistava myöskään petoksen yleissäännösten perusteella.

Velallisen petoksen seuraamuksena olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

2 momentti. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että velallista ei tuomita rangaistukseen, jos hän oikeasehdyttävän tiedon tai muuten ehkäisee tekonsa vaikutuksen menettelyyn, ennen kuin hän vahvistaa pesäluettelon tuomioistuimessa oikeaksi tai erehdyttävä tieto muuten vaikuttaa menettelyyn.

3 §. Törkeä velallisen petos

Velallisen petoksen törkeää tekemuotoa koskeva tunnusmerkistö on laadittu samoja periaatteita noudattaen kuin muutkin ankarammin rangaistavia rikoksia koskevat säännökset.

Erityisinä seikkoina, jotka voisivat tehdä rikoksesta törkeän, ehdotetaan mainittaviksi — huomattavan hyödyn tavoitteleminen ja — rikokseen liittyvän väärän tai harhaanjohtavan tiedon vahvistaminen tuomioistuimessa oikeaksi.

Huomattavan suuri hyöty on avoin, arvostusta edellyttävä tunnusmerkki. Johtoa sen tulkinnalle voidaan saada muiden omaisuusrikkosten törkeämpää tekemuotoa koskevien säännösten soveltamisesta.

Väärän tai harhaanjohtavan tiedon vahvistamisella tuomioistuimessa oikeaksi tarkoitetaan esimerkiksi pesäluettelon oikeaksi vahvistamista. Vahvistamisella tarkoitetaan nimenomaista kannanottoa tietyn tiedon oikeellisuuteen, joten esimerkiksi pelkkä velallisen oikeudelle antamaan kirjoitukseen sisältyvä ilmoitus jonkin saatavan tai velan olemassaolosta ei olisi säännöksessä tarkoitettua vahvistamista. Tässä kohdassa tarkoitettu teko täyttäisi yleensä erikseen arvosteltuna perättömän lausuman tunnusmerkistön. Kun tämä puoli tulee riittävästi arvosteltavaksi sovellettaessa törkeää velallisen petosta koskevaa säännöstä, ei ole enää tarpeen soveltaa sen ohella perätöntä lausumaa koskevia säännöksiä.

Kuten muissakin ehdotukseen sisältyvissä rikosten törkeitä tekemuotoja koskevissa säännöksissä edellytetään tässäkin tapauksessa aina, että velallisen petos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Esimerkiksi pesäluettelossa oleva vähäinen virhe ei yleensä riittäisi tekemään velallisen petoksesta törkeää, vaikka velallinen virheestä tietoisena vanhoisi pesäluettelon oikeaksi.

Voimassa olevan lain mukaan kirjanpidon väärin pitäminen, muuttaminen, sen tekeminen mahdottomaksi lukea taikka kätkeminen tai hävittäminen on yksi petollisena velallisena tehdyn konkurssirikoksen tekotapa. Koska ehdotuksessa ei enää nimenomaan mainittaisi kirjanpidon vääristämistä tai hävittämistä velallisen petoksen ankaroittamisperusteena, ei tällainen teko sinänsä oikeuttaisi pitämään velallisen petosta törkeänä. On kuitenkin syytä todeta, että väärän kirjanpidon pitäminen olisi sinänsä rangaistavaa ehdotetussa 30 luvussa

tarkoitettuna kirjanpitorikoksena, joten kirjanpidon väärin pitämisen käsittävään velallisen petokseen syyllistytvä syyllistyisi samalla myös kirjanpitorikokseen. Niissä tapauksissa, joissa rikos täyttää samalla törkeän velallisen petoksen ja jonkin muun rikoksen, esimerkiksi kirjanpitorikoksen tai väärennysrikoksen tunnusmerkit, sovellettaisiin rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä. Niissä tapauksissa taas, joissa velallisen petoksen tekemiseksi on ryhtytty erityistä suunnitelmallisuutta osoittaviin valmistelutoimiin, tavoitellaan todennäköisesti huomattavaa hyötyä, minkä vuoksi erityisen suunnitelmallisuuden ottamista velallisen petoksen ankaroittamisperusteeksi ei ole pidetty tarpeellisena.

Törkeän velallisen petoksen rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Rangaistusasteikko vastaisi siis esimerkiksi törkeän petoksen ja törkeän väärennyksen asteikkoa.

4 §. Velallisen vilpillisyys

Velallinen voi menetellä velallisen petosta koskevassa säännöksessä tarkoitettulla tavalla myös ilman hyötymistarkoitusta. Joskus tällainen menettely voi olla tahallista, mutta useimmiten se johtunee huolimattomuudesta. Koska velallisen antamilla tiedoilla ja niiden oikeellisuudella on täytöntöönpano- ja selvitysmenettelyssä ratkaisevan tärkeä merkitys, on syytä myös rikoslaissa korostaa velallisen velvollisuutta toimia tietoja antaessaan huolellisesti. Tämän vuoksi ehdotetaan rangaistavaksi myös se, että velallinen tekee 2 §:ssä tarkoitettun teon ilman hyötymistarkoitusta joko tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta. Voimassa olevan lain mukaan tällainen teko on rangaistava vain hyötymistarkoituksessa tehtynä, joten ehdotus merkitsisi rangaistavuuden alan laajenemista.

Velallisen vilpillisyyden rangaistusasteikko olisi selvästi lievempi kuin velallisen petoksen. Velallisen vilpillisyydestä voitaisiin tuomita sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

5 §. Velallisrikkomus

Velallisrikkomus olisi 2 §:ssä tarkoitettun velallisen petoksen ja 4 §:ssä tarkoitettun velallisen vilpillisyyden lievempi tekemuoto. Esi-

merkinä perusteesta, jolla velallisen petosta tai velallisen vilpillisyyttä voitaisiin, rikoksen kokonaisarvostelunkin sitä edellyttäessä, pitää vähäisenä, mainittaisiin se, että velallisen antaman väärän tai harhaanjohtavan tiedon merkitys olisi velkojen kannalta vähäinen. Vähäisyys tarkoittaisi teon taloudellista merkitystä eikä esimerkiksi sitä, että teon merkitys jäisi velkojen kannalta vähäiseksi sen vuoksi, ettei rikoksella ole onnistumisen mahdollisuuksia. Velallisen petos ja velallisen vilpillisyys voitaisiin myös muiden rikokseen liittyvien seikkojen nojalla katsoa kokonaisuutena arvostellen niin vähäiseksi, että velallinen tuomittaisiin vain velallisrikkomuksesta.

Seuraamuksena velallisrikkomuksesta olisi sakko.

6 §. *Velkojansuosinta*

Paitsi varallisuusaseman todellista ja näennäistä huonontamista vastaan velkojat tarvitsevat velallisen maksuvaikeustilanteessa suojaa myös sen varalta, että velallinen pyrkii suosimaan tiettyä velkojaa muiden velkojen kustannuksella. Voimassa olevan lain mukaan tällainen menettely onkin eräissä tapauksissa rangaistavaa. Rikoslain 39 luvun 3 §:n 4 kohdassa näet säädetään rangaistavaksi se, että konkurssitilaan joutunut velallinen on viimeisten 30 päivän kuluessa ennen konkurssin alkua ”puoltanut jotakuta velkojaa antamalla hänelle maksun, pantin tai muun vakuuden sellaisesta saamisesta, joka ei ollut maksettavaksi joutunut”, jollei velallinen näytä täysin tyydyttäneensä velkojiaan.

Ehdotuksessakin on katsottu, että jos velallinen pystyy täyttämään kaikki veloitteensa, velkojat eivät ole suojan tarpeessa. Siinä tapauksessa, että velallinen tietää itsensä kyvyttömäksi täyttämään veloitteensa, rangaistavaa suosimista voisi olla

- erääntymättömän velan maksaminen,
- velkojan saatavan turvaavan vakuuden antaminen velasta silloin, kun vakuudesta ei ollut sovittu tai sellaista ollut luvattu velkasuhteen syntyessä,
- veloitteen täyttäminen käyttämällä epätavallista maksuvälinettä ja
- ryhtyminen muuhun edellä esitettyyn rinnastettavaan velkojan asemaa parantavaan järjestelyyn.

Velallisen kyvyttömyys täyttää veloitteitaan ei välttämättä edellytä sitä, että velallinen on maksukyvytön siinä mielessä, jota esimerkiksi luvun 1 §:ssä maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan. Velallinen on kyvytön täyttämään veloitteensa, jos hän on maksukyvytön tai ainakin sellaisessa tilanteessa, jossa maksukyvyttömyyden syntyminen on varmasti odotettavissa. Veloitteilla tarkoitettaisiin taloudellisia veloitteita yleensä eikä pelkästään velkoja.

Ensimmäisenä tekemuotona mainittaisiin siis erääntymättömän velan maksaminen. Säännös on jokseenkin yksiselitteinen, mutta erääntymättömän velan maksaminen ei aina välttämättä merkitse jonkin velkojan suosimista. Velallisen ja velkojan välisessä liikesuhteessa saattaa olla vakiintuneena tapana tietyn toistuvan maksun suorittaminen ennen erääntymispäivää, mikä voi olla velallisen kannalta alennusten tai muiden menettelyyn kytkettyjen etujen vuoksi perusteltua ja hyväksyttävä käytäntö silloinkin, kun velallinen on taloudellisissa vaikeuksissa. Erääntymättömän velan maksamista ei siis enää sidottaisi tiettyyn konkurssin alkua edeltävään aikaan, vaan ratkaisevaa olisi se, että velallinen tietää itsensä kyvyttömäksi täyttämään veloitteensa ja tällaisessa tilanteessa suosii tiettyä velkojaansa muiden velkojen kustannuksella maksamalla tälle erääntymättömän velan.

Toisena tekotapana mainittu velkojan saatavan turvaavan vakuuden antaminen edellyttäisi, että vakuudesta ei ollut sovittu tai vakuutta luvattu velkasuhteen syntyessä. Mikäli vakuudesta on tällöin sovittu tai annettu lupaus, ei vakuuden antaminen jälkeensä olisi rangaistavaa, vaikka velallinen vakuuden antaessaan tietäisikin itsensä kyvyttömäksi täyttämään veloitteensa. Ei voida pitää perusteltuna, että velallinen, joka tässä tapauksessa täyttäisi siviilioikeudellisen veloitteensa, tuomittaisiin siitä rangaistukseen.

Seuraavassa kohdassa mainittu epätavallisella maksuvälineellä tarkoitettaisiin samaa kuin konkurssisäännön 46 §:n d kohdassa. Tämän tunnusmerkin soveltamisessa olisi siis apuna tuon lainkohdan soveltamisessa syntynyt oikeuskäytäntö.

Viimeisenä tekemuotona mainittu velallisen muu ryhtyminen edellisiin rinnastettavaan velkojan asemaa parantavaan järjestelyyn tarkoittaa kattaa kaikki muut tietyn velkojan suosimiseksi suoritettut toimenpiteet, joihin velallisella ei ole ollut siviilioikeudellista veloitetta. Tä-

män tunnusmerkin perusteella velkojansuosinnasta voisi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun velallinen, joka on ostanut tavaraa luotolla, sopii velkojan kanssa kaupan peruuttumista tai kun velallinen suostuu siihen, että velka erääntyy sovittua erääntymispäivää aikaisemmin. Tämä tunnusmerkki voisi tarkoittaa myös tilannetta, jossa kolmas henkilö antaa jälkikäteen takauksen velallisen velasta velkojalle ja velallinen antaa samalla takaajalle vakuuden takauksen johdosta.

Velkojansuosinnan rangaistavuus edellyttää, että velallinen teon tehdessään tietää itsensä kykenemättömäksi täyttämään velvoitteensa. Lisäksi edellytetään, että velallinen teollaan tahallaan suosii tiettyä velkojaa muiden velkojien kustannuksella. Tekijän tahallisuuteen kuuluu siis tietoisuus siitä, että suosittu velkoja pääsee teon johdosta parempaan taloudelliseen asemaan kuin ilman tekoa. Vastaavasti velallisen tulee mieltää, että muiden velkojien asema teon johdosta huonontuu.

Säännöksen tekotapoja koskevilla tunnusmerkeillä on eräitä kosketuskohtia takaisinsaantisäännöksiin. Velkojansuosinnan tunnusmerkistön täyttyminen ja takaisinsaantisäännösten soveltaminen olisi kuitenkin tässäkin tapauksessa arvosteltava itsenäisesti.

Jos velkojansuosinta tapahtuisi velkojan aloitteesta tai velkoja olisi tietoinen velallisen tekoon liittyvistä seikoista, joiden vuoksi teko täyttää velkojansuosinnan tunnusmerkistön, velkoja voitaisiin yleensä tuomita osallisuudesta velallisen rikokseen.

Velkojansuosinnan rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

7 §. Velallisen rikoksen tekijä

Luvun rikossäännösten tunnusmerkistöt on yksinkertaisuuden vuoksi kirjoitettu johdonmukaisesti siten, että niissä tekijäksi on aina mainittu velallinen. Varsin tavallista kuitenkin on, ettei velallinen itse voi syyllistyä velallisen rikokseen. Näin on asia aina, kun velallinen on oikeushenkilö. Tällöin rikoksen tekijänä tuomittaisiin ehdotetun 7 §:n mukaan se henkilö, joka toimii velallisen puolesta.

Ehdotetussa säännöksessä ei pyritä ratkaisemaan sitä, kuka velallisen puolesta toimiva henkilö voi joutua vastuuseen velallisen rikoksesta. Tämä jää ratkaistavaksi yleisten rikosoi-

keudellisen vastuun kohdentumista koskevien periaatteiden perusteella.

8 §. Määritelmä

Velallisen petos (2 §) voi tulla kysymykseen konkurssi-, akordi- tai ulosottomenettelyssä. Se, mitä konkurssi- tai akordimenettelyllä tarkoitetaan, on asianomaisten lakien nojalla suhteellisen selkeästi rajattavissa. Sen sijaan ulosottomenettelyn käsite ei ole yhtä selkeä. Velallisen petoksessa tarkoitetut teot voivat olla velkojille vahingollisia paitsi ulosottoon tähtäävän selvittelyn yhteydessä myös ryhdyttäessä ulosottolain 7 luvussa tarkoitettuihin toimenpiteisiin ulosoton turvaamiseksi. Sen osoittamiseksi, että tässä luvussa ulosottomenettelyllä tarkoitetaan myös ulosoton turvaamistoimenpiteisiin liittyvää menettelyä, ehdotetaan lukuun otettavaksi käytettyä ulosottomenettelyn käsitettä selventävä määritelmäsäännös.

9 §. Syyteoikeus

1 momentti. Ehdotuksen mukaan velallisen epärehellisyys, velallisrikkomus ja velkojansuosinta olisivat asianomistajarikoksia. Muut luvussa mainitut rikokset olisivat virallisen syytteen alaisia. Voimassa olevan rikoslain 39 luvun 7 §:n mukaan luvun rikokset lukuun ottamatta 1 §:ssä tarkoitettua petollisena velallisen tehtyä konkurssirikosta ovat asianomistajarikoksia. Ehdotus ei siis olennaisesti muuttaisi asianomistajarikosten alaa.

2 momentti. Erityisesti konkurssirikosten yhteydessä on aiheutunut ongelmia siitä, ketä on pidettävä asianomistajana ja miten asianomistajien puhevaltaa käytetään tällaista rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä. Näiden ongelmien poistamiseksi ehdotetaan nimenomaista näitä seikkoja koskevaa säännöstä.

Pykälän 2 momentin mukaan velallisen epärehellisuuden ja velkojansuosinnan asianomistajia olisivat velallisen teon aikaiset tunnetut velkojat. Niin kuin edellä on ehdotettu, näiden rikosten ei tarvitse liittyä mihinkään täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyyn. Sen vuoksi on perusteltua omaksua näissä tapauksissa niin sanottu aineellinen asianomistajakäsite sillä luonnollisella rajoituksella, että asianomistajana pidettäisiin vain tunnettuja velkojia. Epäolennaista olisi, millä perusteella velkoja olisi

tullut tunnetuksi. Yksinomaan velallisen tiedossa oleva velkoja olisi tuntematon. Siten tällaisen velkojan kuulematta ja haastamatta jääminen ei olisi menettelyvirhe, vaikka hänen velkoja-asemansa myöhemmin tulisikin tunnetuksi. Velallisen petos, törkeä velallisen petos, velallisen vilpillisyys ja velallisrikkomus taas liittyisivät aina konkurssi-, akordi- tai ulosottomenettelyyn. Tämän vuoksi on tarkoituksenmukaista ratkaista asianomistajakysymys näiden rikosten osalta samoin kuin nykyisin konkurssirikosten kohdalla. Asianomistajia olisivat kaikki kysymyksessä olevaan menettelyyn osallistuvat velkojat. Asianomistajana pidettäisiin siten myös esimerkiksi sellaista velkojaa, joka osallistuu menettelyyn perimissiirron perusteella.

3 momentti. Käytännön ongelmia ovat tuotaneet erityisesti sellaiset konkurssijutut, joissa on jopa useita satoja asianomistajia ja heidän joukossaan runsaasti ulkomaisia velkojia. Kun konkurssipesän asioita muutenkin hoitaa konkurssisäännön mukaisesti järjestetty konkurssihallinto, ehdotetaan 3 momentissa säädettäväksi, että velallisen rikosta koskevassa jutussa konkurssihallinto käyttäisi ilman erityistä valtuutusta asianomistajien puhevaltaa omissa nimissään. Pien- ja vähemmistövelkojen aseman turvaaminen edellyttää kuitenkin, että myös yksityinen velkoja voi halutessaan käyttää asianomistaja-asemaan yleensä liittyvää puhevaltaa omissa nimissään. Ehdotetun säännöksen mukaan siis kuitenkin riittäisi, että esitutkinnassa ja tuomioistuimessa asianomistajien puolesta kuullaan vain konkurssihallintoa. Yksityisen velkojan osallistuminen oikeudenkäyntiin jäisi velkojan omatoimisuuden varaan. Siten esimerkiksi yrityksen velkojen haastaminen oikeudenkäyntiin ei olisi tarpeellista.

Vahingonkorvauksen saaminen on asianomistajille usein vähintään yhtä tärkeää kuin syyteoikeuden käyttäminen. Myös konkurssirikoksesta johtuvan vahingonkorvauksen tuomitsemiseen on liittynyt ongelmia. Yleensä vahingonkorvaus konkurssirikoksen perusteella on tuomittu konkurssipesälle eikä yksityisille velkojille. Näin on päästy siihen, että myös velkojen tyydyttämiseen saatava vahingonkorvaus jaetaan samalla tavalla ja samassa etuuskusjärjestyksessä kuin konkurssissa kertyvät varat muutenkin. Tämä pääsääntö on edelleenkin hyväksyttävä ainakin niissä tapauksissa, joissa konkurssihallinto osallistuu velallisen rikokseen perustuvaan oikeudenkäyntiin.

1.16. 42 luku. Valtion turvallisuutta tahi yleistä järjestystä varten annettujen määräysten rikkomisesta

1.16.1. Luvun perustelut

Lukuun ei ehdoteta rikoslain kokonaisuudistuksen tässä vaiheessa muita muutoksia kuin sen 3 §:n kumoamista.

1.16.2. Pykälän perustelut

3 §. Pykälä sisältää politiarikossäännöksen, jonka mukaan rangaistaan sakolla sitä, joka päästökirjaan, yksityiseen mainetta, köyhyyttä, allekirjoituksen omakätisyyttä tai muuta sellaista koskevaan todistukseen panee valheellisen ilmoituksen, edellyttäen että hän tietää toisen saattavan joutua siitä vahinkoon. Yksityisillä oikeaksi todistamisilla ei enää tämän päivän oikeuselämässä ole samaa merkitystä kuin ehkä joskus aikaisemmin, minkä vuoksi säännös ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi. Tällainen menettely voisi tulla eräissä tapauksissa rangaistavaksi avunantona petokseen.

1.17. 44 luku. Hengen, terveyden tahi omaisuuden suojelemiseksi annettujen määräysten rikkomisesta

1.17.1. Luvun perustelut

Luvun 26 ja 27 § ehdotetaan kumottaviksi, koska ne ehdotettuihin 33 ja 37 lukuun sisältyvien säännösten johdosta tulisivat tarpeettomiksi.

1.17.2. Pykälien perustelut

26 §. Pykälän 1 momentissa on säädetty rangaistavaksi politiarikoksena luvaton rahan tai rikoslain 37 luvussa tarkoitettujen arvopapereiden, karttapaperin, karttamerkkien, postimerkkien, leimamerkkien, tullileimojen taikka muiden julkisten veromerkkien valmistamiseen soveltuvan leimasimen, merkkiraudan, kaavan tai muun työkalun valmistaminen tai hallussapitäminen. Säännöksen soveltamisen edellytyk-

senä on ollut, ettei teko ole tapahtunut raharikoksen edistämisen tarkoituksessa.

Ehdotetun rikoslain 33 luvun 4 §:ssä tarkoitettu väärennysaineiston hallussapito ja 37 luvun 4 §:ssä tarkoitettu rahanväärennyksen valmistelu tekevät rikoslain 44 luvun 26 §:n 1 momentin tarpeettomaksi.

Pykälän 2 momentissa on säädetty rangaistavaksi raharikosten tekemiseen soveltuvalla työkalulla tehdyn painoskuvan jättäminen sivulliselle. Säännös kävisi tarpeettomaksi sen johdosta, että rikoslain 37 luvun 7 §:ssä ehdotetaan rahajäljitelmän levitys erikseen kriminalisoitavaksi. Ehdotettu säännös kattaisi sellaiset 2 momentissa tarkoitetut teot, jotka edelleen vaativat rangaistuksen.

Menettämisseuraamusta koskevan rikoslain 44 luvun 26 §:n 3 momentin säännös korvautuisi ehdotetuilla rikoslain 33 luvun 7 §:n ja 37 luvun 13 §:n menettämisseuraamussäännöksillä.

Tämän vuoksi ehdotetaan rikoslain 44 luvun 26 § kumottavaksi.

27 §. Pykälässä on säädetty rangaistavaksi niin sanottu rahanmerkin luvaton liikkeelle laskeminen. Mainitun politiarikossäännöksen mukainen teko tulisi rangaistavaksi ehdotetun rikoslain 37 luvun 7 §:ssä tarkoitettuna rahajäljitelmän levityksenä. Sen vuoksi rikoslain 44 luvun 27 § ehdotetaan kumottavaksi.

1.18. 46 luku. Säännöstelyrikoksista ja salakuljetuksesta

1.18.1. Luvun perustelut

1.18.1.1. Säännöstelyn ja ulkomaankaupan sääntelyn merkitys

Taloudellisella säännöstelyllä pyritään turvaamaan erilaisten talouspoliittisten päämäärien saavuttamista. Säännöstelyä harjoitetaan säännöstelylakien ja niiden noudattamista tehostavien rangaistussäännösten avulla. Säännöstelylait ovat useimmiten niin sanottuja valtuutuslakeja. Tällainen laki oikeuttaa hallituksen, valtioneuvoston tai hallintoviranomaisen antamaan sellaisia tiettyä alaa koskevia määräyksiä, jotka muuten olisi annettava lainsäätämisyjärjestyksessä. Säännöstelylainsäädän-

töön kuuluvat sekä valtuuttava laki että sen nojalla annetut säännökset.

Säännöstelyn käsitettä käytetään yleensä taloudellisen toiminnan sääntelyn yhteydessä. Säännöstelyn sisältönä on tavallisesti kansalaisten oikeuksien rajoittaminen tai velvollisuuksien asettaminen kansalaisille. Ehdotuksessa säännöstelyllä tarkoitetaan taloudellista sääntelyä. Taloudellista säännöstelyä tosin toteutetaan eräissä tapauksissa rajoituksin, joilla ei ole välitöntä taloudellista vaikutusta, esimerkiksi liikenneyhteyksiä rajoittamalla. Säännöstely käsittää esimerkiksi valuuttaliikenteen sekä tavaroiden, palvelusten ja muiden hyödykkeiden tuotannon, maahantuonnin, maastavien, jakelun, välityksen ja kulutuksen sääntelyn tavanomaista elinkeino- tai sopimusvapautta rajoittamalla taikka erityisiä velvollisuuksia asettamalla.

Voimassa oleva säännöstelylainsäädäntö juontaa juurensa pääosin viime sodan edellä ja sen aikana säädetystä talouselämää sääntelevistä laeista. Säännöstelylainsäädännöllä on nykyään tärkeä merkitys yhteiskunnan taloudellisen toiminnan, erityisesti ulkomaankaupan, sääntelyssä myös normaalioloissa. Säännöstelytavoitteet on määritelty kussakin säännöstelylaissa. Säännöstelylakeja on annettu väestön toimeentulon, työllisyyden ja maan ulkomaisen maksukyvyn turvaamiseksi samoin kuin hintojen ja kustannusten tasapainoiseksi kehittämiseksi. Säännöstelyvaltuudet kohdistuvat pääasiassa tavaroiden tuontiin, vientiin, tuotantoon ja jakeluun samoin kuin valuuttaliikenteeseen ja hyödykkeiden hinnanmuodostukseen.

Tavarantoiminnan ja viennin luvanvaraisuus voi perustua paitsi taloudelliseen säännöstelyyn, myös esimerkiksi tavarantoiminnan vaarallisiin ominaisuuksiin. Eräiltä osin säännöstely johtuu Suomen solmimista kansainvälisistä sopimuksista. Myös Suomen jäsenyys Yhdistyneissä Kansakunnissa (YK) voi johtaa säännöstelytoimiin YK:n turvallisuusneuvoston suositusten tai sitovien päätösten noudattamiseksi. Useissa laeissa tavarantoimintaa tai vientiä on rajoitettu sekä taloudellisista syistä että tavarantoiminnan ominaisuuksien johdosta. Eräiden tavaroiden maahantuontia on rajoitettu laatutason tarkastamista koskevilla määräyksillä. Jos tavara havaitaan laatuvaatimukset täyttäväksi, se hyväksytään maahan tuotavaksi.

1.18.1.2. Rangaistussäännösten systematiikka-

Säännöstelyrikoksilla tarkoitetaan säännöstelylakien nojalla annettujen kieltojen ja käskyjen rangaistavaksi säädettyä rikkomista. Niillä on läheinen yhteys julkiseen talouteen kohdistuviin rikoksiin (vero- ja avustusrikoksiin). Näiden rikosten yhteys voi ilmetä myös käytännössä siten, että säännöstelylainsäädännön vastaiseen tai muuten luvattomaan tavarahan maahantuontiin tai maastavientiin saattaa liittyä pyrkimys vapautua tullilaitoksen kannettavaksi kuuluvasta verosta tai maksusta.

Maamme rajat ylittävän tavaravaihdon yhteydessä tehtyjä lainrikkomuksia nimitetään tullilainsäädännössä tullirikoksiksi, joiden määrittely on tulliviranomaisten toimivallan rajaamiseksi otettu tullilakiin (573/78). Niihin luetaan salakuljetuksen lisäksi esimerkiksi veropetos (jos on kysymys tullilaitoksen kannettavasta verosta tai maksusta) ja rikoslain 38 luvun 13 ja 14 §:ssä tarkoitettujen rikosten (tullimaksua kavaltaen maahan tuotuun tai salakuljetettuun tavarahan ryhtyminen, kulkuneuvon luovuttaminen tullimaksun kavaltaamista tai salakuljetusta varten).

Ulkomaankaupan yhteydessä tehtäviä rikoksia voidaan ryhmitellä sen perusteella, mitä lainsäädännöllisiä tavoitteita niillä loukataan: yhden ryhmän muodostaa tällöin verojen ja niihin rinnastettavien julkisten maksujen lainvastainen välttäminen, toisen säännöstelymääräysten rikkomisen ja kolmannen tavarahan ominaisuuksista johtuvien kieltojen tai rajoitusten vastainen tuonti tai vienti. Tässä esityksessä rangaistussääntelyn systematiikka perustuu osaksi näiden tavoitteiden mukaiseen jaoteluun. Verojen ja julkisten maksujen lainvastainen välttäminen arvostellaan verorikossäännösten nojalla sekä säännöstelymääräysten rikkomisen säännöstelyrikoksia koskevien ja tavarahan ominaisuuksista johtuvien kieltojen tai rajoitusten vastainen tuonti tai vienti salakuljetusta koskevien säännösten nojalla.

Säännöstelymääräysten noudattamista valvovat useat eri viranomaiset. Ulkomaankaupan valvonta kuuluu ensisijaisesti tullilaitokselle, hintasäännöstelyn valvonta elinkeinohallitukselle ja lääninhallitusten hintaviranomaisille sekä valuuttaliikenteen valvonta Suomen Pankille. Valvonta perustuu pääosin viranomaisille tehtäviin ilmoituksiin ja tarkastuksiin. Säännösten ja määräysten noudattamista on tehos-

tettu paitsi hallinnollisilla keinoilla myös rangaistuksilla ja menettämisseuraamuksilla.

1.18.1.3. Nykyiset säännöstelyrikokset

Keskeisiä säännöstelylakeja ovat nykyisin väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annettu laki (valtalaki, 407/70), hintavalvontalaki (156/74), maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annettu laki (ulkomaankaupan turvaamislaki, 157/74) sekä valuuttalaki (954/85). Lisäksi eräistä Etelä-Afrikan kohdistuvista toimenpiteistä annetun lain (1104/85) nojalla on ryhdytty eräisiin säännöstelytoimenpiteisiin. Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä (659/67) sisältää valtuutuksen asetuksella päättää ryhtymisestä säännöstelyä merkitseviin toimenpiteisiin. Näiden lakien rikkomiseen sovelletaan eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annettua lakia (valtuusrikoslaki, 305/58). Taloudellisesta säännöstelystä sotatilan aikana on lisäksi säädetty sotatilasta annetussa laissa (sotatilalaki, 303/30). Valtuusrikoslakia sovelletaan myös sotatilalain 29 §:n nojalla annettujen määräysten rikkomiseen.

Sotatilalakia voidaan soveltaa vain sotatilan aikana. Sotatilan julistamisesta päättää tasavallan presidentti. Presidentti voi julistaa valtakunnan tai osan siitä sotatilaan, paitsi sodan tai kapinan aikana, myös milloin sota tai kapina näyttää olevan syttymäisillään ja sota-voima tai osa siitä on määrätty pantavaksi liikekannalle. Valtioneuvostolla on valta sotatilan aikana muun muassa rajoittaa tai kieltää rahan, arvopapereiden ja elintarvikkeiden viennin, säännöstellä useiden hyödykkeiden hintoja, rajoittaa määrättyjen tavaroiden tuontia sekä säännöstellä valuuttaliikennettä.

Valtalakia sovelletaan vain poikkeuksellisissa oloissa, toisin sanoen sota-aikana tai muina kriisiaikoina. Tällöin lain soveltaminen edellyttää erillisen määräaikaisen asetuksen antamista. Lakiin perustuvat valtioneuvoston valtuudet ovat laaja-alaiset: ne käsittävät muun muassa valuutan säännöstelemisen, tavaroiden viennin, tuontin, tuotannon ja jakelun kohdistuvan valvonnan ja säännöstelyn sekä palvelussuhteen ehtojen sekä hintojen valvonnan ja säännöstelyn.

Normaalioloissa merkityksellisiä säännöstelylakeja ovat valuuttalaki, hintavalvontalaki ja ulkomaankaupan turvaamislaki. *Valuuttalain* nojalla valtioneuvostolla on maan ulkomaisen maksukyvyn ja rahatalouden vakaan kehityksen turvaamiseksi valta rajoittaa maksuvälineiden, arvopapereiden ja saamistodisteiden vientiä sekä määrätä valuutan kotiuttamisvelvollisuudesta. Näissä tapauksissa voidaan myös määrätä, että pääomanliikkeet ovat sallittuja vain Suomen Pankin luvalla ja että Suomen Pankki voi valuuttatoimen aiheen toteamiseksi tai Suomen solmimien maksusopimusten toteuttamiseksi määrätä juoksevat valuuttatoimet luvanvaraisiksi. Kansantaloutta uhkaavan vakavan häiriön torjumiseksi valtioneuvosto voi lisäksi määrääjäksi määrätä juoksevat valuuttatoimet sekä maksuvälineiden, arvopapereiden ja saamistodisteiden maahantuonnin sallituksi vain Suomen Pankin luvalla ja antaa eräitä lisämääräyksiä kotiuttamisvelvollisuudesta. Valtioneuvosto onkin päätöksessään valuuttalain täytäntöönpanosta (955/85) rajoittanut maksuvälineiden, arvopapereiden ja saamistodisteiden maastavientiä sekä pääomanliikkeitä ja antanut määräyksiä kotiuttamisvelvollisuudesta.

Hintavalvonnan tarkoituksena on *hintavalvontalain* mukaan edistää hintojen ja kustannusten tasapainoista kehitystä sekä estää taloudellisten tasapainohäiriöiden vahingollisia vaikutuksia. Hintavalvonnasta on asianomaisen lain nojalla annettu määräyksiä hintavalvontasetuksessa (235/74) sekä valtioneuvoston ja elinkeinohallituksen päätöksissä. Hintavalvontaa harjoitetaan ilmoitusmenettelyn, hintaneuvottelumenettelyn ja hinnanvahvistamismenettelyn avulla. Elinkeinohallitus voi määrätä, että elinkeinonharjoittajien on ilmoitettava tiettyjen hyödykkeiden hinta tai hinnoitteluperuste ja niiden muutokset hintaviranomaisille. Valtioneuvosto voi määrätä, että tietyille hyödykkeille on vahvistettava ylin sallittu hinta tai hinnoitteluperuste; eräissä poikkeustilanteissa valtioneuvosto voi tietyksi ajaksi määrätä hintasulun. Elinkeinohallitus on oikeutettu antamaan määräyksiä hintojen merkitsemisestä ja nähtävänä pitämisestä. Hintavalvontalaissa on vielä säännöksiä muun muassa tietyistä elinkeinonharjoittajalle asetetuista velvollisuuksista.

Ulkomaankaupan turvaamislaisissa on säädetty tavaroiden tuonnin ja viennin sekä ulkomaisen maksuliikenteen rajoittamisesta ja muihin

toimenpiteisiin ryhtymisestä siinä tarkoituksessa, että ulkomaankaupan häiriötön toiminta, tasapainoinen taloudellinen kasvu, työllisyys, tuotannollinen toiminta ja maksutase turvattaisiin sekä että Suomen solmimia, tullevia ja ulkomaankauppaa koskevia kahden- tai monenvälisiä sopimuksia toteutettaisiin ja näiden sopimusten häiriötön soveltaminen turvattaisiin. Lain valtuutuksen mukaisesti on annettu asetus maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta (162/74). Samaan lakiin perustuu myös markkinahäiriöasetus (946/74). Tärkeimmät ulkomaankaupan turvaamislain mukaiset säännöstelytoimenpiteet kohdistuvat tavaroiden tuontiin ja vientiin. Ulkomaankauppaa voidaan rajoittaa tuontikatkon tai tullitariffien avulla. Tavarantoiminnan tai viennin edellytykseksi voidaan asettaa lisenssiviraston myöntämä lisenssi. Valtiovarainministeriö on valtuutettu määräämään tavarantoiminnan yhteydessä suoritettavista tasoitusmaksusta ja lisätullista.

Eräistä Etelä-Afrikkaan kohdistuvista toimenpiteistä annetussa laissa säädetään Suomen ja Etelä-Afrikan taloudellisuhteiden suhteiden sekä maiden välisen tieto- ja muun liikenteen rajoittamisesta. Lain 3 §:ssä kielletään rahalainan ja muun luoton sekä takauksen antaminen Etelä-Afrikalle tai Namibialle ja sen 4 §:ssä patentin ja siihen liittyvän valmistusoikeuden luovuttaminen näihin maihin. Laissa oikeutetaan asetuksella säätämään myös muista tämänlaatuisista rajoituksista edellyttäen, että YK:n turvallisuusneuvosto on antanut toimenpiteestä suosituksen ja ettei toimenpide ole Suomea sitovien tulli- tai muiden kansainvälisoikeudellisten velvoitusten vastainen. Etelä-Afrikkaan kohdistuvasta sijoituskieollosta annetulla asetuksella (1105/85) on rajoitettu esimerkiksi eteläafrikkalaisten arvopapereiden ostamista ja muuta Etelä-Afrikkaan suuntautuvaa rahoitusta.

Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä oikeuttaa säätämään asetuksella YK:n päätösten toimeenpanemisesta silloin, kun on kysymyksessä turvallisuusneuvoston tekemä jäsenmaita sitova päätös. Laki perustuu aikanaan Etelä-Rhodesiaa koskeneen sitovan pakotepäätöksen toimeenpanemiseksi annettuun lakiin (Laki Yhdistyneiden Kansakuntien turval-

lisuusneuvoston Etelä-Rhodesiaa koskevaan päätökseen perustuvien velvoitusten täyttämistä, 187/67), jota korvaamaan nykyinen laki säädettiin. Laki oikeuttaa asetuksella säätämään sellaisista Suomen osalta tarvittavista taloudellisuonteisista sekä tieto- ja muuta liikennettä koskevista toimenpiteistä, joita tarvitaan YK:n turvallisuusneuvoston sitoviin päätöksiin perustuvien velvoitusten täyttämiseksi. Lain nojalla on annettu asetus Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston Etelä-Afriikkaa koskevaan päätökseen perustuvien velvoitusten täyttämistä (1000/77). Asetuksessa kielletään aseiden vienti sekä aseiden valmistamista ja huoltamista varten tarvittavien laitteiden ja tarvikkeiden toimittaminen ja lisenssien myöntäminen Etelä-Afrikkaan.

Valtuusrikoslakia sovelletaan paitsi sotatilain säännösten rikkomiseen myös rikoksiin, joiden rankaisemisessa erikseen lailla säädetään noudatettavaksi tätä lakia. Edellä käsitellyissä kuudessa säännöstelylaissa on tällainen viittaus valtuusrikoslakiin. Muissa paitsi hinta- ja valvontalaissa tuo viittaus on hyvin avoin: valtuusrikoslakia tulee soveltaa kaikkien asianomaisen lain säännösten ja sen nojalla annettujen määräysten rikkomiseen tai sen yritykseen. Valtuusrikoslain 2 §:n mukaan on sitä, joka jättää noudattamatta tai muutoin rikkoo tai yrittää rikkoa 1 §:ssä tarkoitettujen lakien tai niiden nojalla annettuja määräyksiä, rangaistava sakolla tai enintään kahden vuoden vankeudella. Rangaistussäännökseen, jossa on ankaruusvertailua edellyttävä toissijaisuuslauseke, on sisällytetty erityisasteikot. Rikoksen ollessa vähäinen tai asianhaarojen muutoin lieventäviä rangaistus on sakkoa. Jos rikos on tavanomainen tai ammattimainen taikka asianhaarat muutoin ovat erittäin raskauttavat, rangaistusuhka ulottuu neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta. Lain 3 §:ssä säännellään rikoksen tekijäpiiriä.

Tuomioistuinkäsittelyyn johtaneista valtuusrikoslain nojalla rangaistavista säännöstelyrikoksista ovat viime vuosina olleet tavallisimpia valuuttamääräysten rikkomiset, joita on ollut joitakin kymmeniä vuodessa. Eniten valvontaviranomaisten tietoon tulee hintarikoksia, mutta syytteitä niistä nostetaan varsin harvoin. Vankeusrangaistuksen tuomitsemiseen päätyneitä säännöstelyrikoksia on ollut vuosittain vain muutamia.

1.18.1.4. Salakuljetus ja siihen liittyvät rikokset

Salakuljetusta koskeva perussäännös on rikoslain 38 luvun 12 §:ssä. Salakuljetuksena rangaistaan sellaisen tavarantoimituksen tuonti ja vienti, jonka tuonti tai vienti on kielletty. Salakuljetuksesta voidaan tuomita sakkorangaistukseen tai vähintään kahden kuukauden ja enintään neljän vuoden vankeusrangaistukseen. Erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä salakuljetuksesta voidaan tuomita ainoastaan sakkorangaistus. Rikoslain lisäksi salakuljetussäännöksiä on useassa muussakin laissa.

Valtuusrikoslain 9 §:ssä on viittaus rikoslain salakuljetusta koskeviin säännöksiin. Se koskee tapauksia, joissa säännöstelyrikos käsittää teon, josta, kun se kohdistuu tavaraan, rangaistus ja muut seuraamukset on säädetty rikoslain 38 luvun 12—15 §:ssä tai saman luvun 16 §:ssä tarkoitetuissa säännöksissä. Valtuusrikoslain 9 §:n mukaan rangaistus ja muut seuraamukset on tällöin tuomittava mainittujen rikoslain säännösten nojalla, jollei oikeus katso, että teko pääasiallisesti käsittää säännöstelylakien tai niiden nojalla annettujen määräysten vastaisen teon. Sanottuja rikoslain säännöksiä on mainituilla edellytyksillä sovellettava myös siinä tapauksessa, että teon kohteena on ollut muunlainen kuin tavaraksi katsottava omaisuus, esimerkiksi raha, maksuvälineet, arvopaperit tai saamistodisteet.

Tavarantoimituksen tai viennin luvattomuus saa sisältönsä rikoslain ulkopuolisesta lainsäädännöstä: säädöksistä, joissa tavarantoimituksen tai viennin on asetettu kieltoja tai rajoituksia. Esimerkkeinä tällaisesta lainsäädännöstä mainittakoon elintarvikkeita, apteekkitavaroita, aseita, epäsiiveellisiä julkaisuja, muinaismuistoesineitä ja radioaktiivisia aineita koskevat säädökset. Tuonnille tai viennille asetetut kiellot tai rajoitukset pohjautuvat yleensä tavarantoimituksen vaarallisiin ominaisuuksiin. Tämän vuoksi lainsäädännössä on usein säädetty rangaistavaksi muitakin tällaiseen tavaraan kohdistuvia tekoja, kuten valmistaminen, hallussapito ja levittäminen. Rangaistussäännöksillä suojataan tällöin ensisijaisesti sellaisia arvoja kuin terveyttä, ympäristöä tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Alkoholilain (459/68) 82—84 §:ssä on säädetty rangaistus alkoholipitoisen aineen salakuljetuksesta. Huumausainelain (41/72) 5 §:ssä

on rangaistussäännökset huumausaineen salakuljetuksesta ja törkeästä huumausaineen salakuljetuksesta. Näiden lakien salakuljetussäännökset ovat täysin itsenäisiä suhteessa rikoslain vastaavaan säännökseen. Sitä vastoin esimerkiksi kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa laissa (445/78) sekä epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetussa laissa (23/27) on rangaistussäännös, joka sisältää teonkuvauksen mutta rangaistusuhan osalta viittaa rikoslain salakuljetussäännökseen.

Mikäli tavarán luvaton tuontia tai vientiä koskeva laki sisältää rangaistussäännöksen, jota ei ole säädetty toissijaiseksi, on tällaisen tavarán luvattomaan tuontiin tai vientiin sovellettava lain omaa rangaistussäännöstä (esimerkiksi ampuma-aseista ja ampumatarpeista annetun lain 5 §, 632/86).

Useassa sellaisessa laissa, jossa säädetään jonkin tavarán luvattomasta tuonnista tai viennistä, on tämän lain säännösten tai sen nojalla annettujen määräysten rikkomista koskeva avoin rangaistussäännös. Nämä säännökset sisältävät varsin usein viittauksen ankarampaan rangaistussäännökseen, jolloin tällaisten tavaroiden salakuljetukseen sovelletaan rikoslain yleistä salakuljetussäännöstä. Mikäli tällaisessa laissa ei ole lainkaan rangaistussäännöstä eikä rikoslakiin viittaavaa säännöstä, siinä säännelystä tavarán luvattomasta tuonnista ja viennistä on rangaistava rikoslain salakuljetussäännöksen nojalla.

Salakuljetettuun tavararaan ryhtymisestä säädetään rikoslain 38 luvun 13 §:ssä. Sen mukaan voidaan rangaista sakolla sitä, joka hankkii, kätkee tai kuljettaa tavaraa, jonka hän tiesi tai jota hänellä oli syytä varoa maahan tuoduksi tullimaksua kavaltaen tai salakuljetuksi. Esirikokseen eli siihen rikokseen, joka tekee tiettyyn tavararaan ryhtymisen rangaistavaksi, osallista ei tuomita ryhtymisestä eikä rangaistusta siitä saa määrätä korkeammaksi kuin avunannosta tavarán maahantuontiin tullimaksua kavaltaen tai sen salakuljetukseen.

Rikoslain 38 luvun 14 §:n mukaan voidaan sakkorangaistukseen tuomita kulkuneuvon omistaja, joka antaa ostamansa kulkuneuvon käytettäväksi salakuljetukseen tai tullimaksua kavaltaen tapahtuvaan maahantuontiin, vaikka hänellä oli syytä varoa kulkuneuvoa käytettävän sellaisen rikoksen tekemiseen.

Erilaiset salakuljetusrikokset ja salakuljetukseen liittyvät rikokset muodostavat selvästi

suurimman ryhmän tullirikoksista. Ilmitulleiden tullirikosten määrä on viime vuosina vaihdellut. Tullivalvonnan organisaation uudelleenjärjestelyjen jälkeen 1970-luvun alkupuolella ilmitulleiden tullirikosten määrä laski mutta nousi sen jälkeen jatkuvasti, kunnes se on muutamana viime vuonna jälleen kääntynyt laskuun. Tällä hetkellä tullirikoksia paljastuu vajaat 3000 rikosta vuodessa. Noin kolme neljäsosaa näistä rikoksista on ollut alkoholipitoiseen aineeseen salakuljetuksia.

1.18.1.5. Menettämisseuraamuksista

Säännöstelyrikosten ja tullirikosten seuraamusjärjestelmälle on ominaista, että niihin liittyy rikoslain yleisistä säännöksistä poikkeavia menettämisseuraamuksia. Valtuusrikoslain 4 §:n mukaan lain 2 tai 3 §:ssä tarkoitetun rikoksen tuottama taloudellinen hyöty on tuomittava valtiolle menetetyksi enintään kolminkertaisena. Rikoslain mukaan hyödyn useampikertainen menettäminen ei ole mahdollista. Menettäväksi on tuomittava myös se hyöty, mikä rikoksesta on odotettavana.

Rikoksen kohteena olleen esineen eli niin sanotun rikosesineen menettämisellä on säännöstely- ja tullirikosten seuraamuksena merkittävä asema. Valtuusrikoslain 5 §:n mukaan rikoksenteijä on kokonaan tai osaksi tuomittava menettämään rikoksen kohteena ollut omaisuus tai sen arvo, jollei rikkomus ole vähäinen tai asianhaarat muutoin ole lieventävät. Myös se, jonka puolesta tai hyväksi rikoksenteijä on toiminut, voidaan tuomita samaan seuraamukseen joko yksin tai yhteisvastuullisesti rikoksenteijän kanssa. Rikoslain 38 luvun 15 §:n mukaan tullimaksun kavaltamisesta tai sen yrittämisestä, salakuljetuksesta tai sen yrittämisestä ja myös tällä tavalla tuotuun tavararaan ryhtymisestä tuomitessa on tuomittava myös ”tavara astioineen ja päällyksiineen” menetetyksi. Valtuusrikoslain ja rikoslain mainittujen säännösten olennaisimmat erot ovat siinä, että valtuusrikoslain mukaan menettämisseuraamus voidaan jättää tuomitsematta rikoksen ollessa vähäinen ja toisaalta seuraamus voidaan tuomita käsittämään vain osa rikosesineestä tai sen arvosta, kun taas rikoslain mukaan menettämisseuraamus on ehdoton ja käsittää koko rikosesineen tai sen arvon.

Rikoslain 38 luvun 15 §:ään sisältyy lisäksi siinä kerrottujen rikosten tekemiseen käytettyjen kulkuneuvojen menettämistä koskeva säännös, joka on asiallisesti samansisältöinen valtuusrikoslain 7 §:ään sisältyvän säännöksen kanssa. Menettämisseuraamuksen kohteena on sellainen kulkuneuvo, jonka pääasiallisena kuormana on ollut rikoksen kohteena oleva omaisuus taikka jota on käytetty pääasiallisesti tällaisen omaisuuden kuljettamiseen. Rikoslain säännös on ehdoton, mutta valtuusrikoslain mukaan seuraamus on harkinnanvarainen.

1.18.1.6. Nykyisen sääntelyn epäkohdat

Valtuusrikoslain 2 §:n mukaan rangaistavaksi voi tulla hyvin erilaisia ja eriarvoisia tekoja. Tämä johtuu rangaistussäännöksen avoimuudesta. Säännöksessä ei ole riittävästi eriytetty haitallisuudeltaan ja moitittavuudeltaan erilaisia tekoja. Saman säännöksen mukaan on rangaistava niin vähäisestä säännöstelylain menettelytapasäännöksen rikkomisesta kuin poikkeuksellisissa oloissa hyödyn hankkimiseksi tehdystä vakavasta rikoksestakin. Teon vakavuusasteen arviointiin vaikuttavat seikat eivät ilmene rangaistussäännöksestä muulloin kuin silloin, kun rikos on vähäinen taikka tavanomainen tai ammattimainen. Sitä paitsi rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä omaksutun periaatelinjan mukaisesti vankeusuhan sisältävät rangaistussäännökset tulisi pyrkiä sisällyttämään rikoslakiin.

Valtuusrikoslaissa ei ole myöskään erotettu poikkeuksellisissa oloissa tapahtuvaa säännöstelyä muusta säännöstelystä. Erottelua puoltaisi se, että säännöstelyn merkitys kasvaa olennaisesti olojen muuttuessa niin epävakaisiksi, että poikkeustilan edellyttäviä lakeja eli sotatilalakia tai valtalakia voidaan soveltaa. Toisaalta myös muiden säännöstelylakien mukaisen säännöstelyn merkitys kasvaa poikkeusoloissa. Lisäksi esimerkiksi valuuttasäännöstelyä voidaan harjoittaa poikkeusoloissa sekä valuuttalain että sotatilalain nojalla, mistä syystä ankaramman rangaistusvastuun perustaminen yksinomaan siihen, mihin lakiin säännöstelymääräys pohjautuu, ei vaikuta perustellulta.

Valtuusrikoslain 9 §:n viittaus rikoslain 38 luvun 12—15 §:n ja saman luvun 16 §:ssä tarkoitettujen säännösten ensisijaiseen soveltamiseen on moniselitteinen. Tämä samoin kuin valtuusrikoslain 2 §:ään sisältyvä toissijaisuus-

lauseke aiheuttavat valtuusrikoslain rangaistussäännöksen ja rikoslain 38 luvun 12 §:n keskinäiseen suhteeseen liittyviä ongelmia. Useimmiten esiintyvä vaikeus koskee tavaroiden sellaista tuontia tai vientiä, johon ei ole ulkomaankaupan turvaamislakiin perustuvaa lisenssiä. Vastaavasti valtuusrikoslain 9 §:n soveltaminen on tuottanut pulmia lähinnä silloin, kun on kysymys valuuttalainsäädännön vastaisesta valuutan tuonnista tai viennistä. Oikeuskäytäntökään ei ole kyennyt muodostamaan vakiintunutta tulkintaa näihin ongelmiin. Ongelman merkittävyttä korostaa valtuusrikoslain ja rikoslain menettämisseuraamusten erilaisuus eräissä tapauksissa.

Rikoslain yleisen salakuljetusta koskevan säännöksen rangaistusasteikko on säädetty kieltolain (158/22) aikana ja antaa mahdollisuuden varsin ankariin seuraamuksiin, jollaisiin ei nykyoloissa ole tarvetta. Rikoslain puheena olevissa rangaistussäännöksissä ilmenee myös epä johdonmukaisuutta. Ryhtyminen tullimaksua kavaltaen maahantuotuun tai salakuljetettuun tavarahan ei voine olla sen moitittavampaa kuin ryhtyminen tavarahan, jonka maahantuonnin yhteydessä on tehty muuhun veroon tai maksuun kohdistuva veropetos tai syyllistytty säännöstelyrikokseen. Toisaalta tällaisen tavarahan saanto poikkeaa siinä määrin esimerkiksi varastetun tavarahan saannosta, ettei tuottamuksellista ryhtymistä tällaiseen tavarahan voida pitää niin moitittavana, että sen olisi oltava rangaistavaa. Kulkuneuvolla ei ole tällaisen rikoksen tekemisessä enää samaa merkitystä kuin esimerkiksi kieltolain aikana, jolloin autot ja nopeat veneet olivat harvinaisia ja toisaalta usein ratkaisevan tärkeitä rikosten onnistumiselle. Sen vuoksi ei ole enää tarpeen, että tuottamuksellinen kulkuneuvon luovuttaminen tällaisen rikoksen tekemistä varten on rangaistavaa.

Valtuusrikoslain 3 §:n mukaan elinkeinonharjoittajaa voidaan rangaista siitä, että hän elinkeinotoiminnassaan sallii rikottavan valtuusrikoslaissa tarkoitettujen lakien tai niiden nojalla annettuja määräyksiä. Yleiset rikosoi-keudellisen vastuun kohdentumista ja rikokseen osallisuutta koskevat oikeusperiaatteet ja säännökset ulottavat rangaistavuuden riittävästi moitittavimpiin tämäntyyppisiin tekoihin, minkä vuoksi tällainen säännös on tarpeeton.

Säännöstely- ja tullirikosten erityiset menettämisseuraamukset voivat olla eräissä tapauksissa epätarkoituksenmukaisia ja kohtuutto-

mia. Tämä johtuu usein siitä, että rikoksen kohteena ollut esine (rikosesine) tai sen arvo on yleensä tuomittava valtiolle menetetyksi (konfiskoitava) siitä riippumatta, kuinka arvokkaasta omaisuudesta on kysymys ja onko menettämisseuraamus tarpeen turvaamistoimenpiteenä eli esimerkiksi rikoksen kohteena olevan omaisuuden ympäristölle vaarallisten ominaisuuksien vuoksi tai uusien rikosten estämiseksi. Kun rikoksen kohteena olleen omaisuuden arvo ei sellaisenaan osoita rikoksen vakavuusastetta, sen tuomitseminen menetetyksi voi johtaa joissakin tilanteissa kohtuuttomuuteen.

Konfiskoitavan esineen arvon menettäminen muistuttaa rangaistusta, koska arvon menettämistä ei voida perustella esineen menettämiseen usein liittyvällä turvaamistarpeella. Tosin arvon menettäminen vähentää pyrkimystä välttää menettämisseuraamus esimerkiksi kätkemällä, hävittämällä tai luovuttamalla omaisuus. Siltä osin kuin menettämisseuraamusta ei voida perustella turvaamistoimenpiteenä, se on lisärangaistuksen luonteinen seuraamus. Kuitenkaan siihen ei voida soveltaa rangaistuksen mittaamisessa käytettäviä periaatteita.

Rikosesineen arvon menettäminen voi muodostua erityisen kohtuuttomaksi sen vuoksi, että valtuusrikoslain mukaan arvon menettämisestä vastaavat yhteisvastuullisesti rikoksenteijä ja se, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty. Liikemyrityksen palveluksessa oleva työntekijä voi joutua vastaamaan työssään tekemänsä rikoksen johdosta jopa useiden miljoonien markkojen arvoisen rikosesineen arvon suorittamisesta valtiolle. Silloin kun menettämisen perusteena oleva rikos on tehty työnantajan etujen vuoksi ja kysymyksessä on melko vähäinen määräysten rikkominen, tuntuu kohtuuttomalta, että työntekijä voi joutua vastaamaan varallisuuteensa nähden kovin suuresta rahamäärästä.

Menettämisseuraamukset voivat lisäksi kohdentua sattumanvaraisesti siten, että ne eivät ole yhdenmukaisia rangaistavuudeltaan yhtäläisissä tapauksissa. Sattumanvaraisuus johtuu säännöstely- ja tullirikosten konfiskaatiosäännösten erilaisuudesta. Niin kuin edellä on jo todettu, rikoslain 38 luvun 15 §:n menettämisseuraamus käsittää koko rikosesineen menettämisen, kun taas valtuusrikoslain mukaan menetetyksi voidaan tuomita osakin rikosesineestä tai sen arvosta. Sitä paitsi rikoslain puheena olevan menettämisseuraamuksen perusteena on salakuljetuksen lisäksi ainoastaan tullimaksun

kavaltaminen, vaikka muilla maahantuonnin yhteydessä perittävillä veroilla ja julkisilla maksuilla on nykyisin useassa tapauksessa selvästi suurempi merkitys kuin tariffin mukaisella tullilla. Kansainvälisen kaupan vapautumisen johdosta useista maista tuotavista tuotteista ei enää edes peritä tullimaksua. Esimerkiksi henkilöauto, joka tuodaan maahan asianmukaiset maksut laiminlyöden, on tuomittava menetetyksi vain siinä tapauksessa, että siitä olisi ollut muiden maahantuontiverojen lisäksi maksettava tullia. Tullimaksun periminen taas on riippuvainen auton alkuperämaasta, joka voi vaihdella jopa samanmerkkisellä autolla. Sattumanvaraisesti kohdentuvilla ja rikoksen moitittavuuteen nähden satunnaisesti vaihtelevilla menettämisseuraamuksilla ei ole rikoksia tehokkaasti ehkäisevää vaikutusta.

Samoin kuin arvokonfiskaatiolla myös hyötykonfiskaatiolla on rankaisullisia piirteitä silloin kun on kysymys rikoksen tuottaman hyödyn konfiskoinnista todellisen hyödyn ylittävältä osalta.

Rikosoikeuskomitea katsoi, että rankaisulliset tavoitteet toteutuvat asianmukaisimmin käytettäessä tähän tarkoitukseen nimenomaisesti kehitettyjä rangaistuksia. Komitea totesi yleisenä periaatteena, että rankaisullisiin tarkoituksiin tulisi pyrkiä käyttämään vain rikoslaissa osoitettuja virallisia rangaistuksia. Erityisesti rikosesineen menetetyksi määräämistä ei komitean käsityksen mukaan yleensä voida pitää asianmukaisena lukuun ottamatta vaarallisuutensa vuoksi konfiskoitavia esineitä.

1.18.1.7. Ehdotuksen pääkohdat

Säännöstelyrikosten eri ilmenemismuotojen ja tekotapojen eriyttämiseksi rikoslakiin ehdotetaan otettaviksi säännöstelyrikosta (1 §) ja törkeää säännöstelyrikosta (2 §) koskevat tunnusmerkistöt sekä lisäksi säännös vähäisestä säännöstelyrikoksesta eli säännöstelyrikkomuksesta (3 §). Näillä säännöksillä korvattaisiin valtuusrikoslain 1 ja 2 §:n rangaistussäännökset. Kukin säännöstelylaki sisältäisi viittauksen rikoslain säännöstelyrikoksiin.

Säännöstelyrikosten perussäännös edellyttäisi tunnusmerkistössä erikseen mainitun säännöstelylain tai sen nojalla annetun säännöstelymääräyksen rikkomista tai sen yrittämistä.

Rikoslain nykyistä yleistä salakuljetussäännöstä vastaava tunnusmerkistö säilyisi (4 §),

mutta sen soveltamisala muuttuisi olennaisesti. Salakuljetuksena ei enää rangaistaisi sellaista luvaton maahan tuontia tai maasta vientiä, joka käsittää ainoastaan säännöstelyrikoksen. Salakuljetuksen rangaistusasteikko alenisi samalla paremmin vastaamaan supistunutta soveltamisalaa. Taloudellisesti merkittävimmät tuonti- tai vientikieltojen rikkomiset käsittäisivät yleensä joko veropetoksen tai säännöstelyrikoksen. Lakiin lisättäisiin salakuljetusrikkomusta koskeva säännös (5 §), joka edelleen mahdollistaisi rangaistussääntelymenettelyn vähäisen salakuljetuksen rankaisemisessa.

Tuonti- tai vientikieltojen taikka vastaavien rajoitusten kohteena olevia tavaroita koskeva lainsäädäntö on salakuljetussäännöksen säätämisen jälkeen kuluneina vuosikymmeninä kehittänyt siten, ettei salakuljetussäännöksen kumoaminenkaan kovin monessa tapauksessa merkitsisi teon jäämistä rankaisematta. Tämä johtuu siitä, että usean tällaista tavaraa koskevan lain rangaistussäännöksessä on säädetty rangaistavaksi erilaisia tuohon tavarahan kohdistuvia tekoja, kuten valmistus, hallussapito sekä tuonti ja vienti. Ei ehkä olisi välttämätöntä, että tuontiin tai vientiin kohdistuvat teot arvioitaisiin rikosoikeudellisesti eri tavoin kuin muunlaiset samaan tavarahan kohdistuvat teot. Yleisestä salakuljetussäännöksestä luopuminen edellyttäisi kuitenkin uusien rangaistussäännösten säätämistä esimerkiksi epäsiivellisten julkaisujen maahantuonnin sekä kulttuuriesineiden ja sotatarvikkeiden luvattoman maastaviennin ehkäisemiseksi. Salakuljetusta koskeva yleissäännös korostaa niitä velvollisuuksia, joita tavarahan tuontiin tai vientiin liittyy, ja muistuttaa niiden noudattamisen tärkeydestä. Yleinen säännös on lisäksi omiaan yhtenäistämään salakuljetuksesta tuomittavia rangaistuksia ja muita seuraamuksia. Näistä syistä yleinen salakuljetussäännös ehdotetaan säilytettäväksi.

Ehdotuksen mukaan vastesed tulisi rangaistavaksi, paitsi ryhtyminen tullimaksua kavaltaan maahantuotuun tai salakuljetettuun tavarahan, myös ryhtyminen sellaiseen tavarahan, jota maahan tuotaessa on tehty veropetos tai syyllistytty säännöstelyrikokseen (6 §). Tältä osin ehdotus merkitsisi rangaistavuuden alan laajentumista. Toisaalta tuottamuksellinen ryhtyminen tällaiseen omaisuuteen ei olisi enää rangaistavaa. Tuottamuksellinen kulkuneuvon luovuttaminen käytettäväksi salakuljetukseen tai tullimaksun kavaltamiseen ei sekään olisi enää rangaistavaa.

Ehdotus sisältää erityiset rikosesineen ja sen säilytysvälineen sekä rikoksen tekemisessä käytetyn kuljetusvälineen valtiolle menetetyksi tuomitsemista koskevat säännökset, jotka liittyisivät tässä luvussa säänneltyihin rikoksiin (8 §). Säännöstelyrikoksille ja luvussa tarkoitettulle salakuljetukselle säädettäisiin siis yhteiset menettämisseuraamukset. Rikoksen tuottaman hyödyn ja muun rikosentekovälineen kuin kuljetusvälineen konfiskointi jäisi rikoslain yleisten menettämisseuraamusta koskevien säännösten varaan.

Rikosesineen konfiskointi rajoitettaisiin koskemaan vain sellaisia tilanteita, joissa konfiskointi on tarpeen säännöstelyn tarkoituksen turvaamiseksi, uusien vastaavankaltaisten rikosten ehkäisemiseksi taikka omaisuuden terveydelle tai ympäristölle vaarallisten ominaisuuksien vuoksi. Menettämisseuraamusta käytettäisiin näin ollen nimenomaan turvaamistimenpiteenä. Rikoksen tekemisessä käytettävän kuljetusvälineen konfiskointia ehdotetaan toisaalta rajoitettavaksi poistamalla konfiskoinnin perusteista se, että kuljetusvälineen pääasiallisena kuormana on ollut rikoksen kohteena oleva omaisuus, ja toisaalta laajennettavaksi lisäämällä konfiskaatioperusteeksi se, että kuljetusvälineeseen on rikoksen tekemistä varten tehty rakenteellisia muutoksia.

Tullimaksun kavaltaminen ei enää voisi johtaa menettämisseuraamukseen, koska tällaisessa tapauksessa konfiskointi ei ole perusteltavissa turvaamistimenpiteenä. Muidenkaan maahantuonnin yhteydessä perittävien verojen ja maksujen välttämiseen ei liity tällaista lisäseuraamusta. Muutos lisäisi menettämisseuraamusten yhtenäisyyttä ja vähentäisi niiden sattumanvaraisuutta. Tullimaksun kavaltamisen hallinnollisiin seuraamuksiin tällä muutoksella ei olisi vaikutusta.

Jos omaisuus olisi pääsäännön mukaan tuomittava menetetyksi, mutta se ei kuitenkaan esimerkiksi omaisuuden omistussuhteiden tai tuntemattoman sijaintipaikan vuoksi kävisi päinsä, on joissakin tapauksissa perusteltua tuomita menettäväksi omaisuuden arvo. Sen vuoksi ehdotetaan arvon menettämistä koskevaa säännöstä (10 §). Tällainen säännös ehkäisisi pyrkimyksiä välttää menettämisseuraamus siten, että menettäväksi tuomittava tai tuomittu omaisuus saatetaan menettämisseuraamuksen ulottumattomiin. Lisäksi se vähentäisi mahdollisuuksia välttää menettämisseuraamus käyttämällä rikoksen tekemisessä toisten omis-

tamaa omaisuutta. Arvon menetetyksi tuomitsemisella on rangaistukselle ominaisia piirteitä, minkä vuoksi sitä tuomittaessa olisi noudatettava osaksi samoja periaatteita kuin sakkorangaistusta mitattaessa. Sen vuoksi ehdotetaan, että tätä seuraamusta määrättäessä on kunkin tuomittavan osalta otettava huomioon rikoksesta ilmenevän syyllisyyden määrä, tuomittavan taloudellinen asema ja muut olosuhteet.

Omaisuuksien menettämisestä saattaisi eräissä tapauksissa olla tuomittavan menettelyyn ja muihin olosuhteisiin nähden kohtuuttoman ankara. Samoin normaalikäytännön mukaisesti määrättävä arvokontfiskaatio voisi poikkeustapauksissa osoittautua kohtuuttomaksi. Sen vuoksi ehdotetaan yleiseksi ohjeeksi, että menettämisestä voidaan kokonaan luopua tai sitä voidaan rajoittaa, jos kohtuussyyt puoltavat tällaista ratkaisua (11 §).

Mahdollisuudesta rikoksen tuottaman hyödyn useampikertaiseen konfiskointiin luovutettiin. Rikoksen tuottamaa hyötyä ei ole käytännössä tuomittu menetettäväksi saaduksi arvioitua hyötyä suurempana, joten tältä osin ehdotus ei merkitsisi muutosta käytäntöön. Rikoksen tuottamaan hyödyn menettämiseen sovellettaisiin voimassa olevia rikoslain 2 luvun 16 §:n säännöksiä.

Ehdotuksen tarkoituksena ei ole lieventää säännöstelyrikosten seuraamuksia niitä kokonaisuutena arvostellen. Se seuraamusten lieventyminen, mikä mahdollisesti aiheutuisi menettämisestä ensisijaisesti turvaamistoimenpiteenä, voitaisiin ottaa huomioon varsinaisia rangaistuksia määrättäessä.

Rikoslakiin ehdotetut muutokset aiheuttaisivat huomattavia muutoksia valtuusrikoslakiin. Rikoslain säännöksillä korvattavien 1 ja 2 §:n lisäksi ehdotetaan kumottavaksi valtuusrikoslain 3 §:n elinkeinonharjoittajaa koskeva rangaistussäännös, koska tällainen menettely voidaan riittävästi arvostella rikoksen osallisuutta ja rikosvastuun kohdentumista koskevien periaatteiden mukaan.

Ehdotus merkitsisi myös valtuusrikoslain menettämisestä koskevien 4—8 §:n kumoamista sekä lain 9 §:ään sisältyvän soveltamisalaa koskevan säännöksen kumoamista. Viimeksi mainittu säännös olisi vastaisuudessa tarpeeton, ja menettämisestä koskevat säännökset korvattaisiin ehdotukseen sisältyvillä menettämisestä säännöksillä.

Valtuusrikoslain pakkokeinosäännöksistä tärkeimmät (13—15 §) on jo kumottu esitutkintalainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Valmisteilla olevan esitutkintalakia täydentävän lakiuudistuksen yhteydessä tullaan muuttakin valtuusrikoslain pakkokeinoja koskevat erityiset säännökset joko kumoamaan tai siirtämään muuhun lainsäädäntöön jo ennen rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen voimaantuloa. Valtuusrikoslain keskeisimpien säännösten kumoaminen johtaa siihen, ettei valtuusrikoslaki enää muodosta luontevaa säännöstelyrikoksia ja niiden valvontaa ja tutkintaa koskevaa säädöskokonaisuutta.

Myös konfiskaatiomenettelyä koskeva valtuusrikoslain 10 § on osoittautunut käytännössä jокseenkin tarpeettomaksi. Käytännön haittaa ei aiheutuisi myöskään lain 16 §:n kumoamisesta. Jo nykyisellään muihin lakeihin sisältyvät säännökset antavat riittävät mahdollisuudet syyttämättä jättämiseen myös säännöstely- tai salakuljetusrikkomuksen kysymyksessä ollessa, varsinkin kun lainsäädäntömme ei sisällä yleistä säännöstä, joka velvoittaisi viranomaiset ilmoittamaan kaikki havaitsemansa vähäisetkin lainrikkomukset syytteeseen pantaviksi. Ehdotettujen 46 luvun 4 ja 6 §:n johdosta jää tarpeettomaksi myös valtuusrikoslain 18 §. Kerrotuista syistä ehdotetaan valtuusrikoslain kumoamista kokonaisuudessaan.

1.18.2. Pykälien perustelut

1 §. Säännöstelyrikos

Ehdotetun säännöksen tarkoituksena on edistää taloudellisen säännöstelyn tavoitteiden toteutumista. Se koskisi vain säännöksessä mainittujen lakien tai niiden nojalla asianmukaisesti annettujen säännöstelymääräysten rikkomista. Näiden säännösten ja määräysten rikominen rangaistaan nykyisin yleensä valtuusrikoslain 2 §:n nojalla. Ehdotus koskisi niitä säännöstelylakeja, joiden säännösten rikkomisen jo nykyisinkin on rangaistavaa.

Säännöstelyrikoksen tekijältä vaadittaisiin aina tahallisuuden asteista syyksiluettavuutta. Tätä ei pykälässä erikseen mainittaisi, koska se rikoslakiin sisältyvissä säännöksissä muutenkin on vakiintunut sääntö, jollei muuta ole nimenomaan säädetty. Valtuusrikoslain 2 §:n 1 momentin rangaistussäännöksen on tulkittu voi-

van koskea myös tuottamuksellista säännöstelylakien rikkomista. Tekijältä vaadittava tahallisuus rajoittaisi ainakin periaatteessa säännöksen soveltamisalaa nykyisestä.

Säännöstelymääräys voisi olla säädetty tunnusmerkistössä mainitussa laissa tai annettu sellaisen lain nojalla. Yhdyssanan *säännöstelymääräys* jälkimmäistä osaa *määräys* on siis käytetty tavallisesta merkityksestään poikkeavasti siten, että se viittaa sekä säännöstelylakien sisältämiin säännöksiin että niiden nojalla annettuihin määräyksiin.

Säännöstelymääräykset voivat olla periaatteessa kahdentyyppisiä. Toiset niistä koskevat lakien tavoitesisältöä, toiset taas menettelytapoja. Säännöstelylakien tavoitteet on lausuttu julki näissä laeissa. Tavoitesisällön kannalta keskeiset normit voivat koskea esimerkiksi sitä, millaista valuuttaliikennettä pidetään hyväksyttävänä, millaisia hintoja tai muita ehtoja vaihdannassa pidetään sallittuina tai sitä, mitä tavaroita ja kuinka suuria määriä voidaan tuoda maahan aiheuttamatta häiriötä ulkomaankaupassa. Menettelytapasäännökset ja -määräykset taas etupäässä edistävät säännöstelyn valvontaa. Ne voivat koskea esimerkiksi erilaisten ilmoitusten tekemistä ja tietojen antamista.

Käytännössä tavoite- ja menettelytapanormien toisistaan erottaminen voi toisinaan olla hankalaa. Esimerkiksi valuuttaliikenteen tai hintojen säännöstelyllä ei pyritä vain määrällisiin rajoituksiin vaan myös saamaan luotettavaa tietoa valuutan liikkeistä ja hintojen muutoksista. Tällöin ilmoittamis- tai tiedonantovelvollisuudenkin rikkominen saattaa vaarantaa myös säännöstelyn varsinaisten tarkoituksien saavuttamista. Sen vuoksi onkin päädytty siihen, että ehdotuksen mukaisella säännöstelymääräyksellä tarkoitetaan sekä tavoite- että menettelytapanormeja.

Säännöstelyrikoksia koskevilla rangaistus-säännöksillä pyrittäisiin kuitenkin ensisijaisesti turvaamaan säännöstelylakien tavoitteiden toteutumista. Tämä ilmenee siitä, että niiden piiristä on haluttu rajata pois vähäiset ilmoittamis- tai tiedonantovelvollisuuden laiminlyönnit ja muut vähäiset menettelytaparikkomukset (7 §).

Tunnusmerkistö ei sisällä säännöstelyrikoksen tekotapojen kuvausta. Tämä johtuu siitä, ettei säännöstelyrikoksen kaikkia ajateltavissa olevia tekotapoja ole mahdollista riittävän yksityiskohtaisesti kuvata. Säännöstelyrikoksen

tekemiseen liittyy usein väärin tietojen antaminen valvontaviranomaisille, asianmukaisen ilmoituksen antamatta jättäminen, tavarantoimittajan valmistaminen, varastointi, kaupan pitäminen, maahantuonti tai maastavienti taikka ryhtyminen luvattomiin luotto-, vakuus-, maksu- tai muihin vastaaviin sopimusjärjestelyihin.

Säännöstelyrikoksen rangaistavuus ei välttämättä edellyttäisi täytettyä säännöstelymääräyksen rikkomista. Pelkkä rikkomisen yrityskin olisi rangaistavaa.

Erillistä poikkeusoloissa tapahtuvaa säännöstelyä koskevaa rangaistussäännöstä ei ehdoteta. Poikkeusolojen aiheuttamalla säännöstelyn merkityksen lisääntymisellä voisi luonnollisesti olla vaikutusta rikoksen vakavuusastetta harkittaessa.

Sotatilalain 4 luvussa on säännökset toimenpiteistä erinäisten taloudellisten olojen järjestämiseksi. Taloudellista säännöstelyä koskevat säännökset sisältyvät lain 29—31 §:ään. Nykyisin valtuusrikoslain mukaan rangaistaan vain sotatilalain 29 §:n nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkominen. Sen sijaan sotatilalain 30 ja 31 §:ään perustuvien säännösten ja määräysten rikkominen rangaistaan sotatilalain 47 §:n 1 momentin avoimen rangaistussäännöksen nojalla. Koska myös sotatilalain 30 ja 31 §:ssä tarkoitettu säännöstely kohdistuu taloudelliseen toimintaan sekä liikennevälineiden myyntiin ja käyttöön, ehdotetaan, että sotatilalain 29—31 §:n nojalla säädetyt tai viranomaisen näiden säännösten nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkominen tai sen yrittäminen rangaistaisiin rikoslain mukaan säännöstelyrikoksena. Selvyyden vuoksi sotatilalakiin otettaisiin rikoslain säännöstelyrikoksiin viittaava säännös. Sotatilalain avoimen rangaistussäännöksen piiriin jäisi edelleen sellaisten mainitun lain nojalla annettujen määräysten rikkominen, jota ei rangaista lain erityisten rangaistussäännösten nojalla tai säännöstelyrikoksena.

Säännöstelyrikosten suhde muihin rikoksiin jäisi ratkaistavaksi rikosten yhtymistä koskevien periaatteiden pohjalta. Salakuljetusta koskevaan ehdotukseen on kuitenkin otettu nimenomainen säännöstelyrikoksen ja salakuljetuksen välistä suhdetta koskeva säännös. Salakuljetuksena ei pidettäisi 1—3 §:ssä tarkoitettua tuontia tai vientiä koskevan säännöksen tai määräyksen rikkomista (4 § 2 mom.). Mikäli samalla rikottaisiin muutakin tuontia tai vien-

tiä koskevaa säännöstä tai määräystä, teko voisi olla rangaistava myös salakuljetuksena. Esimerkkinä voidaan mainita tapaus, jossa tiettyä tavaraa (kuten lääkevalmistetta) maahantuotaessa rikotaan sekä lisenssimääräyksiä (esimerkiksi salaamalla tuotteen alkuperämaa) että tavarantoimittajan vaarallisuudesta johtuvaa tuontikieltoa tai -rajoitusta. Kummankin eri perusteesta johtuvan määräyksen rikkominen olisi silloin rangaistavaa. Näissä tapauksissa kysymys olisi yleensä yksin teoin tehdyistä rikoksista.

Saman säännöstelylain määräysten moninkertainen rikkominen olisi ilmeisesti usein luonteeltaan katsoa yhdeksi rikokseksi. Myös eri säännöstelylakien rikkomisia voitaisiin yleensä pitää yhtenä rikoksena, jos teko kohdistuu samaan tavaratilaan.

Rangaistus säännöstelyrikoksesta olisi sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

2 §. Törkeä säännöstelyrikos

Valtuusrikoslain 2 §:n 2 momentissa on raskauttavien asianhaaran vallitessa tehtyjä rikoksia varten oma rangaistusasteikko. Raskauttavien asianhaaran vallitessa tehdystä valtuusrikoksissa tarkoitettujen säännöstelylakien rikkomisesta tuomitaan, jos rikos on tavallinen tai ammattimainen taikka asianhaarat muutoin ovat erittäin raskauttavat.

Ehdotuksen mukaan säännöstelyrikosta voitaisiin pitää törkeänä kolmessa eri tapauksessa. Lisäksi teon tulisi näissä tapauksissa olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Mitä edellä on sanottu poikkeusolojen vaikutuksesta säännöstelyrikoksen vakavuusasteeseen, olisi otettava huomioon myös törkeän säännöstelyrikoksen edellyttämässä kokonaisarvostelussa.

Ensimmäisenä perusteena mainitaan se, että rikoksella on tavoiteltu huomattavaa taloudellista hyötyä. Tämä tunnusmerkki on tarkoitettu vastaamaan esimerkiksi törkeän veropetoksen ja törkeän avustuspäätöksen vastaavaa tunnusmerkkiä. Ratkaisevaa olisi rikoksella tavoitellun hyödyn määrä eikä esimerkiksi rikoksen kohteena olleen tavaratilan suuruus.

Toisena ankaroittamisperusteena olisi se, että rikos on omiaan jollakin alueella tai koko maassa aiheuttamaan huomattavaa vaaraa väestön toimeentulolle, yhteiskunnan taloudelliselle toiminnalle tai maan taloudelliselle puolustusvalmiudelle. Vaarantamisen tulisi siis

kohdistua näihin nimenomaan mainittuihin suojelukohteisiin. Tällaisen vaaran tosiasiallista syntymistä ei edellytettäisi. Tämän tunnusmerkin toteutumisesta riittäisi, että vaaran aiheutuminen pykälässä mainituille kohteille tyyppillisesti liittyisi rikokseen.

Väestön toimeentulolle huomattavaa vaaraa voisi aiheutua esimerkiksi polttoaine- tai elintarvikehuollon toimintaa uhkaavasta rikoksesta. Tällaisen uhkan ei tarvitsisi kohdistua koko maan huoltotilanteeseen, vaan riittäisi, että se olisi omiaan huomattavasti vaarantamaan väestön toimeentuloa jollakin alueella maassa.

Rikokset, jotka vaarantavat yhteiskunnan taloudellista toimintaa, ovat paljolti sidoksissa taloudellisen ja poliittisen tilanteen kehittymiseen. Sama teko voi joissakin oloissa aiheuttaa huomattavaa vaaraa ja toisessa tilanteessa olla vaikutukseltaan vähäinen. Tämän tunnusmerkin toteutumisesta olisi arvioitava kysymykseen tulevien lakien tavoitteita silmälläpitäen. Valtuutetun rikkomisen ollessa kysymyksessä siitä aiheutuvaa vaaraa olisi arvioitava ulkomaisen maksuvyön turvaamisen kannalta. Hintavaltuutuksen ollessa kysymyksessä arvion perusteeksi olisi asetettava hintojen ja kustannusten tasapainoinen kehitys sekä taloudellisten tasapainohäiriöiden syntymisen vaara. Muiden säännöstelylakien mukaisina arviointiperusteina tulisivat kysymykseen ulkomaankaupan häiriötön toiminta, tasapainoinen taloudellinen kasvu, työllisyys, tuotannollisen toiminnan ja maksutaseen turvaaminen sekä tulleva ja ulkomaankauppaa koskevien sopimusten toteuttaminen ja häiriötön soveltaminen.

Myös maan taloudellisen puolustusvalmiuden kestävyys ja siten myös ne teot, jotka sitä vaarantavat, voivat vaihdella tilanteen mukaan huomattavastikin. Sitä, onko teko ollut omiaan aiheuttamaan vaaraa, olisi arvioitava rikoksentekohetkellä vallinneiden olosuhteiden mukaan.

Kolmantena perusteena on rikoksen erityisen suunnitelmallisuus. Tämäkin peruste sisältyy myös eräiden muiden törkeiden rikosten tunnusmerkistöihin. Rikos voitaisiin katsoa tehdyn erityisen suunnitelmallisesti esimerkiksi silloin, kun rikoksen toteuttamiseksi on tehty laajoja valmisteluja tai valeoikeustoimia taikka kun rikoksentekijä on ennen rikoksen tekemistä tai sen aikana ryhtynyt erityisiin toimiin rikoksen paljastumisen vaikeuttamiseksi.

Rikoksen tavallisuutta tai ammattimaisuutta ei ole mainittu törkeysperusteena. Tar-

koitus on, ettei tavanomaisuus sinänsä vielä tekisi säännöstelyrikosta törkeäksi. Mikäli on kysymys ammattimaisesta rikoksesta, se edellyttäne useimmiten sellaista suunnitelmallisuutta tai niin huomattavan hyödyn tavoittelua, että rikos tulisi jo näiden tunnusmerkkien perusteella yleensä arvioida törkeäksi.

Törkeän säännöstelyrikkoksen rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

3 §. Säännöstelyrikkomus

Valtuusrikoslaissa ei ole vähäistä säännöstelyrikosta koskevaa erityistä säännöstä. Lain 2 §:n 1 momentissa on kuitenkin erityinen sivuasteikko vähäistä tai lieventävien asianhaaran vallitessa tehtyä tekoa varten.

Käytännössä yleisimmät säännöstelymääräysten rikkomiset ovat merkitykseltään vähäisiä. Tämä koskee myös poikkeusoloissa tapahtuvia rikkomuksia. Näitä tapauksia varten ehdotetaan säännöstelyrikkoksen lievää tekomuotoa tarkoittavaa tunnusmerkistöä. Tällaisesta säännöstelyrikkomuksesta voitaisiin tuomita, jos säännöstelyrikos, huomioon ottaen tavoitellun hyödyn määrä tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Säännöstelyrikkomuksen rangaistusseurauksena olisi sakko.

4 §. Salakuljetus

Ehdotettu säännös olisi luvaton tai säännösten tai määräysten vastaisesti tapahtuvaa tuontia ja vientiä koskeva yleissäännös ja vastaisi tässä suhteessa nykyistä rikoslain 38 luvun 12 §:n salakuljetusta koskevaa säännöstä. Olennaisin ero ilmenee 2 momenttiin sisältyvästä soveltamisalaa koskevasta säännöksestä.

I momentti. Tavarantoontia ja vientiä koskevat rajoitukset voidaan jakaa ehdottomiin kieltoihin, viranomaisen harkinnassa oleviin rajoituksiin ja tavarantoontia laatuvaatimuksiin perustuviin tosiasiallisiin rajoituksiin. Ehdottomia tuonti- ja vientikieltoja on hyvin vähän eikä niillä ole suurta käytännön merkitystä. Käytännössä ehkä merkittävin kielto sisältyy epävirallisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annettuun lakiin. Eräitä tavaroita saa tuoda maahan vain tietyssä asemassa oleva,

esimerkiksi apteekkari apteekkitavaroita. Viranomaisen harkinnassa on esimerkiksi sotatarvikkeiden maasta vienti, johon tarvitaan valtioneuvoston lupa (laki sotatarvikkeiden maasta viennistä, 318/38). Useimmat vienti- tai tuontirajoitukset merkitsevät käytännössä sitä, että viennin tai tuonnin edellytyksenä on tavarantoontia laatuasteen toteaminen säännökset tai määräykset täyttäväksi. Yleensä tämä tapahtuu eri viranomaisen suorittamissa tarkastuksissa, jolloin hyväksymismerkintä merkitsee lupaa tuontiin tai vientiin. Tällaisia rajoituksia on esimerkiksi elintarvikkeiden, kotieläinten sekä metsänviljelyaineiston ja siementavaran ulkomaankaupassa.

Vientiä tai tuontia koskevien kieltojen ja rajoitusten tavoitteena voi olla esimerkiksi terveydellisten vaarojen välttäminen, eläin- tai kasvitautien ehkäiseminen, turvallisuus tai kuluttajansuoja. Salakuljetusta koskevan rangaistuslainsäädännön tarkoituksena olisi tehostaa näiden tavoitteiden saavuttamista. Toden salakuljetuksen moitittavuutta olisikin arvioitava näitä tavoitteita silmällä pitäen. Salakuljetuksena ei pidettäisi 7 §:ään sisältyvässä rajoituslainsäädännössä tarkoitettuja rikkomuksia, vaikka ne täyttäisivätkin salakuljetuksen tunnusmerkistön.

Asianmukaisella luvalla tarkoitetaan viranomaisen antamaa lupaa. Muilla tuontia tai vientiä koskevilla säännöksillä tarkoitetaan yleensä kaikkia tällaisia säännöksiä. On kuitenkin otettava huomioon se, mitä 7 §:ssä on sanottu menettelytapasäännösten tai määräysten rikkomisesta.

Kuten voimassa olevassakin säännöksessä teko tapa on kuvattu ilmaisulla ”tuo tai yrittää tuoda maahan taikka vie tai yrittää viedä maasta”. Käsitteellä ”maa” ei välttämättä tarkoitettaisi Suomen valtiollisesti rajattua aluetta, vaan maahan tuontia ja maasta vientiä koskevista säännöksistä ilmenevien alueiden rajoja, esimerkiksi niin sanotun vapaa-alueen ja tullialueen rajaa.

Ehdotettu salakuljetuksen yleissäännös ei syrjäyttäisi voimassa olevia salakuljetusta koskevia erityissäännöksiä, joita sisältyy esimerkiksi alkoholilakiin ja huumausainelakiin. Tältä osin ehdotus vastaisi nykyistä lakia.

Salakuljetuksen rangaistusasteikkoa ehdotetaan alennettavaksi. Rikoslain 38 luvun 12 §:n nykyinen rangaistusasteikko periytyy kieltoain ajalta, jolloin salakuljetus oli yleistä. Tuolloin oli muutoinkin nykyistä runsaammin rajoitettu

ulkomaankauppaa ja näillä rajoituksilla oli talouselämän sääntelyssä tärkeä tehtävä. Kaupan vapautumisen mukana tällaisten rajoitusten merkitys on vähentynyt eikä niiden rikkomista voida enää pitää yhtä moitittavana kuin aikaisemmin.

Salakuljetussäännöksen merkitystä vähentäisi entisestään se, että lisenssirajoitusten vastainen tuonti tai vienti rangaistaisiin ehdotuksen mukaan säännöstelyrikoksena, koska silloin rikotaan ulkomaankaupan turvaamislaissa säädettyä tai tuon lain nojalla annettua säännöstelymääräystä. Salakuljetuksen kohteena olisivat vastedes pääasiassa sellaiset tavarat, joiden tuontia tai vientiä on rajoitettu tavarantoimittajien tai vaarallisten ominaisuuksien vuoksi. Eräiden käytännössä merkityksellisten tuontikieltojen rikkomisen jäisi toistaiseksi edelleen erityislakeihin (esim. alkoholi- ja huumausainelakeihin) sisältyvien rangaistussäännösten varaan.

Salakuljetuksesta voitaisiin tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

2 momentti. Salakuljetuksena ei pidettäisi tässä luvussa mainittujen säännöstelylakien tuontia tai vientiä koskevien säännöstelymääräysten rikkomista. Käytännössä tämä merkitsisi ennen kaikkea sitä, että näihin lakeihin perustuvan lisenssirajoituksen taikka valuuttaliikennettä koskevan määräyksen rikkomista ei voitaisi enää rangaista salakuljetuksena. Valtuusrikoslain 2 §:n ja 9 §:n soveltaminen näissä tilanteissa on ollut horjuvaa. Näitä rikoksia pidettäisiin siis vastedes säännöstelyrikoksina eikä salakuljetuksena.

5 §. Salakuljetusrikkomus

Rikoslain 38 luvun 12 §:n 2 momentissa on nykyisin erittäin lieventävien asianhaaran valitessa tehtyä salakuljetusta koskeva säännös. Huomattava osa salakuljetustapauksista on vähäisiä, joten edelleenkin tarvitaan salakuljetuksen lievää tekemuotoa tarkoittava säännös. Lievää tekemuotoa koskeva säännös on tarpeen myös siksi, että vähäisissä tapauksissa edelleen voitaisiin käyttää rangaistussääntelymenettelyä.

Salakuljetuksen vähäisyyttä arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota rikoksen kohteena olleen tavarantoimittajan arvoon tai määrään. Jokin muu rikokseen liittyvä seikka saattaisi johtaa teon arvioimiseen vähäiseksi. Teon olisi kuitenkin

oltava aina kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Teon kokonaisarvostelussa keskeinen vaikutus on niiden etujen merkittävyydellä, joita rikotuilla vienti- tai tuontisäännöksillä pyritään suojaamaan. Lievän salakuljetuksen rikosnimenä olisi salakuljetusrikkomus.

Salakuljetusrikkomuksen rangaistuksena olisi sakko.

6 §. Laiton tuontitavaraan ryhtyminen

Ryhtyminen tavaraan, joka on tuotu maahan tullimaksua kavaltaen tai salakuljetettu, rangaistaan nykyisin rikoslain 38 luvun 13 §:n nojalla. Ehdotettu säännös laittomasta tuontitavaraan ryhtymisestä poikkeaa voimassa olevasta säännöksestä lähinnä kahdessa suhteessa. Ryhtyminen olisi rangaistavaa ainoastaan tahallisuudella, mikä merkitsisi tuottamuksellisen ryhtymisen rangaistavuuden poistamista. Toisaalta esirikosten — niiden rikosten, jotka tekevät tiettyyn tavarantoimittajan ryhtymisen rangaistavaksi — määrää lisättäisiin.

Esirikoksia olisivat maahan tuonnin yhteydessä tehty veropetos, säännöstelyrikos ja salakuljetus. Esirikoksia koskeva luettelo on tyhjennettävä ja se sisältää myös näiden rikosten törkeämmät ja lievemmät tekemuodot. Veropetoksen sisällyttäminen esirikoksiin merkitsisi laajennusta ryhtymisrikoksen soveltamisalaan, koska nykyisin veropetos voi olla esirikoksena vain silloin, kun on kysymys tullimaksua kavaltaen maahan tuotuun omaisuuteen ryhtymisestä. Maahantuonnin yhteydessä tehtävistä rikoksista kuitenkin juuri veropetokset tuottavat yleensä suurimman hyödyn. Vastaavasti houkutus hankkia rikoksen johdosta edullista tavaraa on näissä tapauksissa suuri. Muiden esirikosten osalta ehdotus asiallisesti vastaa nykyistä sääntelyä.

Ryhtymisen tekotavat ovat samat kuin kätkemisrikoksissa. Tältä osin voidaan viitata ehdotettujen kätkemisrikosten perusteluihin. Niihin viitataan myös siltä osin, kun on kysymys rikoksella alun perin saadun omaisuuden sijaan tulleesta omaisuudesta, tunnusmerkistön täyttymisestä, esirikoksen liitännäisyydestä päärikokseen, syyksiluettavuudesta ja vanhentumisesta.

Laittoman tuontitavaraan ryhtymisen rangaistus olisi sakko tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

7 §. Rajoitussäännös

1 momentti. Säännöstelyrikoksena tai salakuljetuksena ei pidettäisi vähäistä ilmoittamistai tiedonantovelvollisuuden laiminlyöntiä eikä muuta vähäistä menettelytapamääräyksen rikkomista. Näiden rikosten moitittavuuden perusteena on ensisijaisesti se uhka, jonka rikkomus aiheuttaa säännöstelyn taikka tuontia tai vientiä koskevien rajoitusten tarkoituksien toteuttamiselle. Vähäiset menettelytapamääräysten rikkomukset eivät vaaranna näiden tarkoituksien toteutumista, minkä vuoksi niitä ei ole syytä pitää säännöstelyrikoksina eikä salakuljetuksena, ei edes näiden rikosten lievimmän tekemuodon mukaisina säännöstelyrikkomuksena tai salakuljetusrikkomuksena.

Säännöstelyrikkomukseen ja salakuljetusrikkomukseen kuuluva rikoksen vähäisyys tarkoittaa tilanteita, joissa muulla tavoin kuin vähäisellä menettelytapasäännöksen rikkomisella on syyllistytty säännöstely- tai salakuljetusrikkomukseen. Niissä on siis kysymys teoista, joita luonteensa puolesta on pidettävä perustunnusmerkistön mukaisena säännöstelyrikoksena tai salakuljetuksena, mutta jotka yksittäistapausta koskevan kokonaisarvostelun johdosta ansaitsevat perusrikosta lievemmän teon luonnehinnan.

Koska sotatilalakiin jäisi edelleen avoin rangaistussäännös, voisi vähäinen menettelytapamääräyksen rikkomisen tulla sen nojalla rangaistuksi, vaikka avoimen rangaistussäännöksen tarkoituksena onkin säätää rangaistavaksi sotatilalain muiden määräysten kuin taloudellista säännöstelyä koskevien määräysten rikkomisen. Lisäksi useissa viennin ja tuonnin rajoituksia sisältävissä laeissa on avoin rangaistussäännös, jonka nojalla vähäinenkin menettelytapamääräyksen rikkomisen voi olla rangaistavaa. Salakuljetusrikkomuksena tällaista rikkomista ei ehdotetun rajoitussäännöksen mukaan voisi rangaista. Edellä tarkoitetuissa tapauksissa olisi perusteltua soveltaa toimenpiteistä luopumissäännöksiä.

Menettelytapamääräyksellä samoin kuin säännöstelymääräyksellä tarkoitetaan sekä lakiin tai asetukseen sisältyviä säännöksiä että niiden nojalla annettuja määräyksiä. Tältä osin viitataan siihen, mitä edellä 1 §:n perusteluissa on lausuttu säännöstelymääräyksen käsitteestä.

2 ja 3 momentti. Momentit sisältävät ehdotetun 32 luvun 6 §:ää vastaavat säännökset siitä, ettei laittomasta tuontitavaraan ryhtymisestä

tuomita sen esirikokseen osallista sekä rangaistavuuden poistamisesta rikoksentehtäjän kanssa samassa taloudessa asuvaan henkilöön nähden eräissä tapauksissa. Säännösten soveltamisessa voidaan soveltuvin osin nojautua kätkemisrikkosten vastaavien rajoitusten perusteluihin.

8 §. Omaisuuden menettäminen

Pykälä koskee omaisuuden menettämistä tässä luvussa tarkoitettujen rikosten johdosta. Menettäväksi voitaisiin tuomita rikoksen kohteena ollut omaisuus (1 mom.), sen säilyttämiseen käytetyt välineet (2 mom.) ja rikoksen tekemisessä käytetty kuljetusväline (3 mom.).

1 momentti. Säännöstelyrikosten tai salakuljetuksen kohteena ollutta omaisuutta koskeva menettämisseuraamus ei ole harkinnanvarainen, vaan edellytysten täytyessä se on pakko tuomita, jollei seuraamusta ole 11 §:n mukaan kohtuullistettava. Menetetyksi tuomitsemisen edellytykset olisivat kuitenkin melko tiukat. Tavoitteena on, että rikosesineen konfiskointia käytettäisiin vain turvaamistoimenpiteenä.

Rikosesine voitaisiin tuomita menetetyksi joko kokonaan tai osaksi sen mukaan kuin se on tarpeen 1—3 kohdassa mainittujen perusteiden vuoksi. Jos esimerkiksi maahantuodusta tavaraerästä ainoastaan osa on terveydelle vaarallista, menettämisseuraamus rajoitettaisiin koskemaan vain sitä. Muuta osaa, vaikka sekin olisi tuotu säännöksiä rikkoen, ei tuomittaisi menetetyksi.

Rikosesine tuomittaisiin valtiolle menetetyksi ensinnäkin silloin, kun menettämisseuraamus on tarpeen säännöstelyn tarkoituksen turvaamiseksi. Tarvetta harkittaessa on siis otettava huomioon säännöstelyn tavoitteet. Jos menettämisseuraamuksen tuomitsematta jättäminen johtaisi säännöstelyn tarkoituksien vaarantumiseen, seuraamus olisi tuomittava. Myös säännöstelytavoitteen merkittävyys on otettava harkinnassa huomioon. Väestön toimeentulon turvaaminen voi useammin vaatia menettämisseuraamuksen käyttämistä kuin esimerkiksi normaaliolojen hintasäännöstelyn toteuttaminen.

Myös säännöstelyrikoksen kohteena olleen tavaraerän suuruus saattaa vaikuttaa siihen, onko menettämisseuraamus tarpeen. Yksittäisen tuotteen tuominen säännöstelymääräyksiä rikkoen ei yleensä vaarantane säännöstelyta-

voitteita siten, että tällainen tuote olisi konfiskoitava. Sen sijaan suurehko tavaraerä saattaa helpommin vaarantaa säännöstelytavoitteita. Joissakin tapauksissa tavaraerän konfiskointi voi olla tarpeen siitä syystä, että kyseisen tuotteen tuonti ei ole säännöstelyn tarkoituksen kannalta ylipäänsä suotavaa. Säännöstelyn tarkoituksen turvaamisen konfiskoinnille asettamia rajoja harkittaessa voidaankin joutua suorittamaan vastaavanlaista harkintaa kuin tuontilupahakemuksien käsittelyssä. Yleisesti voitaneen myös katsoa, että poikkeusolot lisäävät menettämisseuraamuksen käyttämisen tarvetta. Menettämisseuraamuksen tarpeellisuuden arvioimisessa olisi tarkoituksenmukaista käyttää hyväksi säännöstelyä valvovien viranomaisten asiantuntemusta näitä kuulemalla.

Säännöstelyn tarkoituksen turvaamiseksi voisi olla tarpeen esimerkiksi säännöstelymääräyksiä rikkoen hankitun tavaravaraston konfiskointi, jos sen markkinointi vaarantaisi säännöstelytavoitteita. Konfiskointia ei taas yleensä olisi tarpeen kohdistaa sellaiseen tavaraeraan, jota on pidetty kaupan hintasäännöstelyä rikkoen, mutta jota voitaisiin säännöstelyjä hintoja noudattaen edelleen myydä. Se ei myöskään voisi kohdistua tavaraan, joka on tuotu maahan säännöstelymääräyksiä rikkoen, vaikka se olisi saatu tuoda maahan myös säännöksiä noudattaen, ellei menettämisseuraamus olisi tarpeen jostakin muusta syystä kuin säännöstelyn turvaamiseksi.

Uusien rikosten ehkäisemiseksi tarpeellisella konfiskoinnilla pyritään estämään omaisuuden joutuminen lähinnä uusien säännöstely- tai salakuljetusrikosten kohteeksi. Myös muut vastaavankaltaiset rikokset sellaisia säännöksiä vastaan, joilla pyritään rajoittamaan kysymyksessä olevan omaisuuden vapaata käyttöä, olisi otettava huomioon tätä kohtaa sovellettaessa. Lisäksi huomiota olisi kiinnitettävä muun muassa rikosesineen laatuun ja rikoksentekijän aikaisempaan toimintaan sekä rikosesineen soveltuvuuteen säännösten mukaiseen käyttöön. Jos esimerkiksi jokin tavaraerä on tuotu maahan säännöstelymääräyksiä rikkoen ilmeisenä tarkoituksena sen maastavienti säännöstelymääräyksiä jälleen rikkoen, tavaraerä tuomittaisiin valtiolle menetetyksi.

Kolmantena menettämisseuraamuksen perusteena on mainittu omaisuuden terveydelle tai ympäristölle aiheuttaman vaaran torjuminen. Säännös täydentää niitä useissa laeissa olevia menettämisseuraamuksia, jotka koske-

vat terveydelle tai ympäristölle vaarallisten aineiden käsittelyä. Menettämisseuraamus olisi tässäkin tapauksessa tuomittava vain siltä osin kuin se on tarpeen omaisuuden terveydelle tai ympäristölle vaarallisten ominaisuuksien vuoksi. Esimerkiksi tarkastusvelvollisuus laiminlyöden maahan salakuljetettua siemenviljaerää ei tulisi tuomita valtiolle menetetyksi, jos tarkastuksessa havaitaan sen täyttävän maahantuonnille asetetut edellytykset eikä muutakaan syytä menettämisseuraamuksen tuomitsemiseen ole.

Tuomioistuimen olisi harkittava menettämisseuraamuksen tarpeellisuus tuomitsemisajankohtana vallitsevien olosuhteiden mukaan. Jos olosuhteet ovat rikoksen paljastumisen jälkeen muuttuneet niin, ettei menettämisseuraamus ole enää esimerkiksi säännöstelyn tarkoituksen turvaamiseksi tarpeen eikä muutakaan perustetta menettämisseuraamuksen tuomitsemiseen ole, seuraamusta ei olisi tuomittava.

2 momentti. Menetetyksi tuomittava omaisuus voi olla sellaista, että sitä on hankala säilyttää tai siirtää ilman sen säilytysastioita. Esimerkkeinä voidaan mainita useat elintarvikkeet ja nestemäiset aineet. Ehdotuksen mukaan myös rikosesineen säilytysväline voitaisiin konfiskoida, mikäli menettämisseuraamusta ei muuten voitaisi hankaluudetta panna täyhtöön. Säilytysvälineellä tarkoitetaan tavarantyyppillisiä kuljetus- ja jakelupakkauksia kuten pulloja, säkkejä ja laatikoita. Valtuusrikoslaisissa ja rikoslain 38 luvun 15 §:ssä on nykyisin vastaavanlainen säännös, mutta säilytysvälineen menettämistä ei niissä ole mitenkään rajoitettu.

Säilytysvälineen konfiskointi ei ole itsenäinen turvaamistoimenpide, minkä vuoksi sitä tulisi käyttää mahdollisimman harvoin. Tämän vuoksi säännöstä ei ole kirjoitettu ehdottomaan muotoon, vaan säilytysvälineen konfiskointi on jätetty tuomioistuimen harkinnasta riippuvaksi. Erityisesti niissä tapauksissa, joissa säilytysvälineen arvo rikosesineeseen verrattuna on suuri, tulisi säilytysvälineen konfiskointiin suhtautua pidättyvästi. Säilytysvälineen menettämistä koskeva säännös ei toisaalta estä soveltamasta rikoslain 2 luvun 16 §:n 3 momentin säännöksiä rikoksentekovälineen menettämisestä esimerkiksi silloin, kun säilytysväline on yksinomaan rikoksen tekemistä varten valmistettu tai hankittu.

3 momentti. Ehdotettu säännös korvaisi nykyiset rikoslain 38 luvun 15 §:n 1 momenttiin ja valtususrikoslain 7 §:ään sisältyvät kuljetus-

välineen menettämistä koskevat säännökset. Siinä olisi kysymys luvun 1—6 §:ssä tarkoitettujen rikosten tekemisessä käytettyjen kuljetusvälineiden menettämisestä. Näin ollen se koskisi myös sellaista kuljetusvälinettä, jota on käytetty laittomaan tuontitavaraan ryhtymiseen. Samoin se koskisi 6 §:ssä tarkoitettua veropetoksen eli omaisuutta maahan tuotaessa tehdyn veropetoksen tekemisessä käytetyn kuljetusvälineen menettämistä.

Kuljetusvälineellä tarkoitettaisiin kaikenlaisia kulkuneuvoja kuten autoja, aluksia ja ilma-aluksia. Säännöksessä ei ole erikseen mainittu kuljetuksessa käytettyjä eläimiä, mutta niitäkin voitaisiin edelleen pitää kuljetusvälineinä. Myös kulkuneuvon liitetyt kuljetusalustat, kuten irtolavat ja perävaunut olisivat kuljetusvälineitä. Ne voitaisiin tuomita menetetyksi erikseenkin silloin, kun niiden siirtämisestä ovat huolehtineet ulkopuoliset, esimerkiksi huolintaliike.

Menettämisseuraamuksen edellytyksenä olisi aina se, että kuljetusvälinettä on käytetty tässä luvussa tarkoitettua rikoksen tekemiseen rikoksen kohteena ollutta omaisuutta kuljettamalla. Lisäksi vaadittaisiin joko sitä, että kuljetusvälineeseen on tehty rikosesineen kätkemistä helpottavia tai muulla tavoin rikoksen tekemistä edistäviä rakennemuutoksia tai sitä, että kuljetusvälinettä on pääasiallisesti käytetty mainittujen rikosten tekemiseen.

Rakennemuutosten tekeminen olisi uusi menettämisperuste. Tällainen menettely osoittaa suunnitelmallisuutta ja tietoista tarkoitusta käyttää kuljetusvälinettä rikoksentekovälineenä. Tällaisen kuljetusvälineen menetettäväksi tuomitsemista puoltaa myös se, että siten voitaisiin ehkäistä sen käyttämistä uusien rikosten tekemiseen. Kuljetusvälineen käyttäminen pääasiallisesti rikosten tekemiseen on nykyisinkin sen menetettäväksi tuomitsemisen peruste.

Menettämisseuraamus ei voisi enää seurata pelkästään siitä, että kuljetusvälineen pääasiallisena kuormana on ollut puheena olevien rikosten kohteena ollutta omaisuutta. Kuljetusvälineen tuomitsemista menetetyksi sen käytön kannalta satunnaisen rikoksen johdosta ei voida pitää järkevänä turvaamistoimenpiteenä. Lisäksi se usein merkitsisi rikoksesta tuomittavaa rangaistusta ankarampaa seuraamusta, jonka määrä riippuisi yksinomaan kuljetusvälineen arvosta eikä rikoksen vakavuudesta.

9 §. Omaisuuden menettämisen rajoitukset

Pykälä koskee omistussuhteiden 8 §:ssä tarkoitettulle omaisuuden menettämislle aiheuttamia rajoituksia. Se korvaisi rikoslain 38 luvun 15 §:ään ja valtuusrikoslain 5 ja 7 §:ään sisältyvät vastaavat säännökset, jotka jonkin verran poikkeavat toisistaan. Ehdotuksen mukaan rikosesineen, sen säilytysvälineen ja kuljetusvälineen omistuksesta johtuvat menettämisseuraamuksen rajoitukset yhtenäistettäisiin.

Pykälästä ilmenee, kenen omaisuutta voitaisiin tuomita menetetyksi. Menetetyksi voitaisiin tuomita ensinnäkin rikoksen tekijälle ja rikokseen osalliselle kuuluva omaisuus. Lisäksi voitaisiin konfiskoida omaisuus, joka kuuluu sille, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty. Näin ollen esimerkiksi yhteisölle kuuluva omaisuus voitaisiin konfiskoida, jos menettämisen perusteena oleva rikos on tehty yhteisön puolesta. Rikos on tapahtunut omistajan suostumuksin silloin, kun omistaja on rikoksesta tietoisena sallinut sen tapahtuvan tai hyväksynyt esimerkiksi sen, että hänen omistamaansa kuljetusvälinettä käytetään rikoksentekovälineenä. Nimenomaisesti ilmaista suostumusta ei edellytetäisi.

Omaisuuden menettämisen supistumista voimassa oleviin säännöksiin verrattuna merkitsisi se, että kuljetusvälinettä ei enää voitaisi määrätä menetetyksi sillä perusteella, että omistajan on ollut syytä varoa sitä käytettävän puheena olevien rikosten tekemiseen. Myöskään sen omaisuutta, jonka hyväksi rikos on tehty, ei enää voitaisi tuomita menetetyksi, ellei rikosta ole tehty hänen puolestaan tai suostumuksin. Menettämisseuraamuksen ulottamista näin laajaksi ei ole pidetty tarpeellisenä. Kysymyksessä olevilla rikoksilla ei ole enää sellaista merkitystä kuin niillä oli nykyisten säännösten säätämisen aikaan. Käytännössä ei ole esiintynyt erityistä tarvetta näin laajan menettämisseuraamuksen käyttämiseen. Ilmaisuihin ”hyväksi” on myös merkitykseltään liian vähän. Oikeusturvausvaatit, että rikoksen seuraamusten käyttöedellytykset määritellään mahdollisimman täsmällisesti.

Omaisuus voitaisiin sitä vastoin tuomita menetetyksi, jos se on rikoksen tekemisen jälkeen siirretty toiselle, joka on omaisuuden vastaanottaessaan tiennyt rikoksesta. Omaisuuden saantoa tällaisissa olosuhteissa ei ole tarpeen suojata samoin kuin muuta omaisuuden siirtämistä. Tarkoituksena on lisäksi vähentää hou-

kutusta saattaa omaisuus menettämisseuraamuksen ulottumattomiin. Säännöstä tarvitaan myös sen johdosta, että laitton tuontitavaraan ryhtyminen ei enää olisi rikosesineen eikä säilytysvälineen menettämisen peruste. Tämän säännöksen perusteella menetettäväksi voitaisiin kuitenkin tuomita myös ryhtyjän omistukseen siirtynyt omaisuus, jos se olisi ollut 8 §:n mukaan tuomittava menetetyksi.

Jos omaisuus kuuluu yhteisesti sellaiselle, jolta se ei ole konfiskoitavissa, ja sellaiselle, jolta se voidaan tuomita menetetyksi, omaisuutta ei voida konfiskoida. Samanlainen rajoitus voi johtua siitä, ettei menetettäväksi tuomittavaa omaisuutta voida erottaa sellaisesta omaisuudesta, jota ei voida tuomita menetetyksi.

10 §. Arvon menettäminen

Pykälä korvaisi nykyiset rikoslain 38 luvun 15 §:n ja valtuusrikoslain 5 §:n ja 7 §:n 3 momentin arvon menettämistä koskevat säännökset ja merkitsisi samalla sääntelyn yhtenäistämistä.

1 momentti. Jos menettämisseuraamus voitaisiin kohdistaa vain itse omaisuuteen eikä koskaan sen arvoon, seuraamuksen tuomitsemisessa voisi esiintyä suuria vaihteluita täysin sattumanvaraisten seikkojen perusteella. Rikosesine on tuomitsemishetkellä jo voinut ehtiä siirtyä vilpittömässä mielessä olevalle uudelle omistajalle, jolloin siihen ei enää voida kohdistaa menettämisseuraamusta. Vaikka osa omaisuuden siirtymisen yhteydessä saadusta korvauksesta olisikin tuomittava menetetyksi rikoksen tuottamana hyötynä, pääsisi rikosentekijä tällöin selvästi edullisempaan asemaan kuin siinä tapauksessa, että omaisuus olisi vielä konfiskoitavissa. Usein on myös täysin sattumanvaraista, käytetäänkö rikoksen tekemisessä omaa vai esimerkiksi vuokrattua kulkuneuvoa.

Olisi lainkäytössä noudatettavan yhdenvertaisuusperiaatteen vastaista ja myös yleisen lainkuuliaisuuden kannalta haitallista, jos rikoksesta tuomittava seuraamus voisi näin ollen vaihdella satunnaisten seikkojen perusteella. Yleinen lainkuuliaisuus vaatii myös sitä, ettei menettämisseuraamusta voi välttää kätkeällä tai hävittämällä omaisuutta. Arvon menettämisseuraamuksen tuomitseminen onkin eräissä tapauksissa perusteltua.

Ehdotuksen mukaan arvon menettämiseen voitaisiin tuomita kahdessa tapauksessa. Se olisi mahdollista ensinnäkin silloin, kun omaisuutta olisi ollut tuomittava menetetyksi 8 §:n mukaan, mutta sitä ei voitaisi 9 §:ssä tarkoitettun rajoituksen vuoksi tehdä. Lisäksi omaisuuden arvo voitaisiin tuomita menetetyksi silloin, kun menetettäväksi tuomittava omaisuus on menettämisseuraamuksen välttämiseksi kätkeyty tai hävitetty. Arvon menettämisseuraamukseen voitaisiin tuomita samat henkilöt tai yhteisöt kuin omaisuuttakin koskevaan menettämisseuraamukseen.

Arvon menettämistä koskeva säännös ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan tuomioistuimella olisi valta harkita menettämisseuraamuksen tarpeellisuutta ja laajuutta. Harkinnassa olisi kiinnitettävä huomiota yhdenvertaisuuden ja yleisen lainkuuliaisuuden asettamiin vaatimuksiin. Yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitämiseksi on pyrittävä estämään muun muassa seuraamusten kohdentumisen satunnaisuutta ja lisäämään seuraamuksiin tuomittavien yhdenvertaista kohtelua. Näin ollen yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitäminen vaatii esimerkiksi sitä, ettei rikokseen liittyvästä menettämisseuraamuksesta voi välttyä siirtämällä omaisuutta siinä tarkoituksessa menettämisseuraamuksen ulottumattomiin tai ryhtymällä muihin vastaaviin toimenpiteisiin. Tämän vuoksi arvon menettäminen olisi yleensä tuomittava ainakin tällaisissa tapauksissa.

2 momentti. Arvon menettämiseen liittyy rankaisullisia piirteitä. Tämän vuoksi sitä määrättäessä olisi kunkin vastaajan osalta otettava soveltuvin osin huomioon myös rangaistuksen määräämiseen vaikuttavia näkökohtia. Tällaisia ovat rikoksesta ilmenevän syyllisyyden määrä ja vastaajan taloudellinen asema. ”Muilla olosuhteilla” tarkoitetaan itse tekoon tai tuomitettavaan henkilöön liittyviä seikkoja laajemmaltikin kuin mitä rikoslain 6 luvun 1 §:n 1 momentissa on säädetty. Näin pyritään siihen, että rangaistus- ja menettämisseuraamukset olisivat oikeudenmukaisessa suhteessa itse tekoon. Taloudellisella asemalla on merkitystä erityisesti silloin, kun rikos on tehty jonkin yhteisön puolesta ja rikosentekijän syyllisyys on vähäinen. Tällaisessa tapauksessa yhteisö voitaisiin tuomita vastaamaan koko menetettäväksi tuomittavan omaisuuden arvosta ja rikosentekijä ainoastaan sen osasta.

3 momentti. Saman omaisuuden arvon menettämiseen tuomitut vastaisivat siitä yhteisvas-

tuullisesti. Saman omaisuuden arvo ei näin ollen voisi tulla useampaan kertaan menetetyksi. Yhteisvastuullisuus voitaisiin todeta jo tuomioistuimen päätöksessä, mikäli kaksi tai useampi tuomitaan samalla päätöksellä samaa omaisuutta koskevan arvon menettämiseen. Mikäli samaa omaisuutta koskeva arvonmenettämisseuraamus tuomittaisiin eri oikeudenkäynneissä, tuomitut vastaisivat silloinkin yhteisvastuullisesti siitä riippumatta, onko jälkimmäistä päätöstä tehtäessä ollut tietoa edellisestä päätöksestä. Se, jota ei ole tuomittu menettämään koko arvoa, vastaisi kuitenkin vain tuomitusta määrästä. Hänen osaltaan yhteisvastuullisuus rajoittuisi tähän määrään.

11 §. Menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen

Siitä huolimatta, että 8 §:n mukaan omaisuuden menettämisseuraamus olisi turvaamistoimenpiteenä tarpeellinen, se saattaisi olla tuomittavan olosuhteisiin ja hänen syykseen luettuun menettelyyn nähden yksittäistapauksessa kohtuuton. Näin on varsinkin silloin, kun menettämisseuraamus kohdistuu paljoustavaran sijasta erityisesineisiin. Esimerkiksi jos kalliiseen kuljetusvälineeseen on tehty rakenneuutoksia rikoksen tekemistä varten, koko esineen menettäminen saattaisi rikoksen vähäisyyden tai menettelyyn liittyvien lieventävien olosuhteiden vuoksi olla kohtuutonta. Myös rikosesineen menettämistä koskevan säännöksen ehdottomuus saattaisi joissakin tapauksissa johtaa kohtuuttomuuteen. Tämän vuoksi on pidetty tarpeellisena, että menettämisseuraamusta voitaisiin eräissä tapauksissa kohtuullistaa.

Tuomioistuimelle ehdotetaan oikeutta jättää menettämisseuraamus tuomitsematta taikka määrätä se koskemaan omaisuuden arvoa taikka vain osaa omaisuudesta tai sen arvosta, jos seuraamus muuten olisi rikoksen laatu ja muut olosuhteet huomioon ottaen kohtuuton. Mahdollista olisi näin ollen sekin, että menetetyksi tuomittaisiin 8 §:ssä tarkoitetun omaisuuden asemesta osa sen arvosta, vaikka 9 §:n mukaisista estettä omaisuuden tuomitsemiseen menetetyksi ei olisikaan. Tuomioistuimen olisi harkittava seuraamuksen kohtuullisuus mainittuihin seikkoihin pohjautuvan kokonaisarvioinnin perusteella. Rikoksen rangaistusseuraamusta mi-

tattaessa on lisäksi sovellettava rikoslain 6 luvun 4 §:n säännöksiä.

Arvon menettämistä koskevassa 10 §:ssä on jo itse säännöksen lähtökohtana, että seuraamuksen tulisi ensisijaisesti rankaisullisen luonteensa vuoksi olla oikeudenmukaisessa suhteessa tuomittavan olosuhteisiin ja hänen syykseen luettuun menettelyyn. Ehdotettu 11 §:n säännös koskisi kuitenkin paitsi omaisuuden myös arvon menettämistä. Arvon menettämiseen säännös tulisi sovellettavaksi poikkeustapauksissa, joissa tuomittavan menettelyyn ja olosuhteisiin normaalikäytännön mukaisesti suhteutettu menettämisseuraamus kaikesta huolimatta näyttäisi yksittäistapauksessa kohtuuttomalta.

12 §. Menettelysäännös

Valtuusrikoslain 8 §:n mukaan saadaan se, joka on rikoksesta hyötynyt tai jonka puolesta tai hyväksi rikoksenteijä on toiminut, tuomita menettämään rikoksen tuottama hyöty sekä rikosesine, sen säilytysväline tai kuljetusväline, vaikka rikoksenteijää vastaan ei olisi syytetä nostettu tai tätä tuomittu rangaistukseen. Menettämisseuraamuksen tuomitseminen on siis mahdollista, vaikka rikoksenteijää ei tunnettaisi tai hän ei olisi tavoitettavissa taikka häntä vastaan ei muusta syystä esimerkiksi hänen kuolemansa vuoksi nostettaisi syytetä tai häntä tuomittaisi rangaistukseen. Rikoslain 2 luvun 16 §:ssä ei ole vastaavia säännöksiä. Rikoksen tuottamasta hyödystä tosin säädetään, että hyöty on tuomittava menetetyksi katsomatta siihen, onko syytetä sitä vastaan tehty, jonka puolesta rikoksenteijä on toiminut. Tämä säännös ei siis koske sellaista tilannetta, ettei syytetä rikoksenteijää vastaan ole nostettu.

Koska valtuusrikoslain 8 § ehdotuksen mukaan kumottaisiin, jäisi mahdollisuus menettämisseuraamuksen tuomitsemiseen tuossa pykälässä tarkoitetuissa tilanteissa epäselväksi, jollei vastaavia säännöksiä otettaisi muualle lainsäädäntöön. Säännöstelyrikosten ja salakuljetuksen yhteydessä voi esiintyä tapauksia, joissa tietyn omaisuuden voidaan todeta olleen rikoksen kohteena ja omaisuus on joko sen hallussa, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty, tai sellaisen henkilön hallussa, joka on vastaanottanut omaisuuden tietoisena siihen kohdistuneesta rikoksesta. Varsinkin sellaiset

rikokset, joissa rikoksen kohteena on huomattava omaisuus, tehdään usein jonkin yhteisön puolesta. Jos tällaisessa tapauksessa syytetä esimerkiksi rikoksen tekijän pakoilun vuoksi ei voitaisi nostaa, olisi epätydyttävää, ettei yhteisöä voitaisi tuomita menettämisseuraamukseen, johon se rikoksen tekijään kohdistetun syytejutun yhteydessä voitaisiin tuomita. Tarvitaan siis edelleen valtuusrikoslain 8 §:ää vastaava säännös.

Ehdotetussa menettelysäännöksessä nimenomaisesti säädettäisiin menettämisseuraamuksen tuomitsemisesta siinä tapauksessa, ettei syytetä rikoksentekijää vastaan ole nostettu tai häntä rangaistukseen tuomittu. Selvyiden vuoksi säännöksessä todettaisiin myös se, että tällaisen jutun vastaaja voidaan tuomita menettämisseuraamukseen, vaikka häntä itseään vastaan ei olisi syytetä nostettu. Niin kuin on todettu, viimeksi mainittua vastaava säännös on rikoslain 2 luvun 16 §:n 1 momentissa, jossa on kysymys rikoksen tuottaman hyödyn tuomitsemisesta menetetyksi. Ehdotettu menettelysäännös ei koskisi rikoksen tuottaman hyödyn tuomitsemista menetetyksi, koska on katsottu, ettei säännöstelyrikosten ja salakuljetuksen kohdalla ole syytä rikoslain 2 luvun 16 §:n 1 momentista poikkeavaan sääntelyyn.

13 §. Viittaussäännös

Rikoslain yleiset säännökset menettämisseuraamuksesta ovat 2 luvun 16 §:ssä. Pykälän 1 ja 2 momentissa säädetään rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn tuomitsemisesta valtiolle menetetyksi ja sen 3 momentissa rikoksentekovälineen menettämisestä. Lisäksi pykälä sisältää säännökset vahingonkorvauksen ottamisesta menetetyksi tuomitun esineen arvosta sekä esineeseen saadun kiinnityksen taikka pantti- tai pidätysoikeuden haltijan oikeudesta saada maksu esineen arvosta (4 ja 5 mom.).

Säännöstelyrikoksia ja salakuljetusta koskevan luvun 8—12 §:n säännökset koskevat vain rikosesineen, sen säilytysvälineen ja rikoksen tekemiseen käytetyn kuljetusvälineen tai niiden arvon tuomitsemista menetetyksi. Lukuun ei sisältyisi lainkaan säännöksiä esimerkiksi rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn tuomitsemisesta menetetyksi. Rikoksentekovälineen menettämisestä luvussa säädettäisiin vain eräin kuljetusvälinettä koskevin säännöksin. Ehdotuksen tarkoituksena on, että rikoslain 2

luvun 16 §:n säännöksiä sovellettaisiin myös säännöstelyrikokseen tai salakuljetukseen perustuvaan menettämisseuraamukseen, jollei 8—12 §:n säännöksistä muuta johdu.

Rikoslain 2 luvun 16 §:n 4 momentin säännökset eivät koske menetetyksi tuomittua rikos-esinettä. Esimerkiksi kiinnityksen taikka pantti- ja pidätysoikeuden haltijaa ei kuitenkaan ole syytä asettaa eri asemaan sillä perusteella, tuomitaanko hänen oikeutensa vakuutena oleva esine valtiolle menetetyksi rikoslain yleisten vai puheena olevien erityisten säännösten nojalla.

Kerrotuista syistä luvun 13 §:ksi ehdotetaan otettavaksi rikoslain 2 luvun 16 §:ään viittaava säännös, joka lisäksi sisältäisi 2 luvun 16 §:n 4 momentin soveltamisalan laajennuksen.

2. Laki rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen muuttamisesta

Rikoslain voimaannpanemisesta annettuun asetukseen ehdotettavat muutokset liittyvät yleisperusteluissa selostettuun rikoslainsäädännön ja rikosten syyteoikeuden ajallista ulottuvuutta koskevien säännösten uudistamiseen. Rikoslain kokonaisuudistuksen eri vaiheiden voimaantuloon liittyvien ongelmien vähentämiseksi ehdotetaan rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 3 §:ään eräitä muutoksia ja asetukseen lisättäväksi uusi 14 §. Ehdotettavat säännökset on tarkoitettu pysyviksi eli niitä sovellettaisiin paitsi rikoslain uudistusten yhteydessä myös muun rikoslainsäädännön muuttuessa.

3 §. Pykälän nykyisen lievemman lain periaatteen sisältävän säännöksen tilalle ehdotetaan säännöstä rikoslainsäädännön ajallisesta ulottuvuudesta.

Oikeuskirjallisuudessa on melko yleisesti katsottu, että rikosoikeudellisten periaatteiden mukaan tekoon tulisi soveltaa sitä lakia, jonka voimassaoloaikana se on tehty. Käsitystä on perusteltu lähinnä sillä, että rikoslain normi osoittaa, millä tavoin normin rikkomiseen tullaan suhtautumaan, ja että rikoksentekijällä on eräänlainen sopimukseen verrattava oikeus luottaa siihen, ettei säännöksiä ainakaan hänen vahingokseen muuteta. Toisaalta on katsottu, että rikoslainsäädännön muuttaminen on osoituksena uudenlaisesta suhtautumisesta siihen, millä tavalla rikollisuutta voidaan ehkäistä, ja

että tässä suhteessa tarkoituksenmukaisiksi katsottuja keinoja tulisi soveltaa heti niiden voimaantulon jälkeen. Laaja yksimielisyys on vallinnut siitä, ettei rikoslainsäädäntöä saa soveltaa taannehtivasti siten, että se merkitsee rankaisemista sellaisesta teosta, joka ei ollut tekohetkellä rangaistava, tai rangaistusseurauksien ankaroitumista.

Suomi on ratifioinut *kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen* ja sen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset on hyväksytty 23 päivänä kesäkuuta 1975 annetulla lailla (107/76). Yleissopimuksen 15 artiklan 1 kohdassa kielletään rikoslainsäädännön taannehtiva soveltaminen sekä vahvistetaan rikoslainkäytössä noudatettavaksi lievemmän lain periaate. Yleissopimuksen mainitun kohdan mukaan ketään ei ole pidettävä syypäänä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ole ollut tekohetkellä kansallisen tai kansainvälisen lainsäädännön mukaan rikos, eikä rikoksen tekohetkellä sovellettavaa rangaistusta ankarampaa rangaistusta saa määrätä. Jos rikoksen tekemisen jälkeen lailla säädetään sovellettavaksi lievempi rangaistus, rikosentekijän tulee päästä siitä osalliseksi. Yleissopimuksen puheena oleva määräys on sellaisenaan tullut osaksi Suomen oikeusjärjestystä.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen mainitut velvoitteet voitaisiin täyttää periaatteessa kahdella eri tavalla. Ensiksikin voitaisiin säätää, että uutta lakia on sen voimassa ollessa aina sovellettava, jollei vanhan lain soveltaminen sen aikana tehtyyn tekoon johtaisi lievempään lopputulokseen. Samaan tulokseen päästäisiin myös sellaisella säännöksellä, jonka mukaan sovellettaisiin tekohetkellä voimassa ollutta lakia, jollei tuomitsemishetkellä voimassa oleva laki johda lievempään lopputulokseen. Suomen voimassa olevien säännösten on oikeuskäytännössä vakiintuneesti tulkittu olevan jälkimmäisen vaihtoehdon mukaisia.

Ruotsin rikoskaaren voimaantulolaissa on nimenomainen säännös rikoslain ajallisesta soveltamisesta. Säännöksen mukaan ketään ei saa tuomita teosta, josta tekohetkellä ei ollut säädetty rangaistusta. Säännöksessä on siis todettu taannehtivan rikoslainsäädännön kielto. Pääsäännöksi on valittu se, että rangaistus on tuomittava sen lain mukaan, joka oli tekohetkellä voimassa. Lievemmän lain periaate on säännöksessä toteutettu siten, että tekohetken

lain asemesta on sovellettava tuomitsemishetkellä voimassa olevaa lakia, jos se johtaa siihen, ettei rangaistusta ole tuomittava, tai lievempään rangaistukseen.

Norjan rikoslain mukaan tekoon on yleensä sovellettava tekohetkellä voimassa ollutta lakia. Tuomitsemishetkellä voimassa olevaa lakia on kuitenkin sovellettava, jos se johtaa syytetylle edullisempaan ratkaisuun. *Tanskassa* sen sijaan on sovellettava tuomitsemishetkellä voimassa olevaa lakia, kuitenkin siten, ettei ratkaisu saa muodostua ankarammaksi kuin se olisi tullut vanhemman lain mukaan.

Itävallan vuoden 1975 alussa voimaan tulleen uuden rikoslain siirtymäsäännöksissä on omaksuttu melko laaja lievemmän lain periaatteen rajoitus. Uutta lakia ei sovelleta rikosasioissa, joissa ensimmäinen oikeusaste on antanut päätöksen ennen uuden lain voimaantuloa. Näissä tapauksissa muutoksenhakutuomioistuin ratkaisee jutun vanhaa lakia soveltaen. Myös *Norjan* rikoslaissa on rajoitettu lievemmän lain periaatteen noudattamista muutoksenhakuasioissa.

Rikoslain kokonaisuudistus aiheuttaa rikoslakiin useita erilaisia muutoksia. Valtaosa muutoksista ei merkitse rikoslain muuttamista olennaisesti ankarammaksi tai lievemmäksi. Eräät uudet tunnusmerkistöt merkitsevät vain rikostyyppien jaotteleminen uudella, muuttuneita olosuhteita paremmin vastaavalla tavalla. Esimerkiksi uudistuksen ensimmäiseen vaiheeseen sisältyvä maksuvälinepetosta koskeva säännös ei osoita periaatteessa uutta suhtautumista maksuvälineisiin liittyvien petosrikosten moitittavuuteen sinänsä, vaan sillä pyritään pääasiassa jäsentämään petosrikosten aluetta uudella tavalla.

Lievemmän lain periaatteen soveltaminen on aiheuttanut usein vaikeita laintulkintaongelmia. Erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa uuden lain mahdollinen lievemmyys tekohetken lakiin nähden on vähäistä, on tuottanut vaikeuksia ratkaista, kumpi laki on lievempi. Kuitenkin syytetylle siitä koitua hyöty, että tekoon sovelletaan uutta lievempää lakia, on juuri näissä tapauksissa kaikkein pienin. Useissa tapauksissa lievemmän lain soveltamisesta aiheutuu päätöksen lopputulokseen vain muodollinen lievennys.

Puheena olevat epäkohdat ilmenevät selvimminkin ratkaistaessa vanhan lain aikana tehtyjä rikoksia koskevia asioita *muutoksenhakuasteissa* lainmuutoksen voimaantulon jälkeen.

Muutoksenhakutuomioistuimessa lievemman lain periaatteen noudattamisella on merkitystä lähinnä silloin, kun käsiteltävä teko ei ole uudessa laissa säädetty lainkaan rangaistavaksi tai kun siitä uuden lain mukaan seuraisi olennaisesti lievempi rangaistus kuin mihin asiaa ensimmäisessä oikeusasteessa käsitelty tuomioistuin on vanhaa lakia soveltaessaan päätenyt. Muissa tapauksissa uuden lain soveltamisen vaikutus jää paljolti näennäiseksi.

Muutoksenhakutuomioistuimen työ on tarkoituksen mukaisempaa kohdistaa sellaisten kysymysten harkintaan ja tutkimiseen, joilla on muutoksenhakijoiden kannalta käytännöllistä merkitystä, sen sijaan että kaikissa jutuissa käytettäisiin runsaasti aikaa sen selvittämiseen, onko päätökseen ehkä tehtävä jokin muodolliseksi jäävä tekninen muutos. Valtaosassa rikosasioita alioikeuden päätös jää lopulliseksi ja samassakin asiassa usein vain osa syytetyistä hakee päätökseen muutosta, joten lievemman lain periaatteen noudattaminen muutoksenhakuja ratkaistaessa voi aiheuttaa sattumanvaraisia eroavuuksia samastakin rikoksesta tuomitujen syytettyjen välillä.

Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäistä vaihetta koskevasta mietinnöstä antamissaan lausunnoissa eräät hovioikeudet kiinnittivät huomiota lievemman lain periaatteen soveltamisen aiheuttamiin käytännöllisiin ongelmiin. Ne katsoivat lievemman lain periaatteen noudattamisen aiheuttavan tulkintavaikeuksia ja muutoksenhakemusten lisääntymistä, mistä taas seuraisi epäyhtenäisyyttä lainkäytössä, ratkaisujen ennustettavuuden vähenemistä ja juttujen ratkaisunopeuden hidastumista.

Lievemman lain periaatteen noudattamisesta ei ole kuitenkaan rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä syytä kokonaan luopua. Tämä olisi jo niiden velvoitteiden vastaista, joihin Suomi on sitoutunut ratifioidessaan mainitun yleissopimuksen. Toisaalta periaatteen kirjaimelliseen noudattamiseen liittyvät epäkohdat ovat siksi merkittäviä, että niitä on pyrittävä vähentämään siinä määrin kuin se on mahdollista loukkaamatta lievemman lain periaatteen olennaista sisältöä.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 15 artiklan 1 kohdan viimeisessä virkkeessä todetaan ainoastaan, että rikoksenteon jälkeen lailla säädetty lievempi rangaistus on sellainen etu, josta rikoksenteijän tulee päästä osalliseksi. Siinä ei ole mainittu hetkeä, joka ”katkaisee” oikeu-

den tähän etuun. Näin yksityiskohtainen sääntely tuskin olisi mahdollistakaan kansainvälisen yleissopimuksen tasolla. Oikeusjärjestelmät ovat siinä määrin erilaisia. Varmaa kuitenkin on, että viimeistään lainvoimainen tuomio rikosasiassa katkaisee rikosenteijän oikeuden päästä osalliseksi lievemman lain edusta. Yhtä selvää lienee, että ensimmäisessä oikeusasteessa lievemman lain periaatetta on joka tapauksessa poikkeuksetta noudatettava. Ensimmäisen oikeusasteen ratkaisun ja varsinaisten muutoksenhakukeinojen jälkeisen lopullisen päätöksen välinen aika on sitä vastoin ongelmallisempi vaihe.

Yleissopimus ei liene tulkittavissa siten, että sen oikeudenkäyntimenettelyä koskevia määräyksiä olisi ehdottomasti aina noudatettava myös muutoksenhakuasteessa. Monissa ulkomaisissa oikeusjärjestelmissä ensimmäisen oikeusasteen ratkaisu onkin huomattavasti lopullisempi ja muutoksenhakumahdollisuudet siihen vastaavasti suppeampia kuin meillä. Meilläkin suurin osa rikosasioiden ratkaisuista käytännössä jää ensimmäisen asteen päätöksen varaan.

Suomen oikeusjärjestelmässä olisi järkevää tulkita yleissopimuksen 15 artiklan 1 kohtaa siten, ettei se estäisi ensimmäisessä oikeusasteessa tapahtuneen ratkaisun jälkeen tarvittaessa (esim. prosessitaloudellisista syistä) poikkeamasta lievemman lain periaatteen ehdottomasta noudattamisesta. Lopullisesti oikeus lievemman lain etuun katkeaisi kuitenkin vasta ratkaisun saatua lainvoiman.

Ehdotuksen mukaan rikokseen *sovellettaisiin* yleensä sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin. Tuntuu lähtökohtaisesti oikeudenmukaiselta arvioida rikosenteijän toimintaa sen lain nojalla, jonka säännöksiä hän on rikkonut. Nykyinen käytäntö ei tältä osin ole aiheuttanut ongelmia. Tekohetken lakia lähtökohtana pitävä säännös osoittaa myös selkeästi taannehtivan rikoslainsäädännön kiellon.

Kerrottujen epäkohtien välttämiseksi ehdotetaan, että lievemman lain periaatetta olisi pääsääntöisesti noudatettava, mutta siitä voitaisiin *muutoksenhakutuomioistuimessa* poiketa niissä tapauksissa, joissa periaatteen noudattaminen ei aiheuttaisi syytetyn kannalta olennaista muutosta muutoksenhauun kohteena olevan päätöksen lopputulokseen. Milloin teosta uuden lain mukaan ei voitaisi tuomita lainkaan rangaistusta tai milloin tekohetkellä voimassa olleen lain soveltaminen johtaisi uuteen lakiin

verrattuna olennaisesti ankarampaan lopputulokseen, uutta lakia kuitenkin sovellettaisiin myös muutoksenhakutuomioistuimessa.

Eräät rangaistussäännökset on alusta alkaen tarkoitettu olemaan *voimassa vain tietyn ajan*. Voimassaoloaika on voitu määrätä jo asianomaisen lain säännöksellä, mutta se voi myös ilmetä lain tarkoituksesta. Rajoitetuksi ajaksi voimassa olevaksi tarkoitettuja rangaistussäännöksiä voi olla esimerkiksi säännöstelylainsäädännössä. Varsinkin poikkeuksellisissa oloissa voidaan katsoa tarvittavan rikosoikeudellista suojaa sellaisia tekoja vastaan, jotka normaalioloissa eivät tarvitse rangaistussuhkaa. Säännösten kumoaminen olojen muuttuttua ei näissä tapauksissa ilmennä muuttunutta asennetta lain voimassa ollessa tehtyihin tekoihin. Vaikka lainsäädännössämme ei nykyisin olekaan näitä tapauksia koskevia säännöksiä, on vaikiintuneesti katsottu, ettei lievemmän lain periaatteen noudattaminen sovellu tällaisiin tapauksiin. Tulkintaongelmien välttämiseksi ehdotetaan, että uudistettavaan säännökseen otettaisiin myös määrättyä aikana voimassa olevaksi tarkoitettuja rangaistussäännöksiä koskeva säännös.

1 momentti. Momentti sisältäisi rikoslain ajallista ulottuvuutta koskevan perussäännöksen. Rikokseen sovellettaisiin sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin.

Sovellettavan lain valinnan kannalta ratkaiseva tekohetki päättyy yleensä silloin, kun rikoksentehtäjä on suorittanut loppuun rikoksen täyttymiseen johtavat toimet. Jos jokin osa rikoksen täyttymiseen johtavasta toiminnasta tai laiminlyönnistä on tapahtunut uuden lain aikana, vanhaa lakia ei voitaisi soveltaa. Jos rikoksen tekeminen tarkoittaa erityisen velvollisuuden laiminlyömistä, rikos katsotaan tehdyksi sillä hetkellä, kun velvollisuus olisi ollut viimeistään täytettävä. Ratkaiseva hetki olisi siis teon suorittamisen hetki. Siinäkin tapauksessa, että teon rangaistavuuden edellytyksenä olisi tietyn seurauksen ilmeneminen, tekohetkenä ei pidettäisi enää seurauksen ilmenemishetkeä, jos teon suorittaminen tuolloin jo oli päättynyt. Niin sanotun jatkuvan rikoksen tässä tarkoitettu tekohetki päättyy, kun rikoksentehtäjä on tehnyt tarpeelliset toimet rikoksen luoman oikeudenvastaisen tilan lopettamiseksi.

2 momentti. Momentti koskee lievemmän lain periaatteen soveltamista. Poikkeuksena 1 momentissa ilmaistusta pääsäännöstä olisi so-

vellettava tuomitsemishetkellä voimassa olevaa lakia, jos se johtaa lievempään lopputulokseen kuin tekohetkellä voimassa olleen lain soveltaminen. Poikkeuksetta lievempää lakia olisi sovellettava ensimmäisessä oikeusasteessa tehtävissä ratkaisuissa. Periaate heijastuisi vastavasti rikosten syyteharkintaan.

Rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen nykyisen 3 §:n mukaan on käytettävä ”sitä lakia, joka lievämpi on”. Ehdotuksen mukaan ei kuitenkaan olisi merkitystä itse lakien periaatteellisen lievemmyyden (esim. rangaistusasteikkojen) vertailulla, vaan vertailun kohteena olisivat nimenomaan lakien ajatellun soveltamisen lopputulokset. Vertailu olisi perustettava siihen, mihin konkreettiin lopputulokseen uuden tai vanhan lain soveltaminen esillä olevassa tapauksessa johtaa. Jos lopputulos olisi kummassakin tapauksessa sama, sovellettaisiin rikoksen tekoajan lakia. Vertailussa olisi kiinnitettävä huomiota rikoksen seuraamuksiin melko laajasti. Huomioon olisi otettava paitsi rikoksesta seuraava pääran gaistus myös mahdolliset lisärangaistukset ja yleensä muutkin tuomioistuimen rangaistus-tuomiota annettaessa määrättävät seuraamukset. Myös rikoslainsäädännön soveltamisessa yleisesti noudatettavien säännösten muutokset voisivat johtaa aikaisempaa lievempään lopputulokseen. Esimerkiksi rikosten syyteoikeuden vanhentumisaikojen lyhentäminen sekä rangaistuksen tuomitsematta jättämismahdollisuuden laajentaminen voivat yksittäistapauksessa johtaa lievempään lopputulokseen.

Milloin tiettyä rikosta koskeva rangaistussäännös on muuttunut toisaalta lievemmäksi, esimerkiksi lisärangaistuksen poistamisen johdosta, ja toisaalta ankarammaksi, esimerkiksi rangaistusasteikon suhteen, on vertailtava lopputuloksia kokonaisuutena. Sellainen menettely, että uudesta ja vanhasta laista valittaisiin lievemmät piirteet, ei ole mahdollinen. Sen sijaan sellaisessa tapauksessa, jossa rikoslainsäädäntö on muuttunut sekä yleisten säännösten että tietyn rangaistussäännöksen osalta, saattaa tulla sovellettavaksi toiselta kohdin vanha laki ja toiselta kohdin uusi laki. Säännöksellä ei ole tarkoitettu tältääkään osin muuttaa nykyistä käytäntöä.

Koska jatkettu rikos koostuu osateoista, joilla kullakin yleensä on erikseen rajattavissa oleva tekohetkensä, jatkettuun rikokseen sovellettavan lain valinta voi aiheuttaa tulkinnallisia tilanteita, jos laki muuttuu kesken jatke-

tun rikoksen suorittamisaikaa. Jos laki muuttuu lievemmäksi, koko jatkettuun rikokseen olisi lievemmän lain periaatteen mukaisesti sovellettava lievempään lopputulokseen johtavaa lakia. Myös siinä tapauksessa, että laki kesken jatkettun rikoksen suorittamisaikaa muuttuu ankarammaksi, olisi sovellettavaa lakia valittaessa noudatettava lievemmän lain periaatetta ennen lainmuutosta tehtyjä osatekoja arvosteltaessa.

Momentin jälkimmäinen virke sisältää rajoituksen lievemmän lain periaatteen soveltamiseen muutoksenhakuasteessa. Muutoksenhaku-tuomioistuimen olisi sovellettava uutta lakia niissä tapauksissa, joissa uusi laki on tullut voimaan vasta ensimmäisen oikeusasteen tehtyä ratkaisunsa asiassa, ainoastaan jos teosta ei uuden lain mukaan olisi lainkaan tuomittava rangaistusta tai milloin tekohetkellä voimassa olleen lain soveltaminen johtaisi olennaisesti ankarampaan lopputulokseen. Jos asia on ratkaistu ensimmäisessä oikeusasteessa vasta uuden lain tultua voimaan, muutoksenhakutuomioistuimen tulee tietysti tutkia, onko alempi oikeus soveltanut siirtymäsäännöksiä oikein.

Lievempää lakia olisi siis muutoksenhakutuomioistuimessakin sovellettava aina niissä tapauksissa, joissa jokin teko on dekriminalisoitu tai rikoslain yleisiä säännöksiä muutettu siten, että rikoksesta ei syyteoikeuden vanhentumisen tai muun sellaisen synn johdosta uuden lain mukaan voisi rangaistusta tuomita. Uutta lakia sovellettaisiin lisäksi aina silloin, kun uusi laki on muuttunut siten, että vanhan lain soveltaminen johtaisi olennaisesti ankarampaan lopputulokseen.

Asian ratkaisemisella tarkoitettaisiin rikosasiassa tehtyä syytevaatimusta koskevaa asiaratkaisua. Kysymykseen tulisi yhtä hyvin syyksi lukemiseen päätyvä kuin syytteen kokonaan tai osaksi hylkäävä ratkaisu. Sen sijaan vaatimuksen tutkimatta jättäminen ei olisi säännöksessä tarkoitettu ratkaisu. Muutoksenhakutuomioistuimen palauttaessa asian alempaan oikeusasteeseen, lievemmän lain periaatetta sovellettaessa olisi otettava huomioon myös niin sanotun relatiivisen lainvoiman vaikutus uuteen ratkaisuun. Ehdotetulla säännöksellä ei sinänsä ole tarkoitus muuttaa nykyistä oikeuskäytäntöä tältä osin.

Olennaisesti ankarampana lopputuloksena voitaisiin pitää lähinnä sitä, että vanhan lain soveltaminen merkitsisi olennaisesti ankaramman rangaistuksen tai muun seuraamuksen

tuomitsemista kuin uuden lain soveltaminen. Näin ollen pelkästään se seikka, että jonkin rikoksen nimi muuttuisi teon lievempää arviointia kuvaavaksi tai sovellettavan rangaistusasteikon enimmäis- tai vähimmäisrangaistus vähän alenisi, ei johtaisi uuden lain soveltamiseen. Jos kuitenkin rangaistusta uuden lain enimmäis- tai vähimmäisrangaistuksen alenemisen, rangaistuslajin muuttumisen tai seuraamuksen määräämistä koskevien uusien säännösten johdosta olisi syytä selvästi alentaa tai lieventää, olisi uutta lakia sovellettava.

Tähän esitykseen sisältyvistä ehdotuksista selvää rangaistusseuraamusten lievenemistä merkitsisivät esimerkiksi vähäisten ryöstörikosten siirtyminen rangaistaviksi muiden rangaistussäännösten, lähinnä varkaus- ja pahoinpitelysäännösten nojalla. Merkittävänä lievennyksenä voitaisiin pitää myös väärennysrikosten vähimmäisrangaistuksen lieventymistä, mikä vaikuttaa erityisesti lievien väärennysten rangaistuksia alentavasti. Ainakin näissä tapauksissa olisi yleensä kysymys sellaisesta muutoksesta, että vanhan lain soveltaminen johtaisi olennaisesti ankarampaan lopputulokseen kuin uusi laki. Merkittävästä muutoksesta lievempään suuntaan olisi kysymys myös silloin, jos teko, jota vanhan lain mukaan oli pidettävä perusrikoksen törkeämmän tekemuodon mukaisena, olisi uuden lain mukaan katsottava vain perustunnusmerkistön täyttäväksi.

3 momentti. Momentti sisältää lievemmän lain periaatteen noudattamista rajoittavan yleisen poikkeuksen. Jos jokin laki on tarkoitettu olemaan voimassa vain määrättyä aikana, sen voimassaoloaikana tehtyyn tekoon sovellettaisiin aina tekoaikana voimassa ollutta lakia. Toisin sanoen lievemmän lain periaatetta ei tällaisessa tapauksessa noudatettaisi. Säännös tarkoittaa lähinnä poikkeusolojen vuoksi määrättyä aikana voimassa oleviksi tarkoitettujen rangaistussäännösten soveltamista. Näissäkin tapauksissa lievemmän lain periaatetta olisi noudatettava, jos siitä olisi nimenomaan säädetty.

Useissa erilaisia käyttäytymissääntöjä ja velvoitteita sisältävissä laeissa on säädetty näiden velvollisuuksien vastainen menettely rangaistavaksi avoimella rangaistussäännöksellä, joka saa täsmällisemmän sisältönsä lakiin sisältyvistä käyttäytymisnormeista. Vakiintuneesti katsotaan, että tällaisten normien muuttaminen ei ole sellainen rikoslainsäädännön muutos, joka olisi tulkittava muuttuneeksi suhtautumiseksi

aikaisemmin voimassa olleen käyttäytymissäännöksen rikkomiseen. Ehdotuksella ei haluta aikaansaada muutosta tässä suhteessa. Esimerkiksi liikennesääntöjen rikkominen arvosteltaisiin aina tekohetken sääntöjen nojalla. Jos sen sijaan rikkomiseen liittyvä rangaistus-säännös lievenisi esimerkiksi siten, että sen rangaistusasteikkoa lievennettäisiin, kysymys olisi rikoslainsäädännön muuttumisesta lievemmäksi.

14 §. Rikosoikeuden ajallista ulottuvuutta koskeviin ongelmiin kuuluu myös kysymys syyte-oikeutta koskevien säännösten soveltamisesta niiden muuttuessa. Rikokseen sovellettavaa lakia koskevat säännökset eivät anna riittävän selkeää vastausta siihen, olisiko lain muuttuessa sovellettava uusia vai vanhoja syyte-oikeutta koskevia säännöksiä. Vaikka yleisesti voidaan katsoa, että rikoksen kuuluminen virallisen syytteen alaisuuteen osoittaa ankarampaa suhtautumista kuin se, että rikos on niin sanottu asianomistajarikos, ei näin kuitenkaan aina ole asianlaita. Asianomistajarikoksiksi on säädetty myös vakavia rikoksia esimerkiksi asianomistajan suojaamiseksi. Tällainen rikos on muun muassa väkisinmakaaminen, joka yleensä on asianomistajarikos. Syyte-oikeuden järjestämiseksi lain muutosten yhteydessä tarvitaankin erityiset säännökset.

Syyte-oikeutta koskevat säännökset vaikuttavat oikeudenkäyntimenettelyyn, vaikka ne onkin sijoitettu rikoslakiin. Esimerkiksi asianomistajan syytepyyntö on asianomistajarikoksen käsittelemisen ehdoton edellytys ja liittyy siten myös oikeudenkäyntimenettelyä koskeviin säännöksiin. Prosessioikeudellisten periaatteiden mukaan oikeudenkäynnissä on noudatettava aina kulloinkin voimassa olevia oikeudenkäyntimenettelyä koskevia säännöksiä. Syyte-oikeutta koskevien säännösten ajallisessa soveltamisessa on näin ollen otettava huomioon niin oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvät näkökohdat kuin niiden vaikutus rikosoikeuden aineelliseen sisältöön.

Syyte-oikeutta koskevien säännösten oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvien vaikutusten vuoksi on syytä pitää lähtökohtana sitä, että syyte-oikeus määräytyy sen lain mukaan, joka on voimassa syytettä nostettaessa. Tällöin asiaa käsittelevä tuomioistuim voi heti oikeudenkäynnin alussa todeta, onko virallisella syyttäjällä syyte-oikeus jutussa. Syyte-oikeutta koskevien säännösten aineellisoikeudellisten piirteiden vuoksi on perusteltua voida jatkaa

asianmukaisesti vireille tulleen rikosasian käsittelyä, vaikka syyte-oikeutta koskevat säännökset oikeudenkäynnin kuluessa muuttuisivatkin. Sitä paitsi oikeudenkäynnin keskeyttäminen ei kuitenkaan toisi asianomistajalle kaikkia niitä etuja, joiden vuoksi syytteen nostaminen on joissakin tapauksissa jätetty asianomistajan harkinnasta riippuvaksi.

Niin kuin edellä on todettu, syyte-oikeutta koskevia säännöksiä laadittaessa on syytä ottaa huomioon myös rikosoikeudelliset tavoitteet ja näkökohdat. Asianomistajan yksinomainen oikeus päättää siitä, voidaanko tiettyssä asiassa nostaa syyte, on asianomistajalle usein merkittävä etu. Syyte-oikeutta koskevien säännösten muuttuessa onkin syytä välttää taannehtivia asianomistajan oikeuksia rajoittavia muutoksia. Asianomistaja on esimerkiksi voinut jo tehdä sovinnon asiassa.

Edellä käsiteltyjen syiden vuoksi ehdotetaan, että virallisen syyttäjän syyte-oikeus määräytyisi yleensä sen lain mukaan, joka on voimassa syytettä nostettaessa (1 mom.). Lisäksi ehdotetaan, ettei virallinen syyttäjä kuitenkaan saisi ilman asianomistajan syyttämispyyntöä nostaa syytettä aikaisemman lain voimassa ollessa tehdystä rikoksesta, josta syyttäjä tuon lain mukaan ei saanut nostaa syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä (2 mom.).

1 momentti. Momentti sisältää säännöksen syyte-oikeuden määräytymisen kannalta ratkaisevasta ajankohdasta. Syyte-oikeus määräytyisi sen lain mukaan, joka on voimassa syytettä nostettaessa. Sen jälkeen tapahtuneet muutokset syyte-oikeutta koskevissa säännöksissä eivät vaikuttaisi virallisen syyttäjän syyte-oikeuteen.

Syyte katsotaan nostetuksi, kun syytettävä on rikoksen johdosta vangittu tai hänet on laillisesti kutsuttu vastaamaan (RL 8:2¹). Tätä syyte-oikeuden vanhentumisessa noudatettavaa säännöstä voitaisiin myös syyte-oikeuden ajallista ulottuvuutta koskevien säännösten määräytymisen kannalta pitää ratkaisevana. Syyte-oikeuden jatkuminen olisi kytkettävä jutun vireillä oloon. Virallisella syyttäjällä olisi jutussa syyte-oikeus niin kauan kuin juttu on vireillä. Mikäli juttu jäisi sittemmin tutkimatta, syyte-oikeus mahdollisesti uudelleen nostettavaa syytettä koskevassa jutussa määräytyisi tuon syytteen nostamisen ajankohdan mukaan.

2 momentti. Säännös osoittaisi syyte-oikeuden taannehtivan laajentamisen kiellon. Vaikka rikos uuden lain mukaan olisi virallisen syytteen alainen, virallinen syyttäjä ei kuiten-

kaan ilman asianomistajan syyttämispyyntöä saisi nostaa syytettä aikaisemman lain aikana tehdystä asianomistajarikoksesta. Asianomistajan syyttämispyyntöllä tarkoitetaan rikoslain voimaannapemisesta annetun asetuksen 17 §:n 1 momentissa mainittua syyttämispyyntöä.

Myös asianomistajan oikeus peruuttaa syyttämispyyntönsä säilyisi, vaikka rikos olisi muuttunut virallisen syytteen alaiseksi. Siinäkin tapauksessa, että asianomistajan esitettyä syyttämispyyntönsä syyte olisi nostettu vasta uuden lain voimassa ollessa, asianomistaja voisi peruuttaa syyttämispyyntönsä aivan samoin kuin ennen rikoksen muuttumista virallisen syytteen alaiseksi. Tätä selventävä säännös on momentin jälkimmäisessä virkkeessä.

Eräissä tapauksissa asianomistajan yksinomaista syyteoikeutta on rajoitettu, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Ehdotetut säännökset koskisivat myös tällaisen rajoitetun syyteoikeuden antamista viralliselle syyttäjälle tai sen poistamista.

3. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 2 §:n muuttamisesta

2 luvun 2 §:n 1 mom. Vapausrangaistuksen täytäntöönpano voi tapahtua joko kalenteriajan tai päiväluvun mukaan. Nykyään sovelletaan jälkimmäistä laskutapaa ainoastaan sakon muuntorangaistukseen, kun taas määräaikainen vankeusrangaistus lasketaan vuosien ja kuukausien osalta kalenteriajan mukaan ja tuomioon mahdollisesti sisältyvät päivät lisätään näin saatuun aikaan.

Ehdotetusta rikoslain 2 luvun 2 §:n 2 momentin muutoksesta aiheutuisi, että täytäntöönpantavat vankeusrangaistukset sisältäisivät melko usein yli 30 päivän pituisia, täysin päivin tuomittuja jaksoja. Tällöin syntyisi ongelma, muunnetaanako päivät kalenteriajan mukaista täytäntöönpanoa varten täysiksi kuukausiksi kuten nykyään rangaistuksia yhteenlaskettaessa vai lasketaanako täysin päivin tuomitut rangaistukset täytäntöönpanossa aina päiväluvun mukaan kuten sakon muuntorangaistukset.

Ajateltavissa on kolme erilaista vaihtoehtoa. Ensiksi: täysin päivin tuomitut vankeusrangaistukset voitaisiin aina panna täytäntöön päiväluvun mukaan. Toiseksi: vankeusrangaistukset voitaisiin aina muuntaa täytäntöönpanoa varten kuukausiksi. Kolmanneksi: täysin päivin

tuomitut vankeusrangaistukset muunnettaisiin kuukausiksi ainoastaan rangaistuksia yhteenlaskettaessa.

Kun samalla kertaa on pantava täytäntöön useampia määräaikaisia vankeusrangaistuksia, joita ei ole toisiinsa yhdistettävä, lasketaan rangaistukset 2 luvun 1 a §:n mukaan yhteen täysin määrin. Vankeusrangaistusten yhteenlaskettu aika ei kuitenkaan saa olla pitempi kuin kaksikymmentä vuotta. Jo nykyisin saat-
taa syntyä tilanteita, joissa useihin tuomioihin sisältyvien päivien yhteenlaskettu lukumäärä on enemmän kuin 30 päivää. Tällaisen tapauksen varalta lakiin ei ole otettu nimenomaista laskuohjetta, mutta käytännössä on menetelty niin, että yhteenlasketut päivät on ensin muunnettu täysiksi kuukausiksi (rikoslain 2 luvun 15 §:n 2 momentin muutosääntöä noudattaen) ja näin saadut kuukaudet on lisätty kalenteriajan mukaan laskettavaan aikaan.

Rangaistusten täytäntöönpanon kannalta olisi hankalaa, jos yhteenlasketun vankeusrangaistuksen aika laskettaisiin osaksi päiväluvun, osaksi kalenteriajan mukaan. Sen vuoksi on lähdettävä siitä, että ainakin vankeusrangaistuksia yhteenlaskettaessa kolmekymmentä päivää luetaan yhdeksi kuukaudeksi kuten tähänkin asti. Tällainen muutosääntö on suorastaan välttämätön, jotta yhteenlasketun rangaistuksen vain vuosin ilmaistu enimmäismäärä olisi yksittäistapauksessa tarkoin määriteltävissä.

Täytäntöönpanon kannalta olisi yksinkertaisinta aina muuntaa täysin päivin tuomitut vankeusrangaistukset täytäntöönpanoa varten kuukausiksi. Tämä tosin merkitsisi vankeusrangaistusta suorittavan kannalta sitä, että täytäntöönpanossa tosiasiallisesti suoritettavan vapausrangaistuksen päiväluku saattaisi täytäntöönpanon kalenteriajankohdasta riippuen poiketa tuomioistuimen päätöksessään määräämästä päiväluvusta. Toisaalta päiväluvun mukainen täytäntöönpano johtaisi siihen, että vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa sovellettaisiin rinnakkain kahta erilaista laskutapaa. Jouduttaisiin jopa saman vangin rangaistusaikoja laskettaessa siirtymään laskutavasta toiseen, jos ensin täytäntöönpantavaksi saapuneeseen vankeusrangaistukseen olisi myöhemmin yhteenlaskettava toinen rangaistus. Koska järjestelmän selkeyttä on pidetty yhtenä oikeusturvan takeena ja kun on ilmeistä, ettei kalenterikuukausien pituusvaihteluista aiheutuville haitoilta voida missään tapauksessa koko-

naan välttää, esityksessä on päädytty ehdottamaan sitä vaihtoehtoa, että täysin päivin tuomitut vankeusrangaistukset on aina täytännönpäntöä varten muunnettava kuukausiksi. Sen vuoksi 2 §:n 1 momenttiin olisi lisättävä kolmanneksi virkkeeksi maininta siitä, että täysin päivin tuomittu vankeusrangaistus muunnetaan kuukausiksi. Tällöin kolmekymmentä päivää luettaisiin yhdeksi kuukaudeksi. Muutosääntö vastaisi rikoslain 2 luvun 15 §:n 2 momenttia.

4. Laki pakkokeinolain muuttamisesta

1 luvun 1 §:n 1 mom. Jokamiehen kiinnotto-oikeus koskee pääsäännön mukaan vain sellaisia rikoksia, joista saattaa seurata vankeutta. Lainkohdassa on lueteltu nimeltä ne rikokset, joista on säädetty pelkästään sakko-rangaistus mutta joiden yhteydessä jokaisella on silti lupa ottaa kiinni verekseltä tai pakene-masta tavattu rikoksentehtijä. Koska omavaltaista käyttöönottamista ynnä muuta koskeva rikoslain 38 luvun 6 a § ehdotetaan kumottavaksi, omavaltaista käyttöönottamista ei olisi enää tarpeen mainita puheena olevassa luetelossa. Sen sijaan lievä luvaton käyttö olisi lisättävä luetteloon. Luonteeltaan se olisi lähel-lä omavaltaista käyttöönottamista.

5 luvun 1 §:n 1 mom. Väärennysaineiston ja väärän rahan hallussapidosta ehdotetaan kum-mastakin ensimmäisrangaistukseksi ainoastaan kuusi kuukautta vankeutta. Pakkokeinolain puheena olevan säännöksen mukaan kotietsin-tä saadaan kuitenkin suorittaa vain silloin, kun rikoksesta tuleva ensimmäisrangaistus on enem-män kuin kuusi kuukautta vankeutta. Mainit-tujen hallussapitorikosten tutkinta vaikeutuisi huomattavasti, jollei kotietsinnän mahdolli-suutta olisi. Kun nämä hallussapitorikokset usein liittyvät väärennys- tai rahanväärennysri-kosten valmisteluun, kotietsinnän mahdolli-suutta puoltavat myös rikostorjunnalliset syyt. Toisaalta ei ole haluttu keinotekoisesti nostaa rangaistustasoa vain pakkokeinolain asettamia kynnyksiä silmällä pitäen, vaan ehdotetut ri-koslain rangaistusasteikot on pyritty suhteutta-maan muiden vaarallisuudeltaan tai vahingolli-suudeltaan samanarvoisiksi arvioitujen rikos-ten rangaistushyönteisiin. Sen vuoksi ehdotetaan, että kotietsintä saataisiin toimittaa myös sil-loin, kun epäilyn kohteena on jompi kumpi

puheena olevista hallussapitorikoksista. Tämä olisi siis kotietsinnän osalta poikkeus pääsään-nöstä, joka asettaa tämän pakkokeinon käytön kynnykseksi yli kuuden kuukauden enimmäis-rangaistuksen.

Henkilörekisterilain (471/87) 45 §:ssä on säädetty rangaistavaksi henkilörekisteriin tun-keutuminen. Rikoksesta voi seurata enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Myös henkilörekisteriin tunkeutumista on vaikeata selvittää, jollei poliisilla ole mahdollisuutta kotietsintään. Henkilörekisterilakia koskevan hallituksen esityksen (hall.es. 49/1986 vp.) pe-rusteluissa lähdettiin siitä, että eduskuntaan samoihin aikoihin annetun pakkokeinolaki-eh-dotuksen (hall.es. 14/1985 vp.) mukaan kotiet-sintä olisi tullut mahdolliseksi myös sellaisten rikosten osalta, joista saattoi seurata enintään kuusi kuukautta vankeutta. Se olisi merkinnyt, että epäily henkilörekisteriin tunkeutumisesta olisi mahdollistanut kotietsinnän. Kotietsinnän edellytysten saatua kuitenkin eduskuntakäsitel-lyssä toisenlaisen sisällön henkilörekisterila-kiehdotuksen perusteluissa todettu tarkoitus jäi saavuttamatta. Sen vuoksi ehdotetaan nyt myös henkilörekisteriin tunkeutuminen lisättä-väksi mainittujen hallussapitorikosten ohella niiden rikosten luetteloon, joiden selvittämi-seksi kotietsintä on mahdollinen enimmäisran-gauistuksen määrästä riippumatta.

5 luvun 10 §:n 1 mom. Edellä 5 luvun 1 §:n 1 momentin perusteluissa esitetyistä syistä myös henkilöntarkastuksen mahdollisuus olisi tarpeen silloin, kun epäilyn kohteena on väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapito. Kysymys on usein kooltaan pienistä esineistä, jotka on helppo kätkeä esimerkiksi taskuun tai käsilaukkuun. Henkilöntarkastuksen edellytyk-siä koskevassa lainkohdassa on jo ennestään mainittu eräitä rikoskohtaisia poikkeuksia pää-säännöstä, jonka mukaan epäilyn kohteena olevasta rikoksesta on seurattava enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Tähän poik-keusluetteloon ehdotetaan lisättäväksi myös mainitut hallussapitorikokset. Samalla ehdote-taan lainkohdan kieliasuun eräitä asiasisältöön vaikuttamattomia korjauksia.

5. Laki sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta

2 §:n 2 mom. Sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) 2 §:n 2 momentissa säädetään niistä

rikoksista, jotka voidaan käsitellä sotilasoikeudenkäyntiasioina, vaikka ne eivät ole sotilasarikoksia. Säännöksen mukaan näihin rikoksiin kuuluvat muun muassa rikoslain 28, 29, 31, 32 tai 35 luvussa, 36 luvun 1, 1 a tai 3—6 §:ssä ja 38 luvun 6 tai 6 a §:ssä tarkoitetut rikokset eli varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, varastetun tavaran kätkemis-, vahingonteko-, petos- ja väärennyksrikokset sekä luvaton käyttöönottamista koskevat rikokset. Näitä rikoksia koskeviin säännöksiin ehdotettujen muutosten vuoksi olisi sotilasoikeudenkäyntilain kyseistä säännöstä muutettava siten, että säännöksessä viitattaisiin ehdotuksen mukaisiin rikossäännöksiin. Koska rikoslain ehdotetut säännökset poikkeavat aikaisemmista muun muassa siten, että tunnusmerkistöt eräissä tapauksissa käsittävät entistä useamman tyyppisiä tekoja ja koska toisaalta nykyisestä laaja-alaisesta tunnusmerkistöstä on voitu eriyttää uusi rikostyyppi, ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista säilyttää sotilasoikeudenkäyntiasioina käsiteltävissä olevien rikosten aluetta täsmälleen nykyisen laajuisena.

Ehdotuksen mukaan uudistettavista rikoksista sotilasoikeudenkäyntiasioina voitaisiin käsitellä rikoslain 28, 31, 32, 33 tai 35 luvussa, 36 luvun 1—4 §:ssä tai 37 luvun 8—10 §:ssä tarkoitetut rikokset eli varkaus-, ryöstö-, kiristys-, kätkemis-, väärennys-, vahingonteko-, petos- ja maksuvälinepetosrikokset. Ehdotus merkitsisi hienoista laajennusta sotilasoikeudenkäyntiasioina käsiteltävissä olevien rikosten alaan esimerkiksi sen vuoksi, että varkausrikossäännösten soveltamisala on ehdotuksessa jonkin verran nykyistä laajempi ja koska 28 lukuun sisältyy myös eräitä uusia säännöksiä. Johdonmukaisuussyistä on kuitenkin pidetty tarkoituksenmukaisena ehdottaa kaikkien varkaustyyppisten säännösten mukaan ottamista, vaikka esimerkiksi luvaton pyynti ja vakuusoikeuden loukkaus käytännössä tuskin koskaan voisivat täyttää sitä kyseiseen säännökseen sisältyvää edellytystä, että rikoksen on kohdistuttava puolustusvoimiin tai toiseen sotilaseen. Tämän rajoituksen vuoksi ei ole toisaalta pelättävissä, että ehdotetut laajennukset johtaisivat sotilasoikeudenkäyntimenettelyn tarpeetoman laajaan käyttöön.

Sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi myös eduskunnan käsiteltävänä olevan virkarikoslainsäädännön uudistamista koskevan hallituksen esityksen yhteydessä. Momentin lopullista sisältöä vah-

vistettaessa olisi otettava huomioon tuon esityksen johdosta momenttiin mahdollisesti tehdyt muutokset.

6. Laki löytötavaralain 13 §:n muuttamisesta

13 §:n 1 mom. Voimassa olevan löytötavaralain (893/43) 13 §:ssä säädetään löytöön perustuvien oikeuksien menettämisestä erityisenä seuraamuksena laissa löytäjälle säädettyjen velvollisuuksien rikkomisesta. Säännös ehdotetaan eräin rikoslain muuttamisesta aiheutuvien täsmennyksin säilytettäväksi asiasisällöltään muuttumattomana.

Ehdotuksen mukaan löytötavaran anastaminen olisi rikoslain 28 luvun 4 §:n 2 momentin nojalla kavalluksena rangaistava. Siihen voitaisiin soveltaa myös kavalluksen törkeämpää ja lievempää tekemuotoa koskevia säännöksiä. Rikoslain voimassa olevan 29 luvun 4 §:ssä tarkoitettua löytötavaran kavallusta koskevaa erityistä rikostyyppiä ei näin ollen ole sisällytetty ehdotukseen. Tämän vuoksi ehdotetaan löytötavaralain 13 § muutettavaksi siten, että se on sopusoinnussa ehdotettujen uusien säännösten kanssa.

13 §:n 2 mom. Viittaus rikoslain löytötavaran anastamista koskeviin säännöksiin ehdotetaan sisällytettäväksi pykälään erillisenä 2 momenttina.

Hallituksen esitys uudeksi löytötavaralaksi on annettu vastikään (hall.es. 29/1988 vp.). Lakiesityksessä on asiallisesti samanlainen rikoslakiin viittaava löytötavaran anastamista tai ilmoittamatta jättämistä koskeva säännös kuin voimassa olevassakin löytötavaralaissa. Jos uusi löytötavaralaki vahvistetaan tältä osin esitetyssä muodossaan, tulee siihen tehdä vastaavat muutokset, joita nyt ehdotetaan tehtäväksi voimassa olevaan löytötavaralakiin. Mahdollisesti tarvittava muutosesitys tullaan tekemään samalla, kun tehdään muutosesityksiä mahdollisiin muihinkin tämän rikoslain uudistusesityksen eduskuntakäsittelyn aikana vahvistettuihin lakeihin, joihin tämä esitys vaikuttaa.

7. Laki verotuslain muuttamisesta

Valtiolle tulon ja varallisuuden perusteella suoritettavan valtionveron, kunnalle tulon pe-

rusteella suoritettavan kunnallisveron, seurakunnalle menevän kirkollisveron sekä kansaneläkelaitokselle suoritettavan vakuutetun kansaneläkevakuutusmaksun määrääminen sekä niiden kanto ja maksuunpano toimitetaan verotuslain (482/58) mukaan. Kunnallisverotuksen yhteydessä määrätään myös vakuutetun sairausvakuutusmaksu. Verotuslaki koskee vain verotusmenettelyä ja poikkeaa valmisteverotuslain (558/74) ohella tässä suhteessa muista verolaeista. Tulo- ja varallisuusveron määrästä on säädetty tulo- ja varallisuusverolaissa (1043/74). Elinkeinotulo, maatilatalouden tulo ja asuntotulo puolestaan vahvistetaan asianomaisten erityislakien mukaan. Verotuslakia noudatetaan eräiltä osin lisäksi määrättäessä ja kannettaessa metsänhoitomaksua, joka ei kuitenkaan ole verorikossäännöksissä tarkoitettu julkinen maksu.

121 §:n 1 mom. Pykälän 1 momentti sisältää nykyisin veron vilpillistä pidättämistä tarkoittavan rikostunnusmerkistön, jossa on rangaistuksen osalta viitattu rikoslain 38 luvun 11 §:ään. Verotuslain rangaistussäännöksen tunnusmerkistö on rikoslain veropetossäännöksen tunnusmerkistöä suppeampi, mutta asiallisesti verotuslain säännös tunnusmerkistöstään huolimatta likimain vastaa rikoslain veropetossäännöstä. Pykälän 1 momentin mukaan rangaistukseen rikoslain mukaan voidaan tuomita silloinkin, kun veroa on verotuslain 77 §:n mukaisesti korotettu.

Ehdotuksen mukaan pykälän 1 momentti muutettaisiin pelkäksi viittaussäännöksi. Voimassa olevan lain viittaus verotuslain 77 §:ään ehdotetaan poistettavaksi, koska se on tarpeeton. Veropetoksen rangaistavuus ei riipu siitä, onko havaitun virheen vuoksi määrätty veronkorotus vai ei.

122 §. Pykälän 1 momentissa on nykyisin viittaus rikoslain 17 luvun 8 §:ään, jossa on säädetty sisällykseltään väärän kirjallisen todistuksen antamisesta viranomaiselle. Verotuslain ja rikoslain mainitut säännökset ovat muuten yhteneväiset, mutta verotuslain säännöksessä ilmaistaan lisäksi väärän asiakirjan antamisen tarkoitus. Verotuslain säännöksellä ei ole käytännössä itsenäistä merkitystä, koska se jää kokonaan rikoslain 17 luvun 8 §:n soveltamisalan piiriin. Pykälän 2 momentissa on puolestaan viittaus rikoslain 17 luvun 1 ja 3 §:ään, joissa on säädetty perättömän lausuman antamisesta oikeudessa tai ulosotonhaltijan edessä. Verotuslain perättömän lausuman antamista

koskeva säännös poikkeaa rikoslain säännöksestä vain siten, että siinä on viitattu nimettyihin tuomioistuimiin. Asiallista vaikutusta mainituilla verotuslain säännöksillä ei ole, ja ne ovat siten tarpeettomia.

Muissa verolaeissa ei ole vastaavia vääriä kirjallista todistusta tai perättöntä lausumaa koskevia rikoslakiin viittaavia säännöksiä, vaikka samanlaiseen menettelyyn voi syyllistyä muunkin kuin verotuslain mukaisen verotuksen yhteydessä. Kerrottu epä johdonmukaisuus saattaa aiheuttaa tulkintaongelmia, varsinkin kun verotuslaista poistettaisiin veropetoksen tunnusmerkistö ja sen asemesta lakiin otettaisiin vain viittaus rikoslain veropetossäännöksiin. Voimassa olevaa liikevaihtoverolakia säädettäessä siihen ehdotettiin vastaavia viittaus-säännöksiä, mutta ne poistettiin eduskuntakäsittelyssä, koska niiden katsottiin voivan aiheuttaa tulkintaongelmia. Verotuslain 122 § ehdotetaan sen vuoksi kumottavaksi.

8. Laki rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annetun lain muuttamisesta

Rajoitetusti verovelvollinen voi olla henkilö, joka ei ole verovuonna asunut Suomessa, ja ulkomainen yhteisö täältä saamastaan tulosta ja täällä olevista varoistaan. Kyseessä olevan lain mukainen valtion- ja kunnallisvero peritään joko lain 2 luvun mukaan lopullisena verona tulonlähteellä niin sanottuna lähdeverona tai määrätään lain 3 luvussa säädetyllä tavalla verotuslain mukaan.

22 a §:n 1 mom. Rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annetussa laissa (627/78) ei ole nykyisin rangaistussäännöksiä. Lain 8 §:ssä viitataan lähdeveron osalta ennakoperintälakiin ja lain 16 §:ssä verotuslain mukaisessa järjestyksessä toimitettavan verotuksen osalta verotuslakiin. Myös kyseisen lain mukaisesti määrättyjen verojen vilpillinen pidättäminen voidaan rangaista veropetoksena. Lakiin ehdotetaan lisäksi suoraa viittaus rikoslain veropetossäännöksiin.

22 a §:n 2 mom. Lähdeveron perimisessä työnantajalla on samanlainen perimis- ja tilitysvelvollisuus kuin ennakoperintälain mukaan ennakonpidätyksessä. Tämän vuoksi kyseessä olevassa laissa on tarpeen viitata myös ehdotettuun verorikkomusta koskevaan sään-

nökseen. Mainitut lain 8 ja 16 § jäisivät ennalleen, koska niillä olisi edelleen merkitystä muun muassa menettelyä koskevien säännösten kannalta.

9. Laki ennakkoperintälain 62 ja 63 §:n muuttamisesta

Ennakkoperintä toimitetaan tulo- ja varallisuusveron sekä kansaneläkemaksun perimiseksi. Ennakkoperintä tapahtuu ennakonpidätyksenä ja ennakonkantona. Palkasta ennakonpidätyksen suorittaa työnantaja sekä osingosta, veronalaisista koroista ja muusta vastaavasta hyvityksestä niiden maksaja. Ennakonkannolla perittävistä ennakoista vastaa verovelvollinen itse.

62 §. Ennakkoperintälain (418/59) 62 §:n mukaan sitä, joka vääriä tietoja antamalla tai muutoin vilpillisesti pidättää tai yrittää pidättää valtiolta, mitä lain mukaan on ennakkona suoritettava, rangaistaan rikoslain mukaan. Viittaus tarkoittaa rikoslain 38 luvun 11 §:ää. Lisäksi rikoksentehtäjä on velvollinen korvaamaan kaksinkertaisesti, mitä hän on valtiolta pidättänyt tai yrittänyt pidättää. Ehdotetut veropetossäännökset käsittäisivät myös veron ennakkoon kohdistuvan veropetoksen. Tämän vuoksi ennakkoperintälaissa ei vastaisuudessa tarvittaisi ennakon vilpillistä välttämistä koskevaa rangaistussäännöstä, vaan ainoastaan viittaus rikoslain 29 luvun 1—3 §:ään. Velvollisuus suorittaa vilpillisesti pidätetty ennakko kaksinkertaisena ehdotetaan samalla poistettavaksi edellä verorikosten perusteluissa esitetyistä syistä. Ennakkoperintälakiin on sen voimassa ollessa lisätty ennakonpidätyksen hallinnollisesti määrättävää korotusta koskevat säännökset, jotka entisestään vähentävät tarvetta moninkertaisen ennakon määräämiseen rangaistuksena ja samalla korostavat ja lisäävät tähän rankaisulliseen säännökseen liittyviä epäkohtia.

63 §:n 1 mom. Nykyisen 63 §:n mukaan työnantajaa, joka laiminlyö suorittaa pidättäjänsä ennakon määrääjässä valtiolle, voidaan rangaista sakolla tai, jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, enintään yhden vuoden vankeudella. Säännös ehdotetaan korvattavaksi viittauksella ehdotettuun rikoslain 29 luvun 4 §:ään.

63 §:n 2 mom. Nykyisen 63 §:n mukaan rangaistaan myös työnantajaa tai hänen edus-

tajansa taikka muuta henkilöä, joka muuten kuin laiminlyömällä suorittaa pidätetyn ennakon on jättänyt noudattamatta hänelle ennakkoperintälaissa säädetyn velvollisuuden. Ennakkoperintälaissa on runsaasti velvollisuuksia, joiden noudattamatta jättämiseen tätä avointa rangaistussäännöstä voidaan soveltaa. Avointen rangaistussäännösten käyttöön liittyvien ongelmien poistamiseksi ehdotetaan tätä säännöstä täsmennettäväksi siten, että sakon uhalla tehostetut velvollisuudet todettaisiin nimellisesti. Näitä velvollisuuksia rajattaessa on noudatettu verorikosten perusteluissa kerrottuja periaatteita. Täsmennetty säännös sisältyisi ehdotettuun ennakkoperintälain 63 §:n 2 momenttiin.

63 §:n 3 mom. Nykyisen 63 §:n 2 momentissa oleva toimenpiteistä luopumista koskeva säännös ehdotetaan siirrettäväksi pykälän 3 momentiksi. Se tulisi siten koskemaan ehdotetussa 2 momentissa tarkoitettuja laiminlyöntejä. Säännös ei sen sijaan koskisi verorikkomusta, jota koskeva erityinen toimenpiteistä luopumissäännös on ehdotetussa rikoslain 29 luvun 4 §:n 3 momentissa. Ehdotettuun momenttiin on samalla tehty kielellisiä muutoksia.

10. Laki työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Työnantajan on suoritettava sosiaaliturvamaksuina lapsilisämaksua, työnantajan kansaneläkemaksua ja työnantajan sairausvakuutusmaksua. Sosiaaliturvamaksu on suoritettava oma-aloitteisesti ennakonpidätyksen maksamisen yhteydessä.

18 §:n 1 mom. Työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain (366/63) nykyisen 18 §:n 1 momentin mukaan työnantajaa tai hänen edustajaansa, joka muusta syystä kuin työnantajan maksukyvyttömyyden johdosta on jättänyt noudattamatta hänelle tässä laissa säädetyn velvollisuuden, rangaistaan, jollei siitä muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, sakolla tai, jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, enintään kuuden kuukauden vankeudella. Työnantajaa, joka vilpillisesti pidättää työnantajan sosiaaliturvamaksuja, rangaistaan nykyisen rikoslain 38 luvun 11 §:n nojalla veropetoksesta, jolloin työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain rangaistussäännös syrjäytyy lievempänä. Lakiin ehdotetaan nyt

lisättäväksi nimenomainen viittaus ehdotettuihin rikoslain veropetossäännöksiin.

18 §:n 2 mom. Työnantaja, joka muusta syystä kuin maksukyvyttömyyden vuoksi jättää sosiaaliturvamaksun suorittamatta syyllistymättä kuitenkin veropetokseen, on nykyisin tuomittu edellä mainitun lainkohdan nojalla yleensä sakkorangaistukseen. Työnantajan sosiaaliturvamaksusta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sosiaaliturvamaksun suorittamatta jättäminen muun syyn kuin maksukyvyttömyyden takia rangaistaisiin verorikkomuksena. Tämän vuoksi pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaus ehdotettuun rikoslain verorikkomussäännökseen.

18 §:n 3 mom. Työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain 18 §:n 1 momentin nojalla on voitu rangaista työnantajaa muunkin tässä laissa säädetyn velvollisuuden noudattamatta jättämisestä kuin maksujen laiminlyönnistä. Säännöstä ehdotetaan tältä osin muutettavaksi siten, että rangaistusuhan alaiset velvollisuudet yksilöitäisiin. Sakon uhalla tehostettujen velvollisuuksien piiri rajattaisiin verorikosten perusteluissa kerrottuja periaatteita noudattaen.

18 §:n 4 mom. Koska ehdotetut lisäykset ja täsmennykset sijoitettaisiin 18 §:n 1—3 momenttiin, on nykyinen 2 momentti siirrettävä 4 momentiksi. Siinä tarkoitettu mahdollisuus jättää laiminlyönti syytteeseen ilmoittamatta, syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta täsmennettäisiin koskemaan uudessa 3 momentissa tarkoitettuja laiminlyöntejä ja samalla siihen tehtäisiin joitakin kielellisiä muutoksia.

11. Laki perintö- ja lahjaverolain 70 §:n muuttamisesta

Perintönä, testamentilla tai lahjana saadusta omaisuudesta on suoritettava valtiolle veroa perintö- ja lahjaverolain (378/40) säännösten mukaisesti. Laissa on säännökset mainittujen verojen suorittamisvelvollisuudesta ja määrästä sekä verotusmenettelystä.

70 §:n 1 mom. Perintö- ja lahjaverolain rangaistussäännökset ovat lain 70 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan siitä, että joku laiminlyö perunkirjoituksen toimituttamisen taikka perunkirjan toimittamisen oikeuteen säädetyn ajan kuluessa samoin kuin omaisuuden salaamisesta tai vilpillisestä ilmoittamisesta perunkirjoitukseen säädetään rangaistus perintökaa-

ressa. Lisäksi momentissa on rikoslakiin viitattaava säännös, jonka mukaan muusta perintövero- tai lahjaveroasiassa annetusta väärästä tai harhauttavasta ilmoituksesta rangaistaan niin kuin rikoslain 38 luvun 11 §:ssä säädetään.

Viittaamalla perintö- ja lahjaverolain 70 §:n 1 momentissa sekä perintökaaren omaisuuden salaamista ja vilpillistä ilmoittamista perunkirjoituksessa koskevaan säännökseen että rikoslain veropetossäännökseen on lähinnä pyritty osoittamaan näiden säännösten keskinäinen suhde. Viittaukset eivät sellaisinaan muuta kyseessä olevien perintökaaren eikä rikoslain säännösten soveltamisalaa. Myös säännösten keskinäinen suhde olisi sama, vaikka niitä ei olisikaan yhteensovitettu voimassa olevan lain tavoin. Momentissa olevilla viittauksilla onkin merkitystä vain varsinaisten rangaistussäännösten havaittavuuden kannalta. Kun perintö- ja lahjaverolakia ei ole säädetty turvaamaan kanssaperillisten asemaa, ei siinä ole tarpeen viitata perintökaaren kanssaperillisiä suojaaviin säännöksiin. Perintö- ja lahjaverolakiin ehdotetaankin otettavaksi nykyisen tunnusmerkistön sisältävän säännöksen asemesta pelkkä viittaus rikoslain veropetossäännöksiin. Samalla nykyisen lain viittaus perintökaareen poistettaisiin tarpeettomana.

12. Laki liikevaihtoverolain 81 §:n muuttamisesta

Valtiolle on suoritettava liikevaihtoveroa liike-toimintana tapahtuvasta tavarantoiminnan ja telepalvelun myynnistä sekä tavarantoiminnan maahantuonnista, valmistuksesta ja vuokrauksesta samoin kuin työsuorituksista liikevaihtoverolaissa (532/63) säädettyin edellytyksin.

81 §:n 1 mom. Liikevaihtoverolain 81 §:n 1 momentin nojalla rangaistaan sitä, joka hanki-akseen itselleen tai toiselle hyötyä, antamalla väärän veroilmoituksen tai muun verotuksen ohjeeksi tarkoitettua tietoa taikka muulla vilpillä pidättää tai yrittää pidättää valtiolta veroa. Rangaistuksen osalta säännöksessä on viitattu rikoslakiin, millä viittauksella tarkoitetaan rikoslain 38 luvun 11 §:n veropetossäännöstä. Säännös asiallisesti likimain vastaa rikoslain veropetossäännöstä. Se ehdotetaan korvattavaksi viittauksella ehdotettuihin veropetossäännöksiin rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

81 §:n 2 mom. Verovelvollisen on suoritettava liikevaihtovero oma-aloitteisesti kuukausittain, joskin veron lopullinen määrä vahvistetaan puolivuositain tehtävien veroilmoitusten perusteella. Ehdotettu verorikkomusta koskeva säännös koskisi myös liikevaihtoveron oma-aloitteisen suorittamisen laiminlyöntiä. Liikevaihtoverolakiin ehdotetaan sen vuoksi lisättäväksi viittaus rikoslain verorikkomussäännökseen.

81 §:n 3 mom. Liikevaihtoverolain 81 §:n 2 momentin mukaan rangaistaan sakolla sitä, joka muussa tarkoituksessa kuin hyödyn hankkimiseksi jättää antamatta ilmoituksen, tiedon tai asiakirjan, joka liikevaihtoverolain mukaan on veroviranomaiselle annettava, taikka muutoin rikkoo liikevaihtoverolain tai sen nojalla annettuja säännöksiä. Tämä osaksi avoin rangaistussäännös ehdotetaan avoimiin rangaistussäännöksiin liittyvien ongelmien poistamiseksi korvattavaksi säännöksellä, jossa rangaistavat laiminlyönnit nimenomaan mainitaan. Rangaistavaa olisi liikevaihtoverolaissa säädetyn ilmoittamis-, esittamis-, tai näyttämismenettelyjen taikka erityisen kirjanpidon järjestämistä koskevan velvollisuuden viranomaisen kehotuksesta huolimatta tapahtuva laiminlyönti.

81 §:n 4 mom. Nykyisen 81 §:n 3 momentti siirtyisi 4 momentiksi ja siihen tehtäisiin vähäisiä kielellisiä muutoksia.

Liikevaihtoveron kuukausittaista suorittamista sekä liikevaihtoverotusta varten tehtäviä ilmoituksia ja liikevaihtoveron lopullista määräämistä koskevia säännöksiä on muutettu 23 päivänä joulukuuta 1987 vahvistetulla lailla (1119/87), joka tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 1989. Uudet säännökset eivät aiheuta liikevaihtoverotukseen sellaisia muutoksia, jotka edellyttäisivät nyt ehdotettujen rikoslain tai liikevaihtoverolain muutosesitysten tarkistamista.

13. Laki eräistä vakuutusmaksuista suoritettavasta verosta annetun lain muuttamisesta

Useista vakuutusmaksuista suoritetaan veroa valtiolle. Verovelvollinen on yleensä vakuutusenantaja. Vakuutusmaksuveron suorittamisesta ja sen kantamiseen liittyvästä menettelystä on pääsääntöisesti voimassa, mitä liikevaihto-

verolaissa on liikevaihtoverosta säädetty. Eräistä vakuutusmaksuista suoritettavasta verosta annetussa laissa (664/66) ei ole nykyisin rangaistussäännöksiä.

7 a §:n 1 mom. Rikoslain 38 luvun 11 §:n veropetosta koskeva säännös soveltuu myös vakuutusmaksuveron vilpilliseen pidättämiseen. Verorikosten perusteluissa esitettyjen tavoitteiden mukaisesti lakiin lisättäisiin viittaus ehdotettuihin veropetossäännöksiin rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

7 a §:n 2 mom. Vakuutusmaksuvero kuuluu oma-aloitteisesti tilitettäviin veroihin. Se rinnastuu tältä osin täysin liikevaihtoveroon. Puheena olevaan lakiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus myös rikoslain verorikkomusta koskevaan säännökseen.

7 a §:n 3 ja 4 mom. Voimassa olevan liikevaihtoverolain avoimen rangaistussäännöksen soveltamisalaan liittyvät ongelmat koskevat sellaisinaan myös vakuutusmaksuveroa. Liikevaihtoverolain yhteydessä ehdotettu ilmoittamis-, esittämis- tai näyttämismenettelyjen taikka erityisen kirjanpitovelvollisuuden laiminlyönnin rangaistussäännös tulee soveltuvaan myös vakuutusmaksuveroon siltä osin kuin liikevaihtoverolain säännöksiä on nykyisin voitu soveltaa siihen. Selkeyden vuoksi lakiin lisättäisiin liikevaihtoverolain vastaavan säännöksen mukainen säännös vakuutusmaksuverorikkomuksesta. Myös toimenpiteistä luopuminen olisi mahdollista samoin perustein kuin liikevaihtoveroon kohdistuneesta rikkomuksesta on säädetty.

14. Laki valmisteverotuslain 39 §:n muuttamisesta

Valmisteverotuslain (558/74) mukaan kanteen eri valmisteverolakien mukaiset valmisteverot eräistä kotimaassa valmistetuista tuotteista sekä määrätään ja suoritetaan hinnanero- ja korvaukset valmisteveron alaisen tuotteen valmistuksessa käytettyjen raaka-ainesten kotimaisten hintojen ja maailmanmarkkinahintojen erotuksesta. Valmisteveroa kannetaan esimerkiksi eräistä ravintorasvoista, sokerista, tupakasta, polttoaineista ja alkoholijuomista.

39 §:n 1 mom. Valmisteverotuslain 39 §:n 1 momentin mukaan se, joka tahallaan antaa väärän veroilmoituksen tai muun valmisteveron tai hinnaneron määräämisen perusteeksi tarkoitettua tietoa taikka menettelee muutoin

vilpillisesti pidättääkseen valtiolta veroa tai saadakseen perusteettoman hinnanerosuorituksen, on tuomittava rangaistukseen niin kuin rikoslain 38 luvun 11 §:ssä säädetään. Säännös vastaa asiallisesti myös tunnusmerkeiltään rikoslain veropetossäännöstä lukuun ottamatta hinnaneroa tarkoittavia kohtia. Säännös ehdotetaan korvattavaksi viittauksella rikoslain veropetossäännöksiin kuitenkin siten täydennettynä, että hinnaneron määräämiseen kohdistunut petollinen menettely nimenomaan rinnastettaisiin veron lainvastaiseen välttämiseen.

39 §:n 2 mom. Valmistevero on suoritettava oma-aloitteisesti siinä tapauksessa, ettei verovelvollinen ole saanut verotuspäätöstä ennen veron suorittamisen määräajan päättymistä. Näitä tapauksia varten ehdotetaan valmisteverotuslakiin lisättäväksi viittaus ehdotettavaan verorikkomussäännökseen.

39 §:n 3 mom. Valmisteverotuslain nykyisen 39 §:n 2 momentin mukaan se, joka ilman 1 momentissa mainittua tarkoitusta jättää antamatta ilmoituksen, asiakirjan tai tiedon, joka tämän lain tai asianomaisen valmisteverolain tahi niiden nojalla annettujen säännösten mukaan on viranomaiselle annettava, taikka muutoin kuin laiminlyömällä valmisteveron suorittamisen rikkoo mainittujen lakien säännöksiä tai niiden nojalla annettuja määräyksiä, on tuomittava, jollei teosta muualla ole säädetty ankarampaa rangaistusta, valmisteverorikkomuksesta sakkoon. Tämä avoin rangaistussäännös ehdotetaan muutettavaksi tunnusmerkistön sisältäväksi säännökseksi, joka sijoitettaisiin pykälän 3 momentiksi. Rangaistavuuden ala rajattaisiin verorikosten perusteluissa esitettyjen periaatteiden mukaisesti.

15. Laki auto- ja moottoripyöräverosta annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Henkilöautosta ja eräistä muista autoista sekä moottoripyörästä on niitä maahantuotaessa tai valmistajalta luovutettaessa suoritettava valtiolle auto- ja moottoripyöräveroa. Maahan tuodusta ajoneuvosta veron suorittaa maahantuojatullauksen yhteydessä ja Suomessa valmistetuista ajoneuvoista valmistaja neljännesvuosittain.

24 §:n 1 mom. Auto- ja moottoripyöräverosta annetun lain (482/67) 24 §:n mukaan rangaistaan sakolla sitä, joka antaa mainituksa

laissa tarkoitetuissa asioissa väärän ilmoituksen tai tiedon taikka jättää antamatta lain 8 §:n edellyttämän ilmoituksen auton rakenteen muuttamisesta tai käyttötarkoituksen muuttamisesta taikka muulla tavoin rikkoo lain säännöksiä tai sen nojalla annettuja määräyksiä. Jos vero on jäänyt virheellisen menettelyn johdosta valtiolle suorittamatta, syyllinen on velvollinen korvaamaan puuttuvan määrän kaksinkertaisesti. Kerrottua rangaistussäännöstä sovelletaan kuitenkin vain sillä edellytyksellä, ettei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta. Niinpä auto- ja moottoripyöräveroon kohdistuva veropetos rangaistaan rikoslain 38 luvun 11 §:n mukaisena veropetoksena. Ehdotuksen mukaan puheena oleva säännös korvattaisiin viittauksella ehdotettuihin rikoslain 29 luvun 1—3 §:n veropetossäännöksiin. Samalla luovuttaisiin kaksinkertaisen veron suorittamiseen johtavasta seuraamuksesta verorikosten perusteluissa esitetyistä syistä.

24 §:n 2 mom. Koska maassa valmistetusta ajoneuvosta vero on suoritettava oma-aloitteisesti, ehdotetaan pykälään otettavaksi myös viittaus verorikkomukseen.

24 §:n 3 mom. Avoimiin rangaistussäännöksiin liittyvien ongelmien vuoksi pykälää muutettaisiin myös siten, että laissa asetettujen velvollisuuksien rangaistavat laiminlyönnit yksilöidään. Täsmennetty säännös sijoitettaisiin uudeksi 3 momentiksi. Rangaistusuhalla tehostettujen velvollisuuksien rajausta ehdotetaan tehtäväksi verorikosten perusteluissa esitetyjä periaatteita noudattaen. Auto- ja moottoripyöräverosta annetussa asetuksessa (483/67) säädettyjä velvollisuuksia ei ole kuitenkaan yksilöity asetuksen pykälään viittaamalla, vaan toteamalla ainoastaan, että kysymykseen tulee joko ilmoittamis- tai tietojenantovelvollisuuden rikkominen. Tämä johtuu siitä, että muussa tapauksessa asetuksen ilmoittamis- tai tietojenantovelvollisuutta koskevia säännöksiä muutettaessa olisi aina muutettava myös lakia, mikä olisi epätarkoituksenmukaista.

16. Laki moottoriajoneuvoverosta annetun lain 33 §:n muuttamisesta

Moottoriajoneuvoverosta annetussa laissa (722/66) säädetään valtiolle suoritettavasta varsinaisesta ajoneuvoverosta ja lisäverosta. Näiden verojen maksuunpanon ja kannon toi-

mittaa autorekisterikeskus tai eräissä tapauksissa tulliviranomainen.

33 §:n 1 mom. Moottoriajoneuvoverosta annetun lain 33 §:n mukaan sitä, joka pidättää tai yrittää pidättää tämän lain mukaan valtiolle tulevaa veroa taikka muutoin rikkoo tämän lain säännöksiä tai niiden täytäntöönpanosta ja soveltamisesta annettuja määräyksiä, rangaistaan, jollei rikoslaissa ole sellaisesta teosta ankarampaa rangaistusta säädetty, sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella. Veron pidättämiseen kohdistuvan tekemuodon osalta rangaistussäännös ei asiallisesti poikkea rikoslain 38 luvun 11 §:stä. Säännös ehdotetaan tältä osin korvattavaksi viittauksella rikoslain 29 luvun 1—3 §:n veropetossäännöksiin.

33 §:n 2 mom. Lain nykyinen 33 § sisältää myös avoimen rangaistussäännöksen, joka ehdotetaan avoimiin rangaistussäännöksiin liittyvien ongelmien poistamiseksi muutettavaksi tunnusmerkistön sisältäväksi erilliseksi 2 momentiksi. Teon rangaistavuuden edellytykseksi ei kuitenkaan ole tässä tapauksessa ehdotettu sitä, että viranomainen olisi kehottanut velvollisuuden täyttämiseen. Tämä johtuu siitä, että nämä velvollisuudet on tarkoitettu täytettäväksi nimenomaan ilman eri kehotusta.

17. Laki investointiverolain muuttamisesta

23 a §. Investointiveroa suoritetaan valtiolle suhdannevaihteluiden tasoitamiseksi. Veroa kannetaan vain valtioneuvoston erikseen määräämän ajanjakson kuluessa aloitetuista rakennustöistä, mutta investointiverolaki (54/77) on pysyvä verolaki.

Voimassa olevassa investointiverolaissa ei ole rangaistussäännöstä. Investointiveron vilpillinen pidättäminen rangaistaan nykyisin rikoslain 38 luvun 11 §:n nojalla. Rikoslain uudistettaviin veropetossäännöksiin viittaava säännös ehdotetaan lisättäväksi investointiverolakiin sen 23 a §:ksi.

18. Laki leimaverolain 100 §:n muuttamisesta

Leimaveroa suoritetaan esimerkiksi eräiden viranomaisten toimituskirjoista sekä velkakirjoista. Usein leimavero suoritetaan eräänlaisena maksuna asiakirjaa viranomaiselta lunastet-

taessa tai se maksetaan viranomaiselle veronalaista asiakirjaa esitettäessä.

100 §:n 1 mom. Leimaverolain 100 §:n mukaan leimaveron vilpillisestä pidättämisestä tai sen yrittämisestä rangaistaan niin kuin rikoslaissa säädetään ja rikoksentehtijä on lisäksi velvollinen suorittamaan kolminkertaisena sen leimaveron, jonka hän pidätti tai yritti pidättää. Viittaus rikoslakiin tarkoittaa rikoslain 38 luvun 11 §:n veropetossäännöstä. Leimaverolain nykyinen 100 §:n 1 momentti ehdotetaan muutettavaksi siten, että se sisältäisi pelkän viittauksen rikoslain veropetossäännöksiin. Samalla luovuttaisiin kokonaan rangaistuksenluonteisesta veron useampikertaisesta määräämisestä verorikosten perusteluissa esitetyistä syistä.

100 §:n 2 mom. Voimassa olevassa leimaverolaissa ei ole oma-aloitteisesti suoritettavan veron suorittamisen laiminlyönnin kriminalisoivaa säännöstä, mutta laiminlyönti voi johtaa veron korottamiseen tai koronluonteisen veronlisäyksen määräämiseen. Leimavero on arvopapereiden myynnin ja vaihdon yhteydessä maksettava oma-aloitteisesti. Näitä tapauksia silmällä pitäen leimaverolain 100 §:ään sen 2 momentiksi lisättäisiin viittaus rikoslain verorikkomusta koskevaan säännökseen.

19. Laki elokuvaverolain 18 §:n muuttamisesta

Valtiolle on suoritettava elokuvaveroa elokuvan esittämisestä näytännössä, josta peritään pääsymaksu. Vero suoritetaan elokuvaverolippuja käyttämällä eikä sen suorittaminen edellytä verovelvolliselta tilitystä.

18 §. Elokuvaverolain (366/64) 18 §:n 1 momentissa on tunnusmerkistön sisältävä säännös elokuvaveron vilpillisestä pidättämisestä. Säännös ei asiallisesti poikkea rikoslain 38 luvun 11 §:n veropetossäännöksestä lukuun ottamatta siinä säädettyä velvollisuutta pidätetyn tai pidätysyrityksen kohteena olleen veron useampikertaiseen suorittamiseen. Pykälän 2 momentissa on veron vilpillistä pidättämistä määrittävä säännös.

Veropetoksen tunnusmerkistö sisältyy kokonaisuudessaan ehdotettuihin rikoslain veropetossäännöksiin. Sen vuoksi ei ole tarpeen eri verolajeja koskevista laeista mainita, millaista asianomaisen veron välttämiseksi mahdollista menettelyä on pidettävä veropetoksen tunnus-

merkistön täyttävänä. Elokuvaverolain 18 §:n 2 momentissa olevan määritelmäsäännöksen kaltaiset säännökset saattavat sitä paitsi olla omiaan liikaa korostamaan tunnusmerkistön objektiivista puolta.

Pykälän 1 momentti ehdotetaan muutettavaksi siten, että se sisältäisi vain viittauksen rikoslain veropetossäännöksiin. Veron useampikertaista määräämistä tarkoittavasta säännöksestä luovuttaisiin kokonaan verorikosten perusteluissa esitetyistä syistä. Pykälän 2 momentti ehdotetaan tarpeettomana poistettavaksi. Määritelmäsäännöksen poistaminen ei vaikuttaisi veropetosrikoksen soveltamisalaan, vaan pääsymaksun periminen jollakin välillisellä tavalla veron välttämiseksi olisi edelleen veropetoksena rangaistavaa.

20. Laki arpajaisverolain muuttamisesta

Arpajaisissa ja eräissä arvonnoissa sekä vedonlyönnissä saadusta voitosta on suoritettava valtiolle ja kunnalle arpajaisveroa arpajaisverolain (259/70) mukaan. Verovelvollinen on voiton saaja, mutta veron suorittamisesta vastaa arpajaisten toimeenpanija.

8 §:n 1 mom. Arpajaisverolaissa ei ole nykyisin lainkaan rangaistussäännöstä. Silti on riidatonta, että myös arpajaisveroon kohdistunut veropetos on rangaistava rikoslain veropetossäännösten nojalla. Ehdotetut veropetosta koskevat säännökset voisivat tulla sovellettaviksi myös arpajaisveroon kohdistuneeseen rikokseen. Tämän vuoksi arpajaisverolakiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus rikoslain veropetossäännöksiin. Viittaussäännös sijoitettaisiin lakiin lisättäväksi ehdotetun 8 §:n 1 momentiksi.

8 §:n 2 mom. Arpajaisten toimeenpanijan on tilitettävä arpajaisvero oma-aloitteisesti. Toimeenpanijan asema muistuttaa tässä suhteessa ennakkoperintälaissa tarkoitetun pidätysvelvollisen asemaa. Tilitysvelvollisuuden tahallistakaan laiminlyöntiä ei ole säädetty rangaistavaksi, joskin laiminlyödylle verolle voidaan määrätä maksettavaksi veronlisäystä. Ehdotetun verorikkomussäännöksen mukaan laiminlyönti tulisi olemaan rangaistavaa. Pykälän 2 momenttiin otettaisiin sen vuoksi viittaus rikoslain verorikkomusta koskevaan säännökseen.

21. Laki koiraverosta annetun lain muuttamisesta

16 a §. Koirasta on maksettava kunnalle koiraveroa. Koiraveroa suoritetaan maksuunpanon jälkeen eikä verovelvollisella ole tilitysvelvollisuutta.

Koiraverosta annetussa laissa (590/79) ei ole rangaistussäännöksiä koiraveron suorittamiseen liittyvien rikkeiden varalta. Eräiden ilmoitusten laiminlyömisestä johdosta voidaan kuitenkin määrätä koiranomistaja suorittamaan laiminlyöntimaksu. Lisäksi voidaan määrätä veronkorotus ja periä viivästyskorkoa eräiden koiranomistajan laiminlyöntien johdosta. Veropetokseen viittaavan rangaistussäännöksen puuttumisesta huolimatta koiranomistaja voidaan voimassa olevienkin säännösten nojalla tuomita koiraveroa koskevasta veropetoksesta.

Koiraverosta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus rikoslain veropetossäännöksiin. Viittaussäännös olisi sisällöltään samanlainen kuin muissakin vastaavissa laeissa, vaikka onkin todennäköistä, että koiraveron petollinen välttäminen voisi yleensä täyttää vain lievän veropetoksen tunnusmerkistön. Niin kuin verorikosten perusteluissa on todettu, viittaussäännökset on tarkoitettu vain selkiyttämään verorikosten soveltamisalaa eikä niillä pyritäkään vaikuttamaan verorikosten soveltamiskäytäntöön.

22. Laki tasausverolain muuttamisesta

8 a §. Maahan tuoduista tavaroista on suoritettava valtiolle tasausveroa tasausverolain (922/71) mukaan. Verovelvollinen on tavarantoimittaja, ja verotuksen toimittaa tullilaitos. Tasausveron tarkoituksena on asettaa ulkomaiset tavarat verotuksellisesti samaan asemaan kotimaassa valmistettujen tavaroiden kanssa kantamalla ulkomaisista tavaroista kotimaisia tavaroita rasittavaa niin sanottua piilevää liikevaihtoveroa vastaava tasausvero. Verotuksellisesti tasausvero rinnastuu liikevaihtoveroon.

Tasausverolaissa ei ole rangaistussäännöksiä, mutta lain 8 §:n 2 momentissa on viittaus tulliin, jota koskevat säännökset ovat soveltuvin osin voimassa tasausverosta. Voimassa olevan lain mukaan tasausveroon kohdistuva ve-

ropetos rangaistaan rikoslain veropetossäännöksen nojalla. Ehdotuksen mukaan tasausvero tulisi edelleenkin kuulumaan niihin veroihin ja julkisiin maksuihin, joiden lainvastainen välttäminen voisi tulla rangaistavaksi rikoslain veropetossäännösten nojalla. Lisättävään 8 a §:ään sijoitettaisiin siten viittaus rikoslain veropetossäännöksiin.

23. Laki tullilain 8 ja 52 §:n muuttamisesta

Tullilaki (573/78) sisältää keskeiset tullausta koskevat säännökset mukaan lukien tulliverotuksen toimittamista ja tullirikoksia koskevat säännökset. Tullilaissa ei ole tulliin kohdistuvaa veropetosta koskevaa säännöstä, mutta siinä vedotetaan veropetoksen kuuluvan tullirikoksiin.

8 §. Tullilain 8 §:n j kohdassa määritellään, mitä tullilaissa tarkoitetaan tullirikoksilla. Säännöksen mukaan tullirikoksia ovat salakuljetus, veropetos, rikoslain 38 luvun 13 ja 14 §:ssä tarkoitettu rikos sekä tullilain tai muun lain, jonka täytäntöönpano on tullilaitoksen tehtävänä, samoin kuin tällaisen lain nojalla annettujen säännösten ja määräysten rikkominen. Ehdotuksen mukaan nykyisen rikoslain 38 luvun 13 §:n säännöksen korvaisi 46 luvun 6 §:n säännös laittomasta tuontitavaraan ryhtymisestä, ja 38 luvun 14 § kumottaisiin. Tästä syystä täytyy tullilain tullirikoksen määritelmäsäännöstä vastaavasti muuttaa. Koska veropetos ja säännöstelyrikos olisivat tullirikoksia vain silloin kun on kysymys tullilaitoksen vastualueeseen kuuluvan veron tai siihen rinnastettavan julkisen maksun lainvastaisesta välttämisestä tai säännöstelymääräysten rikkomisesta, on määritelmäsäännöstä samalla täsmennetty tässä suhteessa. Määritelmästä ilmenee, että myös verorikkomus voisi olla tullirikos.

52 §:n 1 mom. Koska tullilaki on tullausta koskeva yleislaki ja siinä on eräitä tullirikoksia koskevia säännöksiä, olisi tulliin kohdistuvaa veropetosta tarkoittava viittaussäännös luontevinta sijoittaa tullilakiin sen tullirikoksia koskevaan jaksoon. Lisäys ehdotetaan toteutettavaksi muissa veroja ja julkisia maksuja koskevissa laeissa yleisesti käytetyn tavan mukaisesti siten, että tullirikkomusta koskevaan tullilain 52 §:ään sisällytettäisiin 1 momentiksi viittaus ehdotettuihin rikoslain 29 luvun 1—3 §:n veropetossäännöksiin.

52 §:n 2 mom. Tullilain 52 §:n mukaan tullirikkomuksesta tuomitaan sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen se, joka laiminlyö tullilain tai tasausverolain, tuontimaksulain, tullausarvolain, tullitariffilain taikka tulliverolain tahi niiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten mukaisen ilmoittamis- tai muun velvollisuuden taikka muutoin rikkoo sanottuja säännöksiä tai määräyksiä, jollei teosta muualla ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Tämä osaksi avoin rangaistussäännös koskee paitsi siinä mainittujen lakien rikkomista myös tullihallituksen niiden nojalla antamien eräiden määräysten rikkomista. Näiden määräysten noudattaminen on tullimenettelyn sujuvuuden kannalta niin tärkeää, että niiden rikkomiseen tulee liittyä rangaistusuhka. Niihin sisältyvien velvollisuuksien yksilöinti lakiin perustuvien velvollisuuksien yksilöinnissä käytetyllä tavalla ei kuitenkaan ole mahdollista, vaikka tullilain nykyinen 52 § onkin tarpeettoman laaja. Lisäksi pykälässä on viitattu tasausverolakiin, tuontimaksulakiin, tullausverolakiin ja tullitariffilakiin, vaikka näissä laeissa ei ole säädetty sellaisista menettelyä koskevista velvollisuuksista, joiden laiminlyöminen voisi käsittää tullirikkomuksen. Säännöksen rangaistustaso ei ole oikeassa suhteessa sen tarkoittamien rikkomusten paheksuttavuuteen eikä säännöksen avoimuuteen. Esitetyistä syistä tullilain 52 §:n nykyinen säännös, josta tulisi pykälän 2 momentti, ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistettaisiin tarpeettomat lakiviittaukset ja rangaistusseuraamukseksi jäisi vain sakkorangaistus.

24. Laki polkumyynnin sekä vientituen avulla tapahtuvan tuonnin ehkäisemisestä annetun lain 29 §:n muuttamisesta

29 §. Polkumyynnin avulla maahan tuodusta tavarasta kannetaan polkumyynnitullia ja vientituen avulla tuodusta tavarasta tasoitustullia. Valtiovarainministeriö voi määrätä polkumyynti- tai tasoitustullia kannettavaksi, milloin havaitaan, että maahan tuotu tavara on alkuperä- tai vientimaassa myyty polkumyynnillä tai vientituen avulla ja että asianomainen tuotannonala on kärsinyt tällaisen myynnin johdosta vahinkoa.

Polkumyynnin sekä vientituen avulla tapahtuvan tuonnin ehkäisemisestä annetussa laissa (387/80) ei ole nykyisin rangaistussäännöstä eikä myöskään viittaussäännöstä minkään muun lain rangaistussäännöksiin. Silti on kiistatonta, että näidenkin tullien vilpillinen pidättäminen voidaan voimassa olevan lain mukaan rangaista rikoslain veropetossäännösten nojalla. Ehdotuksen mukaan polkumyynti- ja tasotustullin lainvastainen välttäminen voisi vastaisuudessaakin täyttää rikoslain veropetosrikoksen tunnusmerkistön. Sen vuoksi lain 29 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, joka sisältäisi viittauksen rikoslain veropetossäännöksiin.

25. Laki tuontimaksulain muuttamisesta

7 a §. Tuontimaksu on tulliin verrattava maksu, jota peritään tuontimaksulaissa (1008/77) mainituista tuotteista niitä maahan tuotaessa.

Tuontimaksulaissa ei ole rangaistussäännöksiä, mutta sen 3 §:n mukaan tuontimaksusta on soveltuvin osin voimassa, mitä tullin määräämisestä, tullittomuudesta, tullin palauttamisesta, muutoksenhausta ja muutoinkin tulliverotuksen toimittamisesta tai tullista on säädetty tai määrätty. Säännöksen soveltaminen on erityisesti tullilain rangaistussäännösten soveltamisalan osalta aiheuttanut tulkintaongelmia. Sen sijaan on riidatonta, että rikoslain veropetossäännökset voivat tulla sovellettaviksi tuontimaksun kohdistuvaan veropetokseen.

Ehdotuksen mukaan tuontimaksun lainvastainen välttäminen tai sen yrittäminen olisi edelleen rangaistava rikoslain veropetossäännösten nojalla. Muutoksella ei ole tarkoitettu vaikuttaa tullilain säännösten soveltamiseen tuontimaksuun.

Viittaus rikoslain veropetossäännöksiin sijoitettaisiin ehdotettuun 7 a §:ään.

26. Laki kylvösiementuotannon edistämisestä annetun lain muuttamisesta

7 a §. Myyntiä varten maahan tuodusta ja eräissä tapauksissa myös kotimaassa tuotetusta kylvösiemenestä peritään tasausmaksua viljavarastorahastoon. Kylvösiemenen tasausmaksu

ei ole korvaus mistään vastasuoritteesta, vaan se on määrättyä tarkoitusta varten perittävä, veroon rinnastettava julkinen maksu.

Kylvösiementuotannon edistämisestä annettuun lakiin (13/75) ei sisälly rangaistussäännöksiä. Sen sijaan laissa on viittaussäännös, jonka mukaan maahan tuodusta kylvösiemenestä kannettavasta tasausmaksusta on soveltuvin osin voimassa, mitä tullista on säädetty tai määrätty. On epävarmaa, voidaanko tämän säännöksen perusteella katsoa myös tullia koskevien rangaistussäännösten olevan sovellettavissa kylvösiementuotannon edistämisestä annetun lain säännösten rikkomiseen. Rikoslain voimassa olevien veropetosta koskevien säännösten soveltumista myös kylvösiemenen tasausmaksun vilpilliseen pidättämiseen ei sen sijaan voitane asettaa kysymyksenalaiseksi. Tulkintaongelmien vähentämiseksi ehdotetaan kylvösiementuotannon edistämiseksi annettuun lakiin lisättäväksi viittaus rikoslain ehdotettuihin veropetossäännöksiin.

27. Laki kerman ja vähärasvaisen maidon tasausmaksusta annetun lain 19 §:n muuttamisesta

Meijeriliikkeet suorittavat valtiolle tasausmaksua kerman ja vähärasvaisen maidon myynnistä. Tasausmaksu on veroon rinnastettava julkinen maksu.

19 §:n 1 mom. Kerman ja vähärasvaisen maidon tasausmaksusta annetun lain (583/76) 19 §:n 1 momentissa on tasausmaksun vilpillistä pidättämistä koskeva rangaistussäännös, jossa seuraamuksen osalta viitataan rikoslakiin. Viittaus rikoslakiin tarkoittaa rikoslain 38 luvun 11 §:n veropetossäännöstä. Tasausmaksun vilpillistä pidättämistä koskeva säännös on tunnusmerkistöltään rikoslain veropetossäännöksen tunnusmerkistöä suppeampi, mutta asiallisesti säännökset likipitään vastaavat toisiaan. Ehdotuksen mukaan 1 momentti muutettaisiin viittaukseksi rikoslain veropetossäännöksiin.

19 §:n 2 mom. Tasausmaksu on yleensä suoritettava oma-aloitteisesti kuukausittain. Tämän vuoksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus myös rikoslain verorikkomussäännöseen.

19 §:n 3 mom. Lain 19 §:n 2 momentissa on nykyisin avoin rangaistussäännös, jonka mu-

kaan se, joka muuten rikkoo puheena olevan lain tai sen nojalla annettuja säännöksiä, on tuomittava sakkoon, jollei rikkomus ole vähäinen. Säännös ehdotetaan muutettavaksi vain määrättyjen velvollisuuksien laiminlyöntiä koskeväksi säännökseksi. Rangaistavuuden rajaamisessa noudatettaisiin verorikosten perusteluissa esitettyjä periaatteita. Teon rangaistavuuden edellytykseksi ei ehdoteta sitä, että viranomaisen olisi kehoittanut velvollisuuden täyttämiseen. Tämä johtuu siitä, että 6 §:ssä tarkoitettu velvollisuus on täytettävä lain mukaan kehotuksesta, kun taas 16 §:ssä ja 17 §:n 1 momentissa tarkoitetut velvollisuudet on jo näiden säännösten mukaan täytettävä vasta asianomaisen viranomaisen kehotuksesta.

28. Laki suurilta kana- ja sikatalousyryyksiltä kannettavista markkinoimismaksuista annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Suurilta kanatalousyryyksiltä kannetaan kanataloudesta saadun tulon perusteella kanamunien markkinoimismaksua ja suurilta sikatalousyryyksiltä sikataloudesta saadun tulon perusteella sianlihan lisättyä markkinoimismaksua. Nämä markkinoimismaksut ovat veroon rinnastettavia julkisia maksuja.

23 §:n 1 mom. Suurilta kana- ja sikatalousyryyksiltä kannettavista markkinoimismaksuista annetun lain (1038/78) 23 §:n 1 momentissa on rangaistussäännös, joka koskee markkinoimismaksun vilpillistä pidättämistä. Rangaistuksen osalta säännöksessä viitataan rikoslakiin. Säännös on tunnusmerkistöltään rikoslain veropetossäännöksen tunnusmerkistöä muodollisesti suppeampi, mutta asiallisesti säännökset likipitään vastaavat toisiaan. Ehdotuksen mukaan säännös korvattaisiin viittauksella rikoslain veropetossäännöksiin.

23 §:n 2 mom. Saman pykälän 2 momentissa on nykyisin avoin rangaistussäännös, joka koskee lain tai sen nojalla annettujen säännösten rikkomista. Se ehdotetaan muutettavaksi määrättyjen velvollisuuksien rikkomista koskeväksi säännökseksi. Rangaistavuuden ala olisi verorikosten perusteluissa esitettyjen periaatteiden mukainen.

29. Laki maidon ja sianlihan vientikustannusmaksusta annetun lain 25 §:n muuttamisesta

Meijeriliikkeen harjoittajat ovat velvollisia suorittamaan valtiolle maidon vientikustannusmaksua ja teurastamoliikkeen harjoittajat sianlihan vientikustannusmaksua. Nämä maksut ovat veroon rinnastettavia julkisia maksuja.

25 §:n 1 mom. Maidon ja sianlihan vientikustannusmaksusta annetun lain (1101/82) 25 §:n 1 momentissa on vientikustannusmaksun vilpillistä pidättämistä koskeva rangaistussäännös. Siinä viitataan rangaistuksen osalta rikoslakiin. Säännös on tunnusmerkistöltään rikoslain veropetossäännöksen tunnusmerkistöä muodollisesti suppeampi, mutta asiallisesti säännökset likipitään vastaavat toisiaan. Ehdotuksen mukaan säännös korvattaisiin viittauksella rikoslain veropetossäännöksiin.

25 §:n 2 mom. Vientikustannusmaksu on yleensä suoritettava oma-aloitteisesti kuukausittain. Tämän vuoksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus myös rikoslain ehdotettuun verorikkomussäännöksen.

25 §:n 3 mom. Pykälän nykyisessä 2 momentissa on avoin rangaistussäännös, joka koskee lain tai sen nojalla annettujen säännösten rikkomista. Siihen ehdotetaan tehtäväksi vastaavat muutokset kuin muihinkin edellä mainittuihin avoimiin rangaistussäännöksiin. Teon rangaistavuuden edellytykseksi ei kuitenkaan ehdoteta sitä, että viranomaisen olisi kehoittanut velvollisuuden täyttämiseen. Tämä johtuu siitä, että 11 §:ssä säädetty velvollisuus on täytettävä lain mukaan kehotuksesta, kun taas 21 ja 22 §:ssä säädetty velvollisuudet on jo näiden säännösten mukaan täytettävä vasta asianomaisen viranomaisen kehotuksesta.

30. Laki vientimaksulain 14 §:n muuttamisesta

Valtioneuvosto voi määrätä perittäväksi vientimaksua maasta vietävän tuotteen hinnasta vientimaksulain (52/74) asettamin edellytyksin. Vientimaksu on luonteeltaan veroon rinnastettava julkinen maksu.

14 §:n 1 mom. Vientimaksulain 14 §:n mukaan sitä, joka pidättää tai yrittää pidättää vientimaksulain mukaan valtiolle tulevaa vientimaksua taikka muutoin rikkoo tämän lain

säännöksiä tai sen nojalla annettuja määräyksiä, rangaistaan, jollei sellaisesta teosta muualle ole ankarampaa rangaistusta säädetty, sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella. Vientimaksun pidättämistä koskevilta osin säännös asiallisesti vastaa rikoslain 38 luvun 11 §:n veropetossäännöstä. Se ehdotetaan korvattavaksi viittauksella ehdotettuihin rikoslain veropetossäännöksiin.

14 §:n 2 mom. Pykälä sisältää myös avoimen rangaistussäännöksen vientimaksulain säännösten tai sen nojalla annettujen määräysten rikkomisesta. Vientimaksulaissa ei ole erityisiä maksuvelvolliselle asetettuja velvollisuuksia lukuun ottamatta vientimaksun suorittamisvelvollisuutta. Lain 8 §:n mukaan vientimaksusta ja sen kantamisesta on kuitenkin soveltuvin osin voimassa, mitä tullista on säädetty. Avoimen rangaistussäännöksen uhka kohdistuu näin ollen lähinnä niihin tapauksiin, joissa vientimaksuun liittyen rikotaan tullilain rangaistusuhkaisia velvoitteita. Mainitun tullilakiin viittaavan säännöksen vuoksi vientimaksulakiin ehdotetaan otettavaksi tältä osin vain viittaus tullilain tullirikkomusta koskevaan säännökseen.

31. Laki öljysuojarahastosta annetun lain muuttamisesta

11 b §. Öljysuojarahastoon peritään maa-hantuodusta ja Suomen kautta kuljetettavasta öljystä öljysuojamaksua. Öljysuojarahasto on valtion tulo- ja menoarvion ulkopuolinen rahasto, josta voidaan esimerkiksi myöntää korvauksia öljyvahingoista ja korvata öljyvahinkojen torjuntatoimenpiteiden aiheuttamia kustannuksia. Öljysuojamaksu on veroon rinnastettava julkinen maksu, jota kannetaan määrättyä tarkoitusta varten.

Öljysuojarahastosta annetussa laissa (379/74) ei ole rangaistussäännöksiä, mutta lain 2 §:n 3 momentin mukaan öljysuojamaksun määräämisestä ja suorittamisesta sekä muutoksenhausta öljysuojamaksua koskeissa asioissa ja muutoinkin on soveltuvin osin voimassa, mitä tullista on säädetty. Öljysuojamaksun vilpillinen pidättäminen voi voimassa olevien säännösten mukaan tulla rangaistavaksi rikoslain veropetossäännösten nojalla. Ehdotuksen mukaan öljysuojarahastosta annettuun lakiin lisättäisiin nimenomainen viittaus rikoslain ehdotettuihin veropetossäännöksiin.

32. Laki varmuusvarastointimaksusta annetun lain muuttamisesta

9 a §. Polttoaineista ja eräistä muista varmuusvarastoinnin piiriin kuuluvista tuotteista on suoritettava valtiolle varmuusvarastointimaksua. Varmuusvarastointimaksu on veroon rinnastettava julkinen maksu. Varmuusvarastointimaksusta annetussa laissa (1105/83) ei ole rangaistussäännöksiä. Sen 9 §:ssä on tosin viittaussäännös, jonka mukaan varmuusvarastointimaksuun nähden on soveltuvin osin noudatettava, mitä polttoaineverosta annetussa laissa ja valmisteverotuslaissa tai niiden nojalla on säädetty. Varmuusvarastointimaksu voi luonteensa vuoksi olla veropetoksen kohteena. Sen vuoksi ehdotetaan varmuusvarastointimaksusta annettuun lakiin lisättäväksi viittaus rikoslain veropetossäännöksiin.

33. Laki palosuojelumaksusta annetun lain muuttamisesta

3 a §. Palovakuutetusta kiinteästä ja irtaimesta omaisuudesta on vuosittain suoritettava palosuojelumaksu valtion tulo- ja menoarvion ulkopuolella olevaan palosuojelurahastoon, jonka varoja käytetään palosuojelun tehostamiseen. Palosuojelumaksu on veroon rinnastettava julkinen maksu.

Palosuojelumaksusta annetussa laissa (586/46) ei ole rangaistussäännöksiä eikä myöskään muiden lakien rangaistussäännöksiin viittaavia säännöksiä. Palosuojelumaksu voi kuitenkin luonteensa vuoksi olla veropetoksen kohteena. Tämän vuoksi palosuojelumaksusta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus rikoslain veropetossäännöksiin.

34. Laki kasvinjalostustoiminnan edistämisestä annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Siementavarasta on eräissä tapauksissa suoritettava kasvinjalostusmaksua kasvinjalostustoiminnan edistämisestä annetun lain (896/77) mukaisesti. Kasvinjalostusmaksuina kerätyt varat sisältyvät valtion tulo- ja menoarvioon. Kasvinjalostusmaksu on veroon rinnastettava julkinen maksu.

9 §:n 1 mom. Kasvinjalostustoiminnan edistämistä annetun lain 9 §:n 1 momentissa on rangaistussäännös, joka koskee väärän tiedon tai ilmoituksen antamista tarkastuksen kohteena olevan siementavaran paljoudesta tai lajikkeesta. Tällaisesta menettelystä rangaistaan sakolla, mikäli muualla laissa ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Näin ollen kasvinjalostusmaksuun kohdistuvasta veropetoksesta rangaistaan voimassa olevan lain mukaan rikoslain 38 luvun 11 §:n veropetossäännösten nojalla, koska niihin sisältyy myös mahdollisuus tuomita vankeusrangaistus. Säännöksen selkeyttämiseksi ehdotetaan kasvinjalostustoiminnan edistämistä annetun lain rangaistussäännös korvattavaksi viittauksella rikoslain veropetossäännöksiin.

35. Laki apteekkimaksusta annetun lain 15 §:n muuttamisesta

Apteekkioikeuden haltijan on suoritettava valtiolle vuosittain apteekkimaksua, joka määrätään liikevaihdon mukaan. Apteekkimaksu on veroon rinnastettava julkinen maksu.

15 §:n 1 mom. Apteekkimaksusta annetun lain (148/46) 15 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka rikkoo apteekkimaksusta annetun lain säännöksiä tai sen nojalla annettuja määräyksiä, sakolla, jollei teosta tai laiminlyönnistä muualla laissa ole ankarampaa rangaistusta säädetty. Laissa ei ole nimenomaisesti apteekkimaksuun kohdistuvaa veropetosta tarkoittavaa säännöstä, mutta rikoslain 38 luvun 11 §:n veropetossäännöksiä voidaan soveltaa myös apteekkimaksun vilpilliseen välttämiseen. Ehdotuksen mukaan apteekkimaksusta annettuun lakiin otettaisiin viittaus rikoslain veropetossäännöksiin.

15 §:n 2 mom. Apteekkimaksusta annetun lain 15 §:ään sisältyvään avoimeen rangaistussäännökseen ehdotetaan tehtäväksi vastaavat muutokset kuin muidenkin veroja ja niihin rinnastettavia julkisia maksuja koskeviin lakien avoimiin rangaistussäännöksiin.

36. Laki pellonraivausmaksusta annetun lain 14 §:n muuttamisesta

14 §. Pellonraivausmaksusta annetun lain (602/87) mukainen pellonraivausmaksu on veroon rinnastettava julkinen maksu, joka on suoritettava maatalouspiirin maataloustoimiston tekemän päätöksen mukaisesti. Lain 14 §:n mukaan se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä on antamalla väärän ilmoituksen tai muulla vilpillä pidättänyt tai yrittänyt pidättää valtiolta pellonraivausmaksua, on tuomittava sen mukaan kuin rikoslaissa säädetään. Viittaus rikoslakiin tarkoittaa rikoslain 38 luvun 11 §:n veropetossäännöstä. Viittaus-säännöksessä asetetaan kuitenkin lisätunnusmerkiksi hyötymistarkoitus ja toisaalta tekotavan kuvaus on siinä hiukan veropetossäännöksestä poikkeava.

Pellonraivausmaksu ei eroa muista veroon rinnastettavista julkisista maksuista sillä tavalla, että sen vilpillistä pidättämistä olisi syytä rikosoikeudellisesti arvostella toisin kuin muiden tällaisten maksujen vilpillistä pidättämistä. Sen vuoksi ehdotetaan, että pellonraivausmaksusta annetun lain 14 §:ssä oleva viittaus rikoslakiin muutettaisiin samanlaiseksi rikoslain veropetossäännöksiin suoraan viittaavaksi säännökseksi, jota on ehdotettu käytettäväksi muis-sakin veroja ja julkisia maksuja koskevissa laeissa. Muutos merkitsisi rangaistavuuden alan vähäistä laajenemista.

37. Laki torjunta-ainelain muuttamisesta

Torjunta-ainelain 7 §:n (1031/87) mukaan torjunta-aineiden rekisteröintihakemusten käsittelemisestä ja torjunta-ainerekisterin pitämisestä valtiolle aiheutuvien kustannusten kattamiseksi valtiolle on suoritettava määrätynsuuruinen rekisteröintimaksu rekisteröintiä haettaessa (1 mom. 1 k) ja lisäksi 2,5 prosenttia kalenterivuonna myydyin tai muuten luovutetun taikka käytetyn torjunta-aineen liikevaihtoverottomasta nettomyyntihinnasta (1 mom. 2 k). Velvollinen suorittamaan jälkimmäisen maksun on torjunta-aineen maahantuoja tai kotimainen valmistaja siltä osin kuin ne ovat myyneet tai muuten luovuttaneet ainetta tukkuliikkeelle, vähittäisliikkeelle tai käyttäjälle taikka ovat käyttäneet sen itse. Muussa ta-

pauksessa maksuvelvollinen on se, joka on hankkinut torjunta-aineen.

7 f §:n 1 mom. Mainittu 7 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu vuotuinen maksu on veroon rinnastettava julkinen maksu. Näin ollen se voisi olla veropetoksen kohteena. Tämän vuoksi torjunta-ainelakiin ehdotetaan lisättäväksi ehdotettuihin rikoslain veropetossäännöksiin viittaava säännös. Asiayhteyden vuoksi se sijoitettaisiin lakiin lisättäväksi ehdotettavaan 7 f §:ään 1 momentiksi.

7 f §:n 2 mom. Maksuvelvollisen on suoritettava maksu oma-aloitteisesti ja samalla annettava ilmoitus torjunta- aineen myynti-, luovutus- ja käyttömääristä sekä suoritettun maksun laskentaperusteista. Tältä osin maksu voidaan rinnastaa esimerkiksi liikevaihtoveroon, sillä tässäkin tapauksessa maksuvelvollinen tavallaan toimii maksun saavan viranomaisen puolesta ja voi siirtää maksusta aiheutuvat kustannukset tuotteen hintaan. Sen vuoksi ehdotetaan, että maksun suorittamisen laiminlyönti voisi olla verorikkomuksena rangaistavaa. Sitä koskeva viittaus rikoslain verorikkomussäännökseen otettaisiin lisättävän pykälän 2 momentiksi.

38. Laki haja-asutusalueiden vähittäiskaupan rahoitustuesta annetun lain 16 §:n muuttamisesta

16 §:n 1 mom. Haja-asutusalueiden vähittäiskaupan rahoitustuesta annetun lain (1086/74) nykyisen 16 §:n 1 momentin mukaan se, joka antaa rahoitustukipäätökseen vaikuttaneen väärän tiedon tai salaa siihen olennaisesti vaikuttavia seikkoja tahi kieltäytyy antamasta lain 13 §:ssä tarkoitettuja tietoja taikka käyttää saamansa rahoitustuen muuhun kuin päätöksessä edellytettyyn tarkoitukseen, on tuomittava vähittäiskaupan rahoitustuesta annettujen säännösten rikkomisesta sakkoon, jollei teosta muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Säännös poikkeaa petosta koskevasta säännöksistä selvimmin siinä, ettei sen tunnusmerkistö edellytä vahingon aiheutumista. Lisäksi siinä on säädetty rangaistavaksi kieltäytyminen antamasta tuen valvontaa varten tarpeellisia tietoja. Säännös voi kuitenkin ankaruusvertailun vuoksi väistyä. Niinpä rahoitustukeen kohdistuva petos tuomittaisiin rikoslain petosta koskevien säännösten nojalla.

Ehdotetut avustuspetosta ja avustuksen väärinkäyttöä koskevat säännökset kattavat pääosin puheena olevan rangaistusäännöksessä tarkoitettut tekemuodot. Kieltäytyminen valvontatietojen antamisesta ei kuitenkaan sinänsä täytä minkään avustusrikoksen tunnusmerkistöä. Tällaisen kieltäytymisen rangaistavuus ei ole tarpeen, koska kieltäytyminen voi johtaa tuen keskeyttämiseen ja viime kädessä sen määräämiseen takaisin maksettavaksi. Kieltäytyminen liittyy usein pyrkimykseen salata rangaistava tai ainakin virheellinen menettely eikä sitä ole senkään vuoksi syytä säilyttää erikseen rangaistavana. Avustusrikosten soveltamisalan osoittamiseksi 16 §:n 1 momentti ehdotetaan korvattavaksi viittauksella ehdotettuihin rikoslain avustusrikoksia koskeviin säännöksiin.

16 §:n 2 mom. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan samalla tehtäväksi pieni kielellinen tarkistus sen johdosta, että nykyinen 2 momentti ei sellaisenaan luontevasti liity ehdotettuun viittaussäännökseksi muutettuun 1 momenttiin.

39. Laki osakeyhtiölain 16 luvun 8 ja 9 §:n muuttamisesta

16 luvun 8 ja 9 §. Osakeyhtiölain (734/78) 16 luvun 8 §:ssä on säädetty osakeyhtiörikoksesta rangaistukseksi sakkoo tai enintään yksi vuosi vankeutta. Tähän rikokseen syyllistyy 8 §:n 3 kohdan mukaan muun muassa se, joka rikkoo lain säännöksiä tilinpäätöksen, konsernitilinpäätöksen tai tilintarkastuskertomuksen laatimisesta tai osakeyhtiön selvitystilaa koskevan lopputilityksen antamisesta. Vakavissa tapauksissa tämäntyyppinen menettely todennäköisesti tulisi vastedes rangaistavaksi rikoslain ehdotetun 30 luvun 9 tai 10 §:n mukaan kirjanpitorikoksena tai tuottamuksellisenä kirjanpitorikoksena. Sellaiset kyseessä olevassa 3 kohdassa tarkoitettut teot, jotka eivät täyttäisi kirjanpitorikoksen tunnusmerkistöä ja joista ei olisi muuallakaan säädetty ankarampaa rangaistusta, jäisivät edelleen rangaistaviksi osakeyhtiölain mukaan. Lisäedellytyksenä kuitenkin vaadittaisiin, samoin kuin kirjanpitolain mukaisessa kirjanpitorikkomusta koskevassa säännöksessä, etteivät teot ole vähäisiä.

Sen jälkeen kun vakavimmat osakeyhtiön kirjanpitoon liittyvät tapaukset tulisivat rikoslain mukaan rangaistaviksi, osakeyhtiölaissa

riittäisi tältä osin pelkkä sakkorangaistuksen uhka. Tämän vuoksi kyseisiä 8 §:n 3 kohdassa mainittuja tekoja, tilintarkastuskertomuksen laatimisesta annettujen säännösten rikkomista lukuunottamatta, ei enää tarvitsisi pitää 8 §:ssä tarkoitettuina osakeyhtiörikoksina, vaan riittäisi, että ne rangaistaan 16 luvun 9 §:n mukaisina osakeyhtiörikkomuksina. Niinpä ehdotaankin, että pääosa 8 §:n 3 kohdasta siirretään 9 §:ään uudeksi 6 kohdaksi. Osakeyhtiörikosta koskevaan säännökseen siis jäisi vankeusuhka, mutta sen soveltamisala supistuisi jonkin verran. Ehdotetulla muutoksella olisi tuskin merkittävää vaikutusta oikeuskäytäntöön.

40. Laki osuuskuntalain muuttamisesta

165 ja 165 a §. Osuuskuntalain (247/54) 165 §:ssä on säädetty osuuskuntarikoksesta rangaistukseksi sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Tähän rikokseen syyllistyy se, joka rikkoo lain säännöksiä tilinpäätöksen tai tilintarkastuskertomuksen laatimisesta, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. Vakavimmat osuuskuntalain mukaisen tilinpäätöksen laatimista koskevat rikokset tulisivat ehdotuksen mukaan rangaistaviksi rikoslain 30 luvun 9 tai 10 §:n mukaisena kirjanpitorikoksena tai tuottamuksellisena kirjanpitorikoksena. Osuuskuntalain mukaan jäisivät rangaistaviksi ainoastaan sellaiset tilinpäätöksen laatimiseen liittyvät väärinkäytökset, jotka eivät olisi rikoslain ehdotetun 30 luvun mukaan rangaistavia ja joista ei olisi muuallakaan laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.

Sen jälkeen kun vakavimmat tapaukset tulisivat rangaistaviksi rikoslain nojalla, osuuskuntalain mukaan arvosteltaviksi jäävistä teoista riittäisi rangaistukseksi pelkkä sakko. Sen vuoksi ehdotetaan, että tilintarkastuskertomuksen laatimista koskeva osa 165 §:stä siirretään osuuskuntarikoksena rangaistavaksi uuteen 165 a §:ään. Rangaistusuhkana osuuskuntarikoksesta olisi edelleen sakko tai enintään yksi vuosi vankeutta. Muutettavaksi ehdotettuun 165 §:ään jäisi ainoastaan tilinpäätöksen laatimista koskeva osa. Teon nimeksi tulisi osuuskuntarikkomus ja siitä voitaisiin tuomita ainoastaan sakkorangaistus. Ehdotuksen mukaan lisättäisiin 165 §:ään vielä uusi 2 momentti, jossa viitataan rikoslain ehdotetun 30 luvun

kirjanpitorikoksia koskeviin säännöksiin. Ehdotetuilla osuuskuntalain muutoksilla tuskin olisi merkittävää vaikutusta oikeuskäytäntöön.

41. Laki kirjanpitolain muuttamisesta

38 §:n 2 ja 3 mom. Kirjanpitolain (655/73) 38 §:n 2 momentissa tarkoitettu kirjanpitorikos tulisi ehdotuksen mukaan vastedes rangaistavaksi rikoslain ehdotetun 30 luvun 9 ja 10 §:n mukaan kirjanpitorikoksena tai tuottamuksellisena kirjanpitorikoksena. Mainitun 38 §:n 3 momenttiin sisältyvä kirjanpitorikkomusta koskeva säännös ehdotetaan puolestaan siirrettäväksi uuteen 38 a §:ään. Tästä syystä 38 §:n 2 ja 3 momentti ehdotetaan kumottaviksi.

38 a §. Kirjanpitolakiin jäävä ainoa rangaistussäännös ehdotetaan sijoitettavaksi uuteen 38 a §:ään. Sen 1 momentin mukaan tuomittaisiin kirjanpitorikkomuksesta sakkoon se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoo kirjanpitolakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä, jollei teko ole rangaistava rikoslain 30 luvun 9—10 §:ssä tarkoitettuna kirjanpitorikoksena tai tuottamuksellisena kirjanpitorikoksena eikä teosta ole muuallakaan laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. Ehdotetun 2 momentin mukaan rangaistusta ei kuitenkaan tuomittaisi, jos rikkomus on vähäinen. Puheena oleva sakkosäännös vastaisi sisällöltään nykyistä kirjanpitolain 38 §:n 3 momenttia. Siinä kuitenkin todettaisiin nimenomaisesti, että kirjanpitorikkomus on rangaistava paitsi tahallisenä myös törkeästi huolimattomuudesta tehtynä. Kirjanpitorikkomuksina voisivat tulla rangaistaviksi esimerkiksi kirjanpitovelvollisuuden pienet laiminlyönnit, jotka eivät kuitenkaan olennaisesti vaikeuta oikean ja riittävän kuvan saamista kirjanpitovelvollisen toiminnan taloudellisesta tuloksesta tai taloudellisesta asemasta.

42. Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain muuttamisesta

SopMenL:iin (1061/78) sisältyy nykyään kolmenlaisia rangaistussäännöksiä. Sen 9 §:ssä on säädetty kilpailumenettelyrikoksesta ja -rikkomuksesta ja 10 §:ssä puolestaan liikesalaisuuden väärinkäyttämistä (1 mom.) sekä

lahjomisesta ja lahjoman vastaanottamisesta elinkeinotoiminnassa (2 ja 3 mom.). Esityksen tavoitteena on siirtää SopMenL:sta rikoslakiin kaikki vankeusuhkaa tarvitsevat rikossäännökset ja jättää SopMenL:iin ainoastaan rikkomustasoisia säännöksiä. Tämä tavoite ehdotetaan kuitenkin toteutettavaksi erilaisin keinoin eri rikoslajien osalta. Lahjomista koskevat säännökset siirrettäisiin kokonaisuudessaan rikoslakiin. Liikesalaisuussäännöksistä siirrettäisiin vain rangaistussäännökset, mutta kielto tuomion ja uhkasakon mahdollisuus jäisi SopMenL:iin. Samoin liikesalaisuutta lähellä olevan teknisen esikuvan ja ohjeen väärinkäyttöä koskeva rangaistussäännös jäisi SopMenL:iin. Kilpailumenettelyä koskevista rangaistussäännöksistä taas siirrettäisiin rikoslakiin ainoastaan tärkeimpinä pidetyt tekemuodot.

5 §. Lahjomista ja lahjuksen ottamista elinkeinotoiminnassa koskevat rangaistussäännökset tulisivat ehdotuksen mukaan kokonaan siirrettäviksi SopMenL:sta rikoslain ehdotetun 30 luvun 7 ja 8 §:ksi. Sen vuoksi SopMenL:n 5 §:ään sisältyviä kielto-säännöksiä ei enää tarvittaisi, joten ne ehdotetaan kumottaviksi.

9 §. SopMenL:n 9 §:n 1 momentin mukaisen tahallisen kilpailumenettelyrikoksen tunnusmerkistöt ehdotetaan jaettavaksi kahtia siten, että tärkeämpinä pidetyt tapaukset rangaistaisiin vastedes rikoslain ehdotetun 30 luvun 2 §:n mukaisina kilpailumenettelyrikoksina, kun taas muilta osin SopMenL:n mukaiseen kilpailumenettelyrikokseen kuuluvat tahalliset teot jäisivät vastedes kilpailumenettelyrikkomuksena SopMenL:n nojalla rangaistaviksi. Ehdotetun 9 §:n 1 momentin mukaan siis se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoo SopMenL:n 2 tai 3 §:n säännöksiä, olisi tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, kilpailumenettelyrikkomuksesta sakkoon. Saman pykälän 2 momentissa viitattaisiin edellä mainittuun rikoslain 30 luvun 2 §:n säännökseen. Rangaistavuuden kokonaisalaa ei ehdoteta muutettavaksi. SopMenL:n 2 ja 3 §:iin sisältyvät kielto-säännökset jäisivät ennalleen.

10 §. SopMenL:n 10 §:n 1 momentissa mainittu liikesalaisuuden väärinkäyttäminen tulisi vastedes pääosiltaan rangaistavaksi rikoslain ehdotetun 30 luvun 4, 5 ja 6 §:n nojalla eli yritysvakoiluna, yrityssalaisuuden rikkomisena tai yrityssalaisuuden väärinkäyttönä. SopMenL:n 4 §:n mukainen liikesalaisuuksia sekä teknistä esikuvaa ja teknistä ohjetta koskeva

kieltosäännös jäisi kuitenkin ennalleen. Sen kuvaamista kielletyistä teoista jäisi SopMenL:n nojalla rangaistavaksi enää 4 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettu teknisen esikuvan ja teknisen ohjeen oikeudeton käyttö ja ilmaiseminen. Kyseistä 10 §:n 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että rangaistussäännös liikesalaisuuden väärinkäyttämisen asemesta vastedes koskisi ainoastaan teknisen esikuvan ja teknisen ohjeen oikeudetonta käyttöä ja ilmaisemista 4 §:n vastaisesti. Rangaistuksena teknisen esikuvan tai ohjeen väärinkäytöstä olisi sakkoa. Jos teknistä esikuvaa tai ohjetta olisi pidettävä yrityssalaisuutena, tekoon voitaisiin sitä vastoin soveltaa rikoslain mainittuja säännöksiä.

Ehdotetun 10 §:n 2 momentiksi sijoitettaisiin viittaus rikoslain 30 luvun yrityssalaisuuksia koskeviin säännöksiin. Nämä eivät olisi soveltamisalaltaan täysin yhteneviä SopMenL:n 4 §:ään jäävän kielto-säännöksen kanssa myöskään liikesalaisuuksia koskevalta osalta. Muun muassa yritysvakoilu ehdotetaan määriteltäväksi suppeammin kuin SopMenL:n 4 §:n 1 momenttiin sisältyvä liikesalaisuuden oikeudeton hankkiminen. Toisaalta yrityssalaisuus olisi käsitteenä laajempi kuin SopMenL:n mukainen liikesalaisuus. Rangaistavuuden ala ei kuitenkaan olennaisesti muuttuisi. Sen sijaan liikesalaisuuksia koskevien rikossäännösten rangaistustaso ankaroituisi huomattavasti. SopMenL:n 6 §:n 3 momentin mukainen uhkasakolla tehostettava kielto tuomio jäisi edelleen 4 §:n rikkomista koskevaksi erityisseuraamukseksi.

Mainitun 10 §:n 2 ja 3 momentti sisältävät puolestaan lahjomista ja lahjoman vastaanottamista elinkeinotoiminnassa koskevat rangaistussäännökset. Koska lahjomisesta ja lahjuksen ottamisesta vastedes säädettäisiin edellä esitetyn mukaisesti yksinomaan rikoslaissa, nämä SopMenL:n säännökset kävisivät tarpeettomiksi.

Puheena olevan 10 §:n 4 momentin mukaan lahjoma tai siihen verrattava etu tai niiden arvo on tuomittava menetetyksi. Tämänkin säännös olisi SopMenL:ssa tarpeeton, sillä elinkeinotoiminnan lahjusrikoksia koskeva menettämisseuraamus tulisi vastedes tuomittavaksi rikoslain 2 luvun 16 §:n yleissäännöksen nojalla.

11 §:n 1 mom. Koska SopMenL:n rangaistussäännöksiin jäisi ehdotuksen mukaan ainoastaan rikkomuksiksi nimitettyjä tekoja, 11 §:n

1 momentista ehdotetaan poistettaviksi sanat ”rikoksesta ja”.

43. Laki kuluttajansuojalain muuttamisesta

Kuluttajansuojalain (38/78) rangaistussäännökset ovat nykyään hajallaan lain eri luvuissa. Ne ovat myös eri aikoina säädettyjä. Markkinointirikoksesta ja -rikkomuksesta on säädetty 2 luvun 11 §:ssä, kotimyyntirikkomuksesta taas 6 luvun 11 §:ssä (28.5.1982 annettu laki 390/82) sekä kulutusluottorikoksesta ja -rikkomuksesta 7 luvun 25 §:ssä (23.5.1986 annettu laki 385/86). Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä pyritään poistamaan vankeusuhan sisältäviä rangaistussäännöksiä rikoslain ulkopuolisesta lainsäädännöstä siten, että vakavimpina pidetyistä väärinkäytöksistä säädetään vastedes rikoslaissa. Tässä yhteydessä on tarkoituksenmukaista uudistaa myös kuluttajansuojalain rangaistussääntelyn systematiikkaa. Ehdotuksen mukaan kuluttajansuojalakiin jäisivät ainoastaan kuluttajansuojarikkomusta ja kulutusluottorikkomusta koskevat sakkosäännökset. Nämä ehdotetaan sijoitettavaksi erilliseen rangaistussäännöksiä koskevaan 8 lukuun.

2 luvun 11 §. Markkinointirikosta ja -rikkomusta koskevat rangaistussäännökset 2 luvun 11 §:ssä ehdotetaan kumottaviksi. Markkinointirikoksesta säädettäisiin vastedes rikoslain ehdotetussa 30 luvussa ja nykyisestä markkinointirikkomuksesta rangaistaisiin kuluttajansuojalain uuden 8 luvun 1 §:n nojalla.

6 luvun 11 §. Kuluttajansuojalain 6 luku koskee kulutustavaran koti- ja postimyyntiä. Luvun 11 §:ssä on säädetty kotimyyntirikkomuksesta. Siihen syyllystyisi se, joka tahallaan jättää luovuttamatta luvun 2 §:ssä tarkoitetun kotimyyntiasiakirjan laissa tarkemmin selostetulla tavalla. Rangaistuksena on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Eräissä tapauksissa kotimyyntiasiakirjan luovuttamatta jättäminen saattaisi vastedes olla rangaistavaa rikoslain ehdotetun 30 luvun 1 §:ssä tarkoitettuna markkinointirikoksena. Muulloin siitä olisi tuskin tarvetta tuomita vankeusrangaistusta. Sen vuoksi ehdotetaan kotimyyntirikkomus sisällytettäväksi edellä mainittuun kuluttajansuojarikkomusta koskevaan uuteen rangaistussäännökseen, jolloin 6 luvun 11 § voidaan kumota.

7 luvun 25 §. Kulutusluottorikosta koskeva 7 luvun 25 §:n 1 momentin säännös ehdotetaan siirrettäväksi rikoslain 30 luvun 3 §:ksi. Kulutusluottorikkomusta koskeva 25 §:n 2 momentin säännös siirtyisi puolestaan uuden 8 luvun 3 §:ksi. Sen vuoksi 7 luvun 25 § ehdotetaan kumottavaksi.

8 luku. Kuluttajansuojalakiin ehdotetaan liittäväksi rangaistussäännöksiä koskeva uusi 8 luku, jolloin lain nykyinen erinäisiä säännöksiä sisältävä 8 luku siirtyisi 9 luvuksi.

8 luvun 1 §. Ehdotetun 1 §:n mukaan tuomittaisiin kuluttajansuojarikkomuksesta se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 2 luvun 2—5 §:n säännöksiä tai saman luvun 6 §:n nojalla annettuja säännöksiä taikka tahallaan jättää luovuttamatta kotimyyntiasiakirjan 6 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla, jollei teko ole rangaistava rikoslain ehdotetun 30 luvun 1 §:ssä tarkoitettuna markkinointirikoksena. Kuluttajansuojarikkomuksen tunnusmerkistössä siis yhdennettäisiin nykyiset markkinointirikkomusta ja osin markkinointirikosta koskevat säännökset sekä nykyinen kotimyyntirikkomusta koskeva säännös. Rangaistusuhkana olisi sakko. Kotimyyntirikkomuksen osalta tämä merkitsisi vankeusuhan poistamista siltä osin kuin kysymys ei olisi rikoslaissa tarkoitettuna markkinointirikoksesta.

8 luvun 2 §. Ehdotetussa 2 §:ssä olisi viittaus rikoslain 30 luvun 3 §:ssä säädettyyn kulutusluottorikokseen, joka siis tarkoittaisi kuluttajansuojalain 7 luvun 14 ja 18 §:n rikkomista.

8 luvun 3 §. Ehdotetun 3 §:n mukaan tuomittaisiin kulutusluottorikkomuksesta elinkeinonharjoittaja, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 7 luvun 5—7 tai 9 §:n säännöksiä taikka 22 §:n nojalla annettuja määräyksiä taikka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo 7 luvun 10 tai 11 §:n säännöksiä taikka saman luvun 21 §:n nojalla annettuja määräyksiä. Säännös vastaisi sisältöltään 7 luvun nykyisen 25 §:n 2 momenttia. Rangaistusuhkana olisi sakko kuten nykyisinkin.

8 luvun 4 §. Ehdotetun 4 §:n mukaan sitä, joka rikkoo 2 luvun 7 §:n tai 7 luvun 23 §:n nojalla annetun uhkasakolla tehostetun kielon, ei voitaisi tuomita rangaistukseen samasta teosta. Säännös vastaisi sisältöltään kumottaviksi ehdotettuja 2 luvun 11 §:n 3 momenttia sekä 7 luvun 25 §:n 3 momenttia.

8 luvun 5 §. Ehdotettuun 5 §:ään sisältyisi menettelysäännöksiä. Sen 1 momentin mukaan

syytteen kuluttajansuojarikkomuksesta tai kulutusluottorikkomuksesta käsittelee yleinen alioikeus. Markkinointirikoksen ja -rikkomuksen osalta vastaava säännös on nykyään 2 luvun kumottavaksi ehdotetun 11 §:n 4 momentissa.

Puheena olevan 5 §:n 2 momentin mukaan virallisen syyttäjän olisi ennen kuluttajansuojarikkomusta koskevan syytteen nostamista kuultava kuluttaja-asiamiestä, paitsi milloin syyte yksinomaan koskee kotimyyntiasiakirjan luovuttamatta jättämistä. Tuomioistuimen olisi vastaavasti kuluttajansuojarikkomusta koskevaa asiaa käsitellessään varattava kuluttaja-asiamiehelle tilaisuus tulla kuulluksi. Säännös vastaisi sisällöltään rikoslain ehdotetun 30 luvun 12 §:n 1 momenttia, jossa vastaavasta kuulemisvelvollisuudesta säädettäisiin markkinointirikosta koskevan syytteen ja oikeudenkäynnin osalta. Kotimyyntiasiakirjaa koskeva poikkeus johtuisi siitä, ettei syytteen nostaminen kotimyyntirikkomuksesta nykyäänkään edellytä kuluttaja-asiamiehen kuulemistä. Kotimyyntirikkomusta ei voitane pitää niin tärkeänä, että kuluttaja-asiamiehen kuuleminen ennen syytteen nostamista olisi nykyisestä laista poiketen säädettävä pakolliseksi.

44. Laki vakuutusyhtiölain 18 luvun 4 ja 5 §:n muuttamisesta

18 luvun 4 ja 5 §. Vakuutusyhtiölain (1062/79) 18 luvun 4 §:ssä on säädetty vakuutusyhtiörikoksesta rangaistukseksi sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Tähän rikokseen syyllistyy 4 §:n 4 kohdan mukaan muun muassa se, joka rikkoo lain säännöksiä tilinpäätöksen tai tilintarkastuskertomuksen laatimisesta tai vakuutusyhtiön selvitystilaa koskevan lopputilityksen antamisesta. Vakavissa tapauksissa tämäntyyppinen menettely todennäköisesti tulisi rangaistavaksi rikoslain ehdotetun 30 luvun 9 tai 10 §:n mukaan kirjanpitorikoksena tai tuottamuksellisenä kirjanpitorikoksena. Sellaiset puheena olevassa 4 kohdassa tarkoitetut teot, jotka eivät täyttäisi mainittujen rikoslakiin ehdotettujen kirjanpitorikosten tunnusmerkistöä, jäisivät edelleen rangaistaviksi vakuutusyhtiölain mukaan, jolleivät ne ole vähäisiä tai jollei niistä ole muuallakaan laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.

Sen jälkeen kun vakavimmat vakuutusyhtiön kirjanpitoon liittyvät 4 kohdassa mainitut ta-

paukset rangaistaisiin rikoslain nojalla, vakuutusyhtiölain mukaan arvosteltaviksi jäävistä teoista riittäisi rangaistukseksi pelkkä sakko. Tämän vuoksi puheena olevan 4 §:n 4 kohdassa mainittuja tekoja, tilintarkastuskertomuksen laatimisesta annettujen säännösten rikkomista lukuunottamatta, ei enää tarvitsisi pitää 4 §:ssä tarkoitettuina vakuutusyhtiörikoksina, vaan riittäisi, että ne rangaistaan saman luvun 5 §:n mukaisina vakuutusyhtiörikkomuksina. Sen vuoksi ehdotetaan, että 4 §:n 4 kohdan tilinpäätöksen laatimista ja selvitystilaa koskevan lopputilityksen antamista koskeva osa siirrettäisiin 5 §:ään uudeksi 9 kohdaksi. Osa nykyisistä vakuutusyhtiörikoksista muuttuisi näin ollen siirron jälkeen vakuutusyhtiörikkomuksiksi, joista voisi seurata ainoastaan sakkorangaistus. Vakuutusyhtiörikosta koskevaan 4 §:ään jäisi edelleen vankeusuhka, mutta sen soveltamisala supistuisi jonkin verran. Ehdotulla muutoksella tuskin olisi merkittävää vaikutusta oikeuskäytäntöön.

45. Laki radiolaitteista annetun lain 6 §:n muuttamisesta

6 §. Voimassa olevassa rikoslain 35 luvussa vahingontekorikosten törkeysaste määräytyy pääosin vahingonteon kohteena olevan omaisuuden laadun mukaan. Ankarin rangaistus on säädetty 1 §:ssä siinä tarkoitettun omaisuuden vahingoittamisesta. Radiolaitteista annetun lain (8/27) 6 §:ssä viitataan nimenomaisesti rikoslain 35 luvun 1 §:ssä tarkoitettuihin ”telegrafiin” ja ”telefoniin”. Tämä viittaus ehdotetaan poistettavaksi, koska uudessa 35 luvun 1 §:ssä ei enää mainittaisi erikseen näitä eikä mitään muitakaan omaisuuslajeja. Radiolaitteisiinkin kohdistuvat teot voisivat siis ilman tällaista viittaustakin tulla rangaistaviksi ehdotetun 35 luvun mukaan.

46. Laki sähkölain 63 ja 64 §:n muuttamisesta

63 §:n 1 mom. Sähkölain (319/79) 63 §:stä ehdotetaan poistettavaksi viittaus rikoslain 35 luvun 1 §:ään samasta syystä kuin edellä mainitusta radiolaitteista annetun lain 6 §:stä, jonka perusteluihin tältä osin viitataan.

64 §. Sähkölain 64 §:ssä on nykyisin sähkön luvaton käyttäminen tai sen yrittäminen kos-

keva viittaus rikoslain 28 luvun varkaussäännöksiin. Niin kuin ehdotetun rikoslain 28 luvun perusteluissa on todettu, sähkö- ja lämpöenergian luvaton käyttäminen tai sen yrittäminen olisi ehdotuksen mukaan joko varkautena tai kavalluksena tai näiden rikosten yrityksenä rangaistavaa. Sen vuoksi sähkölain 64 §:n viittaussäännös ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä ilmenisi mahdollisuus soveltaa myös kavallussäännöksiä sähkön luvattomaan käyttöön tai sen yrittämiseen.

47. Laki palkkaturvalain 15 §:n muuttamisesta

15 §. Palkkaturvalailla (649/73) turvataan työntekijän asemaa työnantajan konkurssin ja muun maksukyvyttömyyden yhteydessä. Palkkaturvana maksetaan valtion varoista ne kolmen kuukauden kuluessa ennen palkkaturvahakemuksen jättämistä erääntyneet työsuhteesta johtuvat palkka- ja muut saatavat, joilla olisi etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentin mukainen etuoikeus työnantajan konkurssissa. Palkkaturvana maksetut saatavat siirtyvät palkkaturvapäätöksen johdosta työntekijältä valtiolle. Lain 6 §:n 3 momentin mukaan valtioneuvosto tai työvoimaministeriö voi kuitenkin työllisyyden turvaamiseksi tärkeistä ja muista tähän verrattavista syistä myöntää työnantajalle lykkäystä maksun suorittamisesta taikka vapauttaa hänet kokonaan tai osaksi maksuvelvollisuudesta.

Lain 15 §:ssä on säädetty sen rankaisemisesta, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle laitonta aineellista etua antamalla virheellisiä tietoja tai muulla tavoin pettämällä on saanut aikaan palkkaturvan maksun aiheuttomasti tai liian suurena tai muun palkkaturvalain mukaisen edun myöntämisen taikka sitä yrittää. Säännöksen mukaan tällainen henkilö on tuomittava rangaistukseen petoksesta tai lievästä petoksesta tai niiden yrityksestä niin kuin rikoslain 36 luvun 1 ja 1 a §:ssä on säädetty. Rangaistussäännös siis koskee sekä palkkaturvan hakijaa että muuta henkilöä, esimerkiksi maksuhelpotusta tavoittelevaa työnantajaa.

Esitykseen sisältyvät rikoslain muutosehdotukset vaativat myös puheena olevan 15 §:n muuttamista. Koska palkkaturvaa ei voida pitää rikoslain ehdotetun 29 luvun 9 §:ssä tarkoitettuna avustuksena, palkkaturvalain rangaistussäännöksessä olisi edelleen viitattava rikos-

lain 36 luvun petosrikoksia koskeviin säännöksiin siltä osin kuin kysymys on palkkaturvan petollisesta hankkimisesta tai sen yrittämisestä. Palkkaturvalain 6 §:n 3 momentin mukaan työnantajalle myönnettävää helpotusta tai vapautusta on kuitenkin pidettävä sellaisena taloudellisena tukena, jota rikoslain mainitun 29 luvun 9 §:ään sisältyvässä avustuksen määritelmässä tarkoitetaan. Näin ollen työnantajalle myönnettävä helpotus tai vapautus voisi esityksen mukaan olla avustuspetoksen kohteena, joten tältä osin olisi viitattava rikoslain 36 luvun asemesta mainitun 29 luvun avustuspetosta koskeviin säännöksiin.

Palkkaturvalain 15 §:ään nykyisin sisältyvästä erillisestä tunnusmerkistöstä ehdotetaan luovuttavaksi, jolloin 15 §:stä tulisi pelkkä viittaussäännös. Sen 1 momentti koskisi palkkaturvan petollista hankkimista tai hankkimisen yrittämistä. Rangaistus tuomittaisiin sen mukaan mitä rikoslain 36 luvun 1, 2 ja 4 §:ssä on säädetty. Pykälän 2 momentti koskisi puolestaan työnantajalle palkkaturvalain 6 §:n 3 momentin nojalla myönnettävää helpotusta tai vapautusta. Tällaiseen avustukseen kohdistuvasta avustuspetoksesta olisi säädetty rikoslain ehdotetun 29 luvun 5, 6 ja 8 §:ssä.

48. Laki merimiesten palkkaturvalain 15 §:n muuttamisesta

15 §. Merimiesten palkkaturvalailla (927/79) turvataan merimieslaissa (423/78) tarkoitetun työntekijän asemaa työnantajan konkurssin ja muun maksukyvyttömyyden yhteydessä. Palkkaturvana maksetaan valtion varoista ne erääntyneet työsuhteesta johtuvat palkka- ja muut saatavat, joilla olisi merilain 212 §:n 1 momentin mukainen meripanttioikeus alukseen ja etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentin mukainen etuoikeus työnantajan konkurssissa. Palkkaturvana maksetut saatavat siirtyvät palkkaturvapäätöksen johdosta työntekijältä valtiolle. Lain 6 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvosto tai työvoimaministeriö voi kuitenkin työllisyyden turvaamiseksi tärkeistä tai muista merkitykseltään tähän verrattavista syistä myöntää työnantajalle lykkäystä maksun suorittamisesta taikka vapauttaa hänet kokonaan tai osaksi maksuvelvollisuudesta.

Lain 15 §:ssä on säädetty sen rankaisemisesta, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle laitonta aineellista etua antamalla virheellisiä tie-

toja tai muulla tavoin pettämällä on saanut aikaan palkkaturvan maksun aiheuttomasti tai liian suurena tai muun merimiesten palkkaturvalain mukaisen edun myöntämisen taikka sitä yrittää. Säännöksen mukaan tällainen henkilö on tuomittava rangaistukseen petoksesta tai lievistä petoksesta tai niiden yrityksestä niin kuin rikoslain 36 luvun 1 ja 1 a §:ssä on säädetty. Rangaistussäännös siis koskee sekä palkkaturvan hakijaa että muuta henkilöä, esimerkiksi maksuhelpotusta tavoittelevaa työnantajaa.

Esitykseen sisältyvät rikoslain muutosehdotukset vaativat myös puheena olevan 15 §:n muuttamista. Koska palkkaturvaa ei voida pitää rikoslain ehdotetun 29 luvun 9 §:ssä tarkoitettuna avustuksena, merimiesten palkkaturvalain rangaistussäännöksessä olisi edelleen viitattava rikoslain 36 luvun petosrikoksia koskeviin säännöksiin siltä osin kuin kysymys on palkkaturvan petollisesta hankkimisesta tai sen yrittämisestä. Merimiesten palkkaturvalain 6 §:n 2 momentin mukaan työnantajalle myönnettävää helpotusta tai vapautusta on kuitenkin pidettävä sellaisena taloudellisena tukena, jota rikoslain ehdotetun 29 luvun 9 §:ään sisältyvässä avustuksen määritelmässä tarkoitetaan. Näin ollen työnantajalle myönnettävä helpotus tai vapautus voisi esityksen mukaan olla avustuspetoksen kohteena, joten tältä osin olisi viitattava rikoslain 36 luvun asemesta mainitun 29 luvun avustuspetosta koskeviin säännöksiin.

Merimiesten palkkaturvalain 15 §:ään nykyisin sisältyvästä erillisestä tunnusmerkistöstä ehdotetaan luovuttavaksi, jolloin 15 §:stä tulisi pelkkä viittaussäännös. Sen 1 momentti koskisi palkkaturvan petollista hankkimista tai hankkimisen yrittämistä. Rangaistus tuomittaisiin sen mukaan mitä rikoslain 36 luvun 1, 2 ja 4 §:ssä on säädetty. Pykälän 2 momentti koskisi puolestaan työnantajalle merimiesten palkkaturvalain 6 §:n 2 momentin nojalla myönnettävää helpotusta tai vapautusta. Tällaiseen avustukseen kohdistuvasta avustuspetoksesta ehdotetaan säädettäväksi rikoslain 29 luvun 5, 6 ja 8 §:ssä.

49. Laki työnvälityslain 16 a §:n muuttamisesta

16 a §. Työnvälityslain 3 a §:n tarkoituksena on edistää työvoiman hakeutumista sellaisille

paikkakunnille, joissa työvoiman tarvetta esiintyy. Niinpä työttömälle ja välittömästi työttömäksi joutuvalla sekä eräissä tapauksissa muillekin työnhakijoille samoin kuin näiden perheille voidaan myöntää asuinpaikkakunnan vaihdosta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi avustusta valtion varoista. Lain 16 a §:ssä on puolestaan säädetty sen rankaisemisesta, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle laitonta aineellista etua on vääriä tietoja antamalla tai todellisen asianlaidan salaamalla saanut aikaan sen, että 3 a §:ssä mainittua avustusta on maksettu perusteettomasti. Säännöksen mukaan tällainen henkilö on tuomittava rangaistukseen petoksesta tai lievästi petoksesta tai niiden yrityksestä niin kuin rikoslain 36 luvun 1 ja 1 a §:ssä on säädetty.

Esitykseen sisältyvät rikoslain muutosehdotukset vaativat myös puheena olevan 16 a §:n muuttamista. Koska asuinpaikkakunnan vaihdosta johtuvien kustannusten korvaamiseksi myönnettyä avustusta ei voida pitää rikoslain ehdotetun 29 luvun 9 §:ssä tarkoitettuna avustuksena, työnvälityslain rangaistussäännöksessä olisi edelleen viitattava rikoslain 36 luvun petosrikoksia koskeviin säännöksiin. Erillisestä tunnusmerkistöstä ehdotetaan kuitenkin luovuttavaksi, jolloin 16 a §:stä tulisi pelkkä viittaussäännös. Sen mukaan rangaistus työnvälityslain 3 a §:ssä mainitun avustuksen petollisesta hankkimisesta tai sen yrittämisestä tuomittaisiin sen mukaan mitä rikoslain 36 luvun 1, 2 ja 4 §:ssä on säädetty.

50. Laki shekkilain 32 §:n 3 momentin kumoamisesta

32 §:n 3 mom. Shekkilain (244/32) 32 §:n 3 momentin mukaan shekin peruuttamisesta tai katteen käyttämisestä ilman riittävää aihetta ennen erääntymisajan päättymistä shekin haltijan vahingoksi säädetään rangaistus rikoslaisa. Säännös viittaa voimassa olevan rikoslain 38 luvun 7 §:n 2 momentissa tarkoitettuun katteettoman shekin asettamista koskevaan säännökseen. Koska mainittuja tekoja ei enää ehdoteta sellaisinaan rangaistaviksi ja rikoslain 38 luvun 7 §:n 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi, ehdotetaan myös tämän pykälän 3 momentti kumottavaksi.

51. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta

4 §:n 4 mom. Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/70) 4 §:ssä säädetään luovuttamisrajoituksista rikoksen rangaistusasteikon lievyyden ja sovitettavaksi olevan rangaistuksen lyhyiden perusteella. Pykälän 4 momentissa säädetään raharikoksia koskevasta poikkeuksesta näiden rajoitusten soveltamisessa. Raharikoksella tarkoitetaan voimassa olevan rikoslain 37 luvussa mainittuja rikoksia.

Rikoslain muuttamista koskevan ehdotuksen mukaan raharikoksen käsite ei enää sellaiseen esiintyisi rikoslaissa. Nykyisin raharikoksina pidettäviä rikoksia vastaavat rikossäännökset sisältyisivät kuitenkin edelleen 37 lukuun, joka tulisi koskemaan maksuvälinerikoksia. Maksuvälinerikoksia koskevilla ehdotuksilla ei ole haluttu vaikuttaa säännöksiin rikoksentekijän luovuttamisesta. Sen vuoksi ehdotetaan käsitteen raharikos korvaamista niitä tekoja koskevalla luettelolla, jotka tässä suhteessa tulisivat nykyisten raharikosten sijaan. Näitä olisivat teot, joita Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtyinä olisi pidettävä rahanväärennyksenä, törkeänä rahanväärennyksenä tai lievänä rahanväärennyksenä, joista käytetään yhteistä nimeä rahanväärennysrikokset, taikka rahanväärennyksen valmisteluna tai vääran rahan käyttönä. Vastaavaa luetteloa on käytetty ehdotetussa rikoslain 1 luvun 3 §:n 2 momentin 5 kohdassa, jossa niin ikään on kysymys raharikoksen käsitteen korvaamisesta uusilla rikosnimikkeillä.

52. Laki konkurssisäännön muuttamisesta

18 §. Pykälässä säädetään seuraamuksesta velalliselle, joka niskoittelee pesän ilmiannossa tai kieltäytyy tekemästä konkurssisäännön 15 §:ssä tarkoitettua valaa. Velallisen tällaisen vastustelun seuraamuksena on painostusvankeus. Mikäli velallinen jatkaa niskoitteluaan oltuaan kaksi kuukautta vangittuna, hänet on tuomittava rikoslain 39 luvun 2 §:n nojalla epärehellisenä velallisena tehdystä konkurssirikoksesta.

Ehdotettu rikoslain 39 luku ei enää sisältäisi säännöstä niskoittelua koskevasta velallisen rikoksesta. Velallisen niskoittelu jäisi niin ollen arvosteltavaksi konkurssisäännön mukaan. Koska konkurssivelallista vastaan käytettäviä pakkokeinoja koskevien säännösten uudistaminen sisältyy oikeusministeriössä parhaillaan valmisteilla olevaan konkurssilainsäädännön laajaan uudistukseen, ehdotetaan tässä vaiheessa säännökseen tehtäväksi ainoastaan rikoslain 39 luvun muuttamisesta aiheutuva välttämätön muutos sekä vähäisiä kielellisiä korjauksia. Nykyisen niskoittelua koskevan rangaistussäännöksen tarkoittamalle rikokselle ehdotetaan nimeksi konkurssivelallisen niskoittelu.

Konkurssisäännön 17 §:ssä tarkoitettujen valantekoon velvollisten osalta säännös jäisi asiallisesti entiselleen.

36 §. Pykälässä säädetään konkurssirikosten oikeuspaikasta. Rikoslain 39 lukua koskevan muutosehdotuksen johdosta olisi myös tätä säännöstä muutettava siten, että konkurssituomioistuin olisi toimivaltainen käsittelemään konkurssin yhteydessä ilmi tulleita velallisen rikoksia. Jollei velallisen rikos liity konkurssiin, oikeuspaikkakysymys ratkaistaisiin rikosasioiden oikeuspaikkaa koskevien yleisten säännösten mukaan.

46 §. Pykälän a kohdassa on kysymys takaisinsäännön konkurssipesään eräiden konkurssirikosten yhteydessä. Sen mukaan velallisen rikoslain 39 luvun 1 §:ssä ja 2 §:n 2 kohdassa tarkoitettulla teolla velkojien vahingoksi luovuttama omaisuus peräytyy lunastuksetta konkurssipesään. Kun rikoslain 39 lukua ehdotetaan muutettavaksi siten, että konkurssisäännön 46 §:n a kohdassa tarkoitettut teot tulisivat rangaistaviksi lähinnä ehdotetun rikoslain 39 luvun 1 §:ssä tarkoitettuna velallisen epärehellisyytenä, joka puolestaan ei olisi sidoksissa konkurssiin, ehdotetaan konkurssisäännön 46 §:n a kohta kumottavaksi. Velkojien suojaksi jäisivät muut konkurssisäännön 46 §:n mukaiset takaisinsääntiperusteet ja se, että yleisen rikosoikeudellisen periaatteen mukaan rikoksella aiheutettu tilanne on saatettava entiselleen.

47 §. Pykälässä viitataan konkurssisäännön 46 §:n a kohtaan, joka ehdotetaan kumottavaksi. Tämän vuoksi olisi pykälään tehtävä vastaava muutos. Lisäksi ehdotetaan vähäisiä kielellisiä muutoksia.

Konkurssisäännön 6 luvun otsikko on edelleen alkuperäisessä muodossaan, vaikka vain kaksi luvun alun perin 13 pykälästä on enää voimassa. Otsikon mukaan luvussa on kysymys paitsi velallisen maksuvelvollisuudesta konkurssin jälkeen myös siitä ”edesvastauksesta, joka hänellä on petoksesta, niskoittelemisesta tahi huolimattomuudesta”. Luvun ainoa otsikossa tarkoitettua ”edesvastuuta” koskeva säännös on nykyisin 90 §, joka nyt ehdotetaan kumottavaksi. Sen vuoksi ehdotetaan myös 6 luvun otsikko muutettavaksi vastaamaan lukuun jäävän 85 §:n sisältöä, joka koskee velallisen maksuvelvollisuutta konkurssin jälkeen.

90 §. Säännöksessä on kysymys tuomioistuimen ilmoitusvelvollisuudesta siinä tapauksessa, että konkurssirikoksesta tuomittu velallinen on virkasuhteessa (virka tai palvelus). Koska tietojen antamisesta viran tai toimen haltijan syyttämistä koskevista jutuista annetussa asetuksessa (272/26) säädetään ilmoitusvelvollisuudesta, jos viran tai toimen haltija on tuomittu rangaistukseen rikoksesta, ehdotetaan konkurssisäännön 90 § tässä yhteydessä tarpeettomana kumottavaksi.

53. Laki konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain 93 §:n muuttamisesta

93 §:n 3 mom. Konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain (55/32) 93 §:n 3 momentin 4 kohdassa viitataan petollisena tai epärehellisenä velallisenä tehtyyn konkurssirikokseen. Pykälä olisi saatettava vastaamaan ehdotettuja rikoslain 39 luvun säännöksiä. Muuta muutosta pykälään ei ehdoteta.

54. Laki akordilain muuttamisesta

12, 30 ja 37 §. Ehdotus rikoslain 39 luvun muuttamisesta aiheuttaa sen, että myös akordilain (148/32) 12 §:n 1 momenttia, 30 §:n 1 kohtaa ja 37 §:n 2 momenttia olisi muutettava siten, että säännökset vastaisivat rikoslain 39 luvun muutosta.

48—54 §. Ehdotetut rikoslain 39 luvun säännökset koskisivat myös akordikäsittelyä. Tä-

män vuoksi olisi akordilain 48—54 § kumottava tarpeettomina.

55. Laki sotatilasta annetun lain 47 §:n muuttamisesta

47 §:n 1 mom. Sotatilasta annetun lain (sotatilalaki, 303/30) 47 §:n 1 momentissa on nykyisin avoin rangaistussäännös lain nojalla annetun määräyksen rikkomisesta tai sen yrittämisestä. Sotatilalain 42, 44 ja 46 §:ssä on lisäksi säännökset eräiden lain säännösten tai sen nojalla annettujen määräysten rikkomisesta. Sotatilalain 29—31 §:n sisältämien tai näiden säännösten nojalla annettujen säännöstelymääräysten rikkomisesta tai sen yrittämisestä rangaistaisiin ehdotetun rikoslain 46 luvun säännöstelyrikoksia koskevien säännösten nojalla, minkä vuoksi sotatilalain 47 §:n 1 momentin avoin rangaistussäännös ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslain säännöstelyrikoksia koskeviin säännöksiin.

Nykyiseen sotatilalain 47 §:n 1 momenttiin sisältyy lisäksi erityinen rikoksen tuottaman hyödyn menettämistä koskeva säännös, jonka mukaan myös rikoksesta odotettavana ollut hyöty on tuomittava menetetyksi. Menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä uudistettaessa on yleisenä tavoitteena pidetty menettämisseuraamusten rankaisullisten piirteiden vähentämistä. Tämän vuoksi rikoslain 2 luvun 16 §:ään sisältyviä yleisiä menettämisseuraamussäännöksiä on pidetty rikoksen tuottaman hyödyn menettämisen osalta riittävinä ja erityisesti säännöksestä ehdotetaan luovuttavaksi.

47 §:n 2 mom. Sotatilalain nojalla voidaan antaa muitakin määräyksiä kuin säännöstelymääräyksiä, kuten rajoittaa kokoontumisvapautta, eräiden laitteiden (radiolaitteiden, kaukoputkien, valokuvauskoneiden ym.) hallussapitoa ja liikkumista määrättyinä vuorokauden aikoina. Tällaisten määräysten rikkominen tai sen yrittäminen rangaistaisiin edelleen sotatilalain avoimen rangaistussäännöksen nojalla. Niitä määräyksiä, joita säännös koskisi, ei ole voitu täsmällisesti mainita, koska niitä on vaikea kielellisesti riittävän lyhyesti kuvata ja koska toisaalta viittaaminen määräyksen antamiseen oikeuttavaan säännökseenkään ei ole mahdollista sen johdosta, että osa niistä sisältää myös muiden rangaistussäännösten alaan kuuluvia määräyksiä.

Avoim rangaistussäännös ehdotetaan kuitenkin muutettavaksi kielellisesti yksinkertaisemmaksi. Lisäksi ehdotetaan, ettei säännöksessä tarkoitettujen määräysten rikkomisesta tai sen yrittämisestä voitaisi enää tuomita vankeusrangaistusta. Tämä johtuu toisaalta siitä, että keskeisimmät rikkomistapaukset rangaistaisiin säännöstelyrikoksina, ja toisaalta siitä yleisestä periaatteesta, ettei avoimiin rangaistussäännöksiin ole suotavaa sisällyttää vankeusrangaistuksen uhkaa.

Sotatilalain 47 §:n 2 momentissa on nykyisin erityinen rikosesineen menettämistä koskeva säännös. Tämä säännös korvattaisiin ehdotettuun rikoslain 46 lukuun sisältyvillä menettämisseuraamusta koskevilla säännöksillä, minkä vuoksi sitä vastaavia säännöksiä ei sotatilalaisa enää tarvittaisi.

56. Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetun lain 4 §:n muuttamisesta

4 §. Eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annettu laki (659/67) oikeuttaa asetuksella säätämään sellaisista taloudellisuonteisista sekä tieto- ja muuta liikennettä koskevista toimenpiteistä, joita tarvitaan YK:n turvallisuusneuvoston sitoviin päätöksiin perustuvien velvoitusten täyttämiseksi. Ehdotetussa rikoslain 46 luvussa säädettäisiin rangaistus näiden säännöstelymääräysten rikkomisesta tai sen yrittämisestä. Rikoslain rangaistus- ja menettämisseuraamussäännökset korvaisivat nykyisin eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annettuun lakiin (valtuusrikoslaki) sisältyvät vastaavat säännökset, jotka ehdotetaan kumottaviksi. Tämän vuoksi eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annettuun lakiin nykyisin sisältyvä viittaus valtuusrikoslakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslain asianomaisiin säännöstelyrikoksia koskeviin säännöksiin.

57. Laki väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annetun lain 21 §:n muuttamisesta

21 §:n 1 mom. Ehdotetussa rikoslain 46 luvussa säädetään rangaistus myös viranomaisen väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annetun lain (valtalaki, 407/70) nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta tai sen yrittämisestä. Nämä säännökset korvaisivat valtuusrikoslakiin sisältyvät rangaistus- ja menettämisseuraamussäännökset. Tämän vuoksi valtalakiin nykyisin sisältyvä viittaus valtuusrikoslakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslakiin.

58. Laki hintavalvontalain 24 §:n muuttamisesta

24 §. Ehdotetussa rikoslain 46 luvussa säädettäisiin rangaistus hintavalvontalain (156/74) sisältämän tai viranomaisen sen nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta tai sen yrittämisestä. Nämä rikoslain rangaistus- ja menettämisseuraamussäännökset korvaisivat nykyisin valtuusrikoslakiin sisältyvät rangaistus- ja menettämisseuraamussäännökset, jotka ehdotetaan kumottaviksi. Tämän vuoksi myös hintavalvontalakiin nykyisin sisältyvä viittaus valtuusrikoslakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslakiin.

59. Laki maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annetun lain 8 §:n muuttamisesta

8 §:n 1 mom. Maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annetussa laissa (ulkomaankaupan turvaamislaki, 157/74) säädetyt tai viranomaisen sen nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisen rangaistaisiin ehdotetun rikoslain 46 luvun säännöstelyrikoksia koskevien säännösten nojalla. Tämän vuoksi myös ulkomaankaupan turvaamislakiin sisältyvä viittaus valtuusrikoslakiin olisi muutettava viittaukseksi rikoslain asianomaisiin säännöksiin.

maisiin rangaistus- ja menettämisseuraamus-säännöksiin.

8 §:n 2 mom. Ulkomaankaupan turvaamis-lain 4 §:n 1 momentin nojalla voidaan valtio-varainministeriön päätöksellä kantaa maahan-tuonnin yhteydessä tasoitusmaksua. Vastaavas-ti lain 5 §:n 1 momentin mukaan voidaan eräissä tapauksissa määrätä tavarasta maahan-tuonnin yhteydessä suoritettavaksi lisätullia. Nämä maksut ovat ehdotetussa rikoslain 29 luvun 9 §:n 1 momentissa tarkoitettuja veroon rinnastettavia julkisia maksuja, joiden lainvas-tainen välttäminen voisi täyttää veropetoksen tunnusmerkistön. Oikeuskäytännössä on il-mennyt epävarmuutta sen suhteen, sovelletaanko näiden maksujen vilpilliseen pidättämiseen rikoslain veropetosta koskevia säännöksiä vai valtuusrikoslain 2 §:n rangaistussäännöstä. Tarkoitus on, että näiden maksujen lainvastai-nen välttäminen arvioitaisiin ehdotettujen rik-oslain veropetosta koskevien säännösten mu-kaan. Tämän vuoksi ehdotetaan 2 momenttiin viittausta rikoslain 29 luvun 1—3 §:ään.

60. Laki valuuttalain 12 §:n muuttamisesta

12 §. Ehdotetut rikoslain 46 luvun 1—3 §:n säännökset koskisivat myös valuuttalain (954/85) sisältämän tai viranomaisen sen nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomista tai sen yrittämistä. Nämä rangaistussäännökset ja ehdotetun 46 luvun menettämisseuraamuk-sia koskevat säännökset korvaisivat nykyisin valtuusrikoslakiin sisältyvät vastaavat sään-nökset, jotka ehdotetaan kumottaviksi. Tämän vuoksi valuuttalakiin nykyisin sisältyvä viitta-us valtuusrikoslakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi rikoslakiin.

61. Laki eräistä Etelä-Afrikkaan kohdistuvista toimenpiteistä annetun lain 9 §:n muuttami-sesta

9 §. Eräistä Etelä-Afrikkaan kohdistuvista toimenpiteistä annetussa laissa (1104/85) sää-detyn tai viranomaisen sen nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisen rangaistai-siin ehdotetun rikoslain 46 luvun säännöstelyri-koksia koskevien säännösten nojalla. Tässä tarkoitettuja säännöstelymääräyksiä olisivat

YK:n turvallisuusneuvoston suosituksiin perus-tuvien velvoitusten täyttämiseksi Suomen osal-ta tarpeelliset taloudellisuonteiset sekä tieto- ja muuta liikennettä koskevat toimenpiteet. Pu-heena olevan lain 9 §:ään nykyisin sisältyvä viitta-us valtuusrikoslakiin ehdotetaan muutet-tavaksi viittaukseksi rikoslain asianomaisiin säännöksiin.

62. Laki eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain kumoamisesta

Ehdotetut rikoslain 46 luvun rangaistus- ja menettämisseuraamussäännökset korvaisivat eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain (valtuusrikoslaki, 305/58) keskeisimmän sisällön. Kun lisäksi val-tuusrikoslakiin nykyisin sisältyvät pakkokeino- ja tarkastusvaltuuksia koskevat säännökset on jo osaksi kumottu ja loputkin niistä tullaan kumoamaan, valtuusrikoslaki ei enää muodos-ta tarkoituksenmukaista säädöskokonaisuutta. Sen vuoksi valtuusrikoslaki ehdotetaan koko-naan kumottavaksi. Ehdotuksen yksityiskoh-taiset perustelut on selostettu säännöksittäin.

1—2 §. Valtuusrikoslain 1 § sisältää sään-nökset lain soveltamisalasta ja 2 § rangaistus-säännöksen 1 §:ssä tarkoitettujen lakien tai niiden nojalla annettujen määräysten rikkomisesta. Näissä pykälissä tarkoitettut rikokset ran-gaistaisiin vastaisuudessa rikoslain 46 luvun säännösten nojalla.

3 §. Pykälän mukaan rangaistaan elinkei-nonharjoittajaa, joka elinkeinotoiminnassaan sallii rikottavan 1 §:ssä tarkoitettujen lakien tai niiden nojalla annettuja määräyksiä. Tällainen säännös lisättiin vuonna 1942 tehdyllä muutok-sella väestön toimeentuloa vaarantavien rikos-ten rankaisemisesta annettuun lakiin, mistä lähtien se on sisältynyt säännöstelyrikoksia koskeviin lakeihin. Säännöstelyrikosten estämi-seksi haluttiin tehostaa elinkeino- ja tuotanto-toimintaa harjoittavien henkilöiden valvonta- ja vastuuvuolisuutta. Säännös ei ole tarpeel-linen, koska tällainen menettely voidaan riittä-västi arvostella rikoksen osallisuutta ja rikos-vastuun kohdentumista koskevien yleisten peri-aatteiden mukaan.

4 §. Pykälä sisältää erityiset rikoksen tuotta-man hyödyn menetettäväksi tuomitsemista koskevat säännökset, jotka liittyvät valtuusri-

koslain 2 tai 3 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin. Esityksen mukaan myös säännöstelyrikosten tuottaman hyödyn menettämiseen sovellettaisiin rikoslain 2 luvun 16 §:n yleisiä menettämisseuraamussäännöksiä, minkä vuoksi erityinen säännös olisi kumottava.

5 §. Säännös koskee rikoksen kohteena olleen omaisuuden tai sen arvon menettämistä. Ehdotetut rikoslain 46 luvun 8—13 §:n säännökset korvaisivat valtuusrikoslain näitä seikkoja koskevat säännökset.

6 §:n 1 mom. Ehdotetun rikoslain 46 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan omaisuuden menettäväksi tuomitseminen tulisi kysymykseen, milloin se on tarpeen turvaamistoimenpiteenä. Tämä vähentäisi rikosesineen tuomitsemista menetetyksi. Sen vuoksi ja koska ehdotetut säännökset omaisuuden menettämisen rajoituksista ja arvon menettämisestä jo riittävästi osoittavat menettämisseuraamuksen käyttämisen rajat, ei valtuusrikoslain 6 §:n 1 momentin kaltainen säännös sekottuneen omaisuuden tuomitsemisesta menetetyksi olisi enää tarpeen.

6 §:n 2 mom. Säännös koskee rikoksen kohteena olleen omaisuuden säilytysvälineen menettämistä. Ehdotettu rikoslain 46 luvun 8 §:n 2 momentti korvaisi sen.

7 §. Pykälä koskee säännöstelyrikoksen tekemiseen käytetyn kuljetusvälineen menettämistä. Ehdotetut rikoslain 46 luvun 8 §:n 3 momentin ja 9—13 §:n säännökset korvaisivat sen.

8 §. Säännöksen mukaan se, joka on rikoksesta hyötynyt tai jonka puolesta tai hyväksi rikoksentekijä on toiminut, saadaan tuomita menettämään rikoksen tuottama hyöty ja rikoksen kohteena ollut omaisuus sekä sen säilytysväline ja kuljetusväline, vaikka rikoksentekijää vastaan ei olisi syytetä nostettu tai tätä rangaistukseen tuomittu. Säännöksen korvaisi ehdotettu 46 luvun 12 §, jonka perusteluihin tässä viitataan.

9 §. Pykälä sääntelee rikoslain salakuljetusrikosten ja säännöstelyrikosten välistä rajaa. Lisäksi sillä on laajennettu tullirikoksina käsiteltävien rikosten alaa. Säännöstelyrikosten ja salakuljetusrikosten välinen raja on nimenomaan todettu ehdotetussa rikoslain 46 luvun 4 §:n 2 momentissa, joten säännös olisi tältä osin tarpeeton. Kun lisäksi tullirikokset on nykyisin määritelty tullilain 8 §:ssä, on säännös niitakin koskevilta osin tarpeeton.

10 §. Pykälässä säädetään sellaisen omaisuuden tuomitsemisesta valtiolle menetetyksi, jonka kauppaa, kulutusta, kuljetusta tai hallussapitoa on säännöstelty valtuusrikoslain 1 §:ssä tarkoitetuilla laeilla tai niiden nojalla annetuilla määräyksillä tai josta on kysymys valtuusrikoslain 6 tai 7 §:ssä. Jos tällainen omaisuus vaaditaan menettäväksi, mutta sen haltijaa tai omistajaa ei tiedetä, tuomarin on ”oikeuden ovelle kiinnitettävällä haasteella” kutsuttava haltija tai omistaja saapumaan oikeuteen. Jollei haltija tai omistaja tule saapuville, omaisuus voidaan tuomita menetetyksi siinäkin tapauksessa, ettei siihen muuten olisi edellytyksiä. Säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos on kysymys tullirikoksesta. Tällainen säännös on osoittautunut käytännössä jokseenkin tarpeettomaksi. Ainakin nykyoloissa tällaisen omaisuuden löytyminen on hyvin harvinaista ja silloin on yleensä kysymys omaisuudesta, jonka suhteen on tehty tullirikos. Viime kädessä tulisivat sitä paitsi sovellettaviksi löytötavara-lain säännökset.

11 ja 12 §. Valtuusrikoslakiin ja sitä edeltä-neisiin säännöstelyrikoksia koskeneisiin lakeihin on säännönmukaisesti sisällynyt erityisiä pakkokeinosäännöksiä. Esitutkintalainsäädännön uudistamisessa on kuitenkin pyritty siihen, että tärkeimmistä pakkokeinojen käyttövaltuuksista säädettäisiin keskitetysti pakkokeinoja koskevassa laissa. Uuteen pakkokeinolakiin onkin keskitetty jo valtaosa tällaisista säännöksistä. Pakkokeinolailla on kumottu esimerkiksi valtuusrikoslain 13—15 §.

Esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevan lainsäädännön valmistelua jatketaan oikeusministeriön asettamassa työryhmässä, jonka ehdotukset tätä lainsäädäntöä täydentäviksi lainmuutoksiksi pyritään saattamaan voimaan jo vuoden 1989 alusta eli yhtäaikaan muun uudistetun esitutkintalainsäädännön voimaan tule-misen kanssa. Vireillä olevan valmistelutyön yhteydessä selvitetään muun muassa se, tarvitaanko valtuusrikoslain 11 ja 12 §:ssä säädettyjä pakkokeinovaltuuksia enää vastaisuudessa. Jo tässä vaiheessa on selvää, ettei mahdollisia vielä tarvittavia erityisiä pakkokeinosäännöksiä tulla sijoittamaan valtuusrikoslakiin.

16 §:n 1 mom. Huomattava osa säännöstelylakien vastaisista teoista on vähäisiä, usein lähinnä menettelytaparikkomuksen luonteisia tekoja. Jotta tällaiset tapaukset voitaisiin käsitellä joustavasti, tuomioistuimia tarpeettomasti rasittamatta, valtuusrikoslakiin on otettu eri-

tyinen ilmoittamatta jättämistä ja syyttämättä jättämistä koskeva säännös. Syyttämättä jättämistä koskevalta osin säännös on kuitenkin käytännössä tarpeeton, koska syyttäjällä nykyisin on vastaava harkintavalta jo rikoslain voimaantulon jälkeen annetun asetuksen 15 §:n 2 momentin yleisen syyttämättä jättämistä koskevan säännöksen nojalla.

Valvontaviranomaisten oikeudesta jättää havaitsemansa rikos poliisille ilmoittamatta ei lainsäädännössämme ole yleisiä säännöksiä. Toisaalta ei ole myöskään yleisiä säännöksiä, jotka velvoittaisivat kaikkien havaittujen rikosten ilmoittamiseen. Sen sijaan erityisiä ilmoittamatta jättämistä koskevia säännöksiä on valtuusrikoslain lisäksi muun muassa eräissä verolaissa. Valtuusrikoslain rangaistus- ja menettämisseuraamussäännösten sekä pakkokeinovaltuuksia koskevien säännösten kumoamisen jälkeen valtuusrikoslaki ei enää muodosta sellaista säädöskokonaisuutta, että siihen olisi järkevää jättää myöskään irrallista säännöstä ilmoittamattajättämisestä. Mikäli puheena olevan pykälän 1 momenttiin sisältyvää erityistä ilmoittamatta jättämistä koskevaa säännöstä vastaisuudessa vielä tarvittaisiin, tulisi tällainen säännös sijoittaa joko asianomaiseen säännöstelylakiin tai asianomaisen valvontaviranomaisen toimintaa sääntelevään lakiin.

16 §:n 2 mom. Pykälän 2 momentissa on selventävä säännös siitä, että rikoksen tuottama hyöty voidaan vaatia valtiolle, vaikka rikoksen johdosta ei ryhdyttäisikään muihin toimenpiteisiin. Rikoksen tuottaman hyödyn vaatiminen valtiolle menetyksi ei välttämättä edellytä rikoksen käsittelemistä syyteasiana. Menettämisseuraamusta voidaan vaatia myös erillisessä oikeudenkäynnissä, jossa tietenkin on selvitettävä myös vaatimuksen peruste, mutta ei välttämättä käsiteltävä syytettyä. Valtuusrikoslain kumoaminen ei tältä osin aiheuttaisi asiallista muutosta.

17 §:n 1 mom. Momentissa säädetään valtuusrikoslain 11 §:ssä tarkoitetun etsinnän tai tarkastuksen toimittajan ja siinä läsnä olleen todistajan vaitiolovelvollisuudesta. Mainitut henkilöt eivät saa ilmaista, mitä he ovat siten saaneet tietoonsa sen taloudellisesta asemasta tai liikesuhteista, johon tarkastus on kohdistunut. Tämänkin säännöksen tarpeellisuus harkitaan siinä yhteydessä, kun ratkaistaan valtuusrikoslain 11 §:ssä tarkoitettujen pakkokeinovaltuuksien tarpeellisuus.

17 §:n 2 mom. Pykälän 2 momentissa on todistajan immunitettia koskeva säännös. Valtuusrikoslain mukaan rangaistavassa asiassa kuullulle todistajalle ei saa valtuusrikoslain nojalla vaatia rangaistusta tai muuta seuraamusta sen perusteella, mitä hän on todistajana kertonut. Säännöksen tarkoituksena on ollut mahdollistaa tavallista laajempi todistamisvelvollisuus valtuusrikoslain mukaan rangaistavassa asiassa. Todistajalla olisi muuten oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 1 momentin nojalla oikeus kieltäytyä kertomasta seikkaa tai vastaamasta kysymykseen, jos hän ei voisi tehdä sitä saattamatta syytteen vaaraan itseään tai eräitä lähisukulaisiaan. Tällaiseen poikkeussääntelyyn ei näytä olevan nykyoloissa tarvetta.

18 §. Pykälän tarkoituksena on mahdollistaa rangaistumääräysmenettelyn käyttäminen säännöstelyrikosten rankaisemisessa. Ehdotettuun rikoslain 46 lukuun sisältyvien säännösten rangaistusasteikot on porrastettu siten, että lievimmät teot voitaisiin käsitellä rangaistumääräyksin. Valtaosa käytännössä esiintyvistä säännöstelyrikoksista ja salakuljetuksista on niin lieviä, että ne olisi katsottava säännöstelyrikkomuksiksi tai salakuljetusrikkomuksiksi. Tuomioistuinkäsittelyyn saatettaisiin yleensä vain sellaiset vakavammat teot, jotka täyttäisivät säännöstelyrikoksen tai törkeän säännöstelyrikoksen taikka salakuljetuksen tunnusmerkistön. Tämän vuoksi erityinen rangaistumääräysmenettelyn mahdollistava säännös ei olisi enää tarpeen.

19 §. Pykälä sisältää valtuusrikoslain voimaantulosäännökset. Koska valtuusrikoslaki ehdotetaan kokonaisuudessaan kumottavaksi, kävisi myös tämä pykälä tarpeettomaksi.

63. Laki epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain 1 §:n muuttamisesta

1 §:n 3 mom. Epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain (23/79) 1 §:n 3 momentti sisältää nykyisin epäsideellisten julkaisujen levittämistä tai näkyvillepanoa varten tapahtuvan maahan tuonnin ja maasta viennin rangaistavuuden osoittavan viittauksen rikoslain salakuljetusta koskevaan säännöseen. Säännös ehdotetaan muutettavaksi siten, että se sisältäisi tällaisen maahan tuonnin ja

maasta viennin kiellon sekä viittauksen ehdotettuihin rikoslain salakuljetussäännöksiin.

64. Laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta

9 §:n 1 mom. Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetun lain (445/78) 9 §:n 1 momentti sisältää nykyisin viittauksen rikoslain 38 luvun 12 §:ään. Koska salakuljetusta koskevat säännökset sisältyisivät ehdotetun rikoslain 46 luvun 4 ja 5 §:ään, tulisi viittausta vastaavasti muuttaa.

9 §:n 2 mom. Momenttiin sisältyvä rikoksen tuottaman hyödyn ja rikosesineen tai sen arvon menettämistä koskeva säännös on tarpeeton, koska vastaisuudessa sovellettaisiin rikoslain 2 luvun 16 §:n ja 46 luvun 8—13 §:n säännöksiä. Momentti ehdotetaan sen vuoksi kumottavaksi.

65. Laki eräiden maitovalmisteiden vienti- ja tuontitarkastuksesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

6 §:n 1 mom. Maitovalmisteiden luvaton maahan tuonti tai sen yrittäminen ja luvaton maasta vienti tai sen yrittäminen rangaistaan nykyisin rikoslain salakuljetussäännöksen nojalla. Ehdotuksen mukaan tähän ei tulisi muutosta. Havainnollisuuden vuoksi maitovalmisteiden vienti- ja tuontitarkastusta koskevaan lakiin (35/81) lisättäisiin kuitenkin viittaus ehdotettuihin rikoslain salakuljetussäännöksiin. Viittaus sijoitettaisiin eräiden maitovalmisteiden vienti- ja tuontitarkastuksesta annetun lain 6 §:n 1 momentiksi, joka voimassa olevassa laissa sisältää avoimen rangaistussäännöksen.

6 §:n 2 mom. Kyseessä olevassa laissa ja sen nojalla annetuissa määräyksissä on maitovalmisteiden viejille ja tuojille asetettu eräitä velvoitteita, joiden tarkoituksena on edistää lain mukaisen tarkastuksen suorittamista. Näiden velvoitteiden rikkomisesta on voitu rangaista 6 §:n 1 momentin avoimen rangaistussäännöksen nojalla. Säännös ehdotetaan nyt täsmennettäväksi koskemaan vain ilmoittamis- ja tiedonantovelvoitteita, jotka ovat tarkastuksen kannalta tärkeimpiä. Tällaisten velvoitteiden rikko-

mista sinänsä ei voida pitää niin paheksuttavana, että siitä olisi voitava tuomita vankeusrangaistus. Tämän vuoksi sakkorangaistusta ehdotetaan laiminlyönnin ainoaksi rangaistusseuraamukseksi. Muutettu säännös siirrettäisiin pykälän 2 momentiksi.

6 §:n 3 mom. Pykälän nykyisen 2 momentin mukaan valtion maitovalmisteiden tarkastuslaitoksella on oikeus harkita, onko vähäinen kyseisen lain tai sen nojalla annetun määräyksen rikkominen ilmoitettava syytteeseen pantavaksi. Sitä koskeva säännös ehdotetaan siirrettäväksi pykälän 3 momentiksi kielellisesti täsmennettynä.

66. Laki eräiden kotieläinten maahan tuonnista annetun lain 4 §:n muuttamisesta

4 §. Pykälä sisältää nykyisin avoimen rangaistussäännöksen, jonka nojalla rangaistaan eräiden kotieläinten maahan tuonnista annetun lain (871/73) tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkomisesta. Kun lain tarkoittama maahan tuonti on luvanvaraista, ilman lupaa tapahtuva maahan tuonti tai sen yrittäminen täyttää salakuljetusrikoksen tunnusmerkistön. Näin ollen riittäisi, että säännöksessä viitataan rikoslain salakuljetussäännöksiin. Nykyinen avoin rangaistussäännös ehdotetaankin muutettavaksi viittaukseksi ehdotettuihin rikoslain salakuljetusta koskeviin säännöksiin.

Voimaantulo

Esitykseen sisältyvistä lakiehdotuksista ei aiheudu sellaisia viranomaisten toimivaltaan tai organisaatioon heijastuvia muutostarpeita, joita varten olisi varattava aikaa esityksen hyväksymisen jälkeen ennen lainmuutosten voimaan saattamista. Sen sijaan uusien säännösten omaksuminen edellyttää esityksen laajuuden vuoksi tavanomaista pitemmän ajan tarvittavan koulutuksen järjestämiseksi tuomareille, syyttäväviranomaisille, poliisille ja eräille muillekin viranomaisille eri puolilla maata. Lisäksi olisi syytä varata aikaa myös eräistä esitykseen sisältyvistä muutoksista tiedottamiseen yleisölle. Niin lakia soveltavien viranomaisten kuin kansalaistenkin kannalta olisi selvintä, että uudet lait määrättäisiin tulemaan voimaan kalen-

terivuoden alusta. Näistä syistä esitykseen sisältyvät lait olisi tarkoituksenmukaista saattaa voimaan 1—2 vuoden kuluttua siitä, kun eduskunta on ne hyväksynyt.

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi muun muassa sotatilalakia, eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämiseksi annettua lakia, valtalakia, hintavalvontalakia, ulkomaankaupan turvaamislakia, valuuttalakia ja eräistä Etelä-Afrikkaan kohdistuvista toimenpiteistä annettua lakia, jotka kaikki on säädetty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrättyllä tavalla. Ehdotetuissa muutoksissa on kysymys näissä laeissa

säädettyjen tai viranomaisen niiden nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisen rangaistus- ja menettämisseuraamuksista. Ehdotukset eivät merkitsisi muutosta lakien aineelliseen sisältöön eivätkä edes periaatteellisia muutoksia mainittujen väärinkäytösten rikosoikeudelliseen arvosteluun. Tästä syystä myös puheena olevia lakeja koskevat lakiesitykset ehdotetaan käsiteltäviksi tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki **rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rikoslain 38 luvun 1 ja 2 §, 3 §:n 2 momentti, 4—7 ja 10—16 §, 42 luvun 3 § sekä 44 luvun 26 ja 27 §,

sellaisina kuin niistä ovat 38 luvun 1 ja 11 § 30 päivänä kesäkuuta 1972 annetussa laissa (498/72), 3 §:n 2 momentti 29 päivänä syyskuuta 1978 annetussa laissa (736/78), 5 §:n 1 momentti 31 päivänä tammikuuta 1930 annetussa laissa (40/30), 5 §:n 2 momentti 24 päivänä elokuuta 1984 annetussa laissa (642/84), 6 §:n 1 momentti 3 päivänä joulukuuta 1937 annetussa laissa (397/37), 6 §:n 2 momentti ja 6 a § 8 päivänä toukokuuta 1964 annetussa laissa (223/64), 7 § 14 päivänä heinäkuuta 1932 annetussa laissa (245/32), 10 § 22 päivänä toukokuuta 1931 annetussa laissa (184/31), 12—15 § 29 päivänä huhtikuuta 1926 annetussa laissa (115/26) ja 16 § 26 päivänä heinäkuuta 1968 annetussa laissa (461/68),

muutetaan 1 luvun 3 §:n 2 momentin 5 kohta, 2 luvun 2 §:n 2 momentti, 16 luvun 19 §:n 1 momentti, 28—33 ja 35—37 luku, 38 luvun otsikko ja 9 § sekä 39 luku,

sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 3 §:n 2 momentin 5 kohta 20 päivänä joulukuuta 1974 annetussa laissa (987/74), 2 luvun 2 §:n 2 momentti 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetussa laissa (613/74), 16 luvun 19 §:n 1 momentti 14 päivänä tammikuuta 1983 annetussa laissa (46/83), 28, 29, 31—33 ja 35—37 luku niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen ja 38 luvun 9 § muutettuna mainituilla 8 päivänä toukokuuta 1964 ja 30 päivänä kesäkuuta 1972 annetuilla laeilla, sekä

lisätään lain 8 luvun 6 §:ään, sellaisena kuin se on 16 päivänä helmikuuta 1973 annetussa laissa (138/73), uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, ja 16 lukuun 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetulla lailla (321/83) kumotun 21 §:n sijaan uusi 21 § sekä lakiin uusi 46 luku seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

3 §

Sen estämättä, mitä edellä 1 momentissa on säädetty, voidaan ulkomaalainen tuomita Suomen lain mukaan silloinkin, kun hänen tekemänsä rikos ei ole tekopaikan lain mukaan rangaistava, jos rikos on:

5) rahanväärennysrikos, rahanväärennyksen valmistelu tai väärän rahan käyttö.

2 luku

Rangaistuksista

2 §

Kolmea kuukautta lyhyempi vankeusrangaistus tuomitaan täysin päivin. Muu määräaikainen vankeusrangaistus tuomitaan täysin kuukausin tai vuosin, täysin kuukausin ja päivin taikka täysin vuosin ja kuukausin sekä, rangaistuksia yhdistettäessä, täysin vuosin, kuukausin ja päivin.

8 luku

Vanhentumisesta

6 §

Jos rikos, joka aikaisemman lain mukaan oli virallisen syytteen alainen, on uuden lain mukaan muuttunut sellaiseksi kuin 1 momentissa tarkoitetaan, tässä pykälässä säädetty aika lasketaan aikaisintaan siitä päivästä, jolloin uusi laki tuli voimaan.

16 luku

Rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan

19 §

Joka tietää valtiopetoksen, maanpetoksen, murhan, tapon, ryöstön tai törkeän ryöstön, 25 luvun 1 tai 9 a §:ssä mainitun rikoksen taikka rahanväärennyksen, törkeän rahanväärennyksen taikka 34 luvussa mainitun toisen hengelle tai terveydelle vaarallisen rikoksen

olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

21 §

Joka

1) aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon tai

2) hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka toista vahingoittaakseen käyttää hyväksien virhettä, joka on aiheutettu 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla,

on tuomittava *rekisterimerkintärikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

28 luku

Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä

1 §

Varkaus

Joka anastaa toisen hallusta irtainta omaisuutta, on tuomittava *varkaudesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.

Yritys on rangaistava.

2 §

Törkeä varkaus

Jos varkauudessa

1) anastamisen kohteena on erittäin arvokas omaisuus,

2) anastamisella aiheutetaan rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa,

3) rikoksenteijä käyttää hyväksien rikoksen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa,

4) rikoksenteijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten ampuma-aseella, räjähdysaineella taikka muulla näiden kaltaisella vaarallisella välineellä tai

5) rikoksenteijä murtautuu asuttuun asuntoon

ja varkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava *törkeästä varkaudesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

3 §

Näpistys

Jos varkaus, huomioon ottaen anastetun omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomittava *näpistyksestä* sakkoon.

Yritys on rangaistava.

4 §

Kavallus

Joka anastaa hallussaan olevia varoja tai muuta irtainta omaisuutta, on tuomittava *kavalluksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.

Kavalluksesta tuomitaan myös se, joka anastaa löytämiään tai erehdyksen kautta haltuunsa saamia varoja tai muuta irtainta omaisuutta.

Kavalluksesta tuomitaan niin ikään se, joka saatuaan toimeksiannon perusteella tai muulla sellaisella tavalla haltuunsa varoja, joiden arvo hänen on tilitettävä toiselle, oikeudettomasti käyttämällä sanottuja tai niiden tilalle tulleita varoja taikka muulla sellaisella tavalla aiheuttaa tilitysvelvollisuuden täyttämättä jäämisen joko sovittuna tai muuten edellytettynä aikana.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua anastamista yritystä on rangaistava.

5 §

Törkeä kavallus

Jos kavalluksessa

1) kohteena on erittäin arvokas omaisuus tai suuri määrä varoja,

2) aiheutetaan rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa tai

3) rikoksenteikijä käyttää hyväkseen erityisen vastuullista asemaansa

ja kavallus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava *törkeästä kavalluksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Yritykseen on vastaavasti sovellettava, mitä 4 §:ssä on yrityksestä säädetty.

6 §

Lievä kavallus

Jos kavallus, huomioon ottaen anastetun omaisuuden arvo, oikeudettomasti käytettyjen varojen määrä tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomittava *lievästä kavalluksesta* sakkoon.

7 §

Luvaton käyttö

Joka luvattomasti käyttää toisen irtainta omaisuutta taikka kiinteää konetta tai laitetta, on tuomittava *luvattomasta käytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.

Yritys on rangaistava.

8 §

Lievä luvaton käyttö

Jos luvaton käyttö, huomioon ottaen se, että rikos ei ole omiaan aiheuttamaan merkittävää vahinkoa tai haittaa, tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomittava *lievästä luvattomasta käytöstä* sakkoon.

9 §

Luvaton pyynti

Joka luvattomasti metsästää toisen metsästysalueella tai kalastaa tai muuten pyytää toisen kalavedessä taikka ylittää lakiin, lupaan, sopimukseen tai päätökseen perustuvan metsästys- tai kalastusoikeutensa, on tuomittava *luvattomasta pyynnistä* sakkoon.

10 §

Hallinnan loukkaus

Joka luvattomasti

1) ottaa haltuunsa, siirtää tai piilottaa toisen hallinnassa olevaa irtainta omaisuutta,

2) käyttää toisen pihamaata kulkutienään taikka toisen hallinnassa olevaa maata rakentamalla, kaivamalla tai muulla sen kaltaisella tavalla tai

3) ottaa haltuunsa toisen hallinnassa olevaa maata taikka rakennuksen tai sen osan,

on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *hallinnan loukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Hallinnan loukkauksena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta.

11 §

Vakuusoikeuden loukkaus

Joka loukkaa toisen pantti- tai pidätysoi-
keutta

1) hävittämällä, vahingoittamalla, ottamalla haltuunsa tai käyttämällä omaisuuttaan tai

2) luovuttamalla omaisuuttaan tai muulla tavalla määräämällä siitä,

on tuomittava *vakuusoikeuden loukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Vakuusoikeuden loukkauksesta tuomitaan myös se, joka rikoksen kohteena olevan omaisuuden omistajan puolesta tekee 1 momentissa tarkoitetun rikoksen.

12 §

Määritelmät

Tämän luvun säännöksiä sovelletaan myös, kun teko kohdistuu yhteiseen omaisuuteen, johon tekijällä on osuus.

Mitä 1—6 §:ssä on irtaimesta omaisuudesta säädetty, sovelletaan myös sähköön tai lämpöön, joka on saatettu taloudellisesti hyväksi käytettävään muotoon.

Tämän luvun 4—6 §:n säännöksiä sovellettaessa pidetään tekijän hallussa olevina myös toisen tilillä olevia varoja, jos tekijällä on oikeus siirtää tai nostaa niitä.

13 §

Jokamiehen oikeuksista

Tämän luvun säännökset eivät koske maassa olevien kuivien risujen, maahan pudonneiden käpyjen tai pähkinöiden taikka luonnonvaraisten marjojen, sienten, kukkien tai, jäkälää ja sammalta lukuun ottamatta, muiden sellaisten luonnontuotteiden keräämistä toisen maalta.

14 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjää ei saa nostaa syytettä 7—11 §:ssä tarkoitetuista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi.

Mitä 1 momentissa on säädetty, koskee myös 1, 3, 4 ja 6 §:ssä tarkoitettuja rikoksia, jos

1) rikoksenteikijä asuu yhteistaloudessa asianomistajan kanssa ja rikoksen kohteena on tässä yhteistaloudessa oleva omaisuus,

2) rikoksen kohteena on rikosenteikijän puolison, sisaruksen tai suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa olevan sukulaisen omaisuus tai

3) rikoksenteikijä on kuolinpesän osakas ja rikoksen kohteena on pesän omaisuus.

29 luku

Rikoksista julkista taloutta vastaan

1 §

Veropetos

Joka antamalla viranomaiselle verotusta varten väärän tiedon veron määräämiseen vaikuttavasta seikasta tai salaamalla verotusta varten annetussa ilmoituksessa sellaisen seikan taikka muulla petollisella toimella välttää tai yrittää välttää veroa, on tuomittava *veropetoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Veropetoksesta tuomitaan myös se, joka veroa välttääkseen jättää antamatta veroilmoituksen tai muun verotusta varten säädetyn tai vaaditun ilmoituksen ja siten aiheuttaa veron määräämättä jättämisen tai sen määräämisen liian alhaiseksi.

2 §

Törkeä veropetos

Jos veropetoksessa

1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti ja veropetos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava *törkeästä veropetoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

3 §

Lievä veropetos

Jos veropetos, huomioon ottaen tavoitellun taloudellisen hyödyn määrä tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomittava *lievää veropetoksesta* sakkoon.

Lievästä veropetoksesta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos veron korotus harkitaan riittäväksi seuraamukseksi.

4 §

Verorikkomus

Joka

1) jättää määräajassa tilittämättä ennakonpidätyksen tai

2) muun syyn kuin maksukyvyttömyyden takia jättää määräajassa suorittamatta sellaisen veron, joka on maksettava oma-aloitteisesti ilman erityistä maksuunpanotointa,

on tuomittava, jollei teko ole rangaistava veropetoksena, *verorikkomuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Verorikkomuksena ei kuitenkaan pidetä vähäistä laiminlyöntiä, joka on viivyttämättä korjattu.

Verorikkomuksesta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos veron korotus harkitaan riittäväksi seuraamukseksi.

5 §

Avustuspotos

Joka

1) antaa avustuksesta päättävälle väärän tiedon, joka on omiaan olennaisesti vaikuttamaan avustuksen saantiin, määrään tai ehtoihin, tai

2) jättää ilmoittamatta sellaisesta avustuksen saantiin, määrään tai ehtoihin olennaisesti vaikuttavasta olosuhteiden muutoksesta, josta myöntämispäätöksen yhteydessä tai muuten on erityisesti velvoitettu ilmoittamaan,

ja siten hankkii tai yrittää hankkia itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä, on tuomittava *avustuspotoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

6 §

Törkeä avustuspotos

Jos avustuspotoksessa tavoitellaan huomattavaa hyötyä ja avustuspotos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava *törkeästä avustuspotoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

7 §

Avustuksen väärinkäyttö

Joka avustuksen myöntämispäätöksen ehtojen tai määräysten vastaisesti käyttää avustusta olennaisesti vastoin sen käyttötarkoitusta, on tuomittava *avustuksen väärinkäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

8 §

Avustusrikkomus

Jos avustuspotos tai avustuksen väärinkäyttö, huomioon ottaen tavoitellun hyödyn määrä tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomittava *avustusrikkomuksesta* sakkoon.

Avustusrikkomuksesta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos avustuksen takaisinperinnän harkitaan riittävän.

9 §

Määritelmät

Verolla tarkoitetaan tässä luvussa myös veron ennakkoa ja veroon rinnastettavaa julkista maksua.

Avustuksella tarkoitetaan tässä luvussa taloudellista tukea, joka myönnetään joko lakisääteisesti tai harkinnanvaraisesti muuhun kuin henkilökohtaiseen kulutukseen valtion, kunnan tai muun julkisyhteisön taikka, sen mukaan kuin siitä lailla erikseen säädetään, muun yhteisön tai säätiön varoista. Taloudellisena tukena pidetään myös lainaa, korkotukea ja lainan vakuutta.

Avustuksella tarkoitetaan myös valtion-osuutta tai -avustusta kunnalle tai kuntainliitolle. Avustuksen myöntämiseen rinnastetaan kunnan kantokyselyluokan vahvistaminen.

30 luku

Elinkeinorikoksista

1 §

Markkinointirikos

Joka tavaroiden, palveluksien, kiinteistöjen, arvopapereiden tai muiden hyödykkeiden ammattimaisessa markkinoinnissa antaa markkinoinnin kohderyhmän kannalta merkityksellisiä totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja, on tuomittava *markkinointirikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

2 §

Kilpailumenettelyrikos

Joka elinkeinotoiminnassa käyttää omaa tai toisen elinkeinotoimintaa koskevaa totuudenvastaista tai harhaanjohtavaa ilmaisua ja siten aiheuttaa toiselle elinkeinonharjoittajalle vahinkoa, on tuomittava *kilpailumenettelyrikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

3 §

Kulutusluottorikos

Joka elinkeinotoiminnassa ottaa kuluttajalta tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa elävältä kulutusluottoon perustuvasta saatavasta kuluttajansuojalain 7 luvun 14 §:ssä kielletyn vekseli- tai muun sitoumuksen taikka käyttää kulutusluoton perimiseksi trattaa, on tuomittava *kulutusluottorikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

4 §

Yritysvakoilu

Joka oikeudettomasti hankkii tiedon toiselle kuuluvasta yrityssalaisuudesta

1) tunkeutumalla ulkopuolisilta suljettuun paikkaan taikka ulkopuolisilta suojattuun tietojärjestelmään,

2) jäljentämällä asiakirjan tai muulla siihen rinnastettavalla tavalla tai

3) käyttämällä teknistä erikoislaitetta tarkoituksin oikeudettomasti ilmaista tällaisen salaisuus tai oikeudettomasti käyttää sitä, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *yritysvakoi-*

lusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

5 §

Yrityssalaisuuden rikkominen

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä tai toista vahingoittaakseen oikeudettomasti ilmaisee toiselle kuuluvan yrityssalaisuuden tai oikeudettomasti käyttää tällaista yrityssalaisuutta, jonka hän on saanut tietoonsa

1) ollessaan toisen palveluksessa,

2) toimiessaan yhteisön tai säätiön hallinto-neuvoston tai hallituksen jäsenenä, toimitusjohtajana, tilintarkastajana tai selvitysmiehenä taikka niihin rinnastettavassa tehtävässä tai

3) suorittaessaan tehtävää toisen puolesta tai muuten luottamuksellisessa liikesuhteessa,

on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *yrityssalaisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Tämä pykälä ei koske tekoa, johon 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö on ryhtynyt palvelusaikansa päätyttyä.

6 §

Yrityssalaisuuden väärinkäyttö

Joka oikeudettomasti

1) käyttää tässä laissa rangaistavaksi säädettyllä teolla tietoon saatua tai ilmaistua toiselle kuuluvaa yrityssalaisuutta elinkeinotoiminnassa taikka

2) hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä ilmaisee tällaisen salaisuuden,

on tuomittava *yrityssalaisuuden väärinkäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

7 §

Lahjominen elinkeinotoiminnassa

Joka

1) elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevalle,

2) elinkeinonharjoittajana toimivan yhteisön tai elinkeinotoimintaa harjoittavan säätiön hallintoneuvoston tai hallituksen jäsenelle, toimitusjohtajalle, tilintarkastajalle tai selvitysmiehelle taikka

3) elinkeinonharjoittajan puolesta tehtävää suoritavalle

tarjoaa, lupaa tai antaa lahjottavalle itselleen taikka toiselle osoitetun oikeudettoman edun (*lahjuksen*) tarkoituksin saattaa lahjottava toimessaan tai tehtävässään suosimaan lahjuksen antajaa tai jotakuta muuta taikka palkita lahjottava sellaisesta suosimisesta, on tuomittava *lahjomisesta elinkeinotoiminnassa* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

8 §

Lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa

Joka

1) elinkeinonharjoittajan palveluksessa ollessaan,

2) elinkeinonharjoittajana toimivan yhteisön tai elinkeinotoimintaa harjoittavan säätiön hallintoneuvoston tai hallituksen jäsenenä, toimitusjohtajana, tilintarkastajana tai selvitysmiehenä taikka

3) elinkeinonharjoittajan puolesta tehtävää suorittaessaan

itselleen tai toiselle vaatii, edustaa tai ottaa vastaan lahjuksen suosiakseen toimessaan tai tehtävässään lahjuksen antajaa tai jotakuta muuta taikka palkkiona sellaisesta suosimisesta, on tuomittava *lahjuksen ottamisesta elinkeinotoiminnassa* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

9 §

Kirjanpitorikos

Jos kirjanpitovelvollinen, tämän edustaja tai se, jonka tehtäväksi kirjanpito on toimeksiantolla uskottu, tahallaan

1) laiminlyö kokonaan tai osaksi liiketapahutumien kirjaamisen tai tilinpäätöksen laatimisen,

2) merkitsee kirjanpitoon vääriä tai harhaanjohtavia tietoja tai

3) hävittää, kätkee tai vahingoittaa kirjanpitoaineistoa

ja siten olennaisesti vaikeuttaa oikean ja riittävän kuvan saamista kirjanpitovelvollisen toiminnan taloudellisesta tuloksesta tai taloudellisesta asemasta, hänet on tuomittava *kirjanpitorikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

10 §

Tuottamuksellinen kirjanpitorikos

Jos kirjanpitovelvollinen, tämän edustaja tai se, jonka tehtäväksi kirjanpito on toimeksiantolla uskottu, törkeästi huolimattomuudesta

1) laiminlyö kokonaan tai osaksi liiketapahutumien kirjaamisen tai tilinpäätöksen laatimisen taikka

2) hävittää, hukkaa tai vahingoittaa kirjanpitoaineistoa

ja siten olennaisesti vaikeuttaa oikean ja riittävän kuvan saamista kirjanpitovelvollisen toiminnan taloudellisesta tuloksesta tai taloudellisesta asemasta, hänet on tuomittava *tuottamuksellisesta kirjanpitorikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

11 §

Määritelmä

Yrityssalaisuudella tarkoitetaan tässä luvussa liike- tai ammattisalaisuutta taikka muuta vastaavaa elinkeinotoimintaa koskevaa tietoa, jonka elinkeinonharjoittaja pitää salassa ja jonka ilmaiseminen olisi omiaan aiheuttamaan taloudellista vahinkoa joko hänelle tai toiselle elinkeinonharjoittajalle, joka on uskonut tiedon hänelle.

12 §

Syyteoikeus

Virallisen syyttäjän on ennen markkinointirikosta koskevan syytteen nostamista kuultava kuluttaja-asiamiestä. Tuomioistuimen on markkinointirikosta ja kilpailumenettelyrikosta koskevaa asiaa käsitellessään varattava kuluttaja-asiamiehelle tilaisuus tulla kuulluksi.

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 2 tai 4—8 §:ssä tarkoitetuista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

31 luku

Ryöstöstä ja kiristyksestä

1 §

Ryöstö

Joka

1) käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla välittömästi käyttää sellaista väkivaltaa toisen hallusta anastaa tai ottaa luvattomasti käyttöön toisen irtainta omaisuutta taikka

2) sellaista väkivaltaa tai uhkausta käyttämällä pakottaa toisen luopumaan taloudellisesta edusta, johon rikoksenteijällä tai sillä, jonka puolesta hän toimii, ei ole laillista oikeutta,

on tuomittava *ryöstöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Ryöstöstä tai sen yrityksestä tuomitaan myös se, joka 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta anastamisesta tai käyttöön ottamisesta verkseltään tavattuna käyttämällä siinä tarkoitettua väkivaltaa tai uhkausta täyttää tai yrittää täyttää rikoksen taikka pitää tai yrittää pitää siten ottamansa omaisuuden.

Ellei tässä pykälässä tarkoitettu teko, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, ole kokonaisuutena arvostellen vakava, ei rikoksenteijää tuomita ryöstöstä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää.

2 §

Törkeä ryöstö

Jos ryöstössä

1) aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaara,

2) rikos tehdään erityistä raakuutta tai julmuutta osoittavalla tavalla,

3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä tai

4) rikos kohdistetaan henkilöön, joka ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi ei voi itseään tai omaisuuttaan puolustaa,

ja ryöstö on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä ryöstöstä* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

3 §

Kiristys

Joka muulla kuin 1 §:ssä tarkoitetulla uhkauksella pakottaa toisen luopumaan taloudellisesta edusta, johon rikoksenteijällä tai sillä, jonka puolesta hän toimii, ei ole laillista oikeutta, on tuomittava *kiristyksestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

4 §

Törkeä kiristys

Jos kiristyksessä

1) uhataan vakavanlaatuisella rikoksella, joka vaarantaisi toisen hengen tai terveyden tai aiheuttaisi huomattavaa vahinkoa toisen omaisuudelle,

2) rikoksenteijä käyttää häikäilemättömästi hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa,

3) taloudellinen etu, josta toinen pakotetaan luopumaan, on erittäin arvokas tai

4) aiheutetaan rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva taloudellista vahinkoa

ja kiristys on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä kiristyksestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

32 luku

Kätkemisrikoksista

1 §

Kätkemisrikos

Joka kätkee, hankkii, ottaa huostaansa tai välittää toiselta varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saatua omaisuutta taikka muulla tavoin ryhtyy sellaiseen omaisuuteen, vaikka tietää, että omaisuus on tällä tavalla saatu, on tuomittava *kätkemisrikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.

2 §

Törkeä kätkemisrikos

Jos kätkemisrikoksen kohteena on erittäin arvokas omaisuus ja kätkemisrikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava *törkeästä kätkemisrikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

3 §

Ammattimainen kätkemisrikos

Jos edellä tässä luvussa tarkoitettu ryhtyminen rikoksella saatuun omaisuuteen on laajamittaista ja ammattimaista, rikoksenteikijä on tuomittava *ammattimaisesta kätkemisrikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

4 §

Tuottamuksellinen kätkemisrikos

Joka hankkii, ottaa huostaansa tai välittää toiselta 1 §:ssä tarkoitettulla rikoksella saatua omaisuutta taikka muulla tavoin ryhtyy sellaiseen omaisuuteen, vaikka hänellä on syytä epäillä, että omaisuus on tällä tavalla saatu, on tuomittava *tuottamuksellisesta kätkemisrikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

5 §

Kätkemisrikkomus

Jos kätkemisrikos tai tuottamuksellinen kätkemisrikos, huomioon ottaen omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomittava *kätkemisrikkomuksesta* sakkoon.

6 §

Rajoitussäännös

Tämän luvun 1—5 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu.

Tämän luvun säännöksiä ei sovelleta rikoksenteikijän kanssa yhteistaloudessa asuvaan henkilöön, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikoksenteikijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta.

33 luku

Väärennysrikoksista

1 §

Väärennys

Joka valmistaa vääran asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka käyttää vääraa tai väärennettyä todistuskappaletta tällaisena todisteena, on tuomittava *väärennyksestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

2 §

Törkeä väärennys

Jos väärennyksessä

1) rikoksen kohteena oleva todistuskappale on yleiseltä kannalta tärkeä viranomaisen säilyttämä arkistoasiakirja tai viranomaisen pitämä yleinen rekisteri taikka jos todistuskappale on todistusarvoltaan muuten erityisen merkityksellinen tai

2) rikoksenteikijä käyttää väärennysrikosten tekemistä varten hankittua teknistä laitteistoa taikka muuten toimii erityisen suunnitelmallisesti

ja väärennys on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava *törkeästä väärennyksestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

3 §

Lievä väärennys

Jos väärennys, huomioon ottaen todistuskappaleen laatu tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomittava *lievästä väärennyksestä* sakkoon.

4 §

Väärennysaineiston hallussapito

Joka ilman hyväksyttävää syytä pitää hallussaan vääraa tai väärennettyä todistuskappaletta taikka sellaista välinettä tai tarviketta, jota voidaan perustellusti epäillä pääasiallisesti käytettävän väärennysrikosten tekemiseen, on tuomittava *väärennysaineiston hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

5 §

Maastomerkin väärennys

Joka vaikeuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisten maasto-olosuhteiden todistamista asettaa väärin taikka luvattomasti hävittää, muuttaa tai siirtää rajaa, linjaa tai veden korkeutta osoittavan taikka muun niihin verrattavan maastomerkin, on tuomittava *maastomerkin väärennyksestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

6 §

Määritelmät

Todistuskappaleena pidetään tässä laissa asiakirjaa ja sen näköisjäljennöstä, merkkiä, leimaa, rekisterikilpeä, ääni- ja kuvatallennetta, piirturin, laskimen tai muun vastaavan teknisen laitteen tuottamaa tallennetta sekä automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuvaa tallennetta, jos sitä käytetään tai voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena oikeuksista, velvoitteista tai tosiasioista.

Todistuskappale on väärä, jos se todisteena käytettäessä on omiaan antamaan erehdyttävän kuvan alkuperästään tai antajansa henkällisyydestä.

Todistuskappale on väärennetty, jos sen sisältöä on oikeudettomasti muutettu jonkin todistelun kannalta merkityksellisen tiedon osalta.

7 §

Menettämisseuraamus

Väärä ja väärennetty todistuskappale, väärällä leimalla tai merkillä varustettu esine sekä 4 §:ssä mainittu väline tai tarvike on tuomittava valtiolle menetetyksi.

Menettämisseuraamus voidaan kuitenkin jättää tuomitsematta, jollei ole syytä varoa todistuskappaleen, esineen, välineen tai tarvikkeen joutuvan rikolliseen käyttöön. Menettämisseuraamuksen tuomitsemisen asemesta tuomioisin voi määrätä, että todistuskappaleeseen, esineeseen, välineeseen tai tarvikkeeseen on tehtävä rikollisen käytön estämiseksi tarpeelliset muutokset.

Menettämisseuraamus voidaan myös jättää tuomitsematta tai rajoittaa koskemaan vain osaa omaisuudesta, jos seuraamus muuten olisi olosuhteet huomioon ottaen kohtuuton.

35 luku

Vahingonteosta

1 §

Vahingonteko

Joka oikeudettomasti hävittää tai vahingoittaa toisen omaisuutta, on tuomittava *vahingonteosta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Vahingonteosta tuomitaan myös se, joka toista vahingoittaakseen oikeudettomasti hävittää, turmelee, kätkee tai salaa tietovälineelle tallennetun tiedon tai muun tallennuksen.

2 §

Törkeä vahingonteko

Jos vahingonteolla aiheutetaan

- 1) erittäin suurta taloudellista vahinkoa,
- 2) rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa taikka
- 3) historiallisesti tai sivistyksellisesti erityisen arvokkaalle omaisuudelle huomattavaa vahinkoa

ja vahingonteko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä vahingonteosta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

3 §

Lievä vahingonteko

Jos vahingonteko, huomioon ottaen vahingon vähäisyys tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava *lievästä vahingonteosta* sakkoon.

4 §

Yhteinen omaisuus

Tämän luvun säännöksiä sovelletaan myös, kun teko kohdistuu yhteiseen omaisuuteen, johon tekijällä on osuus.

5 §

Rajoitussäännös

Tämän luvun säännöksiä ei sovelleta, milloin teosta on muualla laissa säädetty yhtä ankara tai ankarampi rangaistus.

6 §

Syyteoikeus

Jos 1 tai 3 §:ssä tarkoitettun rikoksen kohteena on ollut ainoastaan yksityinen omaisuus, virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi.

36 luku

Petoksesta ja muusta epärehellisydestä

1 §

Petos

Joka, hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdyttä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä, on tuomittava *petoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Petoksesta tuomitaan myös se, joka 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa tietojenkäsittelylaitteeseen vääriä tietoja syöttämällä tai koneelliseen tietojenkäsittelyyn muuten puuttumalla vääristää tietojenkäsittelyn lopputuloksen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa.

Yritys on rangaistava.

2 §

Törkeä petos

Jos petoksessa

- 1) tavoitellaan huomattavaa hyötyä,
 - 2) aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa,
 - 3) rikos tehdään käyttämällä hyväksi vastuulliseen asemaan perustuvaa erityistä luottamusta tai
 - 4) rikos tehdään käyttämällä hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa
- ja petos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava *törkeästä petoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

3 §

Palvelupetos

Joka aikomatta suorittaa asianmukaista maksua, ketään kuitenkaan erehdyttämättä tai erehdyttä hyväksi käyttämättä

1) käyttää hyväkseen kuljetus-, ravitsemus-, majoitus-, viihde- tai muuta vastaavaa yleisölle tarjottua palvelua tai

2) hankkii itselleen pääsyn kulkuvälineeseen, tilaisuuteen, laitokseen tai suljetulle alueille,

on tuomittava *palvelupetoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Yritys on rangaistava.

4 §

Lievä petos

Jos petos tai palvelupetos, huomioon ottaen tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon määrä taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomittava *lievästä petoksesta* sakkoon.

5 §

Luottamusaseman väärinkäyttö

Jos se, jonka tehtävänä on hoitaa toisen taloudellisia tai oikeudellisia asioita, väärinkäyttää luottamusasemaansa

1) ryhtymällä sellaiseen toimeen, johon hänellä ei ole oikeutta, tai

2) jättämällä tehtävänsä kokonaan tai osaksi suorittamatta

ja siten aiheuttaa vahinkoa sille, jonka asioita hänen tulee hoitaa, hänet on tuomittava *luottamusaseman väärinkäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

6 §

Kiskonta

Joka käyttämällä hyväksi toisen taloudellista tai muuta ahdinkoa, riippuvaista asemaa, ymmärtämättömyyttä tai ajattelemattomuutta jonkin sopimuksen tai muun oikeustoimen yhteydessä hankkii tai edustaa itselleen tai toiselle taloudellista etua, joka on selvästi epäsuhteessa vastikkeeseen, on tuomittava *kiskonnasta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Kiskonnasta tuomitaan myös se, joka luotonannossa ottaa tai edustaa itselleen tai toiselle korkoa tai muuta taloudellista etua, joka huomattavasti ylittää julkisen valvonnan alaisen rahalaitosten vastaavassa luotonannossa ottaman tavanomaisen koron.

Kiskonnasta tuomitaan niin ikään se, joka käyttää hyväkseen tai luovuttaa saamisen tai muun sellaisen taloudellisen edun, jonka hän on tiennyt saaduksi 1 momentissa mainituissa olosuhteissa, tai jonka hän, jos etu on saatu luotonannossa, on tiennyt sellaiseksi kuin 2 momentissa tarkoitetaan.

7 §

Törkeä kiskonta

Jos kiskonnassa

- 1) tavoitellaan huomattavaa hyötyä,
- 2) aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa,
- 3) rikoksenteikijä käyttää häikäilemättömästi hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa tai
- 4) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti

ja kiskonta on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava *törkeästä kiskonnasta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

8 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä palvelupetoksesta, lievistä petoksesta eikä luottamusaseman väärinkäytöstä, ellei asianomistaja ilmoita sitä syytteeseen pantavaksi.

Syyte ilmoitus ei ole kuitenkaan tarpeen luottamusaseman väärinkäytöstä, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamisen tai jos asioiden hoitaminen perustuu lain tai viranomaisen määräykseen taikka jos rikoksen on tehnyt asianajaja tai muu henkilö, joka on tehtävässään julkisen valvonnan alainen tai siihen rinnastettavassa asemassa.

37 luku

Maksuvälineriikoksista

1 §

Rahanväärennys

Joka valmistaa väärää rahaa tai väärentää rahaa saattaakseen sen käypänä liikkeeseen taikka tässä tarkoituksessa tuo maahan, hankkii, vastaanottaa tai toiselle luovuttaa vääräksi tai väärennetyksi tietämäänsä rahaa, on tuomittava *rahanväärennyksestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

2 §

Törkeä rahanväärennys

Jos rahanväärennyksessä

- 1) väärän tai väärennetyn rahan määrä tai arvomäärä on huomattava tai
- 2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti ja rahanväärennys on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava *törkeästä rahanväärennyksestä* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

3 §

Lievä rahanväärennys

Jos rahanväärennys, huomioon ottaen väärän tai väärennetyn rahan määrä ja arvomäärä, tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon määrä taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomittava *lievästä rahanväärennyksestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

4 §

Rahanväärennyksen valmistelu

Joka rahanväärennysrikoksen tekemistä varten valmistaa, tuo maahan, hankkii tai vastaanottaa tällaisen rikoksen tekemiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen, on tuomittava *rahanväärennyksen valmistelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

5 §

Väärän rahan käyttö

Joka, vastaanotettuaan vääriä tai väärennettyä rahaa käypänä, luovuttaa sen toiselle saatukseen sen uudelleen sellaisena liikkeeseen, vaikka hän tietää rahan vääriksi tai väärennetyksi, on tuomittava *väärän rahan käytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

6 §

Väärän rahan hallussapito

Joka ilman hyväksyttävää syytä pitää hallussaan vääriä tai väärennettyä rahaa, on tuomittava *väärän rahan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

7 §

Rahajäljitelmän levitys

Joka yleisölle levittämistä varten valmistaa tai hankkii taikka yleisölle levittää käypää rahaa erehdyttävästi muistuttavan lomakkeen, merkin, kuvan tai muun esineen, on tuomittava *rahajäljitelmän levityksestä* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

8 §

Maksuvälinepetos

Joka, hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä,

1) käyttää pankki-, maksu- tai luottokorttia, shekkiä tai muuta näihin rinnastettavaa maksuvälinettä ilman maksuvälineen laillisen haltijan lupaa, lupaan perustuvan oikeutensa ylittäen tai muuten ilman laillista oikeutta tai

2) luovuttaa sellaisen maksuvälineen tai maksuvälinelomakkeen toiselle saatukseen sen ilman laillista oikeutta käytettäväksi,

on tuomittava *maksuvälinepetoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Maksuvälinepetoksesta tuomitaan myös se, joka tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittäen väärinkäyttää 1 momentissa tarkoitettua maksuvälinettä ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa, jollei hänellä maksuvälinettä käyttäessään ollut aikomus viipymättä korvata vahinko.

9 §

Törkeä maksuvälinepetos

Jos maksuvälinepetoksessa

1) aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa tai

2) rikoksenteikijä on rikoksen tekemistä varten tehnyt tai teettänyt maksuvälinelomakkeita, joista rikoksessa käytetty maksuväline on valmistettu, taikka rikos muuten tehdään erityisen suunnitelmallisesti

ja maksuvälinepetos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava *törkeästä maksuvälinepetoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

10 §

Lievä maksuvälinepetos

Jos maksuvälinepetos, huomioon ottaen tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon määrä taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomittava *lievästä maksuvälinepetoksesta* sakkoon.

11 §

Maksuvälinepetoksen valmistelu

Joka maksuvälinepetosrikoksen tekemistä varten valmistaa tai tuo maahan maksuvälinelomakkeen, johon on luvatta painettu maksavan laitoksen nimi, taikka mainitussa tarkoituksessa valmistaa, tuo maahan, hankkii tai vastaanottaa tällaisten lomakkeiden valmistamiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen, on tuomittava *maksuvälinepetoksen valmistelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

12 §

Määritelmät

Rahalla tarkoitetaan tässä luvussa seteleitä ja metallirahoja, jotka Suomessa tai muussa maassa ovat virallisesti käypiä maksuvälineitä.

Mitä tässä luvussa on maksuvälineestä säädetty, sovelletaan myös julkisen valvonnan alaisen rahalaitoksen talletuksesta antamaan vastakirjaan ja muuhun saamistodisteeseen.

Maksuvälinelomakkeella tarkoitetaan tässä luvussa maksuvälineeksi täydennettävää painettua lomaketta tai korttia, josta ilmenee

maksavan raha- tai rahoituslaitoksen nimi ja jota ei pidetä yleisön vapaasti saatavissa.

13 §

Menettämisseuraamus

Väärä ja väärennetty raha, 4 ja 11 §:ssä tarkoitetut välineet ja tarvikkeet, 7 §:ssä tarkoitettu rahajäljitelmä sekä 11 §:ssä tarkoitettu maksuvälinelomake ja sellaisesta lomakkeesta tehty maksuväline on tuomittava valtiolle menetettyksi.

38 luku

Salaisuuden rikkomisesta

9 §

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä edellä tässä luvussa mainituista rikoksista, ellei asianomistaja ole ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi.

39 luku

Velallisen rikoksista

1 §

Velallisen epärehellisyys

Velallinen, joka tietäen jo olemassaolevien tai odotettavien taloudellisten vaikeuksiensa perusteella tekonsa voivan vahingoittaa velkojensa taloudellisia etuja

- 1) hävittää omaisuuttaan,
- 2) ilman hyväksyttävää syytä lahjoittaa tai muuten luovuttaa sitä,
- 3) siirtää omaisuuttaan ulkomaille saattaakseen sen velkojensa ulottumattomiin tai
- 4) lisää perusteettomasti velvoitteitaan ja siten aiheuttaa maksukyvyttömäksi tulemisensa tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyytään, on tuomittava *velallisen epärehellisyydestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

2 §

Velallisen petos

Velallinen, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä konkurssi-, akordi- tai ulosottomenettelyssä

- 1) salaa omaisuuttaan,

2) ilmoittaa kokonaan tai osittain perustetoman taikka valeoikeustoimeen perustuvan velvoitteen tai

3) antaa muun väärän tai harhaanjohtavan tiedon velkojien kannalta merkityksellisestä seikasta,

on tuomittava *velallisen petoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Jos velallinen oikaisee erehdyttävän tiedon tai muuten ehkäisee tekonsa vaikutuksen menettelyyn, ennen kuin hän vahvistaa pesäluettelon oikeaksi tai erehdyttävä tieto muuten vaikuttaa menettelyyn, ei tekoa pidetä velallisen petoksena.

3 §

Törkeä velallisen petos

Jos velallisen petoksessa

- 1) tavoitellaan huomattavaa hyötyä tai
- 2) velallinen vahvistaa väärän tai harhaanjohtavan tiedon tuomioistuimessa oikeaksi ja velallisen petos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteikijä on tuomittava *törkeästä velallisen petoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

4 §

Velallisen vilpillisyys

Jos velallinen tekee 2 §:ssä tarkoitetun teon ilman hyötymistarkoitusta joko tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta, hänet on tuomittava *velallisen vilpillisyydestä* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

5 §

Velallisrikkomus

Jos velallisen petos tai velallisen vilpillisyys, huomioon ottaen velallisen antaman väärän tai harhaanjohtavan tiedon vähäinen merkitys velkojien kannalta taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomittava *velallisrikkomuksesta* sakkoon.

6 §

Velkojansuosinta

Velallinen, joka tietäen itsensä kyvyttömäksi täyttämään velvoitteensa suosii tiettyä velkojaa muiden velkojien kustannuksella

1) maksamalla erääntymättömän velan,

2) antamalla velkojan saatavan turvaavan vakuuden, josta ei ollut sovittu tai jota velallinen ei ollut luvannut velkasuhteen syntyessä,

3) käyttämällä velvoitteen täyttämiseen epätavallista maksuvälinettä tai

4) ryhtymällä muuhun niihin rinnastettavaan velkojan asemaa parantavaan järjestykseen,

on tuomittava *velkojansuosinnasta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

7 §

Velallisen rikoksen tekijä

Joka velallisen puolesta on tehnyt 1—6 §:ssä tarkoitetun rikoksen, tuomitaan niin kuin velallinen.

8 §

Määritelmä

Mitä tässä luvussa on säädetty ulosottomenettelystä, koskee soveltuvin osin myös ulosottoviranomaisen menettelyä, johon ryhdytään ulosoton turvaamiseksi.

9 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä velallisen epärehellisyydestä, velallisrikkomuksesta eikä velkojansuosinnasta, ellei asianomistaja ilmoita sitä syytteeseen pantavaksi.

Velallisen epärehellisyyden ja velkojansuosinnan asianomistajia ovat velallisen teon aikaiset tunnetut velkojat. Velallisen petoksen, törkeän velallisen petoksen, velallisen vilpillisyyden ja velallisrikkomuksen asianomistajia ovat kysymyksessä olevaan selvitys- tai täytäntönpäytäminen osallistuvat velkojat.

Jos velallisen konkurssipesällä on konkurssisäännön perusteella määrätty hallinto, se käyttää asianomistajien puhevaltaa velallisen rikosta koskevassa jutussa. Yksittäisellä velkojalla on kuitenkin oikeus itsenäisesti käyttää puhevaltaa omasta puolestaan.

46 luku

Säännöstelyrikoksista ja salakuljetuksesta

1 §

Säännöstelyrikos

Joka rikkoo tai yrittää rikkoo

1) sotatilasta annetussa laissa (303/30),

2) eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämistä annetussa laissa (659/67),

3) väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annetussa laissa (407/70),

4) hintavalvontalaissa (156/74),

5) maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annetussa laissa (157/74),

6) valuuttalaissa (954/85) tai

7) eräistä Etelä-Afrikkaan kohdistuvista toimenpiteistä annetussa laissa (1104/85)

säädettyä tai viranomaisen näiden lakien nojalla antamaa säännöstelymääräystä, on tuomittava *säännöstelyrikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

2 §

Törkeä säännöstelyrikos

Jos säännöstelyrikoksessa

1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,

2) rikos on omiaan jollakin alueella tai koko maassa aiheuttamaan huomattavaa vaaraa väestön toimeentulolle, yhteiskunnan taloudelliselle toiminnalle tai maan taloudelliselle puolustusvalmiudelle tai

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti ja säännöstelyrikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava *törkeästä säännöstelyrikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

3 §

Säännöstelyrikkomus

Jos säännöstelyrikos, huomioon ottaen tavoitellun hyödyn määrä tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikosentekijä on tuomittava *säännöstelyrikkomuksesta* sakkoon.

4 §

Salakuljetus

Joka ilman asianmukaista lupaa taikka muuten tuontia tai vientiä koskevien säännösten tai määräysten vastaisesti tuo tai yrittää tuoda maahan taikka vie tai yrittää viedä maasta tavaraa, jonka tuonti tai vienti on kielletty tai edellyttää viranomaisen lupaa tai tarkastusta, on tuomittava *salakuljetuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Salakuljetuksena ei kuitenkaan pidetä 1—3 §:ssä tarkoitetun tuontia tai vientiä koskevan säännöksen tai määräyksen rikkomista.

5 §

Salakuljetusrikkomus

Jos salakuljetus, huomioon ottaen tavaran arvo tai määrä tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava *salakuljetusrikkomuksesta* sakkoon.

6 §

Laiton tuontitavaraan ryhtyminen

Joka kätkee, hankkii, ottaa huostaansa tai välittää sellaista omaisuutta, johon nähden sitä maahan tuotaessa on tehty 1—5 §:ssä tai 29 luvun 1—3 §:ssä tarkoitettu rikos, taikka muulla tavoin ryhtyy sellaiseen omaisuuteen, vaikka hän tietää, että omaisuus on tällä tavalla maahan tuotu, on tuomittava *laittomasta tuontitavaraan ryhtymisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

7 §

Rajoitussäännös

Tämän luvun 1—5 §:ssä tarkoitettuna rikoksena ei pidetä vähäistä ilmoittamis- tai tiedonantovelvollisuuden laiminlyöntiä eikä muuta vähäistä menettelytapamääräyksen rikkomista.

Laittomasta tuontitavaraan ryhtymisestä ei tuomita henkilöä, joka on osallinen tavaraa maahan tuotaessa tehtyyn rikokseen.

Tämän luvun 6 §:ää ei sovelleta rikoksenteijän kanssa yhteistaloudessa asuvaan henkilöön, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikosenteijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta.

8 §

Omaisuuksien menettäminen

Omaisuus, joka on ollut 1—5 §:ssä tarkoitettuna rikoksen kohteena (*rikosesine*), on tuomitettava valtiolle menetetyksi siltä osin kuin menettämisseuraamus on tarpeen

- 1) säännöstelyn tarkoituksen turvaamiseksi,
- 2) omaisuuteen kohdistuvien uusien vastaavankaltaisten rikosten ehkäisemiseksi tai
- 3) omaisuuden terveydelle tai ympäristölle vaarallisten ominaisuuksien vuoksi.

Astia, päällys tai muu väline, jota on käytetty menetetyksi tuomittavan rikosesineen säilyttämiseen, voidaan myös tuomita menetetyksi, jos rikosesineen menettämisseuraamusta ei muuten ole hankaluuksitta mahdollista panna täytäntöön.

Kuljetusväline, jota on käytetty 1—6 §:ssä tarkoitettuna rikoksen tai 6 §:ssä tarkoitettuna veropetoksen tekemiseen ja johon on tehty rikosesineen kätkemistä helpottavia tai muulla tavoin rikoksen tekemistä edistäviä rakennemuutoksia, voidaan tuomita valtiolle menetetyksi. Muukin kuljetusväline voidaan tuomita menetetyksi, jos sitä on pääasiallisesti käytetty sellaisen rikoksen tekemiseen.

9 §

Omaisuuksien menettämisen rajoitukset

Menetetyksi ei tuomita rikosesinettä, säilytysvälinettä tai kuljetusvälinettä, joka kokonaan tai osaksi kuuluu muulle kuin rikoksen tekijälle, rikokseen osalliselle tai sille, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty. Omaisuus voidaan kuitenkin tuomita menetetyksi siltä, jolle omaisuus on rikoksen tekemisen jälkeen siirretty, jos hän omaisuuden vastaanottaessaan on tiennyt rikoksesta.

10 §

Arvon menettäminen

Jos 8 §:n mukaan menetettävää omaisuutta ei voida tuomita menetetyksi 9 §:ssä säädetyn rajoituksen vuoksi tai sen johdosta, että omaisuus on menettämisseuraamuksen välttämiseksi kätketty tai hävitetty, rikoksen tekijä ja siihen osallinen voidaan tuomita omaisuuden asemesta menettämään sen arvo joko kokonaan tai osaksi. Arvon menettämiseen voidaan samoin tuomita se, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty, ja se, joka vastaanotettuaan

omaisuuden tietoisena rikoksen tapahtumisesta on luovuttanut sen edelleen taikka menettämisseuraamuksen välttämiseksi kätkenyt tai hävittänyt sen.

Arvon menettämisestä määrättäessä on kuitenkin vastaajan osalta otettava huomioon rikoksesta ilmenevä syyllisyys, vastaajan taloudellinen asema ja muut olosuhteet.

Jos kaksi tai useampi tuomitaan samaa omaisuutta koskevaan arvon menettämiseen tässä luvussa tarkoitetun rikoksen johdosta, he vastaavat siitä yhteisvastuullisesti. Se, jota ei ole tuomittu menettämään koko arvoa, vastaa kuitenkin vain tuomitusta määrästä.

11 §

Menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen

Jos menettämisseuraamus olisi rikoksen laatu ja muut olosuhteet huomioon ottaen kohtuuton, seuraamusta ei tuomita tai se määrätään koskemaan omaisuuden arvoa taikka vain osaa omaisuudesta tai sen arvosta.

12 §

Menettelysäännös

Se, jonka puolesta tai suostumuksin 1—6 §:ssä tarkoitettu rikos on tehty, samoin kuin se, joka on tiennyt sellaisesta rikoksesta ja jolle omaisuus on rikoksen tekemisen jälkeen siirretty, voidaan tuomita tässä luvussa tarkoitettuun menettämisseuraamukseen, vaikka syytettä ei ole häntä tai rikoksenteikijää vastaan nostettu tai rikoksenteikijää tuomittu rangaistukseen.

13 §

Viittaussäännös

Jollei 8—12 §:stä muuta johdu, sovelletaan 2 luvun 16 §:n säännöksiä. Menetetyksi tuomitun rikosesineen suhteen on myös noudatettava 2 luvun 16 §:n 4 momenttia.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

2.

Laki

rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain voimaannpanemisesta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 3 § sekä

lisätään asetukseen 12 päivänä kesäkuuta 1959 annetulla lailla (260/59) kumotun 14 §:n sijaan uusi 14 § seuraavasti:

3 §

Rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin.

Jos tuomitsemishetkellä on voimassa toinen laki kuin tekohetkellä, sovelletaan kuitenkin uutta lakia, jos sen soveltaminen johtaa lievempään lopputulokseen. Jos uusi laki on tullut voimaan vasta sen jälkeen kun asia on ratkaistu ensimmäisessä oikeusasteessa, muutoksenhakutuomioistuimen on sovellettava uutta lakia vain, milloin teosta uuden lain mukaan ei ole tuomittava rangaistusta tai milloin tekohetkellä voimassa olleen lain soveltaminen johtaisi olennaisesti ankarampaan lopputulokseen.

Jos laki on tarkoitettu olemaan voimassa vain määrättynä aikana, sovelletaan sinä aikana tehtyyn tekoon tekohetkellä voimassa ollutta lakia, jollei toisin ole säädetty.

14 §

Virallisen syyttäjän syyteoikeus määräytyy sen lain mukaan, joka on voimassa syytettä nostettaessa.

Virallinen syyttäjä ei kuitenkaan saa ilman asianomistajan syyttämispyyntöä nostaa syytettä aikaisemman lain voimassa ollessa tehdystä rikoksesta, josta syyttäjä tuon lain mukaan ei saanut nostaa syytettä ilman sellaista pyyntöä, vaikka rikos uuden lain mukaan on virallisen syytteen alainen. Asianomistajan oikeudesta peruuttaa syyttämispyyntönsä on tällöinkin voimassa, mitä 17 §:n 2 momentissa on säädetty.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

3.

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 2 luvun 2 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on 23 päivänä huhtikuuta 1971 annetussa laissa (302/71), näin kuuluvaksi:

2 luku**Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta****2 §**

Määräaikaisen vankeusrangaistuksen aika lasketaan vuosien ja kuukausien osalta kalenteriajan mukaan. Tuomioon mahdollisesti sisältyvät päivät lisätään näin saatuun aikaan. Täy-

sin päivin tuomittu vankeusrangaistus muunnetaan kuukausiksi siten, että kolmekymmentä päivää luetaan yhdeksi kuukaudeksi. Sakon muuntorangaistuksen aika lasketaan aina päiväluvun mukaan.

— — — — —
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

4.

Laki**pakkokeinolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/87) 1 luvun 1 §:n 1 momentti sekä 5 luvun 1 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti näin kuuluviksi:

1 luku**Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen****Kiinniottaminen****1 §****Jokamiehen kiinniotto-oikeus**

Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksentehtäjän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai jos rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö tai lievä petos.

josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Kotietsintä saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapito taikka henkilörekisteriin tunkeutuminen.

5 luku**Etsintä****Paikkaan kohdistuva etsintä****1 §****Kotietsinnän edellytykset**

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos,

Henkilöön kohdistuva etsintä**10 §****Henkilöntarkastuksen edellytykset**

Henkilöntarkastus saadaan toimittaa takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty

ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä petos

taikka väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapito.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

5.

Laki

sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) 2 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

2 §

Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään myös syyte sotilasta vastaan teosta, josta on säädetty rangaistus rikoslain 21 luvun 1—3 tai 5—13 §:ssä, 25 luvun 12 tai 13 §:ssä, 28, 31, 32, 33 tai 35 luvussa, 36 luvun 1—4 §:ssä, 37 luvun 8—10 §:ssä taikka 40 luvun 1—

19 a §:ssä. Edellytyksenä on, että teko on kohdistunut puolustusvoimiin tai toiseen sotilaseen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

6.

Laki

löytötavaralain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 19 päivänä marraskuuta 1943 annetun löytötavaralain (893/43) 13 § näin kuuluvaksi:

13 §

Jos löytäjä jättää ilmoittamatta löydöstä, niin kuin edellä on säädetty, tai jos hän salaa löydön tai löytötavaran, kun omistaja tai muu oikeutettu sitä tiedustelelee, taikka jos hän sen anastaa ilman laillista oikeutta, hän menettää kaikki löytöön perustuvat oikeutensa.

Rangaistus löytötavaran anastamisesta on säädetty rikoslain 28 luvun 4 §:n 2 momentissa sekä 5 ja 6 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

7.

Laki verotuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 12 päivänä joulukuuta 1958 annetun verotuslain (482/58) 122 § sekä
muutetaan lain 121 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

121 §

Rangaistus valtionveron, kunnallisveron ja kirkollisveron sekä vakuutetun kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksun lainvastasesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 19 .

8.

Laki

rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta 11 päivänä elokuuta 1978 annettuun lakiin (627/78) uusi 22 a § seuraavasti:

22 a §

Rangaistus tämän lain mukaan määrättävän veron lainvastasesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Rangaistus lähdeveroon kohdistuvasta verorikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 19 .

9.

Laki

ennakkoperintälain 62 ja 63 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 28 päivänä marraskuuta 1959 annetun ennakkoperintälain (418/59) 62 ja 63 §, näistä 63 § sellaisena kuin se on 20 päivänä kesäkuuta 1979 annetussa laissa (555/79), näin kuuluviksi:

62 §

Rangaistus ennakon lainvastasesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

momentissa, 29 a, 29 b tai 34 §:ssä säädetyn velvollisuuden, on tuomittava *ennakkoperintärikkomuksesta* sakkoon.

63 §

Rangaistus ennakkoon kohdistuvasta verorikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.

Edellä 2 momentissa tarkoitetusta rikkomuksesta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikkomus on ollut vähäinen ja se on viivyttelemättä korjattu.

Joka viranomaisen kehotuksesta huolimatta jättää asianmukaisesti täyttämättä 20 §:n 1 momentissa, 20 a tai 21 a §:ssä, 29 §:n 1—3

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 19 .

10.

Laki**työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan työnantajan sosiaaliturvamaksusta 4 päivänä heinäkuuta 1963 annetun lain (366/63) 18 §, sellaisena kuin se on osittain muutettuna 20 päivänä kesäkuuta 1979 annetulla lailla (556/79), näin kuuluvaksi:

18 §

Rangaistus työnantajan sosiaaliturvamaksun lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Rangaistus työnantajan sosiaaliturvamaksuun kohdistuvasta verorikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.

Joka viranomaisen kehotuksesta huolimatta jättää asianmukaisesti täyttämättä 6, 7 tai 7 a §:ssä taikka 12 §:n 1 momentissa säädetyn

velvollisuuden, on tuomittava *sosiaaliturvamaksurikkomuksesta* sakkoon.

Edellä 3 momentissa tarkoitettusta rikkomuksesta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikkomus on ollut vähäinen ja se on viivyttelemättä korjattu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

11.

Laki**perintö- ja lahjaverolain 70 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 12 päivänä heinäkuuta 1940 annetun perintö- ja lahjaverolain (378/40) 70 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

70 §

Rangaistus perintö- tai lahjaveron lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

12.

Laki**liikevaihtoverolain 81 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 5 päivänä joulukuuta 1963 annetun liikevaihtoverolain (532/63) 81 §, sellaisena kuin se on osittain muutettuna 20 päivänä kesäkuuta 1979 annetulla lailla (557/79), näin kuuluvaksi:

81 §

Rangaistus liikevaihtoveron lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Rangaistus liikevaihtoveroon kohdistuvasta verorikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.

Joka viranomaisen kehotuksesta huolimatta jättää asianmukaisesti täyttämättä 34 tai 35 §:ssä, 37 §:n 1—3 momentissa, 38 §:n 2 momentissa, 39 §:n 1 momentissa, 40 §:n 1 momentissa tai 69 §:ssä säädetyn velvollisuuden, on tuomittava *liikevaihtoverorikkomuksesta* sakkoon.

Edellä 3 momentissa tarkoitettusta rikko-

muksesta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikkomus on ollut vähäinen ja se on viivyttelemättä korjattu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

13.

Laki

eräistä vakuutusmaksuista suoritettavasta verosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään eräistä vakuutusmaksuista suoritettavasta verosta 20 päivänä joulukuuta 1966 annettuun lakiin (664/66) uusi 7 a § seuraavasti:

7 a §

Rangaistus vakuutusmaksuveron lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Rangaistus vakuutusmaksuveroon kohdistuvasta verorikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.

Joka viranomaisen kehotuksesta huolimatta jättää vakuutusmaksuveron suhteen asianmukaisesti täyttämättä liikevaihtoverolain 34 tai 35 §:ssä, 37 §:n 1—3 momentissa, 38 §:n 2 momentissa, 39 §:n 1 momentissa, 40 §:n 1

momentissa tai 69 §:ssä säädetyn velvollisuuden, on tuomittava *vakuutusmaksuverorikkomuksesta* sakkoon.

Edellä 3 momentissa tarkoitettua rikkomuksesta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikkomus on ollut vähäinen ja se on viivyttelemättä korjattu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

14.

Laki

valmisteverotuslain 39 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 3 päivänä heinäkuuta 1974 annetun valmisteverotuslain (558/74) 39 §, sellaisena kuin se on osittain muutettuna 23 päivänä joulukuuta 1982 annetulla lailla (1021/82), näin kuuluvaksi:

39 §

Rangaistus valmisteveron lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä. Valmisteveron lainvastaisena välttämisenä pidetään myös perusteettoman hinnanerosuorituksen hankkimista.

Rangaistus valmisteveroon kohdistuvasta verorikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.

Joka viranomaisen kehotuksesta huolimatta jättää asianmukaisesti täyttämättä 5, 6, 31 tai 32 §:ssä, 34 §:n 1 momentissa taikka 38 §:ssä säädetyn velvollisuuden, on tuomittava *valmisteverorikkomuksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

15.

Laki**auto- ja moottoripyöräverosta annetun lain 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan auto- ja moottoripyöräverosta 14 päivänä marraskuuta 1967 annetun lain (482/67) 24 § näin kuuluvaksi:

24 §

Rangaistus auto- ja moottoripyöräveron lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Rangaistus auto- ja moottoripyöräveroon kohdistuvasta verorikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.

Joka viranomaisen kehotuksesta huolimatta jättää asianmukaisesti täyttämättä 8 §:n 1 mo-

mentissa, 17 §:n 4 momentissa tai 22 §:ssä säädetyn velvollisuuden taikka auto- ja moottoripyöräverosta annetussa asetuksessa (483/67) säädetyn ilmoittamis- tai tietojenantovelvollisuuden, on tuomittava *auto- ja moottoripyöräverorikkomuksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 .

16.

Laki**moottoriajoneuvoverosta annetun lain 33 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan moottoriajoneuvoverosta 30 päivänä joulukuuta 1966 annetun lain (722/66) 33 § näin kuuluvaksi:

33 §

Rangaistus varsinaisen ajoneuvoveron tai lisäveron lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Joka jättää asianmukaisesti täyttämättä 20

tai 26 §:ssä säädetyn velvollisuuden, on tuomittava *moottoriajoneuvoverorikkomuksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 .

17.

Laki**investointiverolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään 14 päivänä tammikuuta 1977 annettuun investointiverolakiin (54/77) uusi 23 a § seuraavasti:

23 a §

Rangaistus investointiveron lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 .

18.

Laki**leimaverolain 100 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 6 päivänä elokuuta 1943 annetun leimaverolain 100 §, sellaisena kuin se on muutettuna 26 päivänä kesäkuuta 1959 ja 15 päivänä elokuuta 1980 annetuilla laeilla (271/59 ja 608/80) näin kuuluvaksi:

100 § Rangaistus leimaveron lainvastasesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.	rikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.
Rangaistus leimaveroon kohdistuvasta vero-	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 .

19.

Laki**elokuvaverolain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 26 päivänä kesäkuuta 1964 annetun elokuvaverolain (366/64) 18 § näin kuuluvaksi:

18 § Rangaistus elokuvaveron lainvastasesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 .
---	---

20.

Laki**arpajaisverolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään 10 päivänä huhtikuuta 1970 annettuun arpajaisverolakiin (259/70) 11 päivänä elokuuta 1978 annetulla lailla (622/78) kumotun 8 §:n sijaan uusi 8 § seuraavasti:

8 § Rangaistus arpajaisveron lainvastasesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.	rikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.
Rangaistus arpajaisveroon kohdistuvasta ve-	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 .

21.

Laki**koiraverosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään koiraverosta 29 päivänä kesäkuuta 1979 annettuun lakiin (590/79) uusi 16 a § seuraavasti:

16 a §

Rangaistus koiraveron lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

22.

Laki**tasausverolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään 23 päivänä joulukuuta 1971 annettuun tasausverolakiin (922/71) uusi 8 a § seuraavasti:

8 a §

Rangaistus tasausveron lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

23.

Laki**tullilain 8 ja 52 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan tullilain 8 §:n j kohta ja 52 §, sellaisina kuin ne ovat, 8 §:n j kohta 23 päivänä joulukuuta 1987 annetussa laissa (1165/87) ja 52 § 9 päivänä heinäkuuta 1982 annetussa laissa (547/82), näin kuuluviksi:

8 §

Tässä laissa tarkoitetaan:

— — — — —
j) *tullirikoksella* rikoslain 29 luvussa tarkoitettua verorikosta sekä rikoslain 46 luvussa tarkoitettua säännöstelyrikosta, salakuljetusta ja laitonta tuontitavaraan ryhtymistä, jos rikos käsittää tämän lain tai muun lain, jonka noudattamisen valvonta tai täytäntöönpano on tullilaitoksen tehtävänä, taikka tällaisen lain nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkomisen sekä muutakin sellaisten säännösten ja määräysten rikkomista;
— — — — —

52 §

Rangaistus tulin lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Joka laiminlyö tämän lain tai tulliverolain (575/78) taikka niiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten mukaisen ilmoittamista tai muun velvollisuuden taikka muuten rikkoo sanottuja säännöksiä tai määräyksiä, on tuomittava, jollei teosta muualla ole säädetty ankarampaa rangaistusta, *tullirikkomuksesta* sakkoon.

— — — — —
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

24.

Laki

polkumyynnin sekä vientituen avulla tapahtuvan tuonnin ehkäisemisestä annetun lain 29 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään polkumyynnin sekä vientituen avulla tapahtuvan tuonnin ehkäisemisestä 30 päivänä toukokuuta 1980 annetun lain (387/80) 29 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

29 §

Rangaistus polkumyynti- tai tasoitustullin lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

25.

Laki

tuontimaksulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään 23 päivänä joulukuuta 1977 annettuun tuontimaksulakiin (1008/77) uusi 7 a § seuraavasti:

7 a §

Rangaistus tuontimaksun lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

26.

Laki

kylvösiementuotannon edistämisestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään kylvösiementuotannon edistämisestä 10 päivänä tammikuuta 1975 annettuun lakiin (13/75) uusi 7 a § seuraavasti:

7 a §

Rangaistus kylvösiemenen tasausmaksun lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

27.

Laki**kerman ja vähärasvaisen maidon tasausmaksusta annetun lain 19 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan kerman ja vähärasvaisen maidon tasausmaksusta 29 päivänä kesäkuuta 1976 annetun lain (583/76) 19 § näin kuuluvaksi:

19 §

Rangaistus tasausmaksun lainvastasesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Rangaistus tasausmaksuun kohdistuvasta verorikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.

Joka jättää asianmukaisesti täyttämättä 6 tai 16 §:ssä taikka 17 §:n 1 momentissa säädetyn velvollisuuden, on tuomittava *tasausmaksurikkomuksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

28.

Laki**suurilta kana- ja sikatalousyrityksiltä kannettavista markkinoimismaksuista annetun lain 23 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan suurilta kana- ja sikatalousyrityksiltä kannettavista markkinoimismaksuista 22 päivänä joulukuuta 1978 annetun lain (1038/78) 23 § näin kuuluvaksi:

23 §

Rangaistus markkinoimismaksun lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Joka viranomaisen kehotuksesta huolimatta jättää asianmukaisesti täyttämättä 8 tai 18—

20 §:ssä säädetyn velvollisuuden, on tuomittava *markkinoimismaksurikkomuksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

29.

Laki**maidon ja sianlihan vientikustannusmaksusta annetun lain 25 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan maidon ja sianlihan vientikustannusmaksusta 30 päivänä joulukuuta 1982 annetun lain (1101/82) 25 § näin kuuluvaksi:

25 §

Rangaistus vientikustannusmaksun lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Rangaistus vientikustannusmaksuun kohdistuvasta verorikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.

Joka jättää asianmukaisesti täyttämättä 11, 21 tai 22 §:ssä säädetyn velvollisuuden, on tuomittava *vientikustannusmaksurikkomuksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

30.

Laki**vientimaksulain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 18 päivänä tammikuuta 1974 annetun vientimaksulain (52/74) 14 § näin kuuluvaksi:

14 §

Rangaistus vientimaksun lainvastasesta välttämistä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

dessä tehdystä tullirikkomuksesta on säädetty tullilain (573/78) 52 §:n 2 momentissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

Rangaistus vientimaksun kantamisen yhtey-

31.

Laki**öljysuojarahastosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään öljysuojarahastosta 24 päivänä toukokuuta 1974 annettuun lakiin (379/74) uusi 11 b § seuraavasti:

11 b §

Rangaistus öljysuojamaksun lainvastasesta välttämistä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

32.

Laki**varmuusvarastointimaksusta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään varmuusvarastointimaksusta 29 päivänä joulukuuta 1983 annettuun lakiin (1105/83) uusi 9 a § seuraavasti:

9 a §

Rangaistus varmuusvarastointimaksun lainvastasesta välttämistä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

33.

Laki**palosuojaletumaksusta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään palosuojaletumaksusta 20 päivänä heinäkuuta 1946 annettuun lakiin (586/46) uusi 3 a § seuraavasti:

3 a §

Rangaistus palosuojaletumaksun lainvastaista välttämistä ja sen yrittämistä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 19 ____ .

34.

Laki**kasvinjalostustoiminnan edistämisestä annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan kasvinjalostustoiminnan edistämisestä 8 päivänä joulukuuta 1977 annetun lain (896/77) 9 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

9 §

Rangaistus kasvinjalostusmaksun lainvastaista välttämistä ja sen yrittämistä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 19 ____ .

35.

Laki**apteekkimaksusta annetun lain 15 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan apteekkimaksusta 21 päivänä helmikuuta 1946 annetun lain (148/46) 15 § näin kuuluvaksi:

15 §

Rangaistus apteekkimaksun lainvastaista välttämistä ja sen yrittämistä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

10 §:ssä säädetyn velvollisuuden, on tuomittava apteekkimaksurikkomuksesta sakkoon.

Joka viranomaisen kehotuksesta huolimatta jättää asianmukaisesti täyttämättä 3 tai

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 19 ____ .

36.

Laki**pellonraivausmaksusta annetun lain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan pellonraivausmaksusta 26 päivänä kesäkuuta 1987 annetun lain (602/87) 14 § näin kuuluvaksi:

14 §

Rangaistus pellonraivausmaksun lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 19 ____.

37.

Laki**torjunta-ainelain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään 23 päivänä toukokuuta 1969 annettuun torjunta-ainelakiin (327/69) uusi 7 f § seuraavasti:

7 f §

Rangaistus 7 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun maksun lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

suun kohdistuvasta verorikkomuksesta on säädetty rikoslain 29 luvun 4 §:ssä.

Rangaistus 1 momentissa mainittuun mak-

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 19 ____.

38.

Laki**haja-asutusalueiden vähittäiskaupan rahoitustuesta annetun lain 16 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan haja-asutusalueiden vähittäiskaupan rahoitustuesta 31 päivänä joulukuuta 1974 annetun lain (1086/74) 16 § näin kuuluvaksi:

16 §

Rangaistus vähittäiskaupan rahoitustukeen kohdistuvasta avustuspetoksesta ja rahoitustuen väärinkäytöstä on säädetty rikoslain 29 luvun 5—8 §:ssä.

vine vuotuisine korkoineen, joka on seitsemän prosenttiyksikköä Suomen Pankin rahalaitosten keskuspankkiluotosta peruskorkona velottamaa korkoa korkeampi.

Rangaistusta tuomittaessa on myönnetty rahoitustuki samalla määrättävä maksettavaksi takaisin valtiolle tuen suorittamisesta lasketta-

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 19 ____.

39.

Laki**osakeyhtiölain 16 luvun 8 ja 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 29 päivänä syyskuuta 1978 annetun osakeyhtiölain (734/78) 16 luvun 8 §:n 3 kohta ja 9 §:n 4 ja 5 kohta sekä

lisätään luvun 9 §:ään uusi 6 kohta seuraavasti:

16 luku**Erinäisiä säännöksiä****8 §**

Joka

3) rikkoo tämän lain säännöksiä tilintarkastuskertomuksen laatimisesta,

on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *osakeyhtiörikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

9 §

Joka

4) antaa rahalainan tai vakuuden 12 luvun 7 §:n säännösten vastaisesti;

5) laiminlyö osake- tai osakasluettelon pitämisen tai niiden nähtävänä pitämisen; tai

6) rikkoo tämän lain säännöksiä tilinpäätöksen tai konsernitilinpäätöksen laatimisesta tai osakeyhtiön selvitystilaa koskevan lopputilityksen antamisesta,

on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *osakeyhtiörikkomuksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

40.

Laki**osuuskuntalain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 28 päivänä toukokuuta 1954 annetun osuuskuntalain (247/54) 165 §, sellaisena kuin se on 29 päivänä toukokuuta 1981 annetussa laissa (371/81), sekä

lisätään lakiin uusi 165 a § seuraavasti:

165 §

Joka rikkoo tämän lain säännöksiä tilinpäätöksen laatimisesta, on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *osuuskuntarikkomuksesta* sakkoon.

Rangaistus kirjanpitorikoksesta ja tuottamuksellisesta kirjanpitorikoksesta on säädetty rikoslain 30 luvun 9 ja 10 §:ssä.

165 a §

Joka rikkoo tämän lain säännöksiä tilintarkastuskertomuksen laatimisesta, on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *osuuskuntarikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

41.

Laki**kirjanpitolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 10 päivänä elokuuta 1973 annetun kirjanpitolain (655/73) 38 §:n 2 ja 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat 29 päivänä marraskuuta 1985 annetussa laissa (904/85), sekä *lisätään* lakiin uusi 38 a § seuraavasti:

38 a §

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain 30 luvun 9 tai 10 §:ssä tarkoitettuna kirjanpitorikoksena tai tuottamuksellisena kirjanpitorikoksena eikä teosta ole muuallakaan laissa säädetty ankaram-

paa rangaistusta, *kirjanpitorikkomuksesta* sakkoon.

Rangaistusta ei tuomita, jos rikkomus on vähäinen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

42.

Laki**sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa 22 päivänä joulukuuta 1978 annetun lain (1061/78) 5 § sekä

muutetaan lain 9 ja 10 § sekä 11 §:n 1 momentti näin kuuluviksi:

9 §

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 2 tai 3 §:n säännöksiä, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *kilpailumenettelyrikkomuksesta* sakkoon.

Joka menettelemällä tahallaan 2 §:n 1 momentin vastaisesti tekee rikoslain 30 luvun 2 §:ssä tarkoitetun rikoksen, tuomitaan kilpailumenettelyrikoksesta rikoslain mukaan.

10 §

Joka tahallaan 4 §:n vastaisesti käyttää teknistä esikuvaa tai teknistä ohjetta taikka ilmaisee sen, on tuomittava, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta, *teknisen esikuvan tai ohjeen väärinkäytöstä* sakkoon.

Joka muuten menettelemällä tahallaan 4 §:n vastaisesti tekee rikoslain 30 luvun 4—6 §:ssä tarkoitetun rikoksen, tuomitaan yritysvakoilusta, yrityssalaisuuden rikkomisesta tai yrityssalaisuuden väärinkäytöstä rikoslain mukaan.

11 §

Syytteen tässä laissa tarkoitetusta rikkomuksesta käsittelee yleinen alioikeus. Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja ole ilmoittanut rikkomusta syytteeseen pantavaksi.

— — — — —
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

43.

Laki**kuluttajansuojalain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 20 päivänä tammikuuta 1978 annetun kuluttajansuojalain (38/78) 2 luvun 11 §, 6 luvun 11 § ja 7 luvun 25 §, sellaisina kuin niistä ovat 6 luvun 11 § 28 päivänä toukokuuta 1982 annetussa laissa (390/82) ja 7 luvun 25 § 23 päivänä toukokuuta 1986 annetussa laissa (385/86), sekä

lisätään lakiin uusi 8 luku, jolloin lain nykyinen 8 luku, sellaisena kuin se on mainitussa 23 päivänä toukokuuta 1986 annetussa laissa, siirtyy 9 luvuksi, seuraavasti:

8 luku**Rangaistussäännökset****1 §**

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 2 luvun 2—5 §:n säännöksiä tai saman luvun 6 §:n nojalla annettuja säännöksiä taikka tahallaan jättää luovuttamatta kotimyyntiasiakirjan 6 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain 30 luvun 1 §:ssä tarkoitettuna markkinointirikoksena, *kuluttajansuojarikkomuksesta* sakkoon.

2 §

Rangaistus 7 luvun 14 ja 18 §:n rikkomisesta on säädetty rikoslain 30 luvun 3 §:ssä.

3 §

Elinkeinonharjoittaja, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 7 luvun 5—7 tai 9 §:n säännöksiä taikka 22 §:n nojalla annettuja määräyksiä taikka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo 7 luvun 10 tai 11 §:n säännöksiä taikka saman luvun 21 §:n nojalla

annettuja määräyksiä, on tuomittava *kulutusluottorikkomuksesta* sakkoon.

4 §

Sitä, joka rikkoo 2 luvun 7 §:n tai 7 luvun 23 §:n nojalla annetun uhkasakolla tehostetun kiellon, ei voida tuomita rangaistukseen samasta teosta.

5 §

Syytteen kuluttajansuojarikkomuksesta tai kulutusluottorikkomuksesta käsittelee yleinen alioikeus.

Virallisen syyttäjän on ennen kuluttajansuojarikkomusta koskevan syytteen nostamista kuultava kuluttaja-asiamiestä, paitsi milloin syyte yksinomaan koskee kotimyyntiasiakirjan luovuttamatta jättämistä. Tuomioistuimen on vastaavasti kuluttajansuojarikkomusta koskevaa asiaa käsitellessään varattava kuluttaja-asiamiehelle tilaisuus tulla kuulluksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

44.

Laki**vakuutusyhtiölain 18 luvun 4 ja 5 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä joulukuuta 1979 annetun vakuutusyhtiölain (1062/79) 18 luvun 4 §:n 4 kohta ja 5 §:n 7 ja 8 kohta sekä
lisätään luvun 5 §:ään uusi 9 kohta seuraavasti:

18 luku

Erinäisiä säännöksiä

4 §

Joka

— — — — —
 4) rikkoo tämän lain säännöksiä tilintarkastuskertomuksen laatimisesta; tai
 — — — — —

on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *vakuutusyhtiörikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

5 §

Joka

— — — — —
 7) jättää toimittamatta tämän lain mukaan

viranomaiselle annettavan ilmoituksen tai muun tiedon;

8) jättää noudattamatta, mitä 2 luvun 10 §:n 1 momentin 1—4 kohdassa on säädetty päätöksenteon edellytyksistä perustamiskouksessa; tai

9) rikkoo tämän lain säännöksiä tilinpäätöksen laatimisesta tai vakuutusyhtiön selvitystilaa koskevan lopputilityksen antamisesta,
 — — — — —

on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *vakuutusyhtiörikkomuksesta* sakkoon.

— — — — —
 Tämä laki tulee voimaan päivänä
 kuuta 19 .

45.

Laki**radiolaitteista annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan radiolaitteista 17 päivänä tammikuuta 1927 annetun lain (8/27) 6 § näin kuuluvaksi:

6 §

Mitä rikoslain 34 luvun 12 §:ssä säädetään yleisen lennätin- tai puhelinlaitoksen käyttämisen estämisestä tai häiritsemisestä, on soveltuvin osin voimassa myös radiolaitteista.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
 kuuta 19 .

VALTIONEUVOSTON
 KANSLIA

46.

Laki**sähkölain 63 ja 64 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 16 päivänä maaliskuuta 1979 annetun sähkölain (319/79) 63 §:n 1 momentti ja 64 § näin kuuluviksi:

63 §

Mitä rikoslain 34 luvun 10 §:ssä säädetään siinä mainitun omaisuuden vahingoittamisesta tai sellaisen teon yrityksestä, on sovellettava myös, kun teko kohdistuu sähkölaitteistoihin rakennuksineen tai voimalaitoksiin.

64 §

Rangaistus taloudellisesti hyväksi käytettävään muotoon saatetun sähköän anastamisesta ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 28 luvun 1—6 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

47.

Laki**palkkaturvalain 15 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 10 päivänä elokuuta 1973 annetun palkkaturvalain (649/73) 15 § näin kuuluvaksi:

15 §

Rangaistus palkkaturvan petollisesta hankkimisesta tai sen yrittämisestä tuomitaan sen mukaan mitä rikoslain 36 luvun 1, 2 ja 4 §:ssä on säädetty.

tuu tämän lain mukaiseen helpotukseen tai vapautukseen, on säädetty rikoslain 29 luvun 5, 6 ja 8 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

48.

Laki**merimiesten palkkaturvalain 15 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 21 päivänä joulukuuta 1979 annetun merimiesten palkkaturvalain (927/79) 15 § näin kuuluvaksi:

15 §

Rangaistus palkkaturvan petollisesta hankkimisesta tai sen yrittämisestä tuomitaan sen mukaan mitä rikoslain 36 luvun 1, 2 ja 4 §:ssä on säädetty.

tuu tämän lain mukaiseen helpotukseen tai vapautukseen, on säädetty rikoslain 29 luvun 5, 6 ja 8 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

49.

Laki**työnvälityslain 16 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 2 päivänä kesäkuuta 1959 annetun työnvälityslain 16 a §, sellaisena kuin se on 6 päivänä toukokuuta 1983 annetussa laissa (424/83), näin kuuluvaksi:

16 a §

Rangaistus 3 a §:ssä mainitun avustuksen petollisesta hankkimisesta tai sen yrittämisestä tuomitaan sen mukaan mitä rikoslain 36 luvun 1, 2 ja 4 §:ssä on säädetty.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

50.

Laki**shekkilain 32 §:n 3 momentin kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Täten kumotaan 14 päivänä heinäkuuta 1932 annetun shekkilain (244/32) 32 §:n 3 momentti.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

51.

Laki**rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta 7 päivänä heinäkuuta 1970 annetun lain (456/70) 4 §:n 4 momentti näin kuuluvaksi:

4 §

Sen estämättä, mitä 1 ja 2 momentissa on säädetty, voidaan luovuttaa teosta, jota Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä olisi pidettävä rahanväärennysrikoksena, rahanvää-

rennyksen valmisteluna tai väärän rahan käytönä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

52.

Laki**konkurssisäännön muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 9 päivänä marraskuuta 1868 annetun konkurssisäännön 46 §:n a kohta ja 90 §, sellaisina kuin niistä ovat 46 §:n a kohta 31 päivänä tammikuuta 1935 annetussa laissa (62/35) ja 90 § 31 päivänä joulukuuta 1917 annetussa laissa (119/17), sekä

muutetaan konkurssisäännön 18, 36 ja 47 §, sellaisina kuin niistä ovat 18 § 3 päivänä joulukuuta 1895 annetussa laissa ja 47 § mainitussa 31 päivänä tammikuuta 1935 annetussa laissa sekä 6 luvun otsikko, näin kuuluviksi:

18 §

Jos sen tähden, että velallinen niskoittelee pesän ilmiannossa, siitä ei ole voitu tehdä täydellistä luetteloa ennen kuulustelua taikka jos hän ei tee 15 §:ssä mainittua valaa, hänet on määrättävä vankeuteen, kunnes hän täyttää velvollisuutensa. Jos hän jatkaa niskoittelua oltuaan siitä kaksi kuukautta vangittuna, hänet on tuomittava *konkurssivelallisen niskoittelusta* vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Muihin nähden, jotka 17 §:n mukaan ovat velvolliset tekemään valan, mutta jotka niskoittelevat, on meneteltävä samalla tavalla, jos siihen on aihetta.

36 §

Syyte konkurssin yhteydessä ilmi tulleesta velallisen epärehellisyydestä, velallisen petoksesta, törkeästä velallisen petoksesta, velallisen vilpillisyydestä, velallisrikkomuksesta tai velkojansuosinnasta tutkitaan siinä tuomioistuimessa, missä velallisen konkurssimenettely on tai on ollut vireillä.

47 §

Jos uskotut miehet, toimitsijamiehet tai velkojat tahtovat 46 §:n b-i kohdan mukaan voit-

taa jotakin takaisin pesään, on haaste siitä viimeistään kolmen kuukauden kuluessa paikalletulopäivästä otettava ja annettava tiedoksi sille, jota vastaan sellaista vaatimusta ajetaan. Jollei lainhuutoa ole velallisen hukkaamalle kiinteälle omaisuudelle haettu tai, milloin on kysymys osituksen peräytymisestä, osituskirjaa annettu oikeuteen ennenkuin paikalletulopäivän jälkeen, luetaan moiteaika siitä päivästä, jona lainhuutoa haettiin tai osituskirja annettiin oikeuteen. Yksityisellä velkojalla on myös oikeus ajaa takaisinsaantivaatimusta siten kuin edellä on säädetty. Hänen on kuitenkin ilmoitettava siitä, ennenkuin asia tulee tuomioistuimessa esille, uskotuille miehille tai toimitsijamiehille. Jos hän sen laiminlyö, hänen vaatimustaan ei oteta tutkittavaksi.

6 luku**Velallisen maksuvelvollisuudesta konkurssin jälkeen**

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____ .

53.

Laki**konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain 93 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta 12 päivänä helmikuuta 1932 annetun lain (55/32) 93 §:n 3 momentin 4 kohta näin kuuluvaksi:

93 §

— — — — —
Akordiasiaa älköön otettako käsiteltäväksi:
— — — — —

velallisen epärehellisyydestä, velallisen petoksesta tai törkeästä velallisen petoksesta; tai
— — — — —

4) jos velallinen on konkurssin aikana tai kahden vuoden kuluessa sitä ennen lainvoiman saaneella päätöksellä tuomittu rangaistukseen

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

54.

Laki**akordilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 10 päivänä toukokuuta 1932 annetun akordilain (148/32) 48—54 § sekä

muutetaan lain 12 §:n 1 momentti, 30 §:n 1 kohta ja 37 §:n 2 momentti näin kuuluviksi:

12 §

Velallisella, joka kahden viimeisen vuoden aikana on lainvoimaisesti tuomittu rangaistukseen velallisen epärehellisyydestä, velallisen petoksesta tai törkeästä velallisen petoksesta, ei ole oikeutta saada akordikäsittelyä.

30 §

Akordiehdotus pidettäköön rauenneena paitisi niissä tapauksissa, jotka edellä on mainittu, myös jos velallinen on

1) tuomittu velallisen epärehellisyydestä, velallisen petoksesta tai törkeästä velallisen petoksesta päätöksellä, joka on tullut lainvoimaiseksi akordikäsittelyn aloittamisesta annetun päätöksen jälkeen;

37 §

— — — — —
Mitä 1 momentissa on säädetty, on voimassa myös silloin, kun velallinen päätöksellä, joka on saanut lainvoiman akordin vahvistamisen jälkeen, on tuomittu rangaistukseen velallisen epärehellisyydestä, velallisen petoksesta tai törkeästä velallisen petoksesta aikaisemman akordiasian tai konkurssin johdosta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

55.

Laki**sotatilasta annetun lain 47 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan sotatilasta 26 päivänä syyskuuta 1930 annetun lain (303/30) 47 §, sellaisena kuin se on 27 päivänä lokakuuta 1939 annetussa laissa (368/39), näin kuuluvaksi:

47 §

Rangaistus 29—31 §:ssä säädetyn ja viranomaisen näiden säännösten nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 1—3 §:ssä. Menettämisseuraamuksista on säädetty saman luvun 8—13 §:ssä.

Joka rikkoo tai yrittää rikkoa muuta tämän lain nojalla annettua määräystä, on tuomittava *sotatilalain säännösten rikkomisesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

56.

Laki**eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä
annetun lain 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä 29 päivänä joulukuuta 1967 annetun lain (659/67) 4 § näin kuuluvaksi:

4 §

Rangaistus viranomaisen tämän lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 1—3 §:ssä. Menettämisseuraamuksista on säädetty saman luvun 8—13 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

57.

Laki**väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annetun lain
21 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa 17 päivänä kesäkuuta 1970 annetun lain (407/70) 21 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

21 §

Rangaistus viranomaisen tämän lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 1—3 §:ssä. Menettämisseuraamuksista on säädetty saman luvun 8—13 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

58.

Laki**hintavalvontalain 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 15 päivänä helmikuuta 1974 annetun hintavalvontalain (156/74) 24 §, sellaisena kuin se on 28 päivänä tammikuuta 1977 annetussa laissa (100/77), näin kuuluvaksi:

24 §

Rangaistus tässä laissa säädetyn ja viranomaisen sen nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 1—3 §:ssä. Menet-

tämisseuraamuksista on säädetty saman lain 8—13 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 .

59.

Laki**maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annetun lain 8 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta 15 päivänä helmikuuta 1974 annetun lain (157/74) 8 § näin kuuluvaksi:

8 §

Rangaistus tässä laissa säädetyn ja viranomaisen sen nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 1—3 §:ssä. Menet-

Rangaistus tasoitusmaksun tai lisätullin lainvastaisesta välttämisestä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 29 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 .

60.

Laki**valuuttalain 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 13 päivänä joulukuuta 1985 annetun valuuttalain (954/85) 12 § näin kuuluvaksi:

12 §

Rangaistus tässä laissa säädetyn ja viranomaisen sen nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 1—3 §:ssä. Menet-

tämisseuraamuksista on säädetty saman luvun 8—13 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 .

61.

Laki**eräistä Etelä-Afrikkaan kohdistuvista toimenpiteistä annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan eräistä Etelä-Afrikkaan kohdistuvista toimenpiteistä 31 päivänä joulukuuta 1985 annetun lain (1104/85) 9 § näin kuuluvaksi:

9 §

Rangaistus tässä laissa säädetyn ja viranomaisen sen nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 1—3 §:ssä. Menet-

tämisseuraamuksista on säädetty saman luvun 8—13 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 .

62.

Laki

eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Täten kumotaan eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta 28 päivänä kesäkuuta 1958 annettu laki (305/58) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

2 §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 ____ .

63.

Laki

epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 28 päivänä tammikuuta 1927 annetun lain (23/27) 1 §:n 3 momentti näin kuuluvaksi:

1 §

— — — — —
Edellä 1 momentissa tarkoitetun tuotteen maahan tuonti tai maasta vienti levittämistä tai näkyvillepanoa varten on kielletty. Rangaistus tämän kiellon rikkomisesta ja sen yrittämisestä

on säädetty rikoslain 46 luvun 4 ja 5 §:ssä. Menettämisseuraamuksista on säädetty saman luvun 8—13 §:ssä.

_____ Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 ____ .

64.

Laki

kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta 7 päivänä kesäkuuta 1978 annetun lain (445/78) 9 § näin kuuluvaksi:

9 §

Rangaistus kulttuuriesineen luvattomasta maastaviennistä ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 4 ja 5 §:ssä. Menettämisseuraamuksista on säädetty saman luvun 8—13 §:ssä.

_____ Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 ____ .

65.

Laki**eräiden maitovalmisteiden vienti- ja tuontitarkastuksesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan eräiden maitovalmisteiden vienti- ja tuontitarkastuksesta 16 päivänä tammikuuta 1981 annetun lain (35/81) 6 § näin kuuluvaksi:

6 §

Rangaistus maitovalmisteiden luvattomasta maastaviennistä ja sen yrittämisestä sekä luvattomasta maahan tuonnista ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 4 ja 5 §:ssä. Menettämisseuraamuksista on säädetty saman luvun 8—13 §:ssä.

Joka jättää asianmukaisesti täyttämättä tässä laissa säädetyn tai sen nojalla määrätyn

ilmoittamis- tai tiedonantovelvollisuuden, on tuomittava sakkoon.

Jos 1 tai 2 momentissa tarkoitettu rikkomus on vähäinen, valtion maitovalmisteiden tarkastuslaitos voi päättää, ettei rikkomusta ilmoiteta syytteeseen pantavaksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

66.

Laki**eräiden kotieläinten maahan tuonnista annetun lain 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan eräiden kotieläinten maahan tuonnista 30 päivänä marraskuuta 1973 annetun lain (871/73) 4 § näin kuuluvaksi:

4 §

Rangaistus 1 §:ssä säädetyn maahantuontirajoituksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 4 ja 5 §:ssä. Menettämisseuraamuksista on säädetty saman luvun 8—13 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

Helsingissä 27 päivänä toukokuuta 1988

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Matti Louekoski*

